

DET KONGELIGE
UTENRIKSDEPARTEMENT

Prop. 1 S

(2024–2025)

Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak)

FOR BUDSJETTÅRET 2025

Utgiftskapitler: 100–179

Inntektskapitler: 3100

DET KONGELIGE
UTENRIKSDEPARTEMENT

Prop. 1 S

(2024–2025)

Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak)

FOR BUDSJETTÅRET 2025

Utgiftskapitler: 100–179

Inntektskapitler: 3100

Innhold

Del I	Innledende del	7	Kap. 141	Direktoratet for utviklingssamarbeid (Norad)	72
1	Innledning	9	Kap. 144	Norsk senter for utvekslingssamarbeid (Norec)	74
2	Effektiv drift og forvaltning av utenriktjenesten	12	<i>Programkategori 03.10</i>		
				<i>Utviklingssamarbeidet</i>	77
3	Oppfølging av anmodnings- og utredningsvedtak	15	Kap. 150	Humanitær bistand	85
			Kap. 151	Fred, sikkerhet og globalt samarbeid	93
4	Tabelloversikter for budsjettforslaget	17	Kap. 152	Menneskerettigheter	105
			Kap. 153	Flyktninger, fordrevne og vertssamfunn	112
5	Utenriksministerens og utviklingsministerens ansvarsområder	21	Kap. 159	Regionbevilgninger	121
			Kap. 160	Helse	147
			Kap. 161	Utdanning, forskning og offentlige institusjoner	156
6	Oversikt ansatte	23	Kap. 162	Næringsutvikling, matsystemer og fornybar energi	167
Del II	Budsjettforslaget	25	Kap. 163	Klima, miljø og hav	180
			Kap. 164	Likestilling	185
7	Budsjettforslaget	27	Kap. 170	Sivilt samfunn	190
			Kap. 171	FNs utviklingsarbeid	194
Programområde 02 Utenriksforvaltning		27	Kap. 172	Multilaterale finansinstitusjoner og gjeldslette	198
			Kap. 179	Flyktningiltak i Norge	210
<i>Programkategori 02.00</i>					
<i>Administrasjon av utenrikspolitikken</i>			27		
	Kap. 100	Utenriksdepartementet	30		
	Kap. 3100	Utenriksdepartementet	34		
	Kap. 103	Regjeringens representasjon	35		
	Kap. 104	Kongefamiliens offisielle reiser til utlandet	35		
	Kap. 105	Direktoratet for eksportkontroll og sanksjoner	36		
<i>Programkategori 02.10 Utenriksformål</i>			37		
	Kap. 115	Næringsfremme, kultur og informasjon	39		
	Kap. 116	Internasjonale organisasjoner	44		
	Kap. 117	EØS-finansieringsordningene	46		
	Kap. 118	Utenrikspolitiske satsinger	52		
Programområde 03 Internasjonal bistand		67			
<i>Programkategori 03.00</i>					
<i>Forvaltning av utviklingssamarbeidet</i>			69		
	Kap. 140	Utenriksdepartementet	70		
	Kap. 3140	Utenriksdepartementets administrasjon av utviklingshjelpen	72		
Del III	Spesielle tema	211			
8	2030-agendaen med bærekraftsmålene – status for måloppnåelse og Norges bidrag	213			
9	Rapport om norsk utviklingssamarbeid 2023	225			
10	Sektorovergrepene miljø- og klimapolitikk	231			
11	Likestilling og ikke-diskriminering i utenriktjenesten	235			
12	Redegjørelse for likestilling som offentlig myndighet	240			
13	Omtale av lederes ansettelsesvilkår i statlige foretak under Utenriksdepartementet	246			

Forslag	248	4	Bistand gjennom multilaterale organisasjoner i 2023	263
Vedlegg		5	Største mottakerland av bilateral bistand i 2023	264
1 Bilateral bistand i 2023	257		Bistand som andel av BNI i OECD/DAC-land 2023	265
2 Bistand gjennom norske frivillige organisasjoner og stiftelser i 2023	261	7	Utviklingsbankene	266
3 Bistand gjennom ikke-norske, ikke-statlige organisasjoner og stiftelser i 2023	262			

DET KONGELIGE
UTENRIKSDEPARTEMENT

Prop. 1 S

(2024–2025)

Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak)

FOR BUDSJETTÅRET 2025

Utgiftskapitler: 100–179

Inntektskapitler: 3100

*Tilråding fra Utenriksdepartementet 20. september 2024,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Støre)*

Del I
Innledning del

1 Innledning

Verden har blitt mer urolig. Utenrikspolitikk påvirker handlingsrommet i innenrikspolitikken i større grad enn tidligere. En krevende geopolitisk situasjon fører også utviklingspolitikken og utenrikspolitikken tettere sammen.

Russlands folkerettsstridige angrepskrig mot Ukraina er en trussel mot internasjonal fred og sikkerhet og forrykker sikkerhetsordenen på vårt eget kontinent. Støtte til Ukrainas frihetskamp er nødvendig for Europas og Norges trygghet og sikkerhet. Norge må derfor bruke en større andel av våre samlede ressurser på vår egen trygghet, på å støtte Ukraina og på å håndtere direkte og indirekte konsekvenser av krigen.

Regjeringen foreslår å utvide Nansen-programmet for Ukraina, både gjennom en økning av rammen fra 75 mrd. kroner til minst 134,5 mrd. kroner, og en forlengelse av programmets varighet fra 2027 til 2030.

Målet er at Ukraina skal kunne bestemme over egen framtid. Gjennom Nansen-programmet gir Norge militær og sivil støtte, inkludert humanitær bistand. Fordelingen mellom militær og sivil støtte er fleksibel og basert på Ukrainas behov. Ukraina er nå den klart største mottakeren av norsk bistand.

Angrepskrigen mot Ukraina legger også premissene for vårt eget forhold til Russland. Den bilaterale kontakten er nedskalert til et minimum. Det er strammet inn på russeres mulighet til å reise til Norge. Norske myndigheter deltar i samarbeidet om økonomiske sanksjoner. Regjeringen har med noen få tilpasninger sluttet opp om alle EUs sanksjonspakker mot Russland og Belarus.

Regionalt samarbeid for å ivareta fred og sikkerhet styrkes. Norges medlemskap i NATO, men også vår tilknytning til EU, er av særlig betydning. Finsk og svensk medlemskap i NATO styrker mulighetene for tettere militært og sivilt samarbeid, ikke minst nord i Norden. Infrastruktur, transport og det grønne skiftet er viktige stikkord. Norges lederskap i Arktisk råd fortsetter i 2025. Det er krevende i dagens situasjon, men rådet er fremdeles det viktigste internasjonale samarbeidsforumet for arktiske spørsmål.

Klimaendringene har svært alvorlige konsekvenser både for Norge og verden. Vi skal fortsette å prioritere klima og natur, særlig støtte til klimatilpasning. Norges klimafinansiering i 2023 var på om lag 16,6 mrd. kroner. Det er mer enn 2,5 mrd. kroner over målet fra Glasgow. Norge har lovet å minst tredoble støtten til klimatilpasning innen 2026.

Matsikkerhet er også et spørsmål om global sikkerhet, og en hovedprioritet i utviklingspolitikken. Den norske strategien for matsikkerhet i utviklingspolitikken, lansert i 2022, har fått god mottakelse og Norge har blitt en viktig premissleverandør på området internasjonalt. Sammen med Brasil og Sierra Leone leder Norge en allianse som skal fremme endring av matsystemene i et klimaperspektiv. I 2023 bevilget Stortinget en krisepakke på 5 mrd. kroner til utviklingsland som var særlig rammet av konsekvensene av krigen mot Ukraina. Målet var å motvirke de alvorlige globale effektene av krigen gjennom humanitær bistand og støtte til matsikkerhet. Resultatene har så langt vært gode.

Folkeretten er rammen rundt norsk utenrikspolitikk. Norge er en tydelig stemme for internasjonalt samarbeid og forankring i felles regelverk. Betydningen av dialog på tvers av regioner har blitt forsterket som følge av Russlands fullskala-krig mot Ukraina og krigen mellom Hamas og Israel. Respekt for folkeretten, staters territorielle integritet og et velfungerende internasjonalt samarbeid er avgjørende for sikkerhet og velstandsutvikling både i Norge, i Europa og i resten av verden. Regjeringen vil fortsette å påpeke brudd på folkeretten, uansett hvor de forekommer og hvem som er ansvarlige.

Støtte til FN er en av grunnpilarene i norsk utenrikspolitikk. I en verden preget av økende motsetninger og økt spenning blir FNs rolle som aktør og som arena for dialog, samarbeid og utvikling enda viktigere.

Europa endres i takt med de geopolitiske omveltningene. EU-samarbeidet utvikles raskt på områder som ikke dekkes av Norges avtaleverk med EU. Grønn omstilling er EUs sentrale vekststrategi. Det er derfor viktig at vi kobler oss på

dette samarbeidet. Regjeringen har også styrket det praktiske sikkerhets- og forsvarssamarbeidet med EU, bl.a. gjennom en egen partnerskapsavtale om sikkerhets- og forsvarspolitisk samarbeid.

Regjeringen følger opp Norges forpliktelser i EØS-avtalen og de rundt 100 andre avtalene som regulerer EØS-samarbeidet og vårt forhold til EU. EØS-avtalen bidrar til å sikre våre interesser og verdier. EØS-avtalen oppdateres i takt med at EU utvikler sitt regelverk. Regjeringen har trappet opp innsatsen for å redusere dette etterslepet. Gjennom EØS-midlene bidrar Norge til sosial og økonomisk utjevning, og til å forsterke samarbeidet med EU om felles kjerneverdier som rettsstat, demokrati og menneskerettigheter. Midlene støtter også opp om den grønne omstillingen og bidrar til motstandsdyktige og inkluderende samfunn.

Den grønne omstillingen i Europa og verden skjer raskt. Det bidrar til å skape nye verdikjeder og avhengighet av nye, kritiske råvarer som igjen kan påvirke staters geopolitiske interesser. Det grønne skiftet vil fortsette å prege utenrikspolitikken de kommende årene. Norges grønne allianse med EU er viktig og vil gi muligheter for grønn verdiskapning, sikkerhet og velferd. Norge forblir en stabil og forutsigbar gassleverandør til Europa samtidig som vi bidrar til grønn omstilling av energi og industri.

Demokratiet på globalt nivå har de senere årene blitt svekket. Autoritære krefter strammer grepet i flere land. Menneskerettighetene utfordres. 30 år etter Kairo-konferansen om befolkning og utvikling er det igjen økt motstand mot kvinners rettigheter og likestilling, ikke minst seksuell og reproduktiv helse og rettigheter, og mot rettighetene til LHBT+-personer. Gjennom aktiv deltakelse i forhandlinger i FN og bistand til å fremme retten til å bestemme over egen kropp bidrar Norge til å forhindre tilbakeslag på disse områdene.

Økt spenning i verden har understreket betydningen av å verne om og styrke demokratiene i Europa. I dette arbeidet spiller Europarådet og OSSE viktige roller. Norge må vurdere hvordan vi best kan styrke demokrati, rettsstat og menneskerettigheter i Europa, og dermed vår egen sikkerhet, gjennom vårt arbeid i Europarådet og OSSE.

I et krevende sikkerhetspolitisk landskap fortsetter Norge å arbeide for nedrustning og rustningskontroll.

Regjeringen prioriterer Norges freds- og forsoningsinnsats med målrettede bidrag. Norge er engasjert i en rekke land der det pågår konflikter, eller hvor skjøre fredsprosesser er kommet i stand. Denne innsatsen krever at vi er villige til å

snakke med alle parter i en konflikt, også de vi er dypt uenige med.

Situasjonen i Gaza er fortsatt kritisk. Etter terrorangrepet mot Israel 7. oktober 2023 og den påfølgende krigen i Gaza, økte Norge den humanitære bistanden. Behovet vil fortsette å være betydelig i lang tid framover. Det er avgjørende at krigen tar slutt og at mye mer humanitær hjelp både kommer inn i Gaza og når fram til sivilbefolkningen. Regjeringen fortsetter arbeidet for en tostasjonsløsning mellom Israel og Palestina. En løsning på konflikten vil virke stabiliserende på hele Midtøsten og andre deler av Europas nære nabolag. Det er i Norges interesse.

Afrikanske land får stadig økt betydning i internasjonal politikk. Norge har historisk sett gode relasjoner med mange afrikanske land. Regjeringen fornyer og styrker de politiske og økonomiske relasjonene med disse landene gjennom den nye Afrika-strategien. Samtidig forverrer situasjonen seg i mange afrikanske land. Sudan er blitt en av verdens største humanitære kriser. Norge støtter de internasjonale forsøkene på å stanse krigshandlingene, og for å sikre humanitær tilgang. Regjeringen arbeider for å sikre bedre samspill mellom humanitær innsats, langsiktig utviklingssamarbeid og arbeid for fred og forsoning.

Regjeringens strategi for humanitær politikk vektlegger beskyttelse av sivile fra vold, overgrep og bekjempelse av sult. Målet for den humanitære innsatsen er å redde liv, lindre nød og opprettholde kriserammede menneskers verdighet.

Det er seks år igjen til verden skal nå bærekraftsmålene. FNs framdriftsrapport fra 2024 viser at bare 17 pst. av delmålene er i rute. Uten økt innsats er det sannsynlig at de fleste av bærekraftsmålene ikke vil bli nådd i 2030. De siste årene har utfordringene verden står overfor blitt dypere og mer sammenvevde. Et fortsatt høyt bistandsbudsjett er en viktig del av Norges bidrag til en mer stabil verden.

Viktige virkemidler for å forhindre økonomisk og sosial ulikhet i verden er å bremse ulovlig kapitalflyt, skatteunndragelse og korrupsjon. Regjeringen har derfor styrket den internasjonale innsatsen for effektive og rettferdige skattesystemer. Norge deltar i forhandlinger om en FN-konvensjon om internasjonalt skattesamarbeid, der tiltak mot ulovlig kapitalflyt er et sentralt mål. Vi har også en framtrødende rolle i prosessene fram mot den neste globale konferansen om finansiering for utvikling i 2025.

Økt geopolitisk spenning og rivalisering har medført en tettere kobling mellom handelspolitikken og sikkerhetspolitikken. Det er ikke i Norges

interesse at det skapes blokkdannelser i handelspolitikken og at verdenshandelen fragmenteres. Regjeringen arbeider for en åpen verdenshandel basert på felles regler, regulert gjennom Verdens handelsorganisasjon (WTO). Samtidig må også Norge tilpasse handelspolitikken til en mer urolig tid. Vi må være årvåkne når det gjelder handel og investeringer som kan påvirke Norges sikkerhet. Det gjør Norges nære økonomiske og politiske samarbeid med europeiske land viktigere enn før.

Utenrikstjenestens oppsett og ressursbruk skal være effektiv, fleksibel og tilpasset det internasjonale landskapet i ivaretagelsen av norske interesser. Antall utenriksstasjoner er redusert de siste årene, og personellressursene omdisponeres til utenrikstjenestens prioriterte områder. Bemanning av europeiske stasjoner med sikkerhetspolitisk betydning prioriteres. Et nytt system for rotasjon av utenrikstjenestens personell er iverksatt fra 2024.

Regjeringen spisser departementets overordnede styringsrolle. Utenriksdepartementets ressurser konsentreres rundt departementets kjerneoppgaver. Politikktvilkings- og styringskompetansen i Utenriksdepartementet styrkes, mens forvaltningsoppgaver skilles ut til underliggende etater. Direktoratet for eksportkontroll og sanksjoner opprettes 1. januar 2025.

Det grunnleggende sikkerhetsnivået på utenriksstasjonene må heves for å ivareta utsendte, medfølgende og lokalt ansatte, og sikre våre verdier og interesser i en verden som er preget av større uforutsigbarhet og usikkerhet. Et regjeringsforankret arbeid er igangsatt i 2024 for å styrke den fysiske sikringen av utvalgte stasjoner. Parallelt er utenrikstjenestens oppsett for krisehåndtering blitt oppdatert for bedre å kunne møte komplekse kriser

2 Effektiv drift og forvaltning av utenriktjenesten

Utenriksdepartementet har fulgt opp virksomhetsstrategien Strategi 25 med tiltak for å styrke samhandling, modernisering og effektivisering av utenriktjenesten.

UD 2025

UD 2025 er en samlebetegnelse for større reformprosesser utenriktjenesten gjennomfører for å nå målene i Strategi 25. Reformene skal sette utenriktjenesten i stand til å ivareta norske interesser overfor utlandet på en best mulig måte under endrede forutsetninger. Konkret handler dette om effektiv ressursutnyttelse og kompetanseutvikling, om godt samvirke med departementsfellesskapet og om god ivaretagelse av medarbeidere.

Reformprosessene inkluderer oppfølging av områdegjennomgangen av utenriktjenesten, utvidet bruk av fellesdepartementale tjenester, digitalisering, rendyrking av kjerneoppgaver og en rekke andre effektiviseringstiltak.

Områdegjennomgangen av utenriktjenesten

En områdegjennomgang er et verktøy for regjeringen for å oppnå bedre måloppnåelse på et budsjettområde og økt handlingsrom i budsjettene. Områdegjennomgang av utenriktjenesten ble gjennomført i 2021 for å frigjøre ressurser og samtidig sørge for en utenriktjeneste som er tilpasset sine kjerneoppgaver.

Regjeringen har vedtatt oppfølging med bakgrunn i gjennomgangen og påfølgende utredninger, nedfelt i en gevinstrealiseringsplan som løper til 2028. I 2025 utgjør summen av effektiviserings tiltak 35 mill. kroner. Halvparten av dette skal reinvesteres i utenriktjenesten. Reinvesteringene skal benyttes strategisk for å bygge en moderne utenriktjeneste som kan ivareta norske interesser på best mulig måte i dagens sikkerhetspolitiske situasjon og over tid. Oppfølgingen av områdegjennomgangen er en viktig del av Utenriksdepartementets reformagenda.

Fornye, forenkle, forbedre

Utenriktjenesten arbeider systematisk med å rendyrke tjenestens kjerneoppgaver og med å fornye, forenkle og forbedre egne arbeidsprosesser bl.a. gjennom digitalisering.

Utenriksdepartementet har gjennomført en prosess for vurdering av hvilke oppgaver som kan overføres til andre virksomheter og hvilke oppgaver som kan nedprioriteres eller avvikes. Formålet er at Utenriksdepartementet skal spisse sin virksomhet mot utenriks- og utviklingspolitiske oppgaver og identifisert kjernevirksomhet. Det gjennomføres en intern reorganisering for å etablere en mer hensiktsmessig struktur som skal bidra til økt effektivitet og høyere måloppnåelse. Samtlige avdelinger er gjennomgått og det er gjort en rekke strukturendringer. Antall avdelinger i Utenriksdepartementet er redusert fra ni til åtte.

Videre besluttet regjeringen i juni 2023 å etablere et Direktorat for eksportkontroll og sanksjoner (DEKSA) for å ivareta direktoratsoppgaver på disse sentrale fagområdene. DEKSA skal fra 1. januar 2025 ha ansvar for utstedelse av tillatelser, veiledning og den utøvende kontrollen med eksport av forsvarsmateriell, flerbruksvarer, teknologi, tjenester og kunnskap. Direktoratet vil også forberede regelverksutvikling, veilede og behandle enkeltsaker i henhold til sanksjonsregelverket. DEKSA vil være underlagt Utenriksdepartementet, hvor politikkutvikling og ledelse av det internasjonale arbeidet med eksportkontroll og sanksjoner fortsatt vil ligge.

I 2024 er også flere forvaltningsoppgaver og tilhørende årsverk på bistandsfeltet flyttet til Norad. Oversettelsestjenester er flyttet fra Utenriksdepartementet til Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon (DSS). Fra 1. januar 2025 overtar Departementenes digitaliseringsorganisasjon (DIO) ansvaret for leveranse av IKT-tjenester til Utenriksdepartementet og utenriktjenesten.

Departementet benytter ulike arbeidsformer som prosjektorganisering, porteføljestyring av digitale prosjekter og aktiviteter, samt fagteam på tvers av organisatoriske enheter for å forbedre og forenkle måten å jobbe på. Både teambasert arbeid og forbedring av porteføljestyringen har hatt høy oppmerksomhet det siste året og vil ha det også i årene fremover. Et rammeverk for gevinstrealisering er utarbeidet for å profesjonalisere departementets mål- og resultatstyring. Lean-metodikk prøves ut for å effektivisere arbeidsprosesser ved å systematisere og forenkle måten det jobbes på i departementet og på utenriksstasjonene. Dette gjøres gjennom forenklingsgjennomganger for oppgaver og prosesser, i tråd med regjeringens arbeid med til-litsreform i offentlig forvaltning. Ved å etablere fagteam på tvers av organisatoriske enheter og dermed involvere fagseksjonene og utenriksstasjonene tett i den digitale utviklingen oppnår departementet å få digitale løsninger ut til de ansatte på en raskere måte enn tidligere.

Utenriktjenestens digitaliseringsstrategi vektlegger økt digitalisering og digital transformasjon, og er sentral i fornying og forbedring av utenriks-tjenestens arbeidsprosesser. Utenriktjenestens digitaliseringsstrategi gjelder for perioden 2020–2025. Hovedmålet i strategien er at teknologi skal utnyttes «for å effektivisere, modernisere og forbedre utenriktjenesten evne og kapasitet til å levere på samfunnsoppdraget vårt». Gjennom kontinuerlig digitalisering oppnår Utenriksdepartementet bedre analyser, færre rutineoppgaver, enklere arbeidsprosesser og bedre tjenester. Innføring av Microsoft 365 har også gitt utenriktjenesten bedre muligheter for samhandling mellom departementene.

Nulltoleranse for økonomiske misligheter

Utenriksdepartementet har nulltoleranse for økonomiske misligheter og annet misbruk av fellesskapets midler. Nulltoleransen innebærer at Utenriksdepartementet vil reagere på et hvert avvik fra de forutsetninger som ligger til grunn for bruk av departementets midler. Nulltoleranse gjelder for alle midler, også de som forvaltes av Norad, Norec, Norfund, Norges forskningsråd og for midler hvor forvaltningen er delegert til andre departementer og virksomheter.

Norsk bistand til utviklingsformål og andre tilskuddsordninger er eksponert for risiko, særlig i omgivelser preget av korrupsjon, svakt styresett, ekstrem fattigdom og i krig og konflikt. Nulltoleranse for misligheter betyr ikke nulltoleranse for risiko, men risikoen må være kartlagt og kjent.

Utenriksdepartementet tilstreber å redusere risikoen gjennom gode forvaltningssystemer, kvalitetssikring og systematisk oppfølging og kontroll av midlene.

Mistanke om økonomiske misligheter skal rapporteres skriftlig og uten ugrunnet opphold til Sentral kontrollenhet i Utenriksdepartementet eller annen utpekt institusjon (eksempelvis Internrevisjonen i Norad). Tilskuddsmottakere har selv ansvar for å undersøke avvik i forvaltningen av midler, men Sentral kontrollenhet og Internrevisjonen i Norad kan bistå i slike undersøkelser, og kan selv beslutte granskning. Alle avvik skal følges opp på en systematisk og forholdsmessig måte. Dette arbeidet legges til grunn for viktige forbedringstiltak.

Retningslinjene for nulltoleranse åpner for at midler på visse vilkår kan betales tilbake til prosjektet i stedet for til Utenriksdepartementet eller Norad. På den måten oppmuntres samarbeidspartnere til å sørge for gode rutiner for risiko-håndtering og til selv å avdekke og rapportere avvik og misligheter.

Også ved norsk støtte gjennom multilaterale organisasjoner forventes nulltoleranse for økonomiske misligheter. Utenriksdepartementet forventer at organisasjonene har gode rutiner for risikohåndtering, internkontroll og rapportering. Ansvar for å forebygge, avdekke og håndtere økonomiske misligheter ligger hos de multilaterale organisasjonene selv. Norge arbeider både gjennom deltakelse i styrende organer og på andre måter for å styrke multilaterale organisasjoners arbeid for nulltoleranse.

Den interne rapporten «Praktisering av nulltoleranseprinsippet i tilskuddsforvaltningen» (2021) anbefaler ulike tiltak og endringer ved praktisering av prinsippet. Ansvar for å følge opp disse anbefalingene er delegert til Norad. Anbefalingene knyttet til risikodeling og sertifisering skal prioriteres. Rapportens anbefalinger følges også opp med kontinuerlige forbedringer i tilskuddsforvaltningen.

Tiltak mot seksuell utnyttelse, misbruk og trakassering

Utenriksdepartementet har nulltoleranse for mobbing og annen utilbørlig atferd i utenriktjenesten. Både i utenriktjenesten og hos departementets samarbeidspartnere skal det være en kultur for å forebygge, varsle om og følge opp saker om seksuell utnyttelse, misbruk og seksuell trakassering.

Tiltak mot seksuell utnyttelse, misbruk og trakassering har høy oppmerksomhet i det interna-

sjonale utviklingssamarbeidet. Utenriksdepartementet forventer at samarbeidspartnere har etiske retningslinjer og gode systemer for å forebygge, avdekke og følge opp slike saker. Nulltoleranse for manglende tiltak og handlinger er forankret i tilskuddsavtalene og i interne regler og retningslinjer hos våre partnere, og departementet følger opp dette med partnere og tilskuddsmottakere.

Organisasjonene som mottar tilskudd skal varsle Utenriksdepartementet ved Sentral kontrollenhet når det er mistanke om seksuell utnyttelse, misbruk eller seksuell trakassering. Alle kan varsle direkte til departementet eller via ekstern varslingskanal. Det kan også varsles anonymt. Saker som gjelder seksuell utnyttelse, misbruk og trakassering følges opp på tilsvarende måte som varsel om økonomiske misligheter. Norske partnere er gjort kjent med retningslinjene og Utenriksdepartementets forventninger til oppfølgingen.

Utlendingsfeltet

Utenriktjenesten har 19 utenriksstasjoner som behandler utlendingssaker. 11 av disse er knutepunktstasjoner, som har ansvar for utlendingssaker fra flere land i sin region. Søknadene fremmes til knutepunktstasjonen via en ekstern tjenesteyter som tilbyr oppmøtesteder i 95 byer fordelt på 55 land.

Utenriktjenesten har som mål å være en effektiv og serviceorientert førstelinje for utlendingsforvaltningen. Tjenesten skal legge til rette for ønsket besøk og innvandring til Norge, særlig for familie, turister, forretningsreisende og kvalifiserte arbeidstakere. Samtidig vil utenriktjenesten videreføre en spesiell oppmerksomhet om ID-kontroll i visum- og oppholdssaker ved utenriksstasjonene.

Utenriksstasjonene fatter førsteinstansvedtak i nær alle visumsaker hvor Norge er hovedreisemål i Schengen-området. I de sakene stasjonene ikke selv fatter vedtak, hovedsakelig i arbeids- og oppholdssakene, forbereder de saker for vedtak i Utlendingsdirektoratet ved å innhente og verifisere opplysninger, intervju søkere og gjennomføre DNA-tester. I et normalår tar utenriksstasjonene imot rundt 220 000 søknader om visum og oppholdstillatelser. De senere årene har antallet vært lavere grunnet covid-19 og krigen mot Ukraina, men nærmer seg nå tallene fra før pandemien.

Departementet har inngått nye avtaler med ekstern tjenesteyter for å sikre et godt tilbud til søkerne og en god ressursutnyttelse ved utenriksstasjonene. De nye avtalene trådte i kraft i januar 2024, og tilbudet til søkerne er opprettholdt på omtrent samme nivå som før.

3 Oppfølging av anmodnings- og utredningsvedtak

Nedenfor gis en oversikt over oppfølging av anmodnings- og utredningsvedtak under Utenriksdepartementet. Oversikten inkluderer alle vedtak fra stortingssesjonen 2023–2024, samt de vedtakene fra tidligere stortingssesjoner som kontroll- og konstitusjonskomiteen i Innst. 239 S

(2023–2024) mente ikke var kvittert ut. I tabellen nedenfor angis det også hvorvidt departementet planlegger at rapporteringen knyttet til anmodningsvedtaket nå avsluttes eller departementet vil rapportere konkret på vedtaket også i neste års budsjettproposisjon.

Tabell 3.1 Oversikt over anmodnings- og utredningsvedtak, ordnet etter sesjon og nummer

Sesjon	Vedtak nr.	Stikkord	Rapportering avsluttes (Ja/Nei)
2023–2024	29	Anerkjennelse av Palestina som egen stat	Ja
2022–2023	539	Eksportkontroll og kunnskapsoverføring	Nei

Stortingssesjonen 2023–2024

Anerkjennelse av Palestina som egen stat

Vedtak nr. 29, 16. november 2023

«Stortinget ber regjeringen være forberedt på å anerkjenne Palestina som en egen stat på et tidspunkt der en anerkjennelse kan ha positiv innvirkning på en fredsprosess og uten forbehold om en endelig fredsavtale.»

Vedtaket ble fattet i forbindelse med Stortingets behandling av et representantforslag om anerkjennelse av Palestina som egen stat og norsk tilslutning til FNs apartheidkonvensjon, Innst. 26 S (2023–2024) jf. Dokument 8:237 S (2022–2023). Forslaget til anmodningsvedtak ble fremmet av Åsmund Aukrust på vegne av Arbeiderpartiet og Senterpartiet.

22. mai offentliggjorde regjeringen at Norge vil anerkjenne Palestina som stat. Anerkjennelsen trådte i kraft 28. mai 2024. Regjeringen har med dette fulgt opp Stortingets vedtak av 16. november 2023.

Det er flere grunner til at regjeringen mener at tidspunktet var riktig for å anerkjenne Palestina. I fraværet av en fredsprosess og politisk løsning på konflikten har utviklingen i altfor lang tid gått i feil retning. Verken palestinerne eller israelerne kan

leve sine liv i sikkerhet. Krigen i Gaza har vist enda klarere at fred og stabilitet forutsetter en løsning på det palestinske spørsmålet. Krigen er et bunnpunkt i en langvarig, negativ utvikling i den israelsk-palestinske konflikten. Det er bred og forsterket internasjonal enighet om at den eneste, varige løsningen på konflikten er en tostatsløsning.

Ved å anerkjenne Palestina som stat, ønsker Norge å støtte moderate krefter - på begge sider - som ønsker politiske løsninger og som er på vikende front i en langvarig og grusom konflikt. Norge ønsker å bidra konstruktivt til pågående prosesser for å oppnå en tostatsløsning, herunder den arabiske fredsvisjonen som sentrale aktører i regionen utarbeidet etter 7. oktober 2023. Det kan ikke bli fred i Midtøsten uten en tostatsløsning. Det kan ikke bli en tostatsløsning uten en palestinsk stat. Med andre ord: Fred i Midtøsten forutsetter en palestinsk stat.

Stortingssesjonen 2022–2023

Eksportkontroll og kunnskapsoverføring

Vedtak nr. 539, 23. mars 2023

«Stortinget ber regjeringen snarest gjennomføre nødvendige endringer i eksportkontrollforskriften, slik at man får mer målrettet kontroll av

kunnskap med militære anvendelser som overføres til utenlandske borgere og virksomheter.»

Vedtaket ble fattet i forbindelse med Stortingets behandling av et representantforslag om styrking av rikets sikkerhet og kontraetterretning, jf. Dokument 8:51 S (2022–2023) og Innst. 231 S (2022–2023).

Regjeringen besluttet 5. juni 2023 å opprette en ny etat for arbeidet med eksportkontroll og sanksjoner. Direktoratet for eksportkontroll og sanksjoner (DEKSA) skal underlegges Utenriksdepartementet, og vil være operativt fra 1. januar 2025. Departementet mottar flere tusen saker per år. Antall saker og kompleksiteten i sakene øker. Næringslivets og akademias behov for veiledning i regelverket har økt. Forvaltningsoppgavene har blitt flere og mer arbeidskrevende. Den sikkerhetspolitiske situasjonen, utviklingen i trusselbildet rundt spredning av masseødeleggelsesvåpen, og økt bruk av sanksjoner i utenrikspolitikken, er viktige drivkrefter som ligger til grunn for den store saksmengden og den økte kompleksiteten. I tillegg har norsk støtte til Ukraina etter den russiske invasjonen ført til at flere oppgaver er blitt lagt til eksportkontrollarbeidet.

Etableringen av direktoratet vil skape et spesialisert fagmiljø og sikre en to-trinns klagesaksbehandling. Målet er å styrke kapasiteten til kontroll med eksporten av strategiske varer og teknologi fra Norge, og et styrket apparat for veiledning av næringsliv og kunnskapssektoren, kapasitet til gjennomføring av etterkontroller av levert forsvarsmateriell og annen avansert teknologi, slik Riksrevisjonen har påpekt behov for i Dokument 3:4 2020–2021.

Etableringen av nytt direktorat er et ledd i regjeringens oppfølging av Stortingets anmodning om fortlgang i kontrollen med sensitiv kunnskap.

Utenriksdepartementet arbeider med å klargjøre, styrke og tydeliggjøre den eksisterende kontrollen med teknologi i eksportkontrollforskriften knyttet til kontroll med kunnskap som kan benyttes i masseødeleggelsesvåpen, deres leveringsmidler og konvensjonelle våpen. Regjeringen har besluttet å styrke kontrollen, tydeliggjøre hvilke fagområder som omfattes av kontrollen, og når man må søke om en lisens eller ikke. Departementet tar sikte på å gjennomføre endringer i eksportkontrollforskriften i løpet av tidlig 2025, parallelt med opprettelsen av DEKSA.

4 Tabelloversikter for budsjettforslaget

Programområder under departementet

(i 1 000 kr)

Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025	Endring i pst.
Programområde 02 Utenriksforvaltning	11 812 608	6 332 818	7 732 921	22,1
Programområde 03 Internasjonal bistand	55 617 968	48 398 112	46 411 233	-4,1
<i>Sum utgifter</i>	<i>67 430 576</i>	<i>54 730 930</i>	<i>54 144 154</i>	<i>-1,1</i>
Programområde 02 Utenriksforvaltning	305 114	332 914	351 675	5,6
Programområde 03 Internasjonal bistand	2 164			0,0
<i>Sum inntekter</i>	<i>307 278</i>	<i>332 914</i>	<i>351 675</i>	<i>5,6</i>

Utgifter fordelt på programkategorier

(i 1 000 kr)

Kat.	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Budsjettets stilling pr 1. halvår	Forslag 2025
02.00	Administrasjon av utenrikspolitikken	2 801 686	2 982 283	2 981 308	5 108 877
02.10	Utenriksformål	9 010 922	3 350 535	4 663 685	2 624 044
	<i>Sum programområde 02</i>	<i>11 812 608</i>	<i>6 332 818</i>	<i>7 644 993</i>	<i>7 732 921</i>
03.00	Forvaltning av utviklingssamarbeidet	2 500 457	2 805 930	2 760 884	856 734
03.10	Utviklingssamarbeidet	53 117 511	45 592 182	46 996 828	45 554 499
	<i>Sum programområde 03</i>	<i>55 617 968</i>	<i>48 398 112</i>	<i>49 757 712</i>	<i>46 411 233</i>

Utgifter fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025	Endring i pst.
Administrasjon av utenriks- politikken					
100	Utenriksdepartementet	2 743 936	2 915 228	4 983 011	70,9
103	Regjeringens representasjon	54 391	55 800	57 307	2,7
104	Kongefamiliens offisielle reiser til utlandet	3 359	11 255	8 559	-24,0
105	Direktoratet for eksportkontroll og sanksjoner			60 000	100,0
<i>Sum kategori 02.00</i>		<i>2 801 686</i>	<i>2 982 283</i>	<i>5 108 877</i>	<i>71,3</i>
Utenriksformål					
115	Næringsfremme, kultur og informasjon	75 400	83 183	79 217	-4,8
116	Internasjonale organisasjoner	1 476 816	1 555 390	1 596 300	2,6
117	EØS-finansieringsordningene	7 058 443	1 391 000	629 000	-54,8
118	Utenrikspolitiske satsinger	400 263	320 962	319 527	-0,4
<i>Sum kategori 02.10</i>		<i>9 010 922</i>	<i>3 350 535</i>	<i>2 624 044</i>	<i>-21,7</i>
<i>Sum programområde 02</i>		<i>11 812 608</i>	<i>6 332 818</i>	<i>7 732 921</i>	<i>22,1</i>
Forvaltning av utviklings- samarbeidet					
140	Utenriksdepartementet	1 910 165	2 151 734	95 083	-95,6
141	Direktoratet for utviklingssamarbeid (Norad)	350 667	411 285	448 763	9,1
144	Norsk senter for utvekslings- samarbeid (Norec)	239 625	242 911	312 888	28,8
<i>Sum kategori 03.00</i>		<i>2 500 457</i>	<i>2 805 930</i>	<i>856 734</i>	<i>-69,5</i>
Utviklingssamarbeidet					
150	Humanitær bistand	6 154 083	4 331 289	4 766 481	10,0
151	Fred, sikkerhet og globalt samarbeid	1 405 691	1 251 277	1 170 678	-6,4
152	Menneskerettigheter	956 106	938 617	868 617	-7,5
153	Flyktninger, fordrevne og vertssamfunn	4 009 265	2 669 504	2 059 504	-22,9
159	Regionbevilgninger	14 026 192	12 006 343	11 693 826	-2,6
160	Helse	3 648 976	3 976 297	3 853 381	-3,1
161	Utdanning, forskning og offentlige institusjoner	2 067 885	1 751 067	1 646 367	-6,0

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025	Endring i pst.
162	Næringsutvikling, matsystemer og fornybar energi	6 955 139	5 830 012	5 960 012	2,2
163	Klima, miljø og hav	2 000 097	2 026 531	2 125 911	4,9
164	Likestilling	878 944	893 219	923 219	3,4
170	Sivilt samfunn	2 420 907	2 570 665	2 470 665	-3,9
171	FNs utviklingsarbeid	937 500	946 099	946 200	0,0
172	Multilaterale finansinstitusjoner og gjeldslette	3 161 862	2 630 780	2 968 689	12,8
179	Flyktningtiltak i Norge	4 494 864	3 770 482	4 100 949	8,8
<i>Sum kategori 03.10</i>		<i>53 117 511</i>	<i>45 592 182</i>	<i>45 554 499</i>	<i>-0,1</i>
<i>Sum programområde 03</i>		<i>55 617 968</i>	<i>48 398 112</i>	<i>46 411 233</i>	<i>-4,1</i>
<i>Sum utgifter</i>		<i>67 430 576</i>	<i>54 730 930</i>	<i>54 144 154</i>	<i>-1,1</i>

Inntekter fordelt på programkategorier

(i 1 000 kr)

Kat.	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Budsjettets stilling pr 1. halvår	Forslag 2025
02.00	Administrasjon av utenrikspolitikken	305 114	332 914	299 863	351 675
<i>Sum programområde 02</i>		<i>305 114</i>	<i>332 914</i>	<i>299 863</i>	<i>351 675</i>
03.00	Forvaltning av utviklingssamarbeidet	2 164			
<i>Sum programområde 03</i>		<i>2 164</i>			

Inntekter fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025	Endring i pst.
Administrasjon av utenrikspolitikken					
3100	Utenriksdepartementet	305 114	332 914	351 675	5,6
	<i>Sum kategori 02.00</i>	<i>305 114</i>	<i>332 914</i>	<i>351 675</i>	<i>5,6</i>
	<i>Sum programområde 02</i>	<i>305 114</i>	<i>332 914</i>	<i>351 675</i>	<i>5,6</i>
Forvaltning av utviklings-samarbeidet					
3140	Utenriksdepartementets administrasjon av utviklingshjelpen	2 164			0,0
	<i>Sum kategori 03.00</i>	<i>2 164</i>			<i>0,0</i>
	<i>Sum programområde 03</i>	<i>2 164</i>			<i>0,0</i>
	<i>Sum inntekter</i>	<i>307 278</i>	<i>332 914</i>	<i>351 675</i>	<i>5,6</i>

5 Utenriksministerens og utviklingsministerens ansvarsområder

Utenriksministeren har det administrative ansvaret for Utenriksdepartementet og utenriksstjernen, herunder ansvaret for lønns- og driftsbudsjettet for Utenriksdepartementet og utenriksstasjonene. Utenriksministeren har også ansvaret for Direktoratet for eksportkontroll og sanksjoner (DEKSA).

Utenriksministeren har i tillegg ansvaret for tilrettelegging, samordning og iverksettelse av

norsk utenrikspolitikk, herunder samordning av EØS-saker og forholdet til EU, samt internasjonale forhandlinger, prosesser og globale samarbeidsstrukturer, herunder norsk FN-politikk.

Utenriksministeren har også ansvaret for utviklingspolitiske saker i OSSE-området, Midtøsten og Afghanistan samt arbeidet for sikkerhet, fred, forsoning, menneskerettigheter, flyktninger og vertssamfunn, også på landnivå.

Tabell 5.1 Utenriksministeren har ansvar for følgende kapitler og poster på Utenriksdepartementets budsjett:

<i>Programområde 02</i>	
<i>Utenriksforvaltning</i>	
Kap. 100	Utenriksdepartementet
Kap. 103	Regjeringens representasjon
Kap. 104	Kongefamiliens offisielle reiser til utlandet
Kap. 105	Direktoratet for eksportkontroll og sanksjoner
Kap. 115	Næringsfremme, kultur og informasjon
Kap. 116	Internasjonale organisasjoner
Kap. 117	EØS-finansieringsordningene
Kap. 118	Utenrikspolitiske satsinger
<i>Programområde 03 Internasjonal bistand</i>	
Kap. 151	Fred, sikkerhet og globalt samarbeid
Kap. 152	Menneskerettigheter
Kap. 153	Flyktninger, fordrevne og vertssamfunn, post 71 FNs høykommissær for flyktninger (UNHCR) og post 72 Bærekraftige løsninger og vertssamfunn
Kap. 159	Regionbevilgninger, post 70 Midtøsten, post 71 Europa og Sentral-Asia, post 72 Afghanistan og post 73 Ukraina og naboland

Utviklingsministeren har ansvaret for utviklingspolitiske saker utenfor OSSE-området, Midtøsten og Afghanistan, utviklingssamarbeidet med FN-

systemet, Verdensbanken, de regionale utviklingsbankene og øvrige globale fond og programmer, Norad, Norec og Norfund.

Tabell 5.2 Utviklingsministeren har ansvar for følgende kapitler og poster på Utenriksdepartementets budsjett:

<i>Programområde 03 Internasjonal bistand</i>	
Kap. 140	Utenriksdepartementet, post 21
Kap. 141	Direktoratet for utviklingssamarbeid (Norad)
Kap. 144	Norsk senter for utvekslingssamarbeid (Norec)
Kap. 150	Humanitær bistand
Kap. 153	Flyktninger, fordrevne og vertssamfunn, post 70 Flyktninger og internt fordrevne
Kap. 159	Regionbevilgninger, post 75 Afrika, post 76 Asia og post 77 Latin-Amerika og Karibia
Kap. 160	Helse
Kap. 161	Utdanning, forskning og offentlige institusjoner
Kap. 162	Næringsutvikling, matsystemer og fornybar energi
Kap. 163	Klima, miljø og hav
Kap. 164	Likestilling
Kap. 170	Sivilt samfunn
Kap. 171	FNs utviklingsarbeid
Kap. 172	Multilaterale finansinstitusjoner og gjeldslette
Kap. 179	Flyktningtiltak i Norge

6 Oversikt ansatte

	Antall ansatte 2023	Årsverk 2023
Utenriksdepartementet (i Oslo)	820	807
Utenriksdepartementet (utsendte ved utenriksstasjonene)	642	642
Direktoratet for utviklingssamarbeid (Norad)	272	267
Norsk senter for utvekslingssamarbeid (Norec)	44	44

Kilde: SSB, tabell 12623 Ansatte i staten. Lokalt ansatte ved utenriksstasjonene og ansatte i Norfund er ikke med i oversikten.

Del II
Budsjettforslaget

7 Budsjettforslaget

Programområde 02 Utenriksforvaltning

Programområder under departementet

(i 1 000 kr)				
Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025	Endring i pst.
Programområde 02 Utenriksforvaltning	11 812 608	6 332 818	7 732 921	22,1
Sum utgifter	11 812 608	6 332 818	7 732 921	22,1
Programområde 02 Utenriksforvaltning	305 114	332 914	351 675	5,6
Sum inntekter	305 114	332 914	351 675	5,6

Programkategori 02.00 Administrasjon av utenrikspolitikken

Utgifter under programkategori 02.00 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025	Endring i pst.
100	Utenriksdepartementet	2 743 936	2 915 228	4 983 011	70,9
103	Regjeringens representasjon	54 391	55 800	57 307	2,7
104	Kongefamiliens offisielle reiser til utlandet	3 359	11 255	8 559	-24,0
105	Direktoratet for eksportkontroll og sanksjoner			60 000	100,0
	Sum kategori 02.00	2 801 686	2 982 283	5 108 877	71,3

Utenriktjenestens hovedoppgave er å ivareta norske interesser internasjonalt og å yte service overfor norske borgere og norsk næringsliv i utlandet. Utenriktjenesten er navet i det samlede arbeidet for å fremme norske interesser globalt, i nært samarbeid med forsvarsmyndighetene og en rekke øvrige departementer og etater. En stor del av utenriksstasjonenes arbeid utføres for andre

offentlige virksomheter og privat sektor. Om lag en sjettedel av de utsendte ved utenriksstasjonene er spesialutsendinger fra til sammen vel 30 andre departementer og etater.

Utenriktjenesten opplever stor pågang fra norske borgere som ønsker bistand, og håndterer disse lokalt ved utenriksstasjonene og i Norge. Utenriksdepartementet håndterer også kriser i

utlandet som berører norske borgere. Departementets kriseorganisasjon kan mobiliseres i kriser som berører et stort antall norske borgere i utlandet.

Utenriktjenesten tar videre imot et stort antall søknader om visum og oppholdstillatelser fra utenlandske borgere som ønsker å reise eller flytte til Norge, og legger med dette til rette for ønsket innvandring til Norge.

Mål 2025

Bevilgningene skal bidra til å nå følgende mål:

- Norske interesser er ivaretatt gjennom bilaterale forbindelser og medlemskap i multilaterale organisasjoner.
- Utenriktjenestens funksjon som tilrettelegger for enhetlig fremme av norske interesser i samspill med den øvrige sentralforvaltningen er videreført og styrket.
- Arbeidet med sikkerhet, beredskap og krisehåndtering ute og hjemme er styrket.
- Norsk næringsliv og norske borgere i utlandet har tilgang til tjenester av høy kvalitet.
- Forvaltningen er effektiv og av høy kvalitet.
- Det er nulltoleranse for økonomiske misligheter.
- Behandlingen av saker på utlendingsfeltet er effektiv og forsvarlig.

Prioriteringer 2025

Hurdalsplattformen trekker opp prioriteringene for regjeringens utenrikspolitikk.

Utenriktjenestens virksomhetsstrategi, Strategi 25, legger til rette for at utenriktjenesten kan løse sitt samfunnsoppdrag på best mulig måte under endrede forutsetninger nasjonalt og internasjonalt. Strategien bidrar til tilpasning av Utenriksdepartementets diplomatiske tilstedeværelse til den sikkerhetspolitiske situasjonen.

Strategien legger opp til tydeligere prioritering i departementet og på utenriksstasjonene. Samarbeidet med den øvrige forvaltningen om utenriksstasjonenes virksomhetsplaner er i gang. Et felles målhierarki er tatt i bruk, og vil bli holdt stabilt de kommende årene for å prioritere stasjonenes aktiviteter og ivareta departementenes behov for støtte.

Endringene i rotasjonsordningen som ble innført i 2024 vil fra 2025 være sentrale for å styrke rekrutteringsgrunnlaget til utenriktjenesten og utvikle rettighetsgrunnlaget for medfølgende ektefeller og samboere til utsendte utenriktjenesteansatte.

Strategien vektlegger likestilling, mangfold og klimavennlighet hjemme og ute, samt tilpasning av arbeidsformer til tilværelsen i et nytt regje-

ringskvartal, som vil være høyt prioritert i 2025, før innflytting i 2026.

I samsvar med regjeringens beslutninger, følges områdegjennomgangen for utenriktjenesten opp under Strategi 25. I oppfølgingen av områdegjennomgangens anbefalinger om bedre styring, samhandling og koordinering innen regjeringens internasjonale arbeid, vedtok regjeringen i desember 2022 opprettelse av et felles dokument for norsk interessefremme overfor utlandet. Her beskrives saksområder som krever god koordinering mellom utenriktjenesten og de ulike fagdepartementene. Dokumentet er delt inn i de fem prioriteringene:

- Trygge Norges sikkerhet og suverenitet.
- Sikre Norges økonomiske interesser og trygge velferd.
- Bevare internasjonal rettsorden, fremme demokrati, rettsstatsprinsipper og menneskerettigheter.
- Bevare et stabilt klima, naturmangfold og miljø.
- Bekjempe fattigdom og sikre bærekraftig utvikling.

Dokumentet utgjør et sentralt grunnlag for enhetlig målstruktur for utenriktjenestens virksomhetsplanlegging, og følges opp bl.a. gjennom jevnlig mellomdepartementale koordineringsmøter på høyt embetsnivå.

Som oppfølging av områdegjennomgangen av utenriktjenesten, foreslås det innsparinger på 35 mill. kroner innenfor Utenriksdepartementets samlede driftsbudsjett for 2025. Innsparingen gjelder nedleggelse av utenriksstasjoner og effektiviseringstiltak under eiendomsporteføljen. Departementet beholder halvparten av innsparingen, som reinvesteres i videreutvikling av utenriktjenesten og ivaretagelse av norske interesser, jf. omtale i Del I, kap. 2 *Effektiv drift og forvaltning av utenriktjenesten*.

Arbeidet med sikkerhet prioriteres høyt i 2025. Utenriktjenesten påvirkes av den forverrede sikkerhetsutviklingen og det uforutsigbare trusselbildet globalt. For å fortsatt sikre utsendte diplomater og deres familier, og utenriksstasjonenes informasjonsverdier, vil det forebyggende sikkerhetsarbeidet styrkes for å møte disse utfordringene.

Regjeringen har besluttet å opprette en ny etat for eksportkontroll og sanksjoner underlagt Utenriksdepartementet, med virkning fra 1. januar 2025. Etaten har som mål å styrke kapasiteten for kontroll med eksporten av strategiske varer og teknologi fra Norge, og for informasjon og veiledning av næringslivet og kunnskapssektoren. Den sikkerhetspolitiske situasjonen, trusselbildet av spredning av masseødeleggelsesvåpen og økt anven-

delse av sanksjoner bidrar vesentlig til behovet for forsterket innsats på dette området. Opprettelsen gir mulighet for målrettet rekruttering av kompetanse og styrket samarbeid med andre etater nasjonalt. Opprettelsen er også et ledd i regjeringens oppfølging av Stortingets anmodning om fortgang i kontrollen med sensitiv kunnskap, jf. vedtak 539 av 23. mars 2023 som er omtalt i del I, kap. 3 *Oppfølging av anmodningsvedtak*.

Rapportering 2023

Norske interesser er ivaretatt gjennom bilaterale forbindelser og medlemskap i multilaterale organisasjoner

I en krevende tid preget av geopolitiske motsetninger og vanskelig multilateralt samarbeidsklima, med Russlands krig mot Ukraina og situasjonen på Gaza som bakteppe, arbeidet Norge langs en rekke spor for å fremme oppslutning om folkeretten, multilateralt samarbeid og FN. Støtte til Ukraina og sivilbefolkningen på Gaza, og ønsket om å motvirke geopolitisk blokkdannelse som en brobygger mellom land i det globale nord og sør, var sentrale målsetninger.

I første halvdel av 2023 jobbet Norge for å sikre oppslutning om en resolusjon i FNs generalforsamling til støtte for Ukraina. God dialog med toneangivende land i det globale sør bidro til å tilbakevise russiske narrativ om krigen og fremme oppslutning om prinsippene i FN-pakten. Etter Hamas sitt terrorangrep mot Israel 7. oktober, og Israels påfølgende disproporsjonale reaksjon som påførte den palestinske sivilbefolkningen i Gaza massive lidelser, arbeidet Norge aktivt for sikre en enhetlig respons, få partene til å respektere humanitærretten og støtte tiltak for en fredelig løsning. Norges konsistente forsvar av folkeretten og humanitærretten, enten det gjelder Ukraina eller situasjonen i Gaza, har blitt anerkjent.

Finlands inntreden i NATO, og framskrittene for Sveriges medlemskapsprosess, styrket det sikkerhetspolitiske samholdet i Norden.

Arbeid med sikkerhet, beredskap og krisehåndtering ute og hjemme er videreført og styrket

Utenriktjenesten har et omfattende og utfordrende trussel- og risikobilde. Tjenesten har utsendt personell i land og områder med meget høy risiko for egen sikkerhet. Endringer i den sikkerhetspolitiske situasjonen i Europa, ved Russlands fullskalainvasjon av Ukraina i februar 2022, fortsatte å prege risikobildet for norske utenriksstasjoner i 2023. Utenriksdepartementet har gjen-

nomført tiltak i samarbeid med Forsvarsbygg for å sikre personell og informasjon ved ambassaden i Kyiv. Departementet har også gjennomført tiltak for å sikre norske informasjonsverdier i Moskva og St. Petersburg mot forhøyet etterretningstrussel. Tilgang til høygraderte informasjonssystemer ved utenriksstasjonene fortsetter å være en utfordring. Evnen til å kommunisere lavgradert har vært opprettholdt i 2023. En rekke tiltak er iverksatt for å sikre kontinuitet i virksomhets- og samfunnsfunksjoner ved mulig bortfall av innsatsfaktorer som internett og mobilnett. Regjeringen gav i oktober 2023 en arbeidsgruppe utgått av Utenriksdepartementet, Forsvarsdepartementet og Justis- og beredskapsdepartementet med underliggende etater et mandat for å utrede en ny modell for sikring av utenriksstasjoner i krigsutsatte områder og områder med ekstreme fysiske eller etterretningsmessige trusler. Arbeidsgruppens rapport ble ferdigstilt i 2024 og den nye modellen skal iverksettes fra 2025.

Kuppet i Sudan medførte at ambassaden i Khartoum ble stengt i april 2023 og personellet evakuert i samarbeid med Forsvaret. Krigen mellom Hamas og Israel i Gaza har medført økt risiko for utenriktjenestens personell i hele regionen. Utenriksdepartementet har med god støtte fra Forsvaret høynet beredskap for hendelser som rammer egne ansatte i Midtøsten. Arbeidet med ny organisering for helhetlig kriseberedskap i Utenriksdepartementet ble videreført i 2023 og trådte i kraft høsten 2024. Utenriksdepartementet har i samarbeid med Justis- og beredskapsdepartementet fortsatt arbeidet for å sikre oppfølging av Hurdalsplattformens punkt om at sikkerhetsklareninger av personell skal skje basert på individuelle og ikke skjematisk vurderinger.

Utenriktjenesten organiserte assistert utreise for norske borgere i Sudan i april 2023. Som del av et internasjonalt samarbeid satte norske myndigheter opp tre flyvninger fra Khartoum til Amman, med både norske og andre lands borgere. To utrykningsteam fra Utenriksdepartementets kriseorganisasjon tok imot og organiserte videre reise for norske borgere som ankom med fly fra Khartoum til Djibouti og med ferger fra Port Sudan til Jedda. Flere utenriksstasjoner i regionen var involvert i det omfattende arbeidet med å bistå til sammen ca. 130 norske borgere som reiste ut av Sudan til ulike destinasjoner og deretter videre til Norge.

I oktober 2023 tilbød og organiserte utenriktjenesten assistert utreise fra Israel. To flyvninger ble satt opp for å bistå ca. 200 norske borgere fra henholdsvis Eilat og Tel Aviv. Deretter ble det i

løpet av høsten organisert assistert utreise fra Gaza, for norske borgere og personer med nær tilknytning til Norge. Ambassaden i Kairo og flere utrykningsteam fra Utenriksdepartementet bidro til at om lag 300 personer kunne reise ut av Gaza, via Kairo og videre til Norge.

Norsk næringsliv og norske borgere i utlandet har tilgang til tjenester av høy kvalitet

Utenriksstjenesten håndterte et stort antall konsuleraker i løpet av 2023, mange av dem kompliserte enkeltsaker. Utenriksdepartementet oppfordrer norske borgere til å registrere sine reiser og opphold i utlandet på www.reiseregistrering.no. Dersom det skjer en alvorlig hendelse kan utenriksstjenesten sende tidskritisk og relevant informasjon på SMS eller e-post til personer som har registrert seg. Utenriksdepartementets mobilapplikasjon «Reiseklar» bidrar med reiseinformasjon, reiseråd, annen informasjon om sikkerhet på reise og gir tilgang til reiseregistrering. Formålet med «Reiseklar» er å gjøre viktig informasjon lett tilgjengelig for personer som planlegger eller er på reise i utlandet. Kommunikasjonskanalene gir utenriksstjenesten bedre muligheter til å nå større deler av befolkningen med reiseråd og reiseinformasjon.

Forvaltningen er effektiv og av høy kvalitet

Fra januar 2023 ble Utenriksdepartementet delservicekunde i Direktoratet for forvaltning og

økonomistyring (DFØ). Det innebar bl.a. at DFØ overtok drift og utvikling av regnskapssystemet Unit4ERP, og var et viktig steg i retning økt digitalisering av økonomiprosessene.

Arbeidet med å forenkle og effektivisere tilskuddsforvaltningen ble videreført gjennom oppdatert veiledningsmateriale, justering av maler og kompetansehevende tiltak.

Teams i teams ble innført i 2023 og er blitt et sentralt bidrag til mer effektiv samhandling på tvers i utenriksstjenesten.

Behandling av saker på utlendingsfeltet er effektiv og forsvarlig

Utenriksdepartementet har videreført arbeidet for å sikre en god og effektiv organisering av håndteringen av utlendingssakene. Ved inngangen til 2023 hadde utenriksstjenesten 22 utenriksstasjoner som behandler utlendingssaker. I løpet av året besluttet departementet å stenge for behandling av utlendingssaker ved ambassadene i Moskva og Canberra, og flyttet oppgavene til knutepunktene i henholdsvis London og Bangkok.

Utenriksdepartementet mener at ordningen med knutepunkt fortsatt gir en god balanse mellom behovet for solide fagmiljøer og bred geografisk tilstedeværelse, som er nødvendig for å sikre kompetanse om lokale forhold. Tjenestutsetting av mottak av søknader bidrar til å gi et bedre tilbud til søkerne, som har flere steder å møte for å fremme sine søknader.

Kap. 100 Utenriksdepartementet

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025
01	Driftsutgifter	2 594 116	2 835 245	4 857 100
21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	107 428	34 368	11 979
45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	35 019	43 717	111 979
70	Erstatning av skader på utenlandske ambassader	43	1 298	1 347
71	Hjelp til norske borgere i utlandet	12	150	156
89	Valutatap (disagio)	6 390		
90	Lån til norske borgere i utlandet	928	450	450
	Sum kap. 100	2 743 936	2 915 228	4 983 011

Utenriksdepartementet forvalter to programområder, programområde 02 *Utenriksforvaltning* og programområde 03 *Internasjonal bistand*. Hvert av disse programområdene har tidligere hatt egne driftsbudsjetter. Disse foreslås fra 2025 flyttet til kap. 100 *Utenriksdepartementet* og slått sammen til ett felles driftsbudsjett. I Utenriksdepartementet jobber om lag 60 pst. av utenriktjenestens ansatte med utenriksforvaltning, mens om lag 40 pst. av de ansatte jobber med internasjonal bistand. En mindre andel av lønns- og driftsutgiftene dekkes også under kap. 117 *EØS-finansieringsordningene*.

Post 01 Driftsutgifter

Bevilgningen dekker utenriktjenestens lønns- og driftsutgifter hjemme og ute. Om lag 60 pst. av bevilgningen gjelder lønn og særavtale, 19 pst. av bevilgningen gjelder husleie og 21 pst. av bevilgningen gjelder andre driftsutgifter som drift og vedlikehold av utenriksstasjoner, IKT, vakt og sikring, reise og representasjon, opplæring mv.

Budsjett 2025

Det foreslås bevilget 4 857,1 mill. kroner i 2025. Det er en samlet økning på 2 021,9 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett for 2024.

Økningen skyldes hovedsakelig at 1 978 mill. kroner foreslås flyttet til denne posten fra kap. 140 *Utenriksdepartementet*, post 01 *Driftsutgifter*. Beløpet gjelder lønns- og driftsutgifter til administrasjon av utviklingssamarbeidet i Utenriksdepartementet og ved utenriksstasjonene. Dette er utgifter som kan klassifiseres som offisiell utviklingshjelp i henhold til OECDs utviklingskomité (DAC) regelverk.

I tillegg øker posten pga. pris- og valutakursjustering, og med 35 mill. kroner til arbeidet med forebyggende sikkerhet ved utenriksstasjonene.

Posten foreslås redusert med 17,5 mill. kroner som følge av områdegjennomgangen av utenriktjenesten, jf. omtale under programkategori 02.00 *Administrasjon av utenrikspolitikken*.

I forbindelse med opprettelsen av Direktoratet for eksportkontroll og sanksjoner (DEKSA) foreslås det å flytte 60 mill. kroner fra denne posten til nytt kap. 105 *Direktoratet for eksportkontroll og sanksjoner*, post 01 *Driftsutgifter*. I tillegg flyttes det 5,7 mill. kroner fra kap. 159 *Regionbevilgninger*, post 73 *Ukraina og naboland* for økte driftsutgifter til styring av Nansen-programmet.

Utenriksdepartementet blir fra 2025 del av fellestjenesten for IKT i departementene. Det

foreslås å rammeoverføre totalt 83,7 mill. kroner til Departementenes digitaliseringsorganisasjon (DIO) på Digitaliserings- og forvaltningsdepartementets kap. 1515, post 01.

Det foreslås videre å rammeoverføre 17,9 mill. kroner til Digitaliserings- og forvaltningsdepartementets kap. 1510, post 01 fra denne posten, grunnet overføring av Utenriksdepartementets oversettelsesmiljø til Departementenes sikkerhet- og serviceorganisasjon.

Som følge av at Justis- og beredskapsdepartementet tok over koordineringsansvaret for FN-konvensjonen om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter i 2024, foreslås det å rammeoverføre 1,3 mill. kroner fra denne posten til Justis- og beredskapsdepartementets kap. 400, post 01. 3,5 mill. kroner foreslås rammeoverført til Kunnskapsdepartementets kap. 288, post 21 fordi stillingen som spesialutsending for utdanning, forskning og teknologisk samarbeid i Moskva avvikles. 3,6 mill. kroner rammeoverføres fra Finansdepartementets kap. 1600, post 01 til ny spesialutsending i Brussel, og 1 mill. kroner rammeoverføres fra Justis- og beredskapsdepartementets kap. 490, post 76 for å oppgradere tre spesialutsendingsstillinger på utlendingsfeltet i Addis Abeba, Amman og Kabul/Islamabad.

Post 21 Spesielle driftsutgifter, kan overføres

Bevilgningen dekker midler til utredninger, opplæring og kompetansebygging, internasjonale tiltak og arrangementer, digitaliseringsprosjekter, mv. Bevilgningen dekker også midler til ordinært skjøtselsarbeid på grensene, grenseopp ganger av riksgrensene med Sverige, Finland og Russland samt oppdatering av grunnlinjer og maritime avgrensninger. Videre dekker bevilgningen utgifter til Norges kontaktpunkt for ansvarlig næringsliv, og kan omfatte utgifter til internasjonal tvisteløsning der Norge er part.

Arbeidet med en ny EØS-notatbase dekkes under denne posten. Arbeidet startet i 2022, og ny løsning forventes levert første halvår 2026. Dette er et digitaliseringstiltak for å bidra til effektivisering. Basen vil være en digital samarbeidsplattform som sikrer gode prosesser mellom berørte parter i forvaltningen. Notatbasen skal bidra til at departementenes forpliktelser etter utredningsinstruksen oppfylles. Ny EØS-notatbase vil oppfylle de politiske ambisjonene for EØS-arbeidet ved å legge til rette for tidlig involvering og påvirkning, effektiv, korrekt og rettidig gjennomføring av EØS-regelverk i norsk rett, korrekt og relevant

informasjon til Stortinget, gode og effektive arbeidsprosesser, og god informasjon om EØS til norsk næringsliv og norske borgere.

Norges kontaktpunkt for ansvarlig næringsliv (Kontaktpunktet) fremmer OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper om ansvarlig næringsliv, behandler enkeltsaker (klager) knyttet til retningslinjene og samarbeider med kontaktpunktnettverket internasjonalt. Norge er forpliktet gjennom OECD-samarbeidet og retningslinjene til å sikre tilstrekkelige ressurser til at Kontaktpunktet kan oppfylle sitt mandat. Aktiviteten og etterspørselen om veiledning fra næringslivet er økende. Midlene går til lønnsutgifter til sekretariatet og honorarer til medlemmer av Kontaktpunktet og vikarer. Videre går midlene til mekling i enkeltsaker og reiser. Andre utgifter omfatter utadrettet virksomhet, herunder kurs, seminarer og andre arrangementer om ansvarlig næringsliv med næringslivets og arbeidslivets organisasjoner og sivilt samfunn, informasjonsmateriale om OECDs retningslinjer for ansvarlig næringsliv, veiledere og verktøy for aktsomhetsvurderinger, årsrapport og annet kommunikasjonsarbeid. Kontaktpunktet samarbeider bl.a. med Forbrukertilsynet om kurs i ansvarlig næringsliv og åpenhetsloven.

Bevilgningen kan også dekke utgifter til internasjonal tvisteløsning. Et latvisk rederi, SIA North Star, og dets eier, Peteris Pildegovics, fremmet i 2020 en internasjonal voldgiftssak mot Norge ved Det internasjonale senteret for løsning av investeringstvister (ICSID), basert på den bilaterale investeringsbeskyttelsesavtalen med Latvia. Saken gjelder fangst av snøkrabbe på norsk kontinentalsokkel. Tribunalet avsa dom i Norges favør 22. desember 2023, men saksøker har anmodet om annullering av dommen. Behandling av annulleringsanmodningen er stilt i bero i påvente av saksøkers innbetaling av administrative kostnader til ICSID. Behandling av annulleringsanmodningen vil medføre kostnader for Norge. Dersom saksøker får medhold i anmodningen, vil saken gjenopp- tas med et nytt tribunal og det vil sannsynligvis påløpe betydelige kostnader i 2025 og i påfølgende år. Også et litauisk fiskebåtrederi, Arctic Fishing, og et annet latvisk foretak, Baljura-Serviss, har anlagt søksmål mot Norge ved ICSID knyttet til fangst av snøkrabbe på norsk kontinentalsokkel (registrert i november 2022 og mars 2023). Foretakene påberopte seg brudd på de bilaterale investeringsbeskyttelsesavtalene mellom Norge og hhv. Litauen og Latvia. De to sistnevnte sakene er nå avsluttet av ICSIDs generalsekretær på grunn av manglende innbetalinger fra saksøkerne.

Budsjett 2025

Det foreslås bevilget 12 mill. kroner i 2025. Det er en reduksjon på 22,4 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett for 2024.

Posten reduseres med 16,4 mill. kroner grunnet utfasing av midler til snøkrabbesaken. Som følge av at oversettelse av EØS-rettsaker overføres til DSS, foreslås det å rammeoverføre 5,1 mill. kroner fra denne posten til Digitaliserings- og forvaltningsdepartementets kap. 1510, post 01.

Post 45 Større utstyrsanskaffelser, kan overføres

Bevilgningen dekker utgifter til større anskaffelser i eiendomsprosjekter, herunder til innredning av nye lokaler, rehabilitering og vedlikehold av eksisterende lokaler, samt fysiske og tekniske sikringstiltak ved utenriksstasjonene og i Utenriksdepartementet, inkludert innkjøp av pansrede biler og til videreutvikling av Nasjonalt Hemmelig Nett (NHN) på stasjonene.

Prioriteringer 2025

I tråd med den overordnede satsingen på forebyggende sikkerhetsarbeid med utenriksstasjonene, vil investeringer i sikringstiltak for utenriktjenestens bygg samt andre større materiellanskaffelser, prioriteres i 2025. Det vil bli lagt særlig vekt på endret trusselnivå, inkludert økt terrorfare, og identifisering av sikkerhetsløsninger som imøtekommer lokalt trusselnivå på en tilfredsstillende måte. Hybride trusler gjør at flere utenriksstasjoner har behov for beredskap for bortfall av internett, og det planlegges investeringer i utstyr for satellittkommunikasjon. Som følge av trusselbildet ved utenriksstasjonene er det behov for å fortsette utrulling av høygradert utstyr, Nasjonalt Hemmelig Nett (NHN), i samarbeid med Forsvarsdepartementet.

Det planlegges for flere større eiendomsprosjekter i eiendomsporteføljen i utlandet for å sørge for sikre, moderne og effektive arbeidsplasser. Eiendomsprosjektene skal også fremme miljøvennlig og energieffektive bygg. Det pågår flere større rehabiliterings- og byggeprosjekter i samarbeid med Statsbygg. Besluttede strukturendringer i utenriktjenesten medfører også nyetablering i 2025 (henholdsvis Moldova og Senegal) i tillegg til allerede planlagte effektiviseringstiltak hvor kansellier og embetsboliger flyttes for å oppnå mer areal- og kostnadseffektive løsninger.

Rapport 2023

I takt med politiske prioriteringer og eksterne rammebetingelser gjennomførte departementet i 2023 flere areal- og kostnadseffektive tiltak i eiendomsporteføljen i utlandet. Flere utenriksstasjoner flyttet inn i nye, moderne og arealeffektive kontorlokaler og embetsboliger. Det ble også gjennomført omfattende ekstra sikringsarbeider ved flere utenriksstasjoner for å imøtekomme endret trusselnivå på en tilfredsstillende måte, og det ble gjort innkjøp av pansrede biler. Det ble gitt høy prioritet til arbeidet med å tilrettelegge for høygraderte kommunikasjonssystemer ved utenriksstasjonene, noe som sammenfaller med ekstra sikringstiltak på utenriksstasjonene.

Budsjett 2025

Det foreslås bevilget 112 mill. kroner i 2025. Det er en økning på 68,2 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett for 2024.

Økningen skyldes i hovedsak at 61,2 mill. kroner foreslås flyttet til denne posten fra kap. 140 *Utenriksdepartementet*, post 45 *Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold*. Dette er driftsutgifter som kan klassifiseres som offisiell utviklingshjelp i henhold til OECDs utviklingskomité (DAC) regelverk. I tillegg øker posten pga. pris- og valutakursjustering, og med 15 mill. kroner til arbeidet med forebyggende sikkerhet ved utenriksstasjonene.

Post 70 Erstatning av skader på utenlandske ambassader

Bevilgningen dekker erstatning av eventuelt skadeverk på utenlandske representasjoner i Norge. Erstatning gis i henhold til Norges folkerettslige forpliktelser på området.

Rapport 2023

For 2023 ble det utbetalt 43 063 kroner i erstatning. Beløpet erstattet skade påført eiendom i forbindelse med en demonstrasjon ved Irans ambassade i september 2022. I 2023 har sikkerheten rundt utenlandske ambassader i Norge vært godt ivaretatt, uten rapporterte tilfeller av skadeverk.

Budsjett 2025

Det foreslås bevilget 1,3 mill. kroner i 2025.

Post 71 Hjelp til norske borgere i utlandet

Bevilgningen dekker uforutsette utgifter i forbindelse med bistand til nordmenn i utlandet. Bevilgningen benyttes i hovedsak der kriteriene for nødlidenslån ikke er oppfylt, men hvor det av hensyn til liv og helse er nødvendig å yte bistand.

Budsjett 2025

Det foreslås bevilget 0,2 mill. kroner i 2025.

Post 89 Valutatap (disagio)

Utenriksstasjonenes regnskap blir ført i ulike lokale valutaer. Ved årets slutt blir beholdningene ved hver enkelt utenriksstasjon justert i samsvar med Norges Banks kurser pr. 31. desember. Som følge av kursdifferansene vil det oppstå kurstap eller kursgevinst.

Utenriksdepartementet ber om videreføring av samtykke fra Stortinget til å føre eventuelt kurstap på kap. 100 *Utenriksdepartementet*, post 89 *Valutatap*. Eventuell kursgevinst foreslås ført på kap. 3100, post 89 *Valutagevinst*, jf. forslag til vedtak under romertall IV.

Post 90 Lån til norske borgere i utlandet

Bevilgningen dekker lån til nordmenn i utlandet forutsatt at kriteriene for nødlidenslån er til stede. Tilbakebetaling av nødlån føres under kap. 3100, post 90 *Tilbakebetaling av nødlån fra utlandet*.

Budsjett 2025

Det foreslås bevilget 0,5 mill. kroner i 2025. Det vises også til forslag til vedtak under romertall III, punkt 1 om fullmakt til å overskride bevilgningen ved behov for bistand fra transportselskaper ved evakuering av norske borgere i kriserammede land.

Kap. 3100 Utenriksdepartementet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025
01	Diverse gebyrer ved utenriksstasjonene	23 244	31 007	32 185
02	Gebyrer for utlendingssaker ved utenriksstasjonene	206 888	256 417	274 000
05	Refusjon spesialutsendinger mv.	70 627	45 040	45 040
89	Valutagevinst (agio)	3 845		
90	Tilbakebetaling av nødlån fra utlandet	510	450	450
	Sum kap. 3100	305 114	332 914	351 675

Post 01 Diverse gebyrer ved utenriksstasjonene

Bevilgningen dekker hovedsakelig gebyrer for pass og konsulære tjenester i utlandet. Bevilgningen omfatter også bl.a. gjenerverv av statsborgerskap og brukerbetaling for tjenester som utenriksstasjonene utfører for næringslivet.

Budsjett 2025

Det foreslås bevilget 32,2 mill. kroner i 2025.

Post 02 Gebyrer for utlendingssaker ved utenriksstasjonene

Bevilgningen dekker visumgebyrer og behandlingsgebyrer for førstegangssøknad om oppholds- og arbeidstillatelse fremmet til utenriksstasjonene. Det forventes at stasjonene i 2025 vil se en relativt stor økning i saker sammenlignet med 2024. Videre er det vedtatt en endring i EUs visumforordning som innebærer en økning i gebyrene for Schengen-visum, til 90 euro for voksne og 45 euro for barn. Endringen har virkning fra 11. juni 2024.

Budsjett 2025

Det foreslås bevilget 274 mill. kroner i 2025.

Post 05 Refusjon spesialutsendinger mv.

På denne posten føres inntekter og refusjoner Utenriksdepartementet mottar fra andre departementer til dekning av utgifter for spesialutsendinger ved utenriksstasjonene. Lønns- og driftsutgif-

ter for disse spesialutsendingene belastes kap. 100, post 01, jf. omtale under programkategori 02.00 *Administrasjon av utenrikspolitikken*.

Budsjett 2025

Det foreslås bevilget 45 mill. kroner i 2025.

Post 89 Valutagevinst

Utenriksstasjonenes regnskap blir ført i ulike lokale valutaer. Ved årets slutt blir beholdningene ved hver enkelt utenriksstasjon justert i samsvar med Norges Banks kurser pr. 31. desember. Som følge av kursdifferansene vil det oppstå kurstap eller kursgevinst.

Utenriksdepartementet ber om samtykke fra Stortinget til å føre eventuell kursgevinst under kap. 3100, post 89 *Valutagevinst*, jf. forslag til vedtak under romertall IV.

Post 90 Tilbakebetaling av nødlån fra utlandet

Posten omfatter tilbakebetaling av nødlån gitt til nordmenn i utlandet, jf. ordning omtalt under kap. 100, post 90.

Budsjett 2025

Det foreslås bevilget 0,5 mill. kroner i 2025. Det vises også til forslag til vedtak under romertall III, punkt 1 om fullmakt til å overskride bevilgningen ved behov for bistand fra aktuelle transportselskaper ved evakuering av norske borgere i kriserammede land.

Kap. 103 Regjeringens representasjon

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025
01	Driftsutgifter	54 391	55 800	57 307
	Sum kap. 103	54 391	55 800	57 307

Bevilgningen dekker regjeringens fellesrepresentasjon for offisielle besøk på stats-, regjeringssjefs- og utenriksministernivå. Forvaltningen av bevilgningen skjer på grunnlag av beslutninger fattet i regjeringens representasjonsutvalg. Hoveddelen av bevilgningen dekker drift av statsministerboligen og regjeringens representasjonsanlegg i Oslo. Betaling for VIP-tjenester ved Oslo lufthavn for offisielle besøk fra utenlandske gjester belastes også posten.

Utenriksdepartementet har ansvaret for planleggingen og gjennomføringen av offisielle besøk til Norge, samt budsjettansvar for regjeringens fellesrepresentasjon. Dette gjelder også de delene av utgiftene ved statsbesøk som ikke dekkes av Det kongelige hoff.

Rapport 2023

Regjeringen var vertskap for en rekke besøk til Norge og internasjonale møter i 2023. Italias president avla statsbesøk til Oslo og Trondheim i

mai. Presidentene fra Litauen og Island, samt Vietnams visepresident besøkte Norge i løpet av året. I forbindelse med offisielt besøk av Ukrainas president, deltok også Finlands president samt de nordiske statsministrene i et toppmøte. Flere statsministere, utenriksministere og ledere fra ulike internasjonale organisasjoner besøkte Norge i løpet av året. Et titalls utenriksministre fra Midtøsten, Norden og Europa deltok på et toppmøte om Gaza i desember. En rekke høynivåmøter ble gjennomført, bl.a. i forbindelse med NATOs uformelle utenriksministermøte og Nordisk råds sesjon, som ble avholdt i Oslo. Bruken av regjeringens representasjonsanlegg for offisielle arrangementer for norske og utenlandske gjester ble videreført. Rundt 200 arrangementer fant sted i anlegget.

Budsjett 2025

Det foreslås bevilget 57,3 mill. kroner i 2025.

Kap. 104 Kongefamiliens offisielle reiser til utlandet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025
01	Driftsutgifter	3 359	11 255	8 559
	Sum kap. 104	3 359	11 255	8 559

Bevilgningen dekker utgifter til kongefamiliens offisielle besøk og oppdrag i utlandet. Utenriksdepartementet har ansvar for budsjett, planlegging og gjennomføring av kongehusets offisielle besøk til utlandet. Forvaltningen skjer på bakgrunn av vedtak i Samordningsutvalget, som består av hoffsjefen, regjeringsråden og utenriksråden. Protokollsjefen i Utenriksdepartementet er sekretær.

Rapport 2023

I 2023 ble det gjennomført tre store offisielle besøk på oppdrag fra regjeringen for å fremme norske interesser i utlandet, med ledsagelse fra regjeringen og næringslivsdelegasjoner. I mars gjennomførte kronprinsparet et offisielt besøk til Storbritannia. Besøket var utsatt fra høsten 2022 pga. det britiske tronskiftet. Kongeparet avla et offisielt besøk til Danmark i juni, som befestet det

politiske, økonomiske og kulturelle samarbeidet mellom våre land. Kronprinsparet avla et offisielt besøk til Tyskland i november, med omfattende program i tre tyske delstater. I løpet av året gjennomførte kongefamilien også andre oppdrag i utlandet. Dronningen var til stede ved den store Anna-Eva Bergman-utstillingen ved Musée d'Art Moderne i Paris. Kongeparet og kronprinsen deltok ved den offisielle markeringen av Kong Carl

Gustafs 50-års regentjubileum i Stockholm. Kronprinsessen deltok virtuelt på et toppmøte om den humanitære og sosiale situasjonen i Ukraina, ledet av førstedame Olena Zelenska.

Budsjett 2025

Det foreslås bevilget 8,6 mill. kroner i 2025.

Kap. 105 Direktoratet for eksportkontroll og sanksjoner

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025
01	Driftsutgifter			60 000
	Sum kap. 105			60 000

Regjeringen besluttet i 2023 å opprette en ny etat for den utøvende delen av både eksportkontroll og sanksjonsarbeidet. Direktoratet for eksportkontroll og sanksjoner (DEKSA) ble etablert 9. februar 2024, og tar over forvaltningsoppgavene fra Utenriksdepartementet 1. januar 2025. Målet er å styrke det nasjonale og internasjonale arbeidet på området, og særlig kapasitet til saksbehandling og veiledning overfor næringsliv og akademia. DEKSA skal bidra til norsk forsvars- og sikkerhetssamarbeid, bl.a. gjennom oppfølging av internasjonale forpliktelser. Etaten skal bidra til mer forutsigbare rammer og konkurransedyktige vilkår for næringsliv og kunnskapssektoren, og jobbe for aktiv etterlevelse av eksportkontroll- og sanksjonsregelverket.

Antall søknader om eksportlisens for forsvarsmateriell og flerbruksvarer er sterkt økende. Også antall sanksjoner som tas inn i norsk rett øker, spesielt etter Russlands fullskalainvasjon av Ukraina. Behovet for veiledning er omfattende, både når det gjelder eksportkontroll og den

økende mengden internasjonale sanksjoner norsk næringsliv må forholde seg til.

DEKSA får delegert myndighet av Utenriksdepartementet til å utføre det forberedende arbeidet med å gjennomføre sanksjoner fra EU og FN i norsk rett, saksbehandle lisenssøknader, dispensasjoner fra sanksjonsregelverket, samt veilede næringsliv og akademia om disse.

Post 01 Driftsutgifter

Bevilgningen dekker lønns- og driftsutgifter for DEKSA, og skal bidra til sikker og stabil drift med høy kvalitet. Hovedprioriteringen for 2025 er å bygge et robust fagmiljø for eksportkontroll og sanksjoner. DEKSA har også ansvaret for anskaffelse og utvikling av nytt søknads- og saksbehandlingssystem for eksportkontroll (eLisens).

Budsjett 2025

Det foreslås bevilget 60 mill. kroner i 2025.

Programkategori 02.10 Utenriksformål

Utgifter under programkategori 02.10 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025	Endring i pst.
115	Næringsfremme, kultur og informasjon	75 400	83 183	79 217	-4,8
116	Internasjonale organisasjoner	1 476 816	1 555 390	1 596 300	2,6
117	EØS-finansieringsordningene	7 058 443	1 391 000	629 000	-54,8
118	Utenrikspolitiske satsinger	400 263	320 962	319 527	-0,4
	Sum kategori 02.10	9 010 922	3 350 535	2 624 044	-21,7

Programkategorien omfatter kultur- og informasjonsformål, næringsfremme, pliktige bidrag og kontingenter til internasjonale organisasjoner Norge er medlem av, samt EØS-finansieringsordningene. Den omfatter også andre utenrikspolitiske satsinger som nordområdetiltak, globale sikkerhetsspørsmål, nedrustning og ikke-spredning, klima og miljøtiltak, forskning og dialog- og menneskerettighetsiltak.

Målstruktur

Hver post har egne mål som bevilgningen skal bidra til å nå, og som det skal rapporteres på. Avhengig av formålet vil ulike bærekraftsmål være førende for alle budsjettpostene.

Hver post henviser derfor både til hvilke(t) bærekraftsmål bevilgningen på posten støtter særlig opp under, i tillegg til postens mål for 2025. Resultatinformasjonen i rapportdelen hentes fra tilskuddsmottakernes og organisasjonenes egne rapporter, gjennomganger og evalueringer.

Tabell 7.1 Bærekraftsmålene for tilskuddspostene under 02.10 Utenriksformål

Kap.	Post	Benevnelse	Bærekraftsmålene som posten særlig støtter opp under
115		<i>Næringsfremme, kultur og informasjon</i>	
	70	Kultur- og informasjonsformål	8 – Anstendig arbeid og økonomisk vekst
	71	Næringsfremme, kan overføres	8 – Anstendig arbeid og økonomisk vekst
116		<i>Internasjonale organisasjoner</i>	
	70	Pliktige bidrag	17 – Samarbeid for å nå bærekraftsmålene
117		<i>EØS-finansieringsordningene</i>	
	77 og 78	EØS-finansieringsordningen 2014–2021 Den norske finansieringsordningen 2014–2021	3 – God helse 4 – God utdanning 5 – Likestilling mellom kjønnene 7 – Ren energi for alle 8 – Anstendig arbeid og økonomisk vekst 9 – Innovasjon og infrastruktur 10 – Mindre ulikhet 11 – Bærekraftige byer og samfunn 13 – Stoppe klimaendringene 14 – Liv under vann 16 – Fred og rettferdighet 17 – Samarbeid for å nå målene
118		<i>Utenrikspolitiske satsinger</i>	
	70	Nordområdene og Antarktis	16 – Fred og rettferdighet 17 – Samarbeid for å nå bærekraftsmålene
	71	Globale sikkerhetsspørsmål	16 – Fred og rettferdighet
	72	Nedrustning, ikke-spredning og kjernefysisk sikkerhet mv.	4 – God utdanning 16 – Fred og rettferdighet
	73	Klima, miljøtiltak og hav mv.	13 – Stoppe klimaendringene 14 – Liv under vann 15 – Liv på land
	74	Forskning, dialog og menneskerettigheter mv.	16 – Fred og rettferdighet 17 – Samarbeid for å nå bærekraftsmålene
	76	Russland	16 – Fred og rettferdighet
	77	Norges forskningsråd – utenriksområdet	16 – Fred og rettferdighet 17 – Samarbeid for å nå bærekraftsmålene

Kap. 115 Næringsfremme, kultur og informasjon

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025
21	Spesielle driftsutgifter – kulturfremme, <i>kan overføres, kan nyttes under post 70</i>	25 728	10 606	10 606
22	Spesielle driftsutgifter – næringsfremme, <i>kan overføres, kan nyttes under post 71</i>		14 658	14 658
70	Kultur- og informasjonsformål, <i>kan overføres, kan nyttes under post 21</i>	27 615	42 537	38 571
71	Næringsfremme, <i>kan overføres, kan nyttes under post 22</i>	22 057	15 382	15 382
Sum kap. 115		75 400	83 183	79 217

Fremme av norsk nærings- og kulturlivs internasjonale muligheter, norske synspunkter og samfunnsinteresser er en integrert del av utenrikspolitikken og blant utenriktjenestens viktigste oppgaver. Næringsfremmearbeidet vil i stor grad følge de strategiske eksportsatsingene regjeringen beslutter på grunnlag av forslag fra Nasjonalt eksportråd.

Post 21 Spesielle driftsutgifter – kulturfremme, kan overføres, kan nyttes under post 70

Bevilgningen dekker spesielle driftsutgifter til Utenriksdepartementets virksomhet i inn- og utland for å fremme norsk kultur i utlandet. Dette omfatter driftsutgifter som påløper når andre departementer, etater eller fagmiljøer forvalter tilskuddsmidler eller utfører oppgaver på vegne av Utenriksdepartementet. Bevilgningen dekker utgifter til satsinger og arrangementer der Norge, ved departementet eller utenriksstasjonene, er ansvarlig arrangør. Den dekker også andre tiltak som bidrar til kulturfremme, bl.a. presse- og ekspertreiser til Norge, analyser, møter, konferanser og andre arrangementer.

Budsjett 2025

Det foreslås bevilget 10,6 mill. kroner i 2025.

Post 22 Spesielle driftsutgifter – næringsfremme, kan overføres, kan nyttes under post 71

Bevilgningen dekker spesielle driftsutgifter til Utenriksdepartementets næringsfremmevirksomhet i inn- og utland. Dette omfatter utgifter til profilering av satsinger og arrangementer der Norge er vertskap. Bevilgningen dekker også andre tiltak som bidrar til næringsfremme, bl.a. analyser, møter og konferanser. En stor andel av bevilgningen benyttes til å styrke utenriksstasjonene for å gjøre dem bedre rustet til å fremme norsk næringsliv. Dette er spesielt viktig i lys av situasjonen i Europa, herunder det raske tempoet i energiomstillingen og det grønne skiftet. Midlene vil kunne gå til lønn for midlertidig lokalt ansatte og ekstern innleid kompetanse.

Norge vil delta på verdensutstillingen Expo 2025 i Osaka, Japan. Deltakelsen samfinansieres av norsk næringsliv, Nærings- og fiskeridepartementet og Utenriksdepartementet. Utenriksdepartementets andel dekkes under denne posten.

Budsjett 2025

Det foreslås bevilget 14,7 mill. kroner i 2025.

Post 70 Kultur- og informasjonsformål, kan overføres, kan nyttes under post 21

Bevilgningen dekker støtte til tiltak for å fremme norsk kultur i utlandet, kultureksport og til informasjon om norske forhold.

Bransjenes og fagmiljøenes prioriteringer skal ligge til grunn for internasjonaliseringen av norsk kultur, og arbeidet skjer i tett kontakt med norsk kulturliv, herunder kulturinstitusjonene og Kultur- og likestillingsdepartementet.

Arbeidet med fremme av norsk kulturliv internasjonalt er en integrert del av norsk utenrikspolitikk. Regjeringen ser ulike felt – politikk, økonomi og kultur – i sammenheng, og kulturfremme internasjonalt bidrar på alle disse feltene. Denne innsatsen videreutvikler norsk kunst og kultur, øker norsk kultureksport, bygger internasjonal anerkjennelse for norsk kulturliv og for Norge, og bidrar til gode relasjoner til våre viktigste samarbeidsland. Samtidig vil tiltakene også brukes til å sette søkelys på verdier og tema som er viktige for Norge.

Samarbeidet mellom Utenriksdepartementet, utenriksstasjonene og organisasjonene i nettverket Norwegian Arts Abroad (NAA) står sentralt. NAA består av Performing Arts Hub Norway (PAHN, tidl. Danse- og Teatersentrum), Design og arkitektur Norge (DOGA), Music Norway (MN), Norsk Filminstitutt (NFI), Norwegian Crafts (NC), Norwegian Literature Abroad (NORLA) og Office for Contemporary Art Norway (OCA). På vegne av departementet administrerer organisasjonene i NAA søknadsbaserte reise- og fraktstøtteordninger for kunstneres profesjonelle oppdrag i utlandet, samt arrangørstøtte og støtte til internasjonale delegatprogram. Organisasjonene tildeles også prosjektmidler for internasjonale aktiviteter og kompetansehevede tiltak med mål om å bidra til norsk kultureksport og fremme av norsk kulturliv internasjonalt. Utenriksstasjonene forvalter tilskudd til viktige internasjonale kulturarenaer og toneangivende aktører som presenterer norsk kunst og kultur. Stasjonene forvalter også tilskudd til presse- og ekspertreiser for at relevante aktører i utlandet skal kunne delta på norske festivaler, utstillinger og kulturelle begivenheter. Presse- og ekspertreiser er viktige verktøy for å bygge nettverk og styrke forbindelser og kunnskap, som i sin tur leder til flere internasjonale muligheter og oppdrag for norske kulturinstitusjoner og kunst- og kulturutøvere.

Mål 2025

Bevilgningen støtter bærekraftsmål 8 – Fremme varig, inkluderende og bærekraftig økonomisk vekst, full sysselsetting og anstendig arbeid for alle. Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål:

- Norsk kulturliv har fått flere internasjonale muligheter og bredere internasjonal kontaktflate.
- Norsk kultureksport har økt.

- Relevante målgrupper har fått mer kunnskap om Norge, norske synspunkter og forhold.

Prioriteringer 2025

Et vitalt, sterkt og mangfoldig kunstfelt i hele landet krever internasjonale muligheter og samarbeid, som gir inntjening og kunstnerisk utvikling. For å oppnå dette vil regjeringen prioritere innsatsen mot de viktigste internasjonale kulturarenaene, og med de toneangivende aktørene. Geografisk satses det i de viktigste markedene, som er Frankrike, Norden, Storbritannia, Tyskland og USA, og på de viktigste arenaene, som også inkluderer Italia og Japan. Videre prioriteres også andre land med stor utenrikspolitisk betydning, som India, Kina og Polen.

I mange land er kulturfeltet viktig for å pleie og styrke bilaterale forhold. Internasjonaliseringen av norsk kultur gir derfor også gode muligheter for å fremme norske verdier. Kulturen skaper rom for samtaler om sensitive tema fordi rammen rundt og måten det tas opp på er mindre konfliktskapende. Regjeringen prioriterer også denne siden ved kultursatsingen.

Rapport 2023

Rapporten dekker arbeidet med kultur- og informasjonsformål under både post 21 og post 70.

Norsk kulturliv har fått flere internasjonale muligheter og bredere internasjonal kontaktflate

Music Norway opplevde et rekordhøyt antall søknader om støtte til internasjonale aktiviteter. Det ble gitt tilskudd til 1 839 konserter med norske artister, med anslagsvis 950 000 publikummere over hele verden. 17 norske musikkfestivaler fikk støtte til å invitere internasjonale delegater til Norge. Dette resulterte i et stort antall presseoppslag om norske artister internasjonalt og viktig nettverksbygging for norske bransjeaktører. Bare under Øyafestivalen ble det gjennomført ca. 1 600 møter mellom internasjonale og norske bransjeaktører, og festivalen ble omtalt i 60 artikler internasjonalt.

På filmfeltet mottok åtte norske filmfestivaler støtte til å invitere internasjonale bransjeaktører til Norge. På bransjetreffet New Nordic Films i Haugesund deltok rundt 200 eksperter og pressefolk fra 29 land. Det ble gjennomført over 250 møter mellom norske produsenter og utenlandske eksperter. Ifølge norske bransjeaktører var dette en avgjørende faktor i arbeidet med å tiltrekke seg utenlandske medprodusenter, finansiering og

salgsagenter for å få filmene finansiert, samprodusert og realisert. Samtidig styrket den norske filmbransjen sin markedskompetanse og utvidet sine internasjonale nettverk.

I litteraturbransjen ble det gitt tilskudd til 106 forfatterreiser til festivaler og bokmesser i 32 land. Av de 123 titlene som ble oversatt i utdrag, er det så langt rapportert om 155 salg av rettigheter i 29 språkområder. Dette vitner om stor interesse og at støtteordningene som NORLA forvalter på vegne av Utenriksdepartementet styrker forfatternes internasjonale muligheter. En særlig satsing var NORLAs oversetterkonferanse, som samlet 150 oversettere av norsk litteratur fra 39 språkområder. Tiltak for å styrke kompetansen til og rekrutteringen av oversettere er avgjørende for å bringe norsk litteratur ut i verden.

Reisestøtteordningen for design- og arkitekturfeltet bidro til at bransjen fikk anledning til å delta på viktige internasjonale arenaer og knytte nye kontakter. Eksportfremmende tiltak i USA, Storbritannia og Kina ledet til at norske bedrifter fikk utvidet sine internasjonale nettverk, til nye kontrakter og til salgssøkninger. Samarbeidet med DOGA om utstillingen Norwegian Presence under designuken i Milano førte til pressedekning og oppmerksomhet i store sosiale media-kanaler, både for utstillingen og hver enkelt deltager. Enkelte utstillere har også fått invitasjoner til nye eksponeringsmuligheter, som messer, offentlige samtaler, ytterligere publikasjoner, mv.

Innen visuell kunst ble 131 norske og Norgesbaserte kunstnere tildelt reise- og fraktstøtte til utstillinger i utlandet. 8 kunstnere deltok i residensprogrammer i Kyoto, Brussel, New York og Lusaka. *Oslo Open* organiserte et internasjonalt besøksprogram hvor profilerte kuratorer, gallerister og skribenter kom til Oslo, med mål om økt internasjonalisering og profesjonalisering av Oslos kunstfelt. Utenriktjenesten bisto også de større museene med å promotere visning av eldre og moderne norsk kunst i utlandet. I tilknytning til utstillingene ble det tatt initiativ til presentasjon av flere norske kulturuttrykk.

Den søknadsbaserte reise- og fraktstøtteordningen for kunsthåndverk muliggjorde profilering av norsk kunsthåndverk i 25 land. Det er skapt nye residensmuligheter for Norgesbaserte kunsthåndverkere og lagt til rette for nye samarbeid mellom samiske og internasjonale kunstnere, andre kunstfagfolk og institusjoner. Arbeidet med å øke markeds- og internasjonaliseringskompetansen hos gallerier og andre visningssteder har

gitt resultater i form av deltakelse fra nye norske aktører på internasjonale messer og arenaer.

Scenekunstfeltet opplevde i 2023 økt oppmerksomhet i utlandet og ble invitert til en rekke festivaler og enkeltscener, særlig i Europa. Etterspørselen etter reisestøtte økte med 44 pst. sammenlignet med 2022. Dette er verdt å merke seg fordi det kun kan søkes om reisestøtte dersom man har mottatt en invitasjon fra en utenlandsk arrangør. I land som Frankrike, India, Singapore, Storbritannia og Sør-Korea førte til dels små midler til økt synlighet rundt scenekunst både for kjente dramatikere som Henrik Ibsen, Jon Fosse og Arne Lygre og for mindre allment kjente aktører innen det frie feltet.

Utenriktjenesten har hatt tett kontakt med Barentssekretariatet og kulturpartnere i nord, inkludert med samiske samarbeidspartnere, for å bistå i arbeidet for internasjonale muligheter og eksport, samt for å reorientere virksomheten bort fra russiske samarbeidspartnere til et sterkere fokus på det nordiske samarbeidet og urfolk.

Norsk kultureksport har økt

De mulighetene som aktivitetene og resultatene omtalt over bidrar til å skape, som i sin tur leder til flere internasjonale oppdrag for norske kunst- og kulturutøvere, øker kulturbransjenes samlede inntekter fra utlandet.

SSB har tall for eksport av tjenester, men grupperer her kulturelle tjenester sammen med fritidsaktiviteter og sport, hvilket gjør statistikken lite anvendelig. Kulturdirektoratets *Kunst i tall* for 2023 publiseres først i 2025. Derfor benyttes rapporten fra 2022 her.

Kulturdirektoratets *Kunst i tall 2022* tar for seg musikk, litteratur, visuell kunst (som også inkluderer kunsthåndverk) og scenekunst. For disse bransjene er de samlede inntektene fra utlandet for 2022 beregnet til 1,2 mrd. kroner. Det er en økning på 16 pst. fra 2021, og ifølge rapporten en vekst på 60 pst. fra 2019. Inntektene i musikkbransjen er beregnet til 449 mill. kroner, en oppgang på 61 pst. sammenlignet med 2021. Inntektene for litteratur er beregnet til 154 mill. kroner, ned 2 pst. fra 2021. Inntektene i den visuelle kunstbransjen er beregnet til 639 mill. kroner, som er en marginal nedgang fra 2021, og inntektene fra scenekunstbransjen er beregnet til 5,3 mill. kroner, ned 6 pst. fra 2021. I tillegg kommer eksport av TV-serier, film og spill, design og arkitektur, som ikke omfattes av *Kunst i tall*.

Relevante målgrupper har fått mer kunnskap om Norge, norske synspunkter og norske forhold

Utenriksstasjonene gjennomførte i 2023 en rekke aktiviteter knyttet til fremme av grunnleggende verdier og norske synspunkter. Blant disse var demokrati og ytringsfrihet, mangfold og inkludering, herunder bl.a. urfolks rettigheter, likestilling og LHBTI, seksuell og reproduktiv helse og rettigheter, vold i nære relasjoner og inkluderende arbeidsliv. Dette ble gjort som del av kulturaktiviteter, som skapte rom for dialog om sensitive verdier og tema, og/eller gjennom egne seminarer, ved deltakelse på konferanser og arrangement, og gjennom redaktørstyrte medier og sosiale medier. Ved sin aktivitet satte utenriksstasjonene og kulturaktørene søkelyset på sakene, skapte rom for debatt og bidro til å spre kunnskap, samtidig som de også ga legitimitet til dem som jobbet for fremme av disse verdiene nasjonalt. Aktivitetene fant sted både i en rekke europeiske land og i bl.a. Brasil, India og Sør-Korea.

Budsjett 2025

Det foreslås bevilget 38,6 mill. kroner i 2025. Posten foreslås redusert med 4 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett 2024. Reduksjonen fører til at kulturdimensjonen utgår som en del av regjeringens nordområdesatsing.

Post 71 Næringsfremme, kan overføres, kan nyttes under post 22

Bevilgningen dekker støtte til tiltak som fremmer norske næringsinteresser og kunnskapsmiljøer i utlandet. Bevilgningen skal fremme norske næringsinteresser i utlandet med mål om størst mulig bærekraftig verdiskaping i norsk økonomi. Innsatsen utformes i tett samarbeid med Nærings- og fiskeridepartementet, næringslivet og det øvrige virkemiddelapparatet for å sikre god forankring i behovene til norsk næringsliv. Eksportsatsinger foreslått av Nasjonalt eksportråd og besluttet av næringsministeren står sentralt.

Eksport og handel over landegrensene er avgjørende for verdiskapingen i Norge. Næringsfremme og bistand til norsk næringsliv er en helt sentral oppgave for utenriksstasjonen, og norske utenriksstasjoner bidrar til å koble konkurransekyktig norsk næringsliv med konkrete muligheter i markeder ute. Arbeidet er koordinert i Team Norway, som er et samarbeid mellom offentlige og private aktører for å fremme norskbasert næringsliv

internasjonalt. Virkemiddelaktører som Innovasjon Norge (IN), Eksportfinansiering Norge, Norges Sjømatråd og Norges Forskningsråd inngår i Team Norway, sammen med stiftelsen NORWEP (Norwegian Energy Partners) og lokale handelskamre. Formålet med samarbeidet er å bidra til økt verdiskaping og sysselsetting i Norge gjennom mer effektiv og koordinert innsats internasjonalt.

Prosjekter som får støtte gjennom det næringsrettede virkemiddelapparatet, skal ha en plass på veien mot omstillingsmålet for 2030 og målet om at Norge skal være et lavutslippssamfunn i 2050. Dette prinsippet favner både prosjekter med nøytral effekt og prosjekter med positiv effekt på grønn omstilling, og er f.eks. ikke til hinder for å støtte gode prosjekter i petroleumsnæringen.

Mål 2025

Bevilgningen skal støtte bærekraftsmål 8 – Fremme varig, inkluderende og bærekraftig økonomisk vekst, full sysselsetting og anstendig arbeid for alle.

- Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål:
- Norsk næringsliv og kunnskapsmiljøer har fått større muligheter til å lykkes internasjonalt.
 - Norsk fastlandseksport har økt.

Prioriteringer 2025

Regjeringen har etablert Nasjonalt eksportråd, gjennom eksportreformen *Hele Norge Eksporterer*. Nasjonalt eksportråd har i oppdrag å foreslå store strategiske eksportsatsinger til regjeringen ved næringsministeren. De fem første strategiske eksportsatsingene som er vedtatt er rettet mot sektorer som havvind, maritim, helse, vareproduksjon og design, og reiseliv. I 2025 vil regjeringen prioritere å følge opp disse satsingene gjennom næringsfremmearbeidet ved utenriksstasjonene. Støtte vil hovedsakelig gå til prosjekter som er forankret i Team Norway-samarbeidet. Team Norway-nettverkene i utlandet ledes av utenriksstasjonene. Samarbeidsprosjekter i markeder som er særlig interessante for norsk næringsliv og sektorer hvor Norge har særlige fortrinn og utenrikspolitiske interesser, skal vektlegges i tråd med de strategiske satsingsområdene. Flere av satsingene og prosjektene er knyttet til den grønne omstillingen, som skaper nye muligheter for norske bedrifter. Norges deltakelse på verdensutstillingen Expo i Osaka, Japan, vil også være en prioritet i 2025, se omtale under kap. 115, post 22 *Spesielle driftsutgifter*.

Rapport 2023

Rapporten dekker arbeidet med næringsfremme under post 21 *Spesielle driftsutgifter* og post 71 *Næringsfremme*.

Etter flere år preget av lav aktivitet ble 2023 et rekordår med svært høyt aktivitetsnivå ved flere utenriksstasjoner. Det skyldtes oppheving av reisestriksjoner og «oppdemming» av besøk og aktiviteter over flere år som følge av pandemien. I tillegg førte lanseringen av eksportreformen *Hele Norge eksporterer* og flere strategiske eksportfremmesatsinger til en tydeligere spissing av innsatsen mot de utpekte sektorene og næringene.

Norsk næringsliv og kunnskapsmiljøer har fått større muligheter til å lykkes internasjonalt

Bevilgningen bidro til å skape møteplasser hvor norske bedrifter og kunnskapsmiljøer kunne presentere norske løsninger, med særlig vekt på grønne løsninger, teknologi og innovasjon. Utenriksstasjonene har gjennom aktiviteter og arrangementer bidratt til å spre kunnskap om norske løsninger, kompetanse og prioriteringer. Dette er viktig for å bidra til forbedret markedsadgang for norsk næringsliv.

Valg av sektorer i regjeringens eksportsatsinger har spisset innsatsen på næringsfremme ved flere av utenriksstasjonene. På østkysten av USA har Team Norway med generalkonsulatet i New York i spissen brukt høynivåbesøk fra Norge til å fremme norske næringsinteresser, med særlig vekt på de prioriterte sektorene havvind, maritim, helse og vareproduksjon og design. Dette har bidratt til økte muligheter for norsk kompetanse og teknologi, samt styrket inntrykket av Norge som en relevant, seriøs og engasjert partner.

Dialogen med relevante myndigheter både på by- og delstatsnivå i New York er svært god, som følge av systematisk og langsiktig dialog og samarbeid. Norske næringslivsaktører har gitt konkrete tilbakemeldinger på at dette kommer dem til gode. Gjentatte besøk til andre deler av embetsdistriktet som Boston, Massachusetts, gjerne ledsaget av næringslivs- og forskningsdelegasjoner, har bidratt til økt synlighet og muligheter for norske aktører, ikke minst i skjæringsfeltet mellom energi, næringsfremme, innovasjon og forskning. Samlet bidrar norsk høynivådelaktelse på næringsfremme-arrangementer i New York, delegasjonsreiser til Norge og ulike nettverksarrangementer til et tydelig norsk fotavtrykk, ikke minst innen det grønne skiftet og havvind. Dette har styrket Norges posisjon som foretrukket partner innen havvind.

I Frankrike var det et særlig søkelys på promotering av Norges satsing på karbonfangst og -lagring (CCS) gjennom Langskip-prosjektet. Det ble arrangert studietur til Oslo, Øygarden og Bergen for 14 franske selskap for å se på mulighetene lagring av CO₂ på norsk kontinentalsokkel ved mottaksanlegget for CO₂-lagring, Northern Lights, i Øygarden. Besøket resulterte i at den franske industriministeren kort tid etter besøkte Northern Lights sammen med toppledere for noen av Frankrikes største selskaper – bl.a. TotalEnergies, Arcelor Mittal og GRTgaz. Bedriftene er toneangivende for arbeid med utslippsreduksjon fra fransk industri. CCS-besøket bidro også til at det ble undertegnet en avtale om grønt industrisamarbeid mellom Norge og Frankrike. Avtalen (intensjonsbrev) ble signert under et Grønt Industriforum i Paris. Over 200 deltakere innen ulike sektorer for grønn omstilling fra fransk og norsk næringsliv og forskning deltok.

Det ble også gitt støtte til prosjekter innen havvind og grønn maritim industri. For eksportsatsingen havvind bidro midlene til en medfinansiering av en delegasjonsreise for norske bedrifter til Montpellier, samt til messene FOWT og Seaenergy. Det har økt synligheten og mulighetene for norske bedrifter i den franske satsingen på utbygging av havvind, og det ventes at flere tilbud vil komme i løpet av 2024–2025. For eksportsatsingen grønn maritim industri ble det gitt bidrag til en delegasjonsreise for norske maritime bedrifter til Paris, Nantes og Saint Nazaire. Dette har bidratt til å posisjonere norsk ekspertise og teknologi innen utslippsreduksjon i maritim sektor, og har skapt stor interesse fra franske maritime bedrifter og beslutningstakere.

I Tyskland ble det gjennomført en rekke aktiviteter under kronprinsparets besøk i november 2023, bl.a. en forsvarsindustrikonferanse og en rundebordskonferanse om hydrogen. Disse aktivitetene førte til sterk synlighet og eksportmuligheter i Tyskland for norske næringslivsaktører og bransjer, særlig innen hydrogen, CCS, forsvarsindustrien og maritim bransje. Det ble organisert en klimareise for tyske næringslivsrepresentanter og klimaforbund til Oslo og Bergen med fokus på CCS. Reisen bidro til mer aksept for og kunnskap om CCS blant viktige tyske aktører, noe som gjenspeiles i at Tyskland i 2024 har vedtatt en karbonhåndteringsstrategi.

Det er gitt støtte til den norsk-tyske energidialogen, en høynivå-energikonferanse arrangert årlig av norsk-tysk handelskammer. Gjennom dialogen har tyske og norske næringslivsaktører fått tettere kontakt og forståelse for det andre lands

tilbud, muligheter, utfordringer og behov innen energisektoren.

I India har ambassaden prioritert enkelte delstater som er sentrale for norsk næringsliv. I disse delstatene har ambassaden i samarbeid med Innovasjon Norge benyttet næringsfremmemidler til å arrangere møter og rundebordskonferanser mellom indiske aktører og norske bedrifter. Dette har styrket samarbeidet mellom norske bedrifter og indiske aktører og gitt flere kontrakter for norsk næringsliv.

Næringsfremme har stått sentralt i politiske besøk og embetsbesøk til og fra Norge. I november 2023 ble det arrangert et rundebord om havvind i forbindelse med statsminister Støres besøk til Tallin, Estland. Arrangementet ble godt mottatt av både estiske og norske deltakere, og hadde deltagelse på svært høyt nivå. Ifølge Estlands havvindforening har arrangementet bidratt til positiv utvikling i det estiske havvind-segmentet Estland har i ettertid avklart sin politikk for havvind, og det norsk-estiske arrangementet kan ha vært med på å gi innspill til beslutningsprosessen.

Norsk fastlandseksport har økt

Grønn omstilling var hovedtema for næringsfremme i Polen i 2023. Selskaper som Equinor og Kongsberg Maritime har med bistand fra ambassaden investert tungt i Polens utvikling av fornybar energi og grønne løsninger. I samarbeid med bl.a. NORWEP er en rekke norske selskaper innen leverandørindustrien introdusert for mulighetene i det voksende polske markedet. Resultatet er en økt interesse på både polsk og norsk side for samarbeidsprosjekter innen grønn omstilling, enten det dreier seg om utbygging av off-

shore vindkraft, grønn maritim virksomhet, sirkulær økonomi eller CCS.

I tilknytning til norsk paviljong på Global Offshore Wind Summit 2023 i Japan, ble det organisert seminar og mottakelse i samarbeid med Innovasjon Norge. Dette fulgte direkte av regjeringens eksportsatsing på havvind. Tiltaket bidro til å fremme Norge som energipartner for Japan og posisjonere norske havvindselskaper i det japanske markedet. Norske leverandørbedrifter ble presentert for japanske selskaper, både bedrifter allerede etablert i Japan og selskaper nye til det japanske markedet.

Team Norway Spania har fremmet norsk sjømat i Spania, bl.a. ved å arrangere mottakelse og seminar tilknyttet verdens største handelsmesse for sjømat i Barcelona. Tiltakene har sikret deltagelse fra norske og internasjonale direktører for industriorganisasjoner, relevante selskaper, presse, samt daværende fiskeri- og havminister. Norsk deltagelse og profileringen ved den unike arenaen har ført til utbredt mediedekning, nyttige fag- og forretningsforbindelser og styrket Norges posisjon som ledende leverandør innenfor sjømatmarkedet. I 2023 var total verdi av all eksport av sjømat fra Norge til Spania på 8,8 mrd. kroner, en økning på 20 pst. sammenlignet med 2022.

Det ble arrangert tre delegasjonsreiser fra østkysten av USA til Norge (i samarbeid med Innovasjon Norge) innen havvind, grønn skipsfart og elektrifisering av havner. Besøkene har bidratt til vesentlig sterkere bånd til myndighetspersoner på delstatsnivå, samt til posisjonering og konkrete kontrakter for norske bedrifter.

Budsjett 2025

Det foreslås bevilget 15,4 mill. kroner i 2025.

Kap. 116 Internasjonale organisasjoner

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025
70	Pliktige bidrag	1 476 816	1 555 390	1 596 300
	Sum kap. 116	1 476 816	1 555 390	1 596 300

Kapitlet dekker pliktige bidrag til internasjonale organisasjoner Norge er medlem av. Tabellen under viser anslag for bidragene i 2025. Anslagene er usikre av flere grunner. De fleste bidragene betales i utenlandsk valuta og vil derfor

avhenge av valutakursen ved utbetaling. Budsjett for 2025, og dermed fordelingen av de pliktige bidragene mellom medlemslandene, er foreløpig ikke vedtatt for flere av organisasjonene.

Post 70 Pliktige bidrag

(i 1 000 kr)

Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025
EFTA-sekretariatet, EFTA-domstolen og ESA	376 625	417 100	424 100
Nordisk ministerråd	370 167	372 215	410 100
FNs fredsbevarende operasjoner	329 982	313 240	325 200
FN – regulært bidrag	94 391	104 146	102 500
NATO – Atlanterhavspaktens organisasjon	77 549	90 064	95 100
Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling (OECD)	49 079	52 115	52 000
Europarådet (regulært bidrag, Europarådets utviklingsbank og Venezia-konvensjonen)	39 435	44 795	43 920
Den internasjonale straffedomstol	25 497	30 227	28 800
Internasjonalt energisamarbeid (IAEA, IEA, IRENA, NEA og ECT)		25 575	28 325
FNs særorganisasjoner (FAO, ILO, WHO ¹)	24 877	20 144	19 250
Internasjonale nedrustningsorganisasjoner (CTBTO, OPCW, JCG, OSCC, BTWC og NPT-avtalen)	15 399	16 937	17 100
Verdens handelsorganisasjon (WTO)	13 931	15 985	14 300
Organisasjon for sikkerhet og samarbeid i Europa (OSSE)	8 619	14 660	9 110
Arktisk råd	7 418	7 963	8 300
FNs internasjonale straffedomstoler	25 497	5 595	4 200
Det internasjonale Barentssekretariatet	2 088	2 800	3 000
Østersjørådet	2 342	2 435	2 200
Kommisjonen for bevaring av marine levende ressurser (CCAMLR)	1 919	1 730	2 230
Arktisk råds urfolkssekretariat	7 418	1 575	1 575
Havrettsdomstolen	1 145	1 260	1 250
Den internasjonale havbunnsmyndigheten	792	875	900
Plantetraktaten (ITPGRFA)	305	727	600
Hybridsenteret i Helsinki	690	718	680
Sekretariatet for Antarktistraktaten	610	675	640
Den internasjonale organisasjonen for tropisk tømmer (ITTO)	766	470	440
Multilaterale eksportkontrollfora (Wassenaar)	195	200	250
Den internasjonale kaffeorganisasjon	340	237	230
Sum post 70	1 476 815	1 555 390	1 596 300

¹ Fra 2024 dekkes bidraget til Verdens helseorganisasjon (WHO) i sin helhet under kap. 151 *Fred, sikkerhet og globalt samarbeid*, post 74 *Pliktige bidrag til FN-organisasjoner mv.*

Bevilgningen dekker pliktige bidrag og kontingenter til internasjonale organisasjoner som Norge er medlem av, jf. tabellen over.

Dette inkluderer Norges pliktige bidrag til FN og FNs særorganisasjoner, og Norges bidrag til FNs fredsbevarende operasjoner. Bevilgningen dekker dessuten Norges bidrag til europeiske og nordiske organisasjoner som Europarådet, Det europeiske frihandelsforbund (EFTA), Østersjørådet og Nordisk ministerråd.

Pliktige bidrag til internasjonale nedrustningsforhandlinger, internasjonalt energisamarbeid og multilaterale eksportkontrollfora er også dekket under denne posten. Bevilgningen dekker møter og forhandlinger om global og regional nedrustning, ikke-spredning og rustningskontroll. Dette gjelder støtte til det internasjonale atomenergibyrådet (IAEA), møter innenfor Avtalen om ikke-spredning av kjernefysiske våpen (NPT), Kjemivåpenkonvensjonen (CWC), Biologivåpenkonvensjonen (BWC), Prøvestansavtalen (CTBT) samt konvensjonell rustningskontroll i regi av Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa (OSSE). Videre dekkes det pliktige bidraget til det internasjonale energibyrådet (IEA) og det internasjonale byrådet for fornybar energi (IRENA) under denne posten. I tillegg dekkes det norske bidraget til en rekke andre organisasjoner over denne posten, jf. tabellen.

I henhold til utviklingskomitéen (DAC) i OECD klassifiseres en andel av de pliktige bidragene til enkelte av de ovennevnte organisasjonene som offisiell utviklingsbistand (ODA). Disse bidragene foreslås bevilget under kap. 151 *Fred, sikkerhet og globalt samarbeid, post 74 Pliktige bidrag til FN-organisasjoner mv.*, under programområde 03 *Internasjonal bistand*. Andelen gjelder deler av Norges regulære bidrag til FN, FNs fredsbevarende operasjoner, Europarådet, FNs

ernærings- og landbruksorganisasjon (FAO), Det internasjonale atomenergibyrådet (IAEA), Den internasjonale arbeidsorganisasjonen (ILO) og Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa (OSSE). Bidraget til Verdens helseorganisasjon (WHO) dekkes i sin helhet under kap. 151, post 74.

Det vises til omtale av organisasjonene under andre poster.

Mål 2025

Bevilgningen skal støtte bærekraftsmål 17 – styrke gjennomføringsmidlene og fornye globale partnerskap for bærekraftig utvikling.

Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål:

- Det multilaterale systemet er effektivt, relevant, samordnet og resultatorientert.

Rapport 2023

De pliktige bidragene for 2023 ble utbetalt i henhold til regnskapstall i tabellen over. Norges bidrag til de internasjonale organisasjonene bidro til å videreutvikle det multilaterale systemet. Målet om at det multilaterale systemet skal være effektivt, relevant, samordnet og resultatorientert ble også ivaretatt gjennom Norges deltakelse i styrever og arbeidsgrupper. For mer detaljert rapportering for organisasjonene Norge er medlem av, vises det til omtale under relevante budsjettposter.

Budsjett 2025

Det foreslås bevilget 1 596,3 mill. kroner i 2025. Det er en økning på 40,9 mill. kroner, som i hovedsak skyldes endringer i valutakurser og global prisstigning.

Kap. 117 EØS-finansieringsordningene

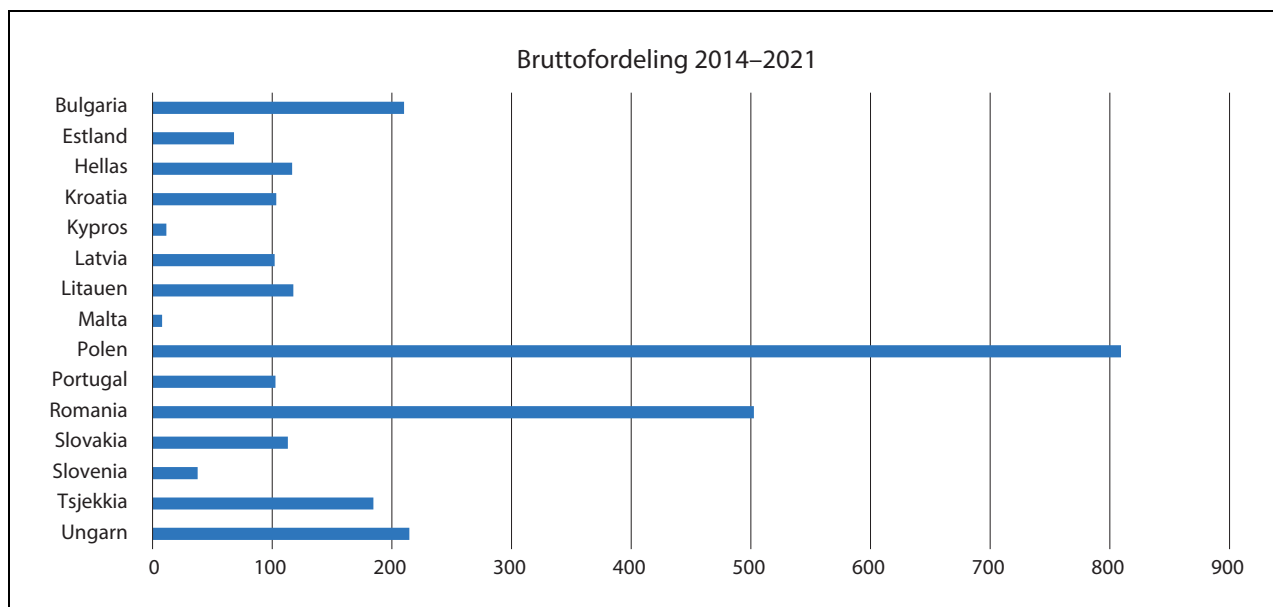
(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025
77	EØS-finansieringsordningen 2014–2021, <i>kan overføres</i>	3 711 233	644 000	295 000
78	Den norske finansieringsordningen 2014–2021, <i>kan overføres</i>	3 347 210	747 000	334 000
	Sum kap. 117	7 058 443	1 391 000	629 000

Bevilgningene under dette kapittelet dekker EØS-finansieringsordningene, som er Norges frivillige bidrag til sosial og økonomisk utjevning i Det europeiske økonomiske samarbeidsområdet (EØS). Norge har siden etableringen av EØS i 1994 bidratt til slik sosial og økonomisk utjevning. Fra 2004 er støtten samlet i to ordninger som til sammen utgjør EØS-midlene. Den ene ordningen er finansiert av Norge alene (Norway Grants), mens den andre ordningen (EEA Grants) også inkluderer bidrag fra Island (om lag 4 pst.) og Liechtenstein (om lag 1 pst.) og er basert på fordelingsnøkkelen for EFTA/EØS.

EØS-finansieringsordningene 2014–2021

Avtalene mellom EU og giverlandene Norge, Island og Liechtenstein ble undertegnet i Brussel 3. mai 2016, med et samlet beløp for de tre giverlandene på 2,8 mrd. euro. Hvilke land som mottar EØS-midler bestemmes ut fra EUs fordelingsnøkkel for samhørighetspolitikken. Dette betyr at land med bruttonasjonalinntekt (BNI) per innbygger under 90 pst. av EU-gjennomsnittet mottar EØS-midler. Det er undertegnet avtaler med 15 mottakerland: Bulgaria, Estland, Hellas, Kroatia, Kypros, Latvia, Litauen, Malta, Polen, Portugal, Romania, Slovakia, Slovenia, Tsjekkia og Ungarn. Fordelingen av midler innenfor den enkelte mottakerstat er basert på framforhandlede, flerårige rammeavtaler mellom giverlandene og EU.

Figur 7.1 Fordeling av midler i mill. euro per mottakerland for 2014–2021-ordningene.

Da giverlandene og Ungarn ikke lykkes med å komme til enighet om en uavhengig fondsforvalter for sivilsamfunnsprogrammet, vil ingen programmer gjennomføres i Ungarn i denne finansieringsperioden. Dette er i tråd med de inngåtte rammeavtalene. Ungarn inkluderes derfor ikke videre i omtalen av innsatsen under EØS-finansieringsordningene nedenfor.

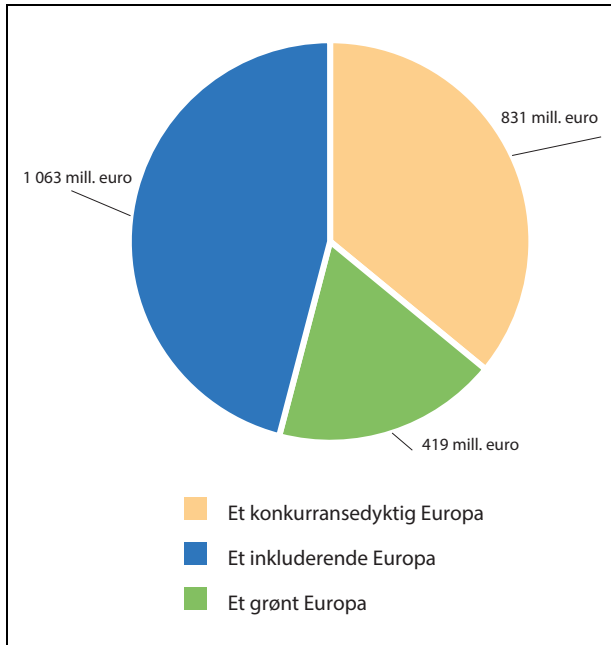
Samtlige av de 97 signerte programmene er i avslutningsfasen i mottakerlandene. Første utbetaling fant sted i 2016, og de største utbetalingene ble gjort i 2023. 2024 var siste år med utbetalinger under de regulære programmene, mens 2025 er siste år for utbetalinger under de bilaterale fondene.

Post 77 EØS-finansieringsordningen 2014–2021, kan overføres

Post 78 Den norske finansieringsordningen 2014–2021, kan overføres

De to finansieringsordningene under postene omtales nedenfor under ett på grunn av store likheter mellom de to ordningene.

Formålet med EØS-midlene er å bidra til å redusere sosiale og økonomiske forskjeller i EØS-området og styrke de bilaterale forbindelsene mellom Norge og mottakerlandene. De tre hovedpilarene for støtten er utviklingen av et grønt, konkurransedyktig og inkluderende Europa, og er fordelt som følger:

Figur 7.2 Fordeling av programmidler delt inn i et grønt, et konkurransedyktig og et inkluderende Europa

Programmene som støtter opp under «Et grønt Europa» skal fremme god miljøforvaltning, tilpassing til klimaendringer og økt bruk av fornybar energi. Effektiv og bærekraftig bruk av naturressurser, energisikkerhet, redusert sårbarhet for klimaendringer og en overgang til lavkarbonøkonomi er viktig for økonomisk og sosial utjevning i Europa. Dette er også i tråd med regjeringens prioriteringer i Hurdalsplattformen for klimapolitikken, som har som mål å bidra til å skape og bevare jobber, sikre rettferdig fordeling, et sterkt eierskap til naturressurser og et aktivt internasjonalt samarbeid om energi og klima.

Programmene som støtter opp under «Et konkurransedyktig Europa» skal bidra til vekst ved å støtte utviklingen av kunnskapsbaserte økonomier. Tiltakene skal investere i kunnskap, forskning, innovasjon og sysselsetting, samt bygge videre på mottakerlandenes økonomiske fortrinn.

Programmene som støtter opp under «Et inkluderende Europa» skal støtte sosial inkludering og styrking av sårbare grupper, lik tilgang til utdanning, arbeid og helsetjenester og utvikling av kompetente og ansvarlige offentlige institusjoner. Dette har som mål å bidra til å oppnå bærekraftig vekst og styrke balansen mellom økonomisk vekst og sosial utvikling.

Mål 2025

Bevilgningene støtter opp under følgende bærekraftsmål:

- Bærekraftsmål 3 – God helse
- Bærekraftsmål 4 – God utdanning
- Bærekraftsmål 5 – Likestilling mellom kjønnene
- Bærekraftsmål 7 – Ren energi for alle
- Bærekraftsmål 8 – Anstendig arbeid og økonomisk vekst
- Bærekraftsmål 9 – Innovasjon og infrastruktur
- Bærekraftsmål 10 – Mindre ulikhet
- Bærekraftsmål 11 – Bærekraftige byer og samfunn
- Bærekraftsmål 13 – Stoppe klimaendringene
- Bærekraftsmål 14 – Liv under vann
- Bærekraftsmål 16 – Fred og rettferdighet
- Bærekraftsmål 17 – Samarbeid for å nå målene

Bevilgningene skal bidra til å nå følgende mål:

- Sosiale og økonomiske forskjeller i EØS-området er redusert
- Bilaterale forbindelser mellom Norge og mottakerlandene er styrket

Prioriteringer 2025

Siste frist for gjennomføring av ordinære prosjekter under programmene var 30. april 2024. De særskilte midlene for styrking av bilaterale forbindelser mellom giverlandene og mottakerlandene har siste frist 30. april 2025. En viktig oppgave vil bli å sørge for strategisk bruk av de bilaterale midlene for gjenværende støtteperiode. I tillegg vil det være en hovedprioritering for 2025 å sikre at avslutningen av programperioden gjennomføres i tråd med vedtatt regelverk, herunder at krav til forsvarlig forvaltning er tilfredsstillende oppfylt. God risikostyring, inkludert forebygging, avdekking og oppfølging av eventuelt misbruk av finansieringsordningene, er en viktig prioritering i hele finansieringsperioden. Risikohåndtering er en hovedoppgave for EØS-midlenes sekretariat i Brussel (Financial Mechanism Office, FMO), som har ansvaret for den daglige forvaltningen av EØS-midlene. Videre vil god resultatrapportering og kommunikasjon vektlegges i oppfølgingen for 2025.

Avtaler med EU om ny periode for EØS-midler for 2021–2028 på totalt 3 268 mill. euro ble signert 12. september 2024 i Brussel. En av hovedprioriteringene for 2025 vil derfor være å forberede og gjennomføre forhandlinger med alle 15 mottakerland om landvise rammeavtaler for ny periode med EØS-midler. Forsvar av menneskerettighe-

ter, demokrati og rettsstatens prinsipper vil være ett av tre prioriterte satsingsområder, sammen med grønn omstilling og inkluderende samfunn. I tillegg til at flere programområder vil inkludere ulike komponenter som vil øke satsingen på å fremme og forsvare demokratiske verdier, vil satsingen på sivilsamfunnet styrkes gjennom et eget fond for sivil samfunn. Fondet utgjør 10 pst. av den totale allokeringen. Det opprettes også et fond for samarbeid med internasjonale organisasjoner som vil bidra til å løfte tema som anti-diskriminering, rettsstatens prinsipper, vold mot kvinner, samt tiltak mot korrupsjon og informasjonsmanipulering. I tillegg til økt synliggjøring av demokratiske verdier i programarbeidet er det også lagt inn tydelige krav til respekt for grunnleggende verdier som én forutsetning for å motta midler. Dette vil bli fulgt opp i regelverket for finansieringsordningen.

Rapport 2023

Arbeidet med EØS-midlene i 2023 var konsentrert om gjennomføringen av prosjekter. Totalt ble det utbetalt om lag 595 mill. euro, som utgjør rundt 21,2 pst. av det totale avtalte beløpet under ordningene. Norges andel i 2023 utgjorde 572 mill. euro. I 2023 ble det gjennomført 15 utlysninger og inngått 689 prosjektsamarbeidsavtaler. 971 prosjekter ble avsluttet. En fullstendig oversikt over resultater kan leses i FMOs resultatportal (<https://data.eeagrants.org/2014–2021>).

Etter oppdrag fra regjeringen gjennomførte Forskningsstiftelsen Fafo en gjennomgang av EØS-midlenes effekt fra 2004 til 2023. Rapporten tegner et positivt bilde av EØS-midlene og midlenes effekt.¹ Solide resultater bekreftes og dokumenteres på ulike nivåer opp mot midlenes overordnede mål. Et viktig funn er at midlene fremstår som supplerende til EU-midler ved at de bidrar med støtte til prosjekter og innsatsområder som ikke er like høyt prioritert i mottakerlandene, ei heller av EUs fond og programmer. I tillegg er prosjektene som finansieres ofte rettet mot sårbare grupper, økonomisk marginaliserte regioner og underfinansierte sektorer. Et annet positivt særtrekk er betydningen av bilateralt samarbeid. Ifølge rapporten legger giverlandene stor vekt på å unngå misbruk av midlene, og forvaltningen beskrives som god. Det rettes kritikk mot eksisterende systemer og rutiner for rapportering. Kra-

vene til rapportering er både mange og omfattende, men ikke nødvendigvis effektive. En konsekvens av dette er at det er vanskelig å identifisere den totale effekten av de ulike prosjektene og hvordan de bidrar på et overordnet nivå. Rapporten finner også at det er beskjeden kunnskap om EØS-midlene i Norge, og at informasjonsarbeidet kan styrkes. Det arbeides med å følge opp rapportens anbefalinger på disse områdene. Bl.a. er det opprettet en pilot for en stilling som kommunikasjonskoordinator som har ansvaret for å styrke kommunikasjonen om EØS-midlene i Norge. Videre er det inngått tett dialog med FMO for utbedring av systemer og rutiner for rapportering for neste periode med EØS-midler.

Krigen mot Ukraina fikk følger for mange av mottakerlandene, som nå huser millioner av ukrainske flyktninger. Krigen fortsatte også å ha konsekvenser for flere av programmene og prosjektene i form av forsyningsutfordringer og økte kostnader, særlig kostnader knyttet til infrastruktur. Dette har gitt forsinkelser i prosjekt- og programgjennomføringen. Flere tiltak innført av giverne i 2023 (og 2022) bidro imidlertid til at de fleste programmer og prosjekter vil la seg gjennomføre som planlagt. Bl.a. ble det i større grad åpnet for omdisponering og reallokering av midler, og til restrukturering av programmer. Det ble i tillegg åpnet for å benytte ubrukte midler til støtte for ukrainske flyktninger i mottakerlandene. Til sammen har mer enn 16 mill. euro blitt benyttet til dette formålet så langt. Støtten gis både til integreringsformål og til tiltak med humanitær vinkling, og omfatter opplæringstiltak for ukrainske barn, mat, medisiner, utstyr, husly, informasjon om rettigheter, samt psykososial støtte og forsoningsarbeid. Aktivitetene gjennomføres både av lokale myndigheter og sivilsamfunnsorganisasjoner.

Sosiale og økonomiske forskjeller i EØS-området er redusert

Ett av de to overordnede målene for EØS-finansieringsordningene er utjevningen av sosiale og økonomiske forskjeller i EØS-området. Det er vanskelig å isolere hvilken effekt EØS-midlene alene har hatt på f.eks. nivå av bruttonasjonalprodukt (BNP), men det er et faktum at mottakerlandene hovedsakelig har hatt en positiv BNP-utvikling i de siste 20 årene. Mottakerlandenes BNP er også nærmere EU-gjennomsnittet enn da ordningene startet. Nedenfor følger noen eksempler på resultater fra EØS-midlene i 2023.

EØS-midlene har bidratt til målrettet utvikling av Latgale-regionen i Latvia, som grenser mot Bel-

¹ Dalen, K., Tiltnes, Å. A., og Yssen, S. S. F. (2023), «EØS-midlene 2004 – 2021. Hva har Norge oppnådd?», Fafo-rapport, 2023:10, Fafo.

arus, Litauen, og Russland, og som utgjør EU og NATOs yttergrense. Samtidig som regionen i økende grad anerkjennes for sin strategiske sikkerhet utfordres den av store sosial-økonomiske problemer. Regionen leverer optisk elektronikk av høy kvalitet og som selges i hele verden, og byr også på store muligheter for private investeringer. EØS-midlene har bidratt med støtte til entreprenørskap, utdanning og styrking av sivilt samfunn. Ved hjelp av EØS-midlenes støtte til et innovasjonssenter er byen Daugavpils blitt et regionalt knutepunkt for barn og voksne og en viktig møteplass for nettverksbygging og innovasjon. Støtte er også gitt til kapasitetsbygging av Latgale Planning Region (tilsvarende norsk statsforvalter). Agder fylkeskommune og Ungt Entreprenørskap var partnere i programmet.

Innovasjonsprogrammet i Hellas har fungert som en katalysator for samarbeid om havvind. Den norske havvindklyngen *Norwegian Offshore Wind* har gjennom et samarbeid med *Hellenic Wind Association* bidratt til å synliggjøre potensialet for havvindsprosjekter i Hellas. Prosjektet har kartlagt forsyningskjeden for havvind i Hellas, identifisert styrker og svakheter og muligheter for samarbeid eller utveksling av kunnskap og teknologi med norske bedrifter. Som et resultat av prosjektet har den norske bedriften Moreld Ocean Wind AS og greske Lykomitros Steel SA signert en rammeavtale om flytende havvindprosjekter i Hellas.

I flere land er dommeres uavhengighet under sterkt press. En betydelig innsats er gjort for å styrke rettssikkerheten i flere av mottakerlandene, især rettet mot sårbare grupper. Den norske Domstoladministrasjonen har vært en sentral partner. I et prosjekt med den bulgarske retts- hjelpsmyndigheten gis rettshjelp til den fattigste befolkningen i Bulgaria. Mange av disse er romer. Rundt 8 000 konsultasjoner er gjennomført av team med advokater og rådgivere for romere. Domstoladministrasjonen har også bidratt til å bedre barns rettssikkerhet i Romania. Som del av samarbeidet er det etablert 25 avhørsrom tilrettelagt for barn i rumenske domstoler. Det er også utarbeidet retningslinjer for avhør av barn og gjennomført opplæring i barneavhør.

En betydelig andel midler i det bulgarske miljøprogrammet var satt av til å styrke tilgang til informasjon om forurensing i Svartehavet for å utvikle mer faktabaserte tiltak for bedre havmiljø. Tiltakene støtter etterlevelse av EUs miljølovgivning. Denne delen av programmet var krevende å få i gang grunnet mangel på kapasitet hos nasjonale enheter som kunne bidra til at Bulgaria etterlever miljøkrav. Det var også mangel på relevant

utstyr, bl.a. en forskningsbåt som vanskeliggjorde innhenting av vannprøver. Grunnet krigen mot Ukraina kunne heller ikke militære båter brukes. Prosjektet ble derfor nedskalert til å ta vannprøver med mindre private båter nærmere land. Havforskningsinstituttet i Bergen som har samarbeidet med Bulgaria i dette prosjektet har dratt god nytte av samarbeidet.

Også i Bulgaria har Norsk institutt for vannforskning (NIVA) et pågående samarbeid med regionale myndigheter om å avdekke forurensing fra industri og jordbruk i elver som renner ut Svartehavet. Det var i utgangspunktet midler utlyst til dette formålet, men ingen søkte grunnet lav kapasitet og kompetanse i sektoren. NIVA ble derfor koblet på for å bidra til å styrke vannforvaltningen basert på norske erfaringer.

Betydelig støtte ble gitt til ukrainske flyktninger i mottakerlandene. Gjennom kreativ dialog og kulturell integrasjon har TULA-prosjektet i Litauen hatt som mål å hjelpe fordrevne ukrainere med forsoning og helbredelse, og tilpasning og integrering i et nytt samfunn. Hensikten er å rehabiliterer individer og gjenoppbygge familier som er rammet av krig og forberede dem mentalt på å returnere til Ukraina når krigen tar slutt. Mer enn 20 familiesamlinger og 20 helgesamlinger ble gjennomført. I Romania ble det gitt støtte til flere informasjonskampanjer og opplæringstiltak for å hindre sårbare flyktninger fra å bli offer for menneskehandel. Rundt 4 500 flyktninger har fått hjelp gjennom prosjektet.

Bilaterale forbindelser mellom Norge og mottakerlandene er styrket

Et av hovedmålene med EØS-midlene er å styrke det bilaterale samarbeidet mellom giverlandene og mottakerlandene. Dette støttes hovedsakelig gjennom programsamarbeid. I tillegg ble det avsatt midler i et eget fond i hvert mottakerland for bilateralt samarbeid. Alle mottakerland oppfordres til å inkludere bilateralt samarbeid i sine programmer. I mange programmer er slikt samarbeid et formelt krav.

Fondet utgjør minimum 2 pst. av den totale bevilgningen til hvert mottakerland, men flere land benytter seg av muligheten til å omdisponere ubenyttede midler i programmene til de bilaterale fondene. Eksempelvis har det polske bilaterale fondet økt fra 16 mill. euro til 19,5 mill. euro. På Kypros er fondet til sammenligning på 0,23 mill. euro. I dag deltar 18 norske fagetater som partnere i programmer i forskjellige mottakerland, og 38,5 pst. av programmene har norsk partner.

Samtlige norske fylkeskommuner er partnere i prosjekter som er støttet av EØS-midlene. Bl.a. gir de norske institusjonene viktige råd i gjennomføringsfasen og til forvaltningen av programmene. Siden partnerinstitusjonene i all hovedsak er fage-tater under ulike departementer, legger program-samarbeidet også til rette for relevante møteplas-ser på politisk nivå. Dette bidrar til å ytterligere styrke den bilaterale kontakten med mottakerlan-dene. Erfaringer viser at samarbeidet gir verdifull og gjensidig utveksling av kunnskap og informa-sjon, bygger kompetanse og utvikler nettverk på tvers av landegrenser. I tillegg får bedrifter mulig-het til å utvikle sine prosjekter og får adgang til nye markeder.

EØS-midlene er dermed en viktig plattform for politisk samarbeid på flere nivåer, samtidig som den økonomiske, kulturelle og sosiale gevinsten i Norge er stor. En oversikt over de norske partner-institusjonene finnes på FMOs nettside: www.eea-grants.org.

Samfunnets sårbarhet for cybertrusler blir sta-dig større, samtidig som cybersikkerhet er en vik-tig forutsetning for digitalisering i samfunnet. Et samarbeid mellom forsvarsdepartementet i Est-land, Tallinn tekniske universitet og Norges tek-nisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU) har resultert i utviklingen og lanseringen av cyberprø-veplattformen *Open Cyber Range*. Plattformen til-byr en lanseringsrampe for nye produkter, hjelper med å fremme sikkerhetstenkning i privat sektor og støtter utdanningsaktiviteter innen cybersik-kerhet. NTNU har bidratt med språk for scenario-utvikling, utviklingen av et digitalt bibliotek inkludert læringsmaterieell, forhåndsbygde miljøer og etiske hacking-verktøy for forsvars- og offensive aktiviteter for å simulere virkelige situasjoner. Parallelt med prosjektet i Estland åpnet NTNU *Norwegian Cyber Range*. Dette er en arena for testing, trening og øving innen cybersikkerhet, og er et direkte resultat av dette samarbeidet.

Arktiske økosystemer er særlig sårbare for klima- og miljøforandringer forårsaket av globale klimaendringer, forsurening av hav og miljøgifter. Et større forskningssamarbeid mellom det polske Polish Polar Consortium og de norske partnerne SIOS Kunnskapssenter, Norsk Polarinstitutt, Uni-versitetssenteret på Svalbard og Meteorologisk institutt har resultert i etableringen av et stort stan-dardisert og automatisert overvåkingsnettverk med fokus på kryosfæren (isbre og havis) på Svalbard. Nettverket gir høykvalitetsdata i sanntid.

Norsk politi bruker EØS-midlene aktivt og strategisk for å forebygge og bekjempe ulike for-mer for organisert kriminalitet og alvorlig sam-funnsskadelig kriminalitet samt ivareta sentrale samfunnsinteresser. Kripos og flere politidistrik-ter har hatt felles etterforskninger og operasjoner sammen med rumensk, bulgarsk og litauisk politi i forbindelse med konkrete menneskehandel- og narkotikakriminalitetssaker. Bl.a. har norsk politi i samarbeid med litauisk politi beslaglagt mer enn to tonn narkotika. Kripos har også bidratt til å styrke det kriminaltekniske arbeidet i Bulgaria, Estland, Latvia, Litauen, Romania, og Tsjekkia.

I Romania har Oslo politidistrikt bistått en nye-tablert hatkriminalgruppe i rumensk politi. I tillegg til opplæringsaktiviteter innen etterforskning, har samarbeidet bl.a. bidratt til bedre registrering og koding av hatkriminalitet og styrket samhandling mellom rumensk politi, statlige samvirkeaktører og sivilsamfunnet.

Budsjett 2025

Det foreslås bevilget 295 mill. kroner under post 77 *EØS-finansieringsordningen 2014–2021* og 334 mill. kroner under post 78 *Den norske finansi-eringsordningen 2014–2021* i 2025. Dette er en reduksjon på totalt 762 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett for 2024. Det skyldes at 2024 var siste år med utbetalinger under de regulære programmene, mens 2025 er siste år for utbetalin-ger under de bilaterale fondene. Det foreligger en forpliktelse til å fullføre inneværende periode i sin helhet, og endelig juridisk avslutning vil ikke fore-ligge før om noen år.

For å ta høyde for en varierende kronekurs og endrede prognoser foreslås det for 2025 en full-makt til å overskride bevilgningen under kap. 117 *EØS-finansieringsordningene*, post 77 og 78, jf. for-slag til romertallsvedtak III, punkt 2, med en sam-let øvre ramme på 62,9 mill. kroner under begge postene.

I tillegg foreslås det to tilsagnsfullmakter, jf. forslag til romertallsvedtak VI, punkt 1, på 1 154 mill. kroner under post 77 og 1 043 mill. kro-ner under post 78 som er det gjenstående beløpet av Norges andel av avtalen. Det forventes ikke at hele avtalebeløpet vil bli utbetalt selv om det for-ventede utbetalingsbeløpet har økt de siste årene.

Kap. 118 Utenrikspolitiske satsinger

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025
21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres, kan nyttes under post 70, 71, 72 og 73</i>	117 606	99 736	103 526
50	Norges forskningsråd – utenriksområdet	49 600	51 798	
70	Nordområdene og Antarktis, <i>kan overføres, kan nyttes under post 21</i>	157 193	94 634	54 630
71	Globale sikkerhetsspørsmål, <i>kan overføres, kan nyttes under post 21</i>	6 126	7 300	7 300
72	Nedrustning, ikke-spredning og kjernefysisk sikkerhet mv., <i>kan overføres, kan nyttes under post 21</i>	26 395	24 390	34 390
73	Klima, miljøtiltak og hav mv., <i>kan overføres, kan nyttes under post 21</i>	13 118	10 943	10 943
74	Forskning, dialog og menneskerettigheter mv.	30 225	32 161	24 372
76	Russland, <i>kan overføres, kan nyttes under post 21</i>			33 600
77	Norges forskningsråd – utenriksområdet, <i>kan overføres</i>			50 766
	Sum kap. 118	400 263	320 962	319 527

Under dette kapittelet dekkes øvrige utenrikspolitiske satsinger under programområde 02 *Utenriksforvaltning*.

Post 21 Spesielle driftsutgifter, kan overføres, kan nyttes under post 70, 71, 72 og 73

Bevilgningen dekker spesielle driftsutgifter til satsingsområdene under kapittelet. Dette kan omfatte utgifter til analyser, utredninger og arrangementer i samarbeid med andre aktører. Videre dekker bevilgningen hospiteringer og sekonderinger, og andre tiltak som styrker norsk kompetanse og innsats.

Hovedandelen av bevilgningen går til andre departementers og statlige etaters internasjonale oppdrag på vegne av Utenriksdepartementet. Bevilgningen går også til driftsutgifter som påløper for andre departementer eller etater som forvalter tilskuddsordninger på vegne av Utenriksdepartementet. Det planlegges bl.a. for følgende tiltak i 2025:

- Planlegging og gjennomføring av arrangementer og aktiviteter i forbindelse med Norges lederskap i Arktisk råd i perioden 2023–2025.
- Miljø samarbeid inklusive miljøovervåkingsarbeidet, som forvaltes av Klima- og miljødepartementet i Arktis og i Barentsregionen. Dette omfatter oppgaver som gjelder Arktisk råd og Barentsrådet.
- Helse- og sosialsamarbeidet under Arktisk råd og Barentsrådet, som forvaltes av Helse- og omsorgsdepartementet.
- Deltakelse i internasjonale prosesser som gjelder polarområdene, samt faglig oppfølging av norske interesser under Antarktistraktatsarbeidet som utføres av Norsk Polarinstitut.
- Faglig oppfølging av norske prioriterte områder under Kommisjonen for bevaring av marine levende ressurser i Antarktis (CCAMLR), og fremme av norske interesser som havnasjon i sør som utføres av Havforskningsinstituttet.
- Stiftelsen NORSAR ivaretar rollen som norsk datasenter for Prøvestansavtalen og bistår Utenriksdepartementet med gjennomføring av Norges internasjonale forpliktelser i henhold

til denne avtalen. NORSAR er en forskningsstiftelse som spesialiserte seg på seismologi og seismisk overvåking.

- NorNed-samarbeidet, som er sentralt i Norges arbeid med verifikasjon av nedrustning. Samarbeidet finansieres gjennom en belastningsfullmakt til Direktoratet for strålevern og atomsikkerhet (DSA). NorNed-samarbeidet består av Stiftelsen NORSAR, Institutt for energiteknikk (IFE) og Forsvarets forskningsinstitutt (FFI) i tillegg til DSA.
- Norsk deltakelse i og spesialutsending til NATO Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence (CCD COE). Kostnadene deles mellom Utenriksdepartementet, Forsvarsdepartementet og Justis- og beredskapsdepartementet.
- Arbeid som Direktoratet for strålevern og atomsikkerhet (DSA) utfører i egenskap av fagdirektorat for Utenriksdepartementet innenfor atomsikkerhet, ikke-spredning, nedrustning og eksportkontroll. Dette inkluderer bl.a. forvaltning av atomhandlingsplanens tilskuddsordning, rådgivning, deltakelse i internasjonale fora og internasjonalt samarbeid.

Budsjett 2025

Det foreslås bevilget 103,5 mill. kroner i 2025.

Post 50 Norges forskningsråd – utenriksområdet

Posten foreslås avviklet fra 2025 i forbindelse med etablering av ny budsjetteringsmodell i Norges forskningsråd. Bevilgningen til Norges forskningsråd – utenriksområdet flyttes til kap. 118, post 77 *Norges forskningsråd – utenriksområdet*.

Rapport 2023

Forskningsrådets satsing på det utenriks- og sikkerhetspolitiske området som ble finansiert under denne bevilgningen i 2023, var knyttet til utenriks- og sikkerhetspolitiske utviklingstrekk, internasjonale relasjoner, klima, miljø og naturforvaltning, økonomi, handel, næringsliv og digitalisering, jus og rettsvesen. Det er gitt geografiske føringer for bruken av midlene som i hovedsak følger 5-årige rammer. Forskningsrådet har tildelt midler til prosjekter på Russland, Nordområdene og Arktis, Ukraina, Moldova og Georgia, Asia og Europa.

Forskningsbasert kunnskap om utenriks- og sikkerhetspolitiske fagområder som er relevante for norske interesser globalt og i Norges nærområder er styrket.

I 2023 ble Senter for geopolittikk etablert. Formålet med senteret er å styrke kunnskapen om internasjonale maktforhold og stormaktenes posisjoner, og om hvordan dette påvirker Norges interesser, politikk, og handlingsrom. Senteret er et partnerskap mellom NUPI, Fridtjof Nansens Institutt, Institutt for forsvarsstudier, Universitetet i Tromsø og Universitetet i Oslo. Senter for geopolittikk har, gjennom seminarer og rundebord, bidratt til å gi politiske aktører, forvaltning og offentlighet økt innblikk i kompleksiteten og drivkreftene bak utviklingen av en stadig mer konfliktfylt og uforutsigbar verden.

Internasjonalt forskningssamarbeid med land både i og utenfor Europa er blitt mer krevende. I 2023 presenterte Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse nye *Retningslinjer for ansvarlig internasjonalt kunnskapssamarbeid*. Disse skal bistå forsknings- og utviklingssektoren med å ta ansvarlige beslutninger knyttet til samarbeid med land som utfordrer vår sikkerhetstenkning.

Langsiktig strategisk ekspertise om Russland og eksisterende norske forskningsmiljøer på feltet er styrket.

For å bidra til å opprettholde forskningsmiljøene på Russland ble det i 2023 tildelt 21 mill. kroner til Russlandsforskning.

Etter Russlands angrepskrig på Ukraina har institusjonelt samarbeid mellom norske og russiske forskningsinstitusjoner blitt suspendert. Samarbeid med enkeltforskere har i noen grad blitt opprettholdt, men det er svært krevende for russiske forskere å delta i samarbeid med forskere i såkalte ikke-vennlignende land. Derfor arbeides det med å hente inn russiske forskere utenfor Russland. Også samarbeid med ukrainske institusjoner og enkeltforskere er svært utfordrende, og enkelte forskere fra Ukraina har søkt tilflukt i europeiske land, inkludert Norge. I 2023 ble det også tildelt midler til videreføring av Ukraina-nettverket for forskere, forvaltning og media (UKRAINANETT pluss).

Forskningsbasert kunnskap om utviklingen i nord-områdene, og forhold av betydning for norske interesser i Arktis er styrket.

Det legges stor vekt på nordisk samarbeid om forskning på Arktis. I 2023 deltok f.eks. Forskningsrådet i en større internasjonal utlysning om bærekraftig samfunnsutvikling i Arktis, gjennom Nord-Forsk. Utenriksdepartementet har bidratt med 20 mill. kroner til den utlysningen, og dermed bidratt til å sette fokus på relevante problemstillinger for norsk utenriks- og sikkerhetspolitikk.

Forskningsbasert kunnskap om europeiske og asiatiske forhold av relevans for norske interesser er produsert og tatt i bruk.

Forskning på et Europa i endring ble styrket i lys av et endret trusselbilde. Etterspørselen fra norsk media og forvaltning til norske forskningsmiljø på utenriks- og sikkerhetspolitikk er økt som følge av den endrede utenriks- og sikkerhetspolitiske situasjonen. Forskere og eksperter har vært brukt til bl.a. å belyse utviklingen i Russland, Ukraina og Europa. Det har også vært avholdt fagdialogmøter i Utenriksdepartementet med forskere på prioriterte forskningsområder på det utenriks- og sikkerhetspolitiske området.

Post 70 Nordområdene og Antarktis, kan overføres, kan nyttes under post 21

Bevilgningen dekker tilskuddsordningen Arktis 2030, som er et sentralt virkemiddel i norsk nordområdepolitikk. Ordningen er delt mellom Utenriksdepartementet og Troms og Finnmark fylkeskommuner. Utenriksdepartementets del av ordningen skal bidra til å realisere utenrikspolitiske mål i regjeringens nordområdesatsing og ivareta og fremme norske interesser i Arktis og Antarktis. Det vises til Kommunal- og distriktsdepartementets Prop. 1 S for nærmere omtale av tilskuddsordningen Arktis 2030, samt bredere omtale av regjeringens nordområdepolitikk. Tilskuddsordningen for atomsikkerhet som tidligere ble dekket under denne posten flyttes i 2025 til post 72 *Nedrustning, ikke-spredning og kjernefysisk sikkerhet*, og tilskuddsordningen Russland flyttes til ny post 76 *Russland*.

Mål 2025

Bevilgningen skal primært støtte bærekraftsmål 16 – Fremme fredelige og inkluderende samfunn

med sikte på bærekraftig utvikling, sørge for tilgang til rettsvern for alle og bygge velfungerende, ansvarlige og inkluderende institusjoner på alle nivåer. Bevilgningen skal også støtte bærekraftsmål 17 – Styrke gjennomføringsmidlene og fornye globale partnerskap for bærekraftig utvikling. Bevilgningen bidrar også til andre bærekraftsmål.

Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål:

- Norske interesser i Arktis og Antarktis er ivarettatt.
- Norge har bidratt til å opprettholde og videreutvikle det internasjonale samarbeidet i Arktis og Antarktis, og mekanismene som danner rammen om dette samarbeidet, i lys av endrede forutsetninger som følge av Russlands invasjon av Ukraina.

Prioriteringer 2025

Tilskuddsordningen Arktis 2030 er et viktig virkemiddel i Norges langsiktige arbeid for å bidra til å opprettholde Arktis og Antarktis som fredelige og stabile regioner med fortsatt internasjonalt samarbeid.

Regjeringen vil i 2025 prioritere prosjekter som bl.a. bidrar til styrket nordisk samarbeid i Nord-Norden, og med vekt på ungdom, urfolk, beredskap, akademisk kompetanse, bolyst og det grønne skiftet. Det norske lederskapet i Arktisk råd (2023–2025) vil fortsatt være en hovedsatsing. Ivaretagelse av norske interesser i nordområdene er avgjørende. Å bevare Norges rolle som sentral aktør i Arktis og Antarktis krever økt innsats, kunnskap og deltakelse på arenaer der slike spørsmål behandles. Regjeringen vil prioritere aktiviteter som understøtter Norges rolle og posisjon i Arktis og som bidrar til kunnskap om utviklingen i nord i lys av det endrede utenriks- og sikkerhetspolitiske bildet.

Rapport 2023

Russland fortsatte den ulovlige angrepskrigen mot Ukraina. Samarbeid med uavhengige russiske aktører i Russland og i eksil ble bevart. Forutsetningene for multilateralt og bilateralt samarbeid med Russland, inkludert i Arktis ble endret. Innretningen på tilskuddsordningene ble lagt om for å ta høyde for at Russland ville velge å fortsette krigen mot Ukraina.

To år med pandemi og krig gjorde at flere prosjekter ble forsinket. Andre tiltak ble kansellert som følge av at kontakten med russiske myndigheter ble nedskalert til et minimum.

Norges interesser i Arktis og Antarktis er ivaretatt

Internasjonalt samarbeid i Arktis var i 2023 sterkt påvirket av Russlands fullskalainvasjon av Ukraina. Denne påvirket også samarbeidet under Antarktistraktatsystemet. Fortsatt bredt norsk engasjement i sentrale samarbeidsfora bidro likevel til å ivareta og, på noen områder, styrke Norges rolle og posisjon i Arktis og Antarktis. Faglige leveranser og aktiviteter gjennomført under Norges lederskap i Arktisk råd styrket Norges posisjon som ansvarlig aktør i Arktis. For eksempel lanserte Norge et lederskapsinitiativ knyttet til det økende problemet med skogbranner i den arktiske villmarken. Initiativet la til rette for økt samarbeid og kunnskapsdeling mellom urfolk, forskere og myndigheter. Kunnskap og fakta om utviklingen i nord står sentralt i nordområdepolitikken. Midler fra ordningen støttet bl.a. gjennomføring av et tokt med F/F Kronprins Haakon i Polhavet. Dette toktet, som var en del av et flerårig prosjekt, styrket datagrunnlaget og kunnskapsbasen for forvaltning av havområdene nord for Svalbard, som nå er i ferd med å bli isfrie. Resultatene av toktet og datainnsamlingen ble presentert internasjonalt, og bidro til å styrke Norges posisjon som ledende kunnskapsleverandør i Arktis.

Gjennom Arktis 2030-ordningen ble det gitt tilskudd til prosjekter som bidro med oppdatert kunnskap og analyse om den endrete utenriks- og sikkerhetspolitiske situasjonen i Arktis. Det ble også gitt tilskudd til prosjekter som understøttet sentrale nordområdeprioriteringer som nordisk samarbeid, klima og det grønne skiftet, ungdom, urfolk og næringslivsgründere. Norske og internasjonale Arktis-konferanser og seminarer fortsatte å være sentrale arenaer for kunnskapsutvikling og for å fremme regjeringens politikk. Arktis 2030-midler bidro til å styrke flere slike arenaer, herunder konferansen Arctic Frontiers i Tromsø og sikkerhetskonferansen i München.

Politisk prioritert innsats i Antarktis understøttet norske interesser og Norges rolle som polarnasjon i sør. Med midler fra ordningen, har Norsk polarinstitutt og Havforskningsinstituttet bidratt med avgjørende kompetanse i pågående arbeid på marint vern og bærekraftig ressursforvaltning i havområdene rundt Antarktis. Det tunge faglige engasjementet og solid forskningstilstedeværelse har gjort at Norge fortsatt kan spille en aktiv rolle i utvikling av regelverk og øvrige rammer for virksomhet i Antarktis.

Norge har bidratt til å opprettholde og videreutvikle det internasjonale samarbeidet i Arktis og Antarktis, og mekanismene som danner rammene for samarbeid i disse regionene, i lys av endrede forutsetninger som følge av Russlands invasjon i Ukraina

Den endrede sikkerhetspolitiske situasjonen påvirket sterkt også arbeidet i Arktisk råd i 2023. Det var ikke mulig å fortsette normalt samarbeid i Arktisk råd under det russiske formannskapet som varte til mai 2023. Et hovedfokus for aktiviteten i Arktisk råd var å sikre en vellykket norsk overtagelse av lederskapet i mai, samt skape aktivitet i rådets arbeids- og ekspertgrupper basert på skriftlig prosedyre. Etter at Norge overtok lederskapet, ble det lagt ned mye arbeid i å legge til rette for videreføring av rådets langsiktige arbeid innen klima og miljø. Arktis 2030-ordningen var sentral for å få til dette. I praksis var det likevel store begrensninger på prosjektaktiviteten i store deler av 2023.

Russland trakk seg fra Barentsrådet høsten 2023. Finland avsluttet sitt toårige formannskap i oktober. Sammen med Finland og Sverige, fortsatte Norge samarbeidet i rådet i et trio-formannskap. Arktis 2030-ordningen bidro til fortsatt bredt norsk engasjement med vekt på samarbeidet mellom Norge, Finland og Sverige. Tildelingene til miljøsamarbeid i den nordiske delen av Barentsregionen bidro for eksempel til internasjonalt samarbeid om vern av biodiversitet og bevaring av økosystemer. Videre bidro midlene til å styrke det felles internasjonale kunnskapsgrunnlaget for klimaendringer, miljøgifter og miljøtilstand i nord.

Fortsatt støtte til Norsk polarinstitutt og Havforskningsinstituttets deltakelse i internasjonale prosesser som gjelder polarområdene var viktig i 2023. Dette for å opprettholde internasjonal samhandling og kunnskapsbasert forvaltningssamarbeid i Arktis og Antarktis.

Norske kompetansemiljøer på Russland er opprettholdt

Sentrale norske kompetansemiljøer på Russland har kunnet videreføre sin virksomhet. Kontakt mellom sivilsamfunn, forskning og forvaltning ble videreutviklet, og har bidratt til å dele kunnskap og erfaringer mellom sektorer.

Innretningen på enkeltprosjekter ble endret for å bedre ivareta hensynet til å utvikle kompetanse i en situasjon hvor den bilaterale kontakten innenfor alle sektorer er sterkt redusert.

Et begrenset antall prosjekter mellom norske aktører og uavhengige russiske aktører i Barents-

regionen ble støttet. Dette bidro til å opprettholde en begrenset kontakt og bidro til å bevare nettverk mellom enkeltaktører i Norge og Russland innen utdanning, kunst, kultur og urfolk. Ansvar for Barentssekretariatet ble overført til Kommunal- og distriktsdepartementet fra og med 1. januar 2024.

Russiske menneskerettighetsmiljøer består og fortsetter arbeidet i eller utenfor Russland. Russiske menneskerettighetsmiljøer i Russland er blitt ytterligere svekket som en følge av den stadig mer autoritære utviklingen i Russland. Russlands respekt for internasjonale menneskerettighetsforpliktelser fortsatte å forvitte.

Støtten bidro til å opprettholde sivilsamfunnsorganisasjoner og at flere menneskerettighetsforvarere og frie medier i Russland og i eksil kunne fortsette arbeidet. Arbeidet med å dokumentere brudd på menneskerettighetene i Russland ble opprettholdt.

Risiko for alvorlige atomulykker og radioaktiv forurensning er redusert i regionen. Risiko for at nukleært og annet radioaktivt materiale kommer på avveier er redusert. Norsk og regional atomberedskap er styrket.

Russlands angrepskrig mot Ukraina medfører økt risiko for atomhendelser. Som følge av krigen finansieres ikke lenger prosjektsamarbeidet med russiske myndigheter. Det er derfor begrenset kunnskap om utviklingen på de tidligere samarbeidsområdene. Norge har ikke dialog med russiske myndigheter om atomsikkerhetsspørsmål og miljøutfordringer. Dette kan på sikt også påvirke vår atomberedskap. For å styrke kompetansen er arbeidet med å oppdatere situasjonsforståelsen av atomsikkerhet i Russland gjennom åpent tilgjengelige kilder styrket. Miljøovervåking i nordområdene, miljøkonsekvensanalyse av hypotetiske utslipp fra det russiske flytende atomkraftverket «Akademik Lomonosov», risikovurderinger av vraket av den russiske atomubåten «Komsomolets» i Barentshavet og mulige konsekvenser av ulykke med russiske atomdrevne isbrytere og containerskip inngår i dette. Testing av varslingsprosedyrer for atomhendelser er blitt videreført tilnærmet som normalt. Testing av varslingsprosedyrene med Ukraina og de nordiske landene er også videreført. Miljøvernorganisasjonene har fortsatt sitt arbeid under atomhandlingsplanen for å samle og utgi informasjon om atomsikkerhet i Russland og Ukraina, men må veie utadrettede aktiviteter opp mot egen sikkerhet. Arbeidet med en stortingsmelding om internasjonalt samarbeid om atomsikkerhet og miljø i et endret Europa ble igangsatt, for fremleggelse

for Stortinget i løpet av 2024. Se også omtale under kap. 159 *Regionbevilgninger*, post 71 *Europa og Sentral-Asia* og post 73 *Ukraina og naboland*.

Budsjett 2025

Det foreslås bevilget 54,6 mill. kroner i 2025. Det er en reduksjon på 40 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett 2024. 20 mill. kroner til atom-sikkerhet foreslås flyttet fra denne posten til kap. 118, post 72 *Nedrustning, ikke-spredning og kjernefysisk sikkerhet*, og 3,6 mill. kroner under tilskuddsordningen Russland flyttes til kap. 118, post 76 *Russland*.

Post 71 Globale sikkerhetsspørsmål, kan overføres, kan nyttes under post 21

Bevilgningen dekker tiltak som styrker den norske kompetansen om, og innsatsen mot, globale og regionale sikkerhetsutfordringer, samt tiltak for styrket transatlantisk samarbeid om sikkerhetspolitiske spørsmål. Bevilgningen skal brukes til å fremme kunnskap, koordinering og kapasitetsbygging for å møte truslene fra internasjonal terrorisme og voldelig ekstremisme. Etablerte samarbeid med internasjonale og nasjonale forskningsinstitusjoner vil videreføres.

Mål 2025

Bevilgningen skal støtte bærekraftsmål 16 – Fremme fredelige og inkluderende samfunn med sikte på bærekraftig utvikling, sørge for tilgang til rettsvern for alle og bygge velfungerende, ansvarlige og inkluderende institusjoner på alle nivåer.

- Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål:
- Transatlantisk samarbeid og dialog om sikkerhetspolitiske spørsmål er styrket.
 - Det er fremmet politikk i NATO som sikrer alliansens politiske og militære relevans.
 - Kompetanse om aktuelle sikkerhetspolitiske spørsmål og konsekvenser for norske interesser er økt.
 - Kompetanse om årsakene til, og effektiv bekjempelse av, radikaliserings-, voldelig ekstremisme og terrorisme er økt.

Prioriteringer 2025

Norges sikkerhetspolitiske omgivelser er kompliserte og uforutsigbare. Krigen mot Ukraina, undergraving av internasjonal rettsorden, terrorisme, grenseoverskridende internasjonal kriminalitet, piratvirksomhet og trusler i det digitale

rom er krevende sikkerhetsutfordringer. Disse er dynamiske og påvirker norske interesser på måter som stiller store krav til bruken av Norges sikkerhetspolitiske virkemidler. I tillegg preger økende stormaktsrivalisering det globale utviklingsbildet. Målrettet innsats og økt samarbeid både nasjonalt og internasjonalt blir stadig viktigere.

Det er fortsatt en prioritet å videreutvikle samarbeidet med europeiske og amerikanske forskningsinstitusjoner for å styrke transatlantisk samarbeid og dialog om sikkerhetspolitiske forhold. Støtte til slik dialog skal særlig bidra til å opprettholde et høyt kunnskapsnivå i Norge om utviklingen i amerikansk utenriks- og sikkerhetspolitikk. Det skal også bidra til å videreutvikle kjennskapen til norsk utenriks- og sikkerhetspolitikk i viktige amerikanske miljøer.

Det er en prioritet å videreføre støtten til norsk forskning på terrorisme og voldelig ekstremisme. Forskningsmiljøets kompetanse på fagfeltet anvendes aktivt inn mot prioriterte samarbeid internasjonalt. Dette inkluderer Global Counter-Terrorism Forum (GCTF), hvor Norge sammen med USA fremmer en helhetlig tilnærming til utfordringene med voldelig høyreekstremisme. Forskningsinnsatsen er også relevant for arbeidet innenfor Den globale koalisjonen for å bekjempe ISIL.

Krigen i Gaza har økt viktigheten av å støtte Multinational Force and Observers (MFO) sin sivile observatørenhet. Observatørenheten spiller en nøkkelrolle i MFOs arbeid med å overvåke overholdelse av fredsavtalen mellom Egypt og Israel, og bidrar dermed til stabile relasjoner mellom disse.

Rapport 2023

Transatlantisk samarbeid og dialog om sikkerhetspolitiske spørsmål er styrket. Det er fremmet politikk i NATO som sikrer alliansens politiske og militære relevans. Kompetanse om aktuelle sikkerhetspolitiske spørsmål og konsekvenser for norske interesser er økt.

Støtten til German Marshall Fund, Atlantic Council og NUPI bidro til å belyse sentrale sikkerhetspolitiske utviklingstrekk og har styrket Norges profil i viktige amerikanske og europeiske forskningsmiljøer. Gjennom delfinansiering av Multinational Force and Observers sin sivile observatørenhet har Norge bidratt til overholdelse av fredsavtalen mellom Egypt og Israel, og til stabilitet i en krevende regional kontekst i lys av krigen i Gaza. Samarbeidet om Det europeiske hybridsenteret i Helsinki har styrket norske myndigheters kompetanse på og håndtering av hybride trusler.

Kompetanse om årsakene til, og effektiv bekjempelse av, radikaliserings, voldelig ekstremisme og terrorisme er økt.

Støtten til Forsvarets forskningsinstituttts TERRA-prosjekt førte til økt kunnskap om islamistisk terrorisme av særlig nytte for beslutningstakere i Norge og internasjonalt. Det NUPI-ledede Konsortiet for forskning på terrorisme og internasjonal kriminalitet har bidratt til økt kunnskap om voldelig ekstremisme, inkludert høyreekstremisme. Forsknings- og informasjonsarbeidet har også støttet opp om handlingsplanen mot radikaliserings og voldelig ekstremisme.

Budsjett 2025

Det foreslås bevilget 7,3 mill. kroner i 2025.

Post 72 Nedrustning, ikke-spredning og kjernefysisk sikkerhet mv., kan overføres, kan nyttes under post 21

Bevilgningen dekker tiltak for nedrustning og ikke-spredning av kjernevåpen og andre masseødeleggelsesvåpen og kjernefysisk sikkerhet. Bevilgningen skal støtte opp om det internasjonale nedrustnings- og ikke-spredningsarbeidet, og tiltak for å ivareta norske forpliktelser under Traktaten om totalforbud mot kjernefysiske prøvesprengninger (Prøvestansavtalen). Det multilaterale samarbeidet om aktiviteter i verdensrommet dekkes også over ordningen. Verifikasjon av kjernefysisk nedrustning er et satsingsområde for Norge som også fremmes i FN. Norge viderefører et initiativ for irreversibilitet i kjernefysisk nedrustning. Dette innebærer å styrke den felles forståelsen for betingelsene for at nedrustning ikke kan reverseres. Norge fremmer arbeid med humanitære konsekvenser av kjernevåpen, og tiltak for å redusere risiko for bruk av kjernevåpen. Bevilgningen støtter også kompetanseutvikling innenfor kjernefysisk nedrustning nasjonalt og internasjonalt. Bevilgningen bidrar til gjennomføringen av regjeringens handlingsplan for atomsikkerhet og miljø (Atomhandlingsplanen). Som følge av krigen mot Ukraina er prosjektmidler til Russland frosset. Samtidig er det viktig å styrke atomsikkerhetssamarbeidet med Ukraina og fortsette aktiviteter i de øvrige aktuelle landene i Øst-Europa og Sentral-Asia.

Mål 2025

Bevilgningen skal støtte opp under bærekraftsmål 16 – Fremme fredelige og inkluderende samfunn med sikte på bærekraftig utvikling, sørge for tilgang til rettsvern for alle og bygge velfungerende, ansvarlige og inkluderende institusjoner på alle nivåer, og bærekraftsmål 4 – Sikre inkluderende, rettferdig og god utdanning og fremme muligheter for livslang læring for alle.

Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål:

- Internasjonal enighet om å arbeide for nedrustning og ikke-spredning av kjernevåpen og andre masseødeleggelsesvåpen, og på sikt en verden uten slike våpen.
- Forpliktelser under Ikkespredningsavtalen, Kjemivåpenkonvensjonen og Biologivåpenkonvensjonen er overholdt.
- Internasjonalt samarbeid om å styrke Biologivåpenkonvensjonen er prioritert. Straffrihet for brudd på Kjemivåpenkonvensjonen er hindret.
- Styrket internasjonalt samarbeid om normer og regler i verdensrommet.
- Internasjonalt samarbeid om cybersikkerhet og ansvarlig statlig atferd i det digitale rom er styrket.
- Risiko for alvorlige atomulykker og radioaktiv forurensning er redusert.
- Risiko for at nukleært og annet radioaktivt materiale kommer på avveier er redusert.
- Norsk og regional atomberedskap er styrket.

Prioriteringer 2025

Ikkespredningsavtalen (NPT) er grunnmuren i det multilaterale nedrustnings- og ikkespredningsregimet. Det er en prioritet for Norge å arbeide for full gjennomføring av alle forpliktelser under avtalen. Tre prinsipper for nedrustning står sentralt: åpenhet, verifikasjon og irreversibilitet. Norge tar ansvar internasjonalt for å fremme arbeidet for verifikasjon, og ledet begge FNs ekspertgrupper om dette (2018–2019 og 2022–2023). Norge vil fortsette å fremme verifikasjonsarbeidet multilateralt, sammen med Brasil, med mål om å etablere en teknisk-vitenskapelig gruppe innen FN som kan bygge på de to ekspertgruppens rapporter. Norge vil, sammen med Storbritannia, videreføre den multilaterale dialogen om irreversibilitet og nedrustning. Dialogen fremmer en felles forståelse av hva irreversibilitet betyr i praksis, og ikke minst gir den ny giv til arbeidet med nedrustning og motvirker polarisering. Norge vil fremme arbeid med humanitære konsekvenser av kjernevåpen og støtte opp om

multilateralt samarbeid for å redusere risikoen for bruk av kjernevåpen.

Innsatsen i firepartssamarbeidet om verifikasjon med Storbritannia, Sverige og USA (Quad Nuclear Verification Partnership) og engasjementet i Det internasjonale partnerskapet for verifikasjon av nedrustning (IPNDV) videreføres. NorNed-samarbeidet bidrar med teknisk kunnskap og faglig støtte. NorNed består av Direktoratet for strålevern og atomsikkerhet (DSA), Forsvarets forskningsinstitutt (FFI), Institutt for energiteknikk (IFE) og stiftelsen NORSAR. DSA bidrar også med støtte til Norges arbeid i Det internasjonale atomenergibyrået (IAEA). Arbeidet med kjernefysisk sikkerhet videreføres.

Norges forpliktelser under Prøvestansavtalen (CTBT) overholdes. NORSAR utøver rollen som nasjonalt datasenter for overvåkingen av avtalen. Norge vil fortsette lederarbeidet for at gjenværende land skal undertegne og ratifisere avtalen.

Norge skal fortsatt være en tydelig og prinsippfast støttespiller for Organisasjonen for forbud mot kjemiske våpen (OPCW), som står for den daglige gjennomføringen av Kjemivåpenkonvensjonen (CWC). Arbeidet med å fremme CWC og Biologivåpenkonvensjonen (BWC) fortsetter, og Norge vil bidra konstruktivt inn i arbeidsgruppene i BWC for å styrke konvensjonen.

Det er viktig å sikre fremtidig kompetanse innenfor nedrustning, spesielt om kjernevåpen. Støtten til Oslo Nuclear Project ved Institutt for statsvitenskap ved Universitet i Oslo videreføres. Prosjektet bygger norsk og internasjonal kompetanse på kjernevåpen, global nedrustning og ikke-spredning.

Det planlegges å utlyse midler i 2025 for organisasjoner som arbeider med nedrustning, ikke-spredning og kjernefysisk sikkerhet, foreløpig om lag 5 mill. kroner.

Verdensrommet er i økende grad blitt en arena for sikkerhetspolitikk, stormaktsrivalisering og potensiell konflikt. Norge vil derfor fortsette arbeidet for å styrke normer og regler for adferd i verdensrommet gjennom å delta i relevante prosesser, særlig i FN.

Norge viderefører bidraget til kapasitetsbygging globalt innen cybersikkerhet, teknologi og ansvarlig statlig atferd i det digitale rom gjennom støtte til FNs institutt for nedrustningsforskning (UNIDIR) sitt program for sikkerhet og teknologi. I tillegg til kompetanseheving og understøttelse av FN-diskusjonene, bidrar dette til bred involvering, tillitsbygging og transparens.

Atomsikkerhetssamarbeidet videreføres i tråd med regjeringens handlingsplan for atomsikker-

het og miljø. Hovedsatsingen er i Ukraina. I tillegg omfattes enkelte andre land i Øst-Europa og Sentral-Asia av samarbeidet. Det er viktig å videreføre og styrke støtte til myndigheter og aktører i regionen rundt Ukraina bl.a. for å ivareta strålevern og atomsikkerhet samt bidra til kontroll med radioaktivt og nukleært materiale. Arbeid med situasjonsbilde og kunnskap om kjernefysiske og radiologiske risikoer som en følge av krigen mot Ukraina vektlegges. Regjeringen vil prioritere tiltak for å sikre atomanlegg, sikkerhet og sikring på kjernekraftverk, grensekontroll og innsats for å hindre smugling av radioaktivt materiale, i tett samarbeid med internasjonale partnere. Videre vil arbeid med å oppdatere kompetansen om atomsikkerhet i Russland prioriteres, herunder miljøovervåking i nordområdene og konsekvensvurderinger relatert til kilder som kan medføre radioaktive utslipp i nordlige havområder. Testing av varslingsprosedyrer for atomhendelser videreføres. Direktoratet for strålevern og atomsikkerhet har ansvaret for å følge opp atomhandlingsplanen og forvalte midlene til atomsikkerhet i Ukraina gjennom Nansen-programmet. Dette omtales under kap. 159 *Regionbevilgninger*, post 71 *Europa og Sentral-Asia* og post 73 *Ukraina og naboland*.

Rapport 2023

Internasjonal enighet om å arbeide for nedrustning og ikke-spredning av kjernevåpen og andre masseødeleggelsesvåpen, og på sikt en verden uten slike våpen.

Ikkespredningsavtalen (NPT) er grunnmuren i det globale regimet for nedrustning og ikke-spredning, og forberedende møter til den 11. tilsynskonferansen (2026) tok til i 2023. Diskusjonen er polarisert som følge av den forverrede sikkerhetspolitiske situasjonen, og land som Russland, Kina og Iran fremstår lite konstruktive. Sammen med Storbritannia, Østerrike og Mexico fremmet Norge under den forberedende konferansen til NPT forslag om å videreføre den internasjonale dialogen om nedrustning og irreversibilitet. Norge videreførte arbeidet med verifikasjon av nedrustning i 2023. Norge ledet den andre mellomstatlige ekspertgruppen i FN om verifikasjon av nedrustning. Gruppen ble oppnevnt av FNs generalsekretær og hadde bred geografisk deltakelse med eksperter fra 25 stater. Syv av disse statene har kjernevåpen, og flere andre støtter Traktaten om forbud mot atomvåpen (Forbudstraktaten). Gruppen startet sitt arbeid i 2022, og oppnådde enighet om en sluttrapport i 2023. Rapporten vektlegger betydningen av verifikasjon i

nedrustning, og at alle stater har rett til å ta del i slike prosesser. For første gang gis en definisjon av verifikasjon av nedrustning. Mulighetene for kapasitetsbygging og videre teknisk arbeid innen FNs nedrustningsmaskineri drøftes. Betydningen av å inkludere kvinner i slikt arbeid ble også vektlagt, samt å utvikle en ny generasjon eksperter. Gruppen tilrådet å fortsette arbeid om verifikasjon av nedrustning. Rapporten fikk bred støtte i FNs Generalforsamling høsten 2023. Gruppen kom frem til et konseptuelt grunnlag for multilateralt arbeid om nedrustningsverifikasjon, som kan danne grunnlag for videre teknisk og vitenskapelig arbeid. Dette er andre gang Norge leder en slik gruppe til enighet.

NorNed-samarbeidet har gjennom sin tekniske kompetanse en sentral rolle i arbeidet med å skape internasjonal enighet om nedrustning og ikke-spredning. Dette mangeårige samarbeidet ble videreført i 2023. Gjennom utvikling av tekniske løsninger bidro NorNed til å fremheve betydningen av ikke-kjernevåpenstaters deltakelse i verifikasjon av nedrustning. Bidrag til Norges aktive deltagelse i Quad og IPNDV sto sentralt.

Støtten til Norske leger mot atomvåpen/ICAN Norge, Nei til atomvåpen og Norges Fredsråd bidro bl.a. til at de kunne fortsette sin virksomhet med mål om økt kunnskap og debatt i den norske befolkningen om masseødeleggelsesvåpens medisinske og humanitære konsekvenser. Støtte til Norsk Folkehjelps arbeid med humanitære konsekvenser av atomprøvesprengninger har bl.a. gått til forberedelse av konferanser om dette temaet i 2024 og kartlegging av konsekvenser av kjernefysiske prøvesprengninger.

Forpliktelser under Ikkespredningsavtalen, Kjemivåpenkonvensjonen og Biologivåpenkonvensjonen er overholdt. Faren for kjemisk og biologisk krigføring og terrorisme er redusert.

Norges forpliktelser under Prøvestansavtalen (CTBT) ble overholdt. NORSAR utøvet rollen som nasjonalt datasenter for overvåkingen av avtalen. Norge overtok et internasjonalt lederverv sammen med Panama og arbeidet for at gjenværende land skal undertegne og ratifisere avtalen. Norges forpliktelser under Kjemivåpenkonvensjonen (CWC) og under Biologivåpenkonvensjonen (BWC) ble overholdt. Norge deltok aktivt i arbeidsgruppemøtene under Biologivåpenkonvensjonen og presenterte bl.a. et tverregionalt arbeidspapir om verifikasjon og overholdelse.

Styrket internasjonalt samarbeid om normer og regler i verdensrommet.

Norge har i 2023 deltatt aktivt i innsatsen for sikkerhet i verdensrommet i relevante FN-organer, særlig generalforsamlingens 1. komité. Støtte gitt til UNIDIR har bidratt til arbeidet gjennom faglig tilrettelegging og utarbeidelse av relevante rapporter. For øvrig har UNIDIR bidratt til å styrke oppmerksomheten rundt romsikkerhet generelt.

Budsjett 2025

Det foreslås bevilget 34,4 mill. kroner i 2025. 20 mill. kroner til atomsikkerhet flyttes til denne posten fra kap. 118, post 70 *Nordområdene og Antarktis*.

Post 73 Klima, miljøtiltak og hav mv., kan overføres, kan nyttes under post 21

Bevilgningen dekker støtte til klima- og miljøinnsatser som ikke kun inkluderer utviklingsland, herunder tiltak som bidrar til gjennomføring av Parisavtalen, styrket kunnskap om internasjonale klima- og miljøutfordringer samt videreføring av arbeidet med klima, fred og sikkerhet. Posten dekker deler av det norske bidraget til det internasjonale Høynivåpanelet for en bærekraftig havøkonomi (Havpanelet), som er et spleiselag mellom flere departementer. Posten kan sees i sammenheng med bevilgningene under kap. 163 *Klima, miljø og hav* under programområde 03 *Internasjonal bistand*.

Mål 2025

Bevilgningen skal støtte opp under bærekraftsmål 13 – Handle umiddelbart for å bekjempe klimaendringene og konsekvensene av dem, bærekraftsmål 14 – Bevare og bruke hav og marine ressurser på en måte som fremmer bærekraftig utvikling, og bærekraftsmål 15 – Beskytte, gjenopprette og fremme bærekraftig bruk av økosystemer, sikre bærekraftig skogforvaltning, bekjempe ørkenspredning, stanse og reversere landforringelse samt stanse tap av artsmangfold.

Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål:

- Kunnskapen om klima- og miljøutfordringer er økt.
- Oppslutning om internasjonale klima- og miljøavtaler er styrket.

Prioriteringer 2025

Bevilgningen skal i hovedsak finansiere internasjonale klima- og miljøinnsatser. Prioriterte områder er hav, marin forsøpling, reform av ineffektive subsidier til fossile brensler, samt styrking av arbeidet med klima og sikkerhet. Støtten kan også bidra til kapasitetsbygging, kunnskaps- og kompetanseutvikling og teknologisamarbeid. Videre vil bevilgningen finansiere styrket kompetanse og kapasitet til å fremme norsk utenrikspolitikk på disse områdene.

Arbeidet med å styrke det faglige grunnlaget for sammenhengene mellom klima, fred og sikkerhet vil videreføres i 2025. Samarbeidet vil bidra til å utarbeide pålitelig, relevant, tidsriktig og handlingsdyktig land- og regioninformasjon og analyser om klimarelaterte freds-, sikkerhets- og utviklingsrisikoer, med spesiell oppmerksomhet på kvinner, ungdom og urbefolkningssamfunn. Dette vil gjøres på landnivå (land på agendaen til FNs sikkerhetsråd og andre multilaterale fora som Den afrikanske union (AU), Sammenslutningen for sørøst-asiatiske nasjoner (ASEAN), EU, NATO, OSSE osv.), regioner samt i Norden. Prosjektet skal også utvikle og støtte relevante nettverk av kompetanse, kunnskap og praksis, og bidra til å knytte sammen og utvikle politikk- og forskningsfelt knyttet til klimarelatert fred og sikkerhet og miljøfredsbygging. En hovedprioritering for det internasjonale Havpanelet i 2025 er å innfri medlemslandenes politiske forpliktelse om å sikre bærekraftig forvaltning av 100 pst. av havområder innenfor nasjonal jurisdiksjon, basert på Planer for bærekraftige hav (Sustainable Ocean Plans). Panelet jobber videre aktivt frem mot FNs tredje havkonferanse i Nice i 2025 med å skape bred global oppslutning om nødvendigheten av bærekraftig forvaltning av nasjonale havområder. Utviklingen og ikrafttredelse av nasjonale Planer for bærekraftige hav vil være viktig verktøy for å etterleve internasjonale klima- og miljøavtaler.

Rapport 2023

Kunnskapen om klima- og miljøutfordringer er økt

Det faglige grunnlaget for å vurdere sammenhengene mellom klima, fred og sikkerhet er styrket gjennom utarbeidelse av faktaark for *Afghanistan* og *Somalia*, samt at det er laget en oppsummeringsrapport for arbeidet som er utført de siste årene. Dette arbeidet utføres i samarbeid med valgte medlemmer av FNs sikkerhetsråd (bl.a. Sveits).

Havpanellandene er på god vei til å innfri hovedforpliktelsen om på sikre bærekraftig forvaltning av 100 pst. av nasjonale havområder ledet av Planer for bærekraftige hav. At landene er i gang med å sikre helhetlig og forsvarlig forvaltning av havet, støtter opp under bærekraftsmål 14 om bevaring og bærekraftig bruk av marine ressurser. De 14 opprinnelige medlemmene skal ha Planer for bærekraftige hav presentert og implementering igangsatt innen 2025. Chile og Mexico kunngjorde sine planer i 2023. Seychellenes president ble også medlem som det 18 i rekken. Panelet bidro til styrket kunnskap om internasjonale klima- og miljøutfordringer gjennom to nye fagpubliseringer – en oppdatering av rapporten om potensialet som ligger i havbaserte klimaløsninger, og en guide rettet mot beslutningstagere i arbeidet med å i større grad integrere blått karbon som tiltak mot klimaendringene.

Opprettelsen av Verdensbankens nye fond for å redusere rutinemessig fakling av gass og metanutslipp tok lenger tid enn planlagt og ble utsatt til 2024. Fondet ble annonsert på klimatoppmøtet COP28 i 2023, og arbeidet med å sette opp fondet og gjøre det klart til å ta imot støtte fra givere fortsatte ut året.

Gjennom støtte til Global Subsidies Initiative (GSI) bidro Norge til å øke kunnskapen om reform av ineffektive fossile subsidier og hvordan dette bidrar til å nå klimamålene og bærekraftsmålene. GSI ligger under International Institute

for Sustainable Development (IISD), som arbeider for å kartlegge fossile subsidier, informere globalt, samt gi råd og støtte til reformer i utvalgte land som for eksempel *India*, *Indonesia* og *Sør-Afrika*. IISD er også sekretariat for Vennegruppen for reform av fossile subsidier (FFFSR), som arbeider opp mot bl.a. WTO, G20 og FNs klimakonvensjon (UNFCCC) for å fremheve betydningen av at ineffektive fossile subsidier fases ut.

Oppslutning om internasjonale klima- og miljøavtaler er styrket

Norge var engasjert i arbeidet til overgangskomiteen som utarbeidet anbefalinger om nye finansieringsordninger for tap og skade, inkludert et dedikert fond, til klimatoppmøtet COP28. Overgangskomiteens arbeid ble understøttet av sekretariatet for FNs klimakonvensjon (UNFCCC), som ble tildelt norske prosjektmidler til dette formålet. Overgangskomiteens anbefalinger ble vedtatt av partene til FNs klimakonvensjon og Parisavtalen. Det videre arbeidet med finansieringsmekanismer for tap og skade har bidratt til å styrke rammeverket for gjennomføringen av Parisavtalen.

Budsjett 2025

Det foreslås bevilget 10,9 mill. kroner i 2025.

Post 74 Forskning, dialog og menneskerettigheter mv.

Tabell 7.2 Anslagsvis fordeling 2025

Betegnelse	(i 1 000 kr)		
	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025
EU-opplysning	7 000	7 000	7 000
Drift av Institutt for fredsforsknings senter på Kypros og dets dialogarbeid	3 800	3 800	3 800
Nordem – støtte til valgobservasjon i Europa og Nord-Amerika	3 000	4 933	3 000
Europarådet – støtte til Den europeiske menneskerettighetsdomstolen	8 000	8 000	2 900
Støtte til Det internasjonale parlamentarikernettverket for tros- og livssynsfrihet gjennom Helsingforskomiteen	2 920	2 920	2 920
Fulbright – stipendordning	1 200	1 200	1 200
Arbeid mot antisemittisme. Bidrag til International Holocaust Remembrance Alliance og oppfølging i samarbeid med Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter og Falstadsenteret	1 080	1 080	1 080
Voksenåsen – kulturvirksomhet	750	750	750
Oslo Freedom Forum	1 378	1 378	622
Fremme av norsk-tysk samarbeid gjennom Willy Brandt-stiftelsen	600	600	600
Fremme av transatlantisk samarbeid gjennom Norge-Amerika Foreningen (NORAM)	500	500	500
Sum post 74	30 228	32 161	24 372

Bevilgningen støtter tiltak som gir økt kunnskap, styrket dialog og informasjonsutveksling om europeiske og internasjonale forhold. Bevilgningen er særlig rettet mot norske og internasjonale ikke-statlige aktører som anses som sentrale bidragsytere til ett eller flere av postens mål. Posten dekker enkeltstående tilskudd, inkludert tilskudd til navngitte mottakere, som ikke kan samles under én felles tilskuddsordning.

Mål 2025

Bevilgningen skal støtte bærekraftsmål 16 – Fremme fredelige og inkluderende samfunn med sikte på bærekraftig utvikling, sørge for tilgang til rettsvern for alle og bygge velfungerende, ansvarlige og inkluderende institusjoner på alle nivåer

og 17 – Styrke gjennomføringsmidlene og fornye globale partnerskap for bærekraftig utvikling.

Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål:

- Kunnskapen og samfunnsdebatten om sentrale europapolitiske og internasjonale spørsmål med relevans for Norge er økt.
- Kunnskapen om menneskerettigheter er økt.
- Nettverk for menneskerettighetsforvarere og deres arbeid er videreutviklet.
- Parlamentarikernettverk for tros- og livssynsfrihet er videreutviklet.
- Internasjonalt samarbeid mot antisemittisme er styrket.
- Europarådets medlemsstater etterlever i større grad sine forpliktelser.
- Kapasiteten i Den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD) til å behandle nye saker og følge opp avsagte dommer er økt.

- Det liberale demokratiet og rettsstatsprinsipper i Europa og Nord-Amerika er styrket.
- Gjennomføringen av frie og demokratiske valg er støttet.
- Kunnskapsnivået og dialogen om konfliktspørsmålene på Kypros er styrket.
- Transatlantiske folk-til-folk-forbindelser er styrket.

Prioriteringer 2025

Det liberale demokratiet har vært under press i lengre tid – også i Europa og Nord-Amerika. Demokratisk valgte flertall benytter sin flertallsposisjon til å styrke egen stilling ved å undergrave grunnleggende demokratiske prinsipper. OSSEs kontor for demokrati og menneskerettigheter gjennomfører valgobservasjoner i deltakerstatene og gir råd til myndighetene om forbedringer av valglovgivning og -gjennomføring. Regjeringen foreslår å støtte deltakelse i valgobservasjoner i Europa og i Nord-Amerika. NORDEM utdanner og sekonderer norske observatører til valgobservasjoner i regi av OSSE, Europarådet, EU m.fl. Midlene vil kanaliseres inn i Utenriksdepartementets eksisterende avtale med NORDEM.

Den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD) er Europarådets fremste og Europas viktigste menneskerettighetsorgan. Det har tidligere vært et betydelig etterslep og flere års ventetid fra en sak blir mottatt til dom foreligger. Norge har gjennom ekstrabevilgninger støttet arbeidet for å effektivisere prosedyrene. Gjennomførte reformer har ført til forbedringer, og Europarådets ordinære budsjett for 2024–25 gir økte midler til domstolen. Det norske bidraget reduseres derfor i 2025.

Norge har et betydelig internasjonalt engasjement for menneskerettigheter og demokrati. Ytringsfrihet, beskyttelse av menneskerettighetsforsvarere, tros- og livssynsfrihet, likestilling og menneskerettighetene til LHBT+-personer er særlig prioriterte tema. Viktige virkemidler inkluderer støtte til nettverksbygging, deltakelse i sentrale fora og initiativ, og informasjonstiltak.

Oslo Freedom Forum har blitt en stadig viktigere møteplass for å dele informasjon og bygge nettverk mellom menneskerettighetsforsvarere og demokratiaktivister. Forumet har i flere år blitt prioritert over denne posten, men har samtidig lyktes i å finne en finansieringsmodell som inkluderer betydelige bidrag fra private aktører. Støtte til forumet prioriteres fortsatt, men beløpet er redusert som ledd i en nedtrapping av støtten.

Videreføring av støtte til arbeidet mot antisemittisme vil prioriteres i 2025. Dette inkluderer Norges medlemskontingent til International Holocaust Remembrance Alliance (IHRA), oppfølging av Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter (HL-senteret) og Falstadsenteret sitt arbeid med alliansen, samt utgifter til gjennomføring av den internasjonale Holocaustdagen i Oslo, som HL-senteret har ansvaret for.

Støtten til mobilisering av parlamentarikerens globale arbeid for tros- og livssynsfrihet vil videreføres gjennom bidrag til Det internasjonale parlamentarikernetverket for tros- og livssynsfrihet (IPPFORB).

Støtten til Institutt for fredsforskning (PRIO) senter på Kypros videreføres. Senteret har en viktig rolle som kunnskapskilde for politiske og internasjonale aktører og er en sentral formidler og tilrettelegger på Kypros.

Det gis også tilskudd til EU-opplysning til Europabevegelsen og Nei til EU. Støtten til Willy Brandt-stiftelsen videreføres.

Voksenåsen er Norges nasjonalgave til Sverige som takk for svensk bistand til krigsrammede under 2. verdenskrig, og er heleid av den svenske staten. Norges støtte til Voksenåsens drift er en kompensasjon for bortfallet av et tidligere moms-fritak.

Rapport 2023

Reformprosessen i EMD, som startet opp for drøyt ti år siden, har ført til at ventelistene på behandling av saker er redusert betydelig. I løpet av 2023 gikk antallet ventende saker ytterligere ned fra 78 000 til 68 000. Arbeidet med å effektivisere saksbehandlingen og redusere etterslepet ble videreført i 2023 med norsk støtte. Dette styrker hele Europarådets posisjon. En viktig del av støtten var at norske jurister arbeidet i domstolen. De fikk samtidig verdifull erfaring som kommer til nytte i den norske justissektoren. I tillegg til disse direkte norske bidragene mottar EMD – etter påtrykk fra Norge og andre medlemsstater – økte midler fra Europarådets ordinære budsjett for 2024–2025.

International Holocaust Remembrance Alliance (IHRA) står sentralt i arbeidet for å fremme korrekt informasjon om holocaust og bekjempe antisemittisme. Norge rapporterte også i 2023 til IHRA om våre tiltak mot antisemittisme og om utvikling av nasjonale undervisningstilbud, innovativt arbeid i skolen mot diskriminering og for toleranse, og for økt tilgang til arkiver og annet

historisk kildemateriale. Norske fagmiljøer bidro sterkt til dette arbeidet. Midler fra denne posten bidro også til planlegging og gjennomføring av Holocaustdagen i regi av Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter.

Tilskuddet til Det internasjonale parlamentariskernettverket for tros- og livssynsfrihet (IPFORB) gikk til drift av nettverkets sekretariat i Den norske Helsingforskomité og til kompetansebygging for å mobilisere parlamentarikere globalt til arbeid for tros- og livssynsfrihet. IPPFORB mobiliserte parlamentarikere til støtte for at retten til å praktisere trosfrihet skal gjøres gjeldende i flere land. Antallet parlamentarikere i alliansen økte i 2023.

Oslo Freedom Forum markerte i 2023 sitt 15 års-jubileum. 350 stemmer fra mer enn 100 land har gjennom disse 15 årene delt erfaringer og synliggjort den viktige rollen menneskerettighetsforsvarere spiller som endringsagenter i sine samfunn. Arrangementet bidro også i 2023 til debatt, oppmerksomhet, nettverksbygging og kunnskapsdeling blant deltakerne. Forumet nådde ut til et bredt globalt publikum, med over 13 000 visninger direkte i sanntid og minst 433 000 visninger i ettertid.

Institutt for fredsforskning (PRIO) senter på Kypros var i 2023 en viktig ressurs for analyse av, og forskning på Kypros-konflikten. Senteret sto i kontakt med aktører både nord og sør på øya, i tillegg til Hellas og Tyrkia, og bidro til å opprettholde nettverk og kunnskap som er viktig for dialogprosessen. I en tid med økte spenninger på øya og med utnevning av en ny personlig utsending for FNs generalsekretær for Kypros i januar 2024 har senterets relevans styrket seg.

Tilskudd til EU-opplysning (Nei til EU og Europabevegelsen) og tilskudd til europapolitisk forskning bidro også i 2023 til å øke kunnskap, kompetanse, nettverksbygging og samfunnsdebatt om sentrale europapolitiske spørsmål.

Tilskuddet til NORDEM bidro til å støtte demokratiet i Europa og Nord-Amerika ved å styrke den uavhengige overvåkingen av valg. I 2023 sendte NORDEM ut en langtids- og seks korttidsvalgobservatører til parlamentsvalget i Bulgaria, to langtids- og 15 korttidsvalgobservatører til valgene i Tyrkia og tre langtidsobservatører til parlamentsvalget i Polen. Det ble også arrangert et åpent seminar i etterkant av valget i Tyrkia med deltakelse av valgobservatørene og andre relevante aktører for å dele erfaringer.

Budsjett 2025

Det foreslås bevilget 24,4 mill. kroner for 2025. Det er en reduksjon på 7,8 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett for 2024.

Post 76 Russland, kan overføres, kan nyttes under post 21

Bevilgningen dekker videreføring av tilskuddsordningen Russland.

Russland fortsetter den ulovlige angrepskrigen mot Ukraina. Internasjonalt har Russland vendt seg bort fra forpliktende samarbeid. Norge har innført sanksjoner mot Russland og kontakten med Russland er nedskalert til et minimum. Mekanismer som skal redusere risiko for utilsiktet eskalering og samarbeid om bærekraftig forvaltning, er bevart.

Bortfallet av det brede praktiske samarbeidet med Russland som fantes før Russlands fullskalainvasjon i 2022, gjør at russlandskompetanse som er bygget opp over tiår i norsk forvaltning og i samfunnet forvitrer

Russlandskompetanse er nødvendig for å hegne om norske interesser i en situasjon hvor forholdet til Russland er svært krevende. Regjeringen vil derfor legge vekt på nye tiltak som kan bevare og videreutvikle russlandskompetanse innenfor offentlig forvaltning, i forsknings- og utdanningssektoren og i norsk sivilsamfunn.

Russland er en autoritær stat med totalitære trekk, og undertrykkningen er økende. Landet legger om til en krigsøkonomi der stadig flere ressurser brukes til å føre krig mot Ukraina. Lover og andre tiltak for å mobilisere samfunnet til krigsinnsats vedtas med rekordfart. Domstolene er politisert og maktfordelingsprinsippet eksisterer ikke. Opposisjon mot regimet tillates ikke, og sivilsamfunnet og frie medier er under stadig sterkere press. Mange opposisjonspolitikere, krigsmotstandere, journalister og andre sivilsamfunnsaktører er fengslet, og flere har mistet livet. Det er fremdeles sivilsamfunnsaktører som arbeider i Russland, men stadig flere presses ut av landet og fortsetter arbeidet i eksil.

Regjeringen vil også i en situasjon med stadig større undertrykkning internt i Russland fortsette å støtte russisk sivilsamfunn og frie medier i og utenfor Russland slik at de kan fortsette arbeidet sitt. Det russiske sivilsamfunnet kan spille en viktig rolle i Russland dersom og når den totalitære utviklingen snur.

Mål 2025

Bevilgningen skal primært støtte bærekraftsmål 16 – Fremme fredelige og inkluderende samfunn med sikte på bærekraftig utvikling, sørge for tilgang til rettsvern for alle og bygge velfungerende, ansvarlige og inkluderende institusjoner på alle nivåer.

Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål:

- Norsk kunnskap og kompetanse om Russland er opprettholdt.
- Russiske menneskerettighetsmiljøer, sivilsamfunnsorganisasjoner og uavhengige medier består og fortsetter arbeidet i eller utenfor Russland.

Prioriteringer 2025

Regjeringen legger vekt på å opprettholde og videreutvikle norske kompetansemiljøer om Russland i forvaltningen, i forsknings- og utdanningssektoren og i norsk sivilsamfunn. Dette vil omfatte støtte til prosjekter som styrker samarbeidet mellom de ulike sektorene. Innsats for de internasjonale menneskerettighetsforpliktelsene og opprettholdelse av et russisk sivilt samfunn vil også prioriteres. Dette omfatter støtte til sivilsamfunnsaktører, menneskerettighetsforvarere og frie medier i Russland og i eksil. Arbeid med dokumentasjon og rettsforfølgelse av brudd på menneskerettighetene vil også bli prioritert.

Budsjett 2025

Det foreslås bevilget 33,6 mill. kroner for 2025. 3,6 mill. kroner foreslås flyttet til denne posten fra kap. 118, post 70 *Nordområdene og Antarktis*, og 20 mill. kroner foreslås flyttet hit fra kap. 152 *Menneskerettigheter*, post 70 *Menneskerettigheter*.

Post 77 Norges forskningsråd – utenriksområdet, kan overføres

Bevilgningen dekker overføringer til Norges forskningsråd på utenriksområdet. Den samler Utenriksdepartementets sektoransvar for forskning innenfor utenriks- og sikkerhetsfeltet, og skal bidra til kunnskap om, og innsikt i globale og regionale politiske, økonomiske og sikkerhetspolitiske utviklingstrekk av relevans for Norge.

Norges forskningsråd er et forvaltningsorgan underlagt Kunnskapsdepartementet. Forskningsrådet har fem mål:

- økt vitenskapelig kvalitet
- økt verdiskaping i næringslivet
- møte store samfunnsutfordringer

- et velfungerende forskningssystem
- god rådgiving

Målene er felles for alle departementene. Kunnskapsdepartementet har ansvaret for å samordne styringssignalene fra departementene og har i samarbeid med departementene og Forskningsrådet utarbeidet systemet for departementenes styring av Forskningsrådet. Samlet måloppnåelse for Forskningsrådet i 2023 omtales i Kunnskapsdepartementets budsjettproposisjon.

Ny budsjettmodell for Norges forskningsråd

Det vises til tidligere omtale i Kunnskapsdepartementets budsjettproposisjoner om arbeidet med ny budsjettmodell for Norges forskningsråd. Stortinget har sluttet seg til at Forskningsrådet fra og med 2025 skal bruttobudsjetteres med tilsagnsfullmakter, jf. Innst. 12 S (2023–2024). Under blir det gitt en kort omtale om bakgrunnen for og hovedtrekkene ved den nye budsjettmodellen.

Forskningsrådet er i dag en nettobudsjettert virksomhet med særskilte fullmakter til å overføre ubrukte midler ved utgangen av et budsjettår til et annet. Det har over flere år bygget seg opp vesentlige avsetninger, jf. omtale i Prop. 1 S (2022–2023) for Kunnskapsdepartementet. Høye avsetninger er i konflikt med kontantprinsippet, ettårsprinsippet og kravet om realistisk budsjettering, og utfordrer dermed Stortingets bevilgningsreglement og regelverket for økonomistyring i staten. Bevilgningene reflekterer ikke fullt ut den faktiske forskningsaktiviteten gjennom Forskningsrådet i budsjettåret. Det har vært gjennomført flere tiltak for å redusere avsetningene, bl.a. engangskutt under flere departementer og overtildelinger.

I 2022 ble det kjent at Forskningsrådet var i en alvorlig økonomisk situasjon med negative avsetninger. Det ble gjennomført flere tiltak for å håndtere de negative avsetningene, både på kort og lang sikt. Blant disse var en helhetlig vurdering av dagens budsjetteringsmodell for Forskningsrådet og om andre budsjetteringsmodeller kunne være bedre egnet for virksomheten. Det har i dette arbeidet vært et viktig prinsipp at Forskningsrådet har en budsjettmodell som gir gode rammevilkår for effektiv oppgaveløsning og som tar hensyn til forskningens langsiktige karakter. Det har også vært viktig å ha en modell som kan legge til rette for god økonomistyring og kontroll, og avskjære muligheten for oppbygging av betydelige avsetninger.

Basert på gjennomgangen har regjeringen vurdert det som mest hensiktsmessig at Forsk-

ningsrådet bruttobudsjetteres med tilsagnsfullmakter. Bruttobudsjettering er hovedregelen for budsjettering i staten, og de fleste statlige forvaltningsorgan er bruttobudsjetterte. Bruttobudsjettering understøtter de fire overordnede prinsippene i Stortingets bevilgningsreglement: Ettårsprinsippet, fullstendighetsprinsippet, kontantprinsippet og bruttoprinsippet. I tillegg til budsjetteringsmodellen, har det vært gjennomført tiltak for å forenkle finansieringsstrukturen gjennom færre budsjettkapitler- og poster i departementenes bevilgning til Forskningsrådet. Dette har gitt bedre oversikt over bevilgningene.

Regjeringen vil i den nye budsjettmodellen i de årlige budsjettene fra og med 2025-budsjettet fremme forslag om to beløp, ett for *bevilgning* og ett for *tilsagnsfullmakt* for hvert departement sine tilskuddsposter til Forskningsrådet. Beløpet for bevilgningsforslaget er satt med utgangspunkt i anslåtte kontante utbetalinger i det aktuelle budsjettåret. Bevilgningen vil bestå av anslåtte utbetalinger av tidligere gitte tilsagn og utbetaling av nye tilsagn gitt i det aktuelle budsjettåret. Beløpet for tilsagnsfullmakt angir samlet beløp for tidligere inngåtte forpliktelser og nye tilsagn som kommer til utbetaling etter det aktuelle budsjettåret.

For en mer detaljert omtale av bakgrunnen for og hovedtrekkene ved den nye budsjettmodellen, se kap. 10 i Kunnskapsdepartementets Prop. 1 S (2024–2025).

Mål 2025

Bevilgningen skal primært støtte bærekraftsmål 16 – Fremme fredelige og inkluderende samfunn med sikte på bærekraftig utvikling, bidra til tilgang til rettsvern for alle og bygge velfungerende, ansvarlige og inkluderende institusjoner på alle nivåer. Bevilgningen skal også støtte bærekraftsmål 17 – Styrke gjennomføringsmidlene og fornye globale partnerskap for bærekraftig utvikling. Bevilgningen bidrar også til andre bærekraftsmål.

Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål:

- Forskningsbasert kunnskap om utenriks- og sikkerhetspolitiske fagområder som er relevante for norske interesser globalt og i Norges nærrområder er styrket.
- Langsiktig strategisk ekspertise om Russland og eksisterende norske forskningsmiljøer på feltet er styrket.
- Forskningsbasert kunnskap om utviklingen i nordområdene, og forhold av betydning for norske interesser i Arktis er styrket.

- Forskningsbasert kunnskap om europeiske og asiatiske forhold av relevans for norske interesser er styrket.
- Kunnskapsproduksjon om globale stormaktsrivaliseringer er styrket.

Prioriteringer 2025

Regjeringen legger vekt på at forskningen konsentreres om geografiske og tematiske områder som er særlige relevante for norsk utenriks- og sikkerhetspolitikk.

Forskning på Russland prioriteres, inkludert innenrikspolitiske utviklingstrekk, og russisk utenriks- og sikkerhetspolitikk. Det legges stor vekt på å opprettholde og videreutvikle norske forskningsmiljøer på Russland.

Forskning som støtter opp om norske interesser og internasjonalt engasjement som sentral aktør i Nordområdene og Arktis videreføres. Prioriteringene under Norges lederskap i Arktisk råd, inkludert hav, klima, miljø og bærekraftig økonomisk utvikling, vektlegges.

Forskning på EUs politiske, sikkerhetspolitiske, økonomiske, institusjonelle og rettslige utvikling videreføres. Hvordan Norge berøres av, og deltar i det europeiske samarbeidet med EU som tyngdepunkt, vektlegges. I lys av Russlands krigføring mot Ukraina vektlegges også kunnskap om EU og den sikkerhetspolitiske arkitekturen i Europa.

Forskning på geopolitiske utviklingstrekk, Asia i endring og stormaktsrivalisering prioriteres, bl.a. gjennom finansiering av Senter for geopolitikk, som ble etablert i 2023. Senteret skal styrke kunnskapen om internasjonale maktforhold og stormaktenes posisjoner, og hvordan dette påvirker Norges interesser og politikk.

Rapport 2023

Posten er ny i 2025. Se omtale av rapport 2023 under kap. 118, post 50 *Norges forskningsråd – utenriksområdet*.

Budsjett 2025

Det foreslås bevilget 50,7 mill. kroner i 2025. Utenriksdepartementet foreslår en tilsagnsfullmakt på 219,5 mill. kroner knyttet til posten, jf. forslag til romertallsvedtak VI.

Programområde 03 Internasjonal bistand

Programområder under departementet

Betegnelse	(i 1 000 kr)			
	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025	Endring i pst.
Programområde 03 Internasjonal bistand	55 617 968	48 398 112	46 411 233	-4,1
<i>Sum utgifter</i>	<i>55 617 968</i>	<i>48 398 112</i>	<i>46 411 233</i>	<i>-4,1</i>
Programområde 03 Internasjonal bistand	2 164			0,0
<i>Sum inntekter</i>	<i>2 164</i>			<i>0,0</i>

Norsk bistand er basert på regelverket for offisiell utviklingsbistand (Official Development Assistance, ODA), som vedtas av utviklingskomitéen (DAC) i Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling (OECD). Offisiell utviklingsbistand (ODA) er OECDs betegnelse på offentlig bistand (lån, gaver og faglig bistand) som fremmer og er særskilt rettet inn mot økonomisk vekst og velferd i utviklingsland. Hvilke land som regnes som utviklingsland defineres av DAC og DACs regelverk ligger til grunn for norsk bistand.

Det finnes også tiltak som har en fattigdomsreducerende effekt og kommer utviklingsland til gode, men som ikke nødvendigvis er helt i tråd med ODA-regelverket. Her vil en viss fleksibilitet kunne bidra til høyere effektivitet. I Hurdalsplattformen står det at regjeringen vil bruke bistandsbudsjettet til internasjonal innsats for å oppnå FN-målene om sosial, økonomisk og miljømessig bærekraft. I bistandsbudsjettet for 2025 ligger det inne noen tiltak som ikke er i tråd med ODA-regelverket, eller kun delvis kan telles som ODA. Det er bl.a. forankret i FN at det er en klar sammenheng mellom utvikling og nedrustning. Til tross for dette er det flere tilskudd til arbeid for nedrustning og ikke-spredning av masseødelegelsesvåpen som ikke kan ODA-godkjennes. For 2025 foreslår regjeringen bl.a. at det kan gis støtte til nedrustning og utvikling som har dokumentert utviklingseffekt, jf. omtale under kap. 151, post 71 *Globale sikkerhetsspørsmål og nedrustning*. Det vil også ofte være relevant å se forskning om utviklingspolitikk i sammenheng med utenriks-

politikken selv om det kan medføre at tiltak og prosjekter går ut over rammene i ODA-regelverket, jf. omtale under kap. 161, post 74 *Norges forskningsråd – utviklingsområdet*.

Noen bidrag til internasjonale organisasjoner har en andel som ikke er ODA-godkjent, men der hele bidraget dekkes av bistandsbudsjettet. Det gjelder bl.a. det pliktige bidraget til Verdens helseorganisasjon (WHO) under kap. 151, post 74 *Pliktige bidrag til FN-organisasjoner mv.* og kjerne støtte til FNs høykommissær for menneskerettigheter under kap. 152, post 71 *FNs høykommissær for menneskerettigheter (OHCHR)*. Også Klima- og miljødepartementets tilskudd til sekretariatet for FNs klimakonvensjon (UNFCCC) og Koalisjonen for klima og ren luft foreslås bevilget som en del av bistandsbudsjettet.

Regjeringen vil videreutvikle støtten til fellesgoder for helseberedskap innenfor bistandsrammen ved at Norges støtte til vaksinekoalisjonen CEPI, WHO og Pandemifondet under Verdensbanken i større grad skal rettes mot slike fellesgoder, og ved påvirkningsarbeid i organisasjonenes styre. Øremerkingen til ODA-formål av støtten til CEPI oppheves i 2025. Nedbetaling gjennom vaksinefinansieringsmekanismen IFFIm av Norges bidrag til CEPIs covid-19-vaksineutvikling dekkes fortsatt i sin helhet på bistandsbudsjettet under kap. 160, post 70 *Helse* selv om det ikke er 100 pst. ODA-godkjent.

Innenfor Nansen-programmet for Ukraina kan sivil støtte også unntaksvis gå til tiltak som ikke kan rapporteres som ODA for å sikre nødvendig

fleksibilitet. For 2025 gjelder dette for eksempel kapitalinnskudd i Europarådets utviklingsbank og kapitalutvidelsen til Den europeiske banken for gjenoppbygging og utvikling (EBRD), jf. omtale under kap. 159, post 73 *Ukraina og naboland*.

Studier viser at sårbarhet, konflikt og vold er kritiske hindre for sosial og økonomisk utvikling. Deler av støtten til FNs innsats for å håndtere sårbarhet, konflikt og vold, med vekt på forebygging og tidlig innsats, vil kunne være i grenseland for hva som ODA-godkjennes, jf. omtale under kap. 151, post 73 *FN og globale utfordringer*. Kriser, spesielt som følge av sykdomsutbrudd og naturkatastrofer, kan forårsake omfattende akutte humanitære behov blant sårbare mennesker som bor eller oppholder seg i land som ikke er utviklingsland. I konkrete situasjoner vil regjeringen vurdere å bidra med humanitær bistand i disse landene, jf. omtale under kap. 150, post 70 *Nødhjelp og humanitær bistand*.

På noen områder er det ikke avklart om et tiltak er ODA eller ikke. Bl.a. er regelverket for rapportering av garantier som ODA under modernisering i OECD DAC, og det er usikkert om tapsavsetningen for den nye statlige garantiordningen for fornybar energi i utviklingsland kan rapporteres som ODA, jf. omtale under kap. 162, post 72 *Fornybar energi*.

Reduksjonen for Utenriksdepartementets programområde 03 Internasjonal bistand i tabellen over skyldes at fra 2025 slår departementet sammen sine driftsbevilgninger og samler dette under programområde 02 *Utenriksforvaltning*. Nedgangen for programområde 03 motsvares derfor av en tilsvarende økning for programområde 02. Andelen av Utenriksdepartementets drift som gjelder bistand videreføres, og vil fortsatt telles og rapporteres som en del av det totale bistandsbudsjettet, jf. omtale under kap. 100 og listen under.

Regjeringen foreslår et bistandsbudsjett på til sammen 52 939 mill. kroner i 2025, fordelt med:

- 48 490,9 mill. kroner på Utenriksdepartementets budsjett. Av dette er 46 411,2 mill. kroner under programområde 03 *Internasjonal bistand som* og inkluderer ODA-godkjente flyktningsutgifter i Norge på anslagsvis 4 101 mill. kroner i 2025. 2 079,7 mill. kroner er ODA-andelen av Utenriksdepartementets drift på kap. 100, post 01 og post 45 under programområde 02.
- 4 248,1 mill. kroner på Klima- og miljødepartementets kap. 1482 til Klima- og skoginitiativet, 18 mill. kroner til sekretariatet for FNs klimakonvensjon (UNFCCC) og Koalisjonen for klima og ren luft under kap. 1400, post 76 og 8 mill. kroner i kjernestøtte til Global Green Growth Institute (GGGI) under kap. 1481, post 22.
- 118,4 mill. kroner på Finansdepartementets budsjett. 70,7 mill. kroner til nettoordning for merverdiavgift, 42,8 mill. kroner til bistandsprosjekter under Riksrevisjonen, og til sammen 4,9 mill. kroner i mindre rammeoverføringer til Direktoratet for forvaltning og økonomistyring, Statens innkjøpscenter og Statistisk sentralbyrå.
- 39 mill. kroner på Digitaliserings- og forvaltningsdepartementets budsjett etter rammeoverføringer til Departementenes digitaliseringsorganisasjon og Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon.
- 16,6 mill. kroner på Kunnskapsdepartementets budsjett for ODA-andelen til forskning under Norges forskningsråd.

Forslaget er en økning på 0,2 mrd. kroner sammenlignet med Saldert budsjett 2024 og tilsvarer 0,92 pst. av anslått brutto nasjonalinntekt (BNI) for 2025. Regjeringen vil øke bistanden i årene fremover med en målsetting om å bruke 1 pst. av BNI til internasjonal innsats for å oppnå FN-målene om sosial, økonomisk og miljømessig bærekraft.

Rapport om norsk bistand i 2023 er nærmere omtalt i del III, kapittel 9, samt i vedlegg 1–6.

Programkategori 03.00 Forvaltning av utviklingssamarbeidet

Utgifter under programkategori 03.00 fordelt på kapitler

		(i 1 000 kr)			
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025	Endring i pst.
140	Utenriksdepartementet	1 910 165	2 151 734	95 083	-95,6
141	Direktoratet for utviklingssamarbeid (Norad)	350 667	411 285	448 763	9,1
144	Norsk senter for utvekslings- samarbeid (Norec)	239 625	242 911	312 888	28,8
Sum kategori 03.00		2 500 457	2 805 930	856 734	-69,5

Programkategori 03.00 *Forvaltning av utviklingssamarbeidet* omfatter bevilgninger til forvaltning og administrasjon av utviklingsbistand i Direktoratet for utviklingssamarbeid (Norad), Norsk senter for utvekslingssamarbeid (Norec) og Utenriksdepartementet.

Bevilgningene under programkategori 03.00 skal bidra til følgende mål:

- Forvaltningen er effektiv og av høy kvalitet
- Det er nulltoleranse for økonomiske misligheter
- Bistanden er samordnet og resultatorientert.

Utenriksdepartementets mål, oppgaver og administrative ansvar generelt, samt rapport på målene for 2023, er nærmere omtalt under programkategori 02.00 *Administrasjon av utenrikspolitikken*. Bevilgning til Utenriksdepartementets adminis-

trasjon og forvaltning av utviklingssamarbeidet foreslås også fra 2025 under programkategori 02.00 jf. omtale under kap. 140. Utenriksdepartementets arbeid med å effektivisere drift og forvaltning er nærmere beskrevet i Del I, kap. 2 *Effektiv drift og forvaltning av utenriktjenesten*.

Tilskuddsordningene under programområde 03 *Internasjonal bistand* forvaltes av Norad, Norec og Utenriksdepartementet (herunder utenriksstasjonene).

Norfund forvalter bevilgningene under kap. 162 *Næringsutvikling, matsystemer og fornybar energi*, post 75, 76, 95 og 96, som også omfatter Klimainvesteringsfondet. Norfund forvalter også en tilskuddsordning under kap. 162, post 70 *Bærekraftig jobbskaping, næringsutvikling og handel*. Utover dette delegeres også forvaltningen av enkelte tilskuddsordninger til andre statlige aktører.

Kap. 140 Utenriksdepartementet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025
01	Driftsutgifter	1 757 944	1 978 461	
21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	115 184	115 494	95 083
45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	26 876	57 779	
89	Valutatap (disagio)	10 161		
	Sum kap. 140	1 910 165	2 151 734	95 083

Utenriksdepartementet forvalter to programområder, programområde 02 *Utenriksforvaltning* og programområde 03 *Internasjonal bistand*. Hvert av disse programområdene har tidligere hatt egne driftsbudsjetter. Disse foreslås fra 2025 slått sammen til et felles driftsbudsjett for begge programområder, under programområde 02 *Utenriksforvaltning*, kap. 100 *Utenriksdepartementet*, post 01 *Driftsutgifter* og post 45 *Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold*. Se også omtale under programområde 03 *Internasjonal bistand*.

Post 01 Driftsutgifter

Posten foreslås avvirket fra 2025. Lønns- og driftsutgifter til administrasjon av utviklingssamarbeidet i Utenriksdepartementet og ved utenriksstasjonene som kan klassifiseres som offisiell utviklingsbistand i henhold til OECDs utviklingskomités (DAC) regelverk foreslås fra 2025 bevilget under kap. 100 *Utenriksdepartementet*, post 01 *Driftsutgifter*. Se omtale under kap. 100 *Utenriksdepartementet*.

Post 21 Spesielle driftsutgifter, kan overføres

Bevilgningen dekker tiltak innenfor utviklingssamarbeidet med mål om å styrke kvaliteten i bistandsforvaltningen. Bevilgningen går bl.a. til kjøp av eksterne faglige tjenester for å gjennomføre studier, utredninger, faglig rådgivning, program- og prosjektvurderinger, revisjoner og andre forvaltningsfaglige tjenester.

Bevilgningen dekker også kostnader til Norges freds- og forsoningsengasjement, inkludert Oslo Forum, Giverlandsgruppen for Palestina (AHLC), samt konferanser og arrangement med utviklingspolitisk og bistandsfaglig innhold.

En del av bevilgningen tildeles Norad. Dette gjelder bl.a. tildeling for kjøp av eksterne faglige tjenester og for forvaltning av den statlige garantiordningen for å utløse økte investeringer i fornybar energi i utviklingsland.

Utenriksdepartementets rammeavtaler for forskning og utredning (2021–2025) med til sammen ti forskningsinstitusjoner dekkes over denne posten. Rammeavtalene gir tilgang til forskningsbasert kunnskap på de fleste områder under bærekraftsmålene. Administrasjon av Innovasjon Norge sitt humanitære innovasjonsprogram (HIP Norway) dekkes også under posten.

Bevilgningen dekker tiltak innen arbeidet for kvinner, fred og sikkerhet, samt utvikling og vedlikehold av en digital arbeidsplan tilknyttet arbeidet med likestilling og kvinners rettigheter.

Bevilgningen dekker driftsutgifter til Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB) for å håndtere bistanden til Ukraina som går gjennom EUs sivile beredskapsordning (UCPM), Medevac-ordningen, ulike typer materiellbistand samt kursvirksomhet. Bevilgningen dekker også driftsutgifter for Direktorat for strålevern og atomsikkerhet (DSA) sitt arbeid med forvaltning av atomsikkerhetstiltak innenfor Nansen-programmet. DSA har fått økte oppdrag i Ukraina knyttet til bl.a. atomkraftverkene i Zaporizjzja og Tsjornobyl, og oppfølging av Norges tilskudd til IAEAs arbeid i landet.

Rapport 2023

Samlet ble det brukt 115,2 mill. kroner under posten i 2023 til innkjøp av faglig rådgivning og andre utviklings- og forvaltningsfaglige oppdrag innen hele det utviklingspolitiske feltet. Det inkluderte bruk av spesialrevisjoner og granskinger, som har

vært viktig for Utenriksdepartementets oppfølging av mistanke om økonomiske misligheter. Under følger en redegjørelse for de største tiltakene finansiert under posten i 2023.

Forvaltningsfaglige tjenester mv.

En stor del av bevilgningen ble benyttet av Norad og utenriksstasjonene til kjøp av faglige rådgivningstjenester. Midlene ble bl.a. brukt til program- og prosjektvurderinger og til midtveisgjennomganger av bistandsprosjekter.

Norad overtok sommeren 2023 forvaltningen av den sivile delen av Nansen-programmet for Ukraina, og Norads arbeid med dette ble dekket over denne posten i 2023. I tillegg til å forvalte og følge opp den sivile delen av Nansen-programmet, er tildelingen brukt til et forarbeid med å etablere en støtteordning til sivilt samfunn i Ukraina og en bedriftsstøtteordning rettet mot Ukraina. Midlene er også benyttet til å legge til rette for kunnskapsbygging for å sikre god og effektiv læring underveis i implementeringen av programmet, og kunnskap om hva Nansen-programmet oppnår.

Bevilgningen dekket deler av sekretariatstjenestene for Havpanelet for en bærekraftig havøkonomi, samt midler til kunnskaps- og kompetanseoverføring fra Havpanelet og medlemsland til utviklingsland. Det bidro til økt oppmerksomhet om koblingen mellom hav og bærekraftsmålene. Øvrige utgifter til Havpanelet i 2023 ble dekket av tilskudd fra kap. 163 *Klima, miljø og hav*, post 71 *Bærekraftige hav og tiltak mot marin forsøpling*.

Bevilgningen dekket også utgiftene til en ekstern ekspertgruppe som i 2023 utarbeidet rapporten «Investering i en felles fremtid. Et nytt rammeverk for utviklingspolitikken» for å gi råd om hvordan sikre effektiv finansiering av bærekraftsmålene. Ekspertgruppens rapport er vurdert og noen av anbefalingene ble fulgt opp som innspill til arbeidet med statsbudsjettet for 2024, samt til mer langsiktig politikktutvikling.

En liten del av bevilgningen dekket rammeavtale om faglige tjenester fra Folkehelseinstituttet knyttet til oppfølging av sentrale prosesser og partnere og innspill til prosesser på tematiske prioriteringer under utvikling som klima, helse og lokal produksjon av legemidler.

Innovasjon Norges utgifter til forvaltning av det humanitære innovasjonsprogrammet (HIP Norway) som omtales under kap. 150 *Humanitær bistand*, post 70 *Nødhjelp og humanitær bistand*, ble dekket under denne posten.

Arrangementer og møter

Den internasjonale konferansen om beskyttelse av barn i væpnet konflikt i Oslo i juni 2023 samlet om lag 400 deltakere. En rekke land og organisasjoner forpliktet seg til konkrete tiltak for å sikre at barn som rammes av konflikt får bedre beskyttelse.

Forberedelse og gjennomføring av to møter i Giverlandsgruppen for Palestina (AHLC), som ledes av Norge, ble dekket under denne posten.

Bevilgningen dekket møte i fondet for utdanning i krise og konflikt, Education Cannot Wait, sin eksekutivkomité på Lillehammer i juni 2023 med 60 internasjonale deltakere, hvor Norge og Tyskland tok over lederskapet for komiteen.

Gjennomføring av fredsmeglersamlingen Oslo Forum satte søkelyset på fredsmegling i en geopolitisk brytningstid. Det var bred global deltakelse og høynivådeltakelse fra Indonesia, Colombia og Somalia på samlingen.

Forskning/rammeavtale

Gjennom rammeavtalene for forskning og utvikling (2021–2025) med ti norske forskningsinstitusjoner fikk Utenriksdepartementet og Norad godt tilfang på forskningsbasert kunnskap. Temaene spenner fra krig og konflikt, fred og forsoning, til utviklingspolitikk, global helse, utdanning, økonomi, handel, korrupsjon, likestilling, klima, hav, miljø, matsystemer, grønn energi, migrasjon og humanitær innsats, til demokrati og styresett, menneskerettigheter, digitalisering og kunstig intelligens. Forskningsinstitusjonene har presentert sine resultater gjennom rapporter, rundebord og konferanser.

Budsjett 2025

Det foreslås bevilget 95,1 mill. kroner for 2025. Det er en reduksjon på 20,4 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett for 2024. 13,8 mill. kroner foreslås flyttet fra posten til kap. 141 *Direktoratet for utviklingssamarbeid (Norad)*, post 01 *Driftsutgifter* fordi Norad har overtatt forvaltningen av en større andel av bistandsbudsjettet. 2 mill. kroner foreslås flyttet til denne posten fra kap. 159 *Regionbevilgninger*, post 73 *Ukraina og naboland* til Direktoratet for strålevern og atomberedskap sitt arbeid i Ukraina. I tillegg foreslås bevilgningen redusert med 13 mill. kroner grunnet vesentlige overføringer av ubrukte midler de senere årene.

Post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, kan overføres

Posten foreslås avviklet fra 2025. Utgifter til større anskaffelser i eiendomsprosjekter, og fysiske sikringstiltak ved utenriksstasjonene og i Utenriksdepartementet som kan klassifiseres som offisiell utviklingsbistand i henhold til OECDs utviklingskomités (DAC) regelverk, foreslås fra 2025 bevilget under kap. 100 *Utenriksdepartementet*, post 45 *Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold*.

Se også omtale under programområde 03 *Internasjonal bistand*.

Post 89 Valutatap (disagio)

Posten avvikles som følge av at lønns- og driftsutgifter til administrasjon av utviklingssamarbeidet som kan klassifiseres som offisiell utviklingsbistand i henhold til OECDs utviklingskomités (DAC) regelverk fra 2025 foreslås bevilget under kap. 100 *Utenriksdepartementet*.

Kap. 3140 Utenriksdepartementets administrasjon av utviklingshjelpen

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025
89	Valutagevinst (agio)	2 164		
	Sum kap. 3140	2 164		

Post 05 Refusjon spesialutsendinger mv.

Posten avvikles som følge av at lønns- og driftsutgifter til administrasjon av utviklingssamarbeidet som kan klassifiseres som offisiell utviklingsbistand i henhold til OECDs utviklingskomités (DAC) regelverk fra 2025 foreslås bevilget under kap. 100 *Utenriksdepartementet*.

Post 89 Valutagevinst (agio)

Posten avvikles som følge av at lønns- og driftsutgifter til administrasjon av utviklingssamarbeidet som kan klassifiseres som offisiell utviklingsbistand i henhold til OECDs utviklingskomités (DAC) regelverk fra 2025 foreslås bevilget under kap. 100 *Utenriksdepartementet*.

Kap. 141 Direktoratet for utviklingssamarbeid (Norad)

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025
01	Driftsutgifter	313 516	370 360	419 283
21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	37 151	40 925	29 480
	Sum kap. 141	350 667	411 285	448 763

Direktoratet for utviklingssamarbeid (Norad) skal bistå Utenriksdepartementet med å realisere målene for norsk utviklingspolitikk.

I 2025 forvalter Norad en større del av bistandsbudsjettet enn tidligere år. Norad forvalter nå tilskudd til langsiktig bistand i utviklingsland, humanitær bistand og den sivile delen av støtten til Ukraina fra Nansen-programmet. I 2024 overtok Norad systemansvar for hele bistandsforvaltningen og skal legge til rette for og praktisere

forsvarlig og effektiv tilskuddsforvaltning med høy kvalitet.

Norad gir bistandsfaglige og forvaltningsfaglige råd til Utenriksdepartementet og utenriksstasjonene basert på etablert kunnskap. Direktoratet gir faglige innspill til departementets arbeid med politikktutvikling og oppfølging av vedtatt politikk.

Norsk offentlig statistikk for utviklingsfinansiering og humanitær bistand, herunder Norges statistikk til OECD, utarbeides i Norad. Norad skal også

formidle resultatene av norsk bistand og utviklings-samarbeid, samt kommunisere hvordan resultatene bidrar til gjennomføring av bærekraftsmålene.

Bevilgningene under kapittelet finansierer ordinære driftsoppgaver i Norad. Midler til kjøp av enkelte eksterne, faglige tjenester, samt til forvaltning av den statlige garantiordningen for å utløse økte investeringer i fornybar energi i utviklingsland, tildeles Norad fra kap. 140 *Utenriksdepartementet*, post 21 *Spesielle driftsutgifter*. I saker som gjelder regjeringens klima- og skoginitiativ under Klima- og miljødepartementet, tildeles Norad midler fra kap. 1482 *Internasjonale klima- og utviklingstiltak*.

Post 01 Driftsutgifter

Bevilgningen dekker lønns- og driftsutgifter for Norad.

Rapport 2023

Om lag 73 pst. av driftsmidlene gikk til lønn og velferd. Den øvrige delen av driftsbudsjettet ble hovedsakelig benyttet til faste utgifter som husleie, inngåtte avtaler til drift, og utvikling av digitale verktøy. Norad etablerte egen IKT-plattform våren 2024. Det påløp utgifter til både etablering og drift.

I 2023 forvaltet Norad, på vegne av Utenriksdepartementet, i overkant av 24,5 mrd. kroner, fordelt på 30 tilskuddsposter. Tilskuddsmidlene har gått via globale initiativ, multilaterale organisasjoner, bedrifter og via norske, lokale og internasjonale organisasjoner og offentlige institusjoner. Rapportering for tilskuddsmidlene på Utenriksdepartementets område er beskrevet under den enkelte tilskuddspost under programkategori 03.10 *Utviklingssamarbeidet*.

Norad ga også i 2023 faglige råd til Utenriksdepartementet og bisto ambassader og delegasjoner med rådgivning og kvalitetssikring. Norad utarbeidet norsk offisiell bistandsstatistikk, som ble publisert i mai 2023.

Budsjett 2025

Det foreslås bevilget 419,3 mill. kroner for 2025. Det er en økning på 48,9 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett for 2024.

Norad forvalter nå en større andel av bistandsbudsjettet. Det foreslås å flytte 35,7 mill. kroner fra kap. 140 *Utenriksdepartementet*, post 01 *Driftsutgifter* og 13,8 mill. kroner fra kap. 140 *Utenriksdepartementet*, post 21 *Spesielle driftsutgifter* til posten for å dekke kostnader knyttet til stillinger

som overføres fra departementet til Norad. Dette skal også dekke drift av systemer for tilskuddsforvaltning.

Som følge av at arbeidet med uavhengige evalueringer av norsk bistand flyttes fra Norad til Norec foreslås det å flytte 10,4 mill. kroner fra posten til kap. 144 *Norsk senter for utvekslingssamarbeid (Norec)*, post 01 *Driftsutgifter*.

Post 21 Spesielle driftsutgifter, kan overføres

Norad skal formidle resultatene av norsk bistand og utviklingssamarbeid, samt hvordan resultatene bidrar til gjennomføring av bærekraftsmålene. Bevilgningen dekker bl.a. utgifter til gjennomføring av Norads informasjons- og kommunikasjonsvirksomhet, inkludert utgivelse av det uavhengige fagbladet Panorama nyheter.

Bevilgningen dekker også bl.a. utgifter til kjøp av eksterne tjenester til internrevisjon og ekstern kvalitetssikring i granskninger og varslingssaker.

Rapport 2023

I 2023 lanserte Norad en ny visuell identitet med universell utforming. Dette legger til rette for at Norad selv kan skape profesjonelt innhold uten å måtte gå via et grafisk byrå. Norad har redusert sin konsulentbruk til kommunikasjonsarbeid med 70 pst. fra 2022.

Panorama nyheter hadde 1,3 millioner sidevisninger og i tillegg eksponering i forbindelse med henvisninger og sitering i andre medier. Det ble utgitt to Panorama magasin i 2023 og det ble lansert en Panorama-app.

Avdeling for evaluering i Norad offentliggjorde i løpet av året tre evalueringer og en studie, bl.a. en evaluering av norsk engasjement i Sahelregionen. Første rapport i en evaluering av norsk støtte til matsikkerhet ble ferdigstilt. Alle produkter har egne oppfølgingsplaner for videre utvikling av norsk bistand.

Norads internrevisjon fikk 108 meldinger og varsler i 2023, 86 om økonomisk misligheter og ni om seksuelt misbruk og trakassering hos Norad sine tilskuddsmottakere og deres partnere. 13 av meldingene omhandlet brudd på sosiale sikkerhetstiltak (social safeguarding). 15,2 mill. kroner ble tilbakebetalt som følge av mislighold av avtaler. Det ble gjennomført 19 stikkprøver hos slutt-mottakere av tilskuddsmidler forvaltet av Norad, som del av det forebyggende arbeidet mot økonomisk mislighold. Det ble gjennomført fire interne revisjoner i 2023.

Budsjett 2025

Det foreslås bevilget 29,5 mill. kroner for 2025. Dette er en reduksjon på 11,4 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett for 2024.

13 mill. kroner flyttes fra denne posten til kap. 144 *Norsk senter for utvekslingssamarbeid (Norec)*, post 21 *Spesielle driftsutgifter* fordi arbeidet med uavhengige evalueringer av norsk bistand flyttes fra Norad til Norec.

Kap. 144 Norsk senter for utvekslingssamarbeid (Norec)

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025
01	Driftsutgifter	58 749	59 434	71 411
21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i>			13 000
70	Uttekslingsordninger, <i>kan overføres</i>	133 143	133 477	153 477
71	Rekruttering til internasjonale organisasjoner, <i>kan overføres</i>	47 733	50 000	75 000
	Sum kap. 144	239 625	242 911	312 888

Norsk senter for utvekslingssamarbeid (Norec) i Førde er en del av Norges samlede innsats for å gjennomføre 2030-agendaen om bærekraftsmålene og bidrar til å realisere de overordnede målene i norsk utviklingspolitikk. Norec forvalter tilskudd for å styrke globale partnerskap som bidrar til bærekraftig utvikling og til å gi unge mennesker i Norge og i det globale sør internasjonal arbeidserfaring og kompetanse innen bærekraftig utvikling. Dette skjer både gjennom utvekslingsprosjekter støttet av en egen tilskuddsordning, støtte til tiltak for demokratifremme gjennom politiske partier og ved rekruttering av nordmenn til internasjonale organisasjoner.

Fra 1. januar 2024 overtok Norec forvaltningen av tilskuddsordningen for demokratiltak gjennom norske partier. Se kap. 170 *Sivilt samfunn*, post 70 *Sivilt samfunn* for rapportering om denne ordningen.

Fra 1. januar 2025 flyttes arbeidet med uavhengige evalueringer av norsk bistand fra Norad til Norec.

Post 01 Driftsutgifter

Bevilgningen dekker Norecs lønns- og driftsutgifter. I tillegg omfatter posten programrelaterte aktiviteter og driftsutgifter ved rekruttering til, og kontakt med, multilaterale organisasjoner. Posten dekker også utgifter knyttet til evalueringsopp-gaven for norsk bistand.

Rapport 2023

Norec har i 2023 oppgradert og utvidet bruken av system for innsamling og presentasjon av kunnskap om resultater av egne og tilskuddsmottakeres resultater. Norec deler aktivt sin kunnskap om gode metoder for å bygge gjensidig tillit i globale partnerskap for bærekraftig utvikling, både på egne arrangementer, i sosiale medier og i andre fora. I 2023 ble det etablert et nettverk for tidligere deltagere i utvekslingsprosjekter støttet av Norec. Nettverket skal bidra til å styrke enkeltindividenes evne til å jobbe for bærekraftig utvikling i egne lokalmiljø og gi Norge bedre innsikt i utfordringer og hva som virker i utviklingspolitikken.

Budsjett 2025

Det foreslås bevilget 71,4 mill. kroner for 2025. Det er en økning på 12 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett for 2024. 10,4 mill. kroner flyttes til denne posten fra kap. 141 *Direktoratet for utviklingssamarbeid (Norad)*, post 01 *Driftsutgifter* fordi arbeidet med uavhengige evalueringer av norsk bistand flyttes fra Norad til Norec.

Post 21 Spesielle driftsutgifter, kan overføres

Bevilgningen dekker utgifter til kjøp av eksterne tjenester for evaluering av norsk bistand.

Rapport 2023

Posten er ny i 2025. Rapportering for evalueringsoppgaven for norsk bistand for 2023 ligger under kap. 141, post 21.

Budsjett 2025

Det foreslås bevilget 13 mill. kroner for 2025. Midlene flyttes fra kap. 141 *Direktoratet for utviklings-samarbeid (Norad)*, post 21 *Spesielle driftsutgifter*, fordi Norec overtar arbeidet med uavhengige evalueringer av norsk bistand fra Norad.

Post 70 Utvekslingsordninger, kan overføres

Bevilgningen dekker støtte til partnerskap mellom virksomheter i Norge og utvalgte land i Afrika, Asia og Latin-Amerika. Bevilgningen støtter nord-sør, sør-sør og triangulære partnerskap. Støtten omfatter ulike metoder for erfarings- og kompetanseutvikling, deriblant utveksling av personell, digitalt samarbeid, organisasjonsutvikling og nettverksbygging.

Ordnningen gir tilskudd til aktører i offentlig, privat og frivillig sektor som bl.a. arbeider med utdanning, helse, næringsliv, klima, miljø, hav og styrking av sivilt samfunn gjennom utvikling av ungt lederskap. Tilskudd til Den afrikanske unions ungdomsutvekslingsprogram dekkes også under denne posten.

Mål 2025

Bevilgningen skal særlig støtte opp under bærekraftsmål 17 – Styrke gjennomføringsmidlene og fornye globale partnerskap for bærekraftig utvikling, i tillegg til prioriteringer innenfor ulike tematiske mål.

Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål:

- Virksomheter som mottar støtte til utvekslingsprosjekter i sine globale partnerskap har styrket sitt arbeid for bærekraftig utvikling.
- Unge mennesker har fått internasjonal arbeidserfaring og kompetanse innen bærekraftig utvikling.

Prioriteringer 2025

Norec skal opprettholde en prosjektportefølje med variasjon i tema og typer aktører. I 2025 skal partnerskap innen klima, klimatilpasning og mat-sikkerhet prioriteres ved inngåelse av nye avtaler.

Rapport 2023

Virksomheter som mottar støtte til utvekslingsprosjekter i sine globale partnerskap har styrket sitt arbeid for bærekraftig utvikling.

I 2023 inngikk Norec 20 nye samarbeidsavtaler. Til sammen støttet Norec 70 ulike prosjekter med 179 ulike partnere i 2023. Dette er 11 færre enn i 2022. Reduksjonen skyldes at hvert enkelt prosjekt har blitt dyrere som følge av prisstigning og valutaendringer. Andelen langvarige avtaler har økt fra 32 pst. i 2022 til 54 pst. i 2023. Dette skaper stabilitet i prosjektporteføljen og øker forventningene til utvikling og læring på institusjonsnivå.

Av de 70 aktive prosjektene i 2023 var 42 sør-sør-samarbeid, mens 28 hadde én eller flere norske partnere. Norec jobber for å få flere partnere fra offentlig og privat sektor. I 2023 var 73 pst. av partnerne sivilsamfunnsorganisasjoner, 19 pst. offentlige organisasjoner og 8 pst. private bedrifter.

Norec-partnere rapporterer om høyt læringsutbytte. I tillegg til faglig kunnskap, trekker partnerne fram samarbeid, mestring og tilpassings-evne som viktige områder hvor de har utviklet seg. 88 pst. av partnerne er enige eller delvis enige i at de har fått økt bevissthet om bærekraftsmålene som følge av Norec-prosjektet.

Unge mennesker har fått internasjonal arbeidserfaring og kompetanse innen bærekraftig utvikling.

I 2023 reiste 481 personer på utveksling gjennom Norec-prosjekter. 101 av disse var norske, og 380 var fra land i det globale sør. Snittalderen på utvekslingsdeltagerne var 28 år, og kvinner utgjorde 2/3 av deltagerne.

Deltakerne rapporterer i stor grad om økt kunnskap om bærekraftig utvikling, nye ferdigheter og holdningsendringer. De trekker bl.a. fram at de har fått bedre forståelse for globale spørsmål, bedre kommunikasjonsevner og bedre evne til å håndtere utfordringer. De opplyser at utvekslingen har gitt økt motivasjon for videre læring og karriereutvikling.

I 2023 utredet Norec mulighetene for en praktikantordning. Formålet med en slik ordning er å komplimentere den eksisterende tilskuddsordningen med nye måter å tilby flere unge mennesker internasjonal arbeidserfaring og legge til rette for at flere virksomheter tilegner seg kunnskap og erfaringer på tvers av landegrensener. Det vil gjennomføres en pilot for ordningen i 2025.

Budsjett 2025

Det foreslås bevilget 153,5 mill. kroner for 2025. Det er en økning på 20 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett for 2024 til utvekslingsordninger.

Post 71 Rekruttering til internasjonale organisasjoner, kan overføres

Bevilgningen dekker finansiering av norske juniorekspertter til FN-organisasjonene og utviklingsbankene, seniorekspertter til FN og Verdensbanken, FN-frivillige, og stipendordningen for praktikanter til FN og andre internasjonale organisasjoner.

Bevilgningen på posten er en del av regjeringens samlede arbeid for å få flere norske borgere inn i internasjonale organisasjoner.

Mål 2025

Bevilgningen skal støtte bærekraftsmål 17 – Styrke gjennomføringsmidlene og fornye globale partnerskap for bærekraftig utvikling.

Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål:

- Flere norske borgere er rekruttert til viktige internasjonale organisasjoner Norge samarbeider med.
- Internasjonale organisasjoner er styrket med faglige ressurser innen prioriterte områder.

Prioriteringer 2025

Det er utarbeidet handlingsplaner for økt rekruttering av norske borgere til prioriterte internasjonale organisasjoner. Disse er Det internasjonale atomenergibyrået (IAEA), Den globale miljøfasiliteten (GEF), Verdensbanken, NATO, FNs barnefond (UNICEF), FNs befolkningsfond (UNFPA), FNs høykommissær for flyktninger (UNHCR) og Verdens matvareprogram (WFP). I valg av stillinger prioriteres disse organisasjonene, samtidig

som det legges vekt på mulighetene for karriereutvikling for juniorekspertene i de enkelte organisasjonene.

Rapport 2023

Flere norske borgere er rekruttert til viktige internasjonale organisasjoner Norge samarbeider med.

I 2023 rekrutterte Norec til ni juniorekspertter (JPO). Ved utgangen av året var det totalt 36 norske JPOer fordelt på 18 organisasjoner, to FN-frivillige og to seniorekspertter i FNs utviklingsprogram.

I løpet av 2023 er to JPO-stillinger i henholdsvis FN-kontoret for nedrustningssaker (UNODA) og FNs utviklingsprogram (UNDP) blitt forlenget med et siste år samfinansiert med FN. Slik samfinansiering er nødvendig for å realisere regjeringens ambisjon om å øke tallet på norske ansatte i FN.

Norec hadde i 2023 sin første digitale samling for alle norske JPOer og FN-frivillige i tjeneste. Samlingen hadde som formål å styrke nettverket blant nordmenn i FN og gi dem en plattform for diskusjoner om utfordringer og muligheter for videre karriereløp i FN.

Internasjonale organisasjoner er styrket med faglige ressurser innen prioriterte områder

I løpet av 2023 bidro Norec til rekruttering av norsk representant ved valggruppekontorene i både Den asiatiske utviklingsbanken og Den afrikanske utviklingsbanken.

Norske juniorekspertter jobber med tema som klima, landbruk og seksuell og reproduktiv helse og rettigheter.

Budsjett 2025

Det foreslås bevilget 75 mill. kroner for 2025. Det er en økning på 25 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett for 2024 til økt rekruttering av norske borgere til internasjonale stillinger.

Programkategori 03.10 Utviklings samarbeidet

Utgifter under programkategori 03.10 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025	Endring i pst.
150	Humanitær bistand	6 154 083	4 331 289	4 766 481	10,0
151	Fred, sikkerhet og globalt samarbeid	1 405 691	1 251 277	1 170 678	-6,4
152	Menneskerettigheter	956 106	938 617	868 617	-7,5
153	Flyktninger, fordrevne og verts- samfunn	4 009 265	2 669 504	2 059 504	-22,9
159	Regionbevilgninger	14 026 192	12 006 343	11 693 826	-2,6
160	Helse	3 648 976	3 976 297	3 853 381	-3,1
161	Utdanning, forskning og offentlige institusjoner	2 067 885	1 751 067	1 646 367	-6,0
162	Næringsutvikling, matsystemer og fornybar energi	6 955 139	5 830 012	5 960 012	2,2
163	Klima, miljø og hav	2 000 097	2 026 531	2 125 911	4,9
164	Likestilling	878 944	893 219	923 219	3,4
170	Sivilt samfunn	2 420 907	2 570 665	2 470 665	-3,9
171	FNs utviklingsarbeid	937 500	946 099	946 200	0,0
172	Multilaterale finansinstitusjoner og gjeldslette	3 161 862	2 630 780	2 968 689	12,8
179	Flyktningtiltak i Norge	4 494 864	3 770 482	4 100 949	8,8
	Sum kategori 03.10	53 117 511	45 592 182	45 554 499	-0,1

Regjeringens utviklingspolitikk er forankret i bærekraftsmålene, klimamålene og menneskerettighetene. Hovedmålet til regjeringen i utviklingspolitikken er å bidra til samfunnsendring gjennom å bekjempe ulikhet og fattigdom, og fremme økonomisk utvikling og velferd i utviklingsland. Med utgangspunkt i internasjonale menneskerettigheter skal bistand og humanitær innsats bidra til å fremme bl.a. deltakelse, ikke-diskriminering og menneskelig verdighet. I land og regioner rammet av konflikt, kriser og ustabilitet vektlegges helhetlig innsats, der humanitær og langsiktig bistand samt arbeid for fred og forsoning, ses i

sammenheng. Samtidig må nøytralitet og upartiskhet ivaretas i humanitær innsats for å redde liv og lindre nød.

Hurdalsplattformen ligger til grunn for regjeringens hovedprioriteringer i budsjettet. Disse er også omtalt i del I, Innledning, og satsingsområdene er nærmere beskrevet under den enkelte post.

Klima- og utviklingspolitikken må forenes for å oppnå bærekraftige resultater. Konsekvensene av klimaendringene førte til økende sult i verden allerede før pandemien inntraff, og truer i dag mye av det som er oppnådd i arbeidet med å bekjempe fattigdom og for å nå bærekraftsmå-

lene. Væpnede konflikter og fattigdom er i tillegg til klimaendringer de store driverne for matusikkerhet. Det er forventet at 600 millioner mennesker vil være kronisk underernærte i 2030, og bærekraftsmålet om sult vil ikke bli nådd. Afrika forventes å importere mat for 110 mrd. USD i 2025. Det afrikanske kontinentet har både jord og folk. Afrika vil og bør brødfø seg selv. Klimaendringene rammer særlig landbruket og sårbare samfunn og befolkningsgrupper hardt.

Landbruk, inkludert fiskeri og akvakultur, er i mange land en viktig sektor for sysselsetting, ernæring og matsikkerhet. Klimaendringer, oppvarming og forsuring utgjør en alvorlig trussel mot matproduksjon fra havet. Det haster med å legge om til en klimarobust utvikling. Regjeringens strategier om *matsikkerhet* i utviklingsland, *Kraftsamling mot svolt – ein politikk for auka sjølforsyning* fra 2022 og *Klima, sult og sårbarhet* fra 2021 om klimatilpasning og forebygging, legger grunnlaget for at disse utfordringene ses i sammenheng. Klimatilpasningstiltak blir viktigere og viktigere, i tillegg til innsats for bærekraftige hav og tiltak mot marin forsøpling. Dette bidrar til å bekjempe sult, skape økonomisk vekst og gjøre samfunn bedre i stand til å håndtere de utfordringene klimaendringene skaper.

Under klimaforhandlingene i Glasgow i 2021 annonserte Norge en dobling av klimafinansieringen til 14 mrd. kroner senest innen 2026, inkludert mobilisering av privat kapital. Innenfor dette målet skal støtten til klimatilpasning minst tredobles. *Norsk klimafinansiering* i 2023 er beregnet til om lag 16,6 mrd. kroner. Det er flere poster på bistandsbudsjettet som bidrar til det totale anslaget for norsk klimafinansiering.

Regjeringen arbeider med å etablere en *statlig garantiordning* for å utløse flere investeringer i fornybar energi i utviklingsland med en garantitramme på 5 mrd. kroner.

De siste tiårene gjorde verden solide fremskritt for å nå målet om å utrydde alle former for fattigdom, men *fattigdomsreduksjonen* bremses opp allerede før covid-19 kom med store økonomiske og sosiale konsekvenser. Veksten i verdensøkonomien ble betydelig redusert, og for første gang på flere tiår økte antallet mennesker som lever i ekstrem fattigdom. Verdensøkonomien er basert på globale verdikjeder og gjensidig avhengighet av tilgang til råvarer og energi. Det er nå en vektlegging av mer regionale verdikjeder. Fattigdommen anslås å ha beveget seg ned under nivået før pandemien, selv om utviklingen er ujevn og gjenopphenting går tregest i de fattigste landene. Ulikheten har økt, både innad i og mellom land.

Russlands angrepskrig mot *Ukraina* har først og fremst dramatiske konsekvenser for Ukraina. Viljen til å stille opp for Ukraina reflekteres i bistandsbudsjettene, både generelt i OECD-land og i Norge. Å investere i tiltak som kan bidra til en mer stabil verden har fått ny aktualitet. Ukraina har blitt det største mottakerlandet av norsk bistand, og vil fortsette å være det i 2025. Innsatsen er forankret i Nansen-programmet for Ukraina. Programmet gir kontinuitet og langsiktighet kombinert med nødvendig fleksibilitet for støtten til Ukraina.

Klimaendringer, konflikter og økte matvare- og energipriser globalt rammer kvinner hardere enn menn. Norge skal være en pådriver for *jenters og kvinners rettigheter* i utviklingssamarbeidet, slik *En rettferdig verden er en likestilt verden: Handlingsplan for kvinners rettigheter og kjønnslikestilling i Norges utenriks- og utviklingspolitikk (2023–2030)* slår fast. Innsats for kvinners seksuelle og reproduktive helse og rettigheter, inkludert retten til å bestemme over egen kropp, skal styrkes, og kjønnsbasert vold skal bekjempes. Kvinner må også gis like muligheter som menn til å delta i arbeidslivet og ha innflytelse på samfunns- og demokratiutviklingen.

Gjeldssituasjonen fortsetter å være alvorlig, spesielt for de fattigste landene. Dette bidrar til å true kampen mot ekstrem fattigdom. Norge arbeider for at de land som trenger det får nødvendig og rask gjeldslette. Som gjesteland i G20 i 2024 bidro Norge under Brasils formannskap med forslag til forbedringer av eksisterende rammeverk for forhandling av gjeld. Økt åpenhet om gjeld og robuste, troverdige analyser av gjeldssårbarhet er nødvendige forutsetninger for å kunne løse gjeldsutfordringer på en bærekraftig måte. Norge fortsetter arbeidet for ansvarlig låntaking og långivning.

Ulikhet er en grunnleggende utfordring i arbeidet med å utrydde fattigdom og sørge for at ingen utelates, og redusert ulikhet er en hovedprioritering for Brasils formannskap i G20, med sterk støtte fra Norge som gjesteland.

For å lykkes i kampen mot fattigdom må maktforhold, systemer og strukturer endres, både nasjonalt og globalt. Norge fortsetter å ta lederskap innen *skatt, anti-korrupsjon og kamp mot ulovlig kapitalflyt*. Dette engasjementet er trappet opp gjennom norsk representasjon i gruppen av land som forbereder den fjerde store FN-konferansen om finansiering for utvikling i 2025. Norge er også blant landene som er med å legge opp arbeidet for en mulig skattekonvensjon i FN.

Satsing på *sosiale sikkerhetsnett*, som pengeoverføringer til sårbare familier og skolemat, har

blitt trappet opp de senere årene som svar på de sosioøkonomiske konsekvensene av pandemien, men også som del av arbeidet med matsikkerhet. Innsatsen fortsetter og ses i sammenheng med oppbygging av nasjonale velferds- og skattesystemer i et langsiktig perspektiv. Den digitale ulikheten må også reduseres. Lands digitale kapasiteter er viktigere enn noen gang. Innsats innen Digitalisering for utvikling videreføres og integres i andre programmer og porteføljer, med fokus på samarbeid for digital offentlig infrastruktur og digitale tjenester. Norges lederskap i utvikling og deling av *digitale fellesgoder* og fremme av grunnleggende *digital offentlig infrastruktur* er en del av innsatsen for en trygg, rettferdig og inkluderende digital fremtid for alle.

Humanitær innsats er et prioritert område for regjeringen. FN anslår at nærmere 300 millioner mennesker i 72 land trenger humanitær bistand og beskyttelse i 2024. Behovene forventes å bli svært høye også i 2025 som følge av konflikt, økonomiske ettervirkninger av covid-19, geopolitiske omveltninger, demokratisk tilbakegang og fattigdom. Finansieringsgapet mellom humanitære behov og tilgjengelige midler fortsetter å øke. Humanitære kriser og væpnede konflikter har sammensatte årsaker. De kan ikke forebygges, avhjelpes eller løses med humanitære virkemidler alene. Regjeringen vil derfor bidra til helhetlig innsats som også omfatter langsiktige tiltak for å redusere humanitære behov og skape grunnlag for bærekraftig utvikling.

Regjeringen vil fortsette å være en pådriver for beskyttelse av fordrevne og bidra til en samordnet og langsiktig respons på de store flyktning- og fordrivelsessituasjonene verden står overfor. *Flyktninger og fordrevne* legger press på vertssamfunnsressurser og infrastruktur. Det kreves innsats som rettes inn mot de komplekse behovene til flyktninger, fordrevne og sårbare migranter, og som samtidig styrker lokalsamfunnenes evne og kapasitet til å ivareta disse gruppene i tillegg til egne innbyggere. Målet er varige løsninger for de fordrevne og for vertssamfunnene, som på sikt kan bidra til å redusere tvungen fordrivelse og irregulær migrasjon.

Regjeringen vil bidra til tettere internasjonalt *helsesamarbeid* og styrket global helseberedskap slik at verden kan forebygge, tidlig oppdage og raskt respondere på nye eller vedvarende infeksjonstrusler og resistensutvikling. Norge bidrar til finansiering, utvikling og likeverdig fordeling av vaksiner og annen helseteknologi som markedet alene ikke leverer. Gjennom politisk lederskap, diplomati og økonomisk støtte skal Norge være

en aktiv pådriver for et rettferdig globalt samarbeid om pandemihåndtering og helseberedskap.

For å nå bærekraftsmålene må alle bidra. Styrket samarbeid om forskning, utvikling og innovasjon er avgjørende for å fremme løsninger som tar hensyn til lokale behov, ressurser og miljømessige forhold. *Næringslivet* har kunnskap og erfaringer som bidrar til å nå bærekraftsmålene lokalt. Regjeringen ønsker derfor å legge bedre til rette for samarbeid med privat sektor på høyt prioriterte områder som matsikkerhet, fornybar energi og hav. Gjennom å gjøre risikoreduserende instrumenter tilgjengelige på disse områdene vil det også utløse midler i langt større skala enn det som er tilfelle i dag. Det arbeides også med å se næringsutvikling og næringsfremme i sammenheng.

Den økende stormaktsrivaliseringen gir hardere kamp om premisene og normene i utviklingspolitikken framover. I mange land er det tendenser til mer autoritært styre. *Demokratiske og rettsstatlige prinsipper* brytes, og muligheten for sivil samfunn til å komme sammen og engasjere seg i offentlig debatt innskrenkes. Det gir økt sårbarhet for konflikt og krig. Demokratiet, menneskerettighetene og rettsstaten er grunnleggende verdier som må fremmes og forsvares kontinuerlig. Støtten gjennom sivil samfunn er et viktig norsk bidrag til å korrigere myndighetsutøvelse på sentrale områder og bidra til samfunnsendring.

Norsk bistand gis gjennom multilaterale organisasjoner, norske og andre ikke-statlige organisasjoner samt offentlig og privat sektor. Kjernestøtte til FNs fond, program og særorganisasjoner, Verdensbanken og de regionale utviklingsbankene er særlig viktig for å sikre rask, samordnet respons i krisesituasjoner. Regjeringen vil motvirke en internasjonal trend i retning av stadig mer øremerking av finansieringen til multilaterale organisasjoner.

Samarbeidet med FN, Verdensbanken, IMF og de regionale utviklingsbankene, gir Norge mulighet til å påvirke disse aktørenes innsats på landnivå samt bidra til utviklingen av internasjonale normer og standarder. En regelstyrt verdensorden og et sterkt multilateralt samarbeidssystem er sentrale interesser for Norge. Det er viktig med fungerende felleskapsarenaer for å kunne enes om tiltak, politikk og normer for å håndtere globale utfordringer som fattigdom, klima og miljø. Dette er førende for innretningen på den multilaterale bistanden. Gjennom utviklingsbankene må det mobiliseres vesentlig større midler for å bidra til finansiering av globale fellesgoder og utfordringer, som klima og pandemiberedskap. Kjerne-

støtte for de fattigste landene (Det internasjonale utviklingsfondet, Afrikafondet og Asiafondet) er viktig for å innhente etterslepet i oppnåelse av bærekraftsmålene, og motvirke tillitskrise mellom vesten og land i det globale sør.

Den globale tilliten er skjørere enn på lenge, og regjeringen vil forsterke *det bilaterale samarbeidet* og den direkte kontakten med viktige samarbeidsland. Dette vil sentreres rundt temaer der Norge og samarbeidslandene har felles interesse i å finne løsninger, som klima og miljø, matsikkerhet og fornybar energi. Norge skal bidra til å styrke kapasiteten og kompetansen til offentlige institusjoner i samarbeidsland. *Kunnskapsbanken*, som ble etablert i 2018, styrker og samordner faglig samarbeid og kunnskapsdeling på områder hvor Norge har relevant og etterspurt kompetanse. Kunnskapsprogrammene finansieres over relevante tematiske budsjettposter.

Internasjonalt utviklingssamarbeid preges av et stort antall aktører og fragmentering. Det er viktig å bidra til koordinering og lokalt ledet utvikling, bl.a. gjennom å støtte opp om myndighetenes politikk og programmer. En økende andel av landene Norge gir mest bistand til er preget av krig og konflikt. I land der det av politiske grunner er utfordrende eller ikke ønskelig å samarbeide med myndighetene på grunn av sanksjonsregimer mv., vektlegges lokalt ledet utvikling ved å svare på lokalsamfunnenes behov og bygge opp under bærekraftige løsninger for lokalbefolkningen.

Norsk utviklingspolitikk og -bistand har definert fire *tverrgående hensyn*: menneskerettigheter,

kvinner rettigheter og likestilling, anti-korrupsjon og klima og miljø. Der det foreligger risiko for utilsiktede negative konsekvenser på tverrgående hensyn, forventes det at tilskuddsmottakere iverksetter tiltak.

Norsk utviklingssamarbeid skal holde høy kvalitet og være *effektivt og kunnskapsbasert*. God kunnskap om hva som virker, og hvordan, gjør det mulig å ta bedre beslutninger om utforming av programmer og tildeling av midler. Departementet har, i samarbeid med Norad, et pågående arbeid for å styrke systemer og metoder for måling og evaluering av resultater, læring og prioritering. For å bidra til mer kunnskapsbasert gjennomføring av bistandsprogrammer kan effekt-evaluering og følgeforskning integreres i aktuelle satsinger.

Målstruktur

2030-agendaen med de 17 bærekraftsmålene utgjør rammeverket for norsk utviklingspolitikk. Budsjettpostene har egne mål som bevilgningen skal bidra til å nå og som det skal rapporteres på. Avhengig av formålet, vil ulike bærekraftsmål være førende for alle budsjettposter.

Hver post henviser derfor både til hvilke(n) bærekraftsmål bevilgningen på posten støtter særlig opp under, i tillegg til postens mål for 2025. Resultatinformasjonen i rapportdelen hentes fra tilskuddsmottakernes egne rapporter, gjennomgang initiert av Utenriksdepartementet eller Norad, og uavhengige gjennomganger.

Tabell 7.1 Bærekraftsmålene i utviklingssamarbeidet

Kap.	Post	Benevnelse	Bærekraftsmålene som posten særlig støtter opp under
150		<i>Humanitær bistand</i>	
	70	Nødhjelp og humanitær bistand	2 – Utrydde sult 3 – God helse 4 – God utdanning 5 – Likestilling mellom kjønnene 16 – Fred og rettferdighet
	71	Verdens matvareprogram (WFP)	2 – Utrydde sult 17 – Samarbeid for å nå bærekraftsmålene
151		<i>Fred, sikkerhet og globalt samarbeid</i>	
	70	Fred og forsoning	16 – Fred og rettferdighet
	71	Globale sikkerhetsspørsmål og nedrustning	16 – Fred og rettferdighet
	73	FN og globale utfordringer	16 – Fred og rettferdighet
	74	Pliktige bidrag til FN-organisasjoner mv.	1 – Utrydde fattigdom 17 – Samarbeid for å nå bærekraftsmålene
152		<i>Menneskerettigheter</i>	
	70	Menneskerettigheter	5 – Likestilling mellom kjønnene 8 – Anstendig arbeid og økonomisk vekst 16 – Fred og rettferdighet
	71	FNs høykommissær for menneskerettigheter (OHCHR)	5 – Likestilling mellom kjønnene 10 – Mindre ulikhet 16 – Fred og rettferdighet
153		<i>Flyktninger, fordrevne og vertssamfunn</i>	
	70	Flyktninger og internt fordrevne	2 – Utrydde sult 3 – God helse 4 – God utdanning
	71	FNs høykommissær for flyktninger (UNHCR)	2 – Utrydde sult 3 – God helse 4 – God utdanning
	72	Bærekraftige løsninger og vertssamfunn	2 – Utrydde sult 3 – God helse 4 – God utdanning

Tabell 7.1 Bærekraftsmålene i utviklingssamarbeidet

Kap.	Post	Benevnelse	Bærekraftsmålene som posten særlig støtter opp under
159		<i>Regionbevilgninger</i>	
	70	Midtøsten	3 – God helse 4 – God utdanning 5 – Likestilling mellom kjønnene 8 – Anstendig arbeid og økonomisk vekst 16 – Fred og rettferdighet
	71	Europa og Sentral-Asia	16 – Fred og rettferdighet
	72	Afghanistan	1 – Utrydde fattigdom 4 – God utdanning 5 – Likestilling mellom kjønnene 8 – Anstendig arbeid og økonomisk vekst 16 – Fred og rettferdighet
	73	Ukraina og naboland	2 – Utrydde sult 3 – God helse 4 – God utdanning 16 – Fred og rettferdighet
	75	Afrika	1 – Utrydde fattigdom 2 – Utrydde sult 3 – God helse 4 – God utdanning 5 – Likestilling mellom kjønnene 7 – Ren energi for alle 8 – Anstendig arbeid og økonomisk vekst 10 – Redusere ulikhet 13 – Stoppe klimaendringene 14 – Liv under vann 16 – Fred og rettferdighet
	76	Asia	1 – Utrydde fattigdom 3 – God helse 4 – God utdanning 5 – Likestilling mellom kjønnene 7 – Ren energi for alle 8 – Anstendig arbeid og økonomisk vekst 13 – Stoppe klimaendringene 14 – Liv under vann 16 – Fred og rettferdighet
	77	Latin-Amerika og Karibia	2 – Utrydde sult 4 – God utdanning 5 – Likestilling mellom kjønnene 13 – Stoppe klimaendringene 14 – Liv under vann 16 – Fred og rettferdighet

Tabell 7.1 Bærekraftsmålene i utviklingssamarbeidet

Kap.	Post	Benevnelse	Bærekraftsmålene som posten særlig støtter opp under
160		<i>Helse</i>	
	70	Helse	3 – God helse
	71	Verdens helseorganisasjon (WHO)	3 – God helse
161		<i>Utdanning, forskning og offentlige institusjoner</i>	
	70	Utdanning	4 – God utdanning
	71	Forskning	Alle bærekraftsmålene er relevante
	73	Styresett og offentlige institusjoner	5 – Likestilling mellom kjønnene 10 – Redusere ulikhet i og mellom land 16 – Fred og rettferdighet 17 – Samarbeid for å nå bærekraftsmålene
	74	Norges forskningsråd – utviklingsområdet	Alle bærekraftsmålene er relevante
162		<i>Næringsutvikling, matsystemer og fornybar energi</i>	
	70	Bærekraftig jobbskaping, næringsutvikling og handel	8 – Anstendig arbeid og økonomisk vekst 9 – Innovasjon og infrastruktur 17 – Samarbeid for å nå målene
	71	Matsikkerhet, fisk og landbruk	2 – Utrydde sult
	72	Fornybar energi	7 – Ren energi for alle 13 – Stoppe klimaendringene
	75/95	Norfund	1 – Utrydde fattigdom 7 – Ren energi for alle 8 – Anstendig arbeid og økonomisk vekst 9 – Robust infrastruktur
	76/96	Norfund klimainvesteringsfond	7 – Ren energi for alle 8 – Anstendig arbeid og økonomisk vekst 13 – Stoppe klimaendringene
163		<i>Klima, miljø og hav</i>	
	70	Miljø og klima	13 – Stoppe klimaendringene 15 – Liv på land
	71	Bærekraftige hav og tiltak mot marin forsøpling	14 – Liv under vann
164		<i>Likestilling</i>	
	70	Likestilling	5 – Likestilling mellom kjønnene 16 – Fred og rettferdighet
	71	FNs organisasjon for kvinners rettigheter og likestilling (UN Women)	5 – Likestilling mellom kjønnene
	72	FNs befolkningsfond (UNFPA)	3 – God helse 5 – Likestilling mellom kjønnene

Tabell 7.1 Bærekraftsmålene i utviklingssamarbeidet

Kap.	Post	Benevnelse	Bærekraftsmålene som posten særlig støtter opp under
170		<i>Sivilt samfunn</i>	
	70	Sivilt samfunn	17 – Samarbeid for å nå bærekraftsmålene
171		<i>FNs utviklingsarbeid</i>	
	70	FNs utviklingsprogram (UNDP)	1 – Utrydde fattigdom 10 – Redusert ulikhet 13 – Stoppe klimaendringene 16 – Fred og rettferdighet
	71	FNs barnefond (UNICEF)	1 – Utrydde fattigdom 2 – Utrydde sult 3 – God helse 4 – God utdanning 5 – Likestilling mellom kjønnene 6 – Rent vann 10 – Redusert ulikhet 16 – Fred og rettferdighet
	73	FN og multilateralt samarbeid	1 – Utrydde fattigdom 17 – Samarbeid for å nå bærekraftsmålene
172		<i>Multilaterale finansinstitusjoner og gjeldslette</i>	
	70	Verdensbanken	1 – Utrydde fattigdom 10 – Mindre ulikhet 13 – Stoppe klimaendringene 17 – Samarbeid for å nå bærekraftsmålene
	71	Regionale banker og fond	1 – Utrydde fattigdom 10 – Mindre ulikhet 13 – Stoppe klimaendringene 17 – Samarbeid for å nå bærekraftsmålene
	72	Strategisk samarbeid	1 – Utrydde fattigdom 10 – Mindre ulikhet 13 – Stoppe klimaendringene
	73	Gjeldslette	1 – Utrydde fattigdom

Kap. 150 Humanitær bistand

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025
70	Nødhjelp og humanitær bistand, <i>kan overføres</i>	5 724 083	3 901 289	4 336 481
71	Verdens matvareprogram (WFP)	430 000	430 000	430 000
	Sum kap. 150	6 154 083	4 331 289	4 766 481

Samlet norsk humanitær bistand bevilges under tre budsjettkapitler og omtales også under kap. 153 *Flyktninger, fordrevne og vertssamfunn*, post 70 *Flyktninger og internt fordrevne* og post 71 *FNs høykommissær for flyktninger (UNHCR)*, samt kap. 159 *Regionbevilgninger*, post 73 *Ukraina og naboland*. Sett under ett, er det totale norske humanitære bidraget betydelig økt siden 2021.

De globale humanitære behovene er svært høye og har økt dramatisk de siste årene. Ifølge FN har nær 300 millioner mennesker behov for humanitær bistand i 2024. Antallet er mer enn doblet siden 2018.

Samtidig står det humanitære systemet overfor en alvorlig finansieringskrise. Gapet mellom de globale humanitære behovene og tilgjengelige midler for å dekke dem, har økt de siste årene.

Både de akutte og de langvarige krisene har blitt mer komplekse. Økende urbanisering bidrar til at krisene rammer flere når de inntreffer. Antall klima- og naturrelaterte kriser har økt betraktelig siden 2018.

Verden står også overfor en sultkrise. Rekordmange mennesker opplever sult, underernæring og matmangel. Verdens matvareprogram (WFP) regner med at over 300 millioner mennesker i 72 land vil rammes av akutt matkrise eller sultkrise i 2024.

Sivile rammes hardt av at humanitærretten ikke respekteres i mange væpnede konflikter. Det har også blitt mer krevende for humanitære aktører å nå dem som trenger assistanse.

Internasjonal humanitærrett og menneskerettighetene ligger til grunn for norsk humanitær innsats. Innsatsen er forankret i de humanitære prinsippene humanitet, upartiskhet, nøytralitet og uavhengighet.

Humanitære kriser og væpnede konflikter har sammensatte årsaker. Humanitære virkemidler alene er ikke nok. Det fordrer en helhetlig tilnærming, der humanitær og langsiktig bistand, samt arbeid for fred og konfliktløsning, ses i

sammenheng. Norge skal være en pådriver for lokalt ledet respons, innovasjon og reform i humanitær sektor.

Post 70 Nødhjelp og humanitær bistand, kan overføres

Bevilgningen dekker støtte til humanitær assistanse og tiltak for å beskytte menneskene som rammes av humanitære kriser i enkeltland og regionalt. Bevilgningen skal bidra til å møte, og over tid redusere, humanitære behov i akutte og langvarige kriser. Støtten rettes inn mot behov hos de mest sårbare menneskene, herunder barn, i tråd med FNs responsplaner, Røde Kors-bevegel-

Boks 7.1 De humanitære prinsippene

De humanitære prinsippene springer ut fra Røde Kors-bevegelsens grunnleggende prinsipper og fra humanitærretten. Prinsippene skal ligge til grunn for humanitære aktørers operative innsats, både i konflikter og naturkatastrofer, slik de er nedfelt i resolusjon 46/182 og 58/114 fra FNs generalforsamling.

De fire prinsippene er:

- Humanitet: Menneskers liv, helse og verdighet skal beskyttes i tråd med grunnleggende menneskerettigheter og behov.
- Upartiskhet: Humanitær hjelp skal gis upartisk, uten diskriminering på grunnlag av nasjonalitet, kjønn, etnisk tilhørighet, religion eller politisk oppfatning.
- Nøytralitet: Humanitær hjelp skal gis uten å ta parti i konflikter eller uoverensstemmelser av politisk, etnisk, religiøs eller ideologisk art.
- Uavhengighet: Humanitære aktører skal opptre uavhengig av myndigheters politikk og handlinger.

sens nødhjelpsappeller og de humanitære prinsippene. Støtten gis hovedsakelig til FN, Røde Korsbevegelsen og norske og internasjonale humanitære organisasjoner.

De humanitære partnerorganisasjonene som får norsk støtte, samarbeider med lokale organisasjoner som kjenner konteksten de jobber i godt. Innovasjon Norge og Direktoratet for samfunnsikkerhet og beredskap er også partnere for henholdsvis støtte til innovasjon i humanitær sektor og internasjonalt beredskapsarbeid, inkludert norske bidrag via EUs sivile beredskapsmekanisme (UCPM). De strategiske partnerskapene med Caritas Norge, Flyktningshjelpen, inkludert NORCAP, Kirkens Nødhjelp, Norges Røde Kors, Norsk Folkehjelp og Redd Barna Norge bidrar til bedre og raskere humanitær respons. Disse partnerskapene gir forutsigbarhet, samt en mer effektiv og fleksibel forvaltning.

Den humanitære innsatsen omfatter også støtte til effektivisering og styrket kompetanse, dokumentasjon og analyse i humanitær sektor.

Humanitær bistand innebærer høy risiko for manglende måloppnåelse. Dette fordi den ofte ytes i uoversiktlige situasjoner med fragmentert eller fraværende statsmakt, politisk rivalisering og ofte mens væpnet konflikt pågår. Mange av de langvarige krisene er i land med høy grad av korrupsjon og der væpnet konflikt og voldelig kriminell virksomhet glir over i hverandre. Organisasjonene opererer med høy risiko for egen sikkerhet og materielle tap. Det er også risiko for at midler eller eiendeler havner i hendene på væpnede grupper, inkludert grupper med tilknytning til terrorvirksomhet. Alt dette krever en systematisk tilnærming til risikovurdering og risikoreduserende tiltak. De humanitære midlene gis derfor i hovedsak til partnere som har gode og dokumenterte rutiner for forvaltning og oppfølging av tilskudd. Utenriksdepartementet og Norad har løpende dialog med partnerorganisasjonene om risiko, prioriteringer og leveranser.

Rask, trygg og uhindret tilgang til dem som trenger det mest, er en stor utfordring i det humanitære arbeidet, særlig i konfliktrammede områder. Manglende tilgang betyr ofte at man ikke når dem som trenger det mest i tilstrekkelig grad. De humanitære prinsippene er et helt nødvendig etisk og praktisk rammeverk for at humanitære organisasjoner skal kunne gjennomføre humanitært arbeid og nå fram til de mest sårbare. Prinsippene fungerer også som risikodempende tiltak som hjelper organisasjonene til å gjøre vurderin-

ger, og skiller humanitære aktører fra andre typer sivile og militære aktører som kan tas til inntekt for én eller flere parter i en gitt konflikt. Parter i konflikt er i henhold til folkeretten forpliktet til å legge til rette for trygg humanitær tilgang og beskytte helse- og humanitære arbeidere. Samtidig utfordres de humanitære prinsippene i mange land og områder, først og fremst av parter i konflikt, men også av at verdenssamfunnet ikke konsekvent og tydelig nok kritiserer parters manglende respekt for prinsippene. Særlig prinsippene om nøytralitet og upartiskhet blir utfordret. Det gjør arbeidet for humanitære organisasjoner vanskeligere og det øker sikkerhetsrisikoen for humanitære arbeidere.

Kriser, spesielt som følge av pandemier, øvrige helsekriser og naturkatastrofer, kan også forårsake omfattende akutte humanitære behov blant mennesker som bor eller oppholder seg i land som ikke kvalifiserer til å motta utviklingsbistand i henhold til utviklingskomitéen (DAC) i OECD. I konkrete situasjoner vil regjeringen vurdere å bidra med humanitær bistand til land som ikke står på DACs liste over mottakerland for bistand, i tråd med vår moralske forpliktelse til å hjelpe mennesker i nød, uavhengig av hvem de er og hvor de befinner seg.

Mål 2025

Denne bevilgningen støtter bærekraftsmål 2 – Utrydde sult, oppnå matsikkerhet og bedre ernæring og fremme bærekraftig landbruk, 3 – Sikre god helse og fremme livskvalitet for alle, uansett alder, 4 – Sikre inkluderende og god utdanning, 5 – Likestilling mellom kjønnene og 16 – Fremme fredelige og inkluderende samfunn med sikte på bærekraftig utvikling, sørge for tilgang til rettsvern for alle og bygge velfungerende, ansvarlige og inkluderende institusjoner på alle nivåer.

Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål:

- Liv er reddet, nød er lindret og menneskelig verdighet og rettigheter er ivaretatt i humanitære kriser.
- Mennesker i nød har fått nødvendig beskyttelse og assistanse i tråd med de humanitære prinsippene.

Norges humanitære innsats skal være basert på de humanitære prinsippene og svare på akutte behov. Formålet skal være tydelig humanitært, men ses i sammenheng med andre deler av norsk utenriks- og utviklingspolitikk.

Prioriteringer 2025

Strategi for norsk humanitær politikk (2024–2029) ligger til grunn for prioriteringene i 2025. Norge vil:

- styrke beskyttelse mot skadevirkningene forårsaket av militær maktbruk, vold og overgrep i væpnede konflikter og humanitære kriser
- fremme respekt for humanitærretten, flyktingretten og menneskerettighetene
- bekjempe sult og arbeide for å avverge fremtidige sultkriser og humanitære konsekvenser av klimaendringer
- bidra til rask, fleksibel og forutsigbar finansiering av humanitær innsats

Det norske lederskapet innen beskyttelse av sivile videreføres. Det legges særlig vekt på kamp mot seksualisert og kjønnsbasert vold, beskyttelse av barn og unge, beskyttelse av helse- og utdanningsinstitusjoner, samt humanitære konsekvenser av miner, andre eksplosiver og av krig i byer. Inkludering og beskyttelse av personer med funksjonsnedsettelse vektlegges. Beskyttelse av flyktinger og internt fordrevne prioriteres under kap. 153 *Flyktninger, fordrevne og vertssamfunn*, post 70 *Flyktninger og internt fordrevne*. 2025 blir det tredje og siste året som inngår i forpliktelsen om et økonomisk bidrag på minst 1 mrd. kroner over tre år til beskyttelse av barn i væpnet konflikt, som utenriksministeren annonserte i 2023 på den internasjonale konferansen i Oslo om dette.

Norge skal ta humanitærpolitiske initiativ og drive aktivt humanitært diplomati for å ivareta menneskers rettigheter, verdighet og behov i humanitære kriser og fremme beskyttelse av sivile i væpnede konflikter. Norge skal være en pådriver for at partene i væpnede konflikter etterlever sine forpliktelser etter humanitærretten om å tillate og legge til rette for humanitær innsats basert på de humanitære prinsippene. Norge skal støtte humanitære aktører som forhandler om tilgang til nødlidende befolkning med myndigheter og væpnede grupper.

Mennesker som er rammet av krise, skal i størst mulig grad kunne delta i planleggingen og gjennomføringen av den humanitære innsatsen, og kunne holde de humanitære aktørene ansvarlige for kvaliteten og effektiviteten. Kjønnsperspektivet legges til grunn i all innsats.

Innsatsen mot sult styrkes. Når sultkriser inntrer, er nødhjelp som utdeling av mat, vann, skolematordninger eller kontantoverføringer, livsnødvendig. Samtidig skal Norge bidra til å forebygge sultkriser og redusere framtidig sårbarhet ved å bidra til å bygge motstandskraft, styrke

systemer for beredskap og tidlig varsling og ved å handle i forkant der det er mulig. I områder med væpnet konflikt skal det arbeides for å forhindre sultkatastrofer, både ved hjelp av diplomatiske virkemidler og humanitær innsats.

Norge skal ha en helhetlig tilnærming. Humanitær og langsiktig bistand samt arbeid for fred og konfliktløsning, må ses i sammenheng for å redusere humanitære behov og skape grunnlag for bærekraftig utvikling som inkluderer de mest sårbare i utsatte lokalsamfunn.

Norge vil bidra med og fremme rask, fleksibel og forutsigbar finansiering i humanitære kriser, med vekt på kjernebidrag og flerårig støtte til fond og organisasjoner. Støtten bør i størst mulig grad være ikke-øremerket. Samtidig har Norge tradisjon for myk øremerking til globalt underfinansierte temaer, som for eksempel beskyttelse mot seksualisert og kjønnsbasert vold. Regjeringen vil bruke myk øremerking av midler for å sikre at norske humanitærpolitiske initiativ følges opp, og til innsats i kriser der Norge har særlige forutsetninger for å utgjøre en forskjell.

Norge vil bruke sin plass i styrende organer i FN, Røde Kors-bevegelsen og deltakelse i andre multilaterale prosesser til å fremme norsk humanitær politikk.

Norge vil bidra med 150 mill. kroner i kjerne støtte til FNs kontor for koordinering av humanitær innsats (OCHA). Dessuten støtter Norge flere humanitære landfond, som i tillegg til å bidra til koordinert, effektiv og fleksibel humanitær respons, også bidrar til å styrke lokalt ledet humanitær innsats.

Norge tok over det ettårige ledervervet i OCHAs givergruppe fra juni 2024. Norge ønsker å påvirke retning og prioriteringer i OCHA og vil bruke vervet til å profilere norsk humanitært lederskap og norske prioriteringer. Overordnet mål er at OCHA skal bidra til effektiv, inkluderende og koordinert humanitær respons. Videre vil Norge fremme beskyttelse, helhetlig innsats og forutsigbar, betydelig finansiering av humanitær innsats. Norge vil også arbeide for at FN-systemet skal finne varige løsninger for internt fordrevne.

Den operasjonelle responsen på komplekse og vedvarende kriser vil fortsatt stå sentralt i Norges humanitære innsats. Afghanistan, Afrikas horn, Jemen, Palestina, Sahel, Sudan og Syria er eksempler på land og regioner der norsk humanitær innsats vil være viktig også i 2025. Norge vil fortsatt gi betydelig humanitær støtte til Syria-krisen, kombinert med langsiktig støtte til nabolandene Jordan og Libanon over kap. 159 *Regionbevilgninger*, post 70 *Midtøsten* og kap. 153 *Flyktninger, for-*

drevne og vertssamfunn, post 72 Bærekraftig løsninger og vertssamfunn.

Norge vil, gjennom Nansen-programmet, fortsatt gi betydelig humanitær støtte til Ukraina og flyktningrespons i naboland, der Moldova er særlig prioritert. Innsatsen må sees i sammenheng med annen sivil støtte i Nansen-programmet, som foreslås bevilget under kap. 159 *Regionbevilgninger, post 73 Ukraina og naboland.*

Dersom regjeringens mål om å sikre medisinsk evakuering av 20 palestinske pasienter som har behov for behandling ikke nås i 2024, vil det kunne bli foretatt medisinsk evakuering av palestinske pasienter fra Gaza og Egypt gjennom EUs sivile beredskapsmekanisme (UCPM).

Regjeringen vil fortsette satsingen på humanitær innovasjon, for å bidra til tiltak, verktøy og samarbeid som fører til mer effektiv humanitær innsats.

Rapport 2023

Rapporten dekker også tilleggsbevilgning under denne posten, jf. Prop. 44 S (2022–2023) *Endringer i statsbudsjettet 2023 under Utenriksdepartementet og Forsvarsdepartementet (nytt Nansen-program for Ukraina og ettårig ekstrabevilgning til utviklingsland som er særlig rammet av krigens ringvirkninger)* og Innst. 218 S (2022–2023).

Norge var en effektiv, fleksibel og forutsigbar bidragsyter til humanitær innsats også i 2023. Norge fortsatte å øke andelen flerårige avtaler i 2023.

Flerårige avtaler gir partnerne forutsigbarhet og gjør det mulig å utbetale bidragene tidlig på året. Dette gir bedre respons og organisasjonene får større handlingsrom til å prioritere etter humanitære behov når de oppstår. Samtidig innebærer flerårige avtaler mindre kortsiktig handlingsrom på det humanitære budsjettet.

Liv er reddet, nød er lindret og menneskelig verdighet er ivaretatt i humanitære kriser

Norsk humanitær støtte i 2023 bidro til å gi kriserammede mennesker assistanse og beskyttelse i de mest alvorlige humanitære krisene i verden. Støtten ble i all hovedsak kanalisert gjennom FN, Røde Kors-bevegelsen og norske frivillige organisasjoner. Støtte til FN-organisasjonene ble gitt på grunnlag av de FN-koordinerte humanitære responsplanene.

Norge inngikk flerårig avtale om kjernebidrag til OCHA. I en sektor preget av kortsiktig og strengt øremerkede bidrag, gjorde avtalen OCHA i stand til å prioritere innsats der det til enhver tid

var størst behov. Norge ledet fra juni 2023 til juni 2024 den rådgivende gruppen for OCHAs arbeid med FNs humanitære landfond. Landfondene er en viktig kanal for norsk støtte som bidro til effektiv respons og god koordinering på landnivå. Norge har lagt vekt på å fremme lokal og nasjonal innsats i humanitære kriser, styrke landfondenes strategiske rolle i det humanitære landskapet og bedre beskyttelsesrespons gjennom slike fond. 40 pst. av støtten gjennom FNs humanitære landfond gikk til lokale og nasjonale humanitære partnere i 2023. Norge har i styringsdialogen med OCHA vektlagt at en økende andel av fondenes midler skal gå til lokale organisasjoner.

FNs nødhjelpsfond CERF bidro med rask og fleksibel finansiering med til sammen 668 mill. USD i livreddende innsats for nærmere 33 millioner mennesker i humanitære kriser i 2023. Av dette ble 276 mill. USD bevilget til underfinansierte humanitære kriser i 26 land for om lag 14 millioner mennesker. CERF videreutviklet også rammeverkene for tiltak i forkant av humanitære kriser, og bidro med slik innsats i forbindelse med kolerautbruddet i DR Kongo.

De flerårige strategiske partnerskapene med de norske humanitære organisasjonene Caritas Norge, Flyktninghjelpen, inkludert beredskapsstyrken NORCAP, Kirkens Nødhjelp, Norsk Folkehjelp og Redd Barna Norge bidro til effektiv respons i tråd med de humanitære prinsippene. De fleksible midlene som inngår i avtalene, gjorde at organisasjonene kunne reagere raskt på akutte og forverrede kriser gjennom året.

Ny flerårig avtale ble også inngått med Den internasjonale Røde Kors-komiteén (ICRC) for støtte til både hovedkvartersappellen og de operasjonelle appellene, med økte rammer til deres innsats.

Verdens helseorganisasjon (WHO) var også i 2023 en viktig partner for livreddende helsetjenester i kriser. Norsk støtte til WHOs nødhjelpsfond for helsekriser samt øremerket støtte til enkelte humanitære kriser, gjorde at WHO kunne utløse midler til 22 kriser på under 24 timer i 2023. I tillegg gikk støtten til oppskalering av livreddende innsatser i langvarige konflikter. Flere millioner nødlidende mottok livsnødvendige medisiner, vaksiner, kirurgitjenester, seksuelle og reproduktive helsetjenester samt mental helsehjelp og psykososial støtte. Deler av disse tjenestene ble også levert gjennom partnerskapsstøtte til norske humanitære organisasjoner, Røde Kors-bevegelsen og utvalgte FN-organisasjoner.

Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap var partner for støtte til internasjonalt bered-

skapsarbeid, inkludert utsendelse av eksperter til FN og EU-operasjoner, samt varebistand via EUs sivile beredskapsmekanisme (UCPM). Norge bidro via UCPM med 5 000 tonn materiell og utstyr til Ukraina og medisinsk evakuering av 1 287 ukrainske pasienter og pårørende til norske og europeiske sykehus i 2023. For eksempel donerte Norge 15 ambulanser, fem spesialbygde ambulansebusser og utstyr til vaksinerings-, førstehjelp og annet medisinsk forbruksmateriell som helsevesenet i Ukraina hadde behov for.

Støtten til innovasjonsprogrammet «HIP Norway» bidro til innovative løsninger i humanitær sektor, i samarbeid med private aktører. Flere prosjekter under dette programmet kan vise til gode resultater i 2023. Et prosjekt som resirkulerer solcellelamper i en flyktningleir i Uganda, bidro både til å skape arbeidsplasser og til å utvikle en ny modell for avfallshåndtering. En utlånsløsning ble utviklet av FNs høykommissær for flyktninger (UNHCR) til bruk i flere land. I tillegg utviklet programmet nyttige verktøy og viktig kunnskap som ble tatt i bruk for innovasjon i humanitær sektor.

Landene på Afrikas horn opplevde også i 2023 gjentatte og overlappende kriser. Regionen var fra 2021 til 2023 rammet av den mest alvorlige tørken på mer enn 40 år, i tillegg til flom i øvrige deler. Over 36 millioner mennesker i Etiopia, Somalia og andre land i regionen var rammet. Mangel på mat, levebrød og sikkerhet førte også til at mange flyktet ut av regionen, og migrasjonsruten mellom Afrikas horn og Jemen var ifølge Den internasjonale organisasjonen for migrasjon (IOM) en av de travleste og farligste i verden. Norge støttet de humanitære landfondene, utvalgte FN-organisasjoner og de norske partnerorganisasjonenes arbeid i Etiopia, Kenya og Somalia. Prioritet ble gitt til beskyttelse og humanitær assistanse med hovedvekt på matsikkerhet, husly, utdanning og beskyttelse, særlig mot seksualisert og kjønnsbasert vold.

Sahel var preget av økt vold og usikkerhet, klimasjokk og politisk ustabilitet, med vedvarende høye og nye humanitære behov. Mer enn to millioner mennesker var internt fordrevne i Burkina Faso, og de humanitære behovene i Mali økte kraftig. Uttrekket av FNs fredsbevarende operasjon i Mali (MINUSMA) bidro til mer krevende sikkerhetsmessige rammevilkår for humanitære aktører. Rundt 600 000 mennesker flyktet fra Sudan til Tsjad etter at konflikt brøt ut i april 2023. Gjennom UNHCR og FNs befolkningsfond (UNFPA) bidro Norge til flyktningererespons i østlige Tsjad. Norge økte også den humanitære støtten gjennom FN, Røde Kors-bevegelsen og norske strategiske partnere. Støtten bidro bl.a. annet

til matsikkerhet, husly, utdanning og beskyttelse, inkludert mot miner og seksualisert og kjønnsbasert vold. Norge støttet FNs humanitære flytjenester i Mali og Burkina Faso. Disse bidro til å frakte humanitært personell og livsnødvendige forsyninger til områder som på grunn av sikkerhetssituasjonen, ikke kunne nås via landveien.

Sammen med FN og Tyskland, arrangerte Norge i januar 2023 den tredje Tsjadsjøkonferansen i Niamey, Niger. Norge forpliktet seg til å bidra med 200 mill. kroner i humanitær støtte årlig over to år til Tsjadsjøregionen. Dette var en økning på om lag 50 mill. kroner fra tidligere år. Støtte ble hovedsakelig kanalisert gjennom norske humanitære organisasjoner som Flyktninghjelpen, Kirkens Nødhjelp, Redd Barna og Caritas, samt FN og Røde Kors-bevegelsen. I 2023 bidro støtten bl.a. til husly, utdanning, levebrød, matsikkerhet og beskyttelse, inkludert mot seksualisert og kjønnsbasert vold. Bl.a. fikk 25 369 barn i Nigeria, hvorav 10 680 gutter og 14 689 jenter, trygge og gode læringsmuligheter gjennom Flyktninghjelpens innsats. Norge bidro også til å styrke lokalt ledet respons. Mer enn halvparten av midlene i det humanitære landfondet for Nigeria ble i 2023 tildelt lokale organisasjoner og lokale organisasjoner ble inkludert i den strategiske styringen av fondet.

I april 2023 brøt det ut en blodig konflikt i Sudan, som førte til en av verdens største humanitære katastrofer. Mer enn halve landets befolkning, nær 25 millioner mennesker, hadde behov for humanitær assistanse. Seks millioner mennesker ble drevet på flukt fra hjemmene sine, og av disse krysset minst en million grensen til et naboland. Som følge av krisen økte Norge de humanitære bidragene til Sudan kraftig. Norsk humanitær støtte bidro til å yte livsviktig helsehjelp, støtte til ofre for seksuell vold, matvarehjelp til folk som sulter, såkorn og annen støtte til matprodusenter rammet av krigen. Norge støttet også FNs høykommissær for flyktninger (UNHCR), som bisto menneskene som flyktet over grensen til et naboland.

De humanitære behovene i Gaza var betydelige allerede før Hamas sitt terrorangrep på Israel 7. oktober. Krig i tett befolkede områder, kombinert med struping av humanitær tilgang, skapte en katastrofal humanitær situasjon preget av mangel på rent vann, mat, husly, helsehjelp, drivstoff og manglende beskyttelse mot vold og overgrep. Hjelpearbeiderne ble også ofte ofre for angrep fra de stridende parter, primært Israel. Selv om parter i konflikt plikter å legge til rette for humanitær tilgang også mens kamphandlinger pågår, ble tilbakeholdelse av humanitær assistanse brukt i

våpenhvileforhandlingene, med store konsekvenser for sivilbefolkningen.

På grunn av store humanitære behov økte norsk humanitær støtte til Afghanistan. Jordskjelvene i Herat-provinsen og mange flyktninger som returnerte fra Pakistan til Afghanistan høsten 2023, utløste økt norsk støtte. Taliban innførte i april forbud mot afghanske kvinnelige ansatte i FN, tilsvarende forbudet mot afghanske kvinnelige ansatte i frivillige organisasjoner av desember 2022. Forbudene har gjort det ressurskrevende for FN-systemet og norske, internasjonale og nasjonale organisasjoner å sørge for at humanitær støtte kunne leveres i størst mulig grad i henhold til de humanitære prinsippene. Forhandlinger med lokale myndigheter og justering av programmer for å sikre at hjelp også nådde fram til kvinner, jenter og sårbare i den afghanske befolkningen, har lagt ytterligere press på et allerede strukket humanitært system. Norge tok offentlig og gjennom diplomatiske samtaler tydelig til orde for at tilstrekkelig humanitær assistanse til kvinner kun er mulig om kvinner får delta i den humanitære innsatsen.

De humanitære behovene fortsatte å øke i Syria i 2023, ikke minst som følge av jordskjelvene i februar som førte til særlig store ødeleggelser i provinsene Idlib og Aleppo, både i opposisjons- og regjeringskontrollert område. Skjelvene kom på toppen av en allerede svært vanskelig økonomisk situasjon med økende humanitære behov. Norge bidro til en bred respons, for å skaffe husly, vann- og sanitærløsninger, og til utstyr for de mange som hadde mistet alt. Norge bidro også med medisinsk assistanse, både utstyr og gjennom styrking av pågående helseinnsats.

Norge fortsatte å støtte internt fordrevne i Syria, både gjennom reparasjon av vann- og sanitærsystemer og skoler, i tillegg til arbeid med eksplosive etterlatenskaper fra krigen. Flere partnere arbeidet også med å styrke helsesystemer, på forskjellige nivåer.

Mennesker i nød har fått nødvendig beskyttelse og assistanse i tråd med de humanitære prinsippene

Norge var en tydelig stemme for beskyttelse av sivile og respekt for folkeretten i det multilaterale og bilaterale arbeidet, også i 2023. Her knyttes det humanitære arbeidet tett til innsatsen for fred og forsoning og nedrustning.

Etterlevelse og utvikling av humanitærretten er særlig viktig i vårt samarbeid med FN og Den internasjonale Røde Kors-komiteen (ICRC), hvor normativt arbeid og praktiske tiltak følger hver-

andre. Norge prioriterte partnerskap med humanitære organisasjoner som også arbeidet operativt med beskyttelse i sine programmer.

Norge bidro i 2023 til en gjennomgang av den FN-ledede humanitære innsatsen for beskyttelse og det ble arbeidet systematisk med FN-organisasjonene for å gjennomføre nødvendige endringer. Flyktninghjelpen fikk i oppdrag av FN å gjøre evalueringen, og spilte en viktig og konstruktiv rolle i dette arbeidet.

ICRCs rolle og mandat er sentralt med tanke på opplæring av væpnede styrker, samt å fremme etterlevelse og utvikling av humanitærretten. Dialog med våpenbærere er avgjørende for beskyttelse av sivile, og med norsk støtte gjorde særlig ICRC og den sveitsiske ikke-statlige organisasjonen Geneva Call et solidt arbeid. Dette bidro bl.a. til frigivelse av fanger, bedre humanitær tilgang og økt bevissthet om forebygging av seksualisert vold og rekruttering og bruk av barn i væpnet konflikt.

Arbeidet med savnede personer og gjenoppsettelse av familieforbindelser er møysommelig, men betyr svært mye for dem det gjelder. Særlig ICRC og FNs barnefond (UNICEF) spilte en avgjørende rolle, også i 2023.

Erklæringen om trygge skoler bidrar til beskyttelse av utdanningsinstitusjoner og fortsatt tilgang til utdanning i væpnede konflikter. Redd Barna og Den globale koalisjonen for å beskytte utdanning mot angrep er våre viktigste partnere i dette arbeidet. Australia, Guyana og Mauritius sluttet seg til erklæringen i 2023. Ved utgangen av året støttet 119 stater erklæringen. Gjennomføringsnettverket som ble etablert av Norge i 2021, brukes for å styrke oppfølging på landnivå og samarbeidet mellom stater og organisasjoner. I 2023 fokuserte nettverket på Vest-Afrika (Sahel), der utdannings-, utenriks- og forsvarsmyndigheter møttes på tvers av grensene for å lære av hverandres erfaring med beskyttelse av utdanning, samt bidro til opplæring for tilsluttede stater i samarbeid med Spania. Colombia fikk i 2023 på plass en nasjonal handlingsplan for gjennomføring av erklæringen.

En forutsetning for trygg tilgang til helsetjenester er at helsevesenet og pasienter beskyttes mot angrep i væpnede konflikter. Norge fortsatte derfor sin støtte til WHO's overvåkningsmekanisme over angrep på sykehus og øvrige helsefasiliteter globalt. I tillegg samarbeidet Norge med WHO og øvrige aktører for å fremme respekten for humanitærretten blant parter i konflikt og understreke deres plikt til å beskytte helseinstitusjoner.

Norge videreførte innsatsen for beskyttelse mot seksualisert og kjønnsbasert vold (SGBV) i humanitære kriser og humanitær assistanse for å imøtekomme overlevendes behov, uansett kjønn. Norge bidro med om lag 520 mill. kroner til SGBV-innsats, inkludert tilgang til seksuelle og reproduktive helsetjenester. Dette var en betydelig økning fra tidligere år. Om lag 100 mill. kroner av dette gikk til Ukraina-responsen. Økningen var delvis på grunn av ekstrabevilgningen i Prop. 44 S (2023–2024).

UNFPAs humanitære tematiske fond bidro med seksuelle og reproduktive helsetjenester til 960 000 mennesker og forebygging av seksuell og kjønnsbasert vold, risikodemping og responstjenester til 719 000 mennesker i 35 kriserammede land. Øremerket støtte til innsats på landnivå bidro også til styrket respons i land som Bangladesh, Burkina Faso, Etiopia, Nigeria, Pakistan og Tsjad. Kirkens Nødhjelp bidro i en rekke humanitære kriser til at over 80 000 overlevende etter seksuell og kjønnsbasert vold til sammen ble nådd med spesialiserte tjenester som klinisk behandling av voldtekt og mental og psykososial støtte.

ICRC videreførte viktig arbeid for forebygging av seksualisert vold i konflikt bl.a. gjennom direkte dialog med våpenbærere. All Survivors Project, i samarbeid med FNs spesialutsending for beskyttelse av barn i konflikt, videreførte nybrottsarbeid for å styrke kunnskapen om konfliktrelatert seksualisert vold mot gutter og menn. Konfliktrelatert seksualisert vold ble videreført som et prioritert tema i ny nasjonal handlingsplan for kvinner, fred og sikkerhet. Norge løftet tematikken på den internasjonale dagsorden ved flere anledninger, bl.a. i samarbeid med FNs spesialutsending for seksualisert vold i konflikt.

Gjennom arbeidet i FNs sikkerhetsråd for beskyttelse av barn i væpnet konflikt og oppfølgingen av dette i 2023, har Norge nå en ledende rolle på området internasjonalt. Arbeidet ble fulgt opp bl.a. gjennom innsats for iverksetting av konklusjonene fra Sikkerhetsrådets arbeidsgruppe for barn i væpnet konflikt. Dette for å hindre grove folkerettsbrudd overfor barn og bistå barn som har vært ofre for folkerettsbrudd. I samarbeid med humanitære partnere, har Norge fortsatt å løfte tematikken. I juni 2023 arrangerte Norge, sammen med UNICEF, ICRC og Redd Barna, en internasjonal konferanse for å styrke beskyttelsen av barn i væpnet konflikt. Rundt 30 stater og over 40 organisasjoner anerkjente at lidelsene til barn som er rammet av væpnet konflikt er en av de største politiske og humanitære utfordringene i

dag. De forpliktet seg til å handle og mobilisere politiske og økonomiske forpliktelser for å følge opp. Regjeringen besluttet å sette av minst 1 mrd. kroner til denne innsatsen over tre år.

Arbeidet med oppfølging av handlingsplanene for økt innsats mot anti-personellminer og klasevåpen fortsatte i 2023. Økt bruk av slike våpen i pågående konflikter gjorde arbeidet viktigere, men også mer krevende. I 2023 var støtten på om lag 500 mill. kroner, hvorav om lag 175 mill. kroner gikk til Ukraina over Nansen-programmet. Om lag 370 mill. kroner ble fordelt til innsats mot miner, klaseammunisjon og andre eksplosiver i totalt 20 land. Norsk Folkehjelps langvarige innsats for kartlegging og rydding av klaseammunisjon i Bosnia Herzegovina bidro til at landet i 2023 kunne erklære seg fritt for klaseammunisjon. I Colombia bidro HALO Trusts minerydding til å styrke fredsavtalen og stabiliseringen gjennom rydding av miner, så landområder igjen kan brukes produktivt av lokalsamfunnene. Norsk innsats omfattet også opplæring for sivilbefolkningen i å håndtere risiko for eksplosiver i dagliglivet. I Jemen nådde Norsk Folkehjelp over 26 000 mennesker med slik opplæring.

Norge fremmet behov for helhetlig innsats med bedre samspill mellom humanitær bistand, utviklingssamarbeid og fredsbygging i internasjonale møter, i styremøter og konsultasjoner med FN-organisasjoner og utviklingsbankene, samt i årlige møter med humanitære partnere. Helhetlig tilnærming ble også vektlagt i relevante strategier og handlingsplaner, som i regjeringens handlingsplan for kvinner, fred og sikkerhet. En veileder for ansatte i utenriktjenesten og Norad ble utarbeidet for å følge opp målsettingen om helhetlig tilnærming og klargjøre hvordan dette kan gjennomføres i praksis. Veilederen benyttes for styrearbeid i multilaterale organisasjoner og legges til grunn i politikuttforming og strategiarbeid.

Norsk kjernestøtte til partnerskapsplattformen for bærekraftig energiløsninger for mennesker på flukt, Global Plan of Action for Sustainable Energy Solutions in Situations of Displacement (GPA), bidro til at dette ble et viktig koordinerende organ internasjonalt for å fremme grønn humanitær respons. GPA bistår partnere, inkludert FN og medlemsland, med å utvikle, gjennomføre og overvåke bærekraftige energiprojekter.

Budsjett 2025

Det foreslås bevilget 4 336,5 mill. kroner i 2025. Det er en økning på 435,2 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett for 2024 grunnet økte

humanitære behov i verden, inkl. i Gaza. Det legges foreløpig opp til at en andel på om lag 130 mill. kroner av denne økningen vil brukes i Palestina.

Post 71 Verdens matvareprogram (WFP)

Bevilgningen dekker kjernestøtte til Verdens matvareprogram (WFP). WFP er verdens største humanitære aktør med kjernemandat til å redde liv. WFP har et todelt mandat, der 80 pst. av ressursene går til humanitær innsats. De resterende midlene går til forebygging og utviklingsinnsats for å redusere sårbarhet og framtidige matkriser. Organisasjonen har ansvar for å koordinere logistikk og kommunikasjon i FN, og har en servicefunksjon overfor andre humanitære aktører, gjennom FNs humanitære flytjeneste UNHAS.

Mål 2025

Denne bevilgningen støtter særlig bærekraftsmål 2 – Utrydde sult, oppnå matsikkerhet og bedre ernæring, og fremme bærekraftig landbruk og 17 – Styrke gjennomføringsmidlene og fornye globale partnerskap for bærekraftig utvikling.

Bevilgningen skal bidra til at WFP når sine strategiske mål, som i inneværende strategiperiode (2022–2025) er:

- Akutte mat- og ernæringsbehov er møtt.
- Ernærings-, helse- og utdanningssituasjonen er blitt bedre.
- Bærekraftige levebrød er sikret.
- Nasjonale programmer og systemer er styrket.
- Mer effektive humanitære aktører og utviklingsaktører.

Prioriteringer 2025

Norge vil, som styremedlem og gjennom samarbeidet for øvrig, særlig vektlegge gjennomføringen av WFPs flerårige strategi. Tett samarbeid mellom humanitær og langsiktig bistand prioriteres. Norge støtter det humanitære arbeidet til WFP i krisesituasjoner. Med færre tilgjengelige økonomiske ressurser er det avgjørende å forebygge kriser der man kan for å redusere humanitære behov. Norge skal støtte varslingsbasert innsats og støtte skolematordninger basert på lokal produksjon. Sultkatastrofer forekommer nesten utelukkende i konfliktområder, hvor humanitærretten brytes og humanitære aktører ikke får tilgang. Norge skal bidra til at rettigheter til mennesker i krise ivaretas og at uhindret tilgang for humanitære aktører muliggjør effektiv humanitær respons. Det er viktig å vektlegge godt humani-

tært giverskap, herunder fleksible, forutsigbare, ikke-øremerkede/kjernebidrag for rask og effektiv respons. Godt styresett i WFP og mest mulig effektiv humanitær innsats er sentralt. I tråd med norske forpliktelser om hvordan FN kan finansieres bedre («Funding Compact»), vil regjeringen holde kjernestøtten på et høyt nivå.

Rapport 2023

I 2023 var den samlede norske støtten til WFP i overkant av 2,4 mrd. kroner, fordelt med om lag 2 mrd. kroner over tematiske og humanitære budsjetter og regionbevilgningene, og 430 mill. kroner i kjernestøtte. WFP markerer 60 år og deres arbeid er både viktigere og mer utfordrende enn tidligere. I 2023 var 333 millioner mennesker rammet av akutt matmangel som følge av konflikter, ekstremvær, økonomiske ringvirkninger av pandemien og prisinflasjon på mat og energi. 2023 ble preget av ekstraordinære kriser som i Sudan og Gaza, samt langvarige og uløste konflikter som skaper nye behov hvert år. Det er særlig bekymringsfullt at sikkerhetsrisikoen for de ansatte i WFP har vært spesielt høy i 2023. Seks ansatte har mistet livet mens de utførte sitt arbeid.

Samtidig med økende behov har WFPs budsjetter blitt kraftig redusert. WFP har også erfart betydelige restriksjoner på humanitær tilgang. Begge disse faktorene utfordrer arbeidet og medfører at færre mottar livsviktig assistanse. Gjennom 2023 har en rekke landprogrammer måttet redusere sine leveranser betydelig og går slik sett på akkord med minimumsstandarder for kvalitet i bistanden: WFPs mottakere fikk i snitt kun 43 pst. av de årlige rasjonene de hadde behov for, og matbistand varte kun 54 pst. av tiden den burde ha vart. Samtidig var bare 1,4 pst. av de utdelte rasjonene tilstrekkelig næringsrike. Dette skyldtes utilstrekkelige ressurser og begrenset kapasitet til å berike maten lokalt.

Organisasjonen har iverksatt en rekke tiltak for å effektivisere, med effektivitetsgevinst på 256 mill. USD. Gevinsten skyldes i hovedsak nedbemanninger, men også effektivisering av distribusjonssystemer.

I 2023 nådde WFP 152 millioner personer globalt, og leverte 3,7 millioner tonn mat og 2,8 mrd. USD i kontantoverføringer. De fem største mottakerlandene i 2023 var Afghanistan, Jemen, Somalia, Sør-Sudan og Etiopia.

De humanitære konsekvensene av krigen mot Ukraina, Gaza og Sudan illustrerer omfanget av krav til hurtig og vedvarende respons. De fleste humanitære kriser er nå vedvarende på grunn av

manglende konfliktløsning, intern fordrivelse og flukt med mer, og trekker store ressurser over tid. WFP utgjør en integrert og svært vesentlig del av FNs samlede humanitære respons og akuttinnsats, sammen med OCHA, UNICEF, WHO m. fl. WFP skal være en viktig stemme for humanitær tilgang, respekt for og opprettholdelse av internasjonal humanitærrett og beskyttelse. Sudan, Gaza, Tigray/Etiopia og Myanmar er enkelte eksempler på alvorlige brudd på forpliktelser på disse områdene. WFP er en viktig røst for å fremme matsikkerhet, forebygging og helhetlig innsats. Behovet for dreining mot mer helhetlig innsats forsterkes av at humanitære kriser nå i større grad vedvarer. WFP arbeider med å bygge motstandskraft, tidlig varslingsystemer, og støtte til sosiale beskyttelsesprogrammer. Varslingsbasert innsats er livreddende, opprettholder menneskelig verdighet og reduserer sårbarhet for framtidige kriser – i tillegg til å være billigere enn ordinær humanitær innsats etter at krisen er et faktum. Der det er mulig med slik innsats vil det altså være et bedre alternativ enn akuttinnsats både fordi det er billi-

gere og bedre der og da, og fordi det bidrar til å redusere behovene på sikt. I 2023 investerte WFP 83 mill. USD i kapasitetsstyrking av nasjonale programmer for sosial beskyttelse i 55 land. I tillegg har det vært en økning på 51 pst. i antall småbønder som fikk støtte for økt tilgang til markeder. Imidlertid ble færre mennesker nådd med WFPs klimatiltakshjelp. Andelen fleksible midler og støtten fra privat sektor er økt.

WFP godkjente i 2023 en ny strategi for bruk av kontanter. Dette har gitt gode resultater. WFP har også fortsatt å ha en ledende rolle innen skolemat, og jobber stadig med nasjonale myndigheter for å øke andelen som mottar skolemat. Antall barn som fikk skolemat økte fra 22 millioner i 2022 til 22,3 millioner i 2023. Norge er en strategisk viktig giver ved at vi gir betydelige ikke-øremerkede midler og er ett av få land som også gir flerårige tilsagn om støtte.

Budsjett 2025

Det foreslås bevilget 430 mill. kroner i 2025.

Kap. 151 Fred, sikkerhet og globalt samarbeid

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025
70	Fred og forsoning, <i>kan overføres</i>	424 316	415 260	395 260
71	Globale sikkerhetsspørsmål og nedrustning, <i>kan overføres</i>	145 225	144 060	132 060
72	Stabilisering av land i krise og konflikt, <i>kan overføres</i>	177 031		
73	FN og globale utfordringer, <i>kan overføres</i>	298 866	268 138	238 138
74	Pliktige bidrag til FN-organisasjoner mv.	360 253	423 819	405 220
Sum kap. 151		1 405 691	1 251 277	1 170 678

Dette kapittelet dekker norsk freds- og forsoningsinnsats, globale sikkerhetsutfordringer og nedrustning, frivillige bidrag til FNs innsats for fred og støtte til FNs generalsekretærs reformagenda.

Post 70 Fred og forsoning, kan overføres

Bevilgningen dekker tiltak for å fremme konfliktløsning, fred og forsoning. Dette omfatter tilrettelegging av fredsforhandlinger og dialoginitiativ,

kapasitetsbygging for parter i konflikt og oppfølging av fredsavtaler.

Konfliktløsning er i Norges sikkerhetspolitiske interesse og bidrar til internasjonal fred og sikkerhet. Med økt global spenning og et konfliktbilde i endring, og der kriger i økende grad truer Norges globale, humanitære og nasjonale interesser, kreves en styrket innsats for fred og forsoning. Stadig flere konflikter og store humanitære behov preger alle verdensdeler. Konfliktløsning er en nøkkel til bedre levekår for en stor andel av verdens befolkning

Norges arbeid for fred og forsoning omfatter konflikter i Afrika, Asia, Europa, Midtøsten og Latin-Amerika. Det jobbes både med å videreutvikle eksisterende innsatser der Norge har en rolle, samt å sondere muligheter for nye prosesser. Et effektivt arbeid for konfliktløsning krever langsiktighet og fleksibilitet, og at innsatsen raskt kan tilpasses prosesser og geografiske områder etter behov.

En viktig del av innsatsen handler om å hindre at konflikter eskalerer og blir mer voldelige eller brer seg. Dialoginitiativer kan også ha avgjørende forebyggende effekt. Videre støtter bevilgningen arbeidet for å styrke kvinners deltakelse i fredsprosesser og sivilt samfunns bidrag til inkluderende fredsprosesser.

Arbeidet med konfliktløsning gjennomføres i kontekster preget av usikkerhet og politisk risiko. Det arbeides kontinuerlig for å redusere risikoen gjennom oppfølging og kontroll. Samtidig som Norge arbeider direkte med myndigheter og ulike grupper i konflikt, samarbeider Norge tett med norske og internasjonale organisasjoner, samt FN-systemet. En del av bevilgningen går til å sikre gode rammer for forhandlinger og innebærer kostnader til bl.a. møtelokaler, transport, sikkerhetstiltak og annen logistikk for parter i konflikt.

Mål 2025

Bevilgningen skal støtte bærekraftsmål 16 – Fremme fredelige samfunn for bærekraftig utvikling, sørge for tilgang til rettsvern for alle og bygge velfungerende, ansvarlige og inkluderende institusjoner på alle nivåer.

Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål:

- Konflikter er forebygget, dempet og/eller løst og vold er redusert.
- Fredsprosesser er inkluderende, og kvinners deltakelse i alle faser er styrket.
- Fredsavtaler er i samsvar med internasjonale standarder, inkludert når det gjelder ofres rettigheter og ikke-diskriminering.

Prioriteringer 2025

Regjeringen vil spisse norsk innsats for konfliktløsning gjennom målrettede initiativ. En betydelig andel av de raskt voksende humanitære behovene er drevet av konflikt, og som stor humanitær aktør, er det i Norges interesse å bidra til å forebygge og blegge konflikter for å redusere humanitære lidelser.

I Latin-Amerika støtter Norge den colombianske regjeringens politikk for «total fred» og målsetningen om humanitær lindring for lokalbefolkningen. Som garantistland for fredsavtalen mellom regjeringen og FARC (Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia) arbeider Norge for at fredsavtalen som ble undertegnet i 2016, skal gjennomføres i sin helhet. Norge er også garantistland for forhandlingene med geriljabevegelsen ELN (Ejército de Liberación Nacional), samt for forhandlinger med andre væpnede grupper i landet.

Norge vil fortsatt støtte opp om arbeidet for en politisk og inkluderende løsning på krisen i Venezuela, til beste for landets befolkning.

Norge vil styrke dialogen med toneangivende land i Midtøsten og støtte prosesser som kan bidra til deeskalering av de ulike konfliktlinjene i regionen, herunder mellom Israel og Palestina. I Jemen støtter Norge partenes og FNs forberedelser og gjennomføring av en politisk prosess. Innsatsen vil også ha mål om å dempe regional eskalering i lys av utviklingen og angrep på skipsfart i Rødehavet.

I Afrika står konfliktløsningsarbeidet i Etiopia og Somalia sentralt. Etter tre tiår med konflikt i Somalia, og et landskap som fremdeles er fragmentert og splittet, støtter Norge myndighetenes arbeid med nasjonal forsoning og lokale fredsprosesser. Det er en prioritet for Norge å bidra til at partene finner en løsning for Somaliland. Etiopia preges av væpnede konflikter mellom myndighetene og ulike grupper. I Oromia bidrar Norge med initiativ for styrket kontakt med de ulike aktørene, både nasjonalt og internasjonalt, for å støtte mulige forhandlede politiske løsninger. Selv om mulighetene for konfliktløsning og voldsreduksjon i Sahel er små på kort sikt, vil Norge fortsette å støtte initiativer som kan bidra til en bedring av den alvorlige situasjonen.

I Afghanistan støttes afghaneres bruk av fredelige midler for å søke løsninger som kan bedre rettigheter, fred og sikkerhet i landet. Det kan innebære tilrettelegging av møter mellom *de facto* myndighetene, medlemmer av det afghanske sivilsamfunnet og internasjonale partnere i Afghanistan arbeidet. Det vil gis støtte til uformelle dialoginitiativ som legger til rette for økt koordinering blant politiske opposisjonelle og bredere afghansk sivilsamfunn, og for dialog med Taliban.

I Asia har Norge en langsiktig innsats for fred og forsoning både på Filippinene og i Myanmar. Den geopolitiske dynamikken påvirker lokale konflikter i Asia og øker betydningen av Norges arbeid for konfliktløsning i regionen.

På Filippinene spiller Norge en ledende rolle i avvæpningsprosessen på Mindanao, som nærmer seg en avsluttende fase. Avvæpningen av de 40 000 tidligere stridende fra Moro Islamic Liberation Front er avgjørende for å sikre stabilitet og utvikling i regionen. Norge er også offisiell tilrettelegger i den langvarige konflikten mellom myndighetene og kommunistbevegelsen og har tett kontakt med begge parter for å finne en endelig politisk løsning på konflikten. Støtte til demokrati-bevegelsen står sentralt i vårt engasjement i Myanmar og vil videreføres. Norge har lagt til rette for møteplasser mellom sentrale aktører, herunder den demokratiske opposisjonen, sivilsamfunn og de etniske væpnede gruppene. Målsetningen har vært å øke muligheten for en inkluderende politisk løsning på konflikten i fremtiden.

Norge vil fortsette å utveksle erfaringer med konfliktløsning og støtte Ukrainas kapasitet for gjennomføring av landets fredsformel (Ukraine Peace Formula). Dette inkluderer støtte til arbeidet med retur av deporterte barn og ulovlig anholdte sivile, utveksling av krigsfanger, atom-sikkerhet, matsikkerhet og energisikkerhet.

I tillegg til de ovennevnte prosessene vil Norge legge til rette for en rekke diskrete initiativ i ulike prioriterte konfliktsituasjoner globalt, etter ønske fra konfliktpartene.

Norge vil vektlegge arbeidet for inkludering av kvinner i alle faser av fredsprosesser og norske meklingsteam skal arbeide systematisk med inkludering av kvinner og kjønnsperspektiver i fredsprosesser.

Senter for internasjonal konfliktløsning (NOREF) og sveitsiske Centre for Humanitarian Dialogue (CHD) er viktige partnere for Norge i freds- og forsoningsarbeidet. NOREF arbeider langsiktig, med uformelt konflikt diplomati i politisk og væpnet konflikt, og bidrar med analytisk innsikt, nettverk og dialog. CHD arbeider globalt med å bringe parter i konflikt sammen, har brede nettverk og er tidlig ute med å fange opp nye utviklingstrekk.

Klimakrisen kan forverre konflikter og er en trussel mot fredsprosesser og konfliktforebygging. Dette må tas i betraktning i freds- og forsoningsarbeidet.

Rapport 2023

Fredsprosesser og politiske dialoginitiativ har ført til at konflikter er forebygget, dempet og/eller løst og til at vold er redusert

I *Colombia* var Norge en sentral aktør innen hele bredden av regjeringens agenda for «total fred»

og bidro til gjennomføring av fredsavtalen med FARC og som garantistland og tilrettelegger i fredsprosessen med ELN, samt i dialogprosesser med andre væpnede grupper. I 2023 ble fredsforhandlingene med ELN gjenopptatt med aktiv norsk deltakelse. Partene inngikk bl.a. en avtale om våpenhvile som fortsatt ble overholdt ved utgangen av året. Volden ble målt redusert i flere provinser med over 60 pst. i de første månedene etter at våpenhvilen ble inngått.

Støtte til gjennomføring av fredsavtalen med FARC fra 2016 var hovedprioritet for Norge. Dette innebar finansiering av systemet for overgangsrettferdighet og ofres rettigheter (spesialjurisdiksjonen for fred, erstatning av ofrene i konflikten og oppfølging av sannhetskommisjonen).

I 2023 bidro norsk støtte til at om lag 2 500 ofre fikk delta i forberedende rettslige prosesser i spesialdomstolen for fred. Norsk støtte har også bidratt til at institusjonene følger internasjonale standarder for utforming av alternative straffeutmålinger. Opplæring og støtte til geriljasoldater som la ned våpnene da fredsavtalen ble inngått, har gjort det mulig for dem å skaffe seg inntekter som det går an å leve av. Norsk støtte rettet mot tidligere stridende med nedsatt funksjonsevne øker deres sjanse til å delta i arbeidslivet.

Dialog- og forsoningsinitiativ i utsatte områder bidro til å styrke tilliten mellom ulike aktører i fredsprosessen, inkludert mellom militæret og sivilbefolkningen på lokalt nivå.

Fredsprosesser er inkluderende, og kvinners deltakelse i alle faser er styrket

Norge fortsatte arbeidet for inkludering av kvinner i fredsprosesser med en rekke ulike tiltak. Norge støttet sivilsamfunnsorganisasjoner som arbeider på bakken med kapasitetsbygging og strategiarbeid for å styrke kvinners deltagelse i forhandlinger og dialoginitiativer. Norske meklingsteam arbeidet systematisk med inkludering av kvinner i fredsprosesser med egne strategier for hvert enkelt engasjement.

Tiltakene bidro til økt oppmerksomhet om kvinners rettigheter i fredsforhandlinger og gjennomføring av fredsavtaler. Norge videreførte arbeidet i det norske, nordiske og globale nettverket for kvinnelige meglere. Gjennom Flyktninghjelpens beredskapsstyrke, NORCAP, videreførte Norge støtte til kapasitetsbygging og bemanning av sekretariatet for Det afrikanske nettverket av kvinnelige fredsmeklere (FemWise-Africa) og sekonderinger av kvinner til Den afrikanske unions operasjonelle arbeid i felt.

Norge bidro til oppfølging av en rekke nasjonale handlingsplaner for kvinner, fred og sikkerhet, både gjennom finansiell støtte og erfaringsdelinger fra egen handlingsplan.

Samarbeidet om kvinners deltakelse i fredsprosessen ble styrket gjennom avtaler med sivil samfunnsaktører, FN og den colombianske regjeringen. Norge var en sentral støttespiller i utarbeidelsen av Colombias første nasjonale handlingsplan for kvinner, fred og sikkerhet og bidro til å sikre bred deltakelse i ferdigstilling av planen.

Fredsavtaler er i samsvar med internasjonale standarder, inkludert når det gjelder ofres rettigheter og ikke-diskriminering

Regjeringen og opposisjonen i *Venezuela* gjenopptok forhandlinger tilrettelagt av Norge høsten 2023. 17. oktober undertegnet partene to delavtaler på Barbados. Én omhandlet politiske rettigheter og valgbetingelser, mens den andre dreide seg om grunnleggende nasjonale interesser. Forhandlingene var foranlediget av en bilateral dialog mellom USA og Venezuela. Gjennom norsk støtte bidro sivilsamfunnsorganisasjoner til inkluderende dialog og konfliktreduserende tiltak i Venezuela.

Norge har bidratt til å tilrettelegge for samtaler mellom *de facto* myndighetene i Kabul og andre afghanere i og utenfor *Afghanistan*. Formålet med dette har vært fremme av et inkluderende styresett, menneskerettigheter og kvinners stilling. Norge har også bidratt til å utvikle dialogen mellom det internasjonale samfunnet og *de facto* myndighetene. Norge har styrket internasjonal koordinering mellom regionale land og land i vestkretsen om *Afghanistan*

I *Midtøsten* bidro Norge til å forebygge eskalering og styrke kontakt mellom landene i regionen omkring tillitsbygging, konfliktløsning og stabilisering gjennom kontakt og dialog med sentrale land og aktører.

I *Jemen* støttet Norge partneres lokale dialoginitiativ som bidrar inn i FN-prosessen, og som fremmer kvinners deltakelse i deeskalering av konflikt og sikkerhetssektorreform. Fra norsk side er det jobbet for en mer inkluderende prosess som også fremmer kvinners deltakelse bl.a. gjennom finansiering av eksperter på kvinners inkludering til FN. Norge er i dialog med aktørene i konflikten for å bidra til å berede grunnen for fremtidige fredssamtaler.

I *Etiopia*, etter en brutal krig med store militære og sivile tap, ble det inngått en avtale om en «permanent våpenstillstand» i 2022. Norge støttet AUs overvåkningsmekanisme som har bidratt til å

stabilisere situasjonene i regionen. Norge videreførte støtte til lokale initiativ for fredelig konfliktløsning i samarbeid med religiøse aktører og Kirkens Nødhjelp. Prosjektet har bidratt til å fremme dialog som fredelig konfliktløsningsmetode. Videre støttet Norge dialoginitiativ mellom partene i Oromia-konflikten og partnerorganisasjoner som jobber for å dempe konflikter internt i regionen, med vekt på å posisjonere kvinner til aktiv deltagelse i dialog og konfliktløsning gjennom kapasitetsbygging og koalisjonsbygging innenfor relevante tematiske områder.

I *Somalia* fortsatte Norge arbeidet for nasjonal forsoning og fredsløsninger gjennom tett dialog med myndighetene og sivil samfunn. Norge støttet partenes forberedelser til en mulig gjenopptakelse av forhandlinger mellom Somalia og Somaliland.

Gjennom partnerorganisasjoner (NIS Foundation) og i tett kontakt med myndighetene har Norge støttet lokale fredsprosesser bl.a. i delstatene South West og Hirshabelle. I Hirshabelle har Norge også gjennom den tyske Berghof-stiftelsen støttet kapasitetsbygging av kvinner og ungdom for inkludering i lokale fredsprosesser. Det er bygd opp team som bistår når lokale konflikter bryter ut. I tillegg har Norge gjennom stiftelsen European Institute for Peace bygd kapasitet for å håndtere klimarelaterte konflikter.

I *Sahel* og nærliggende land støttet Norge partnere som gjennomfører dialog og konfliktløsning lokalt, for å bygge regional kapasitet til samarbeid på feltet. Interessen for konfliktløsning gjennom dialog og forhandlinger, og regionalt samarbeid om slikt, er stedvis økende. Gjennom partnere støtter Norge, på forespørsel, opp om regionale lederskap og initiativ. Inkludering av kvinner i dialogarbeid har vært utfordrende pga. tradisjonelle kjønnsroller, men partnere har evnet å involvere kvinner i dialogarbeid gjennom målrettede dialoger kun for kvinner. Norske partnere har over tid arbeidet med kvinner i signatargruppene til Algiers-avtalen for å heve kapasitet på forhandlinger og diplomatiske relasjoner.

I *Sør-Afrika* samarbeidet Norge med partnere om opplæring av fredsmeglere fra regionen, med særlig vekt på kvinnelige meklere. Årlige utvekslinger gjennomført med bistand fra det norske nettverket for kvinnelige meglere. Med støtte fra Norge deles sørafrikanske erfaringer med overgangen fra apartheid til demokratisk styresett.

I *Zimbabwe* samarbeidet Norge bl.a. med organisasjonen Zimbabwe Institute som organiserer rundebord om nasjonale dialog- og valgprosesser. I forbindelse med presidentvalget i 2023 bidro

instituttet til økt kvinnelig politisk deltakelse. Organisasjonen bidro også til utforming av forslag til valgreform.

I *Myanmar* gikk militærkuppet inn i sitt tredje år. Norge har opprettholdt støtte og tett kontakt med både internasjonale og lokale aktører som jobber med føderal demokratiutvikling og mot militærstyre. Norge tilrettela for møteplasser mellom den demokratiske opposisjonen, sivilsamfunn og de etniske gruppene. Norge bidro til at stemmer fra sivilsamfunnet ble hørt av sentrale beslutningstakere i New York. Nettverk av kvinner mottar norsk støtte for å drive lokal konfliktløsning og utveksle erfaringer med internasjonale partnere om fredsprosesser.

Norge videreførte sin støtte til fredsprosessen på *Filippinene*. Norge har en sentral rolle i implementeringen av avvæpningsprosessen på Mindanao av de tidligere soldatene fra Moro Islamic Liberation Front. Totalt er nå 25 000 opprørere demobilisert (15 000 gjenstår). En del av denne støtten dreier seg om å styrke kvinners stemmer i lokale forhandlinger samt å øke forståelse for og implementering av humanitærretten.

I prosessen mellom den filippinske regjeringen og kommunistbevegelsen har Norge etter ønske fra partene opprettholdt vårt fred og forsoningsengasjement. Det resulterte i at filippinske myndigheter og kommunistbevegelsen signerte en felles visjon for fred i Oslo i november 2023. Denne visjonen gir grunnlag for ny giv i fredsprosessen og utsikter til en endelig fredsavtale.

Norge har fortsatt støtte til *ukrainsk* arbeid med å håndtere de humanitære konsekvensene av krigen, som deporterte barn, ulovlig anholdte sivile og krigsfanger, inkludert gjennom å utveksle erfaringer innen konfliktløsning samt gi støtte gjennom partnerorganisasjoner. Arbeidet støttet opp om Ukrainas fredsformel med formål om en varig og rettferdig fred i Ukraina i tråd med FN-pakten og folkeretten.

Senter for internasjonal konfliktløsning (NOREF) tok del i norsk innsats i den politiske prosessen i Venezuela, og i fredsprosessene i Colombia og på Filippinene. I tillegg bidro NOREF med uavhengig og uformelt kontaktarbeid og dialog bl.a. i Afrika, Sørøst-Asia og Midtøsten.

I 2023 bidro Centre for Humanitarian Dialogue (CHD) til en rekke konkrete resultater på freds- og forsoningsfeltet, hvorav 15 er freds- og konflikthåndteringsavtaler og 14 er avtaler om voldsreduksjon og humanitær tilgang. I tillegg forhandlet CHD frem lokale avtaler bl.a. i Sahel og på Filippinene.

Budsjett 2025

Det foreslås bevilget 395,3 mill. kroner i 2025. Det er en reduksjon på 20 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett for 2024 grunnet prioritering av økt støtte til bl.a. Gaza, humanitær nødhjelp og klimatilpasning. Innen Nansen-programmet for Ukraina på kap. 159, post 73 *Ukraina og naboland* ble det satt av betydelige beløp i 2024 til innsats for fred og forsoning. Det legges opp til at denne innsatsen videreføres i 2025.

Post 71 Globale sikkerhets spørsmål og nedrustning, kan overføres

Bevilgningen dekker følgende tilskuddsordninger:

- Forebygging og bekjempelse av voldelig ekstremisme
- Forebygging og bekjempelse av organisert kriminalitet
- Sivil krisehåndtering og sikkerhetssektorreform
- Utvikling og nedrustning

Norge vil fortsette å styrke utviklingslands evne til å forebygge og bekjempe globale sikkerhetsutfordringer som terrorisme og organisert kriminalitet. Sårbare områder i Nord-Afrika, Sahel, på Afrikas Horn og i Midtøsten står sentralt.

Regjeringen vil arbeide for å forebygge alle former for voldelig ekstremisme. Viktige fora for dette er FN, hvor Norge sammen med Jordan leder vennegruppen for forebygging av voldelig ekstremisme, samt Global Counter Terrorism Forum (GCTF) og Global Community Engagement and Resilience Fund (GCERF), som er viktige støttespillere i utviklingslands innsats for å forebygge voldelig ekstremisme.

Sammenhengen mellom utvikling og nedrustning, som er forankret i FN-paktens artikkel 26, var tema under FNs spesialsesjon om nedrustning i 1978, og ble understreket i FNs spesialsesjon om utvikling og nedrustning i 1987. Sammenhengen har også blitt stadfestet i årlige konsensusresolusjoner i FNs generalforsamling. Til tross for dette praktiseres regelverket fra OECDs utviklingskomité (DAC) på en så restriktiv måte at flere tilskudd til arbeid for kjernefysisk nedrustning, herunder verifikasjon, ikke godkjennes som offisiell utviklingsbistand (ODA). Det planlegges likevel å støtte nedrustning og utvikling som har dokumentert utviklingseffekt under denne posten i 2025, for å bygge kapasitet og kompetanse i utviklingsland innenfor nedrustning og ikke-spredning av masseødeleggelsesvapen. Dette inkluderer også

innsats for internasjonalt samarbeid og fredelig bruk av tilknyttede teknologier.

Norge vil fortsette å bidra til å styrke sivil kri-
sehåndtering og tiltak som kan bidra til reform av
sikkerhetssektoren i konfliktutsatte land.

Mål 2025

Bevilgningen skal støtte opp under bærekraftsmål
16 – Fremme fredelige og inkluderende samfunn
med sikte på bærekraftig utvikling, sørge for til-
gang til rettsvern for alle og bygge velfungerende,
ansvarlige og inkluderende institusjoner på alle
nivåer.

Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål:

- Radikalisering og rekruttering til voldelig
ekstremisme og terrorisme er redusert.
- Grensekryssende organisert kriminalitet er
reduisert og maritim sikkerhet er forbedret.
- Krisehåndteringskapasitet, fredsbyggings-
kompetanse og kapasitet til reform av sikker-
hetssektoren i utviklingsland er forbedret.
- Utviklingslands evne til å overholde forpliktel-
ser og delta i tekniske diskusjoner om nedrust-
ning og ikke-spredning av masseødeleggel-
sesvåpen, og adgang til fredelig bruk av tilknyt-
tede teknologier, er forbedret.

Prioriteringer 2025

*Tilskuddsordningene Forebygging og bekjempelse av
organisert kriminalitet og Forebygging og bekjempelse
av radikalisering og voldelig ekstremisme*

Regjeringen vil videreføre støtten til lokale og
internasjonale organisasjoners arbeid med glo-
bale sikkerhetsutfordringer. Norge vil fortsette å
bidra til arbeidet i Den globale koalisjonen mot
ISIL, Financial Action Task Force (FATF) og til
FNs kontor for narkotika og kriminalitet
(UNODC), som aktivt bekjemper voldelig ekstre-
misme og/eller organisert kriminalitet. Regjerin-
gen vil videreføre arbeidet med å forebygge volde-
lig ekstremisme og organisert kriminalitet, inklu-
dert maritim sikkerhet, bl.a. gjennom støtte til
myndigheter og sivilsamfunn i utsatte områder.
Det årlige, frivillige bidraget til UNODC finansi-
eres over posten.

*Tilskuddsordningen for sivil krisehåndtering og
sikkerhetssektorreform*

Regjeringen vil fortsette å styrke den sivile krise-
håndteringskapasiteten og fredsbyggingskompe-
tansen til FN og regionale organisasjoner som
Den afrikanske union (AU). Det inkluderer bl.a.

prosjektstøtte og støtte til forskning. Norge skal
levere godt kvalifisert sivilt personell, herunder
politi og annet personell, i relevante institusjoner
og operasjoner. Formålet er å bidra til reform av
sikkerhetssektoren i sårbare stater, og å styrke
FN-operasjonenes kapasitet til å gjennomføre sitt
mandat på dette feltet, med prioritering av land
der Norge ellers er engasjert.

Tilskuddsordningen Utvikling og nedrustning

Regjeringen vil prioritere utviklingslands evne til
å ta i bruk relevant kjernefysisk, biologisk og kje-
misk teknologi på en fredelig måte, samt forebyg-
gende tiltak mot kjernefysisk, biologisk og kje-
misk terrorisme. Videre vil kapasitetsbygging for
bedre etterlevelse av internasjonale nedrustnings-
forpliktelser og tilrettelegging for utviklingslands
deltakelse i relevante internasjonale fora priorite-
res. Arbeid for å sikre og trygge kjernefysisk akti-
vitet og kjernefysiske anlegg i utviklingsland, og å
påse at spaltbart materiale ikke kommer på
avveie, vil være en prioritet. Dette arbeidet vil
også følges opp gjennom Det internasjonale atom-
energibyrået (IAEA). Norge vil støtte opp om det
midlertidige sekretariatet til Prøvestansavtalens
(CTBTO) arbeid for universell oppslutning til
avtalen og fortsatt utvikling av det internasjonale
monitoreringssystemet.

Rapport 2023

*Radikalisering, voldelig ekstremisme og terrorisme er
reduisert*

Norsk støtte til GCERF har bidratt til at fondets
programmer innen forebygging av voldelig
ekstremisme har nådd frem til minst 3,8 millioner
individer i 2023. Av disse er 48 pst. kvinner og
barn. Det norske bidraget går hovedsakelig til
land i Sahel-regionen og vestafrikanske kyststater.

Med norsk støtte samarbeider Royal United
Services Institute (RUSI) med institusjoner i
Kenya, Mosambik og Nigeria om forskning på
grensesnittet mellom organisert kriminalitet og
terrorismen med utgangspunkt i lokale erfaringer.
I Bangladesh har norsk støtte bidratt til å fore-
bygge voldelig ekstremisme gjennom FNs
utviklingsprogram (UNDP).

*Internasjonal organisert kriminalitet er redusert og
maritim sikkerhet er forbedret*

En viktig samarbeidspartner for å bekjempe terro-
risme, ekstremisme og annen internasjonal krimi-
nalitet har vært Global Initiative Against Trans-

national Organized Crime (GI-TOC), som leverer kriminalitetsforskning, ofte ut fra studier i lokalsamfunn. GI-TOC har bidratt til bedre kompetanse og informasjonsgrunnlag til relevante myndighetsorganer i Afrika, Asia og Latin-Amerika om organisert kriminalitet. Institute for Security Studies bidro til å fremme internasjonalt samarbeid om maritim sikkerhet i Afrika.

Krisehåndteringskapasitet, fredsbyggingskompetanse og kapasitet til reform av sikkerhetssektoren i utviklingsland er forbedret

Norge videreførte i 2023 støtten til FNs fredsoperasjoner. Det omfattet bl.a. innsats for økt kapasitet til å beskytte sivile, inklusive mot konfliktrelatert seksualisert vold. FN-operasjonenes evne til å bistå ved håndtering av lokale konflikter, er styrket, bl.a. ved bruk av en ny planleggings- og analysemetode der mobilisering av tradisjonelle konfliktløsningsmekanismer står sentralt. Gjennom sekondering av politipersonell og sivile eksperter bidro Norge også til å styrke FN-operasjonenes kapasitet når det gjelder CRSV, desinformasjon, situasjonsforståelse, klima, fred og sikkerhet, samt lokalorientert politiarbeid. Norge støttet også tiltak for økt kvinneinvolvement i operasjonene og for å bidra til at operasjonene ivaretar kvinners og menns ulike behov.

Budsjett 2025

Det foreslås bevilget 132,1 mill. kroner i 2025. Det er en reduksjon på 12 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett for 2024 grunnet prioritering av økt støtte til bl.a. Gaza, humanitær nødhjelp og klimatilpasning.

Post 72 Stabilisering av land i krise og konflikt, kan overføres

Posten ble avvirket i 2024 og innlemmet under kap. 159 *Regionbevilgninger*.

Rapport 2023

Lokalsamfunn og land i sårbare situasjoner før, under og etter fredsslutninger og katastrofer er stabilisert

Norsk støtte gjennom FN til South Sudan Multi-Partner Trust Fund for Reconciliation, Stabilization, and Resilience (RSRTF) bidro til å løse opp i årsakene til konflikt og utvikle mer fredelige og selvhjulpne lokalsamfunn. En ny fase av program-

met i delstaten Jonglei og Greater Pibor Administrative Area ble igangsatt etter positiv evaluering av fase 1. Resultatene til RSRTFs programmer inkluderer deeskalering av konflikt på samfunnsnivå, bygging/rehabilitering av klinikker, veier, brønner og dyreskur, og cash-for-work-aktiviteter.

I Mosambik bidro norsk støtte gjennom Den internasjonale organisasjonen for migrasjon (IOM) til større motstandsdyktighet og robusthet på individnivå, og en stabiliserende effekt på lokalsamfunn, i områder preget av fattigdom og konflikt. 359 individer fikk tilgang til inntekts-genererende aktiviteter. I tillegg ble såkalte aktivitetssentre videreført og 40 forhenværende opprørskrigere reintegrert i lokalsamfunn.

Et nytt treårig stabiliseringsprogram i Somalia gjennom *Nordic International Support Foundation* bidro i 2023 til at kvinnelige studenter fra lavinntektsfamilier mottok stipend til å ta yrkesopplæring og at arbeidet med å bygge hovedkontoret i distriktsadministrasjonen i Beletweyne ble igangsatt. Flom, klankonflikter og en krevende sikkerhetssituasjon i regionen bidro til forsinkelser i implementering av programmet. Med norsk støtte ble 50 solcellepaneler erstattet, og et nytt energilagringssystem ble installert i det lokale sykehuset i byen Las Anod som fikk omfattende skader som følge av væpnede kamper. Dette bidro til å gjenopprette tilgang til viktige helsetjenester. Støtte til organisasjonen Raad Peace Research Institute bidro til å kartlegge utfordringer knyttet til myndighetenes offensiv mot Al-Shabaab i delstatene Southwest og Jubaland. Studien vil kunne bidra til å informere hvordan det internasjonale samfunn og somaliske myndigheter best kan lykkes med stabiliseringsarbeidet i Somalia.

I Myanmar har Norge gjennom støtte til UNDP bidratt til økt motstandsdyktighet på lokalt nivå i flere regioner og delstater. Programmet har som mål å støtte lokalsamfunn i håndtering av krisen ved å styrke samfunnets motstandskraft, med sikte på håndtering av fremtidige utfordringer. I rapporteringsåret har prosjektet gitt økt tilgang til inntekt og bedret lokal infrastruktur i 312 landsbyer. Innsatsen har samtidig bidratt til å redusere byrden på humanitære organisasjoner. Nøkkelelementer i innsatsen inkluderer diversifisering av befolkningsgruppers levebrød, fremme av kvinners-, ungdoms- og internt fordrevnes rettigheter, sosial samhörighet og bedre tilgang til rettshjelpstjenester.

Politiske prosesser er inkluderende, overgangsrettferdighet etterleves og det er lagt til rette for fredsbygging og langsiktig utvikling

Norge støttet FNs kurvfond for gjennomføring av fredsavtalen i Mosambik. Etter en vellykket avvæpning og demilitariseringsprosess, bidro støtten i 2023 til at den siste RENAMO-basen endelig ble avviklet. Dette representerte en milepel i landets fredsprosess. Ved hjelp av tilrettelegging fra giversamfunnet er reintegrering av tidligere RENAMO-soldater påbegynt, bl.a. via utbetaling av offentlig pensjon og 1 733 personer har gjennomgått jobbtreningskurs eller opplæring i klimaresistent jordbruk. Med norsk støtte ga UNODC i 2023 opplæring til hele 1500 politietterforskere, og andre ansatte i justissektoren som bidrag til å etablere sivile strukturer for å gi befolkningen beskyttelse og stabile levekår. Som et resultat av denne og annen innsats, har myndighetene styrket sin evne til å etterforske og straffeforfølge terrorisme og organisert kriminalitet.

I Libya ble lokale fredsbyggings- og utviklingskomiteer med norsk støtte opprettet i tre lokalsamfunn, der sivilsamfunnsorganisasjoner utgjorde ca. 55 pst. av medlemmene og kvinner utgjorde ca. 30 pst. Komiteene utarbeidet lokale fredsbyggings- og utviklingsplaner med utgangspunkt i lokalsamfunnets egne prioriteringer, med vekt på tilgang til grunnleggende tjenester, jobbskaping og fredelig sameksistens.

Norge støttet en FN-ledet operasjon som forhindret et massivt oljeutslipp i Rødehavet fra den falleferdige supertankeren FSO Safer. Oljen ble pumpet over fra det 47 år gamle skipet til et sikkert erstatomsfartøy. Operasjonen innebar krevende forhandlinger med Houthis-bevegelsen, som kontrollerer farvannet hvor skipet lå til anker. Samarbeidet mellom FN, næringsliv og giverland forhindret den akutte faren for en økologisk, miljømessig og humanitær katastrofe som kunne ha fratatt millioner av jemenitter levebrødet, forverret bevegelsesfriheten i Rødehavet og potensielt ført til mer uro i regionen.

Norge bidro også med støtte til å sekundere personell til AU-kommisjonen for å styrke AUs arbeid innenfor fred og sikkerhet. Dette åpnet også for at AU kunne etablere en overvåkingsmekanisme for fredsavtalen mellom Tigray Peoples Liberation Front og føderale myndigheter i Etiopia. Støtten var avgjørende for å sikre at sentrale deler av fredsavtalen ble oppfylt.

Post 73 FN og globale utfordringer, kan overføres

Bevilgningen dekker støtte til FNs innsats for fred og forebygging av konflikt og støtte til FNs generalsekretærs reformagenda innenfor disse tre områdene:

- FNs freds- og sikkerhetsarkitektur
- FNs utviklingssystem
- FNs administrasjon

Regjeringen ønsker et sterkt FN. Norsk støtte bidrar til et samordnet og resultatorientert FN. Dette inkluderer FNs evne til å forebygge og løse konflikter, og til å gjøre landteamene bedre i stand til å bistå vertslandene på en samstemt og effektiv måte i arbeidet for å nå bærekraftsmålene.

Norge ønsker en bedre samordning på landnivå mellom humanitær bistand, langsiktig utvikling og fredsbygging. Støtten gis i hovedsak til FN, men også til andre aktører som arbeider for å styrke FN og multilateralt samarbeid. Det gis også noe støtte til informasjon og debatt i Norge om FN og FNs arbeid under denne posten.

Mål 2025

Bevilgningen skal støtte bærekraftsmål 16 – Fremme fredelige og inkluderende samfunn med sikte på bærekraftig utvikling, sørge for tilgang til rettsvern for alle og bygge velfungerende, ansvarlige og inkluderende institusjoner på alle nivåer.

Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål:

- Bedre samordning på landnivå mellom humanitær bistand, langsiktig utvikling og fredsbygging i oppfølgingen av 2030-agendaen om bærekraftsmålene.
- Et styrket og resultatorientert FN.
- FN er tilpasset nye globale utfordringer.
- FNs innsats for å ivareta internasjonal fred og sikkerhet er styrket.
- FN er bedre i stand til å forebygge voldelig konflikt og skape bærekraftig fred.
- Oppslutningen om FN og FNs arbeid er styrket.

Prioriteringer 2025

Bevilgningen skal bidra til videreføringen av FNs reformarbeid, omtalt som FN 2.0. Dette innebærer støtte til generalsekretærens kontor, inkludert utsending av personell gjennom Den norske ressursbank for demokrati og menneskerettigheter (NORDEM). I 2025 vil et prioritert område være å støtte FNs arbeid knyttet til oppfølgingen av Fremtidstoppmøtet.

FNs fond for FNs stedlige koordinatører (Special Purpose Trust Fund, SPTF) har som mål å sikre stabil og forutsigbar finansiering til gjennomføring av FN-reformer på landnivå, inkludert til FNs stedlige koordinatører. Dette er viktig for en helhetlig og godt koordinert FN-innsats. Norge vil fortsette å støtte fondet. Dessverre har ikke fondet klart å mobilisere nok frivillige midler til å dekke budsjettet for de stedlige koordinatørene. For å få en mer bærekraftig finansiering av denne kjernefunksjonen i FNs utviklingssystem, støtter Norge at en andel av budsjettet for koordinatørene finansieres med pliktige bidrag fra medlemslandene.

Bevilgningen vil støtte generalsekretærens fredsbyggingsfond (UN Peacebuilding Fund, PBF), som sikrer land som er sårbare for konflikt, tilgang til rask respons og målrettet finansiering for stabilisering og langsiktig fredsbygging. Gitt mange komplekse politiske kriser, har FNs generalsekretær bedt det internasjonale samfunnet om en betydelig opprustning av fondet, samt større forutsigbarhet for langsiktig finansiering av fredsbygging. Til tross for at fondet regnes som den mest vellykkede delen av FNs fredsbyggingsarkitektur, og som en vesentlig faktor for at FN-reformene skal lykkes, er det fortsatt betydelig underfinansiert.

Norge vil videreføre samarbeidet med FNs avdeling for politiske saker og fredsbygging (DPPA). DPPA er en kjerneaktør i FNs konfliktforebyggende arbeid og meklingsinnsats. DPPA rapporterer til generalsekretæren og FNs sikkerhetsråd. DPPA samarbeider med hele FN-systemet og bidrar med ekspertise og landanalyser for en mer helhetlig respons til ulike kriser og konflikter. Regjeringen vil fortsette støtten til samarbeidsprogrammet mellom FNs utviklingsprogram (UNDP) og DPPA om å bygge nasjonal kapasitet for konfliktforebygging i sårbare land, gjennom utplassering av høykompetente freds- og utviklingsrådgivere i FNs landteam.

Norge vil fortsatt støtte eksterne fagmiljøer som arbeider nært med FN-sekretariatet og bidrar med ideer, forslag og møteplasser for å styrke FN og fremme FN-reform.

Sammenhengen mellom fred, sikkerhet og utvikling er forankret i FN-paktens artikkel 55. Studier viser at sårbarhet, konflikt og vold er kritiske hindre for sosial og økonomisk utvikling. Deler av støtten til FNs innsats for å håndtere sårbarhet, konflikt og vold, med vekt på forebygging og tidlig innsats, vil kunne være i grenseland for hva som godkjennes som offisiell utviklingsbi-stand (ODA) i henhold til utviklingskomiteén (DAC) i OECD.

Rapport 2023

FN er styrket og reformert. FN har levert mer enhetlig i oppfølging av 2030-agendaen om bærekraftsmålene.

I 2023 bidro Norge med 75 mill. kroner til FNs fond for stedlige koordinatører (Special Purpose Trust Fund, SPTF). Fondet har vært avgjørende for gjennomføringen av FN-reform, hvor stedlig koordinatør-systemet er grunnleggende. Dette inkluderer en styrking av FNs normative arbeid med systemovergripende temaer som menneskerettigheter, likestilling og integrering av personer med funksjonsnedsettelses behov og rettigheter. Rapporter fra generalsekretærens kontor viser at FN-organisasjonene jobber mer samstemt og at det er mindre overlapping. Samtidig var det fortsatt utfordringer med samstemthet i FNs aktiviteter på landnivå. Partnerland var i økende grad tilfredse med stedlige koordinatørers lederskap og kompetanse. FN ble bedre i stand til å møte utviklingsbehov og landenes egne prioriteringer. Det var en positiv utvikling for kostnadseffektivisering, opp mot 553 mill. USD i 2023. Tilbakemeldingene var noe dårligere for økonomiske analyser og ressursmobilisering. Dette kan tyde på at kontorene til de stedlige koordinatørene fortsatt hadde begrenset kapasitet.

Norge støttet Generalsekretærens kontor for videreføring av reformarbeidet. Støtten bidro bl.a. til konkretisering av forslagene som dannet grunnlag for forhandlingene mellom FNs medlemsland i forbindelse med Fremtidstoppmøtet i september 2024.

Norge støttet NORDEM for sekondering av personell til FNs reformarbeid. Dette bidro til å styrke koordineringsfunksjoner på generalsekretærens kontor, videreføring av arbeidet med FN-reform, med «Our Common Agenda» og til fremme av 2030-agendaen for bærekraftig utvikling. Støtten bidro også til videreutvikling av FNs datastrategi, som gir en bedre innsamling og analyse av data.

FN er tilpasset nye globale utfordringer. Oppslutningen om FN og FNs arbeid er styrket.

Støtte til FN-reform via eksterne partnere bidro til å videreutvikle innholdet i FN-reformene og til å samle støtte blant FNs medlemsland for disse. Støtten bidro videre til å styrke helhetlig tilnærming og gjøre sammenhengen mellom fred, sikkerhet og utvikling bedre kjent for FNs medlemsstater. Den bidro også til kunnskap om hvordan FNs organer, deriblant Sikkerhetsrådet, arbeider med dette. I 2023 ble det gitt støtte til Centre on

International Cooperation (CIC), Security Council Report (SCR) og Conflict Prevention and Peace Forum (CPPF). Dette er aktører som arbeider for å styrke FN og multilateralt samarbeid. Deler av dette arbeidet er koblet til Generalsekretærens initiativ «Our Common Agenda» og til Fremtids-toppmøtet som finner sted i september 2024. I tillegg til FN-reform, bisto organisasjonene FN-sekretariatet og medlemsland med verktøy for forebygging og konfliktløsning.

FN-sambandet mottok i 2023 støtte til opplysnings- og informasjonsarbeid om FN. Støtten bidro til å skape engasjement, økt kunnskap og diskusjoner om FN og FNs arbeid gjennom bl.a. offentlige debatter, rollespill på skoler, utarbeiding av undervisningsmaterieell og informasjon på FN-sambandets nettsider. I tillegg til å besøke skoler i hele Norge, var FN-sambandet vertskap for seminarer og åpne møter.

FN er bedre i stand til å forebygge voldelig konflikt og bygge bærekraftig fred. FNs innsats for å ivareta internasjonal fred og sikkerhet er styrket.

Norge var i 2023 en av FNs fredsbyggingsfonds (PBF) største givere. En uavhengig gjennomgang av fondet i 2023 (Salif Nimaga og Anne Moltés, 2023), viste at det har bidratt betydelig til FNs innsats for å forebygge voldelig konflikt og skape bærekraftig fred. Fondet oppfylte også målene om effektivitet, risikovillighet, katalytisk effekt og om å bidra til helhetlig samarbeid om fredsbygging på tvers av pilarene i FN. Derfor bestemte FNs generalforsamling høsten 2023 å tilføre fondet 50 mill. USD årlig i pliktige bidrag fra medlemsstatene.

Fondet finansierte fredsbyggingsarbeid i 36 land i 2023. Også i 2023 gikk 47 pst. av midlene til tiltak som bidrar til inkludering av kvinner i fredsarbeid. Dette bekrefter bildet av at Fredsbyggingsfondet bidrar aktivt og målrettet til å realisere kvinner, fred og sikkerhetsagendaen, og til likestilling og kvinners rettigheter. Andelen prosjekter der lokalt sivilt samfunn er involvert, ble mer enn doblet fra 2022 til 2023. Dette viser fondets økte engasjement for lokal forankring.

Norsk støtte til FNs avdeling for politikk og fredsbygging (DPPA) bidro til FNs innsats for fredsdiplomati og bærekraftig fred. Midlene er ikke øremerket og bidro til at FN kunne respondere raskt når konflikter oppstod. I 2023 støttet DPPA flere av FNs fredsoperasjoner og særskilte, politiske oppdrag med ressurser og kompetanse

for at de bedre skal kunne levere i henhold til mandatene fra Sikkerhetsrådet. Støtten til DPPA tilrettela for FNs direkte fredsengasjement i Gaza og Ukraina. DPPA bidro med fredsmekling, støtte til valgprosesser og overgangsbistand, bl.a. i Colombia, Jemen, Libya, Mosambik, Somalia og Sudan, samt på Afrikas Horn og i Sahel-området. I Syria støttet DPPA FNs spesialutsendings innsats for videreføring av grunnlovsprosessen og en mer inkluderende politisk dialog, mens de i Afghanistan støttet tiltak for kvinners deltakelse og et mer åpent politisk rom. DPPA ga særskilt støtte til kvinner, fred og sikkerhet. Dette inkluderte støtte til kvinnelige fredsforhandlere og kvinners deltakelse i valgprosesser. DPPA bidro også aktivt i FNs arbeid for å redusere konfliktrelatert seksualisert vold. Klima, fred og sikkerhet var en viktig prioritering for DPPA i 2023, og norsk støtte bidro til å finansiere klima- og sikkerhetsrådgivere i Afghanistan, på Afrikas Horn og i Irak.

Budsjett 2025

Det foreslås bevilget 238,1 mill. kroner i 2025. Det er en reduksjon på 30 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett for 2024 grunnet prioritering av økt støtte til bl.a. Gaza, humanitær nødhjelp og klimatilpasning.

Post 74 Pliktige bidrag til FN-organisasjoner mv.

Bevilgningen dekker den andelen av kontingenter til internasjonale organisasjoner som Norge er medlem av som kan rapporteres som offisiell utviklingsbistand (ODA). I henhold til vedtak i OECDs utviklingskomité (DAC) kan en bestemt andel av de enkelte lands bidrag til organisasjonenes virksomhet registreres som ODA. ODA-andelene vurderes jevnlig og kan bli endret av OECDs utviklingskomité i løpet av budsjettåret. For Verdens helseorganisasjon (WHO) dekker bevilgningen hele det pliktige bidraget, inkludert andelen som ikke kan rapporteres som offisiell utviklingshjelp.

Tabellen under viser anslag for de pliktige bidragene i 2025. Anslagene er usikre av flere grunner. De fleste bidragene betales i utenlandske valutaer og vil derfor være avhengig av valutakursen ved utbetaling. Budsjett for 2025, og dermed fordelingen av de pliktige bidragene mellom medlemslandene, er foreløpig ikke vedtatt for flere av organisasjonene.

(i 1 000 kr)

Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025
FN – regulært bidrag	102 257	116 300	114 550
FNs fredsbevarende operasjoner	51 827	44 750	53 500
Verdens helseorganisasjon (WHO)	27 396	33 000	41 000
FNs organisasjon for ernæring og landbruk (FAO)	29 739	33 000	31 200
Organisasjon for sikkerhet og samarbeid i Europa (OSSE)	23 111	41 565	24 967
Europarådet	20 199	23 400	23 000
Den internasjonale arbeidslivsorganisasjon (ILO)	15 201	20 000	19 285
Det internasjonale atomenergibyrå (IAEA)	16 740	20 500	18 000
FNs organisasjon for industriell utvikling (UNIDO)	9 902	10 700	10 300
Den internasjonale organisasjonen for migrasjon (IOM)	5 039	6 100	7 460
Humanitær nedrustning			490
Forørkningskonvensjonen (UNCCD)			620
<i>Refusjon av bidrag som forvaltes av andre departementer</i>			
FNs miljøprogram (UNEP) – Klima- og miljødepartementet	31 162	33 562	31 468
FNs organisasjon for utdanning, vitenskap, kultur og kommunikasjon (UNESCO) – Kunnskapsdepartementet	14 167	15 800	14 609
Den internasjonale kreftunionen (IARC) – Kunnskapsdepartementet	4 245	4 600	4 404
Den internasjonale teleunion (ITU) – Digitaliserings- og forvaltningsdepartementet	3 254	3 519	3 384
Verdensunionen for bevaring av naturens mangfold (IUCN) – Klima- og miljødepartementet	2 993	3 046	2 941
FNs rammekonvensjon om klimaendringer (UNFCCC) – Klima- og miljødepartementet	1 017	1 149	1 673
Verdenspostforeningen (UPU) – Samferdselsdepartementet	726	720	898

(i 1 000 kr)

Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025
FNs klimasekretariat (IPCC) – Klima- og miljødepartementet	500	500	500
Konvensjonen om internasjonal handel med truede arter (CITES) – Klima- og miljødepartementet	428	545	456
Montrealprotokollen – Klima- og miljødepartementet	201	430	367
Verdensorganisasjonen for åndsverkrett (WIPO) – Justis- og beredskapsdepartementet	147	135	170
Sum post 74	360 253	423 819	405 220

ODA-andelen for de ulike organisasjonene som Utenriksdepartementet har ansvaret for som ikke er 100 pst. ODA:

- Regulært bidrag til FN 52 pst.
- FNs fredsbevarende operasjoner 15 pst. (anslag, avhenger av type operasjoner)
- Den internasjonale arbeidslivsorganisasjon (ILO) 60 pst.
- FNs organisasjon for ernæring og landbruk (FAO) 83 pst.
- Verdens helseorganisasjon (WHO) 76 pst.
- Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa (OSSE) 74 pst.
- Europarådet 40 pst.
- Det internasjonale atomenergibyrå (IAEA) 33 pst.

Den øvrige delen av disse bidragene som Utenriksdepartementet har ansvaret for bevilges under kap. 116 *Internasjonale organisasjoner*, post 70 *Pliktige bidrag*.

Regjeringen foreslår at pliktige bidrag knyttet til humanitær nedrustning på 0,5 mill. kroner som tidligere har vært dekket under kap. 150 *Humanitær bistand*, post 70 *Nødhjelp og humanitær bistand* fra 2025 dekkes under denne posten.

Bevilgningen dekker også ODA-godkjent andel av kontingenter til organisasjoner forvaltet av andre departementer, jf. oversikt i tabellen over. Pliktige bidrag til disse organisasjonene utbetales fra de ansvarlige departementene. ODA-andelen refunderes deretter fra Utenriksdepartementet fra denne bevilgningen.

Mål 2025

Denne bevilgningen bidrar til alle bærekraftsmålene. Spesielt relevant på overordnet nivå er bærekraftsmål 1 – Utrydde alle former for fattigdom i hele verden, og 17 – Styrke gjennomføringsmidlene og fornye globale partnerskap for bærekraftig utvikling.

Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål:

- Det multilaterale systemet er effektivt, relevant, samordnet og resultatorientert.

Rapport 2023

De pliktige bidragene for 2023 til internasjonale organisasjoner Norge er medlem av, ble utbetalt i henhold til fordelingen mellom medlemslandene. Se også omtale under kap. 116, post 70 *Pliktige bidrag* og de relevante fagproposisjonene for 2024 for de pliktige bidragene som forvaltes av andre departementer, jf. tabellen over.

Budsjett 2025

Det foreslås bevilget 405,2 mill. kroner for 2025. Det er en reduksjon på 18,6 mill. kroner som skyldes endringer i valutakurser og kontingenter samt at det foreslås å flytte 0,5 mill. kroner fra kap. 150 *Humanitær bistand*, post 70 *Nødhjelp og humanitær bistand* som gjelder pliktige bidrag til denne posten. Det foreslås også å flytte 0,6 mill. kroner fra kap. 163, post 70 *Miljø og klima* til denne posten, som gjelder pliktige bidrag til Forørkningskonvensjonen.

Kap. 152 Menneskerettigheter

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025
70	Menneskerettigheter, <i>kan overføres</i>	759 106	741 617	671 617
71	FNs høykommissær for menneskerettigheter (OHCHR)	197 000	197 000	197 000
	Sum kap. 152	956 106	938 617	868 617

Krig og konflikt preger menneskerettighetssituasjonen i mange land. Autoritære ledere undergraver demokratiske institusjoner. Antall liberale demokratier går tilbake. Samtidig kjemper et betydelig antall mennesker mot brudd på menneskerettighetene hver dag, i alle deler av verden. Aktivister, medier, bloggere og representanter for ulike yrkesgrupper dokumenterer brudd på menneskerettighetene og holder myndighetene ansvarlig.

Arbeidet for menneskerettigheter, demokrati og rettsstat er grunnleggende verdier som må fremmes og forsvares kontinuerlig. Respekt for menneskerettighetene er både et mål for regjeringens utenriks- og utviklingspolitikk og en integrert del av Norges brede internasjonale engasjement. Dette inkluderer arbeid for fred og sikkerhet, bærekraftsmålene og klimamålene, samt arbeid for å sikre våre økonomiske interesser.

Post 70 Menneskerettigheter, kan overføres

Bevilgningen dekker tiltak for å fremme og forsvare menneskerettigheter og demokrati i utviklingsland og gjennom globale tiltak. Den skal bidra til bærekraftig utvikling gjennom styrket respekt for menneskerettighetene, i tråd med prioriteringene i Hurdalsplattformen.

Aktører som støttes over denne posten er norske, internasjonale og lokale sivilsamfunnsorganisasjoner. Det kan også gis støtte til mellomstatlige organisasjoner, nasjonale myndigheter og institusjoner i samarbeidsland, og enkelte analyse- og forskningsinstitusjoner. Norske utenriksstasjoner er viktige partnere i menneskerettighetsarbeidet.

Denne posten må ses i sammenheng med kap. 118 *Utenrikspolitiske satsinger*, post 74 *Forskning, dialog og menneskerettigheter mv.* og post 76 *Russland*, kap. 159 *Regionbevilgninger*, kap. 164 *Likestilling* og kap. 151 *Fred, sikkerhet og globalt samarbeid*, post 70 *Fred og forsoning*.

Mål 2025

Bevilgningen skal særlig støtte bærekraftsmål 5 – Oppnå likestilling og styrke jenters og kvinners stilling, bærekraftsmål 8 – Fremme varig, inkluderende og bærekraftig økonomisk vekst, full sysselsetting og anstendig arbeid for alle og bærekraftsmål 16 – Fremme fredelige og inkluderende samfunn med sikte på bærekraftig utvikling, sørge for tilgang til rettsvern for alle og bygge vel fungerende, ansvarlige og inkluderende institusjoner på alle nivå.

Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål:

- Internasjonale systemer for å fremme og beskytte menneskerettigheter, demokrati og rettsstat er relevante, representative og effektive.
- Etterlevelse av internasjonale menneskerettighetsforpliktelser er dokumentert og forbedret i utviklingsland.
- Demokratier i utviklingsland er styrket gjennom uavhengige domstoler, frie medier, menneskerettighetsforvarere og fagforeninger som kan arbeide trygt.

Prioriteringer 2025

Bevilgningen skal støtte et mangfold av norske og internasjonale partnere som jobber strategisk og langsiktig på følgende prioriterte områder:

- Beskyttelse av menneskerettighetsforvarere og demokratiaktivister i tråd med utenriksstjenestens veileder for støtte til menneskerettighetsforvarere.
- Fremme ytringsfrihet og frie medier, kulturelle rettigheter og kunstnerisk frihet i tråd med Strategi for ytringsfrihet i utenriks- og utviklingspolitikken.
- Fremme tros- og livssynsfrihet i tråd med utenriksstjenestens veileder for arbeid med tros- og livssynsfrihet.

- Bekjempe diskriminering basert på kjønn og seksualitet i tråd med regjeringens handlingsplan for kjønns- og seksualitetsmangfold.
- Styrke gjennomføringen av arbeidstakerrettigheter.
- Fremme og beskytte uavhengige rettsvesen, arbeid mot tortur og dødsstraff, sterke nasjonale menneskerettighetsinstitusjoner, styrket deltagelse i demokratiske prosesser og frie og rettferdige valg.

Bevilgningen kan videre benyttes til å støtte innsats for rettigheter til personer med nedsatt funksjonsevne i tråd med strategien *Likestilling for alle. Styrket innsats for inkludering av personer med nedsatt funksjonsevne i utviklingspolitikken.*

Bevilgningen skal bidra til å fremme handlingsplanen for kvinners rettigheter og kjønnslikestilling og handlingsplanen for kvinner, fred og sikkerhet. Støtte til kvinnelige menneskerettighetsforsvarere er en sentral del av dette arbeidet.

I det videre arbeidet er det viktig å synliggjøre positive utviklingstrekk på lokalt, nasjonalt, regionalt og globalt nivå. Samspillet mellom lokale krefter, som skaper eierskap og endring, og internasjonale aktører, som kjenner det internasjonale menneskerettighetssystemet, står sentralt når tiltak skal prioriteres.

Rapport 2023

Endring på samfunnsnivå kan oppstå som følge av enkelthendelser eller påvirkes over tid gjennom lokale eller globale forhold. Årsakssammenhengene er sammensatte. Rapporten nedenfor viser at selv om den globale utviklingen går feil vei, kan trendene utfordres og motvirkes gjennom målrettet innsats på landnivå og arbeid gjennom internasjonale systemer. Kompetanse kan utvikles, kapasitet kan styrkes og beskyttelse kan gis til dem som er involvert i menneskerettighetsarbeidet.

Arbeidet for å beskytte og fremme menneskerettighetene gjennomføres ofte i sammenhenger preget av politisk motstand og konflikt. Dette innebærer en høy risiko for at mål om å styrke individuelle rettigheter ikke nås. Det å kunne dokumentere og redusere antall menneskerettighetsbrudd og opprettholde motstand mot overgrep er viktige resultater i krevende menneskerettighetssituasjoner. Det er samtidig fare for represalier mot dem som står opp for menneskerettighetene. Sikkerhetshensyn og risikobetraktninger står sentralt i arbeidet.

Internasjonale systemer for å fremme og beskytte menneskerettigheter, demokrati og rettsstat er mer effektive

Demokrati, rettsstat og demokratiske institusjoner er styrket

Støtte til den mellomstatlige organisasjonen The International Institute for Democracy and Electoral Assistance (IDEA) fortsatte, bl.a. til den årlige rapporten om demokratiets tilstand. IDEA arbeidet også i 2023 for å sette demokratiets utvikling globalt på dagsordenen og videreutviklet kunnskapsgrunnlaget for arbeidet med å fremme demokrati. IDEA lanserte i 2023 et globalt nettverk for å styrke integriteten til valg og valgprosesser. Dette bidro til større oppmerksomhet om kvaliteten og uavhengigheten til valgprosesser, og var særlig viktig i forberedelsen av det store globale valgåret i 2024, hvor det totalt avholdes om lag 73 nasjonale valg i land som representerer rundt halvparten av verdens borgere.

Beskyttelsen av menneskerettighetsforsvarere er styrket

Norsk støtte bidro til at flere menneskerettighetsforsvarere, inkludert kvinnelige menneskerettighetsforsvarere, fikk mulighet til å delta i relevante FN-fora for å fremme sine saker. Slik støtte bidro for eksempel til at menneskerettighetsforsvarere fra Nicaragua organiserte seg i en koalisjon for en toårlig forlengelse av mandatet til FNs menneskerettighetsekspertgruppe for Nicaragua.

Tros- og livssynsfrihet og beskyttelse av religiøse minoriteter er styrket

Senter for Studier av Holocaust og livssynsminoriteter bidro i 2023 til økt kunnskap om folkemord og gruppebasert rasisme. Deres nettside med læringsressurser for inkluderende medborgerskap og forebygging av forfølgelse av tros- og livssynsminoriteter, som er oversatt til et titalls ulike språk, hadde flere tusen nye besøkende i 2023. Senterets arbeid har bidratt til at både internasjonale mekanismer og nasjonale aktører har fått styrket sitt informasjonsgrunnlag i arbeidet mot folkemord og gruppebasert rasisme.

Kvinnens rettigheter og likestilling er fremmet, inkludert gjennomføring av handlingsplanen for kvinner, fred og sikkerhet

Norge støttet Georgetown universitetet i utarbeidelsen av den globale indeksen for kvinner, fred og

sikkerhet. Denne publiseres annethvert år og er et referansedokument for arbeidet innen fred og sikkerhet. For 2023 viste indeksen at det ikke hadde blitt drept så mange mennesker som direkte følge av krigshandlinger, siden folkemordet i Rwanda. Indeksen er et sentralt referansedokument internasjonalt. Svært mange land refererte til den under en åpen debatt i FNs sikkerhetsråd om kvinner, fred og sikkerhet i oktober 2023.

Norge støttet Women, Peace and Security – Humanitarian Action Compact (WPS-HA Compact), som medleder fra oktober 2022 og gjennom hele 2023. WPS-HA Compact hadde i 2023 211 medlemmer. 26 av FNs medlemsland hadde knyttet seg til denne plattformen, bestående av FN-organisasjoner, andre multilaterale organisasjoner og sivilsamfunn. UN Women er sekretariat. Medlemmene rapporterte i 2023 for første gang om egne prioriteringer for å fremme kvinners deltakelse i fred, sikkerhet og humanitær respons. Dette bidro til ansvarliggjøring og synlighet for den globale innsatsen. Alle medlemsland hadde dedikerte handlingsplaner for kvinner, fred og sikkerhet. 59 pst. kunne vise til konkrete tiltak for inkludering av kvinner i fred- og sikkerhetsarbeid, men må arbeide med å fremme kvinners ledelse i forhandlingsprosesser.

Andre innsatser

Norsk senter for menneskerettigheter (SMR) videreførte arbeidet med å spre kunnskap om menneskerettighetene internasjonalt. De gav opplæring til akademiske og operative kunnskapsmiljøer og la til rette for kunnskapsproduksjon og dialog om universelle menneskerettighetsstandarder, bl.a. i ASEAN-regionen. SMR bidro gjennom et unikt samarbeid med politifaglige og -operative miljøer til forskning, standardsetting og undervisning om etterforsknings- og avhørsmetoder. Den offisielle godkjenningen av en FN-manual for menneskerettighetsvennlig avhørs- og etterforskningspraksis i 2023 markerer et betydelig skritt i arbeidet med å etablere en internasjonal norm for dette.

Gjennom støtte til UPR Info bidro Norge til inkluderende deltakelse i de periodiske landhøringene (Universal Periodic Review, UPR) til FNs menneskerettighetsråd. UPR er en universell mekanisme hvor alle land rapporterer om arbeidet med å ivareta menneskerettighetene hvert femte år, og hvor medlemslandene kan gi anbefalinger til hverandre. På landnivå styrket UPR Info kapasiteten hos nasjonale aktører i bl.a. Bangladesh, DR Kongo, Elfenbenskysten, Nepal, Sør-Afrika og Togo, så de kunne involvere seg i UPR-

prosessen. De fremmet også samarbeid mellom sivilt samfunn og myndigheter, slik at UPR-mekanismen kunne benyttes til effektiv oppfølging av menneskerettslige forpliktelser i enkeltland.

Norge videreførte i 2023 støtten til Menneskerettighetsfondet (Human Rights, Inclusion and Empowerment Umbrella Trust Fund) i Verdensbanken. Fondet lyktes i å øke kunnskapen om menneskerettigheter på tvers av bankens arbeid gjennom faglig rådgivning, opplæring av ansatte, utvikling av kunnskapsprodukter og deling av god praksis. Fondet var sentralt i å inkludere marginaliserte individer og grupper i bankens arbeid og har også spilt en viktig rolle i å fremme datainnsamling knyttet til disse gruppene. Menneskerettighetsfondet startet i 2023 et samarbeid med Likestillingsfondet (Umbrella Facility for Gender Equality) for å sikre at likestilling ivaretas i Menneskerettighetsfondets arbeid.

Etterlevelse av internasjonale menneskerettighetsforpliktelser er forbedret i utviklingsland

Demokrati, rettsstat og demokratiske institusjoner er styrket

Frie og uavhengige medier er sentralt for demokratiet. Organisasjonen European Endowment for Democracy (EED) bidro i 2023 til at et bredt spekter av uavhengige media, fra lokalaviser til bloggere og etablerte mediehus, kunne fortsette sin virksomhet under vanskelige forhold og holde myndigheter ansvarlige i Georgia, Irak, Jordan, Kosovo, Moldova, Serbia og Tyrkia. I Ukraina støttet EED sivilsamfunnsorganisasjoners arbeid for frihet og demokrati i alle regioner. Kvinner utgjør en stor del av det aktive sivilsamfunnet i Ukraina og nesten 57 pst. av mottakerne av støtte fra EED i 2023 var kvinnelede organisasjoner.

I samarbeid med EU fortsatte Den norske ressursbank for demokrati og menneskerettigheter (NORDEM) i 2023 sin innsats for å støtte demokratiske institusjoner og observerte valg i Den demokratiske republikken Kongo, Guatemala, Liberia, Maldivene, Nigeria, Paraguay, Sierra Leone og Zimbabwe. NORDEM bygget også kapasitet for støtte til demokratiske valg hos regionale partnere som Den afrikanske union (AU).

Retts hjelp og overvåking av rettsaker har bidratt til rettssikkerhet for utsatte grupper og menneskerettighetsforsvarere i bl.a. Colombia, Etiopia, Tanzania, Tyrkia og Zimbabwe. Støtte til organisasjonen International Commission of Jurists bidro til å styrke dommere og advokaters uavhengighet og effektivitet i bl.a. Egypt, Tunisia og Zimbabwe.

Styrket ytringsfrihet og uavhengige medier, inkludert journalisters sikkerhet

Gjennom FNs organisasjon for undervisning, vitenskap, kultur og kommunikasjon (UNESCO) og andre norske og internasjonale medieorganisasjoner bidro Norge til journalisters sikkerhet i bl.a. Afghanistan, Myanmar, Palestina, Sudan og Ukraina. I Ukraina videreførte UNESCO støtten til medier og journalister, deriblant gjennom et helhetlig opplæringsprogram for journalister om fysisk, psykososial og digital sikkerhet, samt et søkbart arkiv over verifisert rapportering om krigen. I 2023 førte det norskstøttede Judges Initiative i UNESCO til at over 10 000 dommere, advokater og jurister samt 300 polititjenestemenn fikk opplæring i ytringsfrihet og journalisters sikkerhet.

Medieorganisasjoner som World Association of News Publishers (WAN-IFRA) fremmet likestilling i utvalgte redaksjoner og mediehus, inkludert i redaksjonelt innhold. Et lederkurs for kvinner i mediene bidro til karriereutvikling for godt over halvparten av deltakerne. Deltakerne kom fra flere land, inkludert Indonesia, Myanmar, Tanzania og Uganda. I Myanmar har norsk støtte også bidratt til at uavhengige medier, som delvis arbeider i det skjulte eller fra eksil, fremdeles har kunne levere daglige kvalitetsnyheter til befolkningen. Den norske støtten bidrar til drift av uavhengige mediehus samt støtte til tiltak som reduserer trusler mot og risiko for utsatte journalister i og utenfor Myanmar.

I flere land med sikkerhetsutfordringer ble arbeidet for ytrings- og pressefrihet enda vanskeligere i 2023. I Afghanistan var situasjonen for kvinnelige journalister særlig utfordrende, og svært mange mistet jobb og karriere. Som følge av strenge regler under Talibans styre, har ikke kvinner tilgang til journalistutdanning på universiteter, og kvinnelige journalisters tilgang til kilder og informasjon er begrenset. Samarbeidspartnere som er engasjert i landet måtte legge om aktiviteter for å kunne fortsette å støtte kvinnelige journalister og mediearbeidere. I Palestina bidro norsk bistand til å styrke bevisstheten rundt ytrings- og pressefrihet, inkludert i Gaza. Her har støtte til organisasjonen Press House Palestine bidratt til å heve kompetanse blant nyutdannede journalister innen fagforståelse og presseetikk. Journalister fikk også tilgang til beskyttelsesutstyr, som gjorde det mulig å rapportere under konflikten. Kontorene til organisasjonen ble imidlertid lagt i ruiner som følge av et angrep, og senterets direktør og flere ansatte ble drept i ulike angrep i 2023.

Kulturelle rettigheter, inkludert kunstnerisk ytringsfrihet, kulturarv og verdensarv er styrket

I tråd med Strategi for ytringsfrihet i utenriks- og utviklingspolitikken bidro Norge til å beskytte kunstnerisk ytringsfrihet i Afghanistan, Sudan og Ukraina gjennom støtte til *UNESCO-Aschberg Programme for Artists and Cultural Professionals*. Programmet fremmer kunstnerens status og kunstnerisk frihet med tiltak i 44 land, inkludert to kriseprosjekter som ble igangsatt i Jemen og Palestina.

Støtte til friby-nettverket ICORN – International Cities of Refuge Network bidro til at 23 utsatte forfattere, musikere og kunstnere kom på fribyopphold, hvorav fem til Norge. Gjennom støtte til organisasjonen Safemuse fikk fire kunstnere fra utviklingsland residensopphold i Norge.

Tilskuddsordningen *Sørfond*, som støtter film- og teaterprosjekter i utviklingsland, bidro bl.a. til produksjon av filmen *Excursion*, som belyser og bryter med tradisjonelle kvinneroller i Bosnia-Hercegovina. *Arab Fund for Arts and Culture* bidro til at mer enn 40 elever fikk foto- og filmundervisning for å kunne lage dokumentarer om menneskerettigheter i Midtøsten-regionen.

Støtte til UNESCOs fond for å beskytte skadet eller svært truet kulturarv bidro til tiltak i 42 land, deriblant den flømskadede ruinbyen *Kyrene* i Libya fra ca. 630 f.Kr. Gjennom støtte til ivaretagelse av kultur- og naturverdier i Afrika ble det bl.a. gjort en innsats mot krypskyting i faunareservatet *Dja* i Kamerun. Forvaltere fikk styrket kapasitet til å beskytte konfliktrammede områder som nasjonalparken *Manovo-Gounda St. Floris* i Den sentralafrikanske republikk.

Beskyttelsen av menneskerettighetsforsvarere er styrket

Støtte til sivilsamfunnsorganisasjoner og menneskerettighetsorganisasjoner bidro til at flere enn 4 500 menneskerettighetsforsvarere fikk ulike former for krisehjelp eller støtte til arbeidet sitt i 2023. Dette inkluderte rettshjelp, støtte til sikkerhetstiltak, midlertidig relokalisering og sikkerhetsopplæring. Mer enn 650 lokale menneskerettighetsorganisasjoner mottok også støtte via partnerorganisasjoner for å videreføre rettighetsarbeidet.

Med støtte fra norske partnere bidro menneskerettighetsforsvarere til positive endringer i flere land. Den demokratiske republikken Kongo vedtok nasjonal lovgivning for å beskytte menneskerettighetsforsvarere. Norsk støtte til en organisasjon i Mexico bidro til at de lyktes i å få endringer

i Mexicos lovgivning som styrker kvinners landrettigheter. I Pakistan bidro norsk støtte til rettighetsopplæring for fagorganiserte arbeidere ved mursteinsfabrikker til gjennomslag for betydelig økning i minstelønn.

Tros- og livssynsfrihet og beskyttelse av religiøse minoriteter er styrket

Arbeidet for tros- og livssynsfrihet og religiøse minoriteters rettigheter fortsatte i 2023 gjennom norske og internasjonale organisasjoner, i nær kontakt med utsatte grupper i berørte land. Overordnet fokus var på kjønnslikestilling og ytringsfrihet i tråd med veilederen for utenriktjenestens arbeid på feltet, som de strategiske samarbeidspartnerne også bidro til utarbeidelsen av. Siden oppstarten i 2020 har norsk støtte til Det internasjonale trosfrihetsfondet (IReFF) bidratt til målrettet krisehjelp til 704 personer og flere tusen familiemedlemmer som har vært ofre for diskriminering og forfølgelse basert på religion eller livssyn flere steder i verden, særlig i Afrika sør for Sahara, Asia og Midtøsten. Stefanusalliansen bidro i 2023 til opplæring om tros- og livssynsfrihet på et titalls språk, inkludert juridisk opplæring av advokater i flere land. Deres internettbaserte læringsplattform om trosfrihet hadde flere tusen nye individuelle besøkende fra hele verden. Kapasitetsbygging og opplæring i tros- og livssynsfrihet og kvinners rettigheter ble videreført gjennom prosjekter på landnivå, inkludert i Egypt, India, Kazakhstan, Kirgistan, Libanon og Pakistan.

Organisasjonen Minority Rights Group bidro i 2023 til forsvar av minoriteters rettigheter globalt, og særlig i Afrika, Asia og Midtøsten, sammen med FN og andre aktører. Tilgang til helsetjenester i flere lokalsamfunn, særlig i det sørlige Afrika ble styrket, og arbeidet med dokumentasjon og datainnsamling for mulig fremtidig straffefølgelse av overgrep mot minoriteter ble videreført. Organisasjonen bidro til økt oppmerksomhet om minoriteters behov gjennom å bringe lokale stemmer inn i multilaterale fora.

Diskriminering og forfølgelse av seksuelle minoriteter og kjønnsminoriteter er bekjempet

Støtten til Foreningen for kjønns- og seksualitetsmangfold (FRI) bidro til samarbeid mellom religiøse ledere og LHBT+-organisasjoner for å bekjempe vold og diskriminering av seksuelle minoriteter og kjønnsminoriteter i Botswana, Kenya, Lesotho og Mosambik. Dette omfattet initiativ som fremmet inkludering av LHBT+ perso-

ner i deres lokalsamfunn. I Kambodsja, Nepal, Thailand og Vietnam bidro FRI sammen med Redd Barna og lokale organisasjoner til at rettigheter for LHBT+ barn og unge ble integrert i ulike offentlige innsatser. Gjennom Global Equality Fund bidro Norge med krisestøtte til utsatte LHBT+-personer og lokale menneskerettighetsorganisasjoner, mange av dem i land der relevant lovgivning gikk feil vei.

Arbeidstakerrettigheter og inkluderende vekst er styrket

Ubundet programstøtte bidro til at Den internasjonale arbeidsorganisasjonen (ILO) raskt og fleksibelt kunne innrette innsatsen mot nye og uforutsette behov. For eksempel bidro ILO til å sikre bedre sosial beskyttelse for hushjelper i Pakistan. I Libanon bidro ILO til at en digital plattform for omsorgsarbeid ble lansert, hvor anstendige arbeidsforhold for omsorgsarbeidere ble fremmet. I Nigeria bidro ILO til å fremme likestilling og formalisering av arbeidsplasser for kvinnelige entreprenører. Det ble bl.a. utviklet en treårig handlingsplan for å motvirke barrierer kvinnelige entreprenører møter i sitt virke. Fagforeninger i utvalgte afrikanske land økte sin kunnskap om internasjonale arbeidsstandarder, noe som satte dem i stand til å benytte ILOs tilsynsmekanismer for å bekjempe brudd på arbeidstakerrettigheter. I utvalgte fabrikker i Etiopia fikk ansatte mødre tilbud om barnehagetjenester, noe som muliggjorde at kvinnene kunne kombinere familieliv og fortsatt deltakelse i arbeidslivet.

Likestilling i Afghanistan og utviklingsland i Midtøsten, Nord-Afrika, Sentral-Asia, Sørøst- og Øst-Europa

Direkte støtte til lokale kvinnelige menneskerettighetsaktivister og nettverk av kvinnelige fredsbyggere gjennom Women, Peace and Humanitarian Fund (WPHF) bidro til beskyttelse og videreføring av arbeidet i 18 land, som Afghanistan og Palestina. Fondet var også i 2023 en viktig mekanisme for å styrke tilgang til midler for lokale kvinneorganisasjoner, for å fremme lokalt arbeid for fred og sikkerhet og for å gi umiddelbar beskyttelse til menneskerettighetsforsvarere i fare. Hele 49,3 pst. av midlene gikk til Afghanistan. Av 365 personer totalt, var det 330 som mottok hjelp til umiddelbar beskyttelse. Av disse var 39,3 pst. mellom 18 og 29 år. Fondets ledelse går på rotasjon, og det ble i 2023 ledet av FNs befolkningsfond (UNFPA).

Norge støttet i 2023 en rekke organisasjoner som arbeidet med kvinners rettigheter og likestilling i Palestina. Et sentralt fokusområde var kvinners deltakelse i politiske prosesser og i arbeidslivet. Organisasjonen MIFTAH organiserte en rekke diskusjonsfora for å styrke kvinners deltakelse i politikken. Gjennom samarbeidet med Ma'an fikk kvinner i Jordandalen, som er spesielt sårbare i møte med bosetter vold, muligheter til å starte sine egne jordbruksbedrifter. Dette gav dem egen inntekt og bidro til å styrke deres rolle i familien og i lokalsamfunnet. Et annet satsingsområde i Palestina var arbeidet for seksuell og reproduktiv helse og rettigheter (SRHR). I 2023 bidro norsk støtte til at over 30 000 personer i Gaza, Halhoul, Hebron og Ramallah fikk tilgang til SRHR-tjenester. Om lag 10 pst. av de som brukte tilbudet var menn og 25 pst. var 25 år eller yngre. Støtten bidro også til økt kunnskap om SRHR ved at 3 700 unge i Gaza og på Vestbredden fikk tilgang til seksualundervisning.

Andre innsatser

Norge videreførte også støtten til FNs fellesfond for støtte til personer med nedsatt funksjonsevne (UNPRPD). I tråd med strategien *Likestilling for alle: Styrket innsats for inkludering av personer med nedsatt funksjonsevne i utviklingspolitikken (2022–2025)* bidro norsk støtte gjennom fondet til å styrke rettighetene til denne målgruppen i 52 land. Landprogrammene sørget for oppfølging av FNs strategi for inkludering av personer med nedsatt funksjonsevne og innebar tett samarbeid mellom myndigheter, organisasjoner av og for personer med funksjonsnedsettelse og FN-systemet. Eksempelvis fikk Mosambik ny og styrket lovgivning for personer med nedsatt funksjonsevne på plass.

FNs fellesfond for integrering av menneskerettigheter i FNs utviklingssystem bidro med norsk støtte til styrket fokus på gjennomføring av menneskerettighetene, både i FN-systemet og i vertslandene. FNs stedlige koordinatorene i 43 land fikk menneskerettighetsrådgivere inn i staben. Dette gav FN viktig kapasitet til å styrke vektleggingen av menneskerettighetene i analyser av utviklingen i disse landene, og i planene som ble utarbeidet i samarbeid med nasjonale myndigheter. I flere land bidro rådgiverne også til å støtte myndighetene i utviklingen av nytt lovverk for å sikre ivaretagelse av sentrale menneskerettigheter. Menneskerettighetsrådgiverne bidro også til å styrke FNs kontakt med sivilt samfunn og til å styrke deltakelse fra sivilt samfunn i dialog med myndigheter i utviklingsland.

Budsjett 2025

Det foreslås bevilget 671,6 mill. kroner for 2025. Det er en reduksjon på 70 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett for 2024. 50 mill. kroner skyldes prioritering av økt støtte til bl.a. Gaza, humanitær nødhjelp og klimatilpasning. I tillegg flyttes 20 mill. kroner til kap. 118 *Utenrikspolitiske satsinger*, post 76 *Russland* til menneskerettighetsarbeid og sivilt samfunn i og utenfor Russland. Innen Nansen-programmet for Ukraina på kap. 159, post 73 *Ukraina og naboland* ble det satt av betydelige beløp i 2024 til innsats for menneskerettigheter. Det legges opp til at denne innsatsen videreføres i 2025.

Post 71 FNs høykommissær for menneskerettigheter (OHCHR)

FNs høykommissær for menneskerettigheter (OHCHR) er FNs hovedorganisasjon for menneskerettighetsarbeid og Norges viktigste partner i det internasjonale arbeidet for menneskerettigheter.

Menneskerettighetene utgjør én av FNs tre pilarer og er nødvendige for å oppnå bærekraftige resultater innenfor de to øvrige, fred og sikkerhet, og utvikling. OHCHR leder og koordinerer FNs menneskerettighetsarbeid og er en pådriver både overfor stater og øvrige deler av FN. OHCHR spiller også en viktig rolle på landnivå ved å støtte statene i oppfølgingen av deres internasjonale menneskerettighetsforpliktelser. Høykommissærens arbeid er forankret i bærekraftsmålene og bidrar aktivt til at disse kan nås gjennom innsats for å fremme en rettighetsbasert tilnærming til utvikling.

Bevilgningen dekker kjernestøtte til gjennomføring av OHCHRs strategiske plan for 2024–2027 og prioriteringer angitt i organisasjonens årlige appell. Bevilgningen dekker også norske bidrag til OHCHRs frivillige fond for henholdsvis urfolk og torturofre. I henhold til regelverket fra OECDs utviklingskomité (DAC) anerkjennes 88 pst. av kjernestøtten til OHCHR som offisiell bistand. Støtten til OHCHR er nedfelt i en toårig samarbeidsavtale for 2024–2025.

Mål 2025

Bevilgningen skal støtte OHCHRs bidrag til å realisere bærekraftsmålene. Det gjelder særlig bærekraftsmål 5 – Oppnå likestilling og styrke jenters og kvinners stilling, 10 – Redusere ulikhet i og mellom land og 16 – Fremme fredelige og inkluderende samfunn med sikte på bærekraftig utvikling, sørge for tilgang til rettsvern for alle og

bygge velfungerende, ansvarlige og inkluderende institusjoner på alle nivåer. Arbeidet med rettighetsdimensjonene i de øvrige bærekraftsmålene støttes også.

Bevilgningen skal bidra til at OHCHR når sitt overordnede mål om å fremme og beskytte menneskerettighetene og å gjøre det mulig for alle mennesker å realisere disse med følgende delmål:

- styrke nasjonale beskyttelsessystemer
- styrke internasjonale beskyttelsessystemer
- styrke involvering og deltagelse av sivilt samfunn og andre aktører

Målene er understøttet av seks tematiske pilarer som strukturerer OHCHRs innsats: fred og sikkerhet, ikke-diskriminering, bærekraftig utvikling, menneskerettighetsmekanismer, ansvarlighet og deltakelse.

Prioriteringer 2025

Norge skal bidra til at OHCHR skal kunne levere effektivt og fleksibelt i henhold til hele bredden av sitt mandat. I tråd med norske forpliktelser om hvordan FN kan finansieres bedre («Funding Compact»), vil regjeringen holde kjernestøtten på et høyt nivå. Samtidig vil Norge i dialogen med OHCHR rette særlig oppmerksomhet mot utvalgte tema og geografiske områder i samsvar med norske prioriteringer.

Tematiske prioriteringer inkluderer innsats for demokratisk handlingsrom, sivilt samfunn og beskyttelse av menneskerettighetsforsvarere. Innsats for ytringsfrihet og tros- og livssynsfrihet, kvinners rettigheter, inkludert seksuell og reproduktiv helse og rettigheter (SRHR), og grupper som ofte er utsatt for marginalisering, som LHBT+-personer, personer med nedsatt funksjonsevne og urfolk. Det er også ønskelig med dialog omkring organisasjonens arbeid med det digitale rom og menneskerettighetsaspektene ved kunstig intelligens. Dialog om OHCHRs forebyggingsarbeid videreføres, med vekt på tidlig varsling av, og respons på, alvorlige og systematiske menneskerettighetsutfordringer.

Geografiske prioriteringer inkluderer Colombia, Haiti, Myanmar, Nicaragua, Palestina, Sahel og østlige og sørlige Afrika og Venezuela, i tråd med Norges bilaterale engasjement.

Rapport 2023

OHCHR er avhengig av frivillige bidrag, som utgjorde over 60 pst. av organisasjonens budsjett i 2023. Resten ble dekket gjennom FNs regulære

budsjett. Norge var blant organisasjonens viktigste finansielle bidragsytere og bidro til at OHCHR fleksibelt og effektivt kunne oppfylle hele bredden av sitt mandat.

Høykommissærens årsrapport legger vekt på at 2023 var et år preget av sammensatte og overlappende kriser, inkludert klimaendringer, økende ulikhet, polarisering, risiko ved ukontrollert utvikling av digital teknologi og flere nye og forverrede konflikter.

Styrke nasjonale beskyttelsessystemer.

Norge bidro til OHCHRs støttefunksjon for FNs menneskerettighetsmekanismer. 23 land opprettet eller styrket nasjonale mekanismer for gjennomføring av anbefalinger fra disse FN-mekanismene. Ti land mottok juridisk rådgivning fra OHCHR om lovutkast for opprettelse av nasjonale menneskerettighetsinstitusjoner. Under ansvarlighetspilaren har Norge bidratt til OHCHRs innsats i rettsapparatet, med særlig vekt på arbeidet mot tortur. Over 59 500 ofre for tortur og deres familiemedlemmer fra til sammen 92 land mottok støtte fra et frivillig fond som Norge bidro til.

For å fremme bærekraftig utvikling fortsatte OHCHR arbeidet med systematisk integrering av menneskerettighetsvurderinger i FNs landanalyser- og programmer. Syv nye landprogrammer ble vedtatt som integrerer menneskerettigheter og anbefalinger fra internasjonale menneskerettighetsmekanismer. OHCHR bidro til styrking av økonomiske og sosiale rettigheter på landnivå, inkludert helse- og sosiale tjenester. I tillegg arbeidet organisasjonen med fremme av næringsliv og menneskerettigheter. Nasjonale handlingsplaner på dette feltet ble utviklet i Mongolia, Nigeria og Thailand.

I 2023 ga Norge øremerket støtte til OHCHRs arbeid i Afrika (Den demokratiske republikken Kongo, Etiopia, Mosambik, Sahel-landene Burkina Faso, Mauritania, Niger og Tsjad), Latin-Amerika (Colombia, Haiti, Nicaragua og Venezuela) og Midtøsten (Palestina), samt til regionalt samarbeid i Sahel. Organisasjonen har spilt en viktig rolle i å dokumentere brudd på humanitæretten og menneskerettighetene, både under angrepet mot Israel 7. oktober og under Israels angrep mot Gaza, gjennom rapporter til FNs menneskerettighetsråd og FNs generalforsamling. OHCHR spilte også en viktig rolle i Den demokratiske republikken Kongo, hvor FNs felles menneskerettighetskontor (UNJHRO) bidro til beskyttelse av vitner under viktige straffesaker, og til at myndighetene opprettet et fond for kompensasjon til ofre for seksuell vold.

Styrke internasjonale beskyttelsessystemer.

OHCHR tilrettela for vedtak av 154 resolusjoner og beslutninger i FNs menneskerettighetsråd og 82 landbesøk av rådets ulike spesialprosedyrer. 41 land deltok på høring om nasjonal gjennomføring av menneskerettighetsforpliktelser gjennom mekanismen Universal Periodic Review (UPR). To nye generelle kommentarer ble vedtatt, knyttet til henholdsvis FNs konvensjon om barnets rettigheter og FNs konvensjon om beskyttelse mot tvungne forsvinninger. Kommentarene er relevante for tolkningen av statspartenes forpliktelser i henhold til konvensjonene.

Under fred og sikkerhetspilaren fortsatte arbeidet med tidlig varslings av, og respons på, alvorlige menneskerettighetsutfordringer gjennom såkalte kriseresponsteam. OHCHR bidro også til dokumentasjon av sivile tap, menneskerettighetsbrudd og brudd på humanitærretten i en rekke kriser, inkludert i Palestina, Sudan, Syria og Ukraina, og gjennom ulike overvåkingsmekanismer.

OHCHR la også stor vekt på klimarelatert arbeid, og jobbet bl.a. med dokumentasjon av situasjonen til klimafordrevne fra Sahel og Vest-Afrika og med beskyttelse av miljøforsvarere gjennom FNs landkontorer.

Styrke involvering og deltagelse av sivilt samfunn og andre aktører.

Arbeidet med å dokumentere og motvirke innskrenking av rettigheter og sivilt samfunns handlingsrom ble også prioritert. OHCHR la stor vekt

på at sivilt samfunn og nasjonale menneskerettighetsinstitusjoner skal kunne engasjere seg i ulike typer menneskerettighetsarbeid i alle deler av sitt program. Sivilsamfunnet fikk mulighet til å engasjere seg i FNs menneskerettighetsråd, og bidro med over 2 450 innlegg og over 1 000 skriftlige innspill. Støtten til et frivillig fond for urfolk førte til at 115 urfolksrepresentanter kunne delta på totalt 14 møter i ulike FN-fora med relevans for dem.

For Norge var det viktig å videreføre støtten til OHCHR's innsats for å beskytte sivilt samfunn og styrke demokratisk handlingsrom. Norge bidro med støtte for å motvirke at menneskerettighetsforsvarere og representanter fra sivilt samfunn som engasjerer seg i FN-fora som FNs menneskerettighetsråd og sikkerhetsrådet blir utsatt for represalier som trusler eller vold. OHCHR bidro også til at menneskerettighetsforsvarere fra bl.a. Sudan og Sør-Sudan hadde tilgang til beskyttelsesmekanismer og -nettverk.

Under ikke-diskrimineringspilaren bidro Norge bl.a. til OHCHR's arbeid for likestilling og kvinners rettigheter, inkludert seksuell og reproduktiv helse og rettigheter. Norge bidro også til OHCHR's arbeid for å fremme LHBT+-personers rettigheter. Kampanjen «Free and Equal» hadde over 121 millioner visninger på sosiale medier i 2023. Nasjonale kampanjer ble støttet i 16 land for å motvirke diskriminering av LHBT+-personer.

Budsjet 2025

Det foreslås bevilget 197 mill. kroner for 2025.

Kap. 153 Flyktninger, fordrevne og vertssamfunn

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025
70	Flyktninger og internt fordrevne, <i>kan overføres</i>	2 319 694	1 320 000	1 000 000
71	FNs høykommissær for flyktninger (UNHCR)	630 000	630 000	630 000
72	Bærekraftige løsninger og vertssamfunn, <i>kan overføres</i>	1 059 571	719 504	429 504
	Sum kap. 153	4 009 265	2 669 504	2 059 504

Stadig flere mennesker tvinges til å forlate sine hjem. Antall fordrevne som følge av konflikt, klimaendringer og naturkatastrofer, har nesten doblet seg de siste årene. FNs høykommissær for flyktninger (UNHCR) forventer at over 130 millio-

ner mennesker vil være tvunget på flukt ved utgangen av 2024. Flere enn to av tre av disse er fordrevne i eget land. Målet for Norges innsats for flyktninger og fordrevne er å bidra til varige løsninger, i form av tilbakevending til hjemsted, gjen-

Boks 7.2 Solidaritetspotten

Regjeringens satsing for å bidra til bærekraftige løsninger for flyktninger, fordrevne og vertssamfunn («solidaritetspotten»), ble opprettet i tråd med Hurdalsplattformen høsten 2021, jf. Prop. 1 S Tillegg 1 (2021-2022). Den skal bidra til å bedre forholdene for mennesker på flukt, og gjøre samfunn som mottar mange fordrevne bedre i stand til å ivareta både dem og egen befolkning. Norge skal bidra til at flyktninger og sårbare migranter kan finne varige løsninger gjennom retur til hjemlandet eller integrering i vertssamfunn, fremfor å legge ut på reiser som forsterker sårbarheten og i sin tur kan bidra til å øke irregulær migrasjon. Bevilgningene som utgjør kjernen i solidaritetspotten, ble samlet under kap. 153 *Flyktninger, fordrevne og vertssamfunn* for å synliggjøre denne innsatsen, men må ses i sammenheng både med det ordinære

humanitære budsjettet under kap. 150 *Humanitær bistand*, med langsiktig bistandsinnsats i land med kriser og konflikt under kap. 159 *Regionbevilgninger*, og tiltak knyttet til fred- og forsoningsinitiativ og stabilisering. Innsatsen som omfattes av «solidaritetspotten» er i hovedsak rettet inn mot fattige land i sør med kriser som har gitt opphav til flukt, fordrivelse og migrasjon. Som følge av Russlands angrepskrig utgjør støtte til flyktninger og vertssamfunn internt i Ukraina og Ukrainas nærområder en betydelig del av bistandsbudsjettet. Denne innsatsen omtales under kap. 159, post 73 *Ukraina og naboland*. Til sammen utgjør den norske innsatsen for flyktninger, fordrevne og vertssamfunn gjennom humanitær innsats og langsiktig bistand langt mer enn regjeringsplattformens mål om 5 mrd. kroner til dette formålet.

bosetting eller integrering i vertssamfunn. Det krever styrket samspill mellom den humanitære innsatsen, arbeidet for bærekraftig utvikling, og for stabilisering og fredsbygging.

I tillegg til innsats for varige løsninger for fordrevne og sårbare migranter, skal tiltak også bidra til at vertssamfunnene blir bedre i stand til å ivareta store grupper mennesker over tid. Å bistå vertssamfunn er også viktig for å redusere sosiale og politiske spenninger i og mellom fordrevet befolkning og ofte sårbar lokalbefolkning. Helhetlig innsats vil kunne bidra til å motvirke årsakene til fordrivelse og irregulær migrasjon og samtidig bidra til varige løsninger for de fordrevne.

Post 70 Flyktninger og internt fordrevne

Bevilgningen dekker humanitære tiltak for beskyttelse og assistanse til flyktninger, internt fordrevne og vertssamfunn. Den omfatter øremerket støtte til UNHCR, Den internasjonale organisasjonen for migrasjon (IOM) og andre humanitære organisasjoner, herunder Flyktningshjelpen og FNs organisasjon for palestinske flyktninger (UNRWA). Andre FN-organisasjoner, humanitære aktører og Røde Kors-bevegelsen vil også kunne motta støtte. Bevilgningen inngår som del av den totale humanitære innsatsen og må derfor sees i sammenheng med kap. 150 *Humanitær bistand*.

De humanitære prinsippene ligger til grunn for prioriteringene, sammen med menneskerettighetene, humanitærretten, flyktningskonvensjonen og den globale flyktningsplattformen (Global Compact on Refugees). Internt fordrevne og sårbare migranter har ikke et tilsvarende internasjonalt rammeverk for beskyttelse som flyktninger har. Deres humanitære behov kan likevel være sammenlignbare med flyktningers. Kjønnsperspektivet skal ivaretas, og lokalsamfunn skal i størst mulig grad bli involvert. De humanitære organisasjonene skal kunne holdes ansvarlige av flyktninger og internt fordrevne for kvaliteten på og effektiviteten i det humanitære arbeidet.

Mål 2025

Bevilgningen støtter bærekraftsmål 2 – Utrydde sult, oppnå matsikkerhet og bedre ernæring, og fremme bærekraftig landbruk, 3 – Sikre god helse og fremme livskvalitet for alle, uansett alder og 4 – Sikre inkluderende, rettferdig og god utdanning og fremme muligheter for livslang læring.

Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål:

- Mennesker som er drevet på flukt, og lokalsamfunn som er vertskap for flyktninger og fordrevne, mottar beskyttelse og assistanse.
- Den globale og FN-ledede innsatsen for flyktninger og internt fordrevne er godt koordinert, og møtes med rask og effektiv respons.

- Helhetlig tilnærming med styrket samspill mellom fredsbygging, humanitær innsats og langsiktig utvikling bidrar til varige løsninger for flyktninger og fordrevne.

Prioriteringer 2025

Norge skal fortsatt være en vesentlig bidragsyter og støttespiller for å bedre forholdene for mennesker på flukt og deres vertssamfunn. Dette omfatter retten til liv, mat, helse og utdanning. Regjeringen vil fortsette å prioritere arbeidet med beskyttelse av flyktninger og fordrevne, herunder innsatsen for internt fordrevne. Arbeidet med mat og matsikkerhet skal prioriteres.

Innsatsen for flyktninger og fordrevne omfatter tiltak mot seksualisert og kjønnsbasert vold, og tiltak som ivaretar rettighetene til barn på flukt.

Konfliktsensitiv tilnærming, som motvirker polarisering mellom fordrevne og vertsbefolkning, må ivaretas.

Gjenbosetting, retur og reintegrering er blant virkemidlene for å oppnå varige løsninger på store flyktningkriser og situasjoner med intern fordri- velse.

Rapport 2023

Deler av bevilgningen fra Prop. 44 S (2022–2023) *Endringer i statsbudsjettet 2023 under Utenriksdepartementet og Forsvarsdepartementet (nytt Nansenprogram for Ukraina og ettårig ekstrabevilgning til utviklingsland som er særlig rammet av krigens ringvirkninger)* ble tilført denne posten. Det var derfor mulig å øke støtten til flere av FN-organisasjonenes humanitære appeller og til frivillige organisasjoners innsats. Det ga også rom for å styrke videreføringen av regjeringens satsing på flyktninger, fordrevne og vertssamfunn, bl.a. gjennom styrket partnerskap med IOM. Videre ble innsatsen for internt fordrevne og innsatsen for beskyttelse av barn på flukt økt særskilt.

Norsk støtte gjennom partnere til programmer for fordrevne og vertssamfunn sikret bl.a. mat, husly, helse og utdanning.

Mennesker som er drevet på flukt, og lokalsamfunn som er vertskap for flyktninger og fordrevne, mottar beskyttelse og assistanse.

Antallet flyktninger og fordrevne fortsatte å øke i 2023 som følge av vedvarende og nye kriser. Både Russlands angrepskrig mot Ukraina og den interne konflikten i Sudan skapte store strømmer av flyktninger og internt fordrevne. Konflikten

mellom Israel og Hamas, som startet i oktober 2023, har ført til at de fleste av innbyggerne i Gaza har blitt internt fordrevet.

Norge øremerket støtte til IOMs arbeid bl.a. i Afghanistan, Den demokratiske republikken Kongo, Jemen og Somalia. Dette muliggjorde rask humanitær innsats overfor svært sårbare grupper av flyktninger, internt fordrevne, migranter og deres vertssamfunn i noen av de mest underfinansierte og vanskeligst tilgjengelige krisene i 2023. IOM var blant aktørene som bisto afghanske flyktninger som ble tvangsreturnert fra Pakistan mot slutten av 2023, bl.a. ved hjelp av norsk støtte. På Afrikas horn støttet Norge et regionalt program for fordrevne og sårbare migranter og deres vertssamfunn. Den interne konflikten i Sudan rammet også naboland. Land som selv er opprinnelsesland for flyktninger og fordrevne, mottok mange flyktninger gjennom hele 2023, og utfordringene forplantet seg i regionen. Bare i første halvår 2023, mottok Jemen nærmere 7 000 kvinner og barn som flyktet fra land på Afrikas horn. Den regionale innfallsvinkelen til responsen, og støtten til vertssamfunn så vel som de fordrevne, var derfor helt vesentlig. Norge var blant få givere til IOMs innsats i denne regionen, og bidro bl.a. til livsviktig nødhjelp og assistanse med retur til hjemland i Afrika for om lag 6 500 strandete migranter i Jemen.

UNHCRs innsats omtales under post 71 *FNs høykommissær for flyktninger*. Flyktninghjelpen støttet om lag 9,7 millioner mennesker med humanitære behov i 2023, i rundt 40 land. I Ukraina fortsatte Flyktninghjelpen og partnere med kontantbasert støtte, særlig til befolkningen i vanskelig tilgjengelige områder. Ukrainske flyktninger i Polen, Moldova og Romania ble også prioritert, og i Polen bisto Flyktninghjelpen myndighetene med rådgivning i forbindelse med mottak av flyktninger, også fra andre land enn Ukraina. Flyktninghjelpen prioriterte i tillegg det humanitære hjelpearbeidet i forbindelse med den interne konflikten i Sudan, og har fra høsten 2023 bistått mange nødstilte som følge av den humanitære krisen i Gaza. Et stort antall flyktninger i Sahel-regionen og Den demokratiske republikken Kongo har også mottatt humanitær bistand fra Flyktninghjelpen.

Den globale og FN-ledede innsatsen for flyktninger og internt fordrevne er godt koordinert, og møtes med rask og effektiv respons.

FNs humanitære landfond er en viktig kanal for norsk støtte til mer effektiv FN-respons og bedre

koordinering av de samlede virkemidlene på landnivå. Støtten til landfondene ble økt i 2023. Norge bidro til den strategiske styringen av landfondene ved å lede FNs arbeidsgruppe for landfondene for ett år fra høsten 2023. Samarbeidet med IOM ble styrket, i tråd med at organisasjonens rolle som humanitær aktør i FN-systemet ble viktigere. IOM og UNHCR deler ledelsen for den humanitære klyngen for leirkoordinering og -ledelse. IOM kan vise til gode resultater som koordinator av humanitær innsats i komplekse kriser, bl.a. i Ukraina, og ble på ny tildelt støtte til sin innsats i Ukraina og Moldova i 2023.

Helhetlig tilnærming med styrket samspill mellom fredsbygging, humanitær innsats og langsiktig utvikling bidrar til varige løsninger for flyktninger og fordrevne.

Helhetlig innsats var et viktig mål for all humanitær støtte i 2023. Det er nødvendig for å kunne oppnå varige løsninger på de mange komplekse fordrivelseskrisene. Den økte støtten til IOMs landappeller bidro til å styrke samspillet mellom humanitær innsats og langsiktig utvikling i flere fordrivelseskriser, eksempelvis på Afrikas horn og i Syrias naboland. Organisasjonens brede mandat gjør IOM spesielt egnet til å arbeide i komplekse kriser der innsatsen går ut over livreddende nødhjelp og dekker flere felt. Støtten til humanitære landfond og støtten til arbeidet med «solidaritetspotten» på landnivå ble sett i sammenheng. Eksempelvis støttet Norge OCHAs landkontor og det humanitære landfondet i Somalia. Norge støtter også innsats for fred og forsoning, kvinner, fred og sikkerhets-agendaen, og samarbeid om migrasjonsforvaltning, i tillegg til humanitær bistand og langsiktig utvikling i Somalia.

Norge har over flere år engasjert seg for styrket koordinert respons for internt fordrevne. Norge støttet bl.a. FNs spesialrådgiver for bærekraftige løsninger for internt fordrevne og etablering av et nytt fond i 2023 med 15 pilotland. I tillegg støttet Norge FNs stedlige representanter i utvalgte land, for å bedre FNs felles innsats for at myndighetene når sine mål om bedre integrering og varige løsninger for mennesker på flukt.

Budsjett 2025

Det foreslås bevilget 1 000 mill. kroner for 2025. Det er en reduksjon på 320 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett for 2024 grunnet prioritering av økt støtte til bl.a. Gaza, humanitær nødhjelp og klimatilpassing.

Post 71 FNs høykommissær for flyktninger (UNHCR)

Bevilgningen dekker kjernestøtte til FNs høykommissær for flyktninger (UNHCR). Øremerkede bidrag til enkeltland og tema dekkes under kap. 153, post 70 *Flyktninger og fordrevne*. Øremerkede bidrag til Ukraina og naboland dekkes under kap. 159 *Regionbevilgninger*, post 73 *Ukraina og naboland*. Bevilgningen inngår som del av den globale humanitære innsatsen og må derfor sees i sammenheng med kap. 150 *Humanitær bistand*.

UNHCR er den viktigste globale aktøren for beskyttelse og assistanse til flyktninger og internt fordrevne, og leder FN-systemets arbeid med beskyttelse. Kjernestøtten gir UNHCR forutsigbarhet og fleksibilitet til å gjennomføre sin strategiske plan. Støtten muliggjør også rask respons på nye flyktningkriser og videreføring av humanitær innsats for nødlidende i kriser som får lite oppmerksomhet internasjonalt.

Mål 2025

Bevilgningen støtter bærekraftsmål 2 – Utrydde sult, oppnå matsikkerhet og bedre ernæring, og fremme bærekraftig landbruk, 3 – Sikre god helse og fremme livskvalitet for alle, uansett alder og 4 – Sikre inkluderende, rettferdig og god utdanning og fremme muligheter for livslang læring.

Bevilgningen skal bidra til at UNHCR når sine strategiske prioriteringer for perioden 2022–2026:

- Mennesker som er drevet på flukt mottar beskyttelse og assistanse.
- Den globale og FN-ledede flyktningresponsen er godt koordinert, og legger til rette for varige løsninger, dvs. trygg, verdig og frivillig retur, gjenbosetting og integrering.

UNHCRs strategiske plan for 2022–2026 samsvarer godt med *Strategi for norsk humanitær politikk (2024–2029)*. Regjeringen vil derfor fortsatt støtte gjennomføringen av den strategiske planen gjennom kjernestøtte som gjør organisasjonen i stand til å prioritere innsats der den trengs mest.

Prioriteringer 2025

Regjeringen vil støtte gjennomføringen av UNHCRs strategiske prioriteringer. Under det globale flyktningeforumet i desember 2023 forpliktet Norge seg til høy grad av ikke-øremerket finansiering, videreføring av pådriverarbeidet for å beskytte barn på flukt, prioritering av særlig sårbare grupper av flyktninger og bedre integrering

av arbeidet med mennesker på flukt og fredsbygging. Regjeringen vil følge opp disse løftene som ledd i det langsiktige arbeidet med Den globale flyktningeplattformen. I tråd med norske forpliktelser om hvordan FN kan finansieres bedre («Funding Compact»), vil regjeringen holde kjerne-støtten på et høyt nivå.

Støtten til UNHCRs arbeid for å sikre beskyttelse og assistanse til mennesker på flukt, videreføres. Også støtten til UNHCRs arbeid for å finne bærekraftige løsninger for de store flyktningkrisene videreføres, inkludert gjennom gjenbosetting.

Norge viderefører bidrag til UNHCRs arbeid med å sikre beskyttelse og assistanse til internt fordrevne, samt innsatsen for å finne varige løsninger også for denne gruppen fordrevne. Det må sikres at UNHCR fortsetter å prioritere dette når mandatet til FNs spesialrådgiver for bærekraftige løsninger for internt fordrevne utløper ved utgangen av 2024. Samtidig jobber Norge for at andre humanitære og bistandsaktører i økende grad bidrar på dette feltet.

Norge vil aktivt bruke styredeltakelse i UNHCR til å fremme målene for satsingen på flyktninger, fordrevne og vertssamfunn. Norge vil fortsatt støtte UNHCRs innsats for å gjennomføre FNs generalsekretærs reformagenda for et samordnet og resultatorientert FN.

Rapport 2023

2023 var preget av store gap mellom humanitære behov og tilgjengelig finansiering. UNHCRs budsjett for 2023 utgjorde 10,9 mrd. USD. Både i 2022 og 2023 dekket giverbidragene kun 52 pst. av behovene. Dette førte til vanskelige nedprioriteringer, der flere fordrevne ikke lenger kunne nås med assistanse og beskyttelse. Til tross for begrensede ressurser leverte UNHCR solide resultater i sin innsats for flyktninger og internt fordrevne.

Norge var det syvende største giverlandet til UNHCR i 2023 med totalt 1,3 mrd. kroner og nest største bidragsyter av uøremerket midler gjennom kjerne-støtten. Norge er blant gruppen av sentrale givere som har forpliktet seg til å gi flerårige og fleksible midler. Tilnærmingen gjorde UNHCR i stand til å prioritere innsatsen der behovene var størst og til å respondere raskt når nye krisesituasjoner oppsto. Samtidig stilte Norge tydelige krav overfor UNHCR til kvalitet i innsatsen og effektiv bruk av midlene.

Mennesker som er tvunget på flukt mottar beskyttelse og assistanse.

Ifølge UNHCR var 117,3 millioner mennesker drevet på flukt ved utgangen av 2023. Vel 1,5 pst. av verdens befolkning var fordrevet fra sine hjem, en fordobling sammenlignet med ti år siden. Flyktninger utgjorde 43,4 millioner, som var en økning på 7 pst. sammenlignet med 2022. Andel internt fordrevne økte til 68,3 millioner.

Det var fremdeles 4,4 millioner statsløse, hvorav en tredjedel også var fordrevet. Den største gruppen statsløse på flukt var rohingyaer. I 2023 returnerte 1,1 millioner flyktninger fra 39 land, der de største gruppene var ukrainere og sør-sudanere. I tillegg returnerte 5,1 millioner internt fordrevne. De største gruppene var i Kongo, Ukraina og Etiopia.

Økningen skyldtes hovedsakelig voldelige konflikter. Tall fra FN viste at de fleste konflikter oppsto i land som allerede var sårbare for klima- og naturskaptede kriser, som igjen ga utslag i store ødeleggelser, matmangel og masseflukt.

UNHCR opererte i over 130 land, hvorav 43 var definert som humanitære kriser. Gjennom året bidro de og partnerne med assistanse og beskyttelsestiltak for vel 19,3 millioner mennesker. Av disse var 9,9 millioner flyktninger/asylsøkere og 6,5 millioner internt fordrevne. Av denne totalen utgjorde barn vel 7 millioner.

UNHCRs innsats for beskyttelse av barn på flukt fra væpnet konflikt økte. Norge inngikk i 2023 en treårig avtale for å støtte UNHCRs arbeid på dette viktige området. Tilpassede beskyttelsesprogram for å hindre overgrep og utnyttelse av barn ble videreført og nye ble initiert i land med mange barn på flukt. UNHCR og partnere styrket utdanningstilbudet tilpasset ulike kategorier av barn og ungdom på flukt.

Norge bidro med mykt øremerkede midler til UNHCRs innsats i 18 kriseutsatte land med et høyt antall mennesker på flukt. Sammen med annen norsk støtte, bidro dette til at UNHCR og deres partnere kunne sikre husly, vann- og sanitærløsninger, mat og beskyttelse til mennesker som ble rammet av ulike kriser. Rask respons sikret kritisk nødhjelp til mennesker som overlevde de kraftige jordkjelvne i Tyrkia og Syria på begynnelsen av året og i Afghanistan i oktober. UNHCR responderte også hurtig etter sykloner i Malawi og Mosambik i mars og i Bangladesh i mai. I tillegg ble flere millioner mennesker som var rammet av flom og tørke i Afrika og Asia støttet.

De største bidragene fra UNHCR gikk til flyktninger og internt fordrevne fra land med voldelige

konflikter. Krigsutbruddet i Sudan i april ble den største fluktkrisen i 2023. Ved utgangen av 2023 hadde vel 7,2 millioner sudanere flyktet fra sine hjem. Nærmere 80 pst. av disse var internt fordrevne. Grunnet voldelige konflikter var det store utfordringer for internasjonale organisasjoner i å nå fram til disse med nødhjelp. Krigen i Ukraina var også høyt prioritert med omfattende humanitær bistand og beskyttelse til internt fordrevne og flyktninger. UNHCR reagerte raskt med nødhjelp til de kriserammede fra Nagorno-Karabakh-konflikten, som førte til at over 100 000 armenere måtte flykte i september. I tillegg responderte UNHCR og partnere på nye, eskalerende og vedvarende humanitære kriser.

UNHCR utviklet nye analyseverktøy for å understøtte innsatsen overfor mennesker på flukt. Nye metoder for kartlegging av fordrevne ble testet ut i Sør-Sudan, og ga bedre og mer oppdatert informasjon

UNHCRs arbeid for flyktninger og internt fordrevne var et viktig bidrag til langsiktige løsninger for stadig mer komplekse og langvarige kriser. UNHCR videreførte arbeidet for å øke andel fleksible midler, øke støtten til responsplaner for utvalgte land og innsatsen for å utvide giverbasen. Samtidig fortsatte det kontinuerlige arbeidet for å styrke organisasjonens systemer for risikostyring. Resultatene viste stadige forbedringer av UNHCRs risikoanalyser og -håndtering.

Den globale og FN-ledede flyktningresponsen er godt koordinert, og legger til rette for varige løsninger, dvs. trygg, verdig og frivillig retur, gjenbosetting og integrering

UNHCR ledet koordineringen av beskyttelse av flyktninger og internt fordrevne i den globale humanitære responsen.

UNHCR ledet sammen med IOM den humanitære klyngen for leirkoordinering og -ledelse, samt den internasjonale innsatsen for midlertidig husly. De var også en vesentlig bidragsyter med ekspertise og analyser om felles humanitær innsats.

UNHCR utarbeidet regionale og/eller landbaserte felles responsplaner for de største flyktningkrisene og bidro til koordinert respons i tett samarbeid med partnere og øvrige aktører. UNHCR styrket samarbeidet med nasjonale og lokale organisasjoner. Bedre inkludering av flyktninger og fordrevne i planlegging og oppfølging av programmer ble prioritert.

Støtte til gjenbosetting er en av UNHCRs kjerneoppgaver. Systemene ble forbedret, men det var

fremdeles store gap mellom behovet for gjenbosetting og tilgjengelige plasser. Ifølge UNHCR ble 158 700 mennesker gjenbosatt i 2023.

UNHCR forbedret sitt resultatbaserte ledelsessystem. Dette sikret bedre og flerårig planlegging og tettere samarbeid med partnere som IOM, FNs utviklingsaktører og internasjonale finansinstitusjoner som Verdensbanken. Samarbeidet var viktig for å fremme helhetlig innsats for varige løsninger for fordrevne.

Budsjett 2025

Det foreslås bevilget 630 millioner kroner for 2025.

Post 72 Bærekraftige løsninger og vertssamfunn

Bevilgningen dekker støtte til vertssamfunn og bærekraftige løsninger for flyktninger i langvarige flyktningssituasjoner. Støtte kan gis til enkelttiltak regionalt og på landnivå, men også til globale migrasjons- og flyktningiltak. Europas nærområder fra Mauritania i vest til Iran i øst, inkludert Sahel og Afrikas horn, utgjør et geografisk kjerneområde. Posten dekker kjernestøtte til FNs organisasjon for palestinske flyktninger (UNRWA) og til Den internasjonale organisasjonen for migrasjon (IOM). Øremerkede bidrag til å motvirke konsekvenser av krigen mot Ukraina for flyktninger og vertssamfunn dekkes under kap. 159 *Regionbevilgninger, post 73 Ukraina og naboland*.

Mål 2025

Bevilgningen støtter bærekraftsmål 2 – Utrydde sult, oppnå matsikkerhet og bedre ernæring, og fremme bærekraftig landbruk, 3 – Sikre god helse og fremme livskvalitet for alle, uansett alder og 4 – Sikre inkluderende, rettferdig og god utdanning og fremme muligheter for livslang læring.

Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål:

- Løsninger for mennesker på flukt er bærekraftige.
- Vertssamfunn har fått bistand til å håndtere flyktningssituasjoner og flyktninger er inkludert i lokale utdanningssystemer, arbeidsmarked og sosiale sikkerhetsordninger.
- Kapasitet til lokal migrasjonshåndtering er styrket, irregulær migrasjon er motvirket og returnerte migranter er reintegrerte.

Prioriteringer 2025

Støtte til befolkning i land rammet av varige flyktningkriser og stort antall fordrevne er prioritert. I Syria og i nabolandene Jordan og Libanon vil regjeringen bidra til å styrke lokal kapasitet til å håndtere den langvarige tilstedeværelsen av flyktninger og muligheter for livsopphold for fattige og fordrevne. Dette vil gjøres gjennom tiltak for utdanning, sysselsetting og sosiale tjenester. Innsatsen ses i sammenheng med den humanitære innsatsen i regionen under post 70 *Flyktninger og fordrevne*.

Regjeringen vil også prioritere flyktningssituasjoner og tiltak for migranter og fordrevne i Nord-Afrika og i utvalgte land sør for Sahara. Det vil også bli gitt støtte til tiltak for bærekraftige løsninger i andre deler av Midtøsten og i noen grad utenfor postens kjerneområde, herunder i forbindelse med rohingya-krisen i Bangladesh og Myanmar.

Støtte til migrasjonshåndtering skal bidra til at migrasjon foregår i ordnede former, at returnerte migranter reintegreres i hjemlandet og at færre mennesker begir seg ut på risikable reiser for å krysse grensene til Europa ulovlig.

For den hardt rammede befolkningen i Gaza er støtten til UNRWA viktig. Programstøtten til UNRWA bidrar også til å dekke de grunnleggende behovene og rettighetene til palestinere på Vestbredden, Jordan, Libanon og Syria i fraværet av en politisk løsning på deres situasjon. Støtten er viktig for stabiliteten i regionen gjennom ivaretagelsen av palestinernes levekår. IOM er viktig for migrasjonstiltak og innsatsen for å finne løsninger for fordrevne og flyktninger i mange land og regioner.

Rapport 2023

Løsninger for mennesker på flukt er bærekraftige. Vertssamfunn har fått bistand til å håndtere flyktningssituasjoner og flyktninger er inkludert i lokale utdanningssystemer, arbeidsmarked og sosiale sikkerhetsordninger.

Ved hjelp av programstøtte fra Norge og andre givere leverte UNRWA i 2023 grunnleggende tjenester til nesten 6 millioner palestinere i Jordan, Libanon, Palestina og Syria. Organisasjonen gjennomførte 6 939 138 primærhelsetjenestekonsultasjoner med 1 886 954 pasienter og 543 077 barn fikk utdanning i løpet av studieåret 2022/23 (i Gaza ble utdanningen avbrutt fra 7. oktober). Det ble også gitt støtte til sosiale sikkerhetsnettstiltak, inkludert kontanter og mat. Det ble gjennomført teknisk og yrkesfaglig utdanning og opplæring (TVET) og gitt mikrofinanslån. I tillegg ble tilfluktsrom rehabi-

litert og bygget. Beskyttelsestjenester ble også utvidet, herunder gjennom psykososial støtte og sosiale arbeidstiltak. Som følge av krigen, ble UNRWAs regulære operasjoner i Gaza suspendert og mange av UNRWAs bygninger, inkludert skoler, treningssentre, varehus og helsesentre, ble omgjort til tilfluktsrom. Der søkte 1,37 millioner mennesker beskyttelse, mat og medisinsk behandling. UNRWAs logistikk var grunnleggende for den humanitære innsatsen og for å gi livreddende støtte til 2,2 millioner mennesker.

I *Jordan* støttet Norge et flergiverfond for utdanning administrert av det jordanske utdanningsdepartementet som kalles Accelerated Access Initiative (AAI). Formålet er å skaffe alle barn et utdanningstilbud og inkludere syriske elever i det offentlige jordanske skolesystemet. Under Fase 2.0 (2020–2023) av AAI har 151 668 syriske flyktningbarn og 3386 andre flyktninger fått utdanning. I tillegg har støtte gått til å omgjøre over 204 skoler til dobbelskiftskoler, opplæring for lærere, vedlikehold, skolebøker og materiell. Norsk støtte har også gått til kapasitetsbygging i det jordanske utdanningsdepartementet gjennom NORCAP, som har sekondert fem utdanningsekspertter til UNESCOs System Strengthening Partnership-program. Norge samarbeider med tenketanken Al Quds gjennom et prosjekt som støtter opp om den politiske reformprosessen i Jordan og forberedelser til parlamentsvalg i 2024, med tanke på bedre representasjonen av den jordansk-palestinske befolkningen. I 2023 har et norskstøttet prosjekt for sosialt samhold og sosiale sikkerhetsnett ført til styrket motstandskraft og samhold i vertssamfunn mellom jordanske og syriske kvinner i utsatte/sårbare områder. Estidama++ er et flergiverfond som støtter ILO for å styrke sosiale ordninger til den jordanske trygdeinstitusjonen Social Security Corporation (SSC). Målsettingen er å subsidiere sårbare arbeidstakeres innmelding i trygdesystemet i en overgangsperiode, støtte arbeidsgivere til å unngå permitteringer, og bidra til større formalisering av økonomien. UNHCR har bidratt til å forsøke å få flere flyktninger med som mottakere. Det har vist seg krevende fordi flyktninger har begrensede arbeidsmuligheter.

Støtten gjennom Jordan Inclusive Growth and Economic Opportunities Multi-Donor Trust Fund (MDTF) har bl.a. bidratt til å styrke institusjonell kapasitet, utvikle nytt investeringsregelverk og gjennomføre et strategisk rammeverk for reform av vannsektoren. Jordan er blant verdens mest vannfattige land, og flyktningkrisen har slitt på landets infrastruktur og ressurser. Verdensbankens gjennomgang i 2023 viste at fondet har vært

et effektivt virkemiddel for å støtte Jordans reformer, men at det er flere områder som bør forbedres, herunder at en større andel av fondet bør implementeres av myndighetene og ikke av Verdensbanken.

I Jordan støttet Norge også et prosjekt med FAO og landbruksdepartementet for bærekraftig og klimasmart landbruk. Det er et stort fokus på koblingen mellom flyktninger og klimaendringer i landet. Resultater omfatter opplæring innen ressursforvaltning, installasjon av 188 vannoppsamlingsenheter og 170 kompostenheter, for å bedre matsikkerhet og skape arbeidsplasser for både flyktninger og sårbare jordanere. Tross gode resultater for de 1420 individene som har deltatt i prosjektet, har ikke FAO oppnådd målsetningen om 50 pst. kvinner eller antall syriske flyktninger. Utfordringer for å få til dette er bl.a. knyttet til jordansk lovgivning om forvaltning av land.

I *Libanon* videreførte Norge støtte til det nasjonale sosialstøtnadsprogrammet for sårbare libanesere, National Poverty Targeting Programme (NPTP) gjennom WFP. Støtte fra Norge og andre givere bidro i 2023 til en utvidelse av NPTP til 75 000 familier og til redusert sårbarhet og økt matsikkerhet blant mottakerne. Støtte til UNICEF i Libanon bidro til skolegang for marginaliserte libanesere og syriske flyktninger mellom 3 og 18 år, både gjennom uformell utdanning og formell utdanning, inkludert overgangen fra uformell til formell utdanning. Det ble samtidig gitt kontantstøtte og andre tjenester til familiene for å muliggjøre barnas skolegang. Norske midler gikk også til et tidsbegrenset opplæringsprosjekt for å styrke læreres og skolelederes kapasitet når det gjelder undervisningsmetoder på UNRWA-skoler.

Norsk støtte har gått til UNDPs program for sårbare libanesere, samt flyktninger, inkludert palestinske flyktninger som ikke dekkes av UNRWA. Dette har bidratt til forbedrede levekår samt rehabilitering av infrastruktur ved bruk av bærekraftige og grønne tilnæringer. Skreddersydd støtte har bidratt til styrking av små og mellomstore bedrifter, entreprenører og kooperativer. Oppgraderinger av markeder og kommersielle gater ble fullført, opplæring og inntektsgenererende aktiviteter for kvinner har blitt gjennomført. På miljøområde har norsk støtte gjennom UNDP blitt benyttet til å styrke partnere under Lebanon Crisis Response Plan (LCRP) samt det libanesiske miljødepartementet til å arbeide med miljøintegring og sikring, inkludert opplæring og støtte til kommuner i å håndtere miljøutfordringer. Blant andre tiltak med norsk støtte i Libanon fortsatte samarbeidet med WHO for å styrke helse-

systemet i fengslene i Libanon og dermed bedre levekår for en sårbar gruppe, der syriske flyktninger utgjør en stor andel. Det har også vært fremskritt med hensyn til reetablering av et sentralt folkehelselaboratorium i 2023.

I *Syria* bidro Norge med støtte til tiltak for ungdom gjennom UNICEF i og rundt flyktningleirene i Nordøst-Syria og støtte til en sammenslutning av frivillige organisasjoner ledet av Care Norge til tiltak for å bidra til bl.a. jobbskaping, sysselsetting, matsikkerhet og klimatilpasning. Begge disse avtalene ble inngått mot slutten av året, og resultater fra 2023 foreligger derfor ikke. Norge støttet også helsearbeid i Nordøst- og Nordvest-Syria via NORWAC. Organisasjonen har sikret drift av primærhelsesentre, oppbygging og drift av blodbanker og laboratorier samt gitt støtte og rådgivning til behandling av pasienter med bl.a. blod- og lever sykdommer. Norge bidro også til minerydding og opplæring og bevisstgjøring om fare for miner i Nordøst-Syria gjennom organisasjonen MAG – Mine Advisory Group. Prosjektet oppnådde å rydde og frigjøre 1 540 887 m² land.

Norge inngikk en flerårig avtale med IOM mot slutten av 2023 om støtte til et prosjekt for bærekraftige løsninger for internt fordrevne mennesker i *Irak*. Formålet er å bedre levevilkår og reintegrere internt fordrevne og sikre varig stabilitet.

I *Somalia* støttet Norge FNs arbeid med å fremme bærekraftige løsninger for internt fordrevne i byene Baidoa og Bosaso gjennom *Somalia Joint Fund*. Dette bidro til bedre forvaltning av landområder og redusert konfliktnivå mellom internt fordrevne og vertssamfunn samt at internt fordrevne fikk bedre tilgang på grunnleggende sosiale tjenester og ta del i sysselsettingstiltak. Fondet bidro også til å implementere landforvaltningsloven i delstaten Southwest og til byplanleggingsstrategien i Baidoa.

FNs flergiverfond i *Kenya* for å støtte myndighetene i arbeidet med å gjennomføre Shirika-planen som skal fremme bærekraftige løsninger for flyktninger fikk norsk støtte. Prosessen skal omgjøre flyktningleirer til permanente bosettinger. Kenyanske myndigheter har blitt forsinket i arbeidet med å ferdigstille planen og det norsk-støttede arbeidet gjennom FN er derfor ikke igangsatt.

Som ledd i norsk innsats for rohingyaene, støttet Norge UNDP Multi-Purpose Trust Fund (MPTF) til prosjektet Safe Access to Fuel and Energy (SAFE+2) i Bangladesh sammen med flere andre givere. Prosjektet er et samarbeid mellom FAO, IOM, WFP og UNHCR. Målsetningen fra prosjektets foregående fase, å forsyne

Rohingya-flyktninger med kokegass til matlaging (LPG), er videreført. LPG er et trygt og bærekraftig alternativ til fyringsved for å stanse avskogingen i området, bedre kvinners sikkerhet, frigi barns tid til utdanning, forebygge ressurskonflikter og har også en helseeffekt. Prosjektet har også som målsetning å bedre flyktningenes motstanddyktighet ved å gi yrkesopplæring, opplæring i å etablere og støtte bedrifter i vertssamfunnet med hovedfokus på kvinner.

I 2023 sørget programmet for at alle registrerte flyktninger i flyktingleiren Cox's Bazar i Bangladesh hadde tilgang til LPG. Dette resulterte i distribusjon av omtrent 1,8 millioner LPG-sylindere. Ifølge UNHCR, avverger LPG-distribusjonen avskoging av 3-5 fotballbaner med skog hver dag og reduserer det årlige karbonutslippet med 407 000 tonn.

I Nord-Mosambik støttet Norge UNICEF i arbeidet med å bygge 40 skoler og etablere et barneskoletilbud for internt fordrevne og vertssamfunn. Støtte ble også gitt til UNFPA som forbedret tilgang til omfattende og livreddende seksuelle og reproduktive helsetjenester. Programmet nådde 102 965 kvinner og jenter blant fordrevne og i vertssamfunn.

Kapasitet til lokal migrasjonshåndtering er styrket, irregulær migrasjon er motvirket og returnerte migranter er reintegrerte

Norge støttet UNICEFs arbeid i *Libya* for å beskytte barn mot misbruk, vold og utnyttning. Blant resultatene fra dette prosjektet (som startet i 2023) er det utarbeidet minimumsstandarder for midlertidig husly for enslige mindreårige migranter, libyske myndighetsansatte har fått opplæring i

tiltak som angår barns rettigheter, barn fikk psykologisk hjelp og en flerårig arbeidsplan for samarbeidet mellom UNICEF og statsinstitusjonene Ministry of Social Affairs og Social Solidarity Fund ble utarbeidet.

Norsk støtte til IOMs Wau Town Project i *Sør-Sudan* har hjulpet 540 husholdninger som ønsket det med å returnere til opphavsstedene sine. For de 1500 husholdningene som har indikert ønske om å bli værende i Wau, har prosjektet kommet kortere enn forventet grunnet sen tildeling av land fra myndighetene. Imidlertid har land blitt tildelt, minerydding gjennomført og områdeplanlegging igangsatt. Prosjektet har samarbeidet med befolkningen i nærheten av de nye områdene for å sikre aksept for de nye bosettingene.

I *Etiopia* videreførte Norge samarbeidet med IOM om sentre for sårbare migranter. IOM hjalp nesten 30 000 migranter i løpet av året. 90 migranter fikk yrkesopplæring og startet næringsvirksomhet. Metema Migration Response Centre, etablert med norske midler, hadde en rask respons på den plutselige tilstrømmingen av etiopiere og tredjelandsborgere som flyktet fra konflikten som brøt ut i Sudan. Ved utgangen av 2023 ble over 101 000 migranter bistått ved dette senteret. Sikkerhetssituasjonen har imidlertid også her ført til forsinkelser i leveranser.

Budsjett 2025

Det foreslås bevilget 429,5 mill. kroner for 2025. Det er en reduksjon på 290 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett for 2024 grunnet prioritering av økt støtte til bl.a. Gaza, humanitær nødhjelp og klimatilpasning.

Kap. 159 Regionbevilgninger

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025
70	Midtøsten, <i>kan overføres</i>	642 252	519 311	669 311
71	Europa og Sentral-Asia, <i>kan overføres</i>	460 067	467 634	423 817
72	Afghanistan, <i>kan overføres</i>	494 952	401 241	351 241
73	Ukraina og naboland, <i>kan overføres</i>	8 727 851	7 448 200	7 440 500
75	Afrika, <i>kan overføres</i>	2 988 157	2 517 022	2 214 022
76	Asia, <i>kan overføres</i>	517 387	476 503	436 503
77	Latin-Amerika og Karibia, <i>kan overføres</i>	195 526	176 432	158 432
	Sum kap. 159	14 026 192	12 006 343	11 693 826

Regionbevilgningene dekker langsiktig bilateral bistand til land i Afrika, Asia, Midtøsten, Latin-Amerika og Karibia, land på Vest-Balkan og i Øst-Europa og til Ukraina og naboland.

Ukraina har siden 2022 vært den største mot-takeren av norsk bistand. Nansen-programmet, som ble vedtatt av Stortinget våren 2023, har som formål å bidra til at Ukraina kan beskytte sitt territorium og sin befolkning fra russiske angrep, opprettholde samfunnskritiske funksjoner i Ukraina og redusere de menneskelige lidelsene. Programmet har videre som mål å bidra til å gjenoppbygge et trygt og fritt Ukraina. Den sivile delen av programmet omfatter humanitær bistand, og inkluderer støtte til Moldova.

Regionbevilgningene skal bidra til å motvirke grunnleggende årsaker til sosial ulikhet og fattigdom i utvalgte land og regioner, inkludert både klimaendringene og konflikt. Bevilgningsforslagene under dette kapittelet tar utgangspunkt i hvordan norsk innsats best kan imøtekomme kompliserte og sammensatte behov i land og regioner.

Den bilaterale bistanden skal prioritere tiltak som reduserer antall mennesker i ekstrem fattigdom. Tiltak som bidrar til sosial og økonomisk utvikling er viktig. Utsatte og marginaliserte grupper vil fortsatt være prioriterte målgrupper.

Sosial ulikhet og fattigdom forårsakes og forsterkes av vold og konflikt og av mangel på stabilitet, økonomisk inkludering, og institusjoner som fremmer rettferdighet. Å bidra til samfunnsendring gjennom stabilisering av samfunn og forbedret styresett er et mål for alle regionbevilgningene. Det inkluderer flere viktige prioriteringer, som demo-

kratisk utvikling, menneskerettigheter, likestilling og å fremme sikkerhet og motstandsdyktighet.

All innsats tar utgangspunkt i landenes eller lokalsamfunnenes behov. I de fleste land er innsatsen dessuten forankret i landenes egne utviklingsplaner og prioriteringer. I noen land fraviker Norge dette prinsippet, for eksempel fordi det er høyt konfliktnivå, myndighetene har kommet til makten på illegitim måte, eller fordi landet bevisst motarbeider demokratiske reformer.

Regionbevilgningene benyttes hovedsakelig til langsiktige tiltak, men i land der forutsetningene for støtten endrer seg som følge av krig, konflikt, politiske kriser eller naturkatastrofer kan bevilgningene også benyttes til humanitær bistand eller gjenoppbyggingstiltak. Bilaterale tiltak for å fremme helhetlig innsats og styrke samspillet mellom humanitær bistand, fredsbygging og langsiktig utvikling finansieres også under regionbevilgningene. Slike tiltak skal redusere fremtidige humanitære behov, og styrke landenes og lokalsamfunnenes motstandskraft og responsevne. Tiltak finansiert under regionbevilgningene må derfor ses i sammenheng med tildelinger til tiltak under andre budsjettposter.

Støtten under regionbevilgningene kanaliseres gjennom sivilt samfunn, myndigheter og regionale, internasjonale og multilaterale organisasjoner. Tiltakene er enten bilaterale eller regionale. Regionspesifikke prioriteringer og innsats er beskrevet under hver av postene.

Innsatsen i Europa er også en integrert del av norsk europapolitikk. Støtten skal innrettes slik at

den bidrar til tettere samarbeid i europeiske og euroatlantiske strukturer.

Post 70 Midtøsten, kan overføres

Bevilgningen dekker støtte til enkeltland og regionale tiltak i Midtøsten. Midtøsten preges av flere områder med høyt konfliktnivå eller krig, ustabilitet og en sårbar situasjon relatert til matsikkerhet og klimaendringer.

Mål 2025

Bevilgningen skal støtte opp under bærekraftsmål 16 – Fremme fredelige og inkluderende samfunn med sikte på bærekraftig utvikling, sørge for tilgang til rettsvern for alle og bygge velfungerende og inkluderende institusjoner på alle nivåer. Øvrige relevante bærekraftsmål for posten er: 3 – Sikre god helse og fremme livskvalitet for alle, uansett alder, 4 – Sikre inkluderende, rettferdig og god utdanning og fremme muligheter for livslang læring for alle, 5 – Oppnå likestilling og styrke jenters og kvinners stilling i samfunnet, og 8 – Fremme varig, inkluderende og bærekraftig økonomisk vekst, full sysselsetting og anstendig arbeid for alle.

Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål i regionen:

- Sikkerhet og stabilitet er økt.
- Styresett er forbedret.
- Økonomisk og sosial utvikling er styrket.

I planlegging og gjennomføring av tiltak på land- og regionnivå, f.eks. av støtte til matsikkerhet og utdanning, skal også målformuleringene på de tematiske postene hensyntas.

Prioriteringer 2025

Støtte til Palestina er en hovedprioritering under posten. Formålet med norsk støtte er å fremme rammebetingelsene for en bærekraftig tostatsløsning, der Israel og Palestina lever side om side i fred og sikkerhet innenfor gjensidig anerkjente grenser.

Krigen har skapt en katastrofal humanitær krise i Gaza, en nedbryting av lov og orden og enorme ødeleggelser på bygninger og infrastruktur. Støtte til gjenoppbygging av Gaza vil være en prioritering etter at kamphandlingene tar slutt. På Vestbredden er den økonomiske situasjonen dramatisk forverret, og volden har økt. Arbeidstillatelse i Israel for palestinere er blitt suspendert, Israels overføring av toll- og avgiftsinntekter er sterkt

reduisert og Palestinas interne økonomi svekkes daglig. Utvidelser av israelske bosetninger, bosetervold, husødeleggelser, begrensninger på handel, bevegelsesfrihet og tilgang til land og naturressurser er vedvarende utfordringer for befolkningen. Den palestinske selvstyremyndigheten (PA) sliter i denne konteksten med både å overleve finansielt og bevare oppslutning i egen befolkning. Det er stor usikkerhet knyttet til den politiske utviklingen. Innsatsen til partnere som får støtte vil måtte tilpasses situasjonen og de særlige utfordringene Gaza-krigen har skapt.

Støtte til samfunnsinstitusjoner, inkludert institusjonsbygging under PA, er viktig for å ivareta rammebetingelsene for en tostatsløsning. Dette prioriteres høyt av Norge som leder av den internasjonale giverlandsgruppen for Palestina Ad Hoc Liaison Committee (AHLIC). Den palestinske økonomien er svært sårbar og står i fare for å kollapse. Det vil derfor fortsatt være behov for budsjettstøtte til PA. Støtte til helse, utdanning og energitiltak planlegges videreført.

Dialogen med Verdensbanken og palestinske myndigheter om budsjettreform, vekstfremmende tiltak og bedre finansiell styring vil bli mer vektlagt i 2025. Støtte til bedret palestinsk forhandlingskompetanse, bekjempelse av korrupsjon, styrket sivilt samfunn, menneskerettigheter og muligheter for kvinner prioriteres også.

Bekjempelse av diskriminering, hatefulle ytringer og antisemittisme er viktige prinsipper for det norske engasjementet. Norsk bistand til Palestina går ikke til palestinske fanger i israelske fengsler. Organisasjoner med hovedformål om å boikotte, desinvestere og sanksjonere (BDS) mottar heller ikke norsk bistand.

I andre deler av regionen vil støtte gis til fred og forsonings- og stabiliseringstiltak i land rammet av konflikt. Klima- og miljøtiltak, matsikkerhet og fremme av seksuell og reproduktiv helse og rettigheter er også prioritert.

Tiltak som er særlig rettet mot flyktninger, fordrevne og vertssamfunn, inkludert i Syria og nabolandene samt bidrag til FNs organisasjon for palestinske flyktninger (UNRWA), finansieres hovedsakelig under kap. 153 *Flyktninger, fordrevne og vertssamfunn*.

Rapport 2023

Sikkerhet og stabilitet er økt

Utviklingen i Palestina i 2023 har gått i feil retning, til tross for norsk og internasjonal innsats. Sikkerhet og stabilitet er totalt fraværende i Gaza og sterkt svekket på Vestbredden.

Styresett er forbedret

Verdensbankens arbeid for å bedre palestinske myndigheters finansforvaltning, bl.a. som oppfølging av den norske budsjettstøtten, har bidratt til bedre styresett og bedre regelverk rundt statsbudsjett og anskaffelser. Det er større åpenhet omkring statsbudsjettet enn før, det publiseres løpende oversikter over palestinske myndigheters utgifter og det er større tillit til integriteten i tallene. Støtte er videreført til viktige partnere som det palestinske statistikkbyrået (PCBS), det palestinske forhandlingssekretariatet (NAD) og til antikorrupsjonsarbeidet som organisasjonen AMAN driver.

Norge finansierer, sammen med FNs spesialrepresentant for fredsprosessen i Midtøsten (UNSCO) og Verdensbanken, LACS (Local Aid Coordination Secretariat). LACS har ansvaret for giverkoordinering i Palestina og fungerer som et sekretariat for sektorarbeidsgruppene for å sikre at giverne arbeider etter palestinske prioriteringer og koordinerer sine innsatser. Norge sekonderte frem til sommeren 2023 en medarbeider til kontoret.

Økonomisk og sosial utvikling er styrket

Det har vært en dramatisk forverring av den økonomiske og sosiale utviklingen i Palestina som følge av krigen. Israels tilbakeholdelse av toll- og avgiftsinntekter og arbeidstillatelse førte til en kraftig tilbakegang i alle sosiale og økonomiske indikatorer på Vestbredden. På energisektoren ble støtte gitt gjennom Verdensbanken (Palestinian Partnership for Infrastructure – PID). Det var tilfredsstillende fremgang for de fleste av fondets prosjekter, bl.a. etablering av solcelleanlegg for skoler og helseklinikker i Gaza. Også på Vestbredden gikk prosjektene for det meste som planlagt, med hovedvekt på investeringer i infrastruktur og installering av strømmålere. Krigen mellom Hamas og Israel har hatt dramatiske konsekvenser for energisituasjonen i Gaza da Israel stoppet all strømforsyning til Gaza, samtidig som innførselen av fyringsolje ble kraftig redusert. Svært mange solcelleanlegg og annen infrastruktur, som elektrisitetslinjer og transformatorstasjoner, har blitt ødelagt, inkludert det norskfinansierte solcelleanlegget tilknyttet anlegget for behandling av avløpsvann fra byen Khan Younis. Drivstofftanken ved Gaza Power Plant er skadet og arbeidet med å oppgradere transformatorstasjonen Gaza Vest, som finansieres av Norge, er stanset.

På helseområdet har Norge siden 2012 støttet det palestinske folkehelseinstituttet gjennom et samarbeid med Verdens helseorganisasjon

(WHO). Instituttet har vært i stand til å yte verdifull bistand til palestinske myndigheter i oppbygging av et registersystem for helsedata, som er avgjørende for planlegging og politikktutforming på området. En langsiktig målsetting om overføring av folkehelseinstituttet til palestinske myndigheter ble endelig oppnådd våren 2023 og instituttet er nå blitt en integrert del av myndighetsapparatet. Norge støttet også Augusta Victoria sykehuset, bl.a. med oppbygging av en palliativ avdeling for barn (den første i Palestina). Sykehuset drives av Det lutherske verdensforbund.

Det viktigste resultatet av den norske støtten til utdanningssektoren i 2023 var opprettelsen av den første palestinsk-statlige yrkesskolen i Øst-Jerusalem, «Al Thouri Tech», som tilbyr fem industrirelevante programmer: fornybar energi; smarte bygg; teknologier; oppmåling og konstruksjon; generell elektrisitet; interiørdesign og dekorasjon. Alle linjer er åpne for begge kjønn. Det meste av den øvrige norske støtte på utdanningsområdet ble i 2023 kanalisert gjennom et sektorstøtteprogram med flere givere. Norsk finansiering av sektoren har bidratt til at påmeldingsraten for studenter i yrkesutdanning innen PA-skoler i Jerusalem økte fra 4 pst. i 2022 til 21 pst. i 2023. I Øst-Jerusalem ble støtten gitt bilateralt via UNDP pga. palestinske myndigheters begrensede muligheter til å operere der. Det er likevel et godt samarbeid med det palestinske utdanningsdepartementet som har bedt Norge fortsette prioriteringen av Øst-Jerusalem.

Innenfor øvrig innsats prioriterte Norge mat sikkerhetsprosjekter i Gaza. Støtte ble gitt til både WFP og FAO, til sistnevnte for et prosjekt med restaurering av fiskebåter. Prosjektet var godt i gang før krigen, men båtene formodes nå tapt.

I Jordan bidrar Norge i samarbeid med ILO og to lokale partnere til å styrke kvinners rettigheter i arbeidslivet og støtte barnehagesektoren. Andelen av jordanske kvinner i arbeidslivet er blant de laveste i verden. Samarbeidet har ført til styrket nettverksbygging mellom lærere og koordinert innsats for bedre lønns- og arbeidsvilkår. ILOs påvirkningsarbeid har bidratt til å forbedre lovgivning innenfor likelønn, svangerskapsvern, foreldrepermisjoner samt fleksible løsninger på arbeidsplassen

På klima- og miljøområdet har Norge videreført støtten til Sahara Forest Project (SFP) sitt prosjekt som kombinerer ny teknologi for ressurs effektivt jordbruk i ørkenområder. Det er inngått en avtale med det jordanske energidepartementet og Subsea om samarbeid om løsninger for desalinert vann til anlegget. SFP videreførte samarbei-

det med Hussein Technical University om opplæring av jordanske og syriske studenter i bærekraftig jordbruk. Prosjektet har over tid møtt byråkratiske hindringer som har ført til forsinkelser.

Gjennom støtte til UNDP har Norge bidratt til etableringen av et marint verneområde i samarbeid med myndighetene i byen Aqaba. Marinreservatet bidrar til beskyttelse av det marine økosystemet og fremmer bærekraftig marin ressursforvaltning i Rødehavet. Det er bl.a. utarbeidet forvaltningsplan, grensedemarkering, database for informasjon og det er gjort utdrettet arbeid for forankring av reservatet i lokalsamfunnet. I 2023 har patruljering og overvåkningsprotokoller blitt utviklet og håndhevet. For å lykkes har samarbeid med fiskerisamfunn for mer bærekraftig fiske (begrensning av overfiske, nye fiskerimetoder mv.) vært avgjørende. Irak er et verdens mest utsatte land for klimaendringer og opplever raskt økende temperaturer, vannmangel og tørke, samt økende antall støvstormer. Norge inngikk en flerårig avtale med FAO i slutten av 2023 om støtte til klimasmart landbruk med fokus på kvinner i tre sentrale provinser.

Støtte til rehabilitering av hovedkanalen i Akkar, nord i Libanon, i samarbeid med FAO har ført til en dobling i vanntilførselen og til en mer rettferdig fordeling av vannressursene. Støtten bidro til rensing av kanalsystemet, og til overvåking av vannkvaliteten. Det ble gjort gjennom opplæring av ansvarlige myndigheter i overvåking og behandling av data. På den måten fikk lokalbefolkningen bedre tilgang til rent vann, og mindre avfall nådde havet. Norsk støtte bidro også til redusert bruk av forurensende kjemikalier i jordbruket. Kunnskap og bestep praksis innen vannkvalitet, forurensning og overvåking har blitt tatt i bruk av lokalsamfunn.

Støtte gjennom Norges fotballforbund (NFF) til tiltak med hovedvekt på jentefotball resulterte i Libanon og Palestina til at det ble organisert fotballfestivaler for til sammen 19 582 barn i 2023. I Libanon ble det gjennomført 50 festivaler med til sammen 8 093 deltakere (99 pst. jenter), og i Palestina 48 festivaler og 11 489 deltakere (72 pst. jenter). Som følge av krigen ble to festivaler ikke gjennomført i Palestina. I Irak deltok 21 811 barn i NFFs Fair Play skoleprosjekt.

Budsjett 2025

Det foreslås bevilget 669,3 mill. kroner for 2025. Det er en økning på 150 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett for 2024 som bl.a. vil gå til å trappe opp innsatsen for å fremme rammebetingelser for en tostatsløsning i Palestina. Innsat-

sen ses i sammenheng med økningen til Gaza under kap. 150, post 70 *Nødhjelp og humanitær bistand*.

Post 71 Europa og Sentral-Asia, kan overføres

Det viktigste formålet med bevilgningen er å bidra til fred og stabilitet i Norges europeiske nærområder. Russlands krig mot Ukraina og dens ringvirkninger viser med tydelighet at vår egen verdensdel er sårbar, med klare følger for norske interesser. Stabilitet og bærekraftig utvikling kan ikke tas for gitt på Vest-Balkan, i Øst-Europa eller i Sentral-Asia. Alle disse landene rammes av geopolitisk ustabilitet og er sårbare for russisk påvirkningsvirksomhet. Innsatsen i Europa og nærområdene er også en integrert del av norsk europapolitikk.

Bevilgningen dekker tiltak på Vest-Balkan (Albania, Bosnia-Hercegovina, Kosovo, Nord-Makedonia, Montenegro og Serbia) og i Øst-Europa og Sentral-Asia (Armenia, Aserbajdsjan, Belarus, Georgia, Kasakhstan, Kirgisistan, Tadsjikistan, Turkmenistan og Usbekistan). Støtte til Ukraina og Moldova finansieres under post 73 *Ukraina og naboland*, men Moldova og Ukraina omfattes også av enkelte regionale tiltak under denne posten.

Posten omfatter også støtte til prosjekter og programmer i regi av Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa (OSSE) og Europarådet som kan regnes som offisiell utviklingsbistand (ODA) i henhold til OECDs utviklingskomité (DAC) regelverk. Den europeiske banken for gjenoppbygging og utvikling (EBRD) er med sitt særskilte mandat for regionen en spesielt viktig samarbeidspartner og en betydelig kanal for norsk bistand til landene i Europa og Sentral-Asia. Under posten går betydelig bistand gjennom multilaterale organisasjoner, inkludert støtte til regionale organisasjoner.

Støtten skal innrettes slik at den bidrar til og styrker europeisk og euroatlantisk samarbeid for stabilitet og utvikling.

Mål 2025

Bevilgningen skal primært støtte opp om bærekraftsmål 16: Fremme fredelige og inkluderende samfunn med sikte på bærekraftig utvikling, sørge for tilgang til rettsvern for alle og bygge vel fungerende, ansvarlige og inkluderende institusjoner på alle nivåer.

Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål i regionen:

- Sikkerhet og stabilitet er økt.
- Styresett er forbedret.
- Økonomisk og sosial utvikling er styrket.

Prioriteringer 2025

Europa befinner seg i en ny geopolitisk tid etter Russlands fullskalainvasjon av Ukraina, og presset mot statene i Europas østlige og sørøstlige randsoner har økt. Disse statene er i varierende grad sårbare for uvennlig utenlandsk påvirkning og er preget av svake demokratiske institusjoner og underliggende regionale konflikter. Flere av landene ønsker å knytte seg nærmere til europeisk og transatlantisk samarbeid. Norge har sammen med våre allierte og partnere både et ansvar og en egeninteresse i å bidra til å motvirke sårbarhet og støtte landene i deres europeiske og euroatlantiske målsettinger. Dette gjelder både på kort og på lang sikt. Regjeringen vil i 2025 bidra til en mest mulig stabil og bærekraftig utvikling i land med relativ geografisk nærhet til Norge.

Hovedprioriteringen for 2025 vil fortsatt være å motvirke de negative følgene i kjølvannet av krigen mot Ukraina. Dette omfatter bl.a. migrasjon, energikrise og press mot demokratiske institusjoner, rettsstat og sivilsamfunn. I 2025 vil Norge fortsette å støtte OSSEs institusjoner og landkontorer, også gjennom sekonderinger av norsk personell gjennom beredskapsstyrken Nordem. Videre vil regjeringen støtte Europarådets handlingsplaner i Bosnia-Hercegovina, Kosovo, Georgia og Armenia.

Norsk bistand til Vest-Balkan vil i 2025 reduseres i omfang og skal rettes inn mot euroatlantisk integrasjon og motvirke geopolitisk sårbarhet. Støtte til europeiske integrasjonsprosesser, demokrati- og rettstatsutvikling, samarbeid mellom landene i regionen og energisikkerhet er viktige prioriteringer.

I Øst-Europa og Sentral-Asia forblir menneskerettigheter, demokrati og rettsstatsprinsipper sentralt, og vil prioriteres ved siden av tiltak som støtter opp under stabilitet i områder som har vært rammet av konflikt. Støtte til belarusisk sivilsamfunn og uavhengige belarusiske medier vil prioriteres, herunder støtte til et humanitært fond for ofre for politisk undertrykkelse.

Rapport 2023

Sikkerhet og stabilitet er økt

Norge har støttet OSSEs arbeid for fred og sikkerhet gjennom finansielle bidrag til OSSEs utviklingsprosjekter, utsendelse av norsk personell til OSSEs sendelag og valgobservasjoner. OSSEs krisemekanismer har bl.a. bidratt til å dokumentere brudd på menneskeretter i Russland og Belarus, og situasjonen for barn og fordrevne i Ukraina. Det norske bidraget har styrket OSSEs arbeid for sikkerhet, stabilitet, menneskeretter og utvikling av rettsstat og demokrati i regionen.

Styresett er forbedret

Flere av statene på Vest-Balkan gjorde også i 2023 framskritt i sine reformprosesser for framtidig medlemskap i EU. Det gjenstår likevel betydelig arbeid før styresett, rettsikkerhet og etterlevelse av menneskerettighetene når EUs minstestandarder.

Støtten til Europarådets handlingsplaner bidro til å bringe landenes lovgivning, institusjoner og praksis mer på linje med europeiske standarder innenfor menneskerettigheter, rettsstat og demokrati. Gjennom et flerårig samarbeid med FNs kontor for prosjektjenester har landene på Vest-Balkan tilgang til rådgivere som bistår med regulatoriske tilpasninger for framtidige EU-medlemskap.

Utviklingen i Georgia har fortsatt negativ retning, med vanskeligere kår for sivilsamfunn og politisk opposisjon. Norge bidro gjennom FNs utviklingsprogram (UNDP) til at menneskerettighetssituasjonen for minoriteter og sårbare grupper, inkludert LHBT+, ble bedret. Gjennom FNs organisasjon for kvinners rettigheter og likestilling (UN Women) bidro Norge til økt likestilling og større deltakelse av kvinner i nærings- og samfunnsniv. Norge har bidratt til å styrke den belarusiske demokratibevegelsen og opprettholdelse av uavhengige belarusiske medier. Norge har også bidratt til å dokumentere grove menneskerettighetsbrudd begått av myndighetene.

Økonomisk og sosial utvikling er styrket

Landene i Sentral-Asia, Sørøst- og Øst-Europa er siden 2022 blitt hardt rammet av de økonomiske følgene av krigen mot Ukraina. Det var likevel noen positive resultater i 2023. Norsk støtte til Vest-Balkan bidro til bygging av over 10 000 boenheter for internt fordrevne etter krigene på 1990-tallet. Gjennom EUs investeringsfond for Vest-Balkan (Western Balkans Investment Framework) bidro Norge til bygging av skoler, støtte til etable-

ring av små og mellomstore bedrifter, samt investeringer i store infrastrukturprosjekter. Disse investeringene bidro til jobbskaping, økonomisk utvikling og stabilitet i en region med betydelige økonomiske og demografiske problemer.

Gjennom EBRDs flergiverfond for energi, energieffektivisering og miljø bidro Norge til mobilisering av privat kapital til grønne investeringer i Armenia og Georgia.

Budsjett 2025

Det foreslås bevilget 423,8 mill. kroner for 2025. Det er en reduksjon på 43,8 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett for 2024 grunnet prioritering av økt støtte til bl.a. Gaza, humanitær nødhjelp og klimatilpasning. Reduksjonen muliggjøres gjennom nedtrapping og konsolidering av norsk utviklingsbistand til Vest-Balkan, og påvirker i liten grad bistanden til Øst-Europa, Kaukasus og Sentral-Asia.

Post 72 Afghanistan, kan overføres

Bevilgningen dekker langsiktig bistand til Afghanistan for å begrense omfanget av den humanitære krisen og hindre at økonomi og samfunnsstrukturer kollapser. En slik kollaps vil kunne få store konsekvenser, så vel nasjonalt og regionalt som globalt.

Afghanistan er fortsatt blant verdens fattigste land. Halve befolkningen har behov for humanitær hjelp. De store politiske, økonomiske og humanitære utfordringene i landet er ytterligere forsterket etter Talibans maktovertakelse. Jenter og kvinner har fremdeles ikke tilgang til utdanning utover 6. klasse. Norsk støtte skjer derfor fortsatt under forutsetning av at kvinner og jenter har samme tilgang til tjenestene som leveres. Det betyr at støtte ikke gis til skoler der jenter ikke har lik tilgang.

Talibans maktovertakelse i august 2021 medførte grunnleggende endringer i forutsetningene for bistand. Ingen støtte går lengre direkte til myndighetene eller myndighetsstyrte programmer. Støtte til det afghanske folk kanaliseres via multilaterale og ikke-statlige aktører. Den viktigste kanalen er Verdensbankens Afghanistan Resilience Trust Fund (tidligere Afghanistan Reconstruction Trust Fund), som jobber gjennom FN-systemet. En stor del av bevilgningen kanaliseres også via ikke-statlige organisasjoner. Aktørene som støttes har lang erfaring fra Afghanistan og gode rutiner for forvaltning og kontroll av midlene. Hvordan støtten bør innrettes, vurderes fortløpende.

Mål 2025

Bevilgningen støtter opp under bærekraftsmål 16 – Fremme fredelige samfunn for bærekraftig utvikling, sørge for tilgang til rettsvern for alle og bygge velfungerende, ansvarlige og inkluderende institusjoner på alle nivåer. Bevilgningen støtter også opp under andre bærekraftsmål, som 1 – Utrydde alle former for fattigdom i hele verden, 4 – Sikre inkluderende, rettferdig og god utdanning og fremme muligheter for livslang læring for alle, 5 – Oppnå likestilling og styrke jenters og kvinners stilling i samfunnet, og 8 – Fremme varig, inkluderende og bærekraftig økonomisk vekst, full sysselsetting og anstendig arbeid for alle.

Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål:

- Sikkerhet og stabilitet er økt.
- Styresett er forbedret.
- Økonomisk og sosial utvikling er styrket.

Prioriteringer 2025

Norsk innsats vil fortsatt søke å støtte det afghanske folk gjennom helhetlig innsats der humanitær støtte, utviklingsinnsats og politisk engasjement ses i tett sammenheng. En overordnet prioritering for bevilgningen er å bidra til både reduserte humanitære behov og afghanske lokalsamfunns evne til selvberging og motstandskraft mot kriser som i sin tur kan føre til destabilisering eller kollaps.

Også i 2025 vil en stor del av innsatsen være rettet mot målet om styrket økonomisk og sosial utvikling. Viktige prioriteringer forblir integrert landsbyutvikling med vekt på matsikkerhet, tilgang til vann, småskala næringsutvikling og jobbskaping i landbrukssektoren. Andre prioriteringer inkluderer grunnleggende tjenester som utdanning og helse, særlig for jenter og kvinner.

Under målet om økt sikkerhet og stabilitet prioriteres støtte til inkluderende maktfordeling som mest mulig bevarer demokrati og rettigheter, inkludert for kvinner.

Målet om forbedret styresett kompliseres av at det ikke er aktuelt med direkte eller indirekte støtte til afghanske myndigheter. Derfor rettes innsatsen fortsatt mot støtte til sivilt samfunn og deres rolle i å fremme befolkningens interesser og holde myndighetene ansvarlig. Dette inkluderer organisasjoner som jobber for å fremme menneskerettighetene, inkludert kvinners rettigheter og samfunnsdeltakelse.

Rapport 2023

De facto myndighetenes forbud mot at afghanske kvinner kan arbeide i ikke-statlige organisasjoner, inkludert FN, har påvirket organisasjonenes arbeid og måloppnåelse i 2023. På grunn av unntak i flere sektorer og geografiske områder er de fleste organisasjonene likevel i stand til å videreføre det meste av sin aktivitet. Norsk bistand forutsetter at både kvinner og menn, jenter og gutter, kan nås og involveres. For å oppnå dette er det avgjørende å fortsette å jobbe for at kvinner kan arbeide i organisasjonene.

I løpet av 2023 innførte *de facto* myndighetene også andre krav og begrensninger som påvirket måloppnåelsen. Særlig gjelder dette et krav fra *de facto* myndighetene om at alle utdanningsaktiviteter skal gjennomføres av nasjonale organisasjoner. Dette førte til forsinkelser, og i noen grad også til omlegging av ulike utdanningsaktiviteter.

Sikkerhet og stabilitet er økt

Norge støttet ingen direkte tiltak for økt sikkerhet og stabilitet i Afghanistan i 2023. Store deler av norsk støtte til sivilsamfunn og organisasjoner, omtalt under målet om styrket økonomisk og sosial utvikling, bidrar likevel indirekte også til å stabilisere samfunnet og hindre rekrutteringen til kriminelle grupperinger og terrororganisasjoner.

Økonomisk og sosial utvikling er styrket

Talibans maktovertakelse i 2021 førte til forverret økonomisk krise og sosial utvikling i landet, noe norskstøttede prosjekter også i 2023 søkte å motvirke konsekvensene av. Bl.a. norsk støtte til Verdensbankens Afghanistan Resilience Trust Fund (ARTF) og FNs Special Trust Fund for Afghanistan (STFA) var i 2023 med på å begrense omfanget av den humanitære krisen og hindre at økonomien og samfunnsstrukturene kollapset.

ARTF har store sektorprogrammer for henholdsvis helse, utdanning, matsikkerhet og sosiale sikkerhetsnett/jobbskaping, i tillegg til mindre programmer for vann og støtte til sivilsamfunn. Programmene gjennomføres av ulike FN-organisasjoner. I perioden juni 2022 til desember 2023 nådde ARTF 7,5 millioner afghanere med ulike tjenester. For eksempel ble 1,6 millioner barn vaksinert og nesten 1 million spebarn født på klinikker finansiert av ARTF. Ulike tiltak rettet mot økt matsikkerhet bidro til 26 pst. økning i hveteproduksjonen i 2023 sammenlignet med 2022. Over 4 millioner barn mottok bøker og

annet skolemateriell. Sysselsettings- og yrkesopplæringstiltak nådde 5,4 millioner personer, og 88 000 særlig sårbare husholdninger fikk sosialstøtte. 400 sivilsamfunnsorganisasjoner fikk opplæring som gjør dem bedre i stand til å konkurrere om internasjonal finansiering, og 210 organisasjoner (hvorav 100 kvinneledede) fikk kjerne- støtte for å kunne fortsette sin virksomhet.

STFA er et fellesfond for 17 ulike FN-organisasjoner og har en områdebasert tilnærming. Det vil si at fondet har regionale programmer, og utvikler tiltak basert på behovene i de konkrete lokalsamfunnene. STFA nådde i 2023 over 1,4 millioner personer, hvorav 677 174 kvinner, med grunnleggende tjenester som helse og utdanning, eller forbedret infrastruktur, som f. eks helsesentre eller vanningsanlegg for jordbruket. Over 44 000 personer, hvorav halvparten kvinner, fikk støtte til å komme i jobb eller annen inntektsgenererende aktivitet.

I 2023 startet den danske bistandsorganisasjonen DACAAR (Danish Committee for Aid to Afghan Refugees) et nytt flerårig program finansiert av Norge med mål om å forbedre levekårene for befolkningen i lokalsamfunn i Faryab-provinsen på en helhetlig, varig og miljømessig bærekraftig måte. I 2023 etablerte organisasjonen bl.a. 300 brønner for å gi tilgang til rent drikkevann til rundt 4 000 personer. Nesten 3 000 bønder (1 273 kvinner) fikk opplæring som kan bidra til å øke avlingene og dermed matsikkerheten og 40 vanningsanlegg knyttet til jordbruket ble rehabilitert. 480 ungdommer (219 kvinner) fikk yrkesrettet opplæring og 120 jenter fikk lese- og skriveopplæring.

Norge støttet den franske bistandsorganisasjonen ACTED (Agency for Technical Cooperation and Development) sitt arbeid i Afghanistan med å styrke lokalt eierskap, gjøre jordbruket mer produktivt og bærekraftig, samt bygge kapasitet hos sivilsamfunnet. ACTED driver bl.a. en rekke sentre for yrkes- og næringsrettet opplæring av ungdom. I 2023 fikk 4 686 ungdom (1 100 kvinner) ulike typer praktisk og yrkesrettet undervisning. På sikt vil ACTED måle i hvilken grad undervisningen fører til økt sysselsetting blant deltakerne. ACTED gjennomførte også en rekke undervisningsopplegg og informasjonskampanjer med sikte på å bidra til økt jordbruksproduksjon og bedre matsikkerhet, bl.a. fikk 5 900 bønder og 84 veterinærer opplæring og 16 400 bønder mottok informasjonsmateriell. Prosjektet tilrettela også for bedre tilgang til rent drikkevann, forbedring av infrastruktur, inkludert jordbruksvanning, og utbedring skoler.

I tett samarbeid med grasrotbaserte institusjoner har Afghanistankomiteen bidratt til vedlikehold og rehabilitering av 1 354 infrastrukturpro-

sjekter innenfor landbruk. Grasrotbaserte institusjoner og komiteer er inkludert og bidrar til planlegging, gjennomføring og overvåking av utviklingsprosjekter. Lokalsamfunnet bidrar også med arbeidskraft og lokalt tilgjengelige materialer. Kompetanseoverføring er en annen viktig komponent, som sikrer fremtidig forvaltning, drift og vedlikehold av prosjektene. Dette har bidratt til bedre irrigasjon og økt beskyttelse mot flom og jordras. Vel 1 700 nye infrastrukturprosjekter er ferdigstilt. Nesten 71 000 kvinnelige og om lag 177 100 mannlige småbrukere har fått opplæring og støtte for å bedre matsikkerheten.

Helsefagutdanning er nå det eneste utdanningstilbudet som er åpent for kvinner i Afghanistan. I 2023 studerte 242 kvinner fra 14 provinser ved de fire regionale helsefagskolene som støttes av Afghanistankomiteen. Helsefagskolene utdanner jordmødre, sykepleiere, laboratorieteknikere, farmasøyter og fysioterapeuter. Disse dekker tjenestebehovet til nærmere en tredel av Afghanistans befolkning. Afghanistankomiteen har også støttet jordmødre med å etablere mor og barn klinikker i bygdene de kommer fra. Nær 29 300 kvinner og 7 400 barn fikk helsehjelp ved disse klinikkene i 2023.

Flyktninghjelpens program i Afghanistan oppnådde gode resultater innen både utdanning og rettshjelp. Utdanningsprogrammet er en kombinasjon av intensiv grunnskole, lokalt ledet utdanning og programmer utviklet spesielt for å nå barn i områder rammet av humanitære kriser. I perioden 2020 til 2023 bisto utdanningsprogrammet barn, inkludert jenter. Flyktninghjelpen bisto også internt fordrevne, både menn og kvinner, gjennom programmet for rettshjelp. Innsatsen omfattet informasjonsmøter, rådgivning om land- og eiendomsrettigheter og knyttet til identitetspapirer. Flyktninghjelpens juridiske team drev også kapasitetsbygging og kurs i konfliktløsning.

Kirkens Nødhjelps program i Afghanistan bidro i 2023 til økte inntekter for småskalaproducenter og tjenesteleverandører gjennom opplæring i å utvikle egne foretak og identifisere produkter med godt inntekspotensial. Unge kvinner og menn fikk gjennom yrkesopplæring bedre muligheter for entreprenørskap og arbeid. Programmet bidro også til bedret matsikkerhet, gjennom at bønder etter opplæring tok i bruk klimasmarte landbruksmetoder og -teknologi.

Under Taliban-styret er jenter og kvinners seksuelle og reproduktive helse og rettigheter svært utsatt. Den norske støtten til International Planned Parenthood Federation (IPPF) sin nasjonale medlemsorganisasjon Afghan Family Guidance

Association (AFGA) gjorde det mulig for AFGA å fortsatt tilby seksuelle og reproduktive helsetjenester i 2023 til 2,2 millioner jenter og kvinner. Av disse var vel 356 500 relatert til hiv-smitte og 22 800 relatert til trygg abort. Det er udekket behov for slike tjenester, og SRHR-organisasjoner har blitt viktige tilbydere av arbeidsplasser for afghanske kvinner.

Det norskstøttede prosjektet til Danish Assistance to Afghan Rehabilitation and Technical Training (DAARTT) bygget 12 nye barneskoler i 2023 hvor jenter har tilgang. I tillegg fikk 370 lærere økt sin kompetanse, og det ble etablert 600 lesehjørner i 46 skoler. 35 kampanjer for å fremme barns skolegang ble gjennomført i lokalsamfunn hvor få barn innrulleres i grunnskolen. DAARTT kan vise til en økning i antallet elever på 30 pst. fra 2022 til 2023 i skoledistriktene de arbeider i.

Styresett er forbedret

I 2023 finansierte Norge i mindre grad innsats direkte rettet mot forbedret styresett, ettersom Norge ikke gir direkte støtte til *de facto* styresmaktene i Afghanistan. Behovet for et inkluderende styresett som ivaretar menneskerettighetene, inkludert for kvinner og minoriteter er likevel et sentralt tema i Norges kontakt med *de facto* myndighetene og Taliban-bevegelsen for øvrig.

Det har samtidig vært mulig å fortsette enkelte tiltak som indirekte bidrar til forbedret styresett. Norge har særlig prioritert tiltak som bidrar til at sivilsamfunnsorganisasjoner og menneskerettighetsforsvarere kan fortsette å operere og bli hørt både nasjonalt og internasjonalt. For denne støtten er det et mål i seg selv at disse aktørene fortsetter å eksistere. Det er flere eksempler på at aktører på lokalt plan har klart å oppnå resultater, for eksempel i form av bedre rettigheter for kvinner eller andre marginaliserte grupper.

FNs organisasjon for kvinners rettigheter og likestilling (UN Women) har, med norsk støtte, bl.a. gitt økonomisk og administrativ bistand til 86 kvinneledede sivilsamfunnsorganisasjoner, slik at de kan fortsette deler av sitt arbeid tross krevende rammevilkår. I 2023 nådde organisasjonen dessuten nesten 5 000 kvinner med aktiviteter som setter dem bedre i stand til å drive egne bedrifter, som for eksempel opplæring innen økonomi og markedsføring. Målrettet støtte til kvinnelige entreprenører bidro til nesten 235 arbeidsplasser for kvinner. UN Women spiller også en rolle som pådriver for å sikre at kjønnsperspektiv er godt integrert i all humanitær innsats og internasjonal bistand.

Norge støttet menneskerettighetsorganisasjonen Afghanistan Human Rights Defender Organisation sitt arbeid med å samle dokumentasjon som kan føres som bevis i den internasjonale straffedomstolen (ICC) eller lede til etterforskning i land som følge av prinsippet om universell jurisdiksjon for alvorlige folkerettsbrudd, for eksempel krigsforbrytelser. Organisasjonen jobber også med å anerkjenne ofre og sikre dem rettferdighet/oppreisning.

Norsk støtte til det norske Menneskerettighetsfondet har bidratt til at menneskerettighetsforsvarere kunne fortsette sitt arbeid, gjennom bl.a. kapasitetsbygging og ulike støtteordninger. For eksempel mottok 33 menneskerettighetsforsvarere akutt hjelp til sikkerhet og livsopphold. I 2023 opprettet Menneskerettighetsfondet også et eget program for støtte til menneskerettighets- og sivilsamfunnsorganisasjoner på grasrotnivå i Afghanistan.

FNs spesialrapportør for menneskerettigheter i Afghanistan, Richard Bennett, spiller en viktig rolle for å dokumentere menneskerettighetsbruddene i landet. Norge støttet spesialrapportørens arbeid via Raoul Wallenberg-instituttet ved universitetet i Lund, der Bennett er gjesteprofessor.

Organisasjonen Integrity Watch Afghanistan ga økonomisk og teknisk støtte til 13 lokale sivilsamfunnsgrupper i 13 provinser for å føre tilsyn med kvalitet og tilgang til 310 skoler og 269 helsefasiliteter i totalt 600 lokalsamfunn. Formålet er å løse problemer og ansvarliggjøre lokale myndigheter. Dette er ledd i organisasjonens strategi for å bekjempe korrupsjon gjennom økt åpenhet, integritet og ansvarlighet.

Budsjett 2025

Det foreslås bevilget 351,2 mill. kroner for 2025. Det er en reduksjon på 50 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett for 2024 grunnet prioritering av økt støtte til bl.a. Gaza, humanitær nødhjelp og klimatilpasning.

Post 73 Ukraina og naboland, kan overføres

Regjeringen la fram stortingsmeldingen om Nansen-programmet, Meld. St. 8 *Nansen-programmet for Ukraina* (2023–2024) i februar 2024. Meldingen redegjør for Nansen-programmet, som er det største støtteprogrammet for et land i krig i Norges historie. Alle partiene på Stortinget sto bak innføringen av det femårige Nansen-programmet for Ukraina på 75 mrd. kroner i 2023. Programmet inkluderer både militær og sivil støtte til Ukraina og er delt mellom Forsvarsdepartementet og

Utenriksdepartementet. Midlene kan også brukes til sivil støtte til Moldova, som er det nabolandet som er hardest rammet av Russlands krigføring mot Ukraina, samt til humanitær innsats i enkelte naboland. I 2025 foreslår regjeringen en samlet bevilgning under Nansen-programmet på 15 mrd. kroner fordelt med 7,5 mrd. kroner til sivil støtte og 7,5 mrd. kroner til militær støtte i Ukraina. Se Forsvarsdepartementets Prop. 1 S (2024–2025) for omtale av den militære støtten.

Bevilgningen på denne posten dekker Utenriksdepartementets andel av Nansen-programmet som i hovedsak skal gå til driftsstøtte til den ukrainske staten, sikre energiforsyning, støtte til gjenoppbygging, også mens krigen pågår, humanitær støtte, samt sivil støtte til Moldova. Driftsmidler til forvaltningen av programmet ligger under kap. 100 og 140 *Utenriksdepartementet* og kap. 141 *Direktoratet for utviklingssamarbeid (Norad)*. Nansen-programmet kan også dekke annen bistand til Ukraina og arrangementer og møter Norge arrangerer som en del av vår støtte til Ukraina.

Fleksibilitet er avgjørende for rask og effektiv respons. Russlands angrepskrig mot Ukraina er nå inne i sitt tredje år, og norsk støtte innrettes i henhold til endrede behov basert på utviklingen i krigen. I revidert nasjonalbudsjett 2024 vedtok Stortinget å framskynde midler både til militær og sivil støtte utover programmets årlige budsjett, med ytterligere 6 mrd. kroner til militær støtte og 1 mrd. kroner til sivil støtte.

Situasjonen i Ukraina vil endre seg over tid og fordelingen mellom sivil og militær støtte de neste årene besluttes i det enkelte budsjettår. Det skal være fleksibilitet til å gjøre justeringer også innenfor budsjettåret. Det skal i utforming av programmet gjøres et tydelig skille mellom militær og sivil støtte. Den sivile støtten skal i utgangspunktet gis som tilskudd, ikke lån. Støtten skal være ubunden og uten krav til kjøp av norske varer og tjenester. De humanitære prinsippene skal ligge til grunn for all humanitær innsats. God koordinering med ukrainske myndigheter og internasjonale partnere om innretningen av støtten vil være viktig for å sikre at midlene brukes i tråd med ukrainernes behov og bygger opp under demokratiske institusjoner, rettsstaten og et sterkt sivilsamfunn i Ukraina. Den humanitære bistanden skal være komplementær til ukrainske myndigheters arbeid og bidra til å styrke lokal respons.

Norge legger stor vekt på å sikre kontroll og etterrettelighet. Derfor skal støtten som hovedregel kanaliseres gjennom etablerte organisasjoner med dokumentert leveringsevne, god kapasitet og

gode kontrollsystemer. Bistand til land i krig innebærer forhøyet risiko for at støtten ikke oppnår planlagte og varige resultater. Ukraina var allerede før krigen et samfunn preget av utbredt korrupsjon. Risikoen for at norske bistandsmidler kan komme på avveier er derfor høy. God forvaltning av bistanden, samordnet med andre givere og gjennom internasjonale, anerkjente organisasjoner med operasjonell kapasitet og systemer på plass for å håndtere støtte på en effektiv måte, blir avgjørende.

Ukraina og Moldova er definert som utviklingsland og kvalifiserer for å motta utviklingsbistand iht. OECDs regelverk for offisiell utviklingsbistand (ODA). Det er likevel ikke all støtte til utviklingsland som kan rapporteres som ODA. For å sikre nødvendig fleksibilitet åpnes det for at den foreslåtte bevilgningen unntaksvis også kan gå til annen sivil bistand.

Utvidelse av Nansen-programmet

Russlands folkerettsstridige fullskala angrepskrig mot Ukraina er en trussel mot internasjonal fred og sikkerhet og forrykker den europeiske sikkerhetsordenen. Støtte til Ukrainas frihetskamp er nødvendig for Europas og Norges sikkerhet. Norge må derfor bruke en større andel av våre samlede ressurser på vår egen trygghet, på å støtte Ukraina og på å håndtere direkte og indirekte konsekvenser av krigen.

Så langt har Stortinget bevilget 39,5 mrd. kroner fra Nansen-programmets ramme på 75 mrd. kroner. Regjeringen foreslår å utvide programmet gjennom tre grep. For det første settes det et gulv for den årlige støtten på 15 mrd. kroner. Videre økes rammen, ved at tidligere års forseringer av støtte, på henholdsvis 2,5 og 7 mrd. kroner i 2023 og 2024, ikke skal trekkes fra framtidige års støtte. I tillegg vil eventuelle bevilgninger til initiativer ut over rammen på 15 mrd. kroner i det enkelte år heller ikke komme til fratrukk fra framtidige års ramme. Samtidig foreslår regjeringen å forlenge Nansen-programmets varighet med tre år. En forlengelse av programmets varighet er et tydelig signal om at norsk støtte vil vedvare. Ukraina vil ha behov for å bygge opp et troverdig forsvar og bistand til å gjenoppbygge landet også etter at krigen tar slutt. Regjeringen tar også sikte på å foreslå ytterligere tiltak i størrelsesorden 5 mrd. kroner i 2024 i forbindelse med nysaldert budsjett. I sum innebærer regjeringens forslag at den samlede rammen for Nansen-programmet utvides fra 75 til minst 134,5 mrd. kroner i perioden 2023–2030.

Mål 2025

Bevilgningen skal støtte bærekraftsmål 16 – Fremme fredelige samfunn for bærekraftig utvikling, sørge for tilgang til rettsvern for alle og bygge velfungerende, ansvarlige og inkluderende institusjoner på alle nivåer. Bevilgningen støtter også opp under andre bærekraftsmål, herunder 2 – Utrydde sult, oppnå matsikkerhet og bedre ernæring, og fremme bærekraftig landbruk, 3 – Sikre god helse og fremme livskvalitet for alle, uansett alder og 4 – Sikre inkluderende, rettfærdig og god utdanning og fremme muligheter for livslang læring.

Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål:

- Ukraina kan selv bestemme over egen framtid.
- Statsfinansiell stabilitet og kritiske samfunnsfunksjoner er opprettholdt.
- Styresett er forbedret, i tråd med kravene fra EU til kandidatland.
- Liv er reddet, nød er lindret og menneskelig verdighet er ivaretatt.
- Mennesker i nød har fått nødvendig beskyttelse og assistanse i tråd med de humanitære prinsippene.

Prioriteringer 2025

Ukraina har et akutt behov for sivil og humanitær støtte. I tråd med Prop. 44 S (2022–2023) *Endringer i statsbudsjettet 2023 under Utenriksdepartementet og Forsvarsdepartementet (nytt Nansen-program for Ukraina og ettårig ekstrabevilgning til utviklingsland som er særlig rammet av krigens ringvirkninger)*, og den politiske avtalen i Stortinget, skal Ukrainas behov ligge til grunn for den norske støtten. Behovene skal vurderes fortløpende, og bevilgningsmessige konsekvenser skal fremmes i forbindelse med de ordinære budsjettprosessene.

Siden våren 2024 har Russland intensivert sine angrep på ukrainsk sivil infrastruktur, særlig energi. Om lag halvparten av Ukrainas energiforsyning er tapt. Russlands krigføring har ødelagt store deler av Ukrainas økonomi. Samlet sett falt BNP med 29,1 pst. i 2022, mens 2023 viste en økning i BNP på 4,8 pst. Tap av liv, eiendom, arbeid og inntekt har ført til en økning i antall fattige. Ifølge Verdensbanken økte antall mennesker som lever under fattigdomsgrensen fra 7,1 millioner i 2022 til 9 millioner i 2023.

Den sivile støtten er viktig for å sikre sentrale samfunnsfunksjoner og lindre nød. Solidariteten bidrar til å opprettholde ukrainernes motstandskraft og moral i kampen for frihet. Prioriterte områ-

der for støtte i 2025 vil være fortsatt drift av den ukrainske stat, sikker energiforsyning, beskyttelse og gjenoppbygging av kritisk infrastruktur, nødhjelp og beskyttelse av sivile gjennom støtte til humanitær assistanse og minerydding, tilrettelegge for næringslivets deltakelse i gjenoppbyggingen av Ukraina, støtte til Ukrainas reformarbeid mot veien til europeisk integrasjon og til arbeidet med menneskerettigheter, demokrati og godt styresett.

Norges politiske støtte til Ukraina har vært konsistent siden starten av Russlands aggresjon mot Ukraina. Norge har konsekvent fordømt Russlands folkerettsbrudd. Denne støtten videreføres, bl.a. i FN og OSSE. Norge støtter dessuten Ukrainas fredsformel. Det er opp til Ukraina, som offer for aggresjon, invasjon og krig, å definere når og på hvilket grunnlag en framtidig fredsløsning skal utformes. Fredsformelen er et mulig grunnlag for en framtidig rettferdig og varig fredsløsning, bygget på FN-pakten og folkeretten. Fredsformelen har ti punkter: 1) Atomsikkerhet og strålevern, 2) Matsikkerhet, 3) Energisikkerhet, 4) Retur av deporterte barn, andre sivile gisler og krigsfanger, 5) Gjenopprettelse av Ukrainas territorielle integritet, 6) Tilbaketrekning av russiske styrker og opphør av fiendtligheter, 7) Rettferdighet og ansvarliggjøring, 8) Miljøisikkerhet, 9) Forhindring av eskalering og gjentakelse av aggresjon og 10) Bekrefte på avslutning av krigen.

Ukraina har etablert arbeidsgrupper for gjennomføringen av hvert punkt. Norge deltar i de fleste arbeidsgruppene og er med-leder av arbeidsgruppe 3 og 4.

Driftsstøtte, sikker energiforsyning og gjenoppbygging av sivil infrastruktur

Ukrainas statsfinanser er under et enormt press. Myndighetenes egne inntekter går til militære utgifter, mens offentlig utgifter til lønninger, pensjoner og andre sosiale ytelser i stor grad må dekkes av ekstern støtte. Prognoser for 2025 viser at Ukraina vil ha et underskudd på statsbudsjettet på 35 mrd. USD. Anslag tyder på at 20 mrd. USD vil være dekket av internasjonale givere, særlig EUs Ukraine Facility, og frosne russiske midler. Det innebærer at Ukraina fortsatt styrer mot et udekket behov på 15 mrd. USD. Driftsstøtte er derfor fortsatt Ukrainas hovedprioritet for sivil støtte, dernest kommer støtte til energisektoren. Verdensbanken, Den europeiske bank for gjenoppbygging og utvikling (EBRD) og FN er foretrukne kanaler for den norske støtten til drift, energi og sivil infrastruktur. Samarbeid med European Energy Community kan også være aktuelt.

Russlands fullskalainvasjon av Ukraina setter atomsikkerheten i landet i stor fare, og medfører økt risiko for radioaktive utslipp og at radioaktivt materiale kan komme på avveier. Styrket atomsikkerhet er ett av punktene i Ukrainas fredsformel, og dette følges spesielt opp fra norsk side. Samarbeid med ukrainske myndigheter og aktører videreføres, herunder tilpasning av regelverk for krigssituasjoner, økt sikkerhet ved kjernekraftverk, kartlegging og kontroll av strålekilder og forurensning, samt tiltak for å hindre smugling av nukleært og annet radioaktivt materiale. Direktoratet for strålevern og atomsikkerhet (DSA) har ansvaret for å følge opp atomhandlingsplanen og forvalte midlene til atomsikkerhet i Ukraina gjennom Nansen-programmet, i tråd med føringer fra Utenriksdepartementet. Se også omtale under kap. 118 *Utenrikspolitiske satsinger*, post 70 *Nordområdene og Antarktisk*, post 72 *Nedrustning, ikke-spredning og kjernefysisk sikkerhet mv.* og kap. 159 *Regionbevilgninger*, post 71 *Europa og Sentral-Asia*.

Regjeringen foreslår at Norge deltar i den nye kapitalutvidelsen til EBRD med et innskudd på 50,42 mill. euro innbetalt over fem år i perioden 2025–2029, jf. forslag til romertallsvedtak XII. Deltagelsen finansieres av Nansen-programmet. Kapitaløkningen vil omfatte innsats i land som faller utenfor rammene av offisiell bistand (ODA). Anslagsvis 71 pst. av Norges bidrag vil kunne telles som ODA. Stortinget ga i fjor sin tilslutning til at Norges bidrag til kapitalutvidelse i Europarådets utviklingsbank (CEB) for perioden 2024–2026 kunne håndteres på samme måte. Her er ODA-andelen på 21 pst. Begrunnelsen er i begge tilfeller at kapitalutvidelsene skal sette de to utviklingsbankene i stand til å foreta mer risikopregete investeringer i Ukraina (og Moldova), uten at dette går på bekostning av deres kredittverdighet eller investeringer i andre deler av Europa.

Deltagelsen i kapitalutvidelsen i EBRD innebærer at Norge opprettholder sin eierandel på 1,26 pst. Deltagelsen krever en innbetaling på ca. 10,1 mill. euro i 2025 som tilsvarer om lag 115 mill. kroner. Når det gjelder CEB, krever kapitalutvidelsen en innbetaling av 3,8 mill. euro i 2025, tilsvarende om lag 43,3 mill. kroner.

Humanitær innsats

De humanitære behovene i Ukraina er store og komplekse. Nansen-programmet skal bidra til å avhjelpe de humanitære behovene også i årene framover. Denne norske bistanden skal være rask, fleksibel og forutsigbar. Bistanden skal bidra til at mennesker i nød på grunn av krigen får tilgang til

beskyttelse og hjelp. Gjennom å støtte innsatsen og utøve humanitært diplomati ønsker vi å bidra til at folkeretten, herunder internasjonale menneskerettigheter og humanitærretten, respekteres. Støtten vil i hovedsak bli kanalisert gjennom koordinerte nødhjelpsappeller og organisasjoner med erfaring fra omfattende kriser og konfliktsituasjoner. I tillegg vil det bli gitt varebistand og medisinsk evakuering av ukrainske pasienter gjennom EUs sivile beredskapsmekanisme (UCPM).

Norges nye strategi for humanitær politikk lagt fram 15. mai 2024, er førende for innretningen av den humanitære innsatsen i Nansen-programmet. Husly, matsikkerhet, vann og sanitær, rehabilitering av sivil infrastruktur, utdanning, helsetjenester inkludert mental helse og psykososial støtte, samt beskyttelse mot seksualisert og kjønnsbasert vold er viktige innsatsområder under Nansen-programmet. Norge skal også fortsatt være en stor bidragsyter til humanitær minerydding. Rydding av miner og andre eksplosiver redder liv og er en forutsetning for gjenoppbyggingen av Ukraina.

Norge skal bidra til å styrke den lokale humanitære responsen og støtte arbeidet med å bedre den humanitære tilgangen i de mest krigsutsatte områdene. Norge vil fortsette å kreve etterlevelse av humanitærretten, inklusive forpliktelsene til å legge til rette for prinsipiell humanitær innsats i russisk-okkuperte områder.

Næringslivets deltakelse i gjenoppbygging av Ukraina

Gjenoppbyggingsbehovene i Ukraina er allerede i dag så store at de ikke kan finansieres av offentlig kapital alene, og behovet vil bare øke. Samtidig er oppfattet risiko høy. For å sikre privat kapitaltilførsel er det nødvendig å legge til rette for risikoreducerende tiltak til et nivå der risiko og forventet avkastning sammenfaller. Videre trenger Ukraina å øke utenlandske direkteinvesteringer. Ytterligere tiltak for å utløse risikovillig kapital og mulige fondsinvesteringer vil bli vurdert. Det er opprettet et eget Ukraina-vindu under Norads bedriftsstøtteordning og tiltak for bedring av rammevilkår og tilgang til finansiering av små og mellomstore bedrifter (SMBer) vil bli prioritert.

Se også omtale av næringssamarbeid med Ukraina i Prop. 1 S (2024–2025) for Nærings- og fiskeridepartementet

Demokrati, menneskerettigheter og godt styresett, ansvarliggjøring av Russland

På sikt skal norsk bistand bidra til et velfungerende, demokratisk og trygt Ukraina, samt under-

støtte landets ambisjoner om europeisk integrasjon. Støtten skal bygge opp under demokratiske institusjoner, rettsstaten og sivilt samfunn.

Det sivile samfunn vil fortsette å spille en viktig rolle for å fremme demokratisering og europeisk integrasjon samt realisere menneskerettighetene. Ukraina har et sterkt sivilsamfunn, og lokale sivile samfunnsorganisasjoner er pådrivere i arbeidet med demokratifremme, menneskerettigheter, likestilling og anti-korrupsjon.

Ansvarliggjøring for mulige krigsforbrytelser og andre forbrytelser vil være viktig for en videre demokratisk utvikling i Ukraina. Dette kan skje gjennom rettsforfølgelse i internasjonale eller nasjonale rettsinstanser. Norge vil støtte slike prosesser. Norge vil også støtte organisasjoner som arbeider for økt respekt for menneskerettighetene i Ukraina.

Rapport 2023

I 2023 ga Norge 8,7 mrd. kroner i sivil støtte til Ukraina og naboland, hvorav 7,5 mrd. fra Nansen-programmet. Stortinget bevilget 11 mrd. kroner i militær støtte, hvorav 10 mrd. kroner fra Nansen-programmet.

Ukraina kan selv bestemme over egen framtid

Russlands væpnede angrep på Ukraina er et åpenbart brudd på FN-pakten, som gir Ukraina rett til å utøve selvforsvar i henhold til paktens artikkel 51. Sammen med en rekke land har Norge tatt ekstraordinære skritt ved å donere våpen og annet militært materiell til det ukrainske forsvaret. Internasjonal militær støtte er av avgjørende betydning for Ukrainas mulighet til å utøve sitt legitime selvforsvar, vinne tilbake kontroll over sine landområder og trygge egen befolkning. I 2023 gikk over halvparten av midlene i Nansen-programmet til militær støtte. Gjennom militær støtte, bidrag til å opprettholde sivil infrastruktur og kritiske samfunnsfunksjoner, samt humanitær støtte i 2023 bidro Norge til at Ukraina selv kan bestemme over egen framtid. Den militære støtten bevilges over og rapporteres om i Forsvarsdepartementets Prop. 1 S for 2025.

Statsfinansiell stabilitet og kritiske samfunnsfunksjoner er opprettholdt

Ukraina bruker store deler av eget statsbudsjett til krigsinnsatsen. Det gjør at myndighetene er avhengig ekstern finansiering for å opprettholde tjenestetilbud som skoler, helsevesen, utbetalin-

ger av lønninger osv. Russiske angrep vanskeligjør offentlige tjenesteleveranser og utbedring av ødelagt infrastruktur, og sikkerhetshensyn påvirker hvor raskt og når det er mulig å utbedre eller erstatte ødelagt infrastruktur ved frontlinjen. Driftsstøtte til ukrainske myndigheter kanalisert gjennom Verdensbanken gikk bl.a. til lønninger til lærere, helsearbeidere og ansatte i offentlig sektor, og pensjoner og stønadsordninger for internt fordrevne. Driftsstøtte gjennom Verdensbanken nådde 13 millioner ukrainere inkludert mer enn 10 millioner pensjonister, 500 000 ansatte i utdanningssektoren, 145 000 statsansatte, 56 000 utrykningspersonell og over 3 millioner trygdemottakere. Med denne støtten kunne myndighetene opprettholde sine kjernefunksjoner og 98 pst. av pensjoner og over 90 pst. av offentlig ansattes lønn ble utbetalt i tide i 2023.

Gjenoppbyggingen har startet, selv om de russiske angrepene pågår med uforminsket styrke. Norge bidro til at internasjonale givere gjennom Verdensbanken i 2023 nådde ut til mer enn 14,5 millioner ukrainere. Støtten omfattet rehabilitering av ødelagt infrastruktur innenfor energiforsyning (strømnett, kraftstasjoner og transformatorer), samferdsel (vei og jernbane), helsesektoren (gjenoppbygging av sykehus, støtte til primærhelsetjenesten mv.), boligsektoren (tilskudd til reparasjoner av ødelagte hus og leiligheter) og jordbrukssektoren (bedre tilgang på finansiering for små og mellomstore gårder)

250 000 mennesker ble tilbudt rehabiliterende behandling, 1,6 millioner fikk utvidede undersøkelser i primærhelsetjenesten, 1 million mennesker fikk tilgang til subsidierte medisiner og mer enn 3,8 millioner doser av barnevaksiner ble levert. 50 000 husholdninger mottok kompensasjon for å reparere ødelagte boliger.

Innenfor transportsektoren bidro norsk støtte til bygging av fraktvogner for jernbanen. Prosjektet ble noe forsinket som følge av manglende tilgang på nødvendig materiell og demonstrasjoner på grensen mellom Polen og Ukraina. Norsk støtte bidro også til innkjøp og installering av modulbroer til veinettet for å erstatte broer ødelagt av krigen.

Norsk støtte gjennom Verdensbankens garantiinstitutt MIGA la til rette for at utenlandske investorer mottok garantier mot ikke-kommersiell risiko som politisk risiko og krig i 2023. Norge bidro også til etableringen av EBRDs krigsforsikringsinitiativ, som bl.a. forsikret transport av ukrainsk korn og andre viktige varer gjennom Svartehavet.

Norsk finansiering gjennom EBRD bidro til at det ukrainske statseide energiselskapet Ukrenergo klarte å opprettholde strømmettet i landet. Gassinnkjøp bedret forsyningsikkerhet i Ukraina gjennom vinteren 2023/24. Fordi vinteren ble mildere enn ventet ble etterspørselen etter gass lavere enn forventet i Ukraina. Dette kombinert med en opprettholdt innenlandsk produksjon gjør at noe gass også vil være tilgjengelig for neste vinter. Gjennom EBRD støttet Norge også energiefektiviserings tiltak i Ukraina.

Innenfor energisektoren støttet Norge FNs utviklingsprogram (UNDP) med humanitære midler for å dekke innkjøp av små transformatorer og annet utstyr for å møte den umiddelbare mangelen på elektrisitet.

Også i Moldova bidro gassinnkjøp til økt forsyningsikkerhet. Som for Ukraina medførte en mild vinter redusert behov for støtten, men midlene vil kunne bidra til å styrke forsyningsikkerheten inn mot neste vinter. Gjennom Verdensbanken støttet Norge myndighetenes håndtering av energi- og flyktningkrisen og landets motstandskraft mot fremtidige kriser gjennom utvidelse av sosiale sikkerhetsnett og innsatser for økt energi-effektivitet.

Styresett er forbedret, i tråd med kravene fra EU til kandidatland

Langsiktig reformarbeid innenfor styresett, domstolene, utdanningssektoren, menneskerettigheter og åpenhet, i tråd med OECDs og EUs medlemskapskrav, la til rette for demokratisering og europeisk integrasjon.

Støtte til FNs overvåkingsoppdrag for menneskerettigheter i Ukraina bidro bl.a. til dokumentasjon om og verifisering av 10 582 drepte sivile i krigen siden februar 2022. Deres analyser og observasjoner har blitt brukt i beslutningsprosesser av FNs sikkerhetsråd, FNs menneskerettighetsråd, den europeiske menneskerettighetsdomstol samt Europarådet og OSSE. Særlig prioriterte saker inkluderte behandlingen av russiske krigsfanger, ratifisering av konvensjon mot kjønnsbasert vold (Istanbul-konvensjonen), rettighetene til personer med nedsatt funksjonsevne og integrering av menneskerettigheter i humanitære planer.

OECDs landprogram for Ukraina styrket reformarbeidet innenfor offentlig forvaltning. I 2023 gjennomførte OECD en gjennomgang av Ukrainas lovutkast om styring av statseide virksomheter. OECD bidro også med kapasitetsutvikling i forbindelse med Ukrainas forpliktelse om å forhindre at multinasjonale selskaper flytter over-

skudd fra land de opererer i, ved å ta opp internasjonale skatteutfordringer blant fordrevne samt innføring av standarder for åpenhet om skatt.

Europarådets handlingsplaner for Ukraina (2023–2026) og Moldova (2021–2024) bygger på anbefalinger fra ulike ekspertpaneler under Europarådet som sørger for at reformarbeidet er i tråd med den europeiske menneskerettighetsdomstolen, beste praksis og EU-krav. Moldova har gjort særlig fremskritt på områder knyttet til domstolene og valglovgivningen som nå er i tråd med europeiske standarder. Noe av reformarbeidet har blitt forsinket grunnet flyktningstrømmen fra nabolandet Ukraina. Ukraina har gjort særlig fremskritt knyttet til beskyttelse av barn, og kompensasjonsordninger for en krigsutsatt befolkning. Arbeidet med å reformere rettsvesenet, inkludert rettshåndheving, er påbegynt og blir et avgjørende område for EU-integrasjon.

Viktige nasjonale og internasjonale forpliktelser for kvinners rettigheter og likestilling i Ukraina ble gjennomført, inkludert den ukrainske handlingsplanen for kvinner, fred og sikkerhet. Denne bidro bl.a. i prosessen frem mot ratifisering av Europarådets konvensjon mot kjønnsbasert vold og vold i nære relasjoner (Istanbul-konvensjonen) og i utarbeiding av en nasjonal strategi for å redusere lønnsforskjeller mellom menn og kvinner i arbeidslivet. I tillegg støttet Norge gjennom Europarådet utviklingen av en rammelov for region- og kommunenivå som inkluderer kjønnsanalyser og -tiltak som kan bidra til bedre planlegging og politikktutvikling lokalt.

Liv er reddet, nød er lindret og menneskelig verdighet er ivaretatt. Mennesker i nød har fått nødvendig beskyttelse og assistanse i tråd med de humanitære prinsippene.

Ukraina

I 2023 ga Norge 2,8 mrd. kroner i humanitær bistand til Ukraina og flyktningerrespons i naboland til FN, Røde Kors-bevegelsen, internasjonale og norske humanitære partnere. Et viktig supplement til den humanitære innsatsen er Norges bidrag til Ukraina gjennom EUs ordning for sivil beredskap (UCPM), der Norge i 2023 bidro med over 4 000 tonn med donasjoner av varebistand, utsending av personell samt medisinsk evakuering av 1 287 ukrainske pasienter og pårørende til norske og europeiske sykehus.

Norges støtte til den FN-koordinerte innsatsen bidro til at FN, Røde Kors-bevegelsen, internasjonale og norske humanitære partnere samlet kunne gi livsviktig nødhjelp som mat, vann og sanitær,

helsehjelp og medisiner, samt hjelp til husly til om lag 11 millioner mennesker i Ukraina. Av disse var ca. 60 pst. kvinner og jenter, og 20 pst. barn. I tillegg ble det gitt humanitær støtte til flyktninger fra Ukraina i nabolandene. Bruk av kontanter i bistanden har vært et effektivt instrument for å nå nesten 3,9 millioner av de mest sårbare.

Det humanitære landfondet for Ukraina (UHF) fikk norsk støtte i 2023 og bidro til å styrke den lokale humanitære responsen. I 2023 tildelte UHF 30 pst. av midlene til nasjonale og lokale partnere.

Gjennom Norges bidrag til Verdens matvareprogram (WFP) fikk i underkant av 4,5 millioner personer kontantbistand (40 pst.) eller matrasjoner (60 pst.). Mer enn 60 pst. av mottakerne var kvinner. 90 pst. av de som mottok assistanse bodde nær frontlinjen i øst og sør hvor matusikkerheten er mest alvorlig og det var størst behov.

FNs høykommissær for flyktninger (UNHCR) bisto totalt 2,6 millioner internt fordrevne ukrainere med juridisk beskyttelse, husly og annen livsnødvendig hjelp som følge av den norske støtten. 900 000 mennesker mottok kontantstøtte så de kunne kjøpe mat og nødvendige varer. Nesten 600 000 personer mottok livsnødvendige artikler som varme tepper, klær og hygieneprodukter. 250 000 personer fikk hjelp til husly.

FNs barnefond (UNICEF) bidro ved hjelp av norske midler til at 1,3 millioner barn fikk tilgang til utdanning. I tillegg bidro UNICEF til å nå 1,5 millioner barn med mental og psykososial støtte i tillegg til å sikre tilgang til vann og sanitær for 4,5 millioner mennesker.

Norsk støtte bidro til at Verdens helseorganisasjon (WHO) nådde 7 millioner mennesker med helsebistand. Røde Kors nådde mer enn 3,1 millioner mennesker i hele Ukraina med ulike humanitære tjenester, inkludert helsehjelp til 426 000 personer. I tillegg bidro den internasjonale Røde Kors-komiteen (ICRC) med humanitær assistanse til sårbare mennesker i de russisk okkuperte områdene.

Flere norske partnere, bl.a. Kirkens Nødhjelp og Norsk Folkehjelp, bidro til beskyttelse mot seksualisert og kjønnsbasert vold og bisto med seksuelle og reproduktive helsetjenester. En stadig voksende andel ukrainere, både sivilbefolkningen, soldater og veteraner, sliter med traumer som følge av krigen. Psykososial støtte, mental helse og traumehåndtering er derfor viktige komponenter for de fleste humanitære partnerne. Barn og deres familier er en særskilt utsatt gruppe, og blant andre Redd Barna nådde i 2023

over 15 000 mennesker, hvorav flesteparten barn, med sin respons.

Norsk Folkehjelp og organisasjonen HALO Trust bidro til å klarere 170 000 mål landområder for miner og udetonerte eksplosiver med norske midler. Norge bidro også med støtte til WFP og FAO innen landbruk og miner. Minerydding er viktig både som en humanitær innsats, og som en forutsetning for å drive landbruket og gjenoppbygging av Ukraina.

Den humanitære bistanden bidro også med utstyr for å reparere kritisk infrastruktur som elektrisitet, varme og vannforsyninger.

Norsk støtte bidro også med respons til akutte kriser innenfor den humanitære responsen. Bl.a. bidro Den internasjonale organisasjonen for migrasjon (IOM) med støtte innen vann og sanitær til over 200 000 personer samt helsestøtte, husly og andre ikke matrelaterte varer etter at Kakhovkadammen brast i juli 2023. Likeledes bisto UNICEF én million mennesker med livreddende støtte.

Moldova

Norge er blant de største humanitære giverne i Moldova. Norge bidro med om lag 275 mill. kroner i humanitær støtte til responsen i Moldova i 2023. Moldova er et særlig prioritert naboland i den FN-koordinerte humanitære responsen, og sårbar lokalbefolkning får støtte i tillegg til flyktninger fra Ukraina. Ifølge FN fikk rundt 160 000 mennesker humanitær støtte i Moldova i 2023, hvorav 45 000 er barn. Støtten inkluderte kontantoverføringer til 86 000 ukrainske flyktninger og 46 000 moldovske vertsfamilier. Sentrale partnere i den humanitære responsen i Moldova under Nansen-programmet for Ukraina inkluderer UNHCR, WFP, IOM, Flyktninghjelpen, Caritas, Norges Røde Kors og UNICEF.

Budsjett 2025

Det foreslås bevilget 7 440,5 mill. kroner for 2025. Driftsmidler til forvaltningen av programmet ligger under kap. 100 og 140 *Utenriksdepartementet* og kap. 141 *Direktoratet for utviklingssamarbeid (Norad)*. For 2025 foreslås det å flytte 5,7 mill. kroner til kap. 100, post 01 til Utenriksdepartementets styring av Nansen-programmet og 2 mill. kroner til kap. 140, post 21 for økte driftsutgifter for Direktoratet for strålevern og atomberedskap. Til sammen blir Utenriksdepartementets andel av Nansen-programmet 7,5 mrd. kroner i 2025.

Det vises til forslag til vedtak under romertall XII om deltakelse i kapitaløkninger og fondspåfyl-

linger i internasjonal banker og fond for Europarådets utviklingsbank og Den europeiske banken for gjenoppbygging og utvikling. Usikkerhet rundt endringer i valutakurser ved kapitaløkninger håndteres ved en fullmakt til overskridelse, jf. forslag til vedtak under romertall III for Europarådets utviklingsbank og Den europeiske banken for gjenoppbygging og utvikling. Det vises til romertall XVI om fullmakt for hele Nansen-programmet for Ukraina.

Post 75 Afrika, kan overføres

Bevilgningen dekker bilaterale tematiske satsinger og multisektorinnsats i Afrika, med hovedvekt på langsiktig utviklingssamarbeid med utvalgte land.

Det forventes at den økonomiske utviklingen på kontinentet vil fortsette i positiv retning. Manglende finansiering, inflasjon og høye lånekostnader forblir utfordrende og påvirker mulighetene til å svare på kriser og levere sosiale tjenester. Med en raskt voksende befolkning etterspør afrikanske land samarbeid for å styrke næringslivet, øke sysselsettingen og forbedre ressursmobilisering og forvaltning.

Støtten skal bidra til samfunnsendring og til å bygge lokale, nasjonale og regionale institusjoner som kan ivareta befolkningens behov og ønsker. Støtten skal innrettes ut fra lokal kontekst, prioriteringer og behov i hvert enkelt land eller region.

Store deler av Afrikas Horn og Sahel står i en klima- og matkrise etter flere år med tørke og en økning i priser på mat, gjødsel og såkorn. Sørlige Afrika er også hardt rammet av ekstremvær, grunnet El Niño. Flere land, som Malawi, Zambia og Zimbabwe, har meldt nasjonale katastrofer på bakgrunn av alvorlig og langvarig tørke. Sikkerhet og stabilitet forblir en utfordring på store deler av kontinentet. Krig har brutt ut i Sudan, og land som Etiopia, Mali og Sør-Sudan er sårbare for ny konflikt. Uroen i DR Kongo preger regionen. Fattigdom og store ulikheter fortsetter å påvirke livet i mange afrikanske land.

Mål 2025

Bevilgningen skal støtte opp under bærekraftsmål 1 – Utrydde alle former for fattigdom i hele verden, 2 – Utrydde sult, oppnå matsikkerhet og bedre ernæring, og fremme bærekraftig landbruk, 3 – Sikre god helse og fremme livskvalitet for alle, uansett alder, 4 – Sikre inkluderende, rettferdig og god utdanning og fremme muligheter for livslang læring for alle, 5 – Oppnå likestilling og styrke jenters og kvinners stilling i samfunnet,

7 – Sikre tilgang til pålitelig, bærekraftig og moderne energi til en overkommelig pris, 8 – Fremme varig, inkluderende og bærekraftig økonomisk vekst, full sysselsetting og anstendig arbeid for alle, 10 – Redusere ulikhet i og mellom land, 13 – Handle umiddelbart for å bekjempe klimaendringene og konsekvensene av dem, 14 – Bevare og bruke havet og marine ressurser på en måte som fremmer bærekraftig utvikling, og 16 – Fremme fredelige og inkluderende samfunn for å sikre bærekraftig utvikling, sørge for tilgang til rettsvern for alle, og bygge velfungerende, ansvarlige og inkluderende institusjoner på alle nivåer.

Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål i regionen:

- Sikkerhet og stabilitet er økt.
- Styresett er forbedret.
- Økonomisk og sosial utvikling er styrket.

I planlegging og gjennomføring av tiltak på land- og regionnivå, f.eks. av støtte til matsikkerhet og utdanning, vil målformuleringene på de tematiske postene også være et utgangspunkt.

Prioriteringer 2025

Posten skal gi prioritet til land der Norge har et langsiktig og bredt utviklingssamarbeid slik som DR Kongo Etiopia, Ghana, Malawi, Mosambik, Somalia, Sør-Sudan og Tanzania. Men også andre land, inkludert i Sahel, mottar støtte.

Norsk innsats i 2025 skal videreføre arbeidet for sikkerhet og stabilitet, godt styresett, sosio-økonomisk utvikling og for å bekjempe ulikhet. Støtten til matsikkerhet og landbruk, klima og klimatilpasning er sentrale prioriteringer. I tråd med Hurdalsplattformen skal tiltakene støtte opp under kvinners rettigheter og likestilling. Innsatsen for seksuell og reproduktiv helse og rettigheter løftes som særlig prioritering i arbeidet for kvinners rettigheter.

Regjeringen vil bidra til tiltak som styrker finansforvaltning, næringslivets rammevilkår og nasjonal ressursmobilisering. Tilgang til mer og renere energi og bærekraftig havforvaltning står sentralt i samarbeidet med flere afrikanske land.

I store deler av Afrika hindres utvikling og fattigdomsreduksjon av vold og politisk ustabilitet. Regjeringen ønsker å bidra til en helhetlig tilnærming som styrker sammenhengen mellom humanitær assistanse, akutt nødhjelp og utviklingssamarbeid, med særlig vekt på godt styresett, stabilisering og fredsbygging. For å beskytte de mest utsatte gruppene vil tiltak som bidrar til lokalbe-

folkningens egen evne til å stå imot kriser, prioriteres.

Støtten skal avbøte langsiktige effekter av ulike kriser på landnivå på en måte som er inkluderende, bærekraftig og bidrar til at landene selv kan håndtere disse og framtidige utfordringer. Tiltak skal fremme stabilitet og redusere sårbarhet.

Regjeringen vil videreføre samarbeidet med regionale organisasjoner og institusjoner i Afrika i 2025. Den afrikanske union (AU) er en viktig aktør for normativ og praktisk støtte til medlemslandene. AU er et sentralt bidrag for å støtte opp om en regelbasert verdensorden. AU vil, sammen med sub-regionale organisasjoner, forbli sentrale samarbeidspartnere i freds- og sikkerhetssammenheng.

Rapport 2023

Krig, politisk ustabilitet og manglende troverdige overgangsprosesser til demokratisk styre har krevd omlegging og utsettelse av deler av utviklingssamarbeidet i bl.a. DR Kongo, Mali, Niger, Sudan og Sør-Sudan. Stigende dollarkurs har gitt mindre utbytte av den norske støtten. Ekstremvær har påvirket arbeidet for matsikkerhet, bl.a. ved at flom og oversvømmelser har forårsaket ødeleggelser av både avlinger, veier og annen infrastruktur.

Sikkerhet og stabilitet er økt

Innsatsen omfattet støtte til forebygging av konflikter og tiltak som la til rette for forsoning og dialog. Dette inkluderte arbeid med stabilisering og med kvinner, fred og sikkerhet.

Norges strategiske partnerskap med Den afrikanske union (AU) styrket AUs arbeid med konfliktforebygging, respons på kriser og konflikter, deriblant til videreutvikling og operasjonalisering av AUs nettverk av kvinnelige fredsmeklere, AU FemWise. Gjennom AU-kommisjonen støttet Norge AUs tilretteleggerrolle i fredsprosessen i Etiopia. Sekonderinger gjennom NORCAP førte til at AUs kapasitet og kompetanse innen blå økonomi (havbasert næringsaktivitet) så vel som innenfor fred og sikkerhet ble styrket. Støtten til Amani Africas forskning, publikasjoner og seminarer bidro til økt kapasitet blant AUs sikkerhetsråds medlemsland, slik at de samlet gjennomførte sitt mandat mer effektivt. Støtten til Intergovernmental Authority for Development (IGAD) og organisasjonens engasjement på Afrikas Horn er videreført, og IGAD har kunnet opprettholde sin

rolle i dialog- og forsoningsprosesser i bl.a. Somalia og Sør-Sudan.

Gjennom samarbeidet med African Center for the Constructive Resolution of Conflict (ACCORD) har Norge støttet fredsprosesser i afrikanske land. I 2023 har organisasjonen arbeidet med å støtte kvinner, fred og sikkerhet-agendaen, gjennom opplæring og kapasitetsbygging av involverte aktører for å bedre kunne håndtere og unngå konflikt. Opplæringen bidro til at kvinnelige sørsudanske fredsforhandlere kan gjennomføre egen opplæring av fredsforhandlere.

Støtten til Interpeace sitt arbeid i Burundi lettet spenningene i mange lokalsamfunn og styrket lokal kapasitet til å forebygge vold, håndtere konflikter og bidra til forsoning. Ungdom tilknyttet ulike politiske partier, ble engasjert i dialog for å forhindre konflikt og voldshandlinger.

I DR Kongo har den norske støtten til UN Women bidratt til gjennomføringen av landets handlingsplan for kvinner, fred og sikkerhet, både på nasjonalt og lokalt nivå. Dette har bl.a. ført til at kvinner deltok i konsultasjoner til Nairobi-prosessen, et initiativ i regi av East African Community (EAC) for å få væpnede grupper i Øst-Kongo til å legge ned våpnene. Sikkerhetssituasjonen i Øst-Kongo er imidlertid svært krevende, og fremdriften i fredsinitiativet har langt på vei stoppet opp.

I Ghana bidro norsk støtte til Kofi Annan International Peacekeeping Training Centre (KAIPTC) til å oppfylle senterets mål om å levere globalt anerkjent kapasitetsbygging om afrikansk fred og sikkerhet. Norsk støtte bidro bl.a. til å styrke De vestafrikanske staters økonomiske fellesskap (ECOWAS), AU og deres relevante strukturers evne til å levere på deres freds- og sikkerhetsmandat.

Norsk støtte til FNs spesialutsending for Great Lakes-regionen styrket straffeforfølgelse av menneskerettighetsbrudd, og støttet opp under regionale initiativer for å bekjempe væpnede grupper i Øst-Kongo. Spesialutsendingens innsats økte grenseoverskridende handel og styrket sivilt samfunns- og kvinneorganisasjoners stemme i regionen.

Norsk støtte til FNs flergiverfond i Kenya bidro til utarbeidelse av rapporten «En ny kenyansk agenda for fred». Denne rapporten ble også presentert i FNs fredsbyggingskommisjon.

I Nigeria har støtte via UN Women til 140 kvinnelige ledere fra politiske partier ført til økt deltakelse i politikken. Dette er viktig i Nigeria, som rangerer nederst på listen over kvinnelig politisk representasjon i Afrika.

I Mali støttet Kirkens Nødhjelps fredsbyggingsprogram opp om inkluderende fredsproses-

ser gjennom mobilisering av det sivile samfunn med vekt på aktiv deltakelse fra kvinner og jenter. Det ble gitt opplæring i konfliktløsning og lederskap, og tilrettelagt for samarbeid mellom kvinneledede fredsinitiativer. Norsk støtte til fredsbevaringsskolen i Mali (L'école de maintien de la paix) har bidratt til økonomisk og sosial utvikling, bl.a. gjennom styrket deltakelse av kvinner i samfunnslivet, økt innsats for bekjempelse av kjønnsbasert vold og økt inntekt gjennom mikroprosjekter for enkeltindivider. Den norske støtten til stabiliseringsprosjekter i Mali ble i 2023 preget av uttrekket av FNs fredsbevarende styrker, MINUSMA, fra landet. Dette førte bl.a. til at aktiviteter under MINUSMAs flergiverfond for stabilisering og fred ble stanset 1. juli 2023.

I Somalia utgjør Al-Shabaab og andre ekstreme grupperinger fortsatt en betydelig kilde til ustabilitet. Et nytt treårig stabiliseringsprogram gjennom Nordic International Support Foundation (NIS) ble igangsatt i mai 2023. Klimaendringer er en viktig faktor som påvirker sikkerhet og stabilitet. Det legges vekt på å vurdere konfliktsensitivitet i bistandstiltak og å dokumentere dette.

I Sør-Sudan bidro norsk støtte til de sentrale overvåkningsmekanismene for fredsavtalen fra 2018 til en effektiv overvåking av freds- og våpenhvileavtalen. Støtten til lokale fredsinitiativer gjennom Kirkens Nødhjelps programmer bidro til konfliktforebygging og -håndtering lokalt. Norsk Folkehjelp videreførte arbeidet med lokal fredsbygging, og en evaluering fra 2022 viste at 83,2 pst. rapporterte om redusert konfliktnivå innad i lokalsamfunnene.

I Uganda har norsk støtte til styrking av kvinners rolle gjennom UN Women, bidratt til økning i antall kvinner som tar lederroller, meglere i konflikter og blir medlemmer i lokale fredskomiteer som tradisjonelt har bestått av menn.

Styresett er forbedret

Innsatsen omfatter støtte til stats- og institusjonsbygging, demokratisering, deltakelse, likestilling og utjevning av forskjeller, inkludert støtte til gjennomføring av valg og til å styrke sivilt samfunn gjennom strategisk samarbeid med utvalgte lokale organisasjoner.

I DR Kongo støttet Norge gjennom UNDP den nasjonale valgkommisjonens forberedelser til valget som ble gjennomført i desember 2023. Forebygging av valgrelatert vold og konflikt og styrking av kvinners deltakelse og representasjon var viktig innsats. Støtten bidro også til at internt fordrevne i konfliktutsatte provinser ble registrert

som velgere. Samarbeidet med Den internasjonale organisasjonen for migrasjon (IOM) om å bekjempe moderne slaveri i småskalagraver i konfliktprovinsene i Øst-Kongo, har styrket myndighetenes evne til å etterforske og straffeforfølge bakmenn, samt beskyttelse og bistand til ofre og vitner. Opptappingen av konflikten i Øst-Kongo har gjort at enkelte aktiviteter har måttet utsettes, flyttes eller avsluttes.

I Etiopia bidro et fellesfond for sivilsamfunn med kapasitetsbygging for å styrke samarbeid og arbeid for en inkluderende fredsbygging og håndheving av loven for frivillige organisasjoner. Dette har resultert i betydelig fremgang i forholdet mellom frivillige organisasjoner og regjeringen, samt utviklingen og gjennomføringen av politikk som søker å forbedre likestilling og sosial inkludering innenfor fredsbyggingsinitiativer, inkludert nasjonal dialog, overgangsjustis, DDR (nedrustning, demobilisering og reintegrering) og andre viktige initiativer. Gjennom langvarig innsats har Etiopias regjering i 2023 betydelig fremmet integrering av likestilling i sitt nasjonale investerings- og finansieringsrammeverk. I Mali ble norsk støtte til UNDPs valg- og reformprogram videreført. I 2023 annonserte overgangsmyndighetene en utsettelse av parlaments- og presidentvalg, noe som har preget støtten til UNDPs valgfond og ført til at planlagte aktiviteter knyttet til valgavholdelse har blitt utsatt.

Ved hjelp av norsk faglig og finansiell støtte har mosambikiske myndigheter forbedret sin kapasitet og kompetanse på energifeltet. Konkrete resultater har vært implementering av en ny energilov, samt en nasjonal strategi for energiomsstilling som trådte i kraft i 2023. Med norsk tilrettelegging og teknisk støtte over lengre tid ble loven som etablerer Mosambiks «Sovereign Wealth Fund» vedtatt i 2023. Fondet representerer en milepæl i arbeidet for å sikre en forsvarlig forvaltning av landets forventede store naturressursinntekter. Tett samarbeid mellom sentralbankene i Norge og Mosambik har i 2023 gitt bedre systemer for sikker og effektiv gjennomføring av store transaksjoner. Dette ventes å gjøre Mosambik mer attraktiv for internasjonale investorer.

Norge har videreført støtten til FNs flergiverfond i Somalia med øremerkede tiltak for å fremme inkluderende politikk, lokalt styresett og styrking av resultatoppnåelsen for FNs programvirksomhet i landet. FN har styrket sitt lederskap for tydeligere samspill mellom humanitær og helhetlig innsats. Videre bidro norsk støtte til Verdensbankens flergiverfond i 2023 til å styrke økonomisk styresett i landet. Norges brolån i 2020 til økonomiske reformer og styresettarbeid gjennom

Verdensbanken, bidro til at Somalia i desember 2023 fullførte gjeldsletteprosessen gjennom det multilaterale gjeldsletteinitiativet «Highly Indebted Poor Countries» (HIPC). Arbeidet med offentlig finansforvaltning og skatteinnkreving ble styrket. Et nytt system for digital ID ble etablert i september 2023 og relevant lovverk for dette ble vedtatt. Støtten til kapasitetsutvikling av Somalias riksrevisjon ble videreført.

I Sør-Sudan har norsk støtte til UNDP-programmet Governance and Economic Management Support (GEMS) styrket kapasiteten i offentlig finansforvaltning. Det er etablert systemer i Finans- og planleggingsdepartementet slik at utviklingsbistand kan inkluderes i den nasjonale budsjettplanleggingen. Norge har, i samarbeid med den internasjonale sammenslutningen av riksrevisjoner (INTOSAI) sitt Development Initiative (IDI), bidratt til å styrke den nasjonale riksrevisjonen (NAC).

I Tanzania samarbeidet Norge med FNs kapitalutviklingsfond (UNCDF) og deres LoCAL program om støtte til presidentens kontor og deres arbeid med å fremme desentralisert klimafinansiering. Programmet bistår lokale myndigheter i arbeidet med å fremme lokal klimatilpasning med vekt på klimasmart landbruk. Norskstøttede TradeMark Africas landprogram i Tanzania bidro i 2023 til bedre handelsvilkår gjennom digitalisering og integrasjon av handelssystemer, økt eksport av jordbruksvarer og inkludering av kvinner og unge. Tjenesten Tanzania Electronic Investment Window System ble lansert i september 2023, og samler ulike offentlige etater på én digital plattform og reduserer tid og kostnader forbundet med å investere i Tanzania.

I Zimbabwe har norsk støtte til Women in Politics Support Unit (WIPSU) hjulpet med å styrke kapasiteten til kvinnelige parlamentarikere, spesielt i de sentrale parlamentariske komiteene for budsjett og finans; kvinnesaker; og offentlige regnskaper.

Bærekraftig økonomisk og sosial utvikling er styrket

Innsatsen omfattet støtte til inkluderende økonomisk vekst og utjevning av forskjeller. For en rekke land i Afrika sør for Sahara, ble eksisterende klima- og matkriser forverret av konsekvensene av krigen mot Ukraina, politisk ustabilitet og konflikter. Det har krevd høy grad av fleksibilitet fra samarbeidspartnere og omprioritering av midler i bl.a. Sudan.

I Angola bidro Kirkens Nødhjelps programmer til å styrke sivilsamfunnsaktørers arbeid for

fattigdomsreduksjon og mer rettferdig fordeling. Programmene bidro også til å mobilisere befolkningen til deltakelse i beslutningsprosesser.

I DR Kongo resulterte samarbeid med WFP og FAO i lagerhus, veier, broer, lokale markeder og lese-skrive-sentre for kvinner. Det har bedret matsikkerhet, styrket lokale verdikjeder, selvforsyningsgrad og kvinners deltakelse. Samarbeid med UNFPA styrket nasjonale helsesystemer, tjenester for familieplanlegging, mødrehelse og forebygging av seksuelt overførbare infeksjoner.

I Etiopia har Norges støtte til bærekraftig landforvaltning siden 2013 sørget for at store landareal har blitt restaurert og rehabilitert. Norge har også støttet tiltak for en helhetlig tilnærming til matsikkerhet, og bistått bønder som trenger innsatsfaktorer som såkorn for å starte landbruksproduksjon igjen etter krigen i Nord-Etiopia. Utdanningsmyndighetene i Etiopia har arbeidet videre med reform i utdanningssektoren til tross for utfordringer knyttet til konflikt og tørke. Gjennom fellesprogrammet med UNICEF og UNFPA bidro Norge i 2023 til å fremme helserettigheter for risikoutsatte unge i Etiopia.

Norge bidro til å avhjelpe situasjonen for sårbare minoriteter i Ghana gjennom yrkesfaglig opplæring samt nødhjelp til ofre utsatt for vold, utkastelse eller diskriminering.

I Kenya bidro Norge til at kenyanske humanitære organisasjoner gjennom samvirket Asal Humanitarian Network (AHN) og den franske organisasjonen ACTED, leverte kontantbistand til 5 054 husstander (30 324 individer) berørt av flom og tørke i de kenyanske fylkene Garissa, Tana River, Marsabit og Baringo. Kontanthjelpen gjorde det mulig for mottakerne å møte grunnleggende behov som mat, helse, utdanning og grunnleggende sanitære forhold.

På Madagaskar har støtte gjennom ILO bidratt til oppbygging av skoler etter den tropiske syklo- nen Batsirai (2022) i tre distrikter. Tross noen forsinkelser, ble 40 orkan-sikre klasserom bygget og skoletilgang sikret for 2 000 elever.

I Malawi resulterte Transform-samarbeidet i at 195 bondeorganisasjoner signerte kontrakter med private aktører gjennom kollektive markedsførings tiltak. Dette samarbeidet resulterte i at gruppene tjente over 8 mill. kroner på salg av landbruksprodukter. Totalt 19 000 bønder fikk tilgang til forbedret såkorn og plantematerialer. Dette økte produktiviteten og motstandsdyktighe- ten til både bønder og frøforsyningskjeden i møte med klimaendringer. Om lag 260 000 elever fikk i 2023 et daglig skolemåltid gjennom det norskstøt- tede FN-programmet for utdanning i Malawi, som

også gir bøndene i området inntekter siden maten kjøpes inn fra lokalsamfunnet. Norsk støtte til grunnleggende helsetjenester i Malawi resulterte i økt tilgang til prevensjon og helsetjenester for mødre, nyfødte og barn i 2023. I løpet av året bidro Norge til at over 350 000 kvinner fikk tilgang til mødrehelsetjenester og over 250 000 barn fikk tilgang til ulike helsetjenester.

I Mali og Niger har støtte til klimatilpasset matvareproduksjon gjennom partnerne IITA (International Institute for Tropical Agriculture), IER (Institut d'Economie Rurale) og Flyktninghjelpen bidratt til utvikling av ny klimarobust og effektiv landbruksteknologi og frøsorter, og til at økonomisk og sosial utvikling er forbedret. Norges partnere på landbruk bidrar til å styrke bønders matsikkerhet gjennom forbedrede avlinger. Norsk støtte til Flyktninghjelpen i Mali har bidratt til å bygge motstandsdyktighet mot kriser og ytre sjokk hos sårbare grupper i områder nord og sentralt i landet hvor det er et stort antall internt fordrevne. Tiltaket innebærer matvareassistanse for å få bukt med de mest akutte behovene, samtidig som tiltaket parallelt bidrar til robust matproduksjon og forebyg- gende tiltak mot landkonflikter hos målgruppen.

Norsk støtte til ADRA og Strømmestiftelsen har gitt barn og unge i Mali og Niger mulighet for videre skolegang og opplæring i yrkesfag. I samarbeid med lokale myndigheter utstedte Flyktninghjelpen fødselsattester til 396 barn. Dette har gjort det mulig for barna å få tilgang til utdanning og helsetjenester.

I Nigeria har støtten igjennom UNICEF ført til at vel 20 000 barn rammet av konflikt i delstatene Borno og Zamfara har fått formell og uformell grunnskoleopplæring. Undervisningskvaliteten er forbedret igjennom opplæring av lærere i tillegg til undervisningsmaterieell, veiledning og oppføl- ging. Som resultat av støtten til FAO har hushold- ninger mottatt viktige innsatsfaktorer som såkorn og kunstgjødsel.

I Nord-Mosambik har en norskstøttet skole- matordning i regi av WFP gitt 41 000 skoleelever daglig tilgang til ernæringsrik mat. Norsk støtte til et akvakulturprosjekt i regi av Norges Vel resul- terte i at nær 90 tonn fisk ble solgt til lokale mar- keder i Mosambik.

Gjennom FNs flergiverfond (SJF) i Somalia bidro i norsk støtte til utfasing av trekull til matla- gingsformål. Norsk støtte bidro til at 4 950 perso- ner hvorav 50 pst. kvinner, har gått bort fra bruk av kull til mindre helseskadelige og mer miljø- vennlige former for matlaging. Støtten til kartleg- ging av dype grunnvannsressurser er videreført. Fondet støttet også Somalias arbeid med å ivareta

landets forpliktelser med å bekjempe alvorlige forbrytelser mot barn ved at 525 barn hvorav 104 jenter ble overført fra væpnede grupper til UNICEF.

Krigsutbruddet i Sudan 15. april 2023 har gjort at langsiktig bistand har fått større innslag av humanitær innsats. Verdensbankens flergiverfond og kontantstøtteprogrammet Sudan Family Support Program bidro gjennom kontantutbetalinger og matrasjoner til å redusere matusikkerhet hos 2 millioner mennesker. Norsk støtte til FAO bidro til å motvirke nedgang i kornproduksjonen. Det ble delt ut over 2 000 tonn såkorn til mer enn 220 000 husstander. Annen norsk støtte, gjennom frivillige organisasjoner og FN, bidro til bl.a. mer klimavennlig landbruk, og bekjempelse av kjønnsbasert vold og kjønnslemlestelse.

I Sør-Sudan bidro norsk støtte til UNICEF til at flere barn fikk grunnskoleutdanning, spesielt jenter. Kvaliteten på utdanningen er forbedret. Norsk støtte til FAO bidro til økt matsikkerhet bl.a. gjennom effektivisering av småskala jordbruk. Gjennom støtte til Verdens matvareprogram bidro Norge til at 3,6 millioner mennesker opplevde mindre matusikkerhet. Norsk støtte til UNFPA ga økt tilgang til tjenester for seksuell og reproduktiv helse, inkludert familieplanlegging, faglærte fødselshjelpere, forebygging av og respons på seksualisert og kjønnsbasert vold, og seksualundervisning i skolen.

Samarbeidet fortsatte med Nelson Mandela University i Sør-Afrika om etablering av Fishforce Academy, for å styrke fiskeinspeksjon i regionen. SADC (Southern African Development Community) har anerkjent Fishforce som et regionalt kompetansesenter for opplæring av inspektører og lovmyndigheter, og har sammen med andre partnere gjennomført opplæring for alle partnerland i fiskeinspeksjon.

I Tanzania ble samarbeidet med Rural Energy Agency videreført i 2023. Innsatsen har bidratt til å øke tilgangen til strøm for bygdesamfunn, samt fremme produktiv bruk av energi for å skape lokal virksomhet og matsikkerhet. Samarbeidet med Zanzibar Electricity Corporation har ført til åpning av energianlegg på øyene Kokota og Njau i januar 2023, hvor norsk støtte har bidratt til fornybar kompetanse og kraft fra solenergi. Et norskstøttet program har nådd 1,36 millioner ekstremfattige husholdninger i alle kommuner i Tanzania med kontantoverføringer. Funksjonshemmede i 100 474 fattige husholdninger mottok de første landsomfattende kontantoverføringene.

I Uganda har norsk støtte til UN Women sikret kvinnelige flyktninger og kvinner fra lokalsamfunn

opplæring i yrkesfag, økonomisk forståelse og deltakelse i beslutningsprosesser. Over 35 pst. i målgruppen av flyktningkvinner har minst én rolle i lokale styringskomiteer, over 1 400 kvinner har lært å lese og skrive og 250 000 jenter og kvinner har fått opplæring knyttet til kjønnsbasert vold.

Samarbeidet med Uganda Electricity Generation Company Limited innenfor vannkraft ble styrket, og 166 ansatte mottok opplæring i 2023. Norsk støtte til kapasitetsbygging og bistand til drift og vedlikehold av vannkraftverkene Isimba og Karuma bidro til nasjonal ekspertise på drift og vedlikehold av vannkraftverk. Fornyett samarbeid mellom Norges vassdrags- og energidirektorat og ugandiske Electricity Regulator Authority startet i 2021 og har bidratt til at Electricity Regulator Authority fem år på rad har fått øverste plassering på Afrikabankens indeks over beste fornybarregulator på det afrikanske kontinentet.

Budsjett 2025

Det foreslås bevilget 2 214 mill. kroner for 2025. Det er en reduksjon på 303 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett for 2024. 300 mill. kroner skyldes prioritering av økt støtte til bl.a. Gaza, humanitær nødhjelp og klimatilpasning. I tillegg flyttes 3 mill. kroner til forskningssamarbeid med Sør-Afrika til kap. 161, post 74 *Norges forskningsråd – utviklingsområdet*. Utenriksdepartementet foreslår en tilsagnsfullmakt på 35 mill. kroner knyttet til posten, jf. forslag til vedtak under romertall VI.

Post 76 Asia, kan overføres

Bevilgningen dekker bistand til land i Asia og Oseania med hovedvekt på langsiktig utviklings-samarbeid, særlig i Nepal og i Myanmar hvor norsk innsats er lagt om som følge av militærkuppet i 2021. I tillegg går bevilgningen til strategiske utviklingsinnsatser i noen utvalgte land med store behov. Bevilgningen dekker også samarbeid med land som Indonesia, India og Kina, som på ulike måter er viktige for å nå bærekraftsmålene. I tillegg til støtten som gis til enkeltland gis det regional støtte gjennom klimaorganisasjonen International Centre for Integrated Mountain Development (ICIMOD), Sammenslutningen av sørøst-asiatiske nasjoner (ASEAN) og til Asia-Europe Meeting (ASEM) via Asia Europe Foundation (ASEF).

Mål 2025

Bevilgningen støtter bærekraftsmål 1 – Utrydde alle former for fattigdom i hele verden, 3 – Sikre god helse og fremme livskvalitet for alle, uansett alder, 4 – Sikre inkluderende, rettferdig og god utdanning og fremme muligheter for livslang læring for alle, 5 – Oppnå likestilling og styrke jenters og kvinners stilling i samfunnet, 7 – Sikre tilgang til pålitelig, bærekraftig og moderne energi til en overkommelig pris, 8 – Fremme varig, inkluderende og bærekraftig økonomisk vekst, full sysselsetting og anstendig arbeid for alle, 13 – Handle umiddelbart for å bekjempe klimaendringene og konsekvensene av dem, 14 – Bevare og bruke havet og marine ressurser på en måte som fremmer bærekraftig utvikling og 16 – Fremme fredelige samfunn for bærekraftig utvikling, sørge for tilgang til rettsvern for alle og bygge velfungerende, ansvarlige og inkluderende institusjoner på alle nivåer.

Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål i regionen:

- Sikkerhet og stabilitet er økt.
- Styresett er forbedret.
- Økonomisk og sosial utvikling er styrket.

Prioriteringer 2025

Under målet om forbedret styresett prioriteres tiltak som bidrar til redusert ulikhet og fremmer politisk stabilitet, eksempelvis demokratiske prosesser, rettsstatsprinsipper, menneskerettigheter og likestilling. I tillegg prioriteres miljø, bærekraftig havforvaltning og innsats mot marin forsøpling.

Også under målet om styrket økonomisk og sosial utvikling prioriteres sektorer som bidrar til redusert ulikhet, som utdanning og jobbskaping. I tillegg prioriteres fornybar energi, klima og klimatilpasning, matsikkerhet og helse.

Økonomisk vekst har gjort at mange av landene i regionen har gått fra å være lavinntektsland til å få status som mellominntektsland. Den norske bistanden til Asia er derfor blitt redusert de senere årene. I flere asiatiske land er fremdeles fattigdomsutfordringene store.

Regjeringen vil fortsette å særlig prioritere det langsiktige samarbeidet med Nepal, hvor samarbeidet om fornybar energi, klima, inkluderende og velfungerende styresett og offentlig kvalitetsutdanning prioriteres. Likestilling, både som tverrgående hensyn, og spesielt tiltak for seksuell og reproduktiv helse og rettigheter og mot kjønnsbasert vold, skal også prioriteres

I Myanmar vil regjeringen fortsette å styrke kapasiteten og handlingsrommet blant aktører som arbeider for fred, inkluderende demokrati og menneskerettigheter. I tillegg prioriteres tiltak som styrker grunnleggende tjenesteyting med vekt på helse og utdanning, samt som bedrer matsikkerhet og bygger lokal kapasitet for livsopphold.

Bevilgningen vil videre gå til prioriterte innsatser i samarbeidet med India, Indonesia og Kina. Disse landene er sentrale for å sikre at man lykkes globalt med det grønne skiftet. Indiastrategien er styrende for samarbeidet mellom Norge og India. India trenger kunnskap, teknologi og kapital for å nå bærekraftsmålene. Det gis prioritet til faglig samarbeid innen bl.a. fornybar energi, havforvaltning, sirkulær økonomi, klimatilpasning, matsikkerhet, likestilling og seksuell og reproduktiv helse og rettigheter. I Indonesia prioriteres tiltak mot marin forsøpling samt støtte til bærekraftig havforvaltning. Norsk bistand til Kina går primært til samarbeid mellom norske og kinesiske institusjoner innenfor klima, marin forsøpling og biodiversitet. Kina vil i løpet av få år bli et høyinntektsland. Utviklingssamarbeidet med Kina vil fases ut i løpet av om lag fem år, på en måte som sikrer resultatene av innsatsen og videreføring av samarbeid på områder der det er i Norges interesse.

Regjeringen viderefører det strategiske samarbeidet med ASEAN innenfor sektorer som er viktige for å nå bærekraftsmålene. Det gjelder klima og miljø, fornybar energi, bærekraftig havforvaltning og blå økonomi, handel og næringsutvikling, fred og forsoning, menneskerettigheter samt utdanning. Regjeringen vil fortsatt støtte opp om Asia-Europe Meeting (ASEM) som et forum for interregional dialog, selv om arbeidet vanskeligjøres av Russlands deltakelse.

Regjeringen vil fortsatt støtte opp om klima- og utviklingssamarbeidet mellom de åtte medlemslandene i International Centre for Integrated Mountain Development (ICIMOD): Afghanistan, Bangladesh, Bhutan, India, Kina, Myanmar, Nepal og Pakistan. Sentralt i samarbeidet er økt kunnskap om klimaendringene i Himalayaregionen, og gjennomføring av pilotprosjekter for klimatilpasning for sårbare grupper.

Regjeringen vil fortsette å følge opp Just Energy Transition-partnerskapene som Norge sammen med G7-landene og Danmark har inngått med Vietnam og Indonesia for å fremme overgangen til fornybar energi i landene.

Rapport 2023

I Myanmar fortsetter den negative utviklingen i landet innenfor alle postens tre mål. Regjeringen arbeider kontinuerlig sammen med partnere i Myanmar med å finne måter å håndtere de store politiske, sikkerhetsmessige og administrative utfordringene denne utviklingen medfører.

Sikkerhet og stabilitet er økt

Myanmar har hatt en negativ utvikling som følge av langvarig borgerkrig og ny konfliktdynamikk etter kuppet i 2021. Norsk støtte til FN og sivilt samfunn med særlig vekt på lokale sivilsamfunnsorganisasjoner har bidratt til å styrke lokal motstandskraft og demokratiske krefters kapasitet til å delta i en eventuell fremtidig inkluderende prosess for fred og demokratisk utvikling. Støtten til lokale kvinneorganisasjoner bidrar til at kvinner inkluderes i dialoger og innsatser.

Styresett er forbedret

I mange land i Asia bidro norsk støtte i 2023 til framgang på feltet godt styresett og redusert ulikhet. Kvinners deltakelse var et satsingsområde.

I *Nepal* bidro Norge til å styrke styresett og demokrati både sentralt og særlig på provins- og kommunenivå. I forbindelse med Nepals overgang til føderal stat støtter Norge et landsomfattende program for å bidra til desentralisering, gjennom oppbygging av institusjoner på provins- og kommunenivå. Om lag 22 000 nye ansatte fikk opplæring gjennom programmet det siste året. Ligestillingsstrategien som er utarbeidet i regi av programmet, har blitt tatt i bruk i 85 kommuner så langt. Norsk støtte til FNs utviklingsprogram (UNDP) har bidratt til å styrke justissektoren og til å bedre rettssikkerhet. Gjennom støtten har Norge bidratt til å mobilisere omtrent 200 jusstudenter og flere organisasjoner for å nå ut til befolkningen med informasjon om fri rettshjelp. Prosjektet har gitt mer enn 60 000 personer juridisk bistand. Kapasitetsbygging for det føderale parlamentet og de syv provinsparlamentene har bidratt til å styrke parlamentskomiteenes rolle og funksjon gjennom opplæring av over 500 parlamentarikere, hvorav halvparten kvinner.

På *Sri Lanka* bidro støtten til People's Action for Free and Fair Elections (PAFFREL) til at flere tusen mennesker med varige funksjonsnedsettelser fikk tilgang på permanent ID-kort som assistanse til stemmegivning. Organisasjonen har jobbet aktivt for å sørge for at valgmanntall oppdateres

jevnlige og at ingen nektes stemmerett. Organisasjonen Women and Media Collective fortsatte politisk arbeid med reform av valglovgivning for å sikre kvinnelig deltakelse i politikken. Organisasjonen bidro til opprettelsen av en fraksjonsgruppe i Sri Lankas parlament for fremme av rettighetene til personer med nedsatte funksjonsevner. Organisasjonen Search for Common Ground arbeidet gjennom 2023 for å øke politisk deltakelse blant kvinner og styrke kompetansen til kvinnelige lokalpolitikere. Over 200 kvinner fikk opplæring og støtte til å iverksette utviklingsprosjekter i sine nærområder. Grasrotorganisasjonen Sarvodaya har bidratt til at flere hundre unge srilankere har valgt å engasjere seg i lokalpolitikk og tatt lederroller i fagforeninger eller sivilsamfunn. Sarvodaya har sørget for at ungdom fra etniske og religiøse grupper får opplæring i demokratiske verdier, godt styresett og forsoning.

I *India* har Norsk institutt for vannforskning (NIVA), sammen med indiske partnere, bygget kapasitet for delstatsnivå på overvåking av mikro- og makroplast og organiske miljøgifter i elver. I 2023 ble erfaringene fra delstaten Gujarat brukt til å bygge kapasitet i delstaten Tamil Nadu. FNs miljøprogram (UNEP) i India koordinerer norsk innsats mot marin forsøpling og jobber med det indiske miljødepartementet. Med norsk støtte tilrettelegger UNEP India også teknisk dialog med myndighetene i forhandlingene om den globale plastavtalen. Partner Center for Science and Environment (CSE) har opprettet en dialogplattform for over 200 bykommuner fra 26 delstater om sirkulær økonomi og avfallshåndtering. CSE har også vært en aktiv sivilsamfunnsaktør under de globale plastforhandlingene og bygger økt bevissthet i offentligheten om problemstillinger rundt sirkulær økonomi i India.

I *Bangladesh* har Norge, gjennom Den internasjonale sjøfartsorganisasjonen (IMO), støttet bangladeshisk arbeid knyttet til tilslutningen til Hongkong-konvensjonen (HKK) i juni 2023. Fire store skipsgjenvinningsverft har allerede erklært seg i samsvar med HKK.

I *Myanmar* har norsk støtte bidratt til å opprettholde viktige dialogplattformer for etniske organisasjoner og sivilt samfunn i arbeidet for en framtidig føderal styringsstruktur. Gjennom flergiverfond og lokale partnere har Norge bidratt til økt motstandskraft i lokalsamfunn, styrket sivilsamfunn og fremme av legitime styringsaktører.

Den økonomiske og sosiale utviklingen er styrket

Norsk støtte bidro i 2023 til styrket økonomisk og sosial utvikling i flere land i Asia, for eksempel

gjennom økt tilgang til energi, utdanning og jobb. Mange av resultatene er også viktige for å redusere ulikhet, for eksempel økt tilgang til utdanning og yrkesopplæring.

I *Nepal* har programmet Energize Nepal, et langsiktig forskningssamarbeid mellom NTNU, SINTEF, HydroLab og Kathmandu University med partnere, resultert i økt kvalitet på universitetsutdanningen i Nepal gjennom overføring av kunnskap om fornybar energi og ved å bygge infrastruktur for energiforskning.

Norge støtter utbygging av høyspentledninger, distribusjonsnett og transformatorstasjoner i samarbeid med Den asiatiske utviklingsbanken (ADB) og Nepal Electricity Authority (NEA). Dette er en langsiktig innsats der Norge bidrar med tilskudd og ADB med lavkostlån. I perioden 2014 til 2024 er omtrent 400 km høyspentlinjer ferdigstilt og satt i drift. 1 445 km av 1 680 km distribusjonsnett er ferdigstilt og tatt i bruk. Husholdninger blitt koblet til nettet og strømforsyningen er mer stabil enn tidligere. Norge bidrar i tillegg til elektrifiseringen av provinsen Madhesh. I 2023 tok framdriften seg opp etter forsinkelser på grunn av prisøkninger og virkningene av Russlands fullskalakrig mot Ukraina. Tre transformatorstasjoner er under bygging.

Klima- og miljøsambeid i regi av International Centre for Integrated Mountain Development (ICIMOD) har fortsatt gjennom forskningsprosjekter og lokale forsøkspiloter støttet av Norge. I juni 2023 ble studien Water, Ice, Society, and Ecosystems in the Hindu Kush Himalaya (HI-WISE) publisert. Rapporten fikk internasjonal oppmerksomhet og beskriver en alvorlig og utfordrende situasjon knyttet til konsekvenser av klimaendringene i Himalayaregionen.

I Nepal er Norge også med i et flergiversamarbeid om støtte til det nepalske utdanningsdepartementets skolesektorprogram. Støtten går til grunnutdanning og videregående skoler. Programmet har ført til at flere barn fullfører 8. klasse. For skoleåret 2022/2023 var andelen 86,2 pst., sammenlignet med 76,6 pst. i 2015/2016. Statistikken viser også en jevn årlig økning i antall barn som har gått på førskolen før de begynner i 1. klasse (76,9 pst. sammenlignet med 33 pst. i 2007), noe som har direkte positiv effekt på læringsutbytte senere i skolegangen (9 pst. høyere testresultater).

I *India* bidro støtte gjennom FNs befolkningsfonds (UNFPA) landprogram og sivilsamfunnsorganisasjoner til å fremme seksuell og reproduktiv helse og rettigheter (SRHR). Fokus er på økt kapasitet i helsesystemet, arbeid mot barneekteskap og

bekjempelse av kjønnsbasert vold. Mor-barn helsetilstander Norway India Partnership Initiativ (NIPDI) har i mange år gitt strategisk og teknisk støtte til indiske helsemyndigheters arbeid og har bidratt til Indias framgang innen de relevante bærekraftsmålene. Et nytt produkt er det digitale Indian Public Health Standards (IPHS)-verktøyet som ble overlevert til helsedepartementet for utrulling. SINTEFs arbeid med å fremme alternative brensler i den indiske sementindustrien har ført til at ikke-gjenvinnbar plast har erstattet kull i 30 pst. av produksjonen til SINTEFs samarbeidspartnere. Disse selskapene vil trolig bli karbonnøytrale innen 2050, lenge før Indias løfte om å bli karbonnøytralt innen 2070. Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) har sammen med lokale indiske partnere utviklet klimasmarte landbruks-teknologier (Climate Smart Agriculture – CSA) i fire pilotdistrikter. Prosjektet har utviklet risvarianter som er tilpasset klimaendringer som tørke og flom. Et samarbeid med Verdens matvareprogram bidrar til klimatilpasning og gir mer innflytelse til kvinnelige bønder i Assam. Fridtjof Nansens institutt, indiske partnere fra regjeringens frøbank og sivilsamfunn samarbeider om å fremme bøndenes rettigheter gjennom å støtte lokale frøbanker. Norges Geotekniske Institutt (NGI) utforsker mulighetene for geotermisk energi i Nordøst-India. Samarbeid om smart styring av belastningen på elnettet med Smart Innovation Norway inngår også i samarbeidet. NTNU har i samarbeid med lokale partnere bygget demonstrasjonspiloter på hotell, storkjøkken som leverer mat til skolebarn, to fiske-mottak, Indian Institute of Technology Madras og Indian Institute of Science. Miljøorganisasjonen Afroz Shah Foundation har gått fra å være et ledende strandryddingsinitiativ til å jobbe systematisk med sirkulærøkonomi og avfallshåndtering. Dette prosjektet er en integrert del av det bilaterale havsamarbeidet og har høstet ros i uavhengige evalueringer.

I *Bangladesh* støtter Norge et prosjekt med Bangladesh' industridepartement og den internasjonale maritime organisasjonen (IMO) for å øke bærekraftig virksomhet og jobbskapning i landets skipsgjenvinningssektor. Prosjektene har bidratt til å forbedre Bangladeshs nasjonale kapasitet for sikker og miljøvennlig resirkulering av skip i tråd med Hongkong-konvensjonen som landet sluttet seg til i 2023. Støtte til samarbeid mellom FNs industriorganisasjon (UNIDO) og miljøministeriet i Bangladesh bidrar til å redusere miljøbelastninger, forbedre produktiviteten og fremme ren teknologi, innovasjon og entreprenørskap gjennom utvikling og utrulling av integrert tilnærming til bærekraftig

plastbruk og forebygging av marin forsøpling. Det har bl.a. vært opprydningsaksjoner for å mobilisere bredere samfunnslag i Cox's Bazar, som er det største kystområdet i Bangladesh. I tillegg ble det holdt en rekke kurs i hvordan å håndtere biomedisinsk avfall. De 19 personene som mottok opplæring, vil holde kurs for andre helsearbeidere. Det ble også igangsatt teknologioverføring for resirkulering av biomedisinsk plastavfall for å finne teknisk tilgjengelig, økonomisk gjennomførbare og miljøvennlige teknologier.

I Pakistan bidro Norge til at flere jenter og sårbare personer fikk utdanning og opplæring. Støtte til UNICEFs prosjekt Education for Out of School Children and Adolescents in Pakistan bidro til inkluderende utdanning for 5 301 barn (65 pst. jenter) og etablering av 161 læringsentre på grunn- og mellomskolenivå. Støtte til UNESCOs Girls Lower Secondary Education Programme bidro til at 1 773 jenter har blitt innrullert i offentlig grunnskole.

Norge støttet den pakistanske sivilsamfunnsorganisasjonen Aahung og deres arbeid for bedre seksuell og reproduktiv helse og rettigheter for unge i Sind-provinsen. I 2023 nådde Aahung ut til over 9 000 unge med opplæring. Støtte til kvinneorganisasjonen PODA bidro til å øke jenters kunnskap om deres rettigheter i et ekteskap. Gjennom UNFPA bidro Norge til styrket kapasitet i det offentlige helsevesenet innen familieplanlegging og informasjon om prevensjonsmidler i Punjab, bl.a. gjennom økt kapasitet for familieplanleggingsinformasjon og -tjenester ved 26 helsestasjoner.

Støtte til UN Women bidro å styrke kvinners økonomiske rettigheter og deltakelse gjennom teknisk og yrkesfaglig opplæring for over 3 000 hjemmehaserte kvinnelige arbeidere, digital opplæring til over 5 000 kvinner og opplæring i entreprenørskap til over 1 200 kvinner. Støtte til Verdens matvareprogram bidro til at 47 392 flomrammede husholdninger mottok tre runder med overføringer i 2023. Dette bidro til forbedring i matsikkerhet i de to distriktene, og en reduksjon fra 36 pst. til 29 pst. i kategorien dårlig matinntak og konsum.

På *Sri Lanka* bidro støtten til Den internasjonale arbeidsorganisasjonens (ILO) prosjekter i 2023 til at over 5 000 småbønder og oppdrettere på Sri Lanka fikk etablert seg og økt sine inntekter innen ulike verdikjeder. Prosjektene bidro til opprettelsen av over 400 småbedrifter. Samarbeidet med den srilankiske IKT-organisasjonen SLASSCOM har ført til at over 6 000 barn og unge har fullført opplæring i koding og digitale teknologier, samt bidratt til økt interesse for karrieremuligheter innen IKT-sektoren. Støtten til Women

Development Centre i Kandy gikk til beskyttelsen av ofre for kjønnsbasert vold gjennom deres krisesenter. 221 voldsofre er blitt tatt imot på deres tre krisesentre. Women Development Centre har til sammen støttet over 1 000 kvinner og jenter. Organisasjonen bidro også med opplæring og trening for politiet og myndighetspersoner. Organisasjonen Women in Need har utviklet treningsprogrammer for over 1000 kvinner og menn for å øke bevisstheten om kjønnsbasert vold og voldsofres rettigheter. Støtten gikk også til driften av organisasjonens krisesentre som gir psykologisk og juridisk bistand til over 2 000 kvinner i året.

I *Indonesia* har norsk støtte, gjennom UNDP til det nasjonale sekretariatet for koordinering mot havavfall, bidratt til styrket og samordnet innsats, økt bevissthet og konkrete handlinger både nasjonalt og som støtte til Indonesias deltakelse i forhandlingene om en global plastavtale. Sekretariatet har rapportert at plastlekkasje til havet er redusert med 35 pst. i perioden 2018–2022. Norsk støtte til Indonesia Ocean Justice Initiative har gjort indonesiske myndigheter bedre i stand til å delta i havpanelet og overholde kravet til nasjonale planer for bærekraftig havforvaltning i tråd med panelets forpliktelser. På Øst-Java har norske støttemottakere samarbeidet med lokale myndigheter om å utvikle regelverk, bedre fasiliteter for å håndtere avfall og opplæring av skolebarn og husholdninger i avfallshåndtering.

I *Myanmar* har Norge, gjennom det UNOPS-forvaltede flergiverfondet Access to Health, bedret tilgangen til helsetjenester for befolkningen i konfliktområder. Etter kuppet er innsatsen lagt om til å i større grad støtte etiske helseorganisasjoner og lokalsamfunnsorganisasjoner. Norge har gjennom støtte til FN og andre organisasjoner også bidratt til å skape arbeidsplasser for kvinner i utsatte områder samt å styrke kvinners politiske og økonomiske mulighet til å delta i den demokratiske opposisjonens politiske dialog.

I *Kina* har Norge bidratt til kunnskapsutvikling om marin forsøpling og bruk av plast i landbruket og til emballasje. Videre har Norge bidratt til å styrke kinesisk kapasitet for bevaring av biodiversitet. Norge har også videreført en norsk-kinesisk stipendordning for studenter og forskere.

I *Vietnam* har Norge en sentral plass i samarbeidet mellom internasjonale aktører og Vietnams myndigheter om marin arealplanlegging og havbaserte grønne løsninger. Norsk støtte til FN/UNDP til bl.a. et gjenvinningsanlegg for plast har bidratt til økt kunnskap om avfallshåndtering og til økt gjenvinningsgrad for avfall i flere byer i

Vietnam, samt bedre arbeidsvilkår for arbeidere i avfallssektoren.

På *Filippinene* bidrar norsk støtte til at barn, unge og kvinner i Palawan-provinsen får ivaretatt sine seksuelle og reproduktive rettigheter (SRHR) gjennom tilgang til prevensjon, informasjon om familieplanlegging og veiledning om HIV. Støtte til FNs International Organization for Migration (IOM) har sikret tilgang til fornybar energi i katastrofeutsatte områder, gjennom installasjon av solceller og oppladbare batterier som kan flyttes til ulike evakueringscentre under bl.a. en naturkatastrofe. IOM vurderer å bruke erfaringen fra prosjektet som beste praksis for å sikre tilgang til energi i katastrofeutsatte områder også utenfor Filippinene.

Norsk støtte til prosjektet ASEAN Norway Capacity Building Project for Reducing Plastic Pollution (ASEANO) har gitt et bedre kunnskapsgrunnlag om årsakene til og mulige tiltak for å redusere omfanget av plastforurensing i havområdene i Sørøst-Asia, og understøtter Norges arbeid med plastforurensning i regionen. Prosjektet videreføres. Gjennom samarbeid med ASEANs energisenter (ACE) om prosjektet ASEAN Climate Change and Energy Project (ACCEPT) har Norge styrket institusjonens og medlemslandenes forskningskapasitet om fornybar energi. Et studiebesøk til Norge og kompetansehevende aktiviteter med norske aktører ble gjennomført i 2023. Norsk støtte har videre bidratt til at et nytt kull studenter fra ASEANs medlemsland har begynt sine studier i masterprogrammet ASEAN Master in Sustainability Management. Programmet er et samarbeid mellom Universitetet i Agder, ASEAN University Network i Bangkok, og Gadjah Mada University i Indonesia. Et nytt prosjekt innen kvinner, fred og sikkerhet ble igangsatt sammen med ASEAN Institute for Peace and Reconciliation.

Budsjett 2025

Det foreslås bevilget 436,5 mill. kroner for 2025. Det er en reduksjon på 40 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett 2024 grunnet prioritering av økt støtte til bl.a. Gaza, humanitær nødhjelp og klimatilpasning.

Post 77 Latin-Amerika og Karibia, kan overføres

Bevilgningen dekker bistand til Latin-Amerika og Karibia med særlig vekt på tiltak av langsiktig karakter i Colombia, Haiti og Guatemala. I tillegg støtter bevilgningen enkelte regionale satsinger i

Karibia, bl.a. innen miljø, klima og marin forsøpling, samt noen tiltak i Brasil og på Cuba. Bevilgningen skal bidra til at land i Latin-Amerika og Karibia blir tryggere og grønnere gjennom tiltak som fremmer fred, rettsikkerhet, matsikkerhet, klimatilpasning- og forebygging, og likestilling.

Mål 2025

Bevilgningen skal særlig støtte opp under bærekraftsmål 16 – Fremme fredelige samfunn for bærekraftig utvikling, sørge for tilgang til rettsvern for alle og bygge velfungerende, ansvarlige og inkluderende institusjoner på alle nivåer. Bevilgningen støtter også opp under andre bærekraftsmål, som for eksempel; 2 – Utrydde sult, oppnå matsikkerhet og bedre ernæring, og fremme bærekraftig landbruk, 4 – Sikre inkluderende, rettferdig og god utdanning og fremme muligheter for livslang læring for alle, 5 – Oppnå likestilling og styrke jenters og kvinners stilling i samfunnet, 13 – Stoppe klimaendringer og 14 – Bevare og bruke havet og de marine ressursene på en måte som fremmer bærekraftig utvikling.

Bevilgningen skal i hovedsak bidra til å nå følgende mål i regionen:

- Sikkerhet og stabilitet er økt.
- Styresett er forbedret.
- Økonomisk og sosial utvikling er styrket.

Prioriteringer 2025

Regjeringen vil fortsatt prioritere samarbeidet med Colombia. Som en sentral og langsiktig bistandsaktør legger Norge vekt på en helhetlig tilnærming der fred, klima- og skogsatsing, menneskerettighetsarbeid, kvinner og likestilling, distriktsutvikling og matsikkerhet i marginaliserte deler av landet ses i sammenheng. Brede satsinger med vekt på reintegrering av tidligere FARC-soldater i konfliktrammede områder vil prioriteres for å bidra til økt trygghet, mer rettferdighet og mindre ulikhet. FN og sivilsamfunnsorganisasjoner vil fortsette å være sentrale samarbeidspartnere og kanaler.

Haiti er fortsatt i en dyp krise, og i 2025 vil det fortsatt være store behov for bistand for å bedre den sosiale og økonomiske utviklingen. Tiltak innen matsikkerhet, landbruk og klimatilpasning og miljø vil fortsatt vektlegges.

Demokratiske institusjoner, rettsstatsprinsipper og respekten for menneskerettigheter utfordres i flere land i regionen. I Guatemala vil tiltak for å styrke rettsstaten, matsikkerhet og urfolks stilling prioriteres.

Marin forsøpling, bærekraftig havforvaltning, klima og miljø er viktige samarbeidsområder med noen land i regionen og vil prioriteres. Samarbeid med UNEP om det regionale initiativet «The Caribbean Biological Corridor» om bærekraftig forvaltning av felles maritimt økosystem vil fortsette på Cuba, Den dominikanske republikk, Haiti og Jamaica. På Cuba vil det faglige samarbeidet innen akvakultur prioriteres.

Rapport 2023

Sikkerhet og stabilitet er økt

Den største innsatsen var i Colombia, der FNs flergiverfond for bærekraftig fred bidro til økt stabilitet og sikkerhet gjennom bistand til lokale utviklingsprogrammer. Den alvorlige sikkerhetssituasjonen fortsatte, med flere væpnede konflikter i deler av landet og et høyt antall drap og trusler mot menneskerettighetsforsvarere, lokale ledere og tidligere FARC-soldater. Norge arbeidet for å bedre situasjonen og gi beskyttelse til utsatte grupper. I 2023 ble det opprettet egne beskyttelsesmekanismer for syv urfolksgrupper, og egne nettverk for kvinneorganisasjoner. 28 organisasjoner som er støttet av Norge rapporterte i 2023 om fremgang i saker i rettssystemet.

Den sikkerhetsmessige og humanitære krisen i Haiti ble dramatisk forverret i 2023. Landet opplevde politisk og sosial ustabilitet, og kraftig økning i gjengvold og matusikkerhet. Flere av de norskstøttede utviklingsprosjektene opplevde forsinkelser på grunn av den meget utfordrende sikkerhetssituasjonen. Flere internasjonale organisasjoner måtte delvis evakuere utsendt personell og landtransportmulighetene fra hovedstaden til prosjektområdene i sør har vært tidvis blokkert. Prosjektene har likevel kunnet videreføre sin aktivitet, men med justeringer. Økt tilgang til rent drikkevann og sanitære tjenester ble styrket gjennom tiltak fra Kirkens Nødhjelp. Innsatsen bidro bl.a. til at 818 elever og 26 lærere på to skoler har fått tilgang til sanitærtjenester/toaletter og håndvask. Videre har 10 560 personer fått tilgang til rent vann i 2023. I tillegg er 24 lokale komiteer organisert, som sørger for vedlikehold av infrastruktur rundt vannforsyningen og bidrar til bevisstgjøring om bedret hygiene. Redd Barna undertegnet en samarbeidsavtale med lokale utdanningsmyndigheter i Haiti. Det har vært foretatt kartlegginger og innkjøpt utstyr for å igangsette et prosjekt for å beskytte skoler med et godt læringsmiljø.

Styresett er forbedret

Gjennom FNs flergiverfond i Colombia har norske midler styrket institusjonene som overvåker gjennomføringen av fredsavtalen fra 2016. Tilrettelegging for politisk deltakelse, både for tidligere FARC-soldater og for andre tradisjonelt marginaliserte grupper i samfunnet, er en viktig del av fredsavtalen. I forbindelse med gjennomføringen av lokalvalg i 2023, ble 4 616 kvinner opplært innen politisk deltakelse og påvirkningsarbeid. Som et resultat klarte syv kvinner å stille som kandidater under valget og fire av dem ble valgt. I samarbeid med colombiansk politi har norsk støtte bidratt til økt bevissthet om menneskerettigheter og likestilling i politiet.

I *Guatemala* støttet Norge en rekke prosjekter for å styrke rettsstaten, anti-korrupsjonsarbeidet, samt kvinners og urfolks stilling. Urfolk, kvinner og andre diskriminerte gruppers kompetanse og kapasitet til å kreve sine rettigheter oppfylt og få politisk innflytelse har blitt styrket. Støtte til uavhengige journalister økte deres kunnskap om demokrati, digital sikkerhet og valgprosessen. I tillegg har Norges støtte til UNDPs arbeid med den demokratiske overgangsfasen bidratt til bedre styresett gjennom arbeid for økt åpenhet og anti-korrupsjon. Det har bidratt til stabilitet i en turbulent politisk periode.

I *Brasil* har Transparency International opplevd et sterkt press knyttet til sitt anti-korrupsjonsarbeid. Til tross for dette har de oppnådd gode resultater i løpet av året. Kunnskap om korrupsjon og korrupsjonsmekanismer i Brasil har blitt styrket gjennom forskning, utvikling av kunnskapsprodukter og kursing av bl.a. ikke-statlige organisasjoner, beslutningstakere, samt private og offentlige selskaper. Lokale sivilsamfunnsorganisasjoners kapasitet til å overvåke kommunenes bruk av offentlige midler har blitt styrket. Det ble også oppnådd gjennomslag i kongressen for lovforslag relatert til antikorrupsjon.

Samarbeid med Organisasjonen for øst-karibiske stater (OECS) har bidratt til forebygging av marin forsøpling. Prosjektet har i 2023 ferdigstilt rammeverk og retningslinjer for OECS-landene for en effektiv avfallshåndtering, samt en handlingsplan for å redusere marin forsøpling. Befolkningens bevissthet om avfallshåndtering og marin forsøpling har også økt gjennom en rekke holdningskampanjer.

I Brasil har kompetansen og engasjementet for forebygging av marin forsøpling blitt styrket. For eksempel har nettverket «The Clean Ocean

Network» blitt etablert, og der samles og deles informasjon om marin forsøpling på delstatsnivå.

Karibias katastrofeberedskapsbyrå (CDEMA) har utarbeidet beredskapsplaner for å øke landenes motstandsdyktighet mot naturkatastrofer. Støtten fra Norge gjorde at skoler og kommunale bygg fikk opplæring og sikkerhetsutstyr som styrker deres krise- og beredskapshåndtering. Byrået har fullført arbeidet med en ny opplæringsplan for å sikre bygninger mot naturkatastrofer, som har blitt godkjent til bruk regionalt av Det karibiske fellesskapet CARICOM.

Samarbeidet med Caribbean Biological Corridor/UNEP har bidratt til sosial og økonomisk utvikling gjennom forbedret kunnskap om havressurser. Myndigheter og forskere har styrket sin kapasitet og sitt regionale forvaltningssamarbeid, inkludert gjennom bruk av ulike forskningsmetoder for å kartlegge ressurser i havet i Karibia.

I *Haiti* har prosjektsamarbeidet med UNEP bidratt til å styrke kapasiteten innen miljøforvaltning gjennom opprettelsen av et nasjonalt miljøinformasjonssystem, en oppdatert handlingsplan for miljø, og etableringen av et nasjonalt råd for klimaendringer.

Økonomisk og sosial utvikling er styrket

Fredsavtalen i *Colombia* er et samfunnsutviklingsprosjekt, der det å styrke den økonomiske og sosiale utviklingen i konfliktutsatte områder er sentralt. Selv om det har vært utfordringer i gjennomføringen av fredsavtalen, er fremskrittene som er gjort positive.

En viktig del av innsatsen i *Colombia* handler om økonomisk reintegrering, utdanning og tilgang til helsetjenester for tidligere FARC-soldater

og lokalsamfunn i konfliktutsatte områder. Norge har bidratt til yrkes- og forretningsopplæring i konfliktrammede områder i Colombia. Norge bidro også til formell grunnutdanning av tidligere FARC-soldater, i områder der et offentlig skoletilbud ofte er en mangelvare. I 2023 ble et slikt tilbud gitt til 2 548 personer, hvorav 2 017 fullførte. Dette har ikke bare bidratt til å lette overgangen for tidligere FARC-soldater til det sivile liv, men også til forsoning og integrering med lokalsamfunnet. I flere avsidesliggende og konfliktberørte områder, bidro norsk støtte til å styrke lokale helseinstitusjoner. Opplæring og støtte innen mental helse har bidratt med positive forebyggende tiltak blant unge og kvinner rammet av konflikten. Gjennom samarbeid med lokale helsemyndigheter ble også 31 tidligere FARC-soldater med helsekompetanse ansatt ved lokale sykehus.

Kvinner i *Haiti* har fått opplæring i landbruksproduksjon, økonomistyring, likestilling og rettigheter i regi av UN Women. Matsikkerhet og levekår for småbønder er videre forbedret i de jord-skjelvrammede områdene i sørlige Haiti. Gjennom et prosjekt med ILO har over 1 000 bønder har fått styrket sin produksjonskapasitet og over 1 500 bønder har fått opplæring og bedret tilgang til markeder. Prosjektet har også opprettet to landbrukssentre for videreforedling, som gir økte inntekter til over 1 000 husholdninger.

Budsjett 2025

Det foreslås bevilget 158,4 mill. kroner for 2025. Det er en reduksjon på 18 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett 2024 grunnet prioritering av økt støtte til bl.a. Gaza, humanitær nødhjelp og klimatilpasning.

Kap. 160 Helse

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025
70	Helse, <i>kan overføres</i>	3 368 476	3 720 797	3 617 881
71	Verdens helseorganisasjon (WHO), <i>kan overføres</i>	235 500	235 500	235 500
72	FNs aidsprogram (UNAIDS)	45 000	20 000	
	Sum kap. 160	3 648 976	3 976 297	3 853 381

En helhetlig og aktiv norsk politikk for global helse er nødvendig for å nå viktige utviklingspolitiske mål. Bekjempelse av smittsomme sykdom-

mer er en av regjeringens hovedprioriteringer på utviklingsområdet. Som del av dette vil regjeringen bidra til finansiering, utvikling og likeverdige

fordeling av vaksiner og annen helseteknologi som markedet alene ikke leverer. Gjennom politisk lederskap, diplomati og økonomisk støtte skal Norge arbeide for et rettferdig globalt samarbeid om pandemihåndtering og helseberedskap. Styrket internasjonalt helsesamarbeid og global helseberedskap er nødvendig for at verden kan forebygge, tidlig oppdage og raskt respondere på nye eller vedvarende infeksjonstrusler og resistensutvikling. Regjeringen vil videreutvikle støtten til fellesgoder for helseberedskap innenfor eksisterende budsjettammer. Fellesgoder for helseberedskap bør bøte på mangler i global helseberedskap som er relevante både for høyinntektsland og lavinntektsland. Meld. St. 5 (2023–2024) *En motstandsdyktig helseberedskap – Fra pandemi til krig i Europa* trekker frem kapasiteter for overvåkning og varsling ved sykdomsutbrudd, og dessuten forskning og utvikling av mottiltak mot pandemiske trusler. Innenfor bistandsrammen vil videreutviklingen skje ved at Norges støtte til CEPI, WHO og Pandemifondet i større grad skal rettes mot slike fellesgoder, og ved påvirkningsarbeid i organisasjonenes styrer. Øremerkingen til ODA-formål av støtten til CEPI oppheves i 2025.

Innsatser skal hovedsakelig gå til forebygging av smittsomme sykdommer, reduksjon av barne- og mødredødelighet, styrket seksuell og reproduktiv helse og rettigheter (SRHR), universell helsedekning, styrkede helsesystemer og global helseikkerhet.

Post 70 Helse, kan overføres

Bevilgningen dekker støtte til tiltak som skal redusere sykdomsbyrde og dødelighet i utviklingsland. Spesielt viktig er bekjempelse av smittsomme sykdommer, seksuell og reproduktiv helse og rettigheter, forskning, produktutvikling og innovasjon, samt faglig bistand for å oppnå universell helsedekning gjennom helsesystemer som tåler klimaendringer og som er i stand til å håndtere en økning i klimarelaterte sykdommer. Det legges vekt på innsats i Afrika sør for Sahara og de minst utviklede landene.

Mål 2025

Bevilgningen skal støtte opp under bærekraftsmål 3 – Sikre god helse og fremme livskvalitet for alle, uansett alder. Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål:

- Sykdomsbyrden og dødeligheten, særlig blant sårbare og marginaliserte grupper, er redusert.
- Vaksinasjonsgraden i utviklingsland er økt.

- Antallet nye tilfeller av hiv, tuberkulose og malaria er begrenset.
- Ressursbruken på helseformål i utviklingsland, inkludert fra innenlandske kilder, er økt.
- Tilgangen på gode helserelaterede produkter er økt.
- Seksuell og reproduktiv helse og rettigheter er bedret.
- Helsesystemene i utviklingsland er mer bærekraftige og universell helsedekning er økt.
- Beredskapen for pandemibekjempelse er forbedret.

Prioriteringer 2025

Langsiktige avtaler med de globale helsefondene vil utgjøre det meste av posten i 2025. Dette vil omfatte midler som er avtalefestet fram til 2030 for nedbetaling av finansiering til vaksinealliansen Gavi og vaksinekoalisjonen CEPI, som har gått via finansieringsmekanismen for vaksiner (IFFIm). IFFIm-avtalene inkluderer det globale partnerskapet som skal fremme utvikling, produksjon og rettferdig tilgang til vaksiner, medisiner og testutstyr for å håndtere covid-19 globalt (ACT-Accelerator). Se tilsagnsfullmakter under romertall VI.

Regjeringen arbeider for at innsatsen under posten gradvis rettes inn mot styrking av nasjonale helsesystemer, universell helsetilgang og en bedre primærhelsetjeneste som tåler klimaendringer og som er i stand til å håndtere en økning i klimarelaterte sykdommer. Helsesystemene må også kunne tilpasses endringer i forekomst og utbredelse av smittsomme sykdommer og antimikrobiell resistens. Arbeidet skjer gjennom politisk engasjement og gjennom eksisterende kanaler, bl.a. ved at globale helseinitiativer oppfordres til bedre samarbeid basert på lands behov. Regjeringen arbeider for fremme av bærekraftig lokal, nasjonal og regional system- og kapasitetsutvikling, inkludert lokal og regional produksjon av legemidler. Deler av tilskuddet som ble gitt til Gavis covid-19-innsats er fortsatt ikke benyttet. I 2025 og i årene fremover vil disse midlene benyttes til å bøte på sosioøkonomiske effekter av covid-19-pandemien og pandemiberedskap og respons, inkludert regional produksjon av vaksiner. I hovedsak vil midlene gå til en mekanisme for fremme av vaksineproduksjon i Afrika, en mekanisme for rask vaksinetilgang ved folkehelsekriser, og til innsatser for å ta igjen etterslepet i rutinevaksinering etter pandemien. Det er viktig at erfaringene fra covid-19 brukes til å styrke global helseberedskap.

Innsatsen for å fremme seksuell og reproduktiv helse og rettigheter (SRHR) fortsetter i 2025, inkludert tilgang til prevensjon og reproduktive helseprodukter. Posten dekker fra 2025 Norges tilskudd til FNs aidsprogram UNAIDS. Innsatsen for SRHR er viktig i møte med økt motstand mot likestilling og rettigheter i mange land. UNAIDS er en av flere viktige partnere i dette arbeidet. Regjeringen har som mål å bidra med 9,6 mrd. kroner til SRHR i perioden 2020–2025. Forpliktelsen blir finansiert over flere poster, jf. omtale under kap. 164, post 70 *Likestilling*. Sammen med en rekke land, i stadig bredere allianser, arbeider Norge også for å motvirke at internasjonale forpliktelser og etablerte rettigheter på dette feltet svekkes.

Arbeidet mot ikke-smittsomme sykdommer inngår som en integrert del av en helhetlig tilnærming til global helse, hvor styrking av helse-systemer på landnivå er sentralt. Robuste helse-systemer vil være det beste tiltaket mot sykdommer og skader.

Rapport 2023

Sykdomsbyrden og dødeligheten, særlig blant sårbare og marginaliserte grupper, er redusert

Svake helsesystemer, og dessuten manglende tilgang og skjev fordeling til livreddende medisiner og utstyr, undergraver muligheten til å oppnå bærekraftsmålet om helse og utfordrer evnen til å møte nye behov og kriser. Konflikter i Etiopia, Midtøsten, Sudan og Ukraina, har medført betydelige direkte og indirekte helsekonsekvenser.

Mange land som opplevde avbrudd i tjenestelevering som følge av pandemien, rapporterte om framgang i 2023. Land som har mottatt støtte fra Den globale finansieringsfasiliteten for kvinners, barns og ungdoms helse (GFF) i mer enn tre år, har betydelig høyere tjenestetilgang innen svangerskapskontroll, fødsel og prevensjon enn sammenliknbare land. Siden 2016 har mer enn 130 millioner kvinner fått tilgang til sikker fødsel i de 36 GFF-landene, og mødre- og barnedødelighet er redusert i de fleste av landene. Imidlertid er 60 land, inkludert 35 av de 36 GFF-støttede landene, ute av kurs for å nå de globale målene for mødre- og nyfødtdødelighet og dødfødsler. Manglende tilgang til prevensjonsmidler er én viktig årsak. Klimarelaterte faktorer begrenser ytterligere levering av og tilgang til grunnleggende helsetjenester.

En pilot for den første godkjente malariavaksinen startet i 2019 i Ghana, Kenya og Malawi. I 2023 jobbet Gavi med å forberede inkluderingen av vaksinen i vaksinasjonsprogrammene for flere

land. Kamerun ble i november 2023 det første landet som mottok malariavaksinen utover de tre pilotlandene. Vaksinen ble introdusert i Kameruns vaksinasjonsprogram januar 2024.

Vaksinasjonsgraden i utviklingsland er økt

Vaksinasjon er et av våre beste og mest kostnads-effektive helsetiltak mot sykdom og tidlig død. Vaksinasjon har avverget 154 millioner dødsfall de siste 50 årene. Av disse var 101 millioner spedbarn. Vaksinasjon har stått for mer enn 50 pst. av reduksjonen i spedbarnsdødeligheten i Afrika og 40 pst. globalt de siste 50 årene. Vaksinen mot meslinger har bidratt mest til å redusere dødeligheten (60 pst.).

Vaksinealliansen Gavi har bidratt til å vaksinere over en milliard barn og anslår at organisasjonen har bidratt til å forhindre 18,8 millioner fremtidige dødsfall i perioden 2000–2023. Bare i 2023 ble mer enn 69 millioner barn vaksinert med støtte fra Gavi. Det anslås at dette har forhindre 1,3 millioner fremtidige dødsfall.

Covid-19-pandemien førte til etableringen av verdens største vaksinasjonsprogram COVAX, som ble avviklet ved årsslutt 2023. Under pandemien økte antall uvaksinerte og undervaksinerte barn globalt. Deler av etterslepet har blitt innhentet, men globalt er det fortsatt flere uvaksinerte og undervaksinerte barn enn før pandemien. Store fødselskull, svake helsesystemer og konflikter pekes på som utfordringer for de ti landene hvor 59 pst. av uvaksinerte barn bor.

Globalt var 14,5 millioner barn uvaksinert i 2023, sammenlignet med omtrent 14 millioner barn i 2022 og omtrent 13 millioner i 2019. Den største fremgangen var i den afrikanske regionen, som nådde 6,7 millioner uvaksinerte barn i 2023, sammenlignet med 7,3 millioner uvaksinerte barn i 2022 og 6,2 millioner i 2019. Samtidig er det denne regionen som har lavest dekningsgrad og hvor flest uvaksinerte barn bor. I de 57 landene som Gavi støtter var antall uvaksinerte barn 11 millioner i 2023, sammenlignet med 10,5 millioner i 2022 og 9,3 millioner i 2019. Uvaksinerte barn defineres som barn som ikke har fått første dose av vaksinen mot difteri, kikhoste og stivkrampe (DPT1).

Undervaksinerte barn er definert som ikke å ha fått tredje dose av den samme vaksinen (DPT3). I 2023 og 2022 var dekningsgraden for DPT3 84 pst. mot 86 pst. globalt i 2019.

Heller ikke for meslingevaksinen er man tilbake på vaksinasjonsdekningen før pandemien: 83 pst. barn globalt fikk første dose i 2023, sam-

menlignet med 83 pst. i 2022 og 86 pst. i 2019. Dette innebærer at omtrent 22 millioner barn globalt ikke fikk noen vaksine mot meslinger i 2023. Dekningen for andre dose har imidlertid økt sammenlignet med før pandemien globalt (74 pst. i 2023, sammenlignet med 71 pst. i 2019). Mange land med fallende vaksinasjonsdekning for meslinger opplever nå utbrudd av meslinger.

For vaksinen mot livmorhalskreft fortsetter dekningsgraden for jenter å øke globalt. I lav- og lavere mellominntektsland var deknningen 59 pst. i 2023 mot 55 pst. i 2022, men er fortsatt lavere enn i 63 pst. i 2019. Å øke vaksinasjonsdekningen mot livmorhalskreft er et prioritert område for Gavi. I 2023 har 14 millioner jenter fått HPV vaksine med støtte fra Gavi. Totalt har Gavi bidratt til at ca. 27 millioner jenter blitt fullvaksinert mot livmorhalskreft når 2023 innberegnes.

Norges og Sør-Afrikas lederskap i det globale samarbeidet for å øke lands tilgang på koronavaksiner, testutstyr og medisiner (ACT-A) ble avsluttet høsten 2022. To milliarder vaksinedoser og over 200 millioner tester ble levert. Fellesinitiativet COVAX bidro til å levere covid-19-vaksiner og forhindre mer enn 2,7 millioner dødsfall i 92 prioriterte land. COVAX ble avviklet ved årsslutt 2023.

Foreløpig resterende andel norske COVAX AMC midlene er besluttet videreført til innsats i Gavi tilknyttet konsekvenser, inkludert sosioøkonomiske, av covid-19 og til pandemiberedskap- og responskapasiteter.

Antallet nye tilfeller av hiv, tuberkulose og malaria er begrenset

Det er anslått at Det globale fondet for bekjempelse av aids, tuberkulose og malaria har bidratt til å redde 65 millioner liv siden 2002. I samme periode har dødelighetsraten for hiv, tuberkulose og malaria i landene som Det globale fondet investerer i blitt redusert med 61 pst.

I 2023 oppnådde land og regioner som fondet investerte i følgende samlede resultater:

- 25 millioner mennesker fikk hivbehandling.
- 7,1 millioner personer fikk behandling for tuberkulose.
- 227 millioner myggnett ble utdelt.

Integrerte hiv- og SRHR tjenester er en viktig komponent av hivforebyggingsprogrammer. Ved hjelp av Det globale fondet har bruken av preeksponeringsprofylakse (PrEP) økt fra 200 000 i 2017 til over 3,5 millioner i 2023. Økningen har vært størst i Øst- og Sørlige-Afrika. Innkjøp av hur-

tigtester for hiv og syfilis har økt fra 7 millioner i 2022 til 12 millioner i 2023.

Det globale fondets markedstiltak fortsetter å redusere priser og øker tilgangen til essensielle tjenester. I 2023 bidro de sammen med partnere til en 25 pst. reduksjon i prisen på førstelinjehandling for hiv, 55 pst. reduksjon i prisen på behandling av multiresistent tuberkulose, samt sikret nye og mer effektive malarianett til tilnærmet samme pris som de gamle.

I 2023 investerte Det globale fondet 1,8 mrd. USD i styrking av helsesystemer. Det inkluderer også midler fra Det globale fondets finansieringsmekanisme for covid-19-respons, C19RM. På grunn av klimaendringer investeres det i økende grad i lavkarbon og klimarobuste helsesystemer. I 2023 støttet Det globale fondet Mosambik med å utvikle en ny nasjonal helsetilpasningsplan, som fremmer klimarobuste helseinstitusjoner.

Til tross for gode resultater, utfordres Det globale fondets innsats av kriser, inkludert klimaendringer, konflikter, samt motstand mot menneskerettigheter, likestilling og det sivile samfunn i mange land.

Rapportering om hiv og aids dekkes også under kap. 160 *Helse*, post 72 *FNs aidsprogram (UNAIDS)*.

Ressursbruken på helseformål i utviklingsland, inkludert fra innenlandske kilder, er økt

Pandemien rammet, sammen med andre globale kriser, både utviklingslands folkehelse og økonomier. Ifølge IMF forbedret utsiktene for lavinntektsland seg noe i 2023, men utviklingen går for sakte. Offentlige bevilgninger til helse i lavinntektsland var i 2022 på et lavpunkt etter pandemien, og gjenopprettingen i 2023 var fortsatt svak i mange land. IMF's analyse viser at den økonomiske nedgangen etter pandemien har medført at 40 land, av disse rundt halvparten av landene som får støtte gjennom Den globale finansieringsfasiliteten for kvinners, barns og ungdom helse (GFF), ikke vil kunne øke utgifter til helse og andre kritiske utviklingsområder mellom i dag og 2027.

Lands tilskudd fra GFF blir planlagt og anvendt sammen med landenes lån fra Verdensbankens låneordning for de fattigste landene (IDA). Andelen av IDA benyttet til kvinner, barn og ungdoms helse økte i GFF-land i 2023, mens den sank i land som ennå ikke mottar GFF-støtte. Antall land som har økt andelen innenlandsk finansiering av offentlig helsebudsjett gikk fra sju i 2022 til 17 i 2023. GFF har støttet 27 land i å utvikle og gjennomføre effektivitetsreformer innen offentlig finansstyring

og betalingssystemer, som helseforsikring, for å sikre universell tilgang til tjenester.

52 Gavi-støttede land hadde egenandelsforpliktelser i 2023. Bortsett fra fire land som fikk dispensasjon, har samtlige Gavi-støttede land betalt sine egenandeler for vaksinasjonsprogrammer i 2023. Antall land som fikk dispensasjon økte fra tre i 2022 til fire i 2023. Unntakene skyldtes humanitære kriser. Antall vaksineprogrammer som opprinnelig ble introdusert av Gavi, og som nå blir finansiert av landene selv, har økt gradvis fra 40 programmer i 2018 til 55 programmer i 2023 (inkluderer India).

Forekomsten av ikke-smittsomme sykdommer i lavinntektsland er redusert

Norges bistandsprogram for ikke-smittsomme sykdommer ble faset ut som en egen innsats fra 2023 og innlemmet i en helhetlig tilnærming til global helse, hvor styrking av helsesystemer på landnivå er sentralt. Norge bidro i 2023 med støtte til WHO's arbeid mot ikke-smittsomme sykdommer i Etiopia, Ghana, India, Myanmar og Nepal, som ledd i å styrke et helhetlig og integrert helsetilbud i primærhelsetjenesten (PHC) i landene, og bedre universell helsedekning. Myndighetene i Etiopia og Ghana har utvidet tjenester innen screening, diagnostisering og behandling av høyt blodtrykk, diabetes og livmorhalskreft, og forbedret behandling av kroniske luftveissykdommer. Fem stater i India er omfattet av norskstøttede tiltak. Her ble det registrert en økning på 37,4 pst. av mennesker som fikk behandling for høyt blodtrykk og 48,8 pst. økning av mennesker som fikk behandling for diabetes i perioden april-november 2023.

WHO's spesialprogram for psykisk helse gjennomføres i ni av planlagte tolv land. Disse er Argentina, Bangladesh, Filippinene, Ghana, Jordan, Nepal, Paraguay, Ukraina, og Zimbabwe. Programmet har bidratt til at 44,7 millioner personer har fått tilgang til psykisk helsetjenester, 8 millioner til psykososial støtte, og minst 340 000 har mottatt behandling for rusavhengighet.

SAFER-initiativet for å motvirke alkoholskader i utviklingsland, ledet av WHO og støttet av Norge, har forbedret helsemessig likestilling og bekjempet alkoholrelaterte skader globalt. Gjennom økt kapasitet for alkoholpolitikk og etablering av robuste overvåkningsstrukturer, har arbeidet styrket helsesystemets evne til å håndtere alkoholrelaterte utfordringer og bidratt til bedre helse.

Tilgangen på gode helserelaterte produkter er økt

Støtte til legemiddelordningen Unitaid har bidratt til å gjøre livreddende helseprodukter tilgjengelig, tilrettelagt for lokal produksjon og styrket helsesystem i flere land. Unitaid sin innsats innen SRHR har gitt gode resultater. Et eksempel er forebygging av livmorhalskreft, der prosjekt i sju land (Burkina Faso, Elfenbeinkysten, Filippinene, Malawi, Nigeria, Rwanda og Senegal) allerede overgår WHO-målet om å behandle 90 pst. av alle kvinner i forstadiet til livmorhalskreft innen 2030.

Gjennom støtte og deltakelse i styringsorganene til Gavi, CEPI og Unitaid, har Norge bidratt til tiltak som på sikt vil øke lokal produksjon av vaksiner og legemidler i Afrika. Et eksempel er Gavi-styrets avgjørelse om å investere 1 mrd. USD for å gradvis øke vaksineproduksjon i Afrika. Et annet eksempel er Unitaid's bidrag til at den første afrikanskproduserte medisinen for å forebygge malaria hos gravide og spedbarn ble godkjent av WHO. Produksjonen skjer i Kenya. Teknologioverføring og datagenerering kan også bidra til lokal produksjon og økt tilgang til nye medisiner, for eksempel godkjenning og produksjon av en vaksine mot Chikungunya-feber i Brasil.

Seksuell og reproduktiv helse og rettigheter er bedret

FNs største program for innkjøp og distribusjon av prevensjonsmidler, UNFPA Supplies Partnership, samarbeider med 54 land om å øke tilgangen på prevensjonsmidler. I 2023 bidro den norske støtten til at UNFPA Supplies nådde 23 millioner mennesker. De bidro til å forhindre anslagsvis 9,5 millioner ikke planlagte graviditeter og avverge over 200 000 mødre- og barnedødsfall. 15 land i humanitære kriser ble støttet med tilrettelagte prevensjonstilbud. I 2023 signerte 44 av partnerlandene til UNFPA Supplies på at de skal øke egenfinansiering til prevensjonsmidler.

Norge støttet GFF i 2023 der anslagsvis 26 pst. av innsatsen går til seksuell og reproduktiv helse og rettigheter (SRHR). SRHR er prioritert i 35 av de 36 GFF-landene, og ti av landene har fått støtte i arbeidet med å fremme juridiske og politiske reformer innen SRHR, inkludert tilgang til trygg abort. Benin, Kamerun, Liberia, Niger og Sierra Leone er blant disse landene. Bedre tilgang til prevensjon og prevensjonsveiledning for ungdom har i Liberia medført en 18 pst. økning i bruk på ett år. Ghana har hatt en økning på 43 pst. nye brukere, hvorav den største økningen er i aldersgruppen 20–24 år, mens

Kenya har redusert tenåringsgraviditeter med 24 pst. i perioden 2014–2022.

Partnerskapet for mødre-, nyfødt- og barnehelse (PMNCH) lanserte i 2023 *Born too soon-kampanjen* som arbeider for å styrke overlevelse for premature barn.

I 2023 støttet Robert Carr Fondet 71 individuelle regionale- og globale nettverk, for å styrke utsatte og marginaliserte gruppers rettigheter og tilgang til hiv- og SRHR-tjenester i 130 land. Mens nøkkelpopulasjoner som er særlig utsatte for hiv og aids omfattet 55 pst. av nye hivtilfeller i 2023, viser resultater fra 56 land at det gjennomsnittlig bare er blitt brukt 2,6 pst. av tilgjengelige hivfinansiering på disse utsatte gruppene.

Nettverk støttet av Robert Carr Fondet bidrar til at innsatsen gjennom Det globale fondet for bekjempelse av aids, tuberkulose og malaria når særlig utsatte grupper. Et av disse er det internasjonale nettverket av personer som bruker narkotika (INPUD). De har gjennom sitt pådriverarbeid bidratt til at land som søker om midler fra Det globale fondet prioriterer tilgang til skadereduksjon for personer som bruker narkotika i Nigeria, Pakistan, Zimbabwe og Kenya. I Nigeria har bl.a. sprøytebytteprogrammer blitt oppskalert fra to til 19 steder.

Et annet eksempel er Global Network of Sex Work Projects (NSWP), som i 2023 utførte en global datainnsamling om personer som selger sex sin tilgang til sosiale tjenester og SRHR i 27 land. Informasjonen brukes som verktøy til å fremme lokale mål, samt informere fremtidige påvirkningsstrategier, initiativer og forskning på området.

Helsesystemene i utviklingsland er mer bærekraftige, og universell helsedekning er økt

Samarbeid med utvalgte norske fagmiljø innen folkehelse, digitale helseinformasjonssystemer og rettferdige prioriteringer i helseøkonomien er eksempler på at relativt små midler til langsiktig institusjonsutvikling kan sette utviklingsland bedre i stand til å prioritere egne ressurser og forvalte store tilskudd fra globale helseinitiativ.

Programvareplattformen DHIS2 er utviklet av Health Information System Programme (HISP) senteret ved Universitetet i Oslo med norsk finansiering. DHIS2 er et globalt digitalt fellesgode med åpen kildekode, som med støtte også fra flere store internasjonale givere har blitt verdens mest brukte digitale helseinformasjonssystem. Det er i bruk i over 100 land, hvorav 80 lav- og mellominntektsland, og bidrar til å styrke helsesystemene. Et globalt nettverk av 24 HISP-grupper støtter

myndigheter og andre brukere i å bygge kapasitet, ta i bruk og tilpasse plattformen til lokale behov. I 2023 arbeidet HISP-senteret videre med å utvikle plattformen til bruk i andre sektorer som utdanning og logistikk, og på tvers av sektorer for eksempel ved å integrere klima og værdata med helsedata for at land skal kunne forebygge og tilpasse helsesektoren i møte med klimaendringene.

Folkehelseinstituttet (FHI) opprettet i 2021 bistandsprogrammet «Building Stronger Public Health Institutions and Systems (BIS)». Programmet går over fire år. Formålet er å styrke folkehelseinstitutter og bygge kapasitet i Etiopia, Ghana, Malawi, Nepal, Palestina og Uganda. FHI samarbeider også med Det afrikanske smittevernsenteret (Africa Centres for Disease Control and Prevention) for å støtte folkehelsesystemene i afrikanske land gjennom sekondering og faglig samarbeid innen kriseberedskap og helseøkonomi. Etter flere års samarbeid innenfor medisinsk metodevurdering med helsedepartementet i Ghana og WHO, ble FHIs veiledning for metodevurdering i lav- og mellominntektsland i 2023 godkjent av WHO som beste praksis. I 2023 ble det palestinske Folkehelseinstituttet formelt opprettet under palestinske myndigheter på Vestbredden. Instituttet har tidligere fungert under WHO i Jerusalem.

Bergen senter for etikk og prioritering (BCEPS) bidrar med å utrede og fremme etisk akseptabel, rettferdig og effektiv prioritering i nasjonale helsesystemer i Ghana, Nepal og Tanzania, samt Det afrikanske smittevernsenteret (Africa CDC). I 2023 videreførte de støtten til helsedepartementet på Zanzibar med analyser for kostnadsberegning av nasjonale helsesektorplaner. I Etiopia støttet de Addis Centre for Ethics and Priority Setting, som fungerer som nasjonalt og regionalt senter for prioriteringer i helsesektoren i Etiopia. BCEPS samarbeider med Lancet-nettverket for ikke-smittsomme sykdommer i bl.a. Kamerun og Nigeria. BCEPS startet i 2023 en tiårig innsats som Senter for fremragende forskning.

I 2023 ble samarbeidet mellom Folkehelseinstituttet, BCEPS-programmet ved Universitetet i Bergen og HISP-senteret ved Universitetet i Oslo med afrikanske land og det afrikanske regionale smittevernbyrået styrket.

Beredskapen for pandemibekjempelse er forbedret

Det internasjonale samarbeidet mot covid-19 ble faset ut høsten 2022 da WHO erklærte den akutte fasen av pandemien for å være over. Innsatsen for å motvirke konsekvensene av pandemien og sikre likeverdig tilgang til vaksiner, medisiner og tester

ble videreført i 2023. Norge har fulgt opp erfaringene fra covid-19-pandemien med vekt på å styrke internasjonal koordinering, finansiering og styrket internasjonal regulering. Styrket regional og lokal produksjon av vaksiner og medisiner er en viktig del av dette. Oppfølging skjer i dialog med andre land og i multilaterale fora som WHO, Gavi, CEPI, Pandemifondet og andre relevante aktører. Norge og Sør-Afrika bidro gjennom Johannesburgprosessen for medisinske mottiltak til etableringen av en midlertidig plattform for medisinske mottiltak i WHO i 2023. Norge ga i 2023 nye 60 mill. kroner som såkornmidler til Verdensbankens Pandemi-fond, for å styrke pandemiberedskap og -responskapasitet i møte med kommende kriser.

Det globale fondet besluttet i 2022 å forlenge sin covid-19 responsmekanisme (C19RM) til desember 2025. Etterspørselen fra land om tilskudd fra mekanismen har endret seg fra innkjøp av beskyttelsesutstyr og tester, til helsesystemstyrking. I perioden 2021 til 2025 gir Det globale fondet for bekjempelse av aids, tuberkulose og malaria 564 mill. USD i støtte til medisinsk oksygen i 83 land. I 2023 fikk Kenya 41,7 mill. USD for å styrke og utvide oksygeninfrastrukturen i landet. Dette bidro til anskaffelsen av 22 oksygenproduserende anlegg, 14 tanker til oppbevaring av flytende oksygen, og dessuten til medisinske oksygenrør, og medisinske oksygenflasker.

Budsjett 2025

Det foreslås bevilget 3 617,9 mill. kroner for 2025. Det er en reduksjon på 102,9 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett for 2024. Bevilgningen reduseres med 122,9 mill. kroner grunnet prioritering av økt støtte til bl.a. Gaza, humanitær nødhjelp og klimatilpasning. Reduksjonen vil bli dekket inn gjennom reforhandling av avtafestet støtte. I tillegg øker bevilgningen med 20 mill. kroner som skal gis i tilskudd til FNs aidsprogram (UNAIDS) og som er flyttet fra post 72 *FNs aidsprogram (UNAIDS)*. Det vises til romertall VI for tidligere tilsagn vedtatt av Stortinget som belastes under posten.

Post 71 Verdens helseorganisasjon (WHO), kan overføres

Bevilgningen dekker Norges frivillige bidrag til Verdens helseorganisasjon (WHO), og utgjør frivillig kjernestøtte og mykt øremerket støtte til WHO's strategiske plan for 2025–2028. WHO leder og koordinerer verdens respons på helsekriser. Organisasjonen leder også den globale innsatsen

for å sikre universell helsedekning og bedre folkehelsen verden over i et livsløpsperspektiv. WHO har ansvar for global standardsetting og normativt arbeid på helsefeltet.

WHO's faglige arbeid er viktig for saker som har høy prioritet i norsk sammenheng, slik som pandemiforebygging, -beredskap og -respons. Innsatsen for å styrke global beredskap og respons på helsekriser er trappet betydelig opp de senere årene og utgjør ett av WHO's tre hovedmål. WHO's innsats for helsesikkerhet og beskyttelse av helse vil stå sentralt for organisasjonens arbeid og norsk politikk overfor WHO i 2025, inkludert forebygging og håndtering av utbrudd av pandemier og helsekriser.

Norge støtter arbeidet for økt bærekraftig finansiering av WHO. På Verdens helseforsamling i mai 2022 ble det enighet om at halvparten av kjernebudsjettet skal finansieres av pliktige bidrag innen 2031 gjennom en gradvis økning. Den første økningen på 20 pst. er lagt inn i programbudsjettet 2024–2025, som ble vedtatt på Verdens helseforsamling i mai 2023. Norges pliktige bidrag til WHO dekkes under kap. 151 *Fred, sikkerhet og globalt samarbeid*, post 74 *Pliktige bidrag til FN-organisasjoner mv.*

En sentral oppgave for WHO er å lede og koordinere global innsats for å oppnå bærekraftsmål 3 om god helse og livskvalitet. WHO's arbeid er også sentralt for de fleste andre bærekraftsmålene inkludert fattigdomsreduksjon, sult, klimaendringer, vann og sanitær og redusert ulikhet. WHO's arbeid er fundamentalt for andre globale helseinitiativer som Norge investerer i, som vaksinealliansen Gavi, vaksinekoalisjonen CEPI, Det globale fondet for bekjempelse av aids, tuberkulose og malaria (GFATM) og Den globale finansieringsfasiliteten for kvinners, barns og ungdoms helse (GFF). WHO leder arbeidet med gjennomføringen av en handlingsplan for hvordan de ulike aktørene på helsefeltet kan arbeide bedre sammen på landnivå for å oppnå de helserelevante bærekraftsmålene. Handlingsplanen er retningsgivende for det multilaterale arbeidet for å nå bærekraftsmål 3.

Mål 2025

Bevilgningen skal støtte opp under bærekraftsmål 3 – Sikre god helse og fremme livskvalitet for alle, uansett alder. Bevilgningen skal bidra til at WHO når sine strategiske mål for perioden 2025–2028. Det innebærer at WHO skal arbeide med alle faktorer som virker inn på befolkningers helse, inkludert klimaendringer, fremme

universell helsedekning gjennom primærhelsetjenesten og helsesystemstyrking, rette opp skjjevheter i tilgang til helsetjenester og kjønnsulikheter, og å forebygge og respondere effektivt på helsekriser.

Prioriteringer 2025

Covid-19 forverret situasjonen på helseområdet over hele verden, og gjorde bærekraftsmålene enda vanskeligere å nå. WHO's håndtering av pandemien har vært evaluert og en rekke anbefalinger er foreslått for å styrke organisasjonens mandat og kapasitet til å lede det globale arbeidet med pandemirespons og beredskap. En styrking av det internasjonale helsereglementet ble vedtatt under Verdens helseforsamling i mai 2024.

Norge skal fortsatt jobbe for at forhandlingene om en pandemiavtale – som har fått forlenget frist for å slutføres til senest helseforsamlingen i 2025 – kan føre til en avtale som styrker både WHO's og verdens evne til å respondere på pandemier.

Norge skal fortsette å være en sterk støttespiller for WHO. Prinsippet om at ingen skal utelates, og å sikre at mennesker i utsatte og sårbare situasjoner mottar nødvendige helsetjenester, er viktig i samarbeidet med WHO. De fleste lav- og mellominntektsland har store utfordringer med å møte en økende sykdomsbyrde, også fra ikke-smittsomme sykdommer. Norge skal gjennom organisasjonen arbeide for universell helsedekning og styrking av helsesystemer, særlig primærhelsetjenester. Kvinners, barns og ungdoms helse, inkludert seksuell og reproduktiv helse og rettigheter (SRHR), vil vektlegges. Norge vil arbeide for at likestilling fremmes i WHO's planer og programvirksomhet. Et annet sentralt område er innsatsen for å begrense helseeffektene av klimaendringer, og koblingene mellom helse, miljø og klima, med vekt på reduksjon av luftforurensing som årlig tar flere millioner liv. WHO's arbeid med å bygge kunnskap om helsekonsekvenser av klimaendringene og muligheter for tilpasning er også viktig.

Norge skal arbeide for reform av WHO, med vekt på å styrke WHO's innsats på landnivå, sikre transparens, etterrettelighet og gode rutiner for oppfølging av misligheter, og av seksuelt misbruk, trakassering og utnyttelse. Norge skal også fortsette å jobbe for en bærekraftig finansiering av organisasjonen. Videre skal Norge arbeide for at WHO bidrar til et samordnet og resultatorientert FN innen rammen av generalsekretærens reformagenda og handlingsplanen for de helserelaterte bærekraftsmålene.

Rapport 2023

Den globale handlingsplanen til WHO for perioden 2019–2023 ble forlenget ut 2025. WHO's arbeid i 2023 var fortsatt preget av covid-19 og satte arbeidet med de tre milliard-målene og universell helsedekning kraftig tilbake. De tre milliard-målene for 2025 vil ikke kunne bli oppnådd.

Én milliard flere mennesker drar nytte av universell helsedekning

Pandemien og andre store kriser har gjort gapet mellom behov og tilbud enda større. Verden jobber fortsatt med å ta igjen forsinkede vaksinasjoner, screening-programmer, sykdomspåvisning og behandling. Tjenester til personer med psykiske lidelser og plager er særlig utsatt. Det er et etterslep på 571 millioner og det er ikke forventet at målet om helsedekning for en milliard flere mennesker blir oppnådd innen 2030. 30 pst. av landene har klart å øke tilgangen til og dekning av grunnleggende helsetjenester uten økonomiske konsekvenser på husholdnings- og individnivå. Fremgangen er i stor grad knyttet til økt tilgang til behandling for hiv der mer enn 75 pst. av hiv positive får behandling.

Utryddelse av malaria er på etterskudd, tross positiv fremgang i enkelte land. Introduksjonen av malariavaksinering har vist gode resultater. Mer enn 2 millioner barn er vaksinert i Ghana, Kenya og Malawi (2019–2023), noe som har bidratt til at barnedødelighet er redusert med 13 pst. der vaksinerne ble administrert.

Én milliard flere mennesker er beskyttet mot helsekriser

Det nyetablerte Pandemifondet utbetalte første runde, totalt 338 mill. USD til 37 land i 2023, og var et viktig bidrag for langsiktig investering i forebygging, beredskap og respons på nasjonalt og lokalt nivå. Anslagsvis 690 millioner flere mennesker har fått beskyttelse fra helsekriser i 2023 sammenlignet med 2018, men det anses ikke som realistisk å nå målet om en milliard innen 2025.

Det er et pågående arbeid for å styrke global helseberedskap, herunder å inngå en internasjonal pandemiavtale. Våren 2024 vedtok Verdens helseforsamling endringer i Det internasjonale helsereglementet. 29 nye land utviklet i 2022–2023 nasjonale multisektor planer for antimikrobiell resistens som nå omfatter totalt 178 land.

En milliard flere mennesker opplever bedre helse og velvære

Målet vil mest sannsynlig bli nådd innen 2030, men ikke innen 2025. Bedre luftkvalitet, tilgang til rent vann og bedre hygiene er viktige faktorer som spiller inn på individers helse. Det har de to siste årene vært nedgang av tobakksbruk i 150 land med 19 millioner færre tobakksbrukere. 56 land vil nå det globale målet om 30 pst. reduksjon i bruken av tobakk innen 2025 sammenlignet med 2010. Det er likevel samtidig utfordringer knyttet til økning i overvekt, vold i nære relasjoner og barns utvikling samt manglende håndtering av luftforurensing i mange land.

Spesialprogrammet Human Reproductive Program (HRP), som Norge støtter gjennom WHO-avtalen, er ledende på SRHR-forskning. I 2023 publiserte HRP og sørbaserte forskningspartnere 157 fagfelleverderte artikler i anerkjente forskningstidskrifter. De gjennomførte 53 systematiske forskningsgjennomganger på SRHR-feltet og bidro med bakgrunnsdata og dokumentasjon til fem av WHOs nye normative retningslinjer for helsetjenesten. Forskingen bidrar til rettighetsbasering av seksuelle og reproduktive helsetjenester for alle, inklusive LHBT+ personer med som ofte diskrimineres mot og utelates. I 2024 tok Norge over lederskapet i styret i HRP.

Budsjett 2025

Det foreslås bevilget 235,5 mill. kroner for 2025.

Post 72 FNs aidsprogram (UNAIDS)

Posten avvikles fra 2025. Formål og bevilgning foreslås flyttet til kap. 160, post 70 *Helse*.

Rapport 2023

1,3 millioner mennesker ble smittet av hiv i 2023. Til tross for en nedgang på 39 pst. siden 2010, er dette langt fra målet om færre enn 370 000 nye hivsmittetilfeller årlig innen 2025. Nøkkelpopulasjoner, inkludert menn som har sex med menn, transpersoner, personer som selger sex, personer i fengsel og personer som bruker narkotika, representerer 55 pst. av nye hivtilfeller. I tillegg er unge jenter i Afrika spesielt utsatt. I 22 land i Afrika sør for Sahara smittes tre ganger så mange

jenter og unge kvinner i alderen 15-24 år av hiv som gutter og menn i samme alder.

For første gang var det i 2023 flere som ble smittet av hiv utenfor enn i Afrika sør for Sahara. Nysmitte har økt i Øst-Europa og Sentral-Asia, Midtøsten og Latin-Amerika, i all hovedsak blant nøkkelpopulasjoner.

I 2023 levde 39,9 millioner mennesker med hiv. Det var rundt 630 000 aidsrelaterte dødsfall, en nedgang på 51 pst. siden 2010. Målsettingen innen 2025 er færre enn 250 000 aidsrelaterte dødsfall årlig. Med bidrag fra UNAIDS, hadde 77 pst. av dem som lever med hiv over 15 år og 57 pst av barn under 15 år tilgang til hiv-medisiner i 2023.

64 av de landene som UNAIDS støtter har innlemmet hiv-tjenester til barn i minst 50 pst av primærhelsetjenesten. Ved utgangen av 2023, hadde over 90 land anskaffet den beste hivbehandlingen som WHO anbefaler for barn.

Som den sentrale koordinerende aktør på landnivå bidro UNAIDS til gjennomføringen av Det globale fondets investeringer i 80 land i 2023. UNAIDS bidro også til bedre tilgang til hivforebygging, inkludert gjennom å støtte utviklingen av 47 nye landsøknader til Det globale fondet til en verdi av 5,9 mrd. USD.

UNAIDS jobber for en verden fri for hivrelatert diskriminering. De fortsetter å være en sterk og uredd stemme i arbeidet med fremme menneskerettigheter, likestilling og tjenester til alle, inkludert LHBT+. De motsatte seg bla. ny anti LHBT+ lov i Uganda, samt reagerte på menneskerettighetsbrudd i Ghana, Kenya Tanzania.

I Ukraina ga UNAIDS 75 advokater fra statlige sentre for fri rettshjelp viktig kunnskap om å beskytte mennesker som lever med hiv mot diskriminering og stigma.

Å fremme kvinners rettigheter er en viktig strategi for å håndtere hiv. I 2023 støttet UNAIDS en vurdering av kjønnsnormer i 20 land for å samle evidens om hvordan disse normene påvirker hiv-innsatsen, som igjen informerte forbedringer av nasjonale hiv- strategier og planer.

Det er flere faktorer som utfordrer den globale hiv-innsatsen og arbeidet til UNAIDS. Disse inkluderer manglende politisk vilje, redusert finansiering, svake helsystem, krig og andre humanitære kriser, samt en forverring av menneskerettigheter og likestillingssituasjonen i mange land.

Kap. 161 Utdanning, forskning og offentlige institusjoner

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025
50	Norges forskningsråd – utviklingsområdet	192 050	199 650	
70	Utdanning, <i>kan overføres</i>	944 390	996 798	846 798
71	Forskning, <i>kan overføres</i>	66 696	67 196	67 196
72	Kunnskapsbanken og faglig samarbeid, <i>kan overføres</i>	864 749		
73	Styresett og offentlige institusjoner, <i>kan overføres</i>		487 423	529 723
74	Norges forskningsråd – utviklingsområdet, <i>kan overføres</i>			202 650
	Sum kap. 161	2 067 885	1 751 067	1 646 367

Bevilgningene under dette kapitlet støtter forskning på utviklingsrelaterede tema, utdannings tiltak, styrking av forskningskapasitet i utviklingsland, samt faglig samarbeid for styrket offentlig forvaltning.

Regjeringens innsats for å nå bærekraftsmålene er tuftet på forskningsbasert kunnskap. Det er viktig at Norge har forskningsmiljøer med høy kompetanse på prioriterte områder i utenriks- og utviklingspolitikken og at det legges til rette for samarbeid med sterke forskningsmiljøer i andre land, inkludert utviklingsland.

Utdanning er et viktig innsatsområde for Norge. Det norske utdanningssamarbeidet skal bidra til bærekraftsmål 4 om utdanning av god kvalitet. Kapitlet dekker hele utdanningsløpet fra grunnskolen til høyere utdanning, inkludert yrkesopplæring.

Under dette kapitlet dekkes også faglig samarbeid for å styrke offentlige institusjoners kompetanse og kapasitet til å mobilisere og forvalte ressurser for bærekraftig utvikling.

Post 50 Norges forskningsråd – utviklingsområdet

Posten foreslås avvirket fra 2025 i forbindelse med etablering av ny budsjetteringsmodell i Norges forskningsråd. Bevilgningen til Norges forskningsråd – utviklingsområdet flyttes til kap. 161, post 74 *Norges forskningsråd – utviklingsområdet*.

Rapport 2023

Produksjon og formidling av relevant forskningsbasert kunnskap av høy kvalitet er styrket og rettet mot de viktigste prioriteringene i utviklingspolitikken.

Utviklingsforskningen favner tematisk og geografisk bredt og støtter opp om alle bærekraftsmålene. Av all forskning på utviklingsområdet utført gjennom Norges forskningsråd i 2023 var 32 pst. av prosjektene på temaet fattigdomsreduksjon, 28 pst. på fred, konflikt og sårbarhet, 24 pst. på humanitære spørsmål, og 12 pst. på skatt, kapitalstrømmer og utviklingsøkonomi. Det ble også utført forskning på temaene klima og matsikkerhet, utdanning, helse, mv.

Norske forskningsmiljøer har høy kompetanse på utviklingsfeltet og samarbeider med ledende internasjonale forskere og partnere i utviklingsland.

Det internasjonale forskningssamarbeidet er omfattende. I 2023 var det f.eks. registrert forskningssamarbeid på utviklingsområdet med 16 land i Afrika, 19 i Asia, og 15 i Europa. Det er igangsatt prosjekter om Ukraina som skal følge den innenrikspolitiske og sosioøkonomiske utviklingen tett over år.

Norske forskningsmiljøer har gjort seg positivt bemerket i EUs rammeprogram for samarbeid med Afrika.

Forskningsprosjekter på klimaendringer, klimatilpasning og matsikkerhet har bidratt til større grad av kunnskapsbasert politikkutforming i Norge og internasjonalt. Et prosjekt ledet av

Christian Michelsens Institutt (CMI) med universitetspartnere fra Tanzania og Etiopia, samt meteorologiske institutter i begge land, har som mål å bidra til redusert sårbarhet og økt tilpasning til klimaendringer gjennom kjønnsstilpassede klimatjenester. Et internasjonalt prosjekt ledet av Norges miljø- og biovitenskapelige universitet (NMBU) har bidratt til ny kunnskap om såfrøssikkerhet i Etiopia, Malawi og Tanzania.

Forskningsrådet har selv finansiert en rekke forskernettverk som skal bidra til at nøkkelaktører i utviklingspolitikken, bistandsorganisasjoner og internasjonale organisasjoner får økt kunnskap om prioriterte områder innenfor utviklingspolitikken. Tre av nettverkene på henholdsvis kompetanse og jobbskaping, skatt og kapitalflukt, og trygge og bærekraftige hav videreføres, mens nettverkene på humanitær innsats, fredsoperasjoner og Asia ble sluttført i 2023.

Forskningsrådets prosjekter på global helse er bredt innrettet, og omfatter tema som universell helsedekning, forebygging og behandling av smittsomme og ikke-smittsomme sykdommer, mødre-barnehelse, helse og miljø, og antimikrobiell resistens (AMR).

Alle prosjektene i den globale helsesatsingen gjennomføres i lavinntektsland i samarbeid med norske og internasjonale forskningsmiljøer. Forskningsprosjekter på klima og helse i flere afrikanske land har bl.a. frembrakt økt kunnskap om hvordan atferdsendring og klimatjenester kan bidra til å redusere helseutfordringer for mødre og barn. Det er også utviklet digitale pedagogiske ressurser i Kenya, Rwanda og Uganda som skal bidra til at unge tar informerte beslutninger om helse.

Norske forskere gjør seg bemerket i partnerskap, finansiert av Horisont Europas helseklynge, som støtter klinisk forskning for å forebygge, diagnostisere og behandle smittsomme sykdommer i Afrika sør for Sahara.

Global helse er et viktig område innenfor det omfattende forskningssamarbeidet med India, i tråd med regjeringens strategi for samarbeid med ni land av strategisk viktig betydning for kunnskapssektoren (Panoramastrategien (2021–2027)). De prioriterte samarbeidslandene er Brasil, Canada, India, Japan, Kina, Sør-Afrika, Sør-Korea og USA, og omfatter bl.a. tematiske områder som hav, energi og det grønne skiftet. I 2023 besluttet Utenriksdepartementet å fornye det tjue år gamle forskningssamarbeidet med Sør-Afrika, som har bidratt til å styrke bærekraftig utvikling og kompetanse innenfor havforskning.

De sikkerhetspolitiske utfordringene avspeiler seg i forskningssamarbeidet. Forskningssamar-

beidet med Russland, som var et av de ni opprinnelige Panoramalandene, er suspendert, og Kina-programmet er i all hovedsak faset ut, selv om et betydelig antall forskningsprosjekter involverer kinesiske forskere.

Post 70 Utdanning, kan overføres

Bevilgningen dekker bidrag til kvalitetsutdanning for alle. God og relevant utdanning er avgjørende for å bekjempe fattigdom, oppnå bærekraftig utvikling og motvirke sosial ulikhet. Utdanning er også en forutsetning for å lykkes på andre utviklingsområder som bedre helse, likestilling, inkludering, sysselsetting og økt skatteinngang.

Det er fremdeles om lag 250 millioner barn og unge i verden som ikke går på skole, og kvaliteten på utdanningen er lav i mange land. Antallet barn og unge med lavt kunnskapsnivå er foruroligende høyt. Det er estimert at 70 pst. av 10-åringer i lav- og mellominntektsland ikke forstår en enkel tekst, mens tallet før pandemien var 57 pst.¹ Spesielt de mest marginaliserte og barn på flukt har vært, og er, de store taperne i denne læringskrisen. Dette er svært alvorlig for verdens økonomiske, politiske og sosiale utvikling.

Den største andelen av barn og unge som ikke går på skole, bor i Afrika sør for Sahara og i lavinntektsland. Om lag halvparten av alle barn og unge som ikke går på skole, bor i land preget av krise og konflikt.

Sentrale samarbeidspartnere på utdanningsområdet er Det globale partnerskapet for utdanning (GPE) og Education Cannot Wait (ECW), samt FNs barnefond (UNICEF) og FNs organisasjon for utdanning, vitenskap, kultur og kommunikasjon (UNESCO).

Mål 2025

Bevilgningen skal støtte opp under bærekraftsmål 4 – Sikre inkluderende, rettfærdig og god utdanning og fremme muligheter for livslang læring for alle. Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål:

- Barn begynner på og fullfører grunnskole.
- Barn og unge har lært grunnleggende ferdigheter og rustes for livet.
- Barn og unge i krise- og konfliktsituasjoner får tilgang til god utdanning.
- Ungdom har ferdigheter som sikrer overgang til arbeidslivet.
- Kvaliteten i, og tilgangen til, høyere utdanning og forskning i utviklingsland er forbedret.

¹ The State of Global Learning Poverty: 2022 Update

Prioriteringer 2025

Utdanning er en menneskerett, og Norges støtte skal bidra til å bekjempe sosial skjevhet og fremme likestilling. I utdanningssamarbeidet vil regjeringen derfor vektlegge et godt offentlig utdanningstilbud som gir like muligheter for alle.

Regjeringen vil prioritere utdanning i krise- og konfliktsituasjoner, også i kriser forårsaket av klimaendringer. God koordinering mellom humanitær innsats og langsiktig utvikling vil være sentralt for å bidra til at barn og unge som er rammet av krise og konflikt, får tilgang til utdanning. Norsk innsats skal bidra til systembygging for utdanning på landnivå. Økt kapasitet og kompetanse på landnivå og i lokalsamfunn bidrar til bærekraft og kan redusere konsekvenser av kriser. Digitalisering og innovasjon er viktige virkemidler som vil inngå i ulike innsatser for å øke effekt og rekkevidde.

Norge vil støtte tiltak som gir jenter og gutter mulighet til å fullføre gratis og likeverdig grunnskole og videregående opplæring av høy kvalitet. Støtte til jenters utdanning bidrar til økonomisk utvikling, mer bærekraftige lokalsamfunn og reduserer ulikhet. Utdanning har en positiv effekt på de andre bærekraftsmålene. Jenters utdanning reduserer risikoen for barneekteskap og tidlig graviditet. Regjeringen vil videreføre støtten til seksualitetsundervisning som et ledd i å styrke innsatsen for seksuell og reproduktiv helse og rettigheter, og for å bidra til atferdsendringer og økt likestilling.

Skolemat bidrar til tilstedeværelse på skolen, god ernæring og økt kunnskapsnivå. Skolemat støttes av fond og multilaterale aktører innen utdanning. Tilgang til lokalprodusert skolemat dekkes også under kap. 162 *Næringsutvikling, matsystemer og fornybar energi*, post 71 *Matsikkerhet, fisk og landbruk*.

Innen utdanningssamarbeidet vil Norge også gi støtte til yrkesopplæring for å bidra til kvalifisert arbeidskraft og jobbskaping innen sentrale næringer.

Konsekvenser av klimaendringene hindrer skolegang for stadig flere barn og unge. For å nå bærekraftsmål 4 må barn som er rammet av klimarelaterte kriser få utdanning. Samtidig er utdanning viktig for lokal og nasjonal klimatilpasning, samt for å utvikle nødvendig kompetanse for det grønne skiftet. Norge vil fortsette samarbeidet med multilaterale partnere innen utdanning og klimatilpasning.

Innsats for kapasitetsutvikling innen høyere utdanning og forskning i utviklingsland vil bli videreført i 2025. Samarbeid mellom norsk akade-

mia og universiteter i utviklingsland står sentralt. Regjeringen vil støtte ordninger som bidrar til at kvinner og underrepresenterte grupper får bedre tilgang til høyere utdanning.

Det er fra studieåret 2024/25 etablert en stipendordning for internasjonale studenter fra utviklingsland. Stipendordningen er målrettet med sikte på å sikre rekruttering av studenter til viktige fagmiljøer og styrke kunnskapsgrunnlaget i disse landene. Kompetansebygging er avgjørende for økonomisk og sosial utvikling. Programmet blir administrert av Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse.

Rapport 2023

Barn begynner på og fullfører grunnskole. Barn og unge har lært grunnleggende ferdigheter og rustes for livet.

På verdensbasis går om lag 250 millioner barn ikke på skole. Flere hundre millioner barn mangler tilstrekkelig tilgang til læremidler. Millioner av barn går på skoler med store mangler. Det resulterer i manglende læring. Manglende tilrettelegging for læring og barn som ikke går på skole er særlig utfordringer i de aller fattigste landene, blant jenter, og for de mest økonomisk marginaliserte og minoriteter. Dette er en stor utfordring for å nå bærekraftsmål 4 (god utdanning), og mange av de andre målene.

I *Education Cannot Wait (ECW)* sin strategiske plan for 2023–2026 er overordnet mål å nå 20 millioner barn og unge med utdanningstiltak innen utgangen av strategiperioden. I 2023 bidro fondet til utdanningstiltak for rundt 5,6 millioner barn og unge i krise- og konfliktsituasjoner, herunder flyktninger og internt fordrevne i 32 land. ECW bidro også til opplæring av 107 000 lærere, distribusjon av undervisningsmaterieell for 2,1 millioner elever og tilgang til skolemat for 335 000 barn og unge. Av de som mottok støtte fra ECW i 2023, var andelen jenter 51 pst. og barn med nedsett funksjonsevne 1,7 pst.

Det globale partnerskapet for utdanning (GPE) var en hovedpartner for Norge på utdanningsområdet i 2023. GPE bidrar med faglig bistand og finansiering for å bygge bedre og mer inkluderende utdanningssystemer der partnerlandene har lederrollen i arbeidet. GPE samarbeidet i 2023 med myndigheter i 88 land for å bedre tilgangen og kvaliteten på utdanningen. Totalt utbetalte GPE 640 mill. USD i 2023. 64 pst. gikk til lavinntektsland. Jenters utdanning var en prioritet for GPE og 80 pst. av landene som GPE jobber i, har likestilling i utdanning som en hovedprioritering. I

2023 kom implementeringen av GPEs nye finansieringsvindu Girls Education Accelerator i gang. 140 mill. USD ble mobilisert, og ti land har mottatt finansiering.

I 2022–2023 rapporterer UNESCO at 177 land har mottatt faglig og teknisk støtte for å styrke deres utdanningssystemer. Som en del av UNESCOs arbeid med å sikre at barn og unge har lært grunnleggende ferdigheter og er rustet for livet, har 850 000 lærere mottatt opplæring og 46,1 millioner elever fått økt tilgang til undervisning med vekt på kjønn og likestilling. Gjennom UNESCO sin innsats fikk 21 millioner elever seksualitetsundervisning og 72 land mottok støtte til å styrke seksualitetsundervisningen i skolen. En milepæl i 2023 var det enstemmige vedtaket av den oppdaterte «Anbefaling om utdanning for fred, menneskerettigheter og bærekraftig utvikling» som nå også inkluderer seksualitetsundervisning.

Etter FN-konferansen Transforming Education Summit (TES) i 2022 dannet UNESCO et samarbeid om utdanning og klima, «The Greening Education Partnership», som har engasjert 86 land og over 1 200 organisasjoner. Et resultat av dette partnerskapet er at 41 land har tilsluttet seg erklæringen om klimaendringer og utdanning, inkludert Norge på COP28.

Unicef jobbet i 2023 systematisk med å styrke utdanningssystemene i 144 land. Norsk støtte til dette finansieres både over denne budsjettposten og med kjernestøtte over kap. 171 *FNs utviklingsarbeid*, post 71 *FNs barnefond (UNICEF)*). Likeverdige muligheter for læring og tilgang til utdanning for alle var prioritert. Norsk støtte til Unicefs globale utdanningsinnsats bidro i 2023 til at 37,7 millioner barn som ikke gikk på skolen fikk tilgang til utdanning. Av disse var 51 pst. jenter, og 20,8 millioner var barn i land i krise og konflikt.

Som del av Norges satsing på innovasjon og digitalisering innen utdanning ble det arbeidet med å videreutvikle Det globale digitale bibliotek (GDL). I samarbeid med sentrale partnere som Unicef og UNESCO hadde GDL samlet over 11 000 lese- og matematikkressurser på over 140 språk som var åpent tilgjengelig på plattformen i 2023.

Ungdom har ferdigheter som sikrer overgang til arbeidslivet

Norge bidro i 2023 til flere opplæringsmuligheter for ungdom innen formell og uformell yrkesopplæring. Dette bidro til kvalifisert og etterspurt arbeidskraft og jobbskaping innen sentrale næringer.

Det tyske bistandsdirektoratet Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ)

mottok støtte for «Programmet for yrkesopplæring og sysselsetting i Afrika». Yrkesopplæringen tilpasses til næringslivets behov i det enkelte landet. Programmet gjennomføres i Ghana, Kenya, Mosambik, Tanzania og Uganda. Norsk støtte i 2023 bidro til at 23 400 personer fikk opplæring, hvorav 54 pst. kvinner og 45 pst. ungdom. En hovedprioritering for programmet er å fremme grønne jobber, det vil si jobber som bidrar til å bevare eller gjenopprette miljøet. 18 pst. av jobbene som er skapt er definert som «grønne».

Den internasjonale arbeidsorganisasjon (ILO) bistod, med norsk støtte, land med å utvikle systemer og innsatser for yrkesopplæring i det «globale program for ferdigheter og livslang læring». I underkant av 8 800 personer fikk opplæring og ca. 35 000 personer fikk bedret livsgrunnlaget sitt gjennom programmet i 2023. Nær 800 nasjonale partnere fikk faglig støtte og kapasitetsbygging.

Den internasjonale telekommunikasjonsunionen (ITU) sitt prosjekt «Boosting Digital Skills through Digital Transformation» har som mål å styrke innbyggernes digitale ferdigheter for å muliggjøre deltakelse og dra nytte av den digitale økonomien og øke sysselsettingsmulighetene for unge mennesker. I Ghana er prosjektet spesielt innrettet mot kvinner og unge, særlig de som er mest marginalisert. I 2023 ble ca. 7 600 personer, hvorav 62,4 pst. kvinner og 1,4 pst. funksjonshemmede, trent i grunnleggende digitale ferdigheter.

Kvaliteten i og tilgangen til høyere utdanning og forskning i utviklingsland er styrket

Gjennom Norges program for kapasitetsutvikling i høyere utdanning og forskning (NORHED II, 2021–2026) bidro akademisk samarbeid med universiteter i 31 land i 2023 til å forbedre kvalitet i, og tilgangen til, høyere utdanning. Den helhetlige innsatsen inkluderte forbedring av innhold i studieprogrammer og undervisning, kunnskapsproduksjon, oppgradering av infrastruktur og kvalitetssikringssystemer, og generelt godt styresett. Økt kompetanse hos akademisk ansatte på universitetene er en nøkkel for å heve kvaliteten i undervisningen.

Programmet inkluderer tiltak spesielt rettet mot kvinner. Det gjelder bl.a. finansiering av stipend, betalt barselpermisjon, fysisk tilrettelegging, utvikling av institusjonelle retningslinjer for likestilling, veiledning om karriereutvikling, og kunnskapsproduksjon.

Programmet hadde sitt andre hele år med aktiviteter i 2023. Prosjektene viser god progresjon:

- Så langt er 2 908 studenter tatt opp, 13 pst. som doktorgradskandidater, 42 pst. som mastergradsstudenter og 45 pst. som bachelorstudenter. 61 pst. er kvinner.
- Det er tildelt 2 205 stipend.
- 437 akademiske ansatte har fått styrket sine formelle kvalifikasjoner.
- Det er utviklet 93 nye studieprogram på Master- og Ph.d.-nivå.
- 95 studieprogram er oppdatert/fornyset.
- 483 fagfelleverderte artikler ble publisert i perioden.

2023 viste en økning i kvinnelig deltakelse i flere prosjekter. Små stipend til kvinnelige kandidater på bachelornivå har ført til at de kan fullføre og rekrutteres til videre studier på master- og doktorgradsnivå. Veiledningsprogrammer og lederutviklingsprogram for kvinner har også bidratt til at kvinnelige kandidater har kunnet konkurrere på lik linje med sine mannlige kolleger og fått lederposisjoner.

Budsjett 2025

Det foreslås bevilget 846,8 mill. kroner for 2025. Det er en reduksjon på 150 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett for 2024 grunnet prioritering av økt støtte til bl.a. Gaza, humanitær nødhjelp og klimatilpasning. Det vises til romertall VI for tidligere tilsagn som belastes under posten.

Post 71 Forskning, kan overføres

Bevilgningen dekker bidrag til forskningskapasitet, forskningsproduksjon og forskningssystemer i Afrika sør for Sahara. Dette er i tråd med bærekraftsmål 9.5 om å styrke vitenskapelig forskning i utviklingsland, inkludert å øke antall forskere per million innbyggere og øke bevilgningene til forskning og utvikling.

Afrika sør for Sahara har lavest antall forskere per million innbyggere, og færrest forskningspublikasjoner og patenter sammenlignet med resten av verden. Det medfører at afrikansk kunnskap og perspektiver har liten innflytelse både i afrikanske og internasjonale utviklingsprosesser. En sterk akademisk sektor er avgjørende for lokal og regional forskningsproduksjon. Støtten til forskning under denne posten ses i sammenheng med støtten til høyere utdanning under kap. 161 *Utdanning*, post 70 *Utdanning*. Sammen skal disse bevilgningene bidra til en levedyktig akademisk sektor som kan levere på sitt samfunnsoppdrag.

Bevilgningen dekker også grunnbevilgning til Chr. Michelsens institutt (CMI), i tråd med regjeringens retningslinjer for statlig grunnbevilgning til forskningsinstitutter og forskningskonsern.

Mål 2025

Bevilgningen skal støtte opp under alle bærekraftsmålene, spesielt bærekraftsmål 9.5 om å styrke vitenskapelig forskning i utviklingsland, inkludert å øke antall forskere per million innbyggere og øke bevilgningene til forskning og utvikling.

Bevilgningen skal bidra til å oppnå følgende mål:

- Forskningssystemer og forskningskapasitet i Afrika sør for Sahara er styrket.
- Afrikansk ledet forskning av høy kvalitet er økt.

Prioriteringer 2025

Bevilgningen skal brukes til å støtte forskningsråd, forskningsinstitutter og andre nøkkelaktører i forskningssystemet i Afrika sør for Sahara. I 2025 skal bevilgningen ytterligere bidra til å styrke afrikansk forskningspublisering, akademisk frihet og unge forskere. Videre skal den støtte opp under afrikansk forskningskapasitet, forskningsproduksjon og forskningssystemer i Afrika sør for Sahara. Direkte støtte til forskningsinstitusjoner i samarbeidslandene prioriteres. Videre prioriteres støtte som bidrar til økt afrikansk ledet forskning av høy kvalitet og til at afrikanske perspektiver i større grad reflekteres i den globale forskningsproduksjonen.

Rapport 2023

Forskningssystemet i Afrika sør for Sahara er styrket

Forskningssystemet i Afrika sør for Sahara ble styrket gjennom norsk støtte til 17 nasjonale forskningsråd og ett regionalt forskningsråd. I 2023 ble tre nye selvstendige forskningsråd etablert, i Botswana, Etiopia og Sierra Leone. Ni av forskningsrådene har så langt fått på plass digitale forskningsforvaltningssystemer med bistand fra det ugandiske forskningsrådet. Dette har resultert i økt effektivitet i oppfølgingen av forskningsprosjekter. De afrikanske forskningsrådene lanserte forskningsutlysninger i tråd med nasjonale og regionale prioriteringer der noen var rettet spesifikt mot kvinner og noen involverte felles utlysninger på tvers av land. Norges støtte bidro til at nærmere 90 forskningsprosjekter ble innvilget av 15 forskningsråd. Elfenbenkysten, Kenya, Rwanda og Senegal bidro også med egenfinansiering. I til-

legg innvilget det panafrikanske forskningsrådet for samfunnsvitenskap (CODESRIA) 15 forskningsprosjekter i 2023.

Forskningspartnerne har bidratt med bibliotek- og laboratorietjenester som er åpent for eksterne brukere. Dette gagnar forskere og studenter på hele det afrikanske kontinentet.

Afrikansk forskningskapasitet er styrket og kunnskapsproduksjonen er økt

I 2023 fikk over 100 doktorgradsstipendiater, hvorav 28 pst. kvinner, og over 300 masterstudenter, hvorav 34 pst. kvinner, økonomisk støtte. Bortimot 30 diasporaforskere fikk støtte til opphold ved afrikanske universiteter for å bidra med undervisning, veiledning og utvikling av nye studieprogram og forskningsprosjekter. Flere hundre studenter, vitenskapelige ansatte og samarbeidspartnere deltok på tematiske kurs, webinarer, konferanser og mentorprogrammer organisert av Norges forskningspartnerne i Afrika sør for Sahara.

Forskningspartnerne bidro i 2023 til å øke omfanget og synligheten av afrikanskledet forskning. Til sammen publiserte de nærmere 500 vitenskapelige fagfelleverderte artikler, innen temaer som matsikkerhet, landbruk, hav, klima, miljø, helse, akademisk frihet og høyere utdanning. Forskningspartnerne deltok i TV-, radiodebatter og webinarer, og publiserte videoer og podkaster for å nå et bredere publikum.

Norges forskningspartnerne samarbeidet i 2023 for at forskningsfunn skulle bli tatt i bruk i høyere utdanningsprogrammer ved samarbeidsuniversiteter og i politikk, lovgivning, regulering og praksis. Dette bidro til resultater med god samfunns effekt, inkludert 40 pst. reduksjon av malaritilfeller i et område i Etiopia, som videre førte til 50 pst. færre sykedager og økt skoledeltakelse. Gjennom tett samarbeid med helsemyndigheter, skoler og lokalsamfunn har rundt 600 000 personer dratt nytte av integrerte kontrollmetoder av malaria.

I Malawi og Zambia har opplæring i agro-økologiske landbruksmetoder til bønder, landbruksrådgivere og andre aktører ført til bedre jordhelse, bedre plantehelse, redusert bruk av kjemiske sprøytemidler og dermed økt mattrygghet og høyere inntekter for bønder.

Bruken av følgeforskning i gjennomføringen av utviklingspolitikken er økt

Et pilotprosjekt for følgeforskning om effekten av tiltak mot kjønnslemlestelse og barneekteskap i Etiopia i regi Kirkens Nødhjelp og Redd Barna ble

videreført i 2023, med ECON Insight/Chr. Michelsens Institutt som partner. Basert på en utviklet felles forskningsmetodikk og resultatmålingssystem, ble det for prosjektets midtveisgjennomgang (etter forsinkelser grunnet sikkerhetssituasjonen) foretatt datainnsamling og samlet resultater.

Budsjett 2025

Det foreslås bevilget 67,2 mill. kroner.

Post 72 Kunnskapsbanken og faglig samarbeid, kan overføres

Posten ble avvirket i 2024 og bevilgningen ble flyttet til andre poster, jf. omtale i Prop. 1 S (2023–2024). Programmet Energi for utvikling dekkes under kap. 162, post 72 *Fornybar energi*. Programmene Fisk for utvikling og Landbruk for utvikling dekkes under kap. 162, post 71 *Matsikkerhet, fisk og landbruk*. Programmet Hav for utvikling dekkes under kap. 163, post 71 *Bærekraftige hav og tiltak mot marin forsøpling*. De tverrgående styresett-innsatsene Anti-korrupsjon og godt styresett, Digitalisering for utvikling, Likestilling for utvikling, offentlig finansforvaltning, Skatt for utvikling og Statistikk- og registersamarbeid dekkes under kap. 161 *Utdanning, forskning og offentlige institusjoner*, post 73 *Styresett og offentlige institusjoner*.

Rapport på tiltak under kap. 161, post 72 *Kunnskapsbanken og faglig samarbeid* i 2023 er omtalt under. Posten dekket i 2023 faglig samarbeid for å styrke offentlige institusjoners kompetanse og kapasitet til å mobilisere og forvalte ressurser for bærekraftig utvikling.

Rapport 2023

Offentlig forvaltning i samarbeidsland er styrket på områder der norske offentlige institusjoner og andre partnere har bidratt med relevant og etterspurt kompetanse.

Internasjonale normer, standarder og kunnskapsgrunnlag er forbedret på måter som bidrar til å styrke offentlige institusjoner i utviklingsland i deres arbeid for bærekraftig utvikling.

Digitalisering for utvikling

Norge har en sentral lederrolle i Alliansen for digitale fellesgoder og er ansett for å være en ledende aktør globalt innen digitale fellesgoder og digital offentlig infrastruktur. I 2023 hadde Alliansen over 30 medlemmer og over 80 registrerte digitale fellesgoder knyttet til matsikkerhet, informasjons-

forurensning, betalingssystemer, ID-systemer, helse- og registersystemer.

Norge støttet Verdensbankens programmer *ID for Development og Digital Government to person payments* (ID4D/G2Px) og Modular Open Source Identity Platform (MOSIP), en åpen plattform for digital identitet. I 2023 igangsatte Verdensbanken et prosjekt for Etiopias digitale ID, Fayda, som er basert på MOSIP. Ved utgangen av 2023 var 3 millioner mennesker registrert, og Etiopias myndigheter var nær å slutføre en avtale med FNs høykommissær for flyktninger (UNHCR) for å tillate bruk av Fayda til registrering av flyktninger og internt fordrevne.

Energi for utvikling

Opprettelsen av programmet Energi for utvikling ble besluttet i 2022. I 2023 gjennomførte Norad i samarbeid med Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE), Miljødirektoratet, Sokkeldirektoratet og Norges stedlige ambassader kartlegging av muligheter for samarbeid i Nepal, Nigeria, Malawi og Mosambik i 2023. Planlegging av landprogram i Nepal og Malawi har startet.

Fisk for utvikling

EAF Nansen-programmet og det norske forskningsskipet «Dr. Fridtjof Nansen» hadde i 2023 totalt 258 toktdøgn med til sammen 155 forskere fra partnerland, hvorav 57 kvinner. Ni land og to regioner fikk støtte til å utvikle og oppdatere fiskeriforvaltningsplaner. I 2023 var om lag 57 pst. av fiskebestandene i programmets virkeområde bærekraftig forvaltet mot om lag 51 pst. i 2016. Norge økte støtten til programmet for å styrke innsatsen på matsikkerhet, fiskeriforvaltning og institusjonsbygging i partnerlandene. Arbeid for likestilling var sentralt i programmet. Det ble i 2023 inngått en avtale om en ny 5-års periode (2024–2028) for programmet.

I *Colombia* gjennomførte norske og colombianske institusjoner flere kurs og utvekslinger mellom forskere og eksperter på fiskehelse og oppdrett. Aktivitetene bygget opp under målet om å bidra til økt kapasitet og kunnskap om bærekraftig fiskeriforvaltning og akvakultur i relevante statlige forvaltningsinstitusjoner og akademier. Se også rapport under *Likestilling for utvikling*.

I *Ghana* bisto norske eksperter med revisjon av myndighetenes forvaltningsplaner og reguleringer for fiskeri og akvakultur. Et skjerpet direktiv for utstyret som brukes i trålredskap som gir mer skånsomt fiskeri og mer bærekraftig

bestandsforvaltning, ble utviklet i samarbeid med norske eksperter. Direktivet reduserte i 2023 overkapasitet og overfiske i de industrielle fiskeriene, og styrket kystfiskernes inntektsgrunnlag.

Samarbeidet med *Sri Lanka* resulterte i utvikling av landets første fiskeriforvaltningsplan. Programmet bidro til forbedret innsamling, lagring og bruk av data fra fiskeriene, samt økt kapasitet til fiskeriforskning og bestandskartlegging.

I *Sudan* bidro FNs organisasjon for industriell utvikling (UNIDO) til økt kapasitet for økosystembasert fiskeriforvaltning. Noe aktivitet ble opprettholdt i 2023 til tross for den svært alvorlige situasjonen i landet. Arbeidet inkluderte utarbeidelse av forvaltningsplaner og internasjonal vitenskapelig publisering.

I 2023 ble det inngått en avtale med Verdensunionen for bevaring av naturens mangfold (IUCN) for å bekjempe kjønnsbasert vold i miljøsektorer. Norske midler gikk i første omgang til en utlysning innenfor fiskerisektoren, der kjønnsbasert vold er et stort og ofte oversett problem.

Fisk for utvikling ble også finansiert over andre budsjettposter i 2023, jf. omtale under kap. 162 *Næringsutvikling, matsystemer og fornybar energi*, post 71 *Matsikkerhet, fisk og landbruk*.

Hav for utvikling

Med støtte fra Norge etablerte University of Ghana et havrettssenter som skal samarbeide med juridisk fakultet ved Norges arktiske universitet i Tromsø. Senteret utarbeidet læreplan for to masterprogram, som årlig vil utdanne 70 studenter fra flere land i Vest-Afrika.

Etter at institusjonssamarbeidet mellom Norge og *Indonesia* om havforvaltning ble undertegnet i 2022, ble samarbeidet i 2023 forankret i sentrale institusjoner og blant interessenter. Statistisk sentralbyrå og partnerinstitusjoner i Indonesia planla arbeid med innsamling og visualisering av data i et havregnskap, som et nytt styringsverktøy for havforvaltningen i landet.

I 2023 signerte Norge og *Mosambik* en intensjonsavtale om institusjonssamarbeid for bærekraftig havforvaltning. Norske og mosambikiske institusjoner pekte ut helhetlig forvaltning av havet, beskyttelse av havmiljøet og forskning og utvikling innen fiskeri og akvakultur som samarbeidsområder.

Med støtte fra Norge undersøkte FNs avdeling for havspørsmål og havrett (UNDOALOS) kapasitetsbehov og juridiske rammer for effektiv havforvaltning i åtte utviklingsland. UNDOALOS gjennomførte i tillegg en rekke regionale kurs om hav-

rett med deltakere fra institusjoner i Norges samarbeidsland.

Landbruk for utvikling

Programmet Landbruk for utvikling hadde sitt første faglige samarbeidsforum for relevante norske offentlige institusjoner i 2023. Programmet har som mål å styrke kompetanse og kapasitet i offentlig landbruksforvaltning i samarbeidsland. Ved utgangen av 2023 var det inngått avtaler med Statistisk Sentralbyrå (SSB), Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) og Veterinærinstituttet for innsats i Etiopia, Malawi, Tanzania, Zambia og Zimbabwe.

Et tidlig resultat fra Landbruk for utvikling er fra Malawis sentrale veterinærlaboratorium, hvor det ble mulig å foreta analyser av prøver fra syke dyr. Laboratoriet kunne bl.a. teste for munn- og klovsyke, tuberkulose hos storfe, brucellose eller andre smittsomme sykdommer. Veterinærinstituttet og ansatte ved laboratoriet gikk gjennom og forbedret rutineene for virksomheten.

Likestilling for utvikling

I 2023 fortsatte samarbeidet med myndigheter i *Nepal* for å styrke kunnskapsgrunnlaget om situasjonen for likestilling i landet. Institusjonssamarbeid med likestillingsmyndigheter i *Uganda* fortsatte, med risikoavbøtende tiltak knyttet til at *Uganda* vedtok anti-homofililoven. I *Colombia* arrangerte partnere i programmene Likestilling for utvikling og Fisk for utvikling sammen konferansen «Gender Matters» om likestilling i fiskeri- og energisektoren i Norge og Colombia. Likestilling for utvikling delte norske likestillingserfaringer med land i Afrika og Midtøsten på et arrangement i regi av International Finance Corporation. I 2023 ble arbeidet utført sammen med Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet og SSB.

Olje for utvikling

Programmet skal utvikles innen utgangen av 2024. Aktivitetene i 2023 tok sikte på å sikre langsiktige resultater av det faglige samarbeidet. Landprogrammene i Irak, Libanon og Mosambik ble avsluttet i 2023.

Samarbeidet i *Colombia* la vekt på miljøforvaltning, utslippsreduksjon, beredskap og sikkerhet offshore. Norske myndigheter bidro til utarbeidelse og ferdigstilling av flere retningslinjer og kravdokumenter. I tillegg til faglig styrking av de enkelte institusjonene, har programmet bidratt til en bedre dialog og samhandling på tvers av institusjoner.

I *Ghana* bisto Miljødirektoratet, i samarbeid med FNs miljøprogram (UNEP), miljømyndighetene med en behovsanalyse for bærekraftig havplanlegging. Anbefalingene vil danne grunnlaget for et Hav for utvikling-samarbeid. I tillegg ferdigstilte miljømyndighetene arbeidet med retningslinjer for miljøovervåkning, rapportering og dataforvaltning. Med norsk støtte har Ghana også utviklet og ferdigstilt et sårbarhetsatlas for kystområder.

I *Irak* leverte metanprosjektet sin sluttrapport med en kartlegging av kilder og kvantifisering av utslipp, og konkrete forslag til hvordan disse kan reduseres. Irakiske myndigheter har på eget initiativ utvidet kartleggingen til å gjelde alle statlige selskap innenfor utvinning og produksjon av olje og gass.

I *Libanon* bisto Miljødirektoratet libanesisk petroleumsadministrasjon og miljødepartement med utforming av miljø- og rapporteringskrav til prøveboringen som fant sted i september.

I *Mosambik* bidro programmet til opprettelsen av et oljefond, *Fundo Soberano de Moçambique*. Fondsloven omfatter internasjonalt anerkjente styringsmekanismer, som bygger på åpenhet og ansvarlighet. Loven er en milepæl for Mosambik, og gjør landet bedre rustet i møte med store framtidige gassinntekter. På miljøsidan bidro programmet med revisjon av viktige forskrifter knyttet til konsekvensutredning og miljøaspekter ved petroleumsvirksomheten, og styrket myndighetenes kapasitet til å ivareta prosessen.

I *Uganda* har norske institusjoner gjennom flere tiår bistått ugandiske myndigheter i å utvikle god forvaltning av petroleumsressursene og gjennomføre nasjonal petroleumpolitikk. Forbedret revisjon av oljeselskapene har over tid sikret økte inntekter for staten. Videre har Norge bidratt med teknisk rådgiving for å oppdatere reguleringer og bedre styringskapasiteten i petroleumssektoren. Statistikk-samarbeidet førte til installering av programvare for bedriftsregister hos det ugandiske statistikkbyrået og oppdatering av en økonomisk modell for inntektsprognoser. Uganda gjør seg klare til å produsere og eksportere olje fra 2025. Norske institusjoner har bidratt til at Uganda har omfattende miljøberedskap på plass, bl.a. gjennom en nasjonal oljevernberedskapsplan.

Sivilsamfunnsorganisasjoner arbeidet for åpenhet og ansvarliggjøring av nasjonale myndigheter i forvaltningen av petroleumsressurser. Organisasjonen *Natural Resource Governance Institute* synliggjorde klimarisiko knyttet til nasjo-

nale oljeselskaper i land rike på naturressurser, deriblant Ghana, Libanon, Tanzania og Uganda.

Samarbeidet med UNEP ble videreført for å styrke offentlige institusjoners kompetanse innen miljøforvaltning og oljevernberedskap i en rekke land.

Skatt for utvikling

Skatt for utvikling bestod i 2023 av 35 prosjekter som ble gjennomført gjennom bilaterale institusjonssamarbeid, multilaterale institusjoner, støtte til forskning og kunnskapsarbeid, sivilsamfunnsorganisasjoner og journalistorganisasjoner.

Gjennom sine institusjonssamarbeid bidro Skatteetaten i 2023 bl.a. til digitalisering av Rwandas skatteadministrasjon og å etablere prosedyrer for å revidere turistindustrien på Zanzibar. Samarbeidet var preget av noen utfordringer i oppstarten grunnet utskiftning av ledelse i skatteadministrasjonen på Zanzibar.

Med bl.a. norsk støtte har *Tax Inspectors Without Borders*, et samarbeid mellom FNs utviklingsprogram (UNDP) og OECD, siden oppstarten i 2015 hjulpet skatteadministrasjoner i utviklingsland med å øke sine skatteinntekter med til sammen 2,3 mrd. USD. Norge var sammen med Verdensbanken, Det internasjonale pengefondet (IMF) og EU, en sentral partner i et initiativ kalt *Public Expenditure and Financial Accountability* (PEFA). Initiativet var globalt ledende i å gi råd om politiske og administrative systemer for statsbudsjettering og forvaltning av offentlige inntekter og utgifter. Nye PEFA-rapporter i 2023 viste at kvaliteten i systemer for offentlig finansforvaltning var forbedret i 90 pst. av landene.

Norge var en av de største giverne til sivilsamfunnsorganisasjoner som jobber for å bedre skattesystemer. Organisasjonene Natural Resource Governance Institute og Global Witness styrket sivilsamfunnets evne til å påvirke myndigheter og selskaper i retning av bedre ressursforvaltning og økte inntekter fra utvinningsvirksomhet i utviklingsland som Den demokratiske republikken Kongo (DRK), Ghana og Uganda.

Statistikk- og registersamarbeid

Statistisk Sentralbyrå (SSB) bidro til utvikling av nasjonale statistikkssystem i flere land. SSB hadde en ledende rolle i å utvikle internasjonale anbefalinger for statistikk over statsløse personer. FNs

statistikk-kommisjon sluttet seg til anbefalingene i februar 2023.

SSB sitt institusjonssamarbeid med det etiopiske statistikkbyrået fortsatte til tross for utfordringer knyttet til den politiske situasjonen. Samarbeidet med det ukrainske statistikkbyrået ble kraftig påvirket av krigen, men fortsatte med kapasitetsutvikling og innføring av europeiske standarder.

Faglig samarbeid: anti-korrupsjon og godt styresett

Norge videreførte støtten til FNs kontor for narkotika og kriminalitet (UNODC) til faglig samarbeid med utviklingsland for gjennomføring av FNs konvensjon mot korrupsjon (UNCAC). Gjennom UNODC ble det utviklet et institusjonelt samarbeid mellom relevante institusjoner i Zambia for etterforskning og påtale. I Ukraina ble det gitt omfattende faglig rådgivning til utvikling av et antikorrupsjonsprogram for den statlige institusjonen «Agency for Reconstruction and Infrastructure Development». Programmet prioriterte offentlige innkjøpsprosesser i gjenoppbygging i Kyiv, Chernihiv og Sumy regionene, samt utarbeidelse av reguleringer knyttet til varslere.

Korrupsjonsjegernettverket prioriterte i 2023 internasjonalt samarbeid mellom politi- og påtalemyndigheter, Ukraina og håndhevelse av sanksjoner mot Russland, samt et styrket søkelys på konsekvensene av å havne på Financial Action Task Force (FATF) sin «gråliste». FATF er den globale standardsetteren innen anti-hvitvasking og bekjempelse av terrorfinansiering.

Organisasjonen *International Center for Asset Recovery* (ICAR) ga med norsk støtte faglig bistand til etterforskning og straffefølgning av storskalakorrupsjon i Colombia, Malawi, Mosambik, Peru, Seychellene, Zambia og Zanzibar. De ga også annen faglig bistand til Namibia, São Tomé og Príncipe, Ukraina og Zimbabwe. I Malawi bidro prosjektet til at det for første gang ble gjennombrudd i bruk av rettsanmodning i forbindelse med storskala korrupsjon som førte til den største inndragningssaken hittil i landet.

Gjennom undersøkende journalistikk avslørte organisasjonene International Consortium of Investigative Journalists, Thomson Reuters Foundation og Pulitzer Center miljøkriminalitet, korrupsjon og ulovlig kapitalflyt. Avsløringene bidro til politiske debatter, videre undersøkelser og at lover og reguleringer på feltet ble styrket.

Post 73 Styresett og offentlige institusjoner, kan overføres

Bevilgningen dekker faglig samarbeid for å styrke offentlige institusjoner i utviklingsland sin kompetanse og kapasitet til å bidra til bærekraftig utvikling. God offentlig forvaltning er nødvendig for å sikre økt ressursmobilisering, effektiv forvaltning og fordeling av ressurser, levering av tjenester av høy kvalitet til innbyggerne, og på sikt redusere ulikhet. Faglig samarbeid under posten skal bidra til godt styresett kjennetegnet av integritet, åpenhet og ansvarlighet i offentlige institusjoner.

Posten skal fremme tiltak som forebygger og bekjemper korrupsjon, skatteunndragelser og ulovlig kapitalflyt, bidrar til bedre skattesystemer, finansforvaltning, statistikk, omlegging til digitalisering, og likestilling. Fagområdene har relevans på tvers av sektorer i offentlig forvaltning. Langsiktighet og forutsigbarhet er viktig for å gi resultater av faglig samarbeid.

Kompetansen som utgjøres av norske statlige institusjoner i Kunnskapsbanken er en sentral ressurs for faglig samarbeid under posten. Programmer som involverer norske, offentlige institusjoner som sentrale samarbeidspartnere, kalles kunnskapsprogrammer. Multilaterale organisasjoner og sivilt samfunn er også viktige samarbeidspartnere. Denne posten omfatter i 2025 følgende kunnskapsprogrammer:

- Digitalisering for utvikling
- Likestilling for utvikling
- Skatt for utvikling
- Statistikk- og registersamarbeid

Posten dekker også programmet Anti-korrupsjon og godt styresett samt tiltak innenfor offentlig finansforvaltning. Øvrige kunnskapsprogrammer finansieres over tematiske poster. Unntaksvis kan styresettkomponenter i andre kunnskapsprogrammer finansieres over denne posten.

Mål 2025

Bevilgningen skal støtte bærekraftsmål 5 – Likestilling mellom kjønnene, bærekraftsmål 9 – Bygge solid infrastruktur og fremme inkluderende og bærekraftig industrialisering og innovasjon, bærekraftsmål 10 – Redusere ulikhet i og mellom land, bærekraftsmål 16 – Fremme fredelige og inkluderende samfunn med sikte på bærekraftig utvikling, sørge for tilgang til rettsvern for alle og bygge vel fungerende, ansvarlige og inkluderende institusjoner på alle nivåer, og bærekraftsmål 17 – Styrke

gjennomføringsmidlene og fornye globale partnerskap for bærekraftig utvikling.

Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål:

- Offentlig forvaltning i samarbeidsland er styrket med vekt på åpenhet, ansvarlighet, integritet, likestilling og inkludering.
- Internasjonale normer, standarder og kunnskapsgrunnlag er forbedret på måter som bidrar til å styrke offentlige institusjoner i utviklingsland.

Prioriteringer 2025

Innsats innen anti-korrupsjon og godt styresett vil videreføres for å sikre åpenhet, integritet og ansvarlighet og å støtte opp om rettsstatsprinsipper og demokrati. Arbeidet skal også bidra til strukturer som legger til rette for å styrke nasjonal ressursmobilisering og bedre ressursforvaltning, herunder for å bekjempe ulikhet. Programmet Anti-korrupsjon og godt styresett omfatter i første rekke støtte til faglig samarbeid for å gjennomføre FN-konvensjonen mot korrupsjon, herunder bekjempelse av straffrihet gjennom å styrke etterforsknings- og påtalekapasitet, og tilbakeføring av midler. Samarbeidene legger særlig vekt på etablering av åpne registre over reelle rettighetshavere og åpenhet i offentlige innkjøp samt annen innsats mot korrupsjon gjennom internasjonale organisasjoner.

Lands digitale kapasiteter er viktigere enn noen gang. Tilrettelegging av digitale fellesgoder skal bidra til mer effektiv og inkluderende tjenesteleveranse, samt økt innovasjon i både offentlig og privat sektor. Norge har en lederrolle i arbeidet med å etablere en global plattform for digitale fellesgoder av høy kvalitet. Alliansen for globale fellesgoder har fått flere medlemsland som gir finansiell støtte i tillegg til å bidra med teknologier. Det norske Digitaliseringsdirektoratet er også involvert.

Likestilling for utvikling videreføres som et eget program i minst to samarbeidsland, samtidig som arbeidet med å integrere likestillingshensyn sterkere inn i andre programmer vil fortsette. Programmet skal tilføres tilstrekkelig finansiering som gjør det resultat- og ressursmessig forsvarlig å videreføre programmet.

Skatt for utvikling vil fortsette på et høyt nivå som gjør at Norge fortsatt vil være en betydelig aktør innenfor utviklingssamarbeid for nasjonal ressursmobilisering. En helhetlig tilnærming til offentlig finans som et virkemiddel for omfordeling og redusert ulikhet vil legges til grunn for innsatsen. Programmet skal bidra til å forbedre

skatteadministrasjonen og skattesystemene i utviklingsland og øke skatteinntektene for å fremme bærekraftig utvikling. Programmet skal også styrke utviklingslands rolle i utvikling av det internasjonale skattesamarbeidet. Programmet Olje for utvikling ble avsluttet i 2024. Enkelte finanskomponenter for utvinningsindustri videreføres i programmet Skatt for utvikling.

Statistikk- og registersamarbeid vil fortsette som et eget program i tillegg til komponenter i sektorvise kunnskapsprogrammer, hvorav enkelte finansieres under andre poster.

Tiltak for å styrke kunnskapsgrunnlaget og å videreutvikle internasjonale normer, standarder og operative tiltak innenfor temaene på posten vil også støttes. Internasjonalt samarbeid skal supplere det faglige samarbeidet med nasjonale myndigheter i samarbeidsland. Nasjonal innsats og internasjonalt samarbeid må virke sammen for å styrke offentlige kjernefunksjoner for inntekt og omfordeling og for styrket nasjonal og internasjonal ressursmobilisering for bærekraftig utvikling, bl.a. fram mot den neste globale konferansen om finansiering for utvikling (FFU) i 2025. Norge har påtatt seg en tilretteleggerrolle i forbindelse med konferansen, og har posisjonert seg for å bidra aktivt inn i forhandlingene om en rammekonvensjon på skatt. Norge vil styrke sine finansielle bidrag til aktuelle aktører og prosesser som vil understøtte Norges tydelige, ambisiøse og konstruktive profil i det multilaterale arbeidet for godt styresett og et internasjonalt rammeverk for skatt, mot skatteunndragelser, korrupsjon og ulovlig kapitalflyt.

Støtte vil også gis til sivilt samfunn og privat sektor for tiltak som bidrar til åpenhet, ansvarlighet og integritet hos myndighetene og driver fram innovasjon. Sivilt samfunn og privat sektors arbeid skal supplere det faglige samarbeidet for å bygge kapasitet og kompetanse i offentlige institusjoner i samarbeidsland.

Rapport 2023

Posten var ny i 2024. Det vises til rapport under kap. 161, post 72 *Kunnskapsbanken og faglig samarbeid*.

Budsjett 2025

Det foreslås bevilget 529,7 mill. kroner for 2025. Det er en økning på 42,3 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett for 2024. Bevilgningen økes med 50 mill. kroner for bl.a. å styrke arbeidet

for bedre skattesystemer nasjonalt og internasjonalt, og for å bekjempe skatteunndragelser, korrupsjon og ulovlig kapitalflyt.

7,7 mill. kroner for Norges frivillige bidrag til OECDs utviklingskomité (DAC) og til OECD for arbeidet i Internasjonalt forum for Total Official Support for Sustainable Development (TOSSD), foreslås flyttet fra denne posten til kap. 171 *FNs utviklingsarbeid*, post 73 *FN og multilateralt samarbeid*.

Post 74 Norges forskningsråd – utviklingsområdet, kan overføres

Bevilgningen dekker overføringer til Norges forskningsråd på utviklingsområdet, og samler Utenriksdepartementets sektoransvar for langsiktig forskning på feltet.

Det vil ofte være relevant å se forskning om utviklingspolitikk i sammenheng med utenrikspolitikken. Midler på denne posten kan derfor unntaksvis gå til tiltak og prosjekter som går ut over rammene i ODA-regelverket, i tråd med intensjonen bak Hurdalsplattformens formulering om at regjeringen vil bruke én prosent av BNI til internasjonal innsats for å oppnå FN-målene om sosial, økonomisk og miljømessig bærekraft

Ny budsjettmodell for Norges forskningsråd

Det vises til omtale under kap. 118 *Utenrikspolitiske satsinger*, post 77 *Norges forskningsråd – utenriksområdet* om arbeidet med ny budsjettmodell for Norges forskningsråd. Stortinget har sluttet seg til at Forskningsrådet fra og med 2025 skal bruttobudsjetteres med tilsagnsfullmakter, jf. Innst. 12 S (2023–2024). For en mer detaljert omtale av bakgrunnen for og hovedtrekkene ved den nye budsjettmodellen, se kap. 10 i Kunnskapsdepartementets Prop. 1 S (2024–2025).

Mål 2025

Bevilgningen skal støtte opp under alle bærekraftsmålene.

Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål:

- Forskningsbasert kunnskap av høy kvalitet om de viktigste prioriteringene i utviklingspolitikken produseres og formidles.
- Norske forskningsmiljøer har høy kompetanse på utviklingsfeltet og samarbeider med ledende internasjonale forskere og partnere i utviklingsland.

Prioriteringer 2025

Regjeringen opprettholder prioritering av forskning på fred og forsoning i 2025. Kompetanse på området er en forutsetning for å bidra til å dempe, forhindre og løse konflikter.

Forskning på politiske, økonomiske og sosiale forhold i Ukraina videreføres.

Forskning på likestilling og demokratiutvikling globalt prioriteres, samt forskning på global helse, matsikkerhet og humanitære kriser. Forskning på det grønne skiftet, bærekraftige hav, klima og miljø videreføres.

Regjeringen vil videreføre støtte til Senter for geopolitikk, som ble etablert i oktober 2023, og

etablering av Senter for internasjonal økonomi, med et særlig fokus på konsekvenser av endrede rammebetingelser for utviklingsland, for Norge og for norsk utenriks- og utviklingspolitikk.

Regjeringens retningslinjer for ansvarlig internasjonalt samarbeid vil være et viktig redskap for vurderingene av risikoer, sikkerhets- og etterretningstrusler, og forskningsetiske spørsmål.

Budsjett 2025

Det foreslås bevilget 202,7 mill. kroner for 2025. Utenriksdepartementet foreslår en tilsagnsfullmakt på 709,9 mill. kroner knyttet til posten, jf. forslag til romertallsvedtak VI, punkt 1.

Kap. 162 Næringsutvikling, matsystemer og fornybar energi

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025
70	Bærekraftig jobbskaping, næringsutvikling og handel, <i>kan overføres</i>	301 725	234 536	134 536
71	Matsikkerhet, fisk og landbruk, <i>kan overføres</i>	3 156 669	1 897 966	2 127 966
72	Fornybar energi, <i>kan overføres</i>	818 593	1 019 358	1 019 358
75	Norfund – risikokapital	438 288	438 288	438 288
76	Norfund klimainvesteringsfond – risikokapital	250 000	250 000	250 000
95	Norfund – grunnfondskapital ved investeringer i utviklingsland	1 239 864	1 239 864	1 239 864
96	Norfund klimainvesteringsfond – kapitalinnskudd	750 000	750 000	750 000
	Sum kap. 162	6 955 139	5 830 012	5 960 012

En lønnsom og ansvarlig privat sektor som bidrar til jobbskaping og skatteinntekter er nøkkelen til bærekraftig utvikling og fattigdomsreduksjon. Adgang til markeder og finansiering, bedre rammevilkår og tilgang til ren energi er viktige forutsetninger for at næringslivet i fattige land kan få inntekter og skape arbeidsplasser. Norfund er Norges viktigste instrument for å investere i virksomheter som bidrar til jobbskaping og fattigdomsreduksjon i utviklingsland. Regjeringen ønsker i tillegg å legge til rette for økt samarbeid med privat sektor, både på næringsutviklingsområdet og innenfor områder som matsikkerhet og fornybar energi. Tilgang til moderne energitjenester og reduserte utslipp av klimagasser er sentrale forutsetninger for bærekraftig utvikling.

På tross av krevende makroøkonomiske forhold fortsatte veksten i fornybar energiproduksjon globalt for 22. år på rad i 2023, ifølge det internasjonale energibyrået (IEA). Globalt mangler likevel fortsatt omtrent 685 millioner mennesker tilgang til strøm, og 2,1 milliarder mennesker mangler tilgang til moderne energi til matlaging. En stor andel av mangelen er i Afrika, hvor henholdsvis rundt 570 millioner mangler strøm, og omtrent en milliard mangler tilgang til moderne energi til matlaging. Andelen fornybar energi i den globale energimiksen har ikke endret seg særlig de siste årene, mens framgangen i forbedringen i energieffektivisering har avtatt. Bærekraftsmål 7 – ren energi til alle, kan kun nås med en kraftig oppskalering av innsatsen.

De store behovene for investeringer i ren energi krever samarbeid med myndigheter, andre givere og privat sektor over tid. For å sikre resultater er langsiktighet og eierskap i mottakerlandene nøkkelen. Mye av norsk støtte går derfor gjennom internasjonale, ofte globale, organisasjoner.

Regjeringen etablerer en statlig garantiordning for å øke investeringene i fornybar energi. Tilgang til fornybar energi er viktig for fattigdomsreduksjon og for å nå klimamålene. Garantier er et effektivt virkemiddel for å mobilisere privat kapital.

Mindre tilgang på mat internasjonalt og økte og varierende priser på både mat, energi og gjødsel fører til at flere mennesker sulter. Regjeringen vil fortsette å følge opp strategien *Kraftsamling mot svolt – ein politikk for auka sjølvforsyning* fra 2022 ved å bidra til å løfte økt lokal og nasjonal matsikkerhet gjennom en satsing på småskala matprodusenter, lokale og regionale verdikjeder og klimarobust utvikling. Klimatilpasning gjennom matsikkerhetssatsingen er en prioritet.

Kapittelet dekker også risikokapital og kapitalinnskudd til Klimainvesteringsfondet, som forvaltes av Norfund. Fondet skal bidra til å redusere eller unngå klimagassutslipp ved å investere i fornybar energi i utviklingsland med store utslipp fra kullkraft og annen fossil kraftproduksjon. Norfund har iverksatt sin strategi for å sikre at hele investeringsporteføljen bidrar til netto-null utslipp i 2050.

Det er viktig at næringsutvikling bidrar til en klimarobust lavutslippsutvikling og klimatilpasning, herunder mindre utslipp av klimagasser, mindre forbruk av ikke-fornybare ressurser, mindre avfall og forurensing, og økt bruk av fornybare energikilder.

Et anstendig arbeidsliv er et grunnleggende mål i seg selv, men også et sentralt premiss for bærekraftig utvikling. Privat sektor må legge til rette for ansvarlig, inkluderende og bærekraftig sysselsetting som ivaretar arbeidstakernes rettigheter.

Det er viktig at næringsutvikling bidrar til at alle skal ha mulighet til å delta i arbeidslivet og motvirker sosial ulikhet. I mange mellom- og lavinntektsland er kvinner oftere sysselsatt i uformelle jobber, uten formelle arbeidskontrakter og med svake rettigheter. Kjønnsdiskriminering har store negative konsekvenser for den sosiale og økonomiske utviklingen i et land. Når kvinner diskrimineres på arbeidsmarkedet, går samfunnet glipp av nytenkning, arbeidskraft, inntekter og viktige kvinnelige rollemodeller. Å få flere kvinner inn i arbeidslivet bidrar til å redusere fattigdom og ulikhet, og fremme likestilling, helse og matsik-

kerhet, som alle er viktige elementer i bærekraftsmålene.

Post 70 Bærekraftig jobbskaping, næringsutvikling og handel, kan overføres

Bevilgningen dekker støtte til næringsutvikling i utviklingsland, jobbskaping og handelsrettet utviklingssamarbeid. Den følger opp Hurdalsplattformens utviklingspolitiske prioritering om bekjempelse av ulikhet gjennom bærekraftig økonomisk vekst, jobbskaping, et velorganisert arbeidsliv og rettferdig fordeling.

Langsiktig arbeid for jobbskaping og gode rammebetingelser for bedrifter og handel er viktige bidrag til oppbygging av økonomien og næringslivet i utviklingsland. Bevilgningen brukes til å fremme jobbskaping bl.a. gjennom forbedrede rammevilkår for næringsaktivitet i utviklingsland.

Det skapes for få jobber i utviklingsland sammenlignet med landenes store ungdomskull. Både ungdom med og uten formell utdanning har vanskeligheter med å finne seg lønnet arbeid i mange utviklingsland. Det er anslått at 20 millioner nye jobber må skapes årlig for å holde tritt med befolkningsveksten i Afrika sør for Sahara. En lønnsom og ansvarlig privat sektor er avgjørende for å skape bærekraftig økonomisk vekst, anstendige arbeidsplasser og varig fattigdomsreduksjon.

For å oppnå bærekraftsmålene innen 2030 må internasjonale investorer og privat sektor bidra. Mange investorer vegrer seg fra å investere i utviklingsland både grunnet økt antatt risiko og bekymring for avkastning. Bevilgningen understøtter økte investeringer i utviklingsland.

Bistand til bedre rammevilkår i utviklingsland er nødvendig da mange av disse landene har kompliserte og til dels motstridene lover og regulering. Dette skaper betydelige utfordringer og hindringer for både lokalt næringsliv og internasjonale aktører. Videre er det ofte vanskelig å få oversikt over hvilke krav og tillatelser som må være på plass for å kunne starte opp, drive eller utvide en privat virksomhet.

Økt andel av kvinner i arbeidslivet bidrar til å redusere fattigdom og ulikhet samt å fremme likestilling. Samtidig viser forskningen at tiltak for å øke kvinners deltagelse i arbeidslivet har liten effekt hvis de ikke er koblet til andre viktige aspekter for kvinners utvikling, slik som utdanning og helse. Arbeid med kvinner i arbeidslivet vil kobles til oppfølging av handlingsplanen *En rettferdig verden er en likestilt verden* fra 2023.

Mål 2025

Bevilgningen skal støtte opp under bærekraftsmål 8 – Fremme varig, inkluderende og bærekraftig økonomisk vekst, full sysselsetting og anstendig arbeid for alle, bærekraftsmål 9 – Bygge robust infrastruktur, fremme inkluderende og bærekraftig industrialisering og bidra til innovasjon, og bærekraftsmål 17 – Samarbeid for å nå målene.

Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål:

- Jobbskapingen i utviklingsland er økt.
- Næringslivet i utviklingsland har bedre rammevilkår.
- Utviklingslands evne til å forhandle gode handelsbetingelser har økt.

Prioriteringer 2025

Bevilgningen brukes til å forbedre rammevilkårene for privat sektor, og til å redusere risikoen ved investeringer i utviklingsland. Dette skal bidra til å forbedre tilgangen på kapital for bærekraftige prosjekter, sektorer og aktører som i dag ikke har tilstrekkelig tilgang på finansiering, f.eks. matprodusenter, entreprenører og små og mellomstore bedrifter.

Manglende tilgang på kapital kan skyldes manglende tilbud eller for høye kapitalkostnader. Bevilgningen skal brukes strategisk og katalytisk, med sikte på å adressere markedssvikt og for å skape transformativ endringer. Samtidig er det viktig at norske virkemidler sees i sammenheng. Tilrettelegging for mer digitalisering i utviklingsland kan bidra til raskere utvikling, større effektivitet i næringslivet og tilgang til nye markeder både lokalt og internasjonalt.

Investeringer i lavinntektsland er forbundet med høyere kommersiell og politisk risiko enn investeringer i modne markeder. Regjeringen vil søke å støtte tiltak som forbedrer investeringsklimaet og reduserer investeringsrisiko i utviklingsland. Videre kan bevilgningen på posten dekke tiltak rettet mot finansiell inkludering, inkludert for kvinner, og styrking av institusjoner. Et arbeid er initiert for å se virkemidler innen næringsutvikling og næringsfremme i sammenheng.

Bevilgningen skal videre brukes til å bygge utviklingslands kapasitet til å forhandle handelsavtaler som er i tråd med landenes prioriteringer og interesser. Gode rammebetingelser for bedriftsetableringer og handel er en forutsetning for utvikling av et dynamisk, ansvarlig og bærekraftig lokalt næringsliv. Lokale og regionale verdikjeder skal styrkes for å øke verdiskaping på egne ressurser.

For å bidra til å nå bærekraftsmålene må samarbeid med, og utvikling av, privat sektor foregå på en

ansvarlig, inkluderende og anstendig måte. Ansvarlig næringsliv skal bidra til dette gjennom å kartlegge risiko for menneskerettighetsbrudd, barnearbeid, klima og miljø. Dette er i tråd med FNs veiledende prinsipper for næringsliv og menneskerettigheter, den norske åpenhetsloven og prinsipper for blandet finansiering vedtatt av OECDs utviklingskomite og internasjonale utviklingsfinansieringsinstitusjoner. Regjeringen vil søke å videreføre støtte til tiltak som styrker utviklingseffektene i Norfund.

Rapport 2023

Jobbskapingen i utviklingsland er økt

Gjennom ordningen «Bedriftsstøtte for næringsutvikling i utviklingsland» mottok ti bedrifter støtte til fornybar energiprosjekter i 2023. Midlene gikk til forundersøkelser og opplæring, med mål om å utløse private investeringer. For mer informasjon, se rapport for 2023 under kap. 162, post 72 *Fornybar energi*.

Africa 118 er en bedrift som støtter 3 000 små og mellomstore bedrifter i Etiopia, Ghana, Kenya, Rwanda, Tanzania og Uganda med digitale ferdigheter, økonomiopplæring og tilgang til kapital. 1 550 av disse bedriftene er ledet av kvinner. Siden 2021 har 69 pst. av bedriftene oppnådd økt inntjening og 23 pst. rapporterer at de har fått kunder i nye markeder. Dette har ført til 6 000 nye jobber, hvorav vel 2 550 for kvinner. En gjennomgang av programmet viser at deltakende bedrifter har skapt to og en halv ganger så mange jobber som bedrifter som står utenfor programmet.

Den internasjonale arbeidsorganisasjonen (ILO) sitt program *Sustaining Competitive and Responsible Enterprises (SCORE)* arbeider for bedre produktivitet og arbeidsforhold i små og mellomstore bedrifter. Blant de 340 foretakene som deltok i SCORE i 2023 ble det skapt i underkant av 4 500 heltidsjobber og om lag 800 midlertidige jobber hvorav henholdsvis 34 og 64 pst. for kvinner. Siden oppstart har SCORE økt produktiviteten til de deltagende bedriftene med 50 pst.

En rekke strategiske partnerskap mellom privat sektor, sivilsamfunn og myndigheter har bidratt til jobbskaping i utviklingsland. Ett eksempel er Strømmestiftelsen som jobber for å bedre jordbruks-verdikjeder i Tanzania. De har hjulpet mer enn 3 000 småbønder, hvorav 70 pst. kvinner, til økt produktivitet og kvalitet. Investoren *Antler East Africa* har, med norsk støtte, bidratt til å støtte mer enn 250 nye oppstartsbedrifter i Afrika. Programmet har også medvirket til å tiltrekke nye private investeringer til oppstartsbedriftene.

Næringslivet i utviklingsland har bedre rammevilkår

FNs utviklingsprogram (UNDP) har initiativet *SDG Impact Initiative* med mål om å mobilisere mer private investeringer for bærekraftig utvikling. Etter at initiativet i 2021 utviklet standarder for finansiering av bærekraftig utvikling, «Impact Standards for Financing Sustainable Development», er disse tatt i bruk av et økende antall bedrifter. Prosjektet har også bidratt til policyendringer og utviklet investorkart som i 2023 dekket over 30 land. Kartene gir veiledning til hvordan investere på en måte som bidrar til bærekraftsmålene og angir også for hvert potensielle tiltak hvilke bærekraftsmål det har innvirkning på.

Gjennom et samarbeid med Storbritannias utenriksdepartement støtter Norge MOBILIST-programmet, som ved å børsnotere porteføljer av utviklingsprosjekter bidrar til at store institusjonelle investorer kan investere i utviklingsland. Programmet bidrar også til at utviklingsbanker kan gis et marked for å frigjøre kapital fra eksisterende investeringer, noe som kan mobilisere store beløp fra privat sektor over tid. Eksempler fra 2023 viser at programmet lykkes i å utløse privat kapital. Faglig rådgivning og 5 mill. USD investert gjennom MOBILIST mobiliserte mer enn 400 mill. USD til børsnoteringen av selskapet *Bayfront Infrastructure Management*. Dette selskapet støtter bærekraftige infrastrukturinvesteringer i Sørøst-Asia. Med oppstartskapital på 100 mill. USD og støtte fra MOBILIST tilbyr garantiplattformen *Green Guarantee Company* garantier på opptil 1 mrd. USD for institusjonelle investorer, og bidrar gjennom dette til betydelige investeringer i grønn infrastruktur og fornybare energiprojekter.

Abler Nordic (tidligere Nordic Microfinance Initiative) investerer i finansiell inkludering og mikrofinans i Asia og Afrika. Siden 2010 har Abler Nordic støttet 30 mikrofinansinstitusjoner som har gitt mer enn 12 millioner fattige mennesker lån, hvorav over 10 millioner kvinner. Programmet ble videreført med ny avtale i 2023.

Norge har gjennom Verdensbanken bidratt til *Think Africa Partnership* (TAP) i 2023. Programmet har fremmet arbeid med økonomisk transformasjon og vekst i Afrika. TAP har, i partnerskap med Afrobarometer, forbedret datatilgang på styresett og økonomi gjennom meningsmålinger i Afrika. Programmet har også finansiert 13 faglige lederstillinger som har styrket finansdepartementene i Gambia, Lesotho, Mauritius, Senegal, Somalia, Sør-Afrika og Zambia.

Utviklingslandenes evne til å delta i internasjonal handel har økt

Norge fornyet støtten til Verdens handelsorganisasjon (WTO) sitt fond *Standards and Trade Development Facility (STDF)*. I 2023 bidro fondet til flere tiltak for å fremme eksportkvalitet på matvarer, inkludert å bekjempe potetpest i Øst- og Sør-Afrika, håndtering av plantelus i fersk frukt i Øst-Afrika og pilotering av et frivillig tredjepartsforsikringsprogram som skal forbedre mattrygghet i hagebruk og fiskeri.

Norge videreførte støtte til *Det integrerte rammeverket for handelsrelatert faglig bistand til de minst utviklede landene (EIF)*. EIF sin kunnskapsbaserte handelsbistand til nasjonale myndigheter i utviklingsland har styrket forståelsen av handelsregler og mulighetene landene har for økt handel. EIF har over de siste årene mobilisert 100 mill. USD i samfinansiering fra regjeringer, utviklingspartnere og privat sektor. EIF har også styrket kvinners deltakelse i handel.

Norge fornyet støtten til *Advisory Centre on WTO Law (ACWL)*. ACWL gir utviklingsland gratis eller rabatterte juridisk rådgivning og opplæring om WTO-lovverket. Dette har ført til en bedre forståelse av landenes rettigheter og forpliktelser under WTO-lovverket, og likere muligheter til å forsvare sine interesser i tvisteløsningsprosesser.

Budsjett 2025

Det foreslås bevilget 134,5 mill. kroner for 2025. Det er en reduksjon på 100 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett for 2024 grunnet prioritering av økt støtte til bl.a. Gaza, humanitær nødhjelp og klimatilpasning.

Post 71 Matsikkerhet, fisk og landbruk, kan overføres

Bevilgningen dekker tiltak som styrker lokal og nasjonal matproduksjon, bygger lokale verdikjeder og markeder og bidrar til økt klimarobusthet i matproduksjonen. Den følger opp Hurdalsplattformens prioritering av kampen mot sult og for økt matsikkerhet.

Mål 2025

Bevilgningen skal særskilt støtte opp under bærekraftsmål 2 – Utrydde sult, oppnå matsikkerhet og bedre ernæring og fremme bærekraftig landbruk.

Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål:

- Lokal klimarobust matproduksjon er økt.
- Lokal verdiskaping og økt inntekt for matprodusenter er oppnådd.
- Feil- og underernæring er redusert.
- Omfanget av matrelaterte kriser er redusert.

Prioriteringer 2025

Regjeringens strategi for matsikkerhet i utviklingspolitikken *Kraftsamling mot svolt – ein politikk for auka sjølvforsyning* (2022) ligger til grunn for følgende prioriteringer i 2025:

- Øke støtten til klimatilpasning gjennom matsikkerhetssatsingen. Satsing på klimatilpasning må ses i sammenheng med kap. 163 *Klima, miljø og hav*, post 70 *Miljø og klima* og skal i sin helhet benyttes til tiltak rettet mot småbønder i Afrika som kan klassifiseres som klimatilpasning.
- Økt lokal og nasjonal matsikkerhet gjennom satsing på småskala matprodusenter, med særlig fokus på kvinner.
- Økt lokal, klimarobust matproduksjon gjennom bedret produktivitet og redusert produksjonstap for småskala matprodusenter.
- Bedret lokal verdiskaping og økt inntekt for matprodusenter gjennom velfungerende verdikjeder og markeder som legger til rette for små- og mellomstore bedrifter.
- Redusert feil- og underernæring gjennom bedret tilgang på sunn, variert og trygg mat og rent drikkevann.
- Redusert omfang av matrelaterte kriser gjennom forebygging og rask helhetlig innsats.
- Bedret utnyttelse av havet som matfat gjennom kunnskapsbasert og bærekraftig fiskeriforvaltning og havbruk (Fisk for utvikling) og EAF-Nansen-programmet.
- Oppfølging av handlingsplanen for Høynivåpanelet for en bærekraftig havøkonomi relatert til matsikkerhet/akvatisk mat.
- Styrket offentlig forvaltning i samarbeidsland innenfor matsystemene.
- Åpne for risikoreduserende tiltak som skal bidra til å utløse privat kapital til matproduksjon i Afrika.
- Økt oppmerksomhet om de gjensidige påvirkningene mellom matsystemer og klima på globale klimaarenaer.

Rapport 2023

Valutakurssvingninger og høy prisstigning preget matsikkerhetsinnsatsen i 2023. Sikkerhetsutfordringer, flom og utbrudd av sykdommer og skade-

dyr på avlinger og hos husdyr hadde også negativ påvirkning. Det økte de humanitære behovene. Utfordringene gjorde det nødvendig med økt fleksibilitet og helhetlig innsats for å styrke matsikkerheten i krisesituasjoner. I Prop. 44 S (2022–2023) *Endringer i statsbudsjettet 2023 under Utenriksdepartementet og Forsvarsdepartementet (nytt Nansen-program for Ukraina og ettårig ekstrabevilgning til utviklingsland som er særlig rammet av krigens ringvirkninger)* ble posten økt med 1,5 mrd. kroner som en ettårig ekstrabevilgning på grunn av økte mat- og gjødselpriser etter Russlands invasjon av Ukraina. 500 mill. kroner gikk til styrket innsats for matsikkerhet gjennom sivilt samfunn. I tråd med Stortingets vedtak i mars 2023 ble land i Afrika prioritert, og tiltak som bidro til at innsatsvarer som kunstgjødsel og såvarer nådde ut til bøndene før fjorårets vekstsesong. Prosjekter som kunne iverksettes raskt og forbedre matsikkerhetssituasjonen i 2023 ble prioritert.

Lokal klimarobust matproduksjon er økt

I 2023 ble deler av kunnskapsbankprogrammet Fisk for utvikling (Ffu) finansiert over denne posten. Ffu har bidratt til økt kunnskap og bedre rammevilkår for bærekraftig fiskeri og havbruk. Dette ble gjort gjennom institusjonssamarbeid og gjennom samspill med privat sektor og utdanningsinstitusjoner. «Landbruk for utvikling» og resten av Ffu ble i 2023 finansiert under kap. 161 *Utdanning, forskning og offentlige institusjoner*, post 72 *Kunnskapsbanken og faglig samarbeid* og omtales der.

Verdensbankens fond for blå økonomi, PRO-BLUE har i tråd med anbefalinger fra Høynivåpanelet for en bærekraftig havøkonomi (havpanelet), støttet bruk av marine arealplaner som forvaltningsgrunnlag for bærekraftig produksjon av mat fra havet i en rekke land. 44 land har styrket sitt engasjement for å utvikle havnæringer i sine regioner.

Norge støtter implementering av de frivillige retningslinjene for småskalafiskere gjennom FNs organisasjon for ernæring og landbruk (FAO). I 2023 lanserte FAO rapporten *Illuminating Hidden Harvests*. Den belyser bidraget fra småskalafiskere til lokal matsikkerhet og bærekraftige levekår og brukes for å påvirke myndighetenes prioriteringer innen sektoren i en rekke land. Rapporten understreker at styrking av kjønnslikestilling er avgjørende for å operasjonalisere retningslinjenes tydelige menneskerettighetsbasering.

For å bedre matsikkerhet, inntekt og forvaltning av marine ressurser i lokalsamfunn mottok en rekke sivilsamfunnsorganisasjoner i partnerland

støtte i 2023. I Ghana har Environmental Justice Foundation arbeidet for å sikre småskalafiskeres tilgang til fiskeressurser ved hjelp av dokumentasjon og opplysning mot ulovlig fiske i Vest-Afrika. Organisasjonen støtter lokal ressursforvaltning og økt verdiskaping. I Tanzania og Kenya hjelper støtten til prosjektet Blue Ventures lokale organisasjoner med å bedre forvaltningen av kystnære fiskeressurser og for å forbedre levekår og matsikkerhet lokalt. Gjennom prosjektets første år er det bl.a. etablert et system for fangststatistikk fra fiskeriene og tre forvaltningsorganisasjoner for fiskeri og bevaring av marin mangroveskog.

Klimaendringer, overfiske og ødeleggelse av leveområder i havet har svekket mange viktige fiskebestander. Vern av marint biologisk mangfold er et anerkjent verktøy for å gjenoppbygge og opprettholde leveområder og fiskebestander som matressurs. Med hjelp av utvidet støtte til stiftelsen Blue Action Fund i 2023, har fondet finansiert 191 verneprosesser i utviklingsland som samlet dekker 380 693 km². Det er et område på størrelse med Norges landareal. Lokal medvirkning er viktig for at verneområdene skal ivareta kultur, sysselsetting og matsikkerhet. Godt over 520 000 berørte personer deltok i planlegging av områdene. Med støtte fra Blue Action Fund ble verneområdet «Rufiji, Mafia, Kilwa» i Tanzania utpekt av FNs organisasjon for utdanning, vitenskap, kultur og kommunikasjon (UNESCO) som det første biosfæreservatet i havet. Området strekker seg over 1 million hektar og er i tillegg landets første marine verneområde.

Økt tilgang til teknologi og forskning om bl.a. frø, planting og irrigasjon har styrket aktiviteter for klimatilpasning og økt produktiviteten i landbruk og akvakultur. Forskningsbasert kunnskap om rimelige og lokalt tilgjengelige ressurser og teknologier er prioritert i norsk bistand. For å styrke mat- og ernæringsikkerhet globalt har Norge hatt et langvarig samarbeid med de internasjonale organisasjonene Crop Trust, Det globale nettverket for landbruksforskning (CGIAR) og FAO, spesielt innen bevaring og bruk av artsmangfold. Støtten går bl.a. til nasjonale genbanker for å styrke kapasiteten til å forvalte egne genressurser. Nasjonale og internasjonale forskere mottok støtte for å forbedre avlinger, med særlig vekt på ernæring og klimaendringer, gjennom å satse på nasjonale og lokale frøsorter.

Initiativet Vision for Adapted Crops and Soils (VACS) ble lansert av amerikanske myndigheter, FAO og Den afrikanske union (AU) i 2023. Målet er å mobilisere til innsats for å utvide artsmangfoldet av matplanter og styrke arbeidet med jord-

helse. Gjennom en utvidet avtale med Crop Trust om bevaring og videreutvikling av artsmangfold mottok initiativet også norsk støtte. Dette vil føre til en mer bærekraftig forvaltning av naturressurser. Crop Trust sin innsats fokuserer også på bedre jordhelse og styrket ernæring.

Lokal verdiskaping og økt inntekt for matprodusenter er oppnådd

Private investorer investerer sjelden direkte i små- og mellomstore landbruksvirksomheter i Afrika. Denne typen fond sliter imidlertid ofte med å mobilisere kapital til landbruksinvesteringer i Afrika på grunn av den høye risikoen i sektoren. For å avlaste deler av risikoen for investorer vil Norge bruke tilskuddsmidler for å utløse private investeringer innen landbrukssektoren. Et fond som skal mobilisere privat kapital til små- og mellomstore virksomheter i Afrika ble utviklet i 2023. Fondet fikk navnet «The Fund for Mobilising Finance for Food and Agri-SMEs» (FASA-fondet). Sammen med USA har Norge satt av 700 mill. kroner til denne førstetapkapitalen. Fondet vil bli operativt og klart til investeringer i 2024.

Forbedret markedsadgang til gjødsel og økt kunnskap om jordhelse er avgjørende for å øke produksjonen i den afrikanske landbrukssektoren. Støtte til Den afrikanske utviklingsbanken (AfDB) sin mekanisme «African Fertilizer Mechanism» rettet mot forbedret jordhelse og økt produktivitet, er en viktig komponent i norsk innsats på dette området.

Ulovlig, urapportert og uregulert fiske er en betydelig trussel for ressursene i havet, driftsgrunnlaget til småskalafiskere og global matsikkerhet. FN anslår at hver femte fisk fanges ulovlig, til en estimert verdi på rundt 23 mrd. USD per år. Den norske stiftelsen Trygg Mat Tracking mottok forlenget støtte til prosjektet Fisheries Committee for the West Central Gulf of Guinea i Benin, Elfenbenskysten, Ghana, Liberia, Nigeria og Togo. Prosjektet jobber med myndighetspersoner fra partnerlandene og har bidratt til økt kapasitet og samhandling i regionen for å håndtere ulovlig fiske, deling av data om fartøysporing og analyser som gir varsler om uautorisert fiskeriaktivitet.

God fiskehelse og tilgang på lokalt råstoff til fôrproduksjon er vesentlige hindringer for å utløse potensialet til akvakultur som matproduksjon i utviklingsland. Norge støttet organisasjonen WorldFish i deres arbeid for lokal fiskefôrproduksjon og kapasitetsbygging i fiskehelse og biosikkerhet i samarbeid med Veterinærinstituttet.

I *Tanzania* har Norge i 2023 støttet et samarbeid koordinert av FN mellom Verdensbanken, WFP, UNCDF og TASAFA (Tanzania Social Action Fund) for klimasmarte lokale offentlige infrastrukturtiltak, landbruk og entreprenørskap, i noen utvalgte kommuner med høy fattigdom og som er spesielt utsatt for klimasårbarhet og fattigdom. Tiltaket når 30 000 husholdninger og inntil 150 000 personer. WFP har allerede sikret ytterligere finansiering slik at dette utvides til flere kommuner, og det pågår diskusjoner med myndighetene og andre partnere om programforslag til Det grønne klimafondet.

I Catatumbo i det nordlige Colombia mottok mer enn 200 bønder og 100 familier fra urfolket Motilón Barí teknisk assistanse for å modernisere avlingene og øke avkastningen. Ytterligere 1200 familier fikk gjennom prosjektene nytte godt av teknisk bistand for å forbedre miljøvennlige agroindustrielle prosesser. Prosjektene finansiert gjennom FN-fondet har også lagt til rette for økt kommersialisering av produktene, og tilrettelagt for infrastrukturarbeid med lokal sysselsetting for å kunne distribuere produktene mer effektivt.

Feil- og underernæring er redusert

Det internasjonale fondet for jordbruksutvikling (IFAD) mottok støtte for en målrettet styrking av ernæring i organisasjonens landbruksinnsats i sju afrikanske land (Benin, Burkina Faso, Madagaskar, Malawi, São Tomé og Príncipe, Sudan og Zimbabwe). IFAD har gjennom dette bidratt til økt produksjon av lokal, næringsrik og variert mat, inkludert fremme av tradisjonelle, underutnyttede vekster og arter. Innsatsen var spesielt rettet mot fattige og sårbare husholdninger i rurale områder, med spesielt fokus på kvinner og unge. Innsatsen økte kunnskapen om ernæring i målgruppen og var rettet mot skoler og husholdninger for å dyrke matvekster i skolehager, i egne hager eller i fellesskap i lokalmiljøet.

Forbedret sosial likhet fører til økt matsikkerhet, bedre ernæring og økt motstandskraft. Sosiale sikkerhetsnett var derfor en prioritet gjennom samarbeid både med UNICEF og Verdensbankens Rapid Social Response fond. Lokalt produsert mat til skolematprogrammer danner også et viktig sosialt sikkerhetsnett og bidrar til økt skoleoppmøte, økt tilgang på markeder og variert produksjon for småskala matprodusenter.

Avtalen mellom Verdens matvareprogram (WFP) om «Scaling up Home-Grown School Feeding Programmes in Africa» bidrar til 161 000 næringsrike, lokalproduserte skolemåltider hver

dag i Etiopia, Malawi og Niger. I løpet av 2023 nådde WFP nær 160 200 skolebarn i Etiopia, Malawi og Niger med over 30 millioner skolemåltider. Skolematprogrammet er basert på mat produsert av 8 000 lokale bønder. WFPs partnere sørget for å også inkludere andre tjenester som helsesjekk, vaksiner og opplæring i hygiene. En målrettet innsats på ernæring gjennom FNs barnefond (UNICEF) har nådd bredt ut i samarbeid med myndighetene i Ecuador, Etiopia, Ghana, Indonesia og Nepal med sentrale tiltak særlig rettet mot barn i skolealder. Scaling up Nutrition (SUN) løftet i 2023 fokuset på ernæring. I 2023 løftet SUN fokuset på ernæring internasjonalt, og bidro til økt kunnskap, finansiering til ernæring, styrking av institusjoner og økt implementering av de beste ernæringstiltakene i SUNs 66 medlemsland og fire indiske delstater. Støtte til bevegelsen Scaling up Nutrition har også bidratt til å sette ernæring høyt opp på den internasjonale agendaen.

Småskalafiskere spiller en viktig rolle for lokal matsikkerhet. I 2023 finansierte Norge FAO sin innsats for småskalafiskere i flere land. Småskala fiskeoppdrett og tilhørende verdikjeder ble styrket gjennom støtte til sivilsamfunnsprosjekter samt økt oppmerksomhet på biosikkerhet og opplæring i bærekraftig oppdrett gjennom støtte til WorldFish og FAO.

Omfanget av matrelaterte kriser er redusert

For å bidra til en mer helhetlig innsats ble en større del av prosjektene rettet mot sårbare og utsatte områder og grupper. Gjennom støtte til WFP i 2023 er det forventet at 900 000 småskalabønder i Burkina Faso, Madagaskar, Malawi og Mosambik vil være forsikret mot avlingsskade framover. Verdensbanken opprettet et matsikkerhetsvindu i deres Rapid Social Response fond. Norsk støtte gikk bl.a. til sosiale sikkerhetsmekanismer rettet mot forbedret ernæring i Burundi, Ghana og Liberia.

Den norske støtten til FAOs fond for kriserespons (SFERA) gikk til kriseprogrammer i 16 land, særlig i Afrika. FAO bidro med kontantstøtte, innsatsfaktorer i landbruket og støtte til husdyrhold i forbindelse med konflikt, klimarelatert ekstremvær som tørke og sykkloner. I Etiopia nådde støtten 5 000 sårbare husholdninger med totalt 38 500 individer der 49 pst. av husholdningene var kvinneledede.

IFADs Crisis Response Initiative ble etablert for å imøtekomme akutte behov i rurale samfunn som følge av de siste årenes kriser, ved å beskytte

inntektsgrunnlag og bygge robusthet. Norges støtte i 2023 ble brukt i Afghanistan, Burundi, Malawi, Den sentralafrikanske republikk, Somalia og Uganda. Støtten bidro til tilgang til frø, gjødsel og drivstoff, samt finansiering til småskala matprodusenter. Den har også bidrar til redusert mattap og bedre tilgang til marked.

Kirkens Nødhjelp og deres partnere nådde fra juni til desember 2023 nær 15 000 småskala matprodusenter i Etiopia, Malawi, Somalia, Tanzania og Zambia. Nær 60 pst. av disse var kvinner. Særlig nyttige tiltak var utbygging av vannings-systemer for landbruk og beitedyr, samt kontantoverføringer for å kunne kjøpe innsatsfaktorer som gjødsel eller frø.

Norge inngikk i 2023 en ny femårig avtale med WFP for varslingsbasert innsats og føre-var-aksjoner. Det vil si at tiltak igangsettes når krisen er varslet og at man ikke venter til den inntreffer. Avtalen dekker Burkina Faso, Madagaskar, Malawi, Mosambik, Niger, Tanzania og Zimbabwe, og er en videreføring av tidligere innsats med å etablere og prøve ut slike systemer. Sammen med støtte fra andre givere bidro Norge til at WFP utløste sin hittil største føre-var-aksjon i det sørlige Afrika for å redusere sultrisiko som følge av værphenomenet El Niño. Mer enn 230 500 mennesker mottok kontantutbetalinger og dro nytte av andre forebyggende tiltak. Evalueringene av disse tiltakene er ikke ferdigstilt, men en gjennomgang av tilsvarende innsats på Madagaskar i 2022/23-sesongen viste at de som mottok forebyggende bistand scorer høyere på matsikkerhet, variert kosthold og motstandskraft mot nye kriser enn kontrollgruppene. Dette samsvarer med tidligere studier som tyder på at varslingsbasert innsats ikke bare er mer kostnadseffektivt enn tradisjonell humanitær respons, men at det bidrar til å opprettholde verdighet gjennom en krise og øke motstandskraft mot nye kriser.

Budsjett 2025

Det foreslås bevilget 2 128 mill. kroner for 2025. Det er en økning på 230 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett for 2024 og skal i sin helhet benyttes til tiltak rettet mot småbønder i Afrika som kan klassifiseres som klimatilpasning. Dette er en del av en samlet økning til klimatilpasning på 380 mill. kroner i 2025, jf. omtale under kap. 163, post 70 *Miljø og klima* og kap. 172, post 71 *Regionale banker og fond*.

Post 72 Fornybar energi, kan overføres

Bevilgningen dekker tiltak som skal øke tilgang til bærekraftig energi og redusere fremtidige klimagassutslipp i utviklingsland. Bevilgningen er særlig rettet mot land med stor energifattigdom i Afrika sør for Sahara. Innsatsen som støttes under denne posten ses i sammenheng med Norfunds investeringer i fornybar energi under dette kapitlet og med tiltak for fornybar energi under kap. 159 *Regionbevilgninger*. Det vises også til støtten til utviklingsbankene og Det internasjonale finansieringsinstituttet (IFC) under kap. 172 *Multilaterale finansinstitusjoner og gjeldslette*. Denne posten er viktig for å innfri Glasgowforpliktelsen om å doble norsk klimafinansiering fra 2020 til 2026.

Finansiering av kunnskapsprogrammet Energi for utvikling (Efu) ble flyttet til posten i 2024, men rapporteringen for 2023 ligger under kap. 161 *Utdanning, forskning og offentlige institusjoner*, post 72 *Kunnskapsbanken og faglig samarbeid*.

Mål 2025

Bevilgningen skal støtte opp under bærekraftsmål 7 – Sikre tilgang til pålitelig, bærekraftig og moderne energi til en overkommelig pris, bærekraftsmål 13 – Handle umiddelbart for å bekjempe klimaendringene og konsekvensene av dem.

Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål:

- Tilgangen til pålitelig, bærekraftig og moderne energi til en overkommelig pris er økt.
- Fremtidige klimagassutslipp fra energisektoren reduseres.
- Offentlig forvaltning innenfor energisektoren i samarbeidsland er styrket.

Prioriteringer 2025

Oppnåelse av bærekraftsmål 7 krever langsiktighet og føringene fra 2024 ligger derfor fast. Tilgang til og produksjon av fornybar energi prioriteres, spesielt for Afrika sør for Sahara, samt tiltak for å styrke det globale samarbeidet for økt mobilisering av innsatsen for å nå målene.

Prioriterte områder vil være støtte til risikoavlastende tiltak som bedrer investeringsklimaet, bl.a. garantier, støtte til utbygging av fornybar energi og strømmnett, ren matlaging og samarbeid med internasjonale energiorganisasjoner som vektlegger politikk og kunnskapsoverføring. Etablerte multilaterale partnerskap, bl.a. gjennom utviklingsbankene og multilaterale garantiordnin-

ger, vil bli prioritert. Tiltak som bidrar til styrking av matsikkerhet skal videreføres.

I utvalgte land i Afrika og i Nepal forsetter arbeidet med kunnskapsprogrammet Energi for utvikling (Efu). Det skal tas utgangspunkt i behov og etterspørsel i samarbeidslandene på områder der Norge kan bidra med kompetanse og egne erfaringer med forvaltning av fornybar energi. Målrettet innsats innenfor arbeid med utslippsreduksjoner, med særlig fokus på faking og metan vil også være en del av Efu-tilbudet i enkelte samarbeidsland.

Regjeringen vil fortsatt legge til rette for økt samarbeid med privat sektor, gjennom å åpne for risikoreduserende tiltak og virkemidler som skal bidra til å utløse privat kapital for fornybar energi.

Statlig garantiordning for fornybar energi i utviklingsland – unntak, justeringer og presiseringer

Regjeringen foreslo i Prop. 1 S (2023–2024) å etablere en ny statlig garantiordning for fornybar energi i utviklingsland og Stortinget vedtok dette i Innst. 7 S (2023–2024). Regjeringen foreslår nå enkelte unntak, justeringer og presiseringer i ordningens innretning for å sikre at den kan levere på formålet om økte investeringer i fornybar energi. Målet er at de første garantiene skal utstedes senest første halvår 2025.

Det er vedtatt at ordningen skal være en garantipremiefinansiert ordning. Garantipremier kan imidlertid subsidieres. En midlertidig bistandsfinansiert tapsavsetning på 15 pst. av garantirammen på 5 mrd. kroner settes av over bistandsbudsjettet (totalt 750 mill. kroner) over to år (2025 og 2026). Alle tap som overskrider avsetningen og de innbetalte garantipremiene skal i sin helhet dekkes over bistandsbudsjettet. Garantiordningen etableres med en pilotfase på fem år. For å redusere risiko for tap har regjeringen besluttet at minst 65 pst. av garantivolumet skal gå til å garantere porteføljer sammen med multilaterale utviklingsbanker. Det er videre besluttet at maksimalt 30 pst. av garantivolumet går til lavinntektsland.

Regelverket for rapportering av garantier som offisielt godkjent bistand (ODA) til OECD DAC er under modernisering, og det er usikkert om tapsavsetningen kan rapporteres som ODA.

Ordningen er presentert for Stortinget i Utenriksdepartementets Prop. 1 S (2023–2024) s. 162–163, og Stortinget vedtok tapsavsetningen og garantifullmakten i 2024, jf. Innst. 7 S (2023–2024). Stortinget vedtok også at oppstart er utsatt til 2025 pga. behov for inndekning av økte flyktningutgifter

og bistand til Gaza i RNB 2024, jf. Innst. 447 S (2023–2024) og Prop. 104 S (2023–2024), men arbeidet med etableringen fortsatte i 2024.

Det har vist seg å være behov for unntak, justeringer og presiseringer fra krav i økonomireglementet. Utenriksdepartementet har på vegne av Norad søkt Direktoratet for forvaltning og økonomistyring (DFØ) om dette. DFØ innvilget enkelte unntak og vurderte samtidig at følgende fire unntak, to justeringer og to presiseringer legges frem for Stortinget.

De fire unntakene gjelder unntak fra kapittel 8 i Bestemmelser om økonomistyring i staten, herunder unntak fra kravene om selvfinansierende ordning, forskuddsvis betaling av garantipremier, simpel kausjon og pro-rata risikodeling. Det presiseres at alle tap som overstiger tapsavsetningen og de innbetalte garantipremiene, skal i sin helhet dekkes over bistandsbudsjettet. For unntaket fra pro-rata risikodeling, presiseres det at behovet for førstetapsfasiliteter løpende vurderes i pilotfasen, og samlet kan de ikke utgjøre mer enn 10 pst. av garantiordningens totale ramme. Beskrivelsen av ordningen justeres også slik at det åpnes for at prosjekter kan motta annen statlig støtte og at statens garantiansvar normalt begrenses til maksimalt 50 pst. av tapene.

For at ordningen skal oppnå formålet om økte investeringer i fornybar energi samt samfinansiering gjennom multilaterale utviklingsbanker, er overnevnte unntak og justeringer nødvendige. Med disse endringene vil regjeringen sikre en god risikohåndtering av garantiordningen samtidig som ordningens formål ivaretas. Norad som forvalter av ordningen, er overordnet ansvarlig for risikovurdering og Norfund skal bidra inn i dette arbeidet.

Rapport 2023

Tilgang til pålitelig, bærekraftig og moderne energi til en overkommelig pris er økt og klimautslipp fra energisektoren er redusert

Norge støtter Verdensbankens program for styresett og kapasitetsbygging i energisektoren (Energy Sector Management Assistanse Program – ESMAP) for utvikling av kunnskapsgrunnlag for Verdensbankens utlånsvirksomhet til energiprojekter. Norsk støtte gikk bl.a. til tilgang til strøm, ren matlaging, vannkraft, utfasing av kull, energilagring, garantier og utvikling av regional krafthandel i Afrika. I 2023 bidro ESMAP med kunnskapsgrunnlag for energirelatert finansiering fra Verdensbanken på 12,3 mrd. USD. Dette bidro til å gi åtte millioner mennesker tilgang til strøm.

Norsk støtte til Afrikabankens fond for bærekraftig energi (The Sustainable Energy Fund for Africa – SEFA) bidrar til å bygge ut både nettbasert og desentralisert elektrisitet i Afrika, i tillegg til å styrke lokal og nasjonal kompetanse på fornybar energi. SEFA har i 2023 bidratt til installasjon av 44 MW fornybar energi av total installert kapasitet på ca. 720 MW i Gabon (kilde: IRENA), utslippsreduksjoner på over 1 million tonn CO₂-ekvivalenter årlig, og nær 1 million nye koblinger til strømmettet. Ett konkret prosjekt eksempel under utvikling med byggestart i 2023, er vannkraftverket Kingulé i Gabon som vil produsere 34 MW strøm når det står ferdig i 2025. SEFAs investering i kokeovnsprodusenten Burn og mikrofinansieringsbanken Sumac bidro til at Burn produserer 4-5 millioner energieffektive ovner årlig som gir lave utslipp. Hovedmarkedet er Afrika sør for Sahara. Bruk av slike ovner reduserer sykdom og dødelighet fra innendørs luftforurensning, reduserer avskoging og sparer kvinner og barn for mye tid brukt til innsamling av brensel til matlaging.

Gjennom støtte til alliansen Clean Cooking Alliance har Norge bidratt til å øke kunnskapen om hva manglende tilgang til moderne energi for matlaging betyr for helse, klima og økonomi. Framover vil samarbeidet med aktører som arbeider direkte med bedrifter som tilbyr moderne energiløsninger styrkes, bl.a. de nordiske finansieringsinstitusjonene Nefco og Nordic Development Fund. Nefcos finansieringsmekanisme for moderne matlaging inngikk i 2023 ni kontrakter for tilskudd og resultatbasert finansiering til tilbydere av rene kokeovner. Det er forventet at 3,1 millioner mennesker får tilgang til kokeovnsløsninger basert på elektrisitet og biobrensel gjennom disse prosjektene. Ettersom det i stor grad er kvinner som står for matlagingen, er dette et viktig tiltak for bedre kvinnehelse og redusert barne-dødelighet, samt at klimagassutslipp blir redusert.

Norge støtter flergiverpartnerskapet for energitilgang Energizing Development (EnDev) gjennom det tyske bistandsorganet (GIZ). EnDev fremmer ren matlaging og tilgang til elektrisitet ved å støtte etablering av markeder for sollanterner og fremme energieffektiv energibruk. Resultatene er gode. I 2023 bidro EnDev til at 2,9 millioner mennesker, 2 390 offentlige institusjoner som skoler og helseklinikker og 13 000 små og mellomstore bedrifter fikk tilgang på moderne energi. EnDevs arbeid bidrar til å redusere utslipp med ca. 2,75 millioner tonn CO₂-ekvivalenter årlig.

Gjennom tilskuddsordningen for bedriftsstøtte delfinansierer Norge forundersøkelser og pro-

sjektutvikling for fornybare energiprojekter. Dette reduserer investorers risiko i tidlig prosjekt-fase og bidrar til å øke private investeringer i krevende markeder. Det norske fornybarselskapet Scatecs utvikling av tre solkraftverk på til sammen 150 MW i Sukkur i Pakistan er ett av tiltakene som mottok støtte som bidro til å redusere finansieringskostnadene og utløse investeringen. Kraftverkene ble bygget i 2023 og leverer strøm til det statlige strømselskapet gjennom en 25-års kraftkjøpsavtale. I Pakistan kommer en betydelig andel av energiforsyningen fra olje og gass, og 40 millioner mennesker lever uten tilgang på strøm. Kraftverket er derfor viktig for å øke strømtilgangen og vise potensialet for solkraft. Prosjektet vil bidra til årlige utslippsreduksjoner på ca. 100 000 CO₂-ekvivalenter.

Stortinget vedtok i 2019 en garantisatsing for fornybar energi med en ramme på 1,5 mrd. kroner som ble videreført og styrket i 2021–2022. Satsingen gjennomføres gjennom avtaler med Verdensbankgruppens multilaterale investerings-selskap (The Multilateral Investment Guarantee Agency – MIGA) og det afrikanske handels- og investerings-selskapet (African Trade & Investment Development Insurance – ATIDI). Subsidie-støtte til garanti- og risikopremier for fornybare energiprojekter gis også gjennom den søknadsbaserte bedriftsstøtteordningen som forvaltes av Norad. Garantisatsingen har foreløpig ført til et begrenset antall garantier utstedt. Dette skyldes bl.a. krevende investeringsklima de siste årene, spesielt i Afrika sør for Sahara. MIGA har likevel utstedt garantier til to solkraftprosjekter i Afrika i 2023. Under FN's klimatoppmøte i desember 2023 ble det annonsert at ATIDI vil utstede en likviditetsgaranti for et 20 MW solkraftverk i Uganda.

Ikke all norsk støtte til tidlig fase prosjektutvikling leder til investeringer. Norad inngikk i 2022 avtale med Scatec om støtte til utvikling av vannkraftverk i Gabon og Guinea. Scatec bestemte i 2023 å ikke gå videre med prosjektene. Ettersom midlene fra ordningen er relativt små i forhold til totale investeringer er dette likevel et effektivt virkemiddel for å utløse finansiering, så lenge noen prosjekter over tid faktisk realiseres.

Med norsk samarbeid og støtte til GIZ sitt program Globale Energy Transition Program (GET.pro) tilbys finansiell rådgivning til energibedrifter i etableringsfasen og til myndighetene i samarbeidsland, for å bedre rammebetingelsene for investeringer i energisektoren. I 2023 bidro GET.pro til å mobilisere 70 mill. euro i investeringer til 19 bedrifter og prosjekter. Disse investeringene vil resultere i utbygging av fornybar energi,

og er forventet å gi energitilgang til 280 000 mennesker og føre til unngåtte klimagassutslipp estimert til 283 000 tonn CO₂-ekvivalenter årlig.

Norsk støtte til FNs utviklingsprogram (UNDP) i Nepal har bidratt til rehabilitering av fire mindre kraftverk (ferdigstilt våren 2024). Det er forventet at 1 885 fattige husholdninger vil ha tilgang til elektrisitet i 2024 som følge av dette. Elektrisitet fra kraftverkene brukes til å pumpe vann til høyereliggende områder for matproduksjon. Det har vært opplæring av kvinnegrupper i landet med fokus på lokalt produsert skolemat som bidrar til økte inntekter for lokale bønder. Norge støttet også det regionale kunnskapssenteret for klima, miljø og utvikling, «International Centre for Integrated Mountain Development» sitt arbeid i Nepal og himalayaregionen med utarbeidelse av en digital plattform, som viser hvordan elektrisitet fra mikrokraftverk kan brukes til vanning. Dette vil kunne erstatte bruk av dieselpumper og dermed redusere klimautslipp og bidra til økt matsikkerhet.

Norsk støtte til Rural Energy Agency sitt energiprogram i det sør-østlige Tanzania har vært viktig for å kunne bistå myndighetene med landsbyelektrifisering, nyttig bruk av strøm for jobbskaping og energi for ren matlaging til fattig husholdninger. Avtalen ble inngått i siste halvår 2023, og det er for tidlig å tallfeste resultater.

Norge har bidratt med delfinansiering av en ny høyspentlinje som forbinder strømmettene til Mosambik og Malawi. Den muliggjør overføring av fornybar kraft mellom landene, særlig i tørre perioder hvor Malawi har underskudd og Mosambik har overskudd av vannkraft. Prosjektet forventes ferdigstilt i 2024. Midlene inngår i et investeringsfond forvaltet av Verdensbanken.

Budsjett 2025

Det foreslås bevilget 1 019,4 mill. kroner for 2025. Av bevilgningen foreslås det en tapsavsetning på 375 mill. kroner i 2025 til den statlige garantiordningen for fornybar energi i utviklingsland, jf. forslag til garantifullmakt på 5 mrd. kroner i romertall XV.

Post 75 Norfund – risikokapital

Bevilgningen dekker risikokapital for den årlige tilførselen av investeringskapital til Statens investeringsfond for næringsvirksomhet i utviklingsland (Norfund). Denne utgjør 25 pst. av total kapi-

taltilførsel. Midler utover dette tilføres ordningen for prosjektutvikling og risikoavlastning (Frontier Facility), som bidrar til at Norfund skal kunne øke sine investeringer i de minst utviklede landene der kapitalmarkedene er umodne. For mål, prioriteringer og bevilgningsforslag for 2025, samt rapportering for 2023, vises det til samlet omtale under post 95 *Norfund – grunnfondskapital ved investeringer i utviklingsland*.

Post 76 Norfund klimainvesteringsfond – risikokapital

Bevilgningen dekker risikokapital for Klimainvesteringsfondet. Denne utgjør 25 pst. av total kapitaltilførsel til Klimainvesteringsfondet.

For mål, prioriteringer, rapportering og bevilgningsforslag for 2025 vises det til omtale under post 96 *Norfund klimainvesteringsfond – kapitalinnskudd*.

Post 95 Norfund – grunnfondskapital ved investeringer i utviklingsland

Bevilgningen dekker grunnfondskapital for den årlige tilførselen av ny investeringskapital til utviklingsmandatet til Statens investeringsfond for næringsvirksomhet i utviklingsland (Norfund). Norfund bidrar til utvikling av lønnsomme virksomheter innenfor sektorene fornybar energi, finans, grønn infrastruktur og vekstkraftige bedrifter. I tillegg til dette forvalter Norfund også Klimainvesteringsfondet, jf. omtale under post 76 og 96.

Mål 2025

Bevilgningen skal støtte opp under bærekraftsmål 1 – Utrydde alle former for fattigdom, bærekraftsmål 7 – Sikre tilgang til pålitelig, bærekraftig og moderne energi til en overkommelig pris, bærekraftsmål 8 – Fremme varig, inkluderende og bærekraftig økonomisk vekst, full sysselsetting og anstendig arbeid for alle og bærekraftsmål 9 – Bygge robust infrastruktur, fremme inkluderende og bærekraftig industrialisering og bidra til innovasjon.

Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål:

- Det er skapt bærekraftig økonomisk utvikling og anstendige arbeidsplasser i fattige land gjennom bevaring og utvikling av lønnsomme bedrifter.
- Det er investert i land med umodne kapitalmarkeder.

Prioriteringer 2025

Norfunds prioriteringer er langsiktige, utmeislet i fondsvedtektene og presisert i Norfunds strategi. Norfund skal prioritere Afrika sør for Sahara og de minst utviklede landene med investeringer som gir høy utviklingseffekt. Norfund investerer i henhold til sin strategi for perioden 2023–2026 innenfor de fire forretningsområdene fornybar energi, grønn infrastruktur, vekstkraftige virksomheter og finans.

Langtidseffektene av covid-19 og de globale konsekvensene av Russlands krig mot Ukraina har bidratt til fortsatt makroøkonomisk ustabilitet. Rentenivåene holdt seg høye i 2023 og i flere av landene Norfund investerer i har gjeldsbyrden økt gjennom året. Utfordringene med å betjene gjelden har bidratt til problemer med betalingsbalansen for mange land, med negative konsekvenser for valutakurser og bedrifters tilgang til valuta.

I en tid med økte behov og lavere investeringer i lavinntektsland blir utviklingsfinansieringsinstitusjoner som Norfund desto viktigere. Mer usikkerhet i de globale markedene kan føre til at færre investorer er villige til å ta den ekstra risikoen som er assosiert med Norfunds markeder. Norfund skal virke motsyklisk ved å bidra med risikokapital som trekker andre investorer med seg.

Rapport 2023

Det er skapt økonomisk utvikling og bærekraftige arbeidsplasser i fattige land gjennom bevaring og utvikling av lønnsomme bedrifter

Norfunds investeringer bidrar direkte til oppnåelse av FN's bærekraftsmål. Ved utgangen av 2023 var det totalt 625 000 personer som var sysselsatt i Norfunds porteføljeselskaper. 64 pst. av disse var i Afrika og 27 pst. var i de minst utviklede landene. Kvinner utgjorde 38 pst. av de sysselsatte og unge under 25 år utgjorde 19 pst. Netto ble det skapt 37 000 nye jobber i Norfunds porteføljeselskaper i løpet av 2023. Det tilsvarer en økning på 9 pst. sammenlignet med 2022, hvorav flesteparten var i Afrika. Selskapene i Norfunds portefølje betalte til sammen 32,7 mrd. kroner i skatter og avgifter, hvorav 21 mrd. kroner ble betalt i Afrika.

Norfund setter ambisjoner per investeringsområde i sine strategier. 2023 var første år i Norfunds nye strategiperiode 2023–2026. Norfund forventer ikke lineær vekst for resultatene per ambisjon gjennom strategiperioden, og det er ikke overraskende at resultatene for 2023 varierer mellom investeringsområdene.

Resultatene for investeringsområdet *Fornybar energi* for 2023 ligger noe bak Norfunds ambisjon om å bidra til at 6,5 millioner nye husholdninger får tilgang til elektrisitet (resultat for 2023 ble 420 000 husholdninger) og finansiering av 6,5 GW ny kapasitet (resultat for 2023 ble 0,56 GW) innen 2026. *Finansinstitusjoner* leverte resultater i tråd med ambisjonen for 2026 hvor Norfund skal bidra til 40 millioner nye bankkunder (resultat for 2023 var 11,5 millioner nye kunder) og økt utlån fra de lokale bankene med 280 mrd. kroner (resultat for 2023 var 56 mrd. kroner i økt utlån). *Vekstkraftige virksomheter* ligger godt an til å levere i tråd med ambisjonene for 2026 om å bidra til 3 mrd. kroner i økte inntekter i porteføljeselskapene innen investeringsområdet (resultat for 2023 ble 1,7 mrd. kroner i økte inntekter) og skape 10 000 nye jobber (resultat for 2023 ble 9 000 nye jobber). Selskapene i Norfunds fondsportefølje har ambisjon om å bidra til 16 mrd. kroner i økte inntekter i porteføljeselskapene (resultat for 2023 ble 5,4 mrd. kroner i økte inntekter) og skape 70 000 nye jobber (resultat for 2023 ble 9 700 nye jobber), begge innen 2026.

Alle tallene for utviklingseffekter viser totaleffekten av Norfunds porteføljeselskaper og tar ikke hensyn til størrelsen på Norfunds eierandel.

I 2023 leverte utviklingsmandatet (Norfunds portefølje utenom Klimainvesteringsfondet) en beregnet avkastning målt ved IRR (internrente) på 1,8 pst. målt i investeringsvaluta og 4,1 pst. målt i norske kroner. Siden oppstarten i 1997 har porteføljen hatt en IRR på 4,9 pst. målt i investeringsvaluta og 7,9 pst. målt i norske kroner. Avkastningen for 2023 ligger vesentlig under historisk gjennomsnitt, primært grunnet lavere avkastning på fornybar energi, drevet av høyere kapitalkostnader. Det er likevel en akseptabel avkastning gitt turbulente markeder i 2023 og porteføljen har overordnet en avkastning som er i tråd med forventningene. Ved utgangen av 2023 var avtalefestet portefølje på 32,5 mrd. kroner. 4,9 mrd. kroner ble avtalefestet i 2023.

Det er investert i land med umodne kapitalmarkeder

Norfund prioriterer investeringer i land med begrenset tilgang på kapital, og da særlig de minst utviklede land (MUL) og land i Afrika sør for Sahara. Disse investeringene er hovedsakelig i egenkapital. Investeringer i MUL utgjorde 38 pst. av porteføljen ved utgangen av 2023, mens investeringer i Afrika sør for Sahara utgjorde 64 pst. av porteføljen. Egenkapitalinvesteringer utgjorde 71 pst. av porteføljen ved årsslutt.

Det er et sammensatt risikobilde som må tas hensyn til ved investeringer i disse markedene. I takt med organisasjonens vekst har Norfund opprettholdt et fokus på styrking av systemer og prosesser for risikostyring.

Budsjett 2025

Det foreslås bevilget 1 678,2 mill. kroner for 2025, fordelt med 438,3 mill. kroner på post 75 *Norfund – risikokapital* og 1 239,9 mill. kroner på post 95 *Norfund – grunnfondskapital ved investeringer i utviklingsland*.

Post 96 Norfund klimainvesteringsfond – kapitalinnskudd

Bevilgningen dekker den årlige tilførselen av ny investeringskapital til Klimainvesteringsfondet, som ble opprettet i 2022 og forvaltes av Norfund. Klimainvesteringsfondet er et viktig bidrag til Norges forpliktelse etter Parisavtalen om å bidra, sammen med andre industriland, til å mobilisere 100 mrd. USD årlig til klimainvesteringer i utviklingsland.

Klimainvesteringsfondet skal bidra til å redusere eller unngå klimagassutslipp ved å finansiere utbygging av fornybar energi i utviklingsland som har store utslipp fra fossil kraftproduksjon, særlig kullkraft. Fondet skal utløse investeringer som ellers ikke ville blitt realisert og yte risikoavlastende kapital. Fondet benytter egnede finansielle virkemidler som egenkapital, lån og garantier mv. for å nå dette formålet. Investeringene foretas på kommersielt grunnlag innenfor de rammer som følger av mandatet og instruksjonen for forvaltningen av fondet. I tillegg til bevilgningen over statsbudsjettet overfører Norfund om lag 1 mrd. kroner årlig til fondet fra sin overskuddskapital i perioden 2022–2026, til sammen 5 mrd. kroner i løpet av perioden.

Mål 2025

Bevilgningen skal støtte opp under bærekraftsmål 13 – Handle umiddelbart for å bekjempe klimaendringene og konsekvensene av dem, bærekraftsmål 7 – Sikre tilgang til pålitelig, bærekraftig og moderne energi til en overkommelig pris, og bærekraftsmål 8 – Fremme varig, inkluderende og bærekraftig økonomisk vekst, full sysselsetting og anstendig arbeide for alle.

Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål:

- Klimagassutslipp fra energisektoren i utviklingsland er redusert eller unngått.
- Tilgangen til pålitelig, bærekraftig og moderne fornybar energi i utviklingsland til en overkommelig pris er økt.
- Økonomisk utvikling i fattige land er i enda større grad basert på fornybar energi.

Prioriteringer 2025

Klimainvesteringsfondets investeringer gjøres i fornybar energi, samt utvalgte tilknyttede teknologier som lagring og kraftoverføring. For å oppfylle fondets mandat utnytter Norfund viktige synergier med sitt ordinære utviklingsmandat, herunder den investerings- og markedskompetansen som Norfund over tid har opparbeidet innen fornybar energi. Med mandatet for Klimainvesteringsfondet vil Norfund øke sine fornybare energiinvesteringer i kull-intensive utviklingsland.

Rapport 2023

Klimainvesteringsfondet ble opprettet i 2022. I 2023 leverte fondet en beregnet avkastning målt ved IRR (internrente) på 21,9 pst. målt i investeringsvaluta og 17,8 pst. målt i kroner. Siden oppstart har porteføljen hatt en IRR på 24,4 pst. målt i investeringsvaluta og 20,4 pst. målt i kroner. Disse høye avkastningstallene må ses i lys av at fondet er relativt nytt med fortsatt få investeringer og ingen salg ut av selskaper det er investert i.

Ved utgangen av 2023 var avtalefestet portefølje på 3,8 mrd. kroner. Dette er noe lavere enn forventet. Klimainvesteringsfondets investeringer bidrar direkte til FNs bærekraftsmål.

Klimagassutslipp fra energisektoren i utviklingsland er redusert eller unngått.

For 2023 bidro Norfunds nye kommitteringer til finansiering av 4 244 MW fornybar energi og til forhåndsestimerte unngåtte klimagassutslipp på 8,5 millioner tonn klimagassutslipp årlig. Det tilsvarer en sjettedel av Norges årlige utslipp. I tillegg investerte Norfund i et overføringsnettprosjekt som vil koble flere vindkraftverk til det nasjonale strømmettet med estimerte unngåtte utslipp på 5,8 millioner tonn CO₂ årlig. Resultatene for 2023 viser at Klimainvesteringsfondet ligger an til å overoppfylle sine ambisjoner for strategiperioden (2022–2026) om å finansiere 9 GW ny fornybar energi og bidra til 14 millioner tonn unngåtte klimagassutslipp årlig.

Tilgangen til pålitelig, bærekraftig og moderne fornybar energi i utviklingsland til en overkommelig pris er økt.

I 2023 produserte kraftverkene i Klimainvesteringsfondets portefølje 5 665 TWh fornybar energi. Totalt er 2,2 GW allerede installert og i drift og ytterligere 1,6 GW er under bygging. Kraften selges på markedsmessige vilkår, enten direkte til kunde, eller gjennom langsiktige kraftkjøpsavtaler med nettselskaper.

Økonomisk utvikling i fattige land er i enda større grad basert på fornybar energi til en overkommelig pris

Landene i Klimainvesteringsfondets portefølje kjennetegnes ved at de har udekte energibehov og en høy fossil energiandel. Investeringene til

Klimainvesteringsfondet bidrar til at en større andel av landenes voksende energibehov møtes av fornybar energi.

Ved utgangen av 2023 var Klimainvesteringsfondet investert direkte i selskaper og prosjekter som bygger ut fornybar energi i India, Sri Lanka og Sør-Afrika. Klimainvesteringsfondet er i tillegg indirekte investert i Filippinene, Indonesia og Vietnam gjennom en fondsinvestering.

Budsjett 2025

Det foreslås bevilget 1 000 mill. kroner for 2025, fordelt med 250 mill. kroner på post 76 *Norfund klimainvesteringsfond – risikokapital* og 750 mill. kroner på post 96 *Norfund klimainvesteringsfond – kapitalinnskudd*.

Kap. 163 Klima, miljø og hav

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025
70	Miljø og klima, <i>kan overføres</i>	1 795 219	1 744 431	1 843 811
71	Bærekraftige hav og tiltak mot marin forsøpling, <i>kan overføres</i>	204 878	282 100	282 100
	Sum kap. 163	2 000 097	2 026 531	2 125 911

Klimaendringene er en av de største truslene mot menneskeheten, med ødeleggende konsekvenser for mennesker, miljø og utvikling. Klimarelatert ekstremvær truer levebrødet til millioner av mennesker. Effektene av global oppvarming rammer de fattigste landene hardest. Gapet mellom det som gjøres og det som er nødvendig for å sikre framtiden til klimasårbare land øker. Derfor ønsker utviklingsland økt støtte til klimatilpasning og håndtering av tap og skade knyttet til klimaendringene. Regjeringen vil derfor fortsette arbeidet innen klimatilpasning og forebygging i tråd med klimatilpasningsstrategien *Klima, sult og sårbarhet* fra 2021. Tap av biologisk mangfold, forringede økosystemer og forurensing forverrer de negative følgene av klimaendringene ytterligere. Norge jobber derfor for å støtte internasjonalt miljøsamarbeid og oppfølgingen av det globale Kunming-Montreal rammeverket for naturmangfold, ofte omtalt som Naturavtalen, bl.a. gjennom målrettede bistandstiltak. Norsk klimafinansiering til utviklingsland skal innrettes slik at den bidrar til

at utviklingslandene når målene sine under Parisavtalen. Under klimaforhandlingene i Glasgow i 2021 annonserte Norge en dobling av klimafinansieringen til 14 mrd. kroner årlig senest i 2026, inkludert mobilisering av privat kapital. Innenfor dette målet skal støtten til klimatilpasning minst tredobles. Bevilgningene under dette kapittelet bidrar til å nå dette målet. I tillegg er det flere andre poster på bistandsbudsjettet som bidrar til det totale anslaget for norsk klimafinansiering, inkludert Klima- og skoginitiativet under Klima- og miljødepartementet.

I 2023 var Norges klimafinansiering på om lag 16,6 mrd. kroner. Det tas forbehold om at det kan komme oppdateringer eller justering av tallene. Norsk klimafinansiering til utviklingsland er sammensatt av offentlig klimafinansiering og privat klimafinansiering mobilisert av offentlige midler. Klimafinansieringen beregnes etterskuddsvis, så derfor kan ikke totaltallet for norsk klimafinansiering leses direkte ut av forslaget til statsbudsjett. Mobilisert privat kapital vil variere fra år til år.

Derfor er det ingen garanti for at vi når måltallet på 14 mrd. kroner til neste år.

Regjeringen styrket satsingen på klimatilpasning i 2023, og nådde nivået på tredoblingsmålet. Imidlertid skyldes mye av økningen i 2023 at en del av satsingen på matsikkerhet i den ettårige ekstrabevilgningen til utviklingsland som er særlig rammet av krigens ringvirkninger i Prop 44S om Nansen-programmet for Ukraina også regnes som klimatilpasning. Regjeringen foreslår derfor en betydelig økning i støtten til klimatilpasning neste år for at Norge skal nå målet innen utgangen av 2026.

Konsekvensene av klimaendringer, forurensing og overfiske på havet skaper store utfordringer for samfunn globalt og for livet i havet. Norge arbeider bl.a. gjennom det det norskledede internasjonale Høynivåpanelet for en bærekraftig havøkonomi for økt internasjonal forståelse for at havet også kan bidra med mange av løsningene på globale utfordringer som tilgang på fornybar energi, naturbaserte klimaløsninger, økt matsikkerhet og verdiskaping. I arbeidet for bærekraftige verdenshav vil regjeringen gjøre bruk av norsk kompetanse og ressurser, og slik bidra til gode løsninger som tar hensyn til miljø, og skaper aktivitet og arbeidsplasser.

Marin forsøpling er et av de raskest voksende miljøproblemer verden står overfor. Regjeringen vil fortsette å lede an i innsatsen for å stanse plastforurensing i havet, bl.a. gjennom forhandlingene om en rettslig bindende global avtale mot plastforurensing og marin forsøpling. Bistandsprogrammet mot marin forsøpling videreføres for en ny periode i 2025–2028.

Post 70 Miljø og klima, kan overføres

Bevilgningen dekker støtte til klima- og miljøinnsatser. Dette inkluderer tiltak som bidrar til gjennomføring av Parisavtalen, bærekraftsmålene, internasjonale miljøavtaler og -prosesser, den globale Naturavtalen og Sendai-rammeverket for forebygging av klima- og naturkatastrofer.

Mål 2025

Bevilgningen skal støtte opp under bærekraftsmål 13 – Handle umiddelbart for å bekjempe klimaendringene og konsekvensene av dem, og bærekraftsmål 15 – Beskytte, gjenopprette og fremme bærekraftig bruk av økosystemer, sikre bærekraftig skogforvaltning, bekjempe ørkenspredning, stanse og reversere landforringelse samt stanse tap av artsmangfold.

Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål:

- Miljøet er bedre beskyttet.
- Utslippene av klimagasser er begrenset.
- Tilpasningen til konsekvensene av klimaendringer er forbedret.
- Motstandsdyktighet mot klimarelaterte naturkatastrofer er styrket.

Prioriteringer 2025

Norsk innsats skal hovedsakelig gå til finansiering av en klimarobust utvikling gjennom tiltak for klimatilpasning, forebygging av klimarelaterte katastrofer og utslippsreduksjoner i utviklingsland. Bevilgningen skal bidra til å skape resultater gjennom å nå målene på klimatilpasning og forebygging i tråd med strategien *Klima, sult og sårbarhet* (2021), jf. Glasgow-forpliktelsen om å minst tredoble støtten til klimatilpasning. Dette inkluderer støtte til å håndtere tap og skade som følger av klimaendringene. Norge annonserte støtte på 270 mill. kroner til det nye fondet for tap og skade på klimatoppmøtet COP28 i desember 2023, og vil også i 2025 arbeide for at innsatsen for å forebygge og håndtere klimarelatert tap og skade styrkes, bl.a. gjennom at Norge har fått en plass i styret til det nye fondet.

Støtten til sentrale finansieringsmekanismer under de globale klima- og miljøavtalene vil videreføres. Klimatilpasning henger ofte tett sammen med matsikkerhet og tiltak under posten må også ses i sammenheng med oppfølgingen av strategien *Kraftsamling mot svolt – ein politikk for auka sjølvforsyning* (2022), jf. omtale under kap. 162 *Næringsutvikling, matsystemer og fornybar energi*, post 71 *Matsikkerhet, fisk og landbruk*. I tillegg vil regjeringen støtte internasjonalt miljø samarbeid, inkludert gjennomføring av internasjonale miljøavtaler og Det globale rammeverket for naturmangfold.

Rapport 2023

Miljøet er bedre beskyttet

Den globale miljøfasiliteten (GEF) er vår største partner på miljøfeltet, og Norge har forpliktet seg til et samlet bidrag til GEF på 780 mill. kroner for fireårsperioden 2022–2025. GEF er en viktig global aktør i arbeidet med biodiversitet, klimaendringer, landforvaltning, internasjonale farvann og kjemikalier og avfall. I tillegg bidro Norge med 100 mill. kroner til fondet for de minst utviklede landene under GEF som skal brukes på klimatilpasning. I 2023 var Norge den største giveren av ikke-øremerkede midler til GEF.

For rapporteringsperioden 2022–2023 ble GEF-midler bl.a. brukt på forbedret forvaltning og restaurering av store landområder og nye verneområder. Et eksempel er gjenopprettelse av økologiske sammenhengende områder i Tsjad der mer enn 130 lokalsamfunn fikk opplæring i skogrestaurering og bærekraftig naturressursbruk. Likestilling og hensynet til kvinners rettigheter er en forutsetning for prosjektgodkjenning i GEF. GEF rapporterte at 42 pst. av prosjektene inkluderte urfolk og 75 pst. inkluderte sivilsamfunn og privat sektor.

I 2023 bisto FNs utviklingsprogram (UNDP) og FNs miljøprogram (UNEP) 138 land med å utvikle nasjonale handlingsplaner for bevaring av naturmangfold. Det har vært et tydelig fokus på inkludering av kvinner i disse prosessene. Norge støttet tiltak for å sikre en god forvaltning av genetisk materiale fra naturen, herunder å sørge for en rettferdig fordeling av disse godene, noe som er viktig for å bevare naturmangfold. Norge økte støtten til UNDPs program BIOFIN som veileder land i å utvikle og gjennomføre finansieringsplaner og finansieringsløsninger for naturmangfold. BIOFIN rapporterer at landene som har gjennomført planene, har generert opptil 20 kroner ekstra per bistandskrone i nasjonal finansiering for å støtte opp om naturmangfold.

Norge støttet flere utviklingslands oppdatering og gjennomføring av nasjonale handlingsplaner for naturmangfold under Kunming-Montreal rammeverket for naturmangfold (den globale Naturavtalen) som ble vedtatt i 2022.

Utslippene av klimagasser er begrenset

Det grønne klimafondet (GCF) under Parisavtalen er hovedkanal for norsk multilateral klimafinansiering. Samlet norsk bidrag til GCF for påfyllingsperioden 2020–2023 var 3,2 mrd. kroner. I 2023 godkjente fondet 34 nye prosjekter og programmer som til sammen vil få 2,1 mrd. USD i finansiering fra GCF. Eksempler på godkjente prosjekter i 2023 er flomsikring og klimatilpasning i Haiti, finansiering av fornybar energi i de fattigste landene i Afrika, bedre værvarslingsystemer i Senegal og investeringer i bærekraftige verdikjeder i tropiske skogland.

I 2020–2023 lyktes GCF med å forbedre tilgangen til fondet for lokale aktører og øke mobilisert privat kapital. Prosjektene finansiert i denne perioden er forventet å bidra til å redusere 265 millioner tonn CO₂-ekvivalenter og at 155 millioner mennesker blir bedre beskyttet gjennom klimatilpasningstiltak. Et eksempel er støtte til lokalt

ledet klimatilpasning på Vanuatu, hvor GCF støtter 90 000 innbyggere i 29 utsatte lokalsamfunn med klimarobust jordbruk og fiskeri samt bedre kapasitet til å håndtere klimarelaterte katastrofer.

Det er fremdeles forbedringspotensial, men fondets behandlingstid og effektivitet har blitt bedre. Norge arbeider gjennom sin styreplass i GCF bl.a. for ytterligere effektivisering av fondet og fortsatt styrket satsing på klimatilpasning. Høsten 2023 annonserte Norge en videreføring av støtten til GCF på 800 mill. kroner for påfyllingsperioden 2024–2027, jf. romertall VI. I 2025 dekkes 700 mill. kroner under denne posten og Klima- og miljødepartementet bidrar med 100 mill. kroner til GCF.

Støtte ble gitt til NDC-P (Nationally Determined Contribution Partnership) som er et partnerskap av medlemsland og utviklingsorganisasjoner som støtter land med gjennomføring og oppdatering av sine klimamål (NDC) under Parisavtalen. Videre støtter partnerskapet land med gjennomføring og utvikling av lands tilpasningsplaner og lavutslippsplaner som også er forankret i FNs klimakonvensjon og Parisavtalen. NDC-P viser god fremgang i rapportering av reduserte utslipp hos medlemslandene, samt en bedring i tilpasningsevne og robusthet, men har møtt på utfordringer i å mobilisere tilstrekkelig kapital til de klimatilpasningstiltakene utviklingslandene har identifisert.

Tilpasningen til konsekvensene av klimaendringer er forbedret

Norsk støtte til Tilpasningsfondet var på 118,8 mill. kroner i 2023. Tilpasningsfondet skal bidra til at Parisavtalens mål om effektiv klimatilpasning nås. Fondets resultatrammeverk måler antall støttemottakere og systemer for tidlig varsling, utvikling av ny politikk for klimatilpasning, og vern av areal og kystlinje. Fondets styre godkjente 15 nye prosjekter i 2023, med en ramme på tilsammen 114,2 mill. USD. Resultatindikatorene viste mest framgang for indirekte støttemottakere og ivaretagelse av leveområder.

Gjennom Det globale sentret for klimatilpasning (GCA) støtter Norge også initiativet Africa Adaptation Acceleration Program (AAP), som gjennomføres sammen med Afrikabanken. Dette ble lansert av afrikanske politiske ledere i 2021 som svar på flere av klimautfordringene. Programmet omfatter bl.a. matsikkerhet, klimatilpasning og innovative finansielle initiativ. Støtten bidro i 2023 til inkludering av GCAs klimatilpasningsløsninger i 40 investeringsprosjekter verdt 8,4 mrd. USD i Afrika. GCA anslår at dette forventes

direkte og indirekte å støtte over 57 millioner mennesker til å bli mer motstandsdyktige mot klimaendringer, samt bidra med klimatilpassningsstøtte til over 709 000 arbeidsplasser i Afrika sør for Sahara.

Tilgang til pålitelige vær- og klimatjenester gir småbønder mulighet til å ta informerte valg basert på værvarsler og prognoser. Dermed kan de bedre vurdere valg av riktige frøsorter og tidspunkt for planting, gjødsling og innhøsting. I 2023 startet et prosjekt for å støtte småskala bønder og lokalsamfunn i Etiopia og Malawi. Prosjektet gjennomføres av et konsortium bestående av Flyktningshjelpens beredskapsstyrker (NORCAP), Utviklingsfondet, NORCE, Chr. Michelsens Institutt og Norges miljø- og biovitenskapelige universitet (NMBU).

Utviklingslands kapasitet til å planlegge og gjennomføre klima- og miljøpolitikk er sentralt for å nå internasjonale klima- og miljømål. I 2023 inngikk Norge og Tanzania et nytt klimapartnerskap. Sentralt i partnerskapet er støtte til økt kapasitet, kunnskap og systemer til å gjennomføre klimapolitikk på sentralt og lokalt nivå. Hovedmålet er at Tanzania når klima- og miljømålene sine i tråd med Parisavtalen. Norge vil bl.a. øke samarbeidet innen matsystemer, klimatilpassning, vann, energi og blå økonomi. Det er også et mål å styrke synergier mellom eksisterende og nye klimarelevante programmer i Tanzania. Tilgang til lokalt forankret klimakunnskap er kritisk for å treffe gode og kostnadseffektive klimatiltak. Det ble i 2023 f.eks. inngått en femårig avtale om lokal klimaforskning via Tanzanias forskningsråd som finansierer forskning på klimatilpassning, inkludert klima og helse.

Motstandsdyktighet mot klimarelaterte naturkatastrofer er styrket.

Norge arbeidet hovedsakelig for å styrke motstandsdyktighet mot klimarelaterte katastrofer gjennom FNs kontor for katastroforebygging (UNDRR) og Verdensbankens fasilitet for katastroforebygging og gjenoppbygging (GFDRR).

Klimaendringene og naturkatastrofer treffer grupper ulikt. Kjønn, alder og funksjonsevne er blant faktorene som påvirker sårbarhet. Evakueringsplaner tar for eksempel ofte ikke hensyn til mennesker med funksjonsnedsettelse, noe som gjør dem særlig sårbare når en katastrofe inntreffer. Derfor er inkludering og likestilling viktige innsatsområder både for UNDRR og GFDRR. GFDRR gjennomførte bl.a. en regional studie i 2023 som så på utfordringene med å ivareta perso-

ner med funksjonsnedsettelse i katastroforebyggingsarbeidet i Stillehavsregionen.

I 2022–2023 støttet GFDRR 177 tiltak, med Afrika sør for Sahara som største mottakerområde. I Tanzania ble det gitt tilskudd for å løfte klimarisiko i byplanlegging og styrke urban infrastruktur. Naturbaserte løsninger inngår i dette arbeidet som et kostnadseffektivt alternativ til tradisjonell drenering og styrker byenes motstandskraft mot naturkatastrofer.

UNDRR arbeider for å styrke motstandskraft mot katastrofer på lokalt, nasjonalt, regionalt og globalt nivå. I 2023 arbeidet UNDRR for å styrke datasystemer for katastrofereduksjon, og som et resultat hadde 159 land tatt i bruk «Sendai Framework Monitor», det offisielle verktøyet for myndigheters framdriftsrapportering. Av disse landene hadde 69 land inndelt dataene etter kjønn, alder og funksjonsnedsettelse. UNDRR foretok en midtveisgjennomgang av Sendai-rammeverket i 2023. Som en del av dette arbeidet ble det publisert tematiske studier om risiko og motstandsdyktighet i det globale matsystemet, og om hvordan Sendai-rammeverket forholder seg til finanssystemer.

Budsjett 2025

Det foreslås bevilget 1 843,8 mill. kroner. Det er en økning på 99,4 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett for 2024. Bevilgningen økes med 100 mill. kroner til gjennomføring av klimatilpassningsstrategien *Klima, sult og sårbarhet* og er en del av en samlet økning til klimatilpassning på 380 mill. kroner i 2025, jf. omtale under kap. 162, post 71 *Matsikkerhet, fisk og landbruk* og kap. 172, post 71 *Regionale banker og fond*. I tillegg flyttes 0,6 mill. kroner i pliktig bidrag til Forøkningskonvensjonen til kap. 151, post 74 *Pliktige bidrag til FN-organisasjoner mv*.

Romertallsvedtak X, punkt 11 om at midler fra noen poster kan utbetales til avsetning for tap ved utlåns-, egenkapital- eller garantiinstrumenter hos tilskuddsmottaker er foreslått utvidet til å også omfatte denne posten. Dette skal kun prøves ut i begrenset omfang, resultatene vil vurderes før det eventuelt videreføres.

Post 71 Bærekraftige hav og tiltak mot marin forsøpling, kan overføres

Bevilgningen dekker tiltak for bærekraftige verdenshav, innsats mot internasjonal fiskerikriminalitet, grønn skipsfart og innsats for å forhindre og redusere marin forsøpling og plastforurensing.

Tiltak over posten skal fremme en kunnskapsbasert havforvaltning og styrke sammenhengen mellom bærekraftig bruk og beskyttelse av havet. Posten dekker også deler av det norske bidraget til det internasjonale Høynivåpanelet for en bærekraftig havøkonomi (Havpanelet). Den norske statsministeren har siden 2018 ledet Havpanelet sammen med Palaus president.

Havinnsatsen støtter opp om en rekke av bærekraftsmålene og finansieres over flere poster under bistandsbudsjettet, bl.a. under kap. 159 *Regionbevilgninger*. Kunnskapsprogrammet Hav for utvikling utgjør en viktig del av innsatsen for bærekraftige hav. Utveksling av kompetanse og erfaring mellom offentlige institusjoner i partnerland og Norge er kjernen i det faglige samarbeidet. Partnerskap med multilaterale organisasjoner, academia, bedrifter og sivilsamfunnsorganisasjoner spiller også viktige roller i det faglige samarbeidet og regionalt samarbeid er sentralt.

Mål 2025

Bevilgningen skal særlig støtte opp under bærekraftsmål 14 – Bevare og bruke hav og marine ressurser på en måte som fremmer bærekraftig utvikling. Arbeidet med å sikre bærekraftige hav støtter også opp under en rekke andre bærekraftsmål.

Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål:

- Havets ressurser er bærekraftig forvaltet og marine økosystemer er beskyttet.
- Marin forsøpling og plastforurensing i utviklingsland er redusert.
- Havrelaterte tiltak har bidratt til reduserte klimagassutslipp.
- Offentlig forvaltning innenfor relevante sektorer i samarbeidsland er styrket.

Prioriteringer 2025

Regjeringen vil sørge for at Norge leder an i det internasjonale klimaarbeidet på områder hvor vi har fortrinn og kan bidra til aktivitet og arbeidsplasser, som i innsatsen for bærekraftige verdenshav. Regjeringen vil fortsatt prioritere støtte til utviklingen av en bærekraftig havøkonomi i utviklingsland og videreføre arbeidet i det internasjonale Havpanelet.

Regjeringen vil fortsette støtten til kunnskapsprogrammet Hav for utvikling (Hfu). Det planlegges å utvide programmet med ytterligere to samarbeidsland, Ghana og Kenya. Institusjonssamarbeidene med Indonesia og Mosambik vil videreføres. Hfu er et sentralt bidrag til oppfølging av

hovedanbefalingen fra Havpanelet om å utvikle planer for bærekraftige hav for nasjonale havområder innen 2025 for panellandene og innen 2030 for øvrige kyststater.

Bistandsprogrammet mot marin forsøpling og plastforurensing videreføres i perioden 2025–2028. Programmet arbeider bl.a. for å forhindre marin forsøpling og mikroplast i havet. Støtte til bedre avfallshåndtering og opprydning av plastavfall i samarbeidsland er sentralt i programmet og programmet arbeider for å involvere privat sektor sterkere i innsatsen. Programmet støtter opp om Norges rolle i forbindelse med den globale avtalen mot plastforurensing.

Innsats for reduserte klimautslipp fra havsektorer, herunder utvikling av grønn skipsfart i utviklingsland, vil videreføres. Arbeidet mot internasjonal fiskerikriminalitet, bl.a. gjennom Blue Justice-initiativet som forvaltes av Nærings- og fiskeridepartementet, videreføres. Initiativet bidrar til å redusere omfanget av grenseoverskridende organisert kriminalitet og ulovlig handel i fiskerisektoren, bl.a. ved å styrke myndigheters evne til å bekjempe organisert kriminalitet i fiskerisektoren.

Regjeringen vil fortsatt legge til rette for styrket samarbeid med privat sektor ved å åpne for risikoreduserende tiltak som skal bidra til å utløse privat kapital for bærekraftsmålene og bidra til bedre resultater. I tillegg er næringsutvikling og jobbskaping et hensyn på tvers av posten. Entreprenørskap og innovasjon er spesielt relevante tematikker.

Rapport 2023

Havets ressurser er bærekraftig forvaltet og marine økosystemer er beskyttet

Under FNs klimakonferanse i Dubai i 2023 (COP28) kunngjorde Norge en forpliktelse til å styrke arbeidet som gjøres i UNESCOs mellomstatlige havforskningskommisjon. Avtalen støtter kommisjonen i mobiliseringen av havforskning og kunnskapsbaserte løsninger og bekrefter Norges vedvarende engasjement for å fremme FNs tiår for havforskning for bærekraftig utvikling (2021–2030) og kapasitetsutvikling.

Marin forsøpling i utviklingsland er redusert

Bistandsprogrammet mot marin forsøpling og plastforurensing gikk inn i sitt nest siste år i 2023. Flere prosjekter mottok støtte for å bygge kapasitet blant lokale myndigheter og næringsliv for å bedre avfallshåndteringen i Sørøst-Asia. Bransjeorganisasjonen Avfall Norge og bedriften Syste-

mIQ forbedrer avfallshåndtering lokalt ulike steder i Indonesia gjennom utvikling av avfallsforvaltningsplaner. Arbeidet har fått interesse også fra nasjonale myndigheter.

Forskningsinstitusjonen SINTEF gjennomførte tre piloter i 2023 for bruk av ikke gjenvinnbart plastavfall som brennstoff i sementovner, i henholdsvis India, Thailand og Vietnam. Teknologien har potensiale for å redusere CO₂-utslipp samtidig som kapasiteten til å håndtere plastavfall som ikke kan gjenvinnes økes. Piloten i Vietnam viste at en sementfabrikk kan forbrenne 10 000 tonn ikke gjenvinnbart plastavfall i året, og redusere forbruket av kull med 10 000 tonn i året.

I 2023 ferdigstilte Verdensunionen for bevaring av naturens mangfold (IUCN) prosjektet Plastic Waste Free Islands, som har bidratt til å redusere avfallsmengder og tilførsel av plast til naturen i de små øystatene Antigua og Barbuda, Fiji, Grenada, Saint Lucia, Samoa og Vanuatu. Prosjektet bidro bl.a. til politikkutvikling og håndhevelse, samt pilottesting av løsninger for avfallshåndtering. I Antigua og Barbuda bidro prosjektet til å få på plass ny lovgivning og i Saint Lucia til at det ble godkjent en ny handlingsplan mot marin forurensning.

Innsatsen mot privat sektor i Afrika sør for Sahara ble styrket i 2023. Finansinstitusjonene Equity Bank og African Guarantee Fund fikk støtte for å gi lån til mikro-, små- og mellomstore bedrifter for å støtte opp om utvikling av løsninger for resirkulering og avfallshåndtering. Disse avtalene inkluderte førstetapsmekanismer, der Norad deler risikoen hvis låntakeren misligholder lånet. Målet er å bidra til å gi lån eller kreditt til 2 500 små og mellomstore bedrifter i regionen og som skal hjelpe grupper i sårbare situasjoner som ellers har vanskelig for å få tilgang på slike lån. Village Capital, en inkubator/akselerator, fikk støtte for å trene lokale entreprenørstøtteorganisasjoner og mobilisere privat kapital for entreprenører.

Havrelaterte tiltak har bidratt til reduserte klimagassutslipp

I 2023 oppdaterte Høynivåpanelet for en bærekraftig havøkonomi (Havpanelet) rapporten «The Ocean as a Solution to Climate Change». Rapporten viser at havbaserte klimaløsninger som er klare til å settes i verk kan bidra med inntil 35 pst. av nødvendige klimagassreduksjoner for å nå 1,5-graders målet innen 2050.

Skipsfart står for om lag tre pst. av globale klimagassutslipp. Norge støtter prosjektet Green Voyage2050, som gjennomføres i samarbeid med Den internasjonale sjøfartsorganisasjonen (IMO). Arbeidet består bl.a. av å bistå tolv utviklingsland med kapasitetsbygging, utvikling av nasjonale handlingsplaner, og å utarbeide pilotprosjekter for lav- og nullutslipps skipsfart. Innsatsene så langt under Green Voyage har vært virkningsfulle og prosjektet videreføres (2023–2030). I 2023 mottok Georgia, India, Kina, Malaysia og Sør-Afrika støtte til piloter for tekniske løsninger som skal redusere klimagassutslipp. På Cook-øyene og Solomonøyene ble det laget nasjonale handlingsplaner for grønn skipsfart. Gjennom industripartnerskapet Global Industry Alliance to Support Low Carbon Shipping har det bl.a. blitt utviklet en forenklet portal for et informasjonssystem som koordinerer effektive havneanløp, noe som begrenser klimagassutslipp fra ventende fartøy.

Finansiering av kunnskapsprogrammet Hav for utvikling ble flyttet til posten i 2024, men rapportering for 2023 ligger under kap. *Utdanning, forskning og offentlige institusjoner*, post 72 *Kunnskapsbanken og faglig samarbeid*.

Budsjett 2025

Det foreslås bevilget 282,1 mill. kroner for 2025.

Kap. 164 Likestilling

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025
70	Likestilling, <i>kan overføres</i>	189 044	203 319	233 319
71	FNs organisasjon for kvinners rettigheter og likestilling (UN Women)	100 300	100 300	100 300
72	FNs befolkningsfond (UNFPA)	589 600	589 600	589 600
	Sum kap. 164	878 944	893 219	923 219

Kvinnens rettigheter og likestilling i verden har gått fremover de siste tiårene. Det er flere kvinner i parlamentene og flere kvinnelige statsledere enn det var for 30 år siden. Flere jenter og kvinner tar utdanning, flere har tilgang til prevensjon og færre jenter gifter bort. Likevel utfordres oppnådde rettigheter, og verden er ikke i nærheten av å nå bærekraftsmål fem om likestilling. Jenter og kvinner holdes tilbake av kjønnsnormer og strukturelle barrierer som begrenser deres tilgang til ressurser og deltakelse i samfunnslivet. Seksualisert- og kjønnsbasert vold øker globalt. Verdens helseorganisasjon (WHO) er en av flere internasjonale organisasjoner som anslår at en av tre kvinner utsettes for dette i løpet av livet.

Den nye handlingsplanen for kvinners rettigheter og kjønnslikestilling i utenriks- og utviklingspolitikken, *En rettferdig verden er en likestilt verden: Handlingsplan for kvinners rettigheter og kjønnslikestilling i Norges utenriks- og utviklingspolitikk (2023–2030)* slår fast at Norge skal være en pådriver for jenters og kvinners rettigheter i utviklingssamarbeidet. Innsatsen skal bidra til samfunnsendring gjennom å styrke normativt rammeverk, lover, strukturer og institusjoner, gjennom å påvirke maktreasjoner og styrke kvinners påvirkningskraft og beslutningsmakt. Alle skal beskyttes mot kjønnsbasert vold, ha mulighet til å delta i arbeidslivet og ha innflytelse på samfunns- og demokratiutviklingen. Regjeringen vil styrke kvinners rett til å bestemme over egen kropp, og vil stå ved internasjonale forpliktelser om støtte til arbeidet for seksuell og reproduktiv helse og rettigheter (SRHR).

Grunnlaget for arbeidet med likestilling er forpliktelsene nedfelt i FNs kvinnekonvensjon, handlingsplanene fra FNs kvinnekonferanse i Beijing (1995) og befolknings- og utviklingskonferansen i Kairo (1994), sikkerhetsrådsresolusjonene om kvinner, fred og sikkerhet og bærekraftsmålene.

Post 70 Likestilling, kan overføres

Bevilgningen dekker målrettede tiltak for å fremme jenters og kvinners rettigheter, deltakelse og posisjon i samfunnet. Aktører som støttes over denne posten er lokale, norske og internasjonale sivilsamfunnsorganisasjoner, nasjonale myndigheter og multilaterale organisasjoner.

Posten må sees i sammenheng med øvrige tematiske og geografiske kapitler, gitt føringer om å integrere kvinners rettigheter og likestilling på tvers av budsjettposter.

Mål 2025

Bevilgningen skal bidra til å gjennomføre handlingsplanen for kvinners rettigheter og kjønnslikestilling i utenriks- og utviklingspolitikken og særlig støtte bærekraftsmål 5 – Oppnå likestilling og styrke jenters og kvinners stilling og bærekraftsmål 16 – Fremme fredelige og inkluderende samfunn med sikte på bærekraftig utvikling, sørge for tilgang til rettsvern for alle og bygge velfungerende, ansvarlige og inkluderende institusjoner på alle nivå.

Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål:

- Alle har rett og mulighet til å bestemme over egen kropp.
- Alle skal kunne leve sine liv uten vold og skadelige skikker.
- Alle har like økonomiske rettigheter og muligheter til å delta i arbeidslivet.
- Alle har like politiske rettigheter og muligheter til å delta i det offentlige liv.

Mål fem i handlingsplanen for kvinners rettigheter og kjønnslikestilling om at alle har rett og mulighet til å delta i arbeidet for klima, energi og matsikkerhet støttes under kap. 159 *Regionbevilgninger*, kap. 162 *Næringsutvikling, matsystemer og fornybar energi* og kap. 163 *Klima, miljø og hav*.

Prioriteringer 2025

Seksuell og reproduktiv helse og rettigheter (SRHR) er avgjørende for å realisere kvinners rettigheter og for å nå bærekraftsmålene. Innsatsen for dette vil fortsatt prioriteres slik at forpliktelsen Norge har påtatt seg om å støtte arbeid for SRHR med 9,6 mrd. i perioden 2020–2025 nås. Videre vil tiltak mot kjønnsbasert vold, inkludert skadelige skikker, bli prioritert. Bevilgningen kan også bidra til å fremme kvinners politiske og økonomiske deltakelse og rettigheter. Lokalt ledet utvikling skal vektlegges. I tillegg kan det gis støtte til tiltak for å styrke integrering av kjønnspektivet i sentrale utviklingsinnsatser, inkludert klimatilstand.

Rapport 2023

Jenter og kvinners tilgang til seksuell og reproduktiv helse og rettigheter er styrket

Norge styrket tilgangen til jenters og kvinners rett til å bestemme over egen kropp gjennom støtte til internasjonale og nasjonale sivilt samfunnsorganisasjoner og multilaterale partnere.

Sivilsamfunnsorganisasjoner bidro til kapasitetsbygging i helsevesenet og styrket tilbudet av

seksuelle og reproduktive helsetjenester. Deres pådriverarbeid førte til endringer av lover og praksis som støtter trygg abort, seksuell og reproduktiv helse og rettigheter (SRHR) og kvinners rettigheter. MSI Reproductive Choices ga 4,6 millioner mennesker tilgang til trygg abort og livreddende helsetjenester etter utrygge aborter. Ipas, som arbeider globalt med SRHR og særlig trygg abort, bidro til om lag 50 endringer i policy og lovverk i elleve land. Gjennom styrking av folkebevegelsen for abortrettigheter bidro Ipas og andre partnere til at abort ble avkriminalisert nasjonalt i Mexico. Dette ble gjort ved å gi opplæring til rettsmyndigheter og beslutningstakere om reproduktive rettigheter, samt kampanjer for legalisering av abort.

FNs befolkningsfonds (UNFPA) seksualitetsundervisningsprogram nådde marginaliserte ungdommer, inkludert LHBT+ personer, i tolv land, og var viktig for å styrke unges kunnskap om SRHR, mangfold og kjønnslikestilling. Programmet ble gjennomført av nasjonale organisasjoner, inkludert medlemmer av International Planned Parenthood Federation (IPPF), som også tilbød helsetjenester til ungdommene som deltok i undervisningen. Norsk støtte til IPPF bidro til at 71,4 millioner mennesker mottok seksuelle og reproduktive helsetjenester. Av disse var 12,5 millioner i humanitære kriser. Antallet mennesker nådd i 2023 utgjør en liten nedgang fra tidligere år på grunn av IPPFs reduserte tilgang til donerte prevensjonsmidler. SRHR-innsats ble også finansiert under andre poster, se omtale under kap. 159 *Regionbevilgninger*, kap. 160 *Helse*, post 70 *Helse*, kap. 161 *Utdanning, forskning og offentlige institusjoner*, post 70 *Utdanning*, og kap. 170 *Sivilt samfunn*, post 70 *Sivilt samfunn*. Jenter og kvinners rettigheter, deltagelse og posisjon i samfunnet er styrket

Women, Business and The Law Advisory Initiative bidro til å øke kvinners økonomiske deltakelse i Afrika. Gjennom faglig veiledning og utforming av kjønnsnøytrale lover i samarbeid med myndighetene, bidro de til reformer. I Elfenbenskysten ble restriksjoner på ansettelse av kvinner i spesifikke yrker og sektorer fjernet. Det ble innført juridisk beskyttelse mot vold i hjemmet og forbud mot kjønnsbasert diskriminering i finansielle tjenester. I Rwanda ble det innført forskrifter og endringer i arbeidsloven for å bekjempe kjønnsdiskriminering og beskytte gravide arbeidstakere mot oppsigelse. Et regionalt arrangement i Togo samlet offentlige statsansatte fra ti land og representanter fra Norad og Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet digitalt for å utveksle læring om juridiske kjønnsreformer

og betydningen av å bruke kjønnsdisaggregerte data i politikktutforming.

Gjennom Strategic Partnership Framework (SPF III) bidro FNs organisasjon for kvinners rettigheter og likestilling (UN Women) til lov- og policyreformer som fremmet kjønnslikestilling og inkluderende politiske prosesser og institusjoner. Innen arbeid med kvinner, fred og sikkerhet bidro SPF med personell og aktiviteter ved 45 land- og regionale kontorer og i fire land (Afghanistan, Belarus, Iran og Syria). Samarbeidets katalytiske effekt medførte at minst 58,9 mill. USD ble mobilisert som finansiell støtte til feltet. Regionale, nasjonale og provinsielle handlingsplaner for kvinner, fred og sikkerhet ble utviklet. Over 1 500 lokale og nasjonale kvinneorganisasjoners arbeid i humanitær- og flyktingerespons ble støttet.

Vold mot kvinner og jenter, inkludert skadelige skikker, er redusert

På konferansen som markerte 25-års jubileet til FNs befolkning- og utviklingskonferanse i Kairo (ICPD+25) i 2019, forpliktet Norge seg til å bidra med 760 mill. kroner til arbeidet mot skadelige skikker for perioden 2020–2023. Med et samlet støttebeløp for hele perioden på om lag 1 087 mill. kroner ble dette målet nådd med god margin. Bistandspartnere som hadde en tverrsektoriell tilnærming og som jobbet på alle nivåer med forebygging og bistand til sårbare grupper ble prioritert. FNs fellesprogram mot kjønnslemlestelse og FNs fellesprogram mot barneekteskap har vært særlig sentrale partnere og kanaler for norsk støtte. Videre har partnerskap med sivilt samfunn vært avgjørende for å lykkes med å bekjempe skadelige skikker. Særlig støtte til norske sivilsamsfunnsorganisasjoner, som Kirkens Nødhjelp, Redd Barn, og Plan har bidratt til satsingen på tverrsektoriell tilnærming, mens andre organisasjoner som Tostan, Fokus og Digni har bidratt til tett samarbeid med lokalsamfunn inklusive støtte av lokale organisasjoner.

Ifølge UNICEF har det vært en global reduksjon i forekomst av både barneekteskap og kjønnslemlestelse de siste ti årene. I 2023 var én av fem unge kvinner i alderen 20 til 24 år gift som barn, mot nesten én av fire for 10 år siden. Fremgangen er imidlertid ujevn. Bangladesh, Etiopia og India kunne vise til en vesentlig nedgang, mens land i Sentral- og Vest-Afrika så en mindre nedgang. Når det gjelder kjønnslemlestelse, hadde 33 pst. av jentene globalt mellom 15 og 19 år gjennomgått praksisen i 2023, mot 40 pst. i 2013. Det var fremgang i Burkina Faso, Etiopia,

Liberia, Maldivene og Sierra Leone, mens det var lite eller manglende fremgang i Gambia, Guinea-Bissau, Mali, Senegal og Somalia.

I 2023 nådde FNs fellesprogram mot kjønnslemlestelse over 1 million jenter med opplæring innen livsmestring, og bidro til å inkludere dem i aktiviteter knyttet til økonomisk deltakelse og sosiale sikkerhetsnett. Dette er en økning på 165 pst. sammenlignet med 2022. I programlandene Burkina Faso, Egypt og Kenya ble det rapportert om nedgang i antall tilfeller av kjønnslemlestelse i 2023. Det globale programmet mot barneekteskap underviste 7,1 millioner ungdomsjenter i livsmestring og helhetlig seksualundervisning. I tillegg ble nærmere 2,5 millioner jenter støttet i å starte, forbli eller returnere til skolen. Dette bidro til en betydelig reduksjon i skolefravall blant jenter i programmets fokusland, fra 30,7 pst. i 2019 til 9,7 pst. i 2023, noe som har minsket risikoen for barneekteskap. FNs fond for bekjempelse av vold mot kvinner og jenter fordelte om lag 92 mill. USD til 191 organisasjoner på tvers av 68 land. I 2023 hadde 34 pst. av organisasjonene som mottok støtte aktivitet i kriserammede land. 75 pst. av dem var kvinneorganisasjoner og 92 pst. av dem var kvinneledede. Finansieringen av organisasjonene bidro bl.a. til at nesten 49 000 kvinner og jenter som har overlevd vold brukte behandlingstjenester, som krisesentre, psykososial assistanse og juridiske tjenester.

Gjennomføringen av kvinner, fred og sikkerhetsforpliktelser er styrket

Støtte til arbeidet med kvinner, fred og sikkerhet ble i all hovedsak dekket over kap. 151 *Fred, sikkerhet og globalt samarbeid*, post 70 *Fred og forsoning*, kap. 152 *Menneskerettigheter*, post 70 *Menneskerettigheter* og kap. 159 *Regionbevilgninger*, og resultater omtales derfor der.

Budsjett 2025

Det foreslås bevilget 233,3 mill. kroner for 2025. Det er en økning på 30 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett for 2024. Økningen skal bidra til å nå forpliktelsen til seksuell og reproduktiv helse og rettigheter gitt i anledning 25-års jubileet for befolkning- og utviklingskonferansen i Kairo i 1994 (IPCI+25).

Post 71 FNs organisasjon for kvinners rettigheter og likestilling (UN Women)

Bevilgningen dekker kjernestøtten til FNs organisasjon for kvinners rettigheter og likestilling

(UN Women). UN Women har en sentral rolle i å gjennomføre bærekraftsmål 5 om å oppnå likestilling mellom kjønnene og styrke jenters og kvinners stilling. Gjennom sitt tredelte mandat arbeider organisasjonen normativt, koordinerende og operasjonelt med likestillingsspørsmål overfor resten av FN-systemet og i FNs medlemsland. UN Women er sekretariat for FNs kvinnekommisjon og ledende i FNs arbeid med kvinner, fred og sikkerhet.

Mål 2025

Bevilgningen skal støtte bærekraftsmål 5 – Oppnå likestilling og styrke jenters og kvinners stilling.

Bevilgningen skal bidra til at UN Women når sine strategiske mål for perioden 2022–2025, herunder:

- Styresett og offentlig deltakelse: Kvinner og jenter deltar likt og fullt ut i ledelse og avgjørelser, og drar nytte av kjønns sensitivt styresett. Lover, politikk budsjett og tjenester kan påvirke kvinner og menn ulikt, og dette hensyntas.
- Økonomisk selvstendighet og motstandsdyktighet: Kvinner har sikker inntekt, anstendig arbeid og økonomisk uavhengighet.
- Slutt på vold mot kvinner: Alle kvinner og jenter lever et liv fritt fra alle former for vold.
- Fred, sikkerhet, humanitær innsats og naturkatastroferisiko: Kvinner og jenter skal bidra til, og ha større innvirkning på, å skape bærekraftig fred og motstandsdyktighet. De skal ha likt utbytte fra forebygging av naturkatastrofer og konflikt, og få likt utbytte av humanitær innsats.

Prioriteringer 2025

Regjeringen vil bidra til at UN Women fortsetter å være den ledende globale aktøren for arbeidet med kvinners rettigheter og likestilling. I tråd med norske forpliktelser om hvordan FN kan finansieres bedre («Funding Compact»), vil regjeringen holde kjernestøtten på et høyt nivå. Sentralt i arbeidet er støtte til å gjennomføre statenes likestillingsforpliktelser på landnivå og koordinering av FN-systemets innsats for kvinners rettigheter og likestilling. Norge vil også bidra til at UN Women arbeider rettighetsbasert og følger opp prinsippet om at ingen skal utelates, inkludert at de mest sårbare og marginaliserte kvinnene og jentene skal prioriteres.

Rapport 2023

Kvinner og jenter deltar likt og fullt ut i ledelse og avgjørelser, og drar nytte av kjønns sensitivt styresett

UN Women bidro til kunnskapsproduksjon og kapasitetsbygging av myndigheter, FNs landteam og partnere. Dette har ført til at kjønnspektivet ble integrert i over 300 politiske føringer i 58 land. Dette kan potensielt komme 2,6 milliarder kvinner og jenter til gode.

Alle kvinner og jenter lever et liv fritt fra alle former for vold

UN Women støttet utviklingen og/eller gjennomføringen i 29 land av retningslinjer og prosedyrer for å styrke tjenester til overlevende etter vold. 34 land rapporterte om økt antall kvinner som fikk tilgang til slike tjenester etter å ha opplevd vold eller diskriminering. Videre støttet organisasjonen nye initiativer for å forebygge og reagere på seksuell vold i 32 land. UN Women bidro også til at bekjempelse av vold mot kvinner ble integrert i FNs felles landanalyser, men det er nødvendig med økt innsats for å sikre at dette overføres til landprogrammene.

Kvinner har sikker inntekt, anstendig arbeid og økonomisk uavhengighet

En gjennomgang fra 2023 av kvinners økonomiske situasjon fant at UN Women bidro til å samkjøre globale normer, retningslinjer og standarder for kvinners økonomiske rettigheter. UN Women jobbet effektivt for å bygge konsensus og legge til rette for en sammenhengende stemme innenfor relevante globale politiske dialoger. Sammen med FNs miljøprogram (UNEP), FNs utviklingsprogram (UNDP) og FNs barnefond (UNICEF), bidro UN Women til fremgang i antall land som hadde likestillingsmål i sine nasjonale investerings- og finansielle rammeverk. Videre bidro de til kapasitetsbygging og utvikling av verktøy for kjønnslikestilt skattelovgivning og innovativ finansiering og budsjettering.

Kvinner og jenter skal bidra til, ha større innvirkning på, og skape bærekraftig fred og motstandsdyktighet. De skal ha likt utbytte fra forebygging av naturkatastrofer og konflikt, og få likt utbytte av humanitær innsats.

Den globale trenden viste nedgang i kvinners deltakelse i freds- og sikkerhetsprosesser. UN Women bidro til seks nye nasjonale handlingsplaner for kvinner, fred og sikkerhet. De bidro også til å

bygge kvinners motstandsdyktighet mot katastrofer i 59 land i samarbeid med myndigheter og over 1 000 kvinneorganisasjoner. I tillegg til kjernestøtte over denne bevilgningen har Norge gitt tematisk og geografisk støtte til UN Womens prioriterte områder over andre bevilgninger.

Budsjett 2025

Det foreslås bevilget 100,3 mill. kroner for 2025.

Post 72 FNs befolkningsfond (UNFPA)

Bevilgningen dekker kjernestøtte til FNs befolkningsfond (UNFPA). Seksuell og reproduktiv helse og rettigheter (SRHR) utgjør kjernen av UNFPAs mandat. Organisasjonens arbeid er viktig for at jenter og kvinner skal få fullverdige liv. Dette omfatter helsetilbud i forbindelse med svangerskap og fødsel, familieplanlegging, seksualitetsundervisning, innsats mot seksuell og kjønnsbasert vold, inkludert kjønnslemlestelse og barne- og tvangsekteskap. UNFPAs arbeid, normative rolle og rettighetsbaserte tilnærming er kontroversielt i mange land og møter derfor mye motstand. Bevilgningen bidrar til å oppfylle Norges forpliktelse til SRHR på 9,6 mrd. kroner i perioden 2020–2025.

Mål 2025

Det overordnede målet for UNFPA er bærekraftsmål 3 – Sikre god helse og fremme livskvalitet for alle, uansett alder og bærekraftsmål 5 – Oppnå likestilling og styrke jenters og kvinners stilling.

Bevilgningen skal bidra til at UNFPA når tre hovedmål som angitt i deres strategiske plan (2022–2025):

- Få slutt på udekket behov for familieplanlegging.
- Få slutt på mødredødsfall som kan forhindres.
- Få slutt på kjønnsbasert vold og skadelige skikker, herunder kjønnslemlestelse og barneekteskap, tidlig ekteskap og tvangsekteskap.

Prioriteringer 2025

I tråd med norske forpliktelser om hvordan FN kan finansieres bedre («Funding Compact»), vil regjeringen holde kjernestøtten på et høyt nivå. Norge vil gjennom styrearbeidet i UNFPAs styre bidra til at UNFPA fortsetter å være en ledende aktør i arbeidet for seksuell og reproduktiv helse og rettigheter. Norge vil gjennom UNFPA bidra til å fremme kvinners rett til selv å bestemme

over egen kropp. Tilgang til familieplanlegging, prevensjon og trygge aborter er prioritert. Innsats for å bekjempe seksuell og kjønnsbasert vold, inklusive barne- og tvangsekteskap og kjønnslemlestelse blir viktig. Fremme av seksualitetsundervisning er en annen sentral prioritering.

Norge vil arbeide for at UNFPA forblir en sterk, åpen og effektiv organisasjon. Norge vil støtte UNFPAs arbeid med å følge opp handlingsplanen fra FNs befolknings-, – og utviklingskonferanse i 1994. Norge vil også bidra til at UNFPA jobber rettighetsbasert og følger opp prinsippet om at ingen skal utelates, inkludert at de mest sårbare og marginaliserte kvinnene og jentene skal prioriteres. Norge vil også fortsette å støtte UNFPAs viktige rolle i humanitære situasjoner.

Rapport 2023

Få slutt på udekket behov for familieplanlegging

UNFPA har bidratt til å styrke finansieringen og tilgjengeliggjøring av reproduktive helseprodukter. Mellom 2017 og 2023 var Sentral- og Sør-Asia den regionen hvor dekning av behov for familieplanlegging økte mest. Trenden globalt har imidlertid ligget proporsjonalt stabilt de siste årene, med et udekket behov på omtrent 9 pst. Prevensjonsmidler administrert av UNFPA bidro til å forhindre 11,5 millioner nye tilfeller av seksuelt overførbare sykdommer i 2023, inkludert 117 000 tilfeller av HIV-smitte.

Få slutt på mødredødsfall som kan forhindres

For å oppnå målet om at ingen kvinner og jenter skal dø som følge av graviditet og fødsler, bidro UNFPA til å utdanne 200 000 jordmødre. Som resultat av dette ble over 64 000 dødsfall i forbindelse med svangerskap og fødsel unngått i 2023. I delstaten Chocó i Colombia, et område som historisk sett har hatt en av de høyeste dødelighetsratene i landet, ble mødredødeligheten redusert

med 43 pst. mellom 2022 og 2023. Dette resultatet skyldes bl.a. gjennomføringen av en nasjonal akselerasjonsplan og innføringen av innovative initiativer i samarbeid med UNFPA. Verdens helseorganisasjon (WHO) har imidlertid dokumentert at utviklingen i arbeidet med å redusere antall dødsfall relatert til fødsel og graviditet globalt har stagnert de siste årene.

Få slutt på kjønnsbasert vold og skadelige skikker, herunder kjønnslemlestelse og barne- og tvangsekteskap

UNFPA bidro til at bl.a. Argentina og Somalia styrket det rettslige rammeverket mot kjønnsbasert vold i 2023. I Ukraina mottok 42 000 jenter og kvinner psykososial støtte gjennom UNFPAs program for respons og forebygging av kjønnsbasert vold. UNFPA ledet i tillegg FNs bredere arbeid mot kjønnsbasert vold i Palestina. Fra oktober til desember 2023 ga UNFPA over 1 000 kontantoverføringer til sårbare kvinner, inkludert overlevende etter kjønnsbasert vold, for å dekke deres akutte grunnleggende behov.

Utviklingen i arbeidet med å avskaffe skadelige skikker, herunder kjønnslemlestelse og barne- og tvangsekteskap, var positiv. Som et resultat av UNFPAs arbeid, ble 273 500 jenter skånet for kjønnslemlestelse i 2023. I land som Burkina Faso, Egypt og Kenya ble det rapportert om nedgang i antall tilfeller i 2023. Tallene for barneekteskap ble også redusert, og globalt ble omtrent 20 pst. av unge kvinner gift før fylte 18, i motsetning til 25 pst. for ti år siden. I Peru og Republikken Kongo ble det i 2023 forbudt med barneekteskap.

I tillegg til kjernestøtte over denne bevilgningen ga Norge tematisk og geografisk støtte til UNFPAs prioriterte områder over andre bevilgninger.

Budsjett 2025

Det foreslås bevilget 589,6 mill. kroner for 2025.

Kap. 170 Sivilt samfunn

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025
70	Sivilt samfunn, <i>kan overføres</i>	2 420 907	2 570 665	2 470 665
	Sum kap. 170	2 420 907	2 570 665	2 470 665

Post 70 Sivilt samfunn, kan overføres

Bevilgningen dekker tiltak som skal styrke sivilt samfunn i utviklingsland, inkludert deres evne og kapasitet til å fremme utvikling og samfunnsendring. Bevilgningen omfatter den viktigste tilskuddsordningen for langsiktig bistand via norsk sivilsamfunn. Støtten til norske sivilsamfunnsorganisasjoner gis i hovedsak gjennom femårige rullerende samarbeidsavtaler. Det er en global post med en bred tematisk portefølje. Posten dekker også støtte til sivilsamfunnets opplysningsarbeid om globale miljø- og utviklingsspørsmål i Norge.

Et mangfoldig og dynamisk sivilt samfunn bidrar til å korrigere myndighetsutøvelse på sentrale områder, og er viktig for å realisere menneskerettighetene, fremme demokrati og deltagelse, bekjempe korrupsjon og støtte opp om kampen mot klimaendringene. Sivilsamfunnet spiller også en avgjørende rolle for å bekjempe fattigdom og ulikhet.

Det gis hovedsakelig støtte til norske, men også til internasjonale og nasjonale organisasjoner. De norske og internasjonale organisasjonene har nært samarbeid med nasjonale og lokale partnerorganisasjoner i utviklingsland. Samarbeidet tar sikte på å nå fram med støtten der behovet er størst og å styrke de lokale sivilsamfunnsorganisasjonenes evne og kapasitet til å fremme utvikling i eget land.

Mål 2025

Bevilgningen støtter opp under flere bærekraftsmål og spesielt bærekraftsmål 17 – Styrke gjennomføringsmidlene og fornye globale partnerskap for bærekraftig utvikling.

Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål:

- Sivilt samfunn i utviklingsland har bedre evne og kapasitet til å fremme menneskerettigheter, demokrati, likestilling, matsikkerhet, landbruk, miljø, klima, og inkluderende vekst.
- Økt kunnskap, engasjement og debatt omkring globale miljø- og utviklingsspørsmål i den norske befolkningen.

Prioriteringer 2025

Støtten til sivilt samfunn skal bidra til å skape varige samfunnsendringer basert på menneskerettigheter og demokratiske rettsstatsprinsipper. Sivilsamfunnsorganisasjonenes lokale nettverk er sentrale for endringer basert på folkelig støtte og å bygge robuste lokalsamfunn. Slike lokalsamfunn

gir mer motstandskraft til å møte sosiale, politiske og økonomiske konsekvenser av eksisterende og nye kriser, samt økte geopolitiske spenninger.

Støtten til sivilt samfunn er sentral for arbeidet mot innskrenkning av folkestyret, og for å styrke menneskerettighetene og demokratiets stilling i verden. Dette er spesielt viktig i en tid hvor autoritære regimer er på fremmarsj og hvor organisasjoner og menneskerettighetsforkjempere opplever innskrenket handlingsrom, forfølgelse og vold.

Støtten til sivilt samfunn skal bidra til kampen mot ulikhet gjennom å styrke arbeidet mot korrupsjon, for rettsstat og godt styresett, arbeide for bærekraftig økonomisk vekst, åpenhet om kapitalstrømmer og økte skatteinntekter, jobbskaping, et velorganisert arbeidsliv, rettferdig fordeling og sosiale sikkerhetsnett.

Bevilgningen skal bidra til å bekjempe diskriminering og styrke likestilling. Kvinners rettigheter, inkludert seksuell og reproduktiv helse og rettigheter, skal prioriteres. Det skal også rettighetene til marginaliserte grupper, inkludert personer med funksjonsnedsettelse, seksuelle minoriteter, og tros- og livssynsminoriteter. Dette omfatter også rettigheter i arbeidslivet for særlig utsatte grupper. En bred rettighetsinnretning er nødvendig for å sikre målet om at ingen skal utelates. Arbeid for klimatilpasning, økt matsikkerhet og bærekraftig forvaltning av naturressurser skal særlig prioriteres i 2025.

Det oppfordres til samarbeid med privat sektor, der dette kan bidra til bedre resultater og økte private investeringer i partnerlandene. Det skal arbeides for økt kunnskap, engasjement og debatt om globale miljø- og utviklingsspørsmål. Tilskudd til demokratifremme gjennom samarbeidsprosjekter mellom politiske partier videreføres.

Rapport 2023

Sivilt samfunn i utviklingsland har bedre evne og kapasitet til å fremme menneskerettigheter, demokrati, likestilling, matsikkerhet, landbruk, miljø, klima og inkluderende vekst.

Norske og internasjonale organisasjoner rapporterte at støtte over denne posten i 2023 nådde fram til over 3 000 og styrket kapasitet hos mer enn 2 000 lokale sivilsamfunnsaktører i utviklingsland. Samlet dekket støtten målene og føringene for posten.

22 pst. gikk til programmer med likestilling som hovedmål, mens 49 pst. hadde likestilling som delmål. 10 og 24 pst. hadde inkludering av personer med funksjonsnedsettelser som henholdsvis hovedmål eller delmål. 48 pst. av bevilgningen gikk til tiltak i Afrika sør for Sahara.

Samarbeidsavtaler norske organisasjoner

Norad forvaltet avtaler med 35 norske organisasjoner i 2023. Avtaleperiodene varierer fra tre til fem år. De største partnerne var Kirkens Nødhjelp, Redd Barna, Norsk Folkehjelp, Atlasalliansen og Digni.

Lokale organisasjoner som samarbeider med de norske organisasjonene, har en særlig viktig rolle i land med pågående kriser og konflikt. Støtten bidro til å styrke lokale samarbeidspartneres evne og kapasitet til å jobbe med viktige rettighetsspørsmål og til å gjennomføre tematiske programmer. Avtalene med partnerne ble tilpasset lokale forhold og behov.

I gjennomsnitt gikk 89 pst. av tilskuddet fra de ti største norske organisasjonene til landnivå og mer enn 60 pst. til lokale partnere.

Nesten en tredjedel av verdens befolkning bor i land der sivilsamfunnets handlingsrom er lukket. Muligheten til å engasjere seg i politiske spørsmål, som fremme av demokratiske rettigheter, bedre statlig styring og klimaspørsmål, er i praksis umulig i disse landene. I en undersøkelse foretatt av den globale samfunnsalliansen Civicus går det fram at verden går i en autoritær retning med dramatisk reversering av sivile rettigheter. Til tross for dette gir sivilsamfunnets motstandsvilje, optimisme og handlingskraft grunn til håp.

I Mosambik har Norsk Folkehjelps partnere endret taktikk fra å være konfronterende til å ta i bruk en mer samarbeidende tilnærming og initiere forhandlinger og samtaler med relevante beslutningstakere som et tiltak mot et stadig mer autoritært styre og begrenset sivil handlingsrom. I forbindelse med Mosambiks nye nasjonale regulering av eiendomsrett for land og strategi for å iverksette nye retningslinjer var alle partnerne aktive i høringene. På denne måten klarte de å sikre ytterligere nasjonale og lokale høringer, og gjennom det fikk de innlemmet noen av kravene de hadde, spesielt knyttet til beskyttelse av småskalabønders interesser og rettigheter.

I 2023 bidro Kirkens Nødhjelp (KN) til at ca. 8 000 personer fra underrepresenterte grupper, hvorav nærmere halvparten kvinner, deltok aktivt i besluttede organer. Om lag 10 000 kvinnelige småskalaprodusenter og tjenesteytere fikk bedret sin økonomiske situasjon. Kvinner og jenter fikk seksualitetsundervisning og familieplanleggings-tjenester. KN arbeidet, i samarbeid med lokalsamfunn, deres ledere og gjennom media bl.a. for å påvirke myndighetene i arbeidet mot kjønnsbasert vold. Et stort antall mennesker fikk informasjon om de negative følgene av kjønnsbasert vold.

Mer enn 3 500 kvinner som var utsatt for kjønnsbasert vold i bl.a. Etiopia, Malawi og Mali fikk tilgang til spesialiserte tjenester.

Landsforeningen for hjerte- og lungesyke (LHL) sin internasjonale tuberkulosestiftelse (LHLI) har i flere år samarbeidet med pasientorganisasjoner og helsevesen i Malawi, Sudan, Tanzania og Zambia for å redusere tuberkulose gjennom økt tilgang til diagnose og behandling. I 2023 ble over en million mennesker i utsatte områder screenet for tuberkulosesymptomer og rundt 100 000 tuberkuloserammede og deres familier fikk støtte og oppfølging. I perioden 2020–2023 fullførte over 1 000 tidligere tuberkulosepasienter i Malawi, Sudan og Tanzania et lokalbasert lunge-rehabiliteringsprogram utarbeidet av LHLI og lokale partnere. Flere klarte å gjenoppta arbeid som resultat. I Malawi gikk arbeidsledigheten blant deltakerne ned fra 29 pst. før lungerehabiliteringen til 4 pst. etter. Deltakerne fikk høyere aktivitetsnivå, og symptomene ble kraftig redusert og for flere ble de helt borte.

Påvirkningsarbeidet fra Regnskogfondet, urfolk og andre partnere i Brasil og Colombia bidro til at de to landenes nye regjeringer satte regnskogbevaring høyt på sin dagsorden i 2023. Etter reaktivering av Amazonasfondet og sentrale kontrollorganer, ble arbeidet mot ulovlig avskoging intensivert i Brasil. President Lula nedla veto mot et lovforslag som ville svekket urfolks landrettigheter. Avskogingsraten i brasiliansk Amazonas falt med 50 pst. i 2023 sammenliknet med året før. I Colombia utviklet flere Amazonas-urfolk planer for urfolksstyrte kommuner som skal etableres med støtte fra Regnskogfondet. I Peru ble Sierra del Divisor Occidental, et område på omkring 5 000 km², godkjent som beskyttet territorium for isolerte urfolk. Lokale næringsinteresser prøvde å svekke lovgivningen for beskyttelse av isolerte urfolk og regnskogen de lever i, men ble avvist i den peruanske kongressen. 24 hogstkonsesjoner i regnskogen ble kansellert. Dette skjedde som følge av sterk motstand fra urfolksorganisasjoner og andre sivilsamfunnsorganisasjoner støttet av Regnskogfondet.

Konsortiet *Together for Inclusion* (TOFI), ledet av Atlas-alliansen, er ansvarlig for Norges største sivilsamfunnsavtale for å styrke rettighetene til personer med nedsatt funksjonsevne. I Uganda har en utdanningsmodell basert på inkluderende læring blitt del av pensum for den nasjonale videreutdanningen for lærere, og er tatt i bruk av blant andre «Uganda Teacher Training Institute». I perioden 2020–2023 har 1 525 barn med funksjonsnedsettelse fått tilgang til utdanning i Uganda, langt over opprinnelig målsetting. TOFI-part-

nerne har også lært opp myndighetsinstanser i seks land (Etiopia, Mosambik, Niger, Somalia, Sør-Sudan og Uganda) og 83 organisasjoner i disse landene har fått opplæring i inkluderende utdanning. Deres innsats har gjort at langt flere barn med funksjonsnedsettelse har fått tilgang til skolegang enn resultatene i TOFI-programmet alene viser. På tvers av land er det fortsatt fordommer og overtro som skaper barrierer både på system- og individnivå. Dette er den største utfordringen i arbeidet med å sikre barn med funksjonsnedsettelse lik tilgang til utdanning.

I perioden 2020–2023 har organisasjonen CARE, gjennom sitt program for likestilling, nådd 1,2 millioner kvinner og jenter og 375 000 menn og gutter med ulike tiltak i ni programland (Afghanistan, Burundi, DR Kongo, Jordan, Mali, Myanmar, Niger, Palestina og Rwanda). Tallene inkluderer 16 000 personer med nedsatt funksjonsevne som er medlemmer av landsbybaserte spare- og lånegrupper. Til tross for at den politiske situasjonen og sikkerhetssituasjonen har forverret seg i mange av landene i løpet av programperioden, er det gode resultater på flere områder. Mot et utgangspunkt på 51 pst. oppga 90 pst. av kvinnene at de nå er i stand til å delta på lik linje med menn i økonomiske beslutninger i husholdningen. CARE har også bidratt til å endre holdninger til vold mot kvinner. Sammenlignet med da prosjektet startet angir flere menn nå at det ikke er akseptabelt å slå konene sine.

Internasjonale organisasjoner og nettverk

Elleve internasjonale organisasjoner mottok støtte i 2023, i hovedsak organisasjoner som arbeider med seksuell og reproduktiv helse og rettigheter (SRHR) og mot barnarbeid og slavelignede arbeidsforhold.

Flergiverfondet Safe Abortion Action Fund (SAAF) støtter lokale grasrotinitiativer som arbeider med trygg og lovlig abort. 87 organisasjoner i 53 land mottok støtte i 2023 og bidro til å bedre tilgangen til og kvaliteten på helsetjenester knyttet til abort og også omsorgstilbudet etter abort. Mer enn 200 000 kvinner fikk et trygt tilbud om abort og/eller omsorg. De nasjonale partnerorganisasjonene kurset også over 8 000 helsearbeidere om ulike abortalternativer. I Kambodsja og Tadsjikistan oppnådde SAAF endringer og forbedringer i nasjonale helsestandarder. I Liberia ble det vedtatt en ambisiøs folkehelselov som ga tilgang til trygg og lovlig abort. I Kenya førte innsatsen til at nasjonale kliniske retningslinjer for medisinsk abort ble god-

kjent. Tusenvis av kvinner og jenter i flyktningleirer i Rwanda fikk informasjon om aborttjenester og lovverket rundt dette.

Den internasjonale organisasjonen Rainforest Alliance jobber sammen med International Cocoa Initiative og Solidaridad West Africa for å bekjempe tvangs- og barnarbeid i den ghanesiske kakaoproduksjonen og gullgruveindustrien. Kooperativer, bondegrupper, gullforeninger og 20 internasjonale selskaper som kjøper kakao fra Elfenbenskysten og Ghana deltar i prosjektet, samt 30 ghanesiske regjeringsansatte. I 2023 bidro prosjektet til at et verktøy for aktsomhetsvurderinger med hensyn til menneskerettigheter ble levert til og tatt i bruk av 220 kooperativer og foreninger som representerer over 180 000 medlemmer. Arbeidet gjør det mulig å identifisere, forhindre, begrense og redegjøre for mulige og faktiske menneskerettighetsbrudd i forsyningskjeder, samtidig som det legges til rette for at interessenter blir kjent med EU-regelverket for menneskerettigheter. Et annet nøkkelresultat fra 2023 var at 142 landsbybaserte spare- og lånegrupper sparte og utbetalte over 250 000 USD til sine vel 4 200 medlemmer, noe som bidro til å bedre husholdningenes økonomiske planlegging og styring. Dette bidrar igjen til at medlemmene bl.a. fortsatt kan la barna sine gå på skolen og at de unngår bruk av uoffisielle kreditorer som kan øke risikoen for gjeldsslaveri og utnyttelse.

Informasjons- og opplysningsarbeid

32 avtaler fikk støtte under ordningen *Tilskudd til informasjonsformål* (informasjonsstøtten). De tre største partnerne var Forum for utvikling og miljø (ForUM), Framtiden i våre hender og prosjektsamarbeidet mellom Fellesrådet for Afrika og Støttekomiteen for Vest-Sahara. Changemaker gjennomførte i samarbeid med Press Redd Barna Ungdom kampanjedagen til «Verdens Beste Nyheter». Flere enn 460 frivillige delte ut nærmere 50 000 aviser. Målet med kampanjedagen og avisutdelingen var å spre håp rundt bærekraftig utvikling, og å nyansere verdensbildet til den norske befolkningen.

Demokratitiltak gjennom norske partier

Seks demokratiprosjekter ble gjennomført av norske politiske partier med et samlet tilskudd på rundt 5 mill. kroner. Kristelig Folkeparti sitt prosjekt i Etiopia bidro til opprettelsen og utviklingen av en flerparti kvinneorganisasjon med over 60 partier i samarbeid med Ethiopian Political Par-

ties Joint Council. Denne organisasjonen har lyktes med å sette kvinnepolitiske spørsmål på dagsorden i Etiopia, og bidratt til at flere kvinner har fått ledende posisjoner i partiene sine. Organisasjonen vedtok også en strategi for å øke andelen kvinner som blir valgt inn i politiske posisjoner ved neste valg.

Tros- og livssynsminoriteters rettigheter

Tre norske organisasjoner, Digni, Kirkens Nødhjelp og Kristelig forening for unge kvinner – Kristelig forening for unge menn (KFUK-KFUM Global), mottok støtte i 2023.

I Midtøsten og Nord-Afrika bidro Digni til å sette religion- og trosfrihet på dagsorden gjennom dialog med religiøse ledere, trosbaserte aktivister, sivilsamfunnsaktivister, akademikere, journalister og beslutningstakere. Dignis partnere har rettet innsatsen mot å bevisstgjøre og øke kunnskap, samt skape aksept og forståelse for ulike tros- og livssyn. Det ble gjennomført webinarer og tv-sendinger om tros- og livssynsfrihet og kvinners rettigheter, med deltakere og seere fra hele regionen.

Andre tematiske innsatser

Deler av støtten til sivilsamfunnsorganisasjoners innsats under kunnskapsprogrammet Skatt for utvikling ble dekket over denne budsjettposten. I byen Bignona i Senegal jobbet Forum Civil sammen med lokale myndigheter med å få motorsykkeldrosjesjåfører til å betale skatt. Gjennom dialog og informasjon klarte organisasjonen å bygge tillit til at skatt vil bli brukt på sosiale tjenester, noe som fikk motorsykkeldrosjene til å registrere seg og få lisens. Drosjesjåførene betaler nå skatt månedlig. Skatteinntektene har gått opp og eksempelet blir brukt for å øke skattebetaling også fra andre grupper.

Budsjett 2025

Det foreslås bevilget 2 470,7 mill. kroner for 2025. Det er en reduksjon på 100 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett for 2024 grunnet prioritering av økt støtte til bl.a. Gaza, humanitær nødhjelp og klimatilpasning.

Kap. 171 FNs utviklingsarbeid

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025
70	FNs utviklingsprogram (UNDP)	454 400	454 400	454 400
71	FNs barnefond (UNICEF)	480 600	480 600	480 600
73	FN og multilateralt samarbeid, <i>kan overføres</i>	2 500	11 099	11 200
Sum kap. 171		937 500	946 099	946 200

Under dette kapittelet dekkes kjernestøtte til FNs utviklingsprogram (UNDP) og FNs barnefond (UNICEF). Annen støtte til UNDP og UNICEF dekkes under tematiske og regionale kapitler og poster. Kjernestøtte til andre FN-organisasjoner dekkes under tematiske poster.

Stedlig koordinator-systemet, som er kjernen i pågående reformer i FNs utviklingssystem, støttes under kap. 151 *Fred, sikkerhet og globalt samarbeid*, post 73 *FN og globale utfordringer*.

Norge vil, både bilateralt og gjennom styrene, arbeide for at UNDP, UNICEF og andre fond, program og særorganisasjoner i FN, bidrar til et samordnet og resultatorientert FN. Dette innebærer at organisasjonene må innrette arbeidet på landnivå i tråd med målene for FN-reform. Et viktig

element i dette vil være at organisasjonene utleder sine arbeidsplaner i samsvar med den felles, overordnede landstrategien FN inngår med hvert partnerland.

FNs tall for 2022 viser at 83 pst. av midler til utvikling og humanitær innsats fra medlemslandene, var øremerket. En så stor andel øremerking svekker FN-organisasjonenes evne til å planlegge innsatsen effektivt og til å raskt tilpasse seg endringer og behov i partnerlandene. Norge støtter «Funding Compact», som skal bidra til å vri finansieringen av FN utviklingssystem over fra øremerkede midler med prosjektfokus til kjernestøtte og fellesfond for å fremme samhandling og strategisk støtte til partnerlandene. «Funding

Compact» pålegger FN på sin side bedre resultatrapportering og synlighet av kjernestøtte.

Post 70 FNs utviklingsprogram (UNDP)

Bevilgningen dekker kjernestøtten til FNs utviklingsprogram, UNDP. UNDP jobber med helhetlig innsats, i både humanitære, utviklings- og fredskontekster. Bevilgningen dekker også programsamarbeid med UNDP Global Policy Centre for Governance, som er en tankesmie i Oslo for styresettspørsmål.

Mål 2025

UNDP er sentral i arbeidet med alle bærekraftsmålene på landnivå. De overordnede målene for UNDP er bærekraftsmål 1 – Utrydde alle former for fattigdom i hele verden, 10 – Redusere ulikhet i og mellom land, 13 – Handle umiddelbart for å bekjempe klimaendringene og konsekvensene av dem og 16 – Fremme fredelige og inkluderende samfunn med sikte på bærekraftig utvikling, sørge for tilgang til rettsvern for alle og bygge vel fungerende, ansvarlige og inkluderende institusjoner på alle nivåer.

Bevilgningen skal bidra til at UNDP når sine tre strategiske mål for perioden 2022–2025:

- oppnå strukturelle endringer, særlig grønne, inkluderende og digitale endringer
- at ingen skal utelates
- styrke robusthet mot kriser

UNDPs seks tematiske prioriteringsområder – fattigdom og ulikhet, styresett, robusthet, klima og miljø, energi og likestilling – videreføres.

Prioriteringer 2025

Norge har gjennom mange år vært en av de største givere av kjernestøtte til UNDP. Regjeringen vil bidra til at UNDP fortsetter å være en ledende utviklingsaktør i arbeidet for fattigdomsbekjempelse og demokratisk styresett. Det er viktig at UNDP fortsetter å fremme samordning på landnivå mellom humanitær hjelp, utviklingsbistand og fredsbygging. Norge vil også arbeide for at UNDP viderefører styrkingen av institusjonene i sårbare stater gjennom kapasitetsbygging, og fremmer demokratisk styresett, menneskerettigheter og likestilling. I tråd med norske forpliktelser om hvordan FN kan finansieres bedre («Funding Compact»), vil regjeringen holde kjernestøtten på et høyt nivå.

Programsamarbeidet inkluderer støtte til UNDP Global Policy Centre for Governance i Oslo, som fremmer internasjonal forskning og samarbeid for mer åpne og demokratiske samfunn.

Norge vil fortsette å delta aktivt i styret til UNDP, som er felles med FNs befolkningsfond (UNFPA) og FNs kontor for prosjektjenester (UNOPS), og følge opp organisasjonenes arbeid med tilsyn og internkontroll.

Rapport 2023

UNDP viser til en del substansielle, tallfestede resultater, men uten en mer overordnet vurdering av UNDPs samlede bidrag. Med sitt omfattende mandat og sine kraftfulle ambisjoner bærer organisasjonen et stort ansvar for å bidra til at verdenssamfunnet oppnår bærekraftsmålene. Midtveis i organisasjonens strategiske plan for 2022–2025 og i en situasjon der andre land reduserte kjernestøtten, måtte organisasjonen prioritere innsatsen.

UNDP setter menneskerettigheter og likestilling høyt og viser til betydelig framgang for økonomisk inkludering i 2023, bl.a. ved å ha bedret kvinners tilgang til grunnleggende tjenester. Sosiale velferdsordninger nådde også bredt ut, men det påpekes behov for forbedring i kvalitet og tilgang på tjenestene.

Noen av de overordnede resultatene som UNDP rapporterer om på sine seks tematiske prioriteringsområder fra 2023 er bl.a.:

- Fattigdom og ulikhet: For å nå målet om at 100 millioner mennesker kommer ut av flerdimensjonal fattigdom, støttet UNDP 130 land med tiltak for å fremme jobbskaping, gode velferdsordninger, bedre helsesystemer, gode vilkår for småbedrifter og tilgang til finansielle tjenester, samt tiltak for mennesker som var drevet på flukt. Målet om at ingen skal utelates ble fulgt opp i prosjekter for lavtlønnede, sårbare grupper, ungdom, kvinner og de som mangler formell arbeidskontrakt. I Kenya ble 1,1 millioner nye småbedrifter formelt registrert. I Den dominikanske republikk førte en ny nasjonal handlingsplan til at helsetilbudet for barn ble forbedret, mens 80 000 arbeidere i uformell sektor fikk helseforsikring i Kambodsja.
- Styresett: UNDP bistod i 2022–2023 ved organiseringen av 35 valg for 439 millioner velgere. Dette var et godt steg mot organisasjonens ambisiøse mål om å få 800 millioner nye registrerte velgere globalt innen 2025. 60 land fikk støtte til en rettighetsbasert digital omstilling.

- Motstandskraft: UNDP prioriterte helhetlig innsats for sårbare grupper som ser humanitær bistand, langsiktig utvikling og fredsbygging i sammenheng. UNDPs stabiliseringsinnsats i landene rundt Tsjadsjøen førte til at 435 000 internt fordrevne kunne vende tilbake til sine hjem, at 400 000 mennesker i Niger fikk forbedret sine levekår og at 80 000 mennesker i Tsjad opplevde bedret sikkerhet.
- Energi: UNDP bidro til å nå målet om ren energi til 500 millioner mennesker innen 2025. I 2023 ga solenergi bedre energitilførsel for 525 000 mennesker i avsides områder av Filipinene.
- Likestilling: UNDP tok tak i de strukturelle hindringene for å oppnå likestilling ved å satse på sosiale velferdsordninger, omsorgspolitik, skattepolitikk og ved å gi kvinner tilgang til nødvendige tjenester. 91 offentlige etater i 30 land tok i bruk UNDPs likestillingssertifisering for offentlige institusjoner. Målet om at 100 land skulle innarbeide likestilling i nasjonale klimaplaner ble oppnådd i 2023.

UNDP påpeker utfordringer med silotenkning, hvor innsatser ikke ses i sammenheng. For å bøte på dette, innførte organisasjonen mer porteføljestyring og andre tiltak for integrerte tilnærminger til systemiske endringer.

I 2023 la UNDP Global Policy Centre for Governance særlig vekt på arbeidet med måling av bærekraftsmål 16, basert på senterets tidligere metodeutvikling. Arbeidet med informasjon og desinformasjon resulterte i viktige anbefalinger for gjennomføring av valg. Senteret arbeidet med mobilisering av ressurser for utviklingsland, som vil gi et kunnskapsgrunnlag for konferansen om finansiering for utvikling i 2025. Det ble også arbeidet med temaer som rettferdighet i det grønne skiftet, og senteret deltok aktivt i den norske bistandsdebatten.

Norge deltok fortsatt aktivt i styret til UNDP/UNFPA/UNOPS for å følge opp organisasjonenes arbeid, bl.a. med tilsyn og internkontroll, herunder også i UNOPS. I etterkant av misligholdssaken i UNOPS i 2022, har Norge fortsatt å samarbeide tett med andre lands delegasjoner i styremøtene, og fremforhandlet vedtak om styrket internrevisjon og tydeliggjøring av UNOPS sitt mandat.

Budsjett 2025

Det foreslås bevilget 454,4 mill. kroner for 2025.

Post 71 FNs barnefond (UNICEF)

Bevilgningen dekker kjernestøtte til FNs barnefond (UNICEF). UNICEF har et globalt mandat til å sikre barns rettigheter i henhold til FNs barnekonvensjon og er en av FNs største aktører for utvikling og humanitær innsats. Organisasjonen samarbeider med myndigheter, sivilt samfunn, privat sektor og andre multilaterale partnere, både globalt og på landnivå. UNICEF er en av Norges sentrale samarbeidspartnere i arbeidet med langsiktig innsats for barns rett til helse, utdanning, vann, sanitærtjenester, beskyttelse og inkludering. UNICEF arbeider også med å se langsiktig utvikling, humanitær innsats og fredsbygging i sammenheng.

Mål 2025

De overordnede målene for UNICEF er bærekraftsmål 1 – Utrydde alle former for fattigdom i hele verden, 2 – Utrydde sult, oppnå matsikkerhet og bedre ernæring og fremme bærekraftig landbruk, 3 – Sikre god helse for alle og fremme livskvalitet for alle, uansett alder, 4 – Sikre inkluderende, rettferdig og god utdanning og fremme muligheter for livslang læring for alle, 5 – Oppnå likestilling og styrke jenters og kvinners stilling, 6 – Sikre bærekraftig vannforvaltning og tilgang til vann og gode sanitærforhold for alle, 10 – Redusere ulikhet i og mellom land og 16 – Fremme fredelige og inkluderende samfunn med sikte på bærekraftig utvikling, sørge for tilgang til rettsvern for alle og bygge velfungerende, ansvarlige og inkluderende institusjoner på alle nivåer.

Bevilgningen skal bidra til at UNICEF når sine strategiske mål for perioden 2022–2025:

- Alle barn er ved god helse.
- Alle barn mottar kvalitetsutdanning.
- Alle barn er beskyttet mot vold og utnyttning.
- Alle barn har tilgang til vann, helse og sanitærtjenester, og et bærekraftig miljø og klima.
- Alle barn har tilgang til sosial beskyttelse.

Prioriteringer 2025

Kjernestøtten gis basert på UNICEFs strategiske plan (2022–2025). Kjernestøtte er avgjørende for å sikre forutsigbarhet i organisasjonens arbeid og for å gi fleksibilitet og effektivitet i virksomheten, særlig i krisesituasjoner. Kjernestøtte muliggjør også samarbeid på tvers av organisasjoner. I tråd med norske forpliktelser om hvordan FN kan finansieres bedre («Funding Compact»), vil regjeringen holde kjernestøtten på et høyt nivå.

Rapport 2023

2023 var nok et utfordrende år for barns rettigheter, og UNICEF viste seg igjen som en ledende aktør for å styrke barns rettigheter i en vanskelig tid. Arbeidet fulgte UNICEFs strategiske plan for 2022–2025 med vekt på å oppnå systemiske endringer på samfunnsnivå for å bedre barns situasjon. Gjennomgående rapporterer UNICEF svært høy måloppnåelse på aktivitetsnivå, mens rapporterte effekter på samfunnsnivå er noe lavere.

UNICEF arbeidet for å sikre barns helse i 158 land og bidro med 6,2 millioner doser av verdens første malariavaksine fordelt på syv afrikanske land. 210 millioner barn ble undersøkt og fikk oppfølging for underernæring i 2023, og om lag 9,3 millioner barn fikk livreddende behandling.

UNICEF arbeidet med utdanning i 144 land i 2023. Norsk støtte til UNICEF bidro til at 37,7 millioner barn som ikke gikk på skolen, fikk tilgang til utdanning, inkludert 17,7 millioner barn i humanitære kontekster. Av disse var 51 pst. jenter. Over 1,3 millioner var barn med funksjonsnedsettelse, noe som innebærer en vesentlig økning fra året før. Videre bidro UNICEF bl.a. til at 31,2 millioner barn fikk tilgang på læremateriell i 2023.

UNICEF bidro til at 34,7 millioner barn, foreldre og forsørgere fikk tilgang til psykososiale tjenester og tiltak for å bedre deres mentale helse i 2023.

UNICEF har hatt stor framgang i arbeidet med rent vann og sanitærtjenester. 21,5 millioner mennesker har fått tilgang til grunnleggende sanitærtjenester, av dem 1,2 millioner mennesker med funksjonsnedsettelse. Over 7 500 skoler og 300 helseinstitusjoner fikk tilgang til grunnleggende vann og sanitærtjenester.

UNICEFs påvirkningsarbeid for å måle barnefattigdom har ført til viktige endringer. Med UNICEFs støtte har myndigheter nådd mer enn 106 millioner husholdninger med kontantoverføringsprogrammer.

Norge videreførte i 2023 støtte for å styrke UNICEFs arbeid med mangfold og inkludering av barn med nedsatt funksjonsevne. I 2023 lanserte UNICEF en egen strategi som skal bidra til å styrke inkluderingen av barn med funksjonsnedsettelse, både gjennom målrettede tiltak og gjennom integrering i annen innsats. 4,7 millioner barn med nedsatt funksjonsevne ble nådd med ulike tiltak. Over 107 land har på plass intervensjoner som skal hjelpe barn å takle barrierene de og familien møter fordi de lever med en funksjonsnedsettelse.

Budsjett 2025

Det foreslås bevilget 480,6 mill. kroner for 2025.

Post 73 FN og multilateralt samarbeid, kan overføres

Bevilgningen dekker strategiske FN-tiltak. Posten dekker også Norges bidrag til nettverket for gjennomganger av multilaterale organisasjoner (MOPAN), Norges frivillige bidrag til arbeidet i OECDs utviklingskomité (DAC) og Norges frivillige bidrag til OECDs Internasjonalt forum for total offisiell støtte til bærekraftig utvikling (Total Official Support for Sustainable Development, TOSSD).

Mål 2025

Bevilgningen skal støtte bærekraftsmål 1 – Utrydde alle former for fattigdom i hele verden og bærekraftsmål 17 – Styrke gjennomføringsmidlene og fornye globale partnerskap for bærekraftig utvikling.

- Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål:
- Multilateralt samarbeid for å oppnå bærekraftsmålene er styrket.

Prioriteringer 2025

For å sørge for at norsk bistand gir best mulige resultater, og for å styrke og forbedre de multilaterale organisasjonene, vil støtte til MOPAN fortsatt prioriteres.

Frivillige bidrag til OECDs utviklingskomité (DAC) vil støtte kunnskapsbasert samarbeid mellom bistandsgivere om utviklingspolitikk, med vekt på DACs kjerneområder. Norge ble i 2024 medlem av Internasjonalt forum for total offisiell støtte til bærekraftig utvikling (Total Official Support for Sustainable Development, TOSSD), som har sekretariat i OECD. Frivillige bidrag vil støtte videreutvikling og gjennomføring av rammeverket som skal måle de samlede pengestrømmene for bærekraftig utvikling i utviklingsland.

Rapport 2023

Nettverket for gjennomganger av multilaterale organisasjoner, MOPAN, leverte også i 2023 solide analyser av multilaterale organisasjoner. I 2023 ble gjennomganger lansert av Den afrikanske utviklingsbanken (AfDB), Den interamerikanske utviklingsbanken (IDB) med privatsektoren IDB Invest, Den internasjonale organisasjo-

nen for migrasjon (IOM), Verdensbanken (IDA og IBRD) og FNs aidsprogram (UNAIDS). Disse og tidligere gjennomganger ble aktivt brukt i oppfølgingen av organisasjonene. MOPAN utviklet også en tematisk synteserapport om hvordan covid-19-pandemien påvirket samarbeidet i det multilaterale systemet. På grunn av ulik takt i arbeidet med gjennomganger, kom det færre gjennomganger i 2023 enn 2022, men det forventes flere i 2024. En ny strategi for perioden 2025–32 ble vedtatt, og revisjon av metodikken ble igangsatt.

Budsjett 2025

Det foreslås bevilget 11,2 mill. kroner for 2025. 7,7 mill. kroner for Norges frivillige bidrag til OECD DAC og Norges frivillige bidrag til OECD for Internasjonalt forum for TOSSD flyttes til denne posten fra kap. 161 *Utdanning, forskning og offentlige institusjoner*, post 73 *Styresett og offentlige institusjoner*. Bevilgningen foreslås samtidig redusert med 7,6 mill. kroner grunnet prioritering av økt støtte til bl.a. Gaza, humanitær nødhjelp og klimatilpasning.

Kap. 172 Multilaterale finansinstitusjoner og gjeldslette

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025
70	Verdensbanken, <i>kan overføres</i>	1 699 005	1 169 600	1 415 109
71	Regionale banker og fond, <i>kan overføres</i>	1 005 806	1 021 400	1 103 100
72	Strategisk samarbeid, <i>kan overføres</i>	43 300	43 300	43 400
73	Gjeldslette, <i>kan overføres</i>	413 751	396 480	407 080
	Sum kap. 172	3 161 862	2 630 780	2 968 689

Kapitlet dekker Norges kjernestøtte til Verdensbankgruppen, regionale utviklingsbanker og fond. Kjernestøtte er kjøp av eierandeler gjennom kapitalinskudd i utviklingsbankene og gavebidrag til bankenes fond for de fattigste landene. Kjernestøtten er ikke øremerket. Se vedlegg 7 for oversikt over utviklingsbankene. Kapitlet dekker også Norges forpliktelser til multilaterale ordninger for sletting av fattige lands gjeld som er knyttet til Verdensbanken (IDA, fondet for de fattigste landene) og Afrikabanken (Afrikafondet).

Kjernestøtten til utviklingsbankene resulterer i flerdobling av utlånsbeløp til fattige land. Dette skyldes bankenes modell med å hente kapital i markedet til gunstige vilkår, basert på deres høye kredittverdighet (AAA-rating). Disse innlånte midlene lånes ut igjen til mottakerland, i et kretsløp der også tilbakebetaling av lån omsettes i nye utlån.

Etter påtrykk fra G20 har utviklingsbankene gjennomgått betydelige endringer de siste årene. Målet er å mobilisere ytterligere utlånskapital innenfor økt, men forsvarlig risiko, for å bidra til finansiering av globale fellesgoder med særlig vekt på klima. 35-45 pst. av utviklingsbankenes utlånsporteføljer går nå til klima. Samtidig skal bankene bli mer effektive og arbeide raskere.

Russlands angrepskrig mot Ukraina har utløst rask og massiv støtte fra Norge gjennom Nansenprogrammet. For nærmere omtale av hvordan Norge støtter Verdensbankens og Den europeiske banken for gjenoppbygging og utviklings (EBRD) innsats i Ukraina og nabolandene, se kap. 159 *Regionbevilgninger*, post 73 *Ukraina og naboland*.

Post 70 Verdensbanken, kan overføres

Verdensbankgruppens finansieringsinstitusjoner består av Den internasjonale bank for gjenoppbygging og utvikling (International Bank for Reconstruction and Development – IBRD), Det internasjonale utviklingsfondet (International Development Association – IDA), Det internasjonale finansieringsinstituttet (International Finance Corporation – IFC), og Verdensbankens garantiinstitutt (Multilateral Investment Guarantee Agency – MIGA).

I 2025 dekker bevilgningen Norges forpliktelser til IDA og IFC, samt et norsk kjøp av hybridkapital i IBRD. Den 20. påfyllingsperioden av IDA (IDA20) går fra 2023 til 2025. Norges deltakelse i kapitaløkningen til IFC ble vedtatt i 2018 og gjennomføres i perioden 2020–2025.

Verdensbanken er den største kilden til multilateral utviklings- og klimafinansiering, ikke minst til lavinntektsland gjennom IDA. Verdensbanken har siden oktober 2022 vært i en reformprosess med mål om en bedre, mer effektiv og større bank. En ny visjon ble vedtatt under Verdensbankens årsmøte i oktober 2023: «Å skape en verden fri for fattigdom på en levelig planet». Med dette ble bankens formelle mandat utvidet til å inkludere globale utfordringer som klima, pandemiberedskap og matsikkerhet, samtidig som bankens innsats for å utrydde fattigdom og ulikhet opprettholdes.

Verdensbanken mobiliserte raskt etter Russlands fullskalainvasjon av Ukraina og har bidratt med betydelig finansiering til ukrainske myndigheter for å holde statsapparat og kritisk infrastruktur i gang. Verdensbanken spiller også en viktig rolle i den globale responsen på ringvirkningene av Russland angrepskrig, spesielt for å styrke matsikkerhet. Banken har fremskyndet bruken av IDA-midler i innværende periode for å dekke akutte behov for krisefinansiering til lavinntektsland rammet av sult og matusikkerhet, klimændringer og naturkatastrofer.

Verdensbanken er en sentral rådgiver for låntakerlandene, ikke minst for sårbare og konfliktberørte landsituasjoner, der innsatsen over de siste årene har blitt vesentlig trappet opp. Over 40 pst. av IDA-midlene går i dag til land som er preget av sårbarhet, konflikt og vold. Banken er en vesentlig kilde til erfaringsbasert kunnskap om klima- og utviklingsspørsmål, har et bredt tematisk engasjement, og samarbeider direkte med finansdepartementene på landnivå. Banken skårer høyt på evalueringer, har klare retningslinjer for risikovurdering og gode sosiale og miljømessige sikringsmekanismer. Som kanal for finansiering til de fattigste landene har IDA et unikt fortrinn, ved at 1 dollar i IDA-bidrag fra medlemslandene gir minst 3,5 dollar i finansiering til utviklingsland for å skape vekst og bekjempe fattigdom.

IFC er Verdensbankens privatsektorarm og den største globale utviklingsinstitusjonen rettet mot privatsektorutvikling. IFC kan vise til gode resultater i å mobilisere privat kapital og utvikle innovative finansieringsløsninger, med vekt på klimafinansiering. IFC er en viktig finansiell samarbeidspartner for norske bedrifter og Norfund i utviklingsland.

Norge har innflytelse på Verdensbankens beslutninger og prioriteringer gjennom deltakelse i bankens styrende organer, hvor ett fast styremedlem representerer de nordiske og baltiske landene. Gjennom det nordisk-baltiske samarbeidet har vi større påvirkningskraft enn landenes

økonomiske størrelse skulle tilsi. Hyppig høynivådialog og bidrag til tematiske fond gir også mulighet til å påvirke banken. En treårsperiode med norsk ledelse av det nordisk-baltiske styrekontoret ble avsluttet 30. juni 2024.

Mål 2025

Bevilgningen støtter alle bærekraftsmålene. Spesielt relevante på overordnet nivå er bærekraftsmål 1 – Utrydde alle former for fattigdom i hele verden, 10 – Redusere ulikhet i og mellom land, 13 – Handle umiddelbart for å bekjempe klimændringene og konsekvensene av dem og 17 – Styrke gjennomføringsmidlene og fornye globale partnerskap for bærekraftig utvikling.

Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål:

- Ekstrem fattigdom og økonomisk ulikhet er redusert.
- Inkluderende og bærekraftig økonomisk vekst er oppnådd.
- Klimagassutslipp er redusert og klimatilpassning styrket.
- Langsiktig og bærekraftig finansiering for utvikling er mobilisert.

Prioriteringer 2025

Hovedprioriteringen for 2025 vil være å følge opp iverksettingen av Verdensbankens reformagenda og vedtatte endringer i bankens operasjonelle og finansielle modell. Målet er å styrke bankens respons på globale utfordringer som klimændringer og pandemier, samtidig som støtten til langsiktig utvikling og andre kriser, spesielt i lavinntektsland, opprettholdes. Norge vil bidra til innovative løsninger for å mobilisere midler til fattigdomsbekjempelse og til globale utfordringer som matsikkerhet, pandemi, konflikt og klima, bl.a. gjennom et norsk kjøp av hybridkapital for 250 mill. kroner i IBRD. Hybridkapital er et låneinstrument strukturert slik at det norske bidraget regnes som egenkapital, og som Verdensbanken dermed kan bruke til å innhente kapital i det private markedet. Gjennom denne mobiliseringen av privat kapital, vil det norske bidraget utløse opp til 2 mrd. kroner i utviklings- og klimafinansiering over det neste tiåret.

Verdensbanken vil ha en sentral rolle i styrking av helse- og pandemiberedskap, den globale responsen på sult og matusikkerhet, arbeidet med å finne løsninger på gjeldsutfordringer i lavinntektsland og for å ta igjen tapt framgang i å oppnå langsiktige utviklingsmål, inkludert klimamål.

IDA vil i stor grad innrettes for å hente inn etter-slepet i oppnåelse av bærekraftsmålene.

Norge vil gjennom alle deler av Verdensbank-gruppen fremme sentrale norske utviklings- og klimapolitiske prioriteringer. Verdensbankens mål er at 45 pst. av den totale finansieringen i 2025 skal gå til klima, likt fordelt mellom utslippsreduksjon og klimatilpasning. Fra juli 2025 skal alle Verdensbankens operasjoner være i samsvar med Parisav-talen. Norge vil aktivt arbeide for at bankens klima-mål oppfylles og for at banken vedtar en ambisiøs klimahandlingsplan for 2026–2030. Behovet for økt finansiering av biomangfold og naturbaserte løs-ninger vil vektlegges fra norsk side.

Norge vil arbeide for at Verdensbanken følger opp sine IDA20-forpliktelser innen klima, likestil-ling og kvinners økonomiske deltagelse og til sår-bare stater. Kriseforebygging og beredskap vil også vektlegges i bankens støtte til de fattigste landene, spesielt tiltak mot sult og matusikkerhet. En betydelig andel av finansieringen fra IDA vil gå til investeringer i utdanning og helse, bl.a. tilgang til ernærings- og primærhelsetjenester for barn, unge og mødre. Det vil bidra til reduserte struktu-relle forskjeller, og økt motstandskapasitet mot fremtidige kriser.

Verdensbanken har i mange år vektlagt betyd-ningen av sosiale sikkerhetsnett i utviklingsland, inkludert bruk av kontantoverføringer. Norge støtter bankens arbeid for at land videreutvikler nasjonale systemer for velferdsordninger. Slike ordninger står sentralt i bankens respons mot sult og matusikkerhet og vil prioriteres i 2025.

Norge vil i 2025 nøye følge gjennomføringen av Verdensbankens oppdaterte likestillingsstra-tegi for perioden 2024–2030. Strategien vektleg-ger å øke kvinners økonomiske muligheter og del-takelse, fremme kvinner som ledere og bekjempe kjønnsbasert vold.

Bankens arbeid for godt økonomisk styresett, spesielt bærekraftig gjeldshåndtering, mer effek-tive og rettferdige skattesystemer i låntakerland og bekjempelse av ulovlig kapitalflyt, vil også bli prioritert. Sammen med Verdensbanken vil Norge bidra til å fremme digital teknologiutvikling, spesi-elt i Afrika.

Norge vil legge vekt på bankens arbeid med mobilisering av privat kapital, næringsutvikling og jobbskaping, i tett dialog med IFC og bankens garantiinstitutt (MIGA). Opptrapping av arbeidet med å mobilisere privat kapital står sentralt i reformprosessen, inkludert ved økt bruk av garantier. For IFC vil privat næringsutvikling i sår-bare stater, jobbskaping, bedre rammevilkår for private investeringer og mobilisering av privat

kapital til klimarelevante investeringer prioriteres. Et viktig instrument er privatsektorvinduet i IDA, som bidrar til å avlaste risikoen for IFC og MIGA ved investeringer i de fattigste landene og de van-skeligste markedene i sårbare stater og konflikt-områder. Norge forventer også at IFC og MIGA tar økt egenrisiko ved å satse på investeringer i land og situasjoner med spesielt krevende ramme-betingelser.

Rapport 2023

I 2023 utgjorde den totale støtten fra Verdens-bankgruppen til klima- og utviklingsformål 123 mrd. USD, nær en dobling av nivået før pande-mien. Støtte til helse og sosiale sikkerhetsnett, som økte mest i 2020 og 2021, ble noe redusert i 2023. I 2023 ble satsingen på mat og landbruk doblet sammenlignet med nivået i 2021. Finansier-ing av energiprojekter økte i 2023, særlig i mello-minntektsland, hvor veksten var på 125 pst.

Verdensbanken har forpliktet seg til å forbli engasjert i sårbare og konfliktfylte situasjoner, og den finansielle støtten til denne typen kontekster har økt de siste fem årene og er nå på et rekord-høyt nivå. IDA-finansiering for sårbarhet, konflikt og vold har vært avgjørende for å møte økte behov. Verdensbanken har styrket sin tilstedevæ-relse på landnivå med nær 58 pst. siden 2018, og er også i rute for å nå de andre målene i sin stra-tegi for sårbarhet, konflikt og vold for perioden 2020–2025. Arbeid med ny strategi påbegynnes i 2025.

IDA rapporterer om bl.a. følgende resultater under IDA20 i perioden juli 2022–juni 2023:

- 11,7 millioner mennesker, hvorav 4,8 millioner kvinner, deltok i jobbskapingstiltak.
- 23,9 millioner mennesker, hvorav 12,9 millio-ner kvinner, dekket av sosiale sikkerhetsnett, og 17 land styrket sine nasjonale systemer for rask oppskalering av støtte i møte med økono-miske sjokk, naturkatastrofer og andre kriser.
- 2,6 millioner bønder tok i bruk forbedrede landbruksmetoder.
- 14,9 millioner mennesker fikk tilgang til forbe-drede sanitæranlegg.
- 8,2 millioner mennesker fikk tilgang til sikrere vannkilder.
- 20,8 millioner barn ble vaksinert.
- 39,6 millioner kvinner og barn mottok grunn-leggende ernæringstjenester.
- 10,8 millioner mennesker fikk tilgang til eller forbedret tilgang til elektrisitet.
- 7,9 mrd. USD ble mobilisert i private investe-ringer til de fattigste landene.

Ekstrem fattigdom og økonomisk ulikhet er redusert og inkluderende og bærekraftig økonomisk vekst er oppnådd

De siste globale fattigdomstallene fra Verdensbanken viser en marginal reduksjon i ekstremfattigdom i 2022 som bl.a. skyldes fortsatt ringvirkninger av pandemien, inflasjon og Russlands angrepskrig mot Ukraina. Fattigdomsnivået er fortsatt høyere enn før pandemien, og den økonomiske opphenting etter pandemien har vært svært ujevnt fordelt. Det internasjonale pengefondet (IMF) og Verdensbankens analyser viser en økning i økonomisk ulikhet, både mellom land og innad i land.

Verdensbanken trappet i 2023 opp sin kriserespons med betydelig økt finansiering for å reversere nedgangen i økonomisk vekst, fattigdomsreduksjon og sosial utvikling. Nye ordninger og instrumenter for raskere krisefinansiering til både mellom- og lavinntektsland ble også vedtatt. IFC har trappet opp investeringer og samarbeid med privat sektor for å sikre bærekraftig og inkluderende vekst i en tid der kostnadene og risikoen ved investeringer øker. Rekordhøye investeringer på 43,7 mrd. USD i 2023 forventes enten direkte eller indirekte å skape opp til 3,1 millioner jobber. Privatsektordvinduet i IDA har vært et viktig instrument for å fremme bærekraftige investeringer i de fattigste landene. Evalueringer viser imidlertid lavere utviklingsresultater enn forventet i de fattigste og mest sårbare markedene, på grunn av høy risiko og krevende rammebetingelser.

Klimagassutslipp er redusert og klimatilpasning styrket

Verdensbanken oppdaterte i 2023 sitt mål for klimafinansiering, fra 35 pst. til 45 pst. av den totale utlånsporteføljen innen 2025. Verdensbanken står for den største andelen av multilateral klimafinansiering og kunne i finansåret 2023 (juli 2022-juni 2023) vise til rekordhøye 38,6 mrd. USD i finansiering til klima. Dette utgjør 41 pst. av total finansiering. IBRD og IDA har også et mål om lik fordeling av midler til utslippsreduksjoner og klimatilpasning fram mot 2025. I 2023 utgjorde klimatilpasning 41 pst. av klimafinansieringen fra IBRD og IDA, noe under målsetningen på 50 pst. Fra og med 1. juli 2023 var IBRD og IDAs låneoperasjoner i fullt samsvar med Parisavtalen. For IFC og MIGA var 85 pst. av finansieringen i samsvar med Parisavtalen fra samme dato, med målsetting om fullt samsvar fra 1. juli 2025. Verdensbanken har i 2023 styrket arbeidet med bevaring av naturmangfold, men det er behov for en mer sys-

tematisk og målbevisst tilnærming til dette. Arbeidet med å utarbeide en metodologi for måling av naturfinansiering er i gang.

Langsiktig og bærekraftig finansiering for utvikling er mobilisert

I løpet av 2023 gjennomførte Verdensbanken en rekke finansielle reformer, som gjennom en forsvarlig økning i risiko, har utvidet IBRDs utlånsvolum til mellominntektsland. Norge har støttet disse reformene under forutsetning av at ønsket om å maksimere finansiering ikke går på bekostning av gavevilkår og gjeldsbærekraft, eller truer bankens trippel A-kredittvurdering. Verdensbankgruppens mobilisering av privat kapital til samfinansiering av investeringsprosjekter utgjorde 41,5 mrd. USD i finansåret 2023.

Budsjett 2025

Det foreslås bevilget 1 415,1 mill. kroner for 2025. Det er en økning på 245,5 mill. kroner fra saldert budsjett for 2024. Økningen skyldes kjøp av hybridkapital.

Bevilgningen foreslås fordelt som følger:

- 1 098,2 mill. kroner til Norges forpliktelse i den 20. giverlandspåfyllingen av Verdensbankens utviklingsfond (IDA20).
- 67 mill. kroner til Norges forpliktelser for kapitaløkning i Det internasjonale finansieringsinstituttet (IFC).
- 250 mill. kroner til kjøp av hybridkapital i Den internasjonale bank for gjenoppbygging og utvikling (IBRD).

Det vises ellers til forslag om vedtak under romertall XII om deltakelse i kapitaløkninger og fondspåfyllinger i internasjonale banker og fond. Usikkerhet rundt endringer i valutakurser ved kapitaløkninger håndteres ved en fullmakt til overskridelse, jf. forslag til vedtak under romertall III.

Post 71 Regionale banker og fond, kan overføres

Bevilgningen dekker Norges kjernestøtte til kjøp av eierandeler i de regionale utviklingsbankene og gavebidrag til deres fond for de fattigste landene:

- Den afrikanske utviklingsbanken og Afrika-fondet
- Den asiatiske utviklingsbanken og Asiafondet
- Den asiatiske investeringsbanken for infrastruktur

- Den interamerikanske utviklingsbanken og IDB Invest
- Nordisk utviklingsfond

De regionale utviklingsbankene er blant de største og viktigste kildene til utviklingsfinansiering og rådgivning til låntakerland. Regionalbankene er viktige i arbeidet for å nå bærekraftsmålene, oppfylle de internasjonale klimaforpliktelsene og for å mobilisere større midler fra flere kilder for å finansiere utviklings- og klimatiltak. Bankenes mål sammenfaller med Norges utviklingspolitiske prioriteringer. De skårer også høyt på uavhengige evalueringer av resultater og effektivitet. De har klare retningslinjer for risikovurdering og gode sosiale og miljømessige sikringsmekanismer. Norge følger opp prioriteringer i regionalbankene i tett samarbeid med de andre nordiske landene, noe som øker norsk innflytelse.

Mål 2025

Bevilgningen støtter alle bærekraftsmålene. Spesielt relevante på overordnet nivå er bærekraftsmål 1 – Utrydde alle former for fattigdom i hele verden, 10 – Redusere ulikhet i og mellom land, 13 – Handle umiddelbart for å bekjempe klimaendringene og konsekvensene av dem, samt 17 – Styrke gjennomføringsmidlene og fornye globale partnerskap for bærekraftig utvikling.

Bevilgningen skal bidra til at de regionale utviklingsbankene og fondene kan nå sine strategiske mål:

- Ekstrem fattigdom og økonomisk ulikhet er redusert.
- Klimagassutslipp er redusert og klimatilpassning styrket.
- Langsiktig og bærekraftig finansiering for utvikling er mobilisert.
- Inkluderende og bærekraftig økonomisk vekst er oppnådd.

Prioriteringer 2025

Den afrikanske utviklingsbanken (AfDB) og Afrikafondet (AfDF)

Afrikabankens nye 10-årsstrategi (2024–2033) ble vedtatt av styret i april 2024 og legger føringer for prioriteringene i årene fremover. Bankens prioriterte innsatsområder er energi, transport, landbruk, bærekraftige matsystemer, industriell utvikling og regionalt samarbeid. Banken legger vekt på å hensynte tverrgående temaer som kvinner og likestilling, klima, sårbarhet og konfliktfore-

bygging, styresett, privatsektorutvikling og syssetsetting, ikke minst for unge.

Afrikafondet (AfDF) tilbyr rådgivning og finansiering i form av sterkt subsidierte lån og gavebidrag for utviklingsformål til de 37 fattigste landene i Afrika. Prioriteringene for perioden 2023–2025 (AfDF-16) ble vedtatt i desember 2022. Forpliktelse om klima, ren energi, klimasmart landbruk, kvinner og likestilling, sårbare landsituasjoner, styresett, gjeldsbærekraft og ansvarlig låntaking reflekteres tydelig i disse.

Norges prioriteringer i 2025 er å støtte bankens evne til å gjennomføre sitt vedtatte arbeidsprogram, med særlig vekt på de fattigste landene, for effektivt å kunne støtte afrikanske land med rådgivning og finansiering i form av subsidierte lån og gavebidrag. Norge vil arbeide for at bankens nye 10-års strategi følges opp, gjennom å vektlegge tydelig fattigdoms- og klimafokus, bl.a. gjennom å være pådriver for at bankens kvinne- og likestillingsstrategi og strategi for å møte klima- og miljøutfordringer i hele bankens virksomhet følges opp i tråd med planer. Norge vil arbeide for at banken løfter arbeidet med matsikkerhet, landbruk og fornybar energi, med vekt på jobbskaping og utvikling av privat sektor. Det må tas tydeligere hensyn til kvinners, ungdommers og sårbare gruppers behov. Norge vil ytterligere vektlegge bankens arbeid med økonomisk styresett og nasjonal ressursmobilisering, som rådgivning og kapasitetsbygging om god finansforvaltning, gjeldsbærekraft, skattereformer og bekjempelse av korrupsjon og ulovlig kapitalflyt.

Norge vil arbeide for fortsatt fremdrift i interne reformer, med vekt på kjernevirksomheten og styrket resultatorientering, bl.a. gjennom forbedring av resultatrammeverk, god prosjektforberedelse og systematisk oppfølging av gjennomganger, evalueringer og revisjonsrapporter. Reformene innebærer også at banken tar grep for å kutte kostnader og styrke oppfølging av prosjekter. Banken skal arbeide gjennom gode partnerskap, med tydelig arbeidsdeling.

Norge har i 2024 deltatt i forhandlinger om en generell garantikapitaløkning i Afrikabanken. En slik økning vil ikke medføre forpliktelse i form av kapitalinnskudd til banken. Formålet med økte garantier fra aksjonærene er å unngå at bankens årlige utlån må reduseres betydelig og for å trygge bankens trippel-A kredittverdighet. Behovet oppsto som en følge av en nedgradering av USAs kredittverdighet i 2023. Stortinget vedtok i revidert nasjonalbudsjett for 2024 at Norge kan delta i en generell garantikapitaløkning i Afrikabanken med et nivå som tilsvarer en økning i den norske stats-

garantien på UA 687 mill. (UA tilsvarer IMF's spesielle trekkrettigheter SDR). Det ble samtidig varslet at regjeringen ville komme tilbake til Stortinget i statsbudsjettet for 2025 med informasjon om utfallet av forhandlingene og med forslag om eventuell justering i nivået for Norges deltakelse. Forhandlingene ble avsluttet i mai 2024. Utfallet ga et høyere totalt nivå på den generelle kapitaløkningen enn forventet i starten av forhandlingene. Regjeringen foreslår derfor en oppjustering i nivået for Norges deltakelse til UA 996,2 mill., i samsvar med nivå som vedtatt av guvernørstyret 31. mai 2024, jf. romertall XII, punkt 8. Med en slik økning vil Norge opprettholde sin eierandel i Afrikabanken. Garantiansvaret utløses ved avtaleinngåelse.

Norge støtter pågående arbeid for å legge til rette for at AfDF kan låne i markedet for å øke sin finansielle slagkraft i lavinntektsland, slik IDA har gjort siden 2018. Reformen må samtidig sikre bankens finansielle posisjon og bærekraft, særlig dens trippel-A kredittverdighet.

Norge vil bidra til en fortsatt godt koordinert og samstemt valgkrets, med tett oppfølging av styresaker innen prioriterte områder.

Norge vil arbeide for at banken gir tilfredsstillende resultatrapportering i forbindelse med midtveisgjennomgangen av AfDF-16 (oktober 2024), herunder fremheve norske prioriteringer. Gjennomgangen vil gi grunnlag for forhandlinger i 2025 om påfylling av giverlandsbidrag (AfDF-17 for perioden 2026–2028).

Banken opplever stor etterspørsel fra afrikanske land etter finansiering av klimatilpasningstiltak. For å svare på behovene etablerte banken i 2024 et klimavindu i AfDF, Climate Action Window (CAW), med finansielle bidrag på 429 mill. USD fra fire givere – Storbritannia, Nederland, Tyskland og Sveits. Fokus vil være på klimatilpasning i Afrikas fattigste land. Landbruk og matsikkerhet vil være høyest prioritert, som et av seks prioriterte områder. Norge vil støtte CAW med 50 mill. kroner i 2025, som en del av vår klimasatsing for Afrika.

Den asiatiske utviklingsbanken (ADB) og Asiafondet (ADF)

Den asiatiske utviklingsbankens (ADB) overordnede styringsdokument, Strategi 2030, definerer syv operasjonelle prioriteringer:

- fattigdomsbekjempelse
- likestilling
- klima og miljø

- byutvikling
- distriktsutvikling og matsikkerhet
- styresett og institusjonsbygging
- regional integrasjon

I 2024 skal en midtveisgjennomgang av strategien sluttføres. ADB gjennomfører nå en omfattende organisatorisk reform for å sikre bedre utvikling og oppfølging av prosjekter. Flere ansatte vil flytte fra ADBs hovedkvarter i Manila til land- og regionskontorer. Det vil bli sterkere samarbeid på tvers i banken. Bankens resultatrammeverk skal også forenkles for å hindre at prosjekter blir for kompliserte og vanskelige å gjennomføre.

I mai 2024 ble det enighet om den 14. påfyllingen av ADBs fond for gavebevilgninger til de 29 fattigste asiatiske landene, Asiafondet (ADF-14, 2025–2028), på nesten 5 mrd. USD. Dette er en økning på 22 pst. sammenlignet med ADF-13. Norge vil delta med samme andel som i ADF-13, jf. forslag til romertallsvedtak XII. I forhandlingene fikk Norge, i samarbeid med andre givere, gjennomslag for at matsikkerhet, tiltak mot ulikhet og nasjonal ressursmobilisering skal vektlegges i neste påfyllingsperiode. Det settes av mer til klima og små utviklingsøystater (SIDS). Det etableres et eget vindu for å støtte befolkningene i Afghanistan og Myanmar gjennom FN-organisasjoner og sivilt samfunn.

Norge vil arbeide for fortgang i arbeidet med å bedre tilpasse ADBs innsats i små utviklingsøystater og konfliktområder, ettersom andelen prosjekter som vurderes som vellykkede i slike situasjoner falt i perioden 2021 til 2023. Systemene er ikke godt nok tilpasset situasjonen på bakken og fører dermed til forsinkelser i prosjekter og i noen tilfeller til dårlige resultater.

Norge vil støtte videre oppfølging av flere G20-rapporter om hvordan utviklingsbankene kan bli større, bedre og mer effektive. ADB har allerede vedtatt reformer som vil øke utlånsrommet betydelig i årene som kommer. Norge vil støtte finansiell innovasjon som kan øke utlånsrommet ytterligere, uten ny kapital fra eierne, og uten å true bankens langsiktige finansielle bærekraft og høyeste kredittvurdering.

Norge støtter ADBs mål om å være «Asias klimabank». Asia er allerede ansvarlig for mer enn 50 pst. av verdens klimagassutslipp – en andel som forventes å øke i årene fremover. Med økt utlånsrom er det naturlig å vurdere om ADBs klimaambisjon om å tilføre 100 mrd. USD i klimafinansiering innen 2030 bør økes ytterligere.

Den asiatiske investeringsbanken for infrastruktur (AIIB)

Den asiatiske investeringsbanken for infrastruktur (AIIB) skal bidra til utvikling og fattigdomsreduksjon gjennom å finansiere infrastrukturutbygging i form av lån, garantier og egenkapital. AIIBs mål er en slank og grønn organisasjon som styres etter de beste internasjonale standarder.

AIIB har vedtatt å prioritere grønn infrastruktur, regionalt samarbeid, teknologirettet infrastruktur og mobilisering av privat kapital.

AIIB har betydelig samfinansiering og prosjektsamarbeid med andre utviklingsbanker, og er den institusjonen Verdensbanken har mest samfinansiering med. Slikt samarbeid gir den ennå unge AIIB god læringseffekt. Det er også en effektiv måte å utnytte AIIBs betydelige kapitalbase på.

Norge vil i 2025 særlig bidra til en videreutvikling av AIIBs styrings- og kontrollsystemer. AIIB har ikke et heltidsansatt styre ved hovedkvarteret i Beijing. Presidenten i AIIB har større fullmakter til å godkjenne prosjekter enn i de andre utviklingsbankene. Dette gjør det ekstra viktig å ha gode styrings- og kontrollsystemer. AIIB bør videreutvikle sin evalueringsenhet i tråd med beste internasjonale praksis.

Norge vil arbeide for at AIIB fremover prioriterer ordinære infrastrukturprosjekter i tråd med institusjonens overordnede mandat. Covid-19-støtte har vært riktig i kjølvannet av pandemien, men nå er tiden inne for å vende tilbake til AIIBs mål om å være en investeringsbank for infrastruktur. AIIBs utlån bør også bli mindre geografisk konsentrert om noen få land.

Norge støtter AIIBs mål om å være en slank og effektiv organisasjon. Samtidig må banken ha tilstrekkelig med ansatte til å utnytte sin kapital til å utvikle prosjekter med god utviklingseffekt. AIIB har fortsatt betydelig rom for å øke sine utlån uten ny kapital fra eierne.

Den interamerikanske utviklingsbanken (IDB)

Det er vedtatt en ny strategi for Den interamerikanske utviklingsbanken (IDB) for perioden 2024–2030 og IDB vil gjennomgå store endringer i 2025. Den oppdaterte strategien er betydelig styrket på områder som klimafinansiering, likestilling, åpenhet og korrupsjonsbekjempelse. Den skal sette IDB i stand til å levere bedre på måloppnåelse og håndtere et endret risikobilde i regionen knyttet bl.a. til økt ulikhet og fattigdom, sosial uro, lavere

økonomisk vekst og produktivitet samt globale utfordringer som klimaendringer og matsikkerhet.

Synergier og samarbeid mellom de ulike deler av banken (IDB, IDB Invest og IDB Lab) vektlegges. Bankens skal vokse, og samtidig skal utviklingseffekten styrkes. IDBs programmer og prosjekter har hatt lav måloppnåelse (50 pst.), og det skal derfor utvikles et nytt resultatrammeverk i 2025.

Det er vedtatt en kapitaløkning i bankens privatsektorarm, IDB Invest, på 3,5 mrd. USD. Samtidig ble IDB Lab, som investerer risikokapital i oppstartselskaper og innovative utviklingsprosjekter, tilført 200 mill. USD fra IDB. Kapitaløkningen i IDB Invest vil føre til en tilnærmet dobling av bankens totale utlån per år, fra om lag 12 mrd. til nærmere 20 mrd. USD. Norges bidrag til kapitaløkningen i IDB Invest vil være om lag 19,5 mill. euro, dvs. om lag 210 mill. kroner. Dette gir en årlig innbetaling på rundt 30 mill. kroner i syv år, avhengig av valutakurs, jf. romertall XII, punkt 7.

Norge støtter bankens ambisjoner om bærekraftig utvikling i regionen. Det legges vekt på at de vedtatte endringene skal resultere i bedre utviklingsresultater for fattigdomsbekjempelse, samtidig som banken opprettholder sine høye ambisjoner for klimafinansiering, likestilling, godt styresett og åpne beslutningsprosesser i regionen. I oppfølgingen av reformer i banken, vil Norge vektlegge nasjonal ressursmobilisering, særlig skatt, for å løfte ressursgrunnet i landene.

Nordisk utviklingsfond (NDF)

Nordisk utviklingsfond (NDF) er et klimafond for klimatilpasning og utslippsreduksjoner i lavinntektsland, primært i Afrika sør for Sahara. NDF har som mål å være en ledende nordisk stemme for å se klima og utvikling i sammenheng. NDF samarbeider både med privat og offentlig sektor og kan tilby fleksibel finansiering.

I 2025 forventes fondets årlige finansiering av tiltak for klima og utvikling å øke til 75 mill. euro, fra et nivå på 40-50 mill. euro per år for noen år tilbake. Minst 60 pst. vil gå til Afrika sør for Sahara og minst 50 pst. av porteføljen går til klimatilpasning. Gave-elementet i finansieringen av prosjekter utgjør 50 pst. Den økende gjeldsbyrden for flere land i Afrika, og utestående innbetalinger på eldre lån, følges nøye i NDF.

I 2024 tiltrådte ny direktør for NDF. Direktørens hovedoppgave i 2025 er å utarbeide en ny strategi for virksomheten. NDFs mandat forventes opprettholdt, men tilpasninger vil bli vurdert i lys av den geopolitiske situasjonen og omfattende

reformer i de multilaterale utviklingsbankene. Nye finansieringsmekanismer forventes foreslått.

Norge deltar i kapitalpåfyllingen av fondet med 9,73 mill. euro hvert år frem til 2031. Ledelsen av styret går på rotasjon, og 1. mai 2024 overtok Sverige etter Norge for ett år.

Rapport 2023

Den afrikanske utviklingsbanken (AfDB) og Afrikafondet (AfDF)

Afrikabanken (AfDB) godkjente 10,7 mrd. USD i lån og gavebidrag i 2023, hvorav 1,7 mrd. USD fra Afrikafondet (AfDF). Afrikabankens portefølje av aktive prosjekter utgjorde 59 mrd. USD ved utgangen av 2023.

I henhold til bankens resultatrapportering for 2023, viste 81 pst. av prosjektene som ble avsluttet i 2023 tilfredsstillende grad av måloppnåelse. Dette er en nedgang fra 84 pst. i 2022. 30 pst. av bankens prosjekter i 2023 ble forsinket sammenlignet med forventet gjennomføringsplan. Banken viser til at dette bl.a. skyldes forsinkelser i oppstartsfase og utfordrende situasjoner i flere land preget av sårbarhet og konflikt. Det er gjennomgående behov for tett oppfølging av framdriftsrapporter om hvordan banken tar tak i forbedringspunkter som evalueringer og gjennomganger peker på. Bankens evne til å følge opp lærdommer og anbefalinger fra gjennomganger og evalueringer bør styrkes, basert på en mer resultatorientert organisasjonskultur. Gjennom styrearbeidet følger Norge, sammen med andre land i vår valggruppe, opp bankens arbeid med å håndtere disse utfordringene.

Banken har i 2023 vist evne til å tilpasse sin tilnærming i sårbare landsituasjoner. Dette gjøres ikke minst gjennom større vekt på tiltak og programmer med regional forankring og strategiske partnerskap, også med humanitære aktører. Innsatsen har vært fokusert på sysselsetting, matsikkerhet, tilgang til energi, transport, vann og sanitærtjenester. Dette er viktig for å fremme bærekraftig fred og stabilisering.

En evaluering av bankens strategi for jobbskaping for unge ble ferdigstilt i 2023. Basert på anbefalinger i evalueringen er tiltak for å oppdatere strategien iverksatt. Et tiltak har vært å innføre en markør for sysselsetting av unge som et verktøy i porteføljestyring. Dette gjøres i samarbeid med Den internasjonale arbeidsorganisasjonen (ILO) for å maksimere resultater for jobbskaping knyttet til bankens investeringer, samt harmonisere måling og resultatrapportering. Bankens investeringer i landbruk bidro til å utvikle entreprenør-

skap, matsikkerhet og bærekraftige matsystemer. Innsatsen i 2023 inkluderte også kriserespons som følge av økte priser på energi, gjødsel og andre innsatsfaktorer.

I 2023 ble alle godkjente utlån til offentlig sektor gjennomgått og kategorisert for forventet effekt for kvinner og likestilling. Kategoriseringen tydeliggjør i hvilken grad prosjektforslag inkluderer likestillingsdimensjoner og verktøyet benyttes i porteføljestyring. Banken kan vise til god fremdrift på dette området.

I 2023 bidro banken med kapasitetsbygging for å styrke makroøkonomisk styring, offentlig finansforvaltning, finansiell åpenhet og nasjonal ressursmobilisering i flere land. Samtlige sju land der banken gav støtte til makroøkonomisk styring kan dokumentere forbedringer. Sju av åtte land der banken støttet tiltak for å bedre rammebetingelsene for næringsutvikling kan dokumentere forbedringer.

Fra Afrikabankens årlige resultatrapport kan følgende resultater fremheves:

- 2,4 millioner mennesker ble koblet til energinettet, hvorav 1,1 millioner kvinner.
- 322 megawatt ny energi ble produsert. Banken har bl.a. investert i solenergi i Egypt og i energiprogrammer for grønn omstilling (Just Energy Transition Partnerships) i Senegal og Sør-Afrika.
- 8 millioner mennesker fikk ny eller bedre tilgang til sanitærtjenester, hvorav 4,1 millioner kvinner.
- 1 million mennesker fikk ny eller bedre tilgang til vann, hvorav 440 000 kvinner.
- 11 millioner mennesker nøt godt av bankens investeringer i landbruk, hvorav 3,5 millioner kvinner.
- 3,5 millioner mennesker fikk bedre tilgang til transporttjenester, hvorav 1,5 millioner kvinner. 350 km. vei ble bygget.
- Vel 440 000 små og mellomstore bedrifter fikk bedre tilgang til finansiering, noe som bidro til økonomisk fortjeneste og økte skatteinntekter.
- 2,1 millioner arbeidsplasser er anslått skapt, direkte eller indirekte, gjennom bankens utlånsvirksomhet, i underkant halvparten for kvinner. Ifølge bankens beregninger innebærer det inntekter til Afrikas økonomier på anslagvis 13 mrd. USD.
- 1 million mennesker fikk opplæring gjennom Afrikabankens prosjekter, der om lag halvparten var kvinner.

Hensyn til klima ble ivaretatt i 97 pst. av alle godkjente prosjekter i 2023, målet er å nå 100 pst.

innen utgangen av 2025. Banken har økt sin klimafinansiering fra 9 pst. i 2016 til hele 55 pst. av godkjente prosjekter i 2023 (målet var 40 pst.). Tiltak for å redusere utslipp utgjorde 47 pst. og tiltak for klimatilpasning 53 pst. Målet er en 50/50-fordeling. Fornybar-andelen i bankens investeringer i generering av ny energi har økt fra 56 pst. i 2016 til 87 pst. i 2023. Siden 2021 har fornybar-andelen vært 100 pst. hvert år. Banken har aktivt samarbeidet med globale klimafond som Det grønne klimafondet og Den globale miljøfasiliteten, for å mobilisere addisjonell klimafinansiering til Afrika.

Den asiatiske utviklingsbanken (ADB) og Asiafondet (ADF)

Den asiatiske utviklingsbanken (ADB) finansierte i 2023 prosjekter for totalt 23,3 mrd. USD. Finansieringen ble hovedsakelig gitt som lån, men ADB bidrar også med gavebistand, egenkapitalinvesteringer, garantier og faglig bistand til mottakerlandene. De mest utsatte landene i Asia mottar gavebistand, mens de øvrige mottar enten en kombinasjon av gavebistand og subsidierte lån, eller kun subsidierte lån. Banken mobiliserte i tillegg 16,4 mrd. USD i samfinansiering fra andre kilder.

ADB har fulgt opp flere G20-initierte rapporter om hvordan utviklingsbankene kan bli større, bedre og mer effektive på en god måte. Gjennom å ta noe mer risiko og mer effektiv utnyttelse av allerede tilført kapital, har ADB økt sitt utlånsrom med hele 100 mrd. USD det neste tiåret. Dette tilsvarer en 40 pst. årlig økning. ADB arbeider med en plan for hvordan det økte utlånsrommet best skal utnyttes.

Andelen avsluttede prosjekter som vurderes som vellykkede i perioden 2021–23 var på 68 pst. Det er hele 12 prosentpoeng lavere enn målet for 2024. Gjennomsnittstallet skjuler store variasjoner mellom typer land og sektorer. ADB arbeider med tiltak for å møte disse utfordringene gjennom flere pågående endringsprosesser. Bl.a. skal organisasjonen i større grad desentraliseres. Den faglige rådgivningen til samarbeidslandene skal styrkes og i større grad skreddersys til situasjonen på bakken.

Det var en sterk vekst i ADBs klimafinansiering fra 2022 til 2023. Fra å ligge bak skjema ved utgangen av 2022, er ADB nå i rute til å nå målet om 100 mrd. USD i samlet klimafinansiering i perioden 2019–2030. Framgangen er særlig stor for klimatilpasning, hvor ADB allerede ved utgangen av 2023 hadde overgått målet for perioden til og med 2024.

ADB økte i 2023 innsatsen for utdanning, og oppfylte for første gang siden 2018 det strategiske målet om å bruke 6-10 pst. på sektoren. ADB økte også støtten til matsystemer og til verdikjeden i mat- og landbrukssektoren, i tråd med matsikkerhetsstrategien for fireårsperioden 2022–2025.

ADB ligger foran målsettingene i sin strategi om kjønnslikestilling. 99 pst. av godkjente prosjekter i perioden 2021 til 2023 inkluderte likestillingselementer, betydelig over målsettingen for 2030 på 71 pst. Det er også en vekst i ADBs evne til å mobilisere samfinansiering til prosjekter i privat sektor. Fra 2022 til 2023 ble volumet av langsiktig samfinansiering mer enn doblet.

Midtveisgjennomgangen av den 13. påfyllingen av ADBs fond for de fattigste landene i Asia, Asiafondet (ADF-13), konkluderte med at behovet for gavestøtte har økt siden påfyllingsforhandlingene ble avsluttet i 2020. Pandemien og Russlands invasjon av Ukraina med påfølgende økt inflasjon, har ført til flere fattige i Asia. Flere land har i tillegg høy risiko for gjeldsproblemer. Halvveis i påfyllingsperioden 2021–2024 var kun om lag en tredjedel av tilgjengelige midler i ADF-13 tildelt som følge av utfordringer med å planlegge prosjekter under pandemien og fordi samarbeid med myndighetene i Afghanistan, som var planlagt som klart største mottakerland, ble stoppet etter Talibans maktovertakelse i 2021. ADB regner likevel med å tildele alle tilgjengelige midler innen utgangen av perioden, men vil ikke klare å nå målene for andel klimafinansiering fra ADF-13. Hele 85 pst. av ADF-prosjektene i perioden vil fremme likestilling, som er over det fastsatte målet (60 pst.).

I januar 2022 godkjente banken en støtte på 405 mill. USD til å dekke grunnleggende behov for befolkningen i Afghanistan gjennom ulike FN-organisasjoner. Av dette beløpet er 374 mill. USD utbetalt pr. april 2024. I september 2023 vedtok ADB et ytterligere program på 400 mill. USD for å støtte befolkningen i Afghanistan gjennom FN-organisasjoner.

Den asiatiske investeringsbanken for infrastruktur (AIIB)

Den asiatiske investeringsbanken for infrastruktur (AIIB) godkjente finansiering av 50 prosjekter i 2023 til en verdi av 11,7 mrd. USD, en betydelig økning fra 6,8 mrd. USD i 2022. Av fjorårets utlån gikk 4,9 mrd. USD gjennom AIIBs mekanisme for covid-19-støtte. I tillegg godkjente AIIB en garanti til Verdensbankens IBRD på 1 mrd. USD, som vil

øke IBRDs utlånsrom og bidra til at AIIBs kapital utnyttes bedre.

AIIB leverte et meget solid overskudd på vel 1 mrd. USD i 2023, opp fra om lag 190 mill. USD i 2022.

AIIB er fortsatt i en oppbyggingsfase etter etableringen i 2016. Antall ansatte økte fra om lag 450 ved utgangen av 2022 til om lag 550 ved utgangen av 2023. 42 pst. av AIIBs ansatte er kvinner, men i bankens toppledelse er det kun menn.

India er klart største låntakerland og sto alene for 23 pst. av de totale utlånene ved slutten av 2023. De syv største låntakerlandene, i synkende rekkefølge er, India, Indonesia, Tyrkia, Bangladesh, Kina, Pakistan og Usbekistan. Disse landene sto for 72 pst. av utestående lån ved utgangen av 2023.

Kommunikasjonssjefen i AIIB, en kanadisk statsborger, trakk seg med umiddelbar virkning fra sin stilling i juni 2023. Han anklaget AIIB for å være et redskap for Kinas kommunistparti og for å ha et giftig arbeidsmiljø. Saken førte til at Canada frøs sitt samarbeid og deltakelse i AIIB. En intern granskning konkluderte med at det ikke var grunnlag for kommunikasjonssjefens påstander, men at banken kan forbedre sin organisasjonskultur for å gjøre det lettere for ansatte å ta opp saker de mener er kritikkverdige. Canadas egne undersøkelser pågår fortsatt. Norge er en pådriver i AIIB for at banken skal ha kontroll- og styringssystemer i tråd med beste internasjonale praksis for utviklingsbanker.

Den interamerikanske utviklingsbanken (IDB)

IDB-gruppen godkjente prosjekter for i alt 12,5 mrd. USD i 2023 og utbetalte 11,1 mrd. USD. IDBs finansielle situasjon var fortsatt god, og banken opprettholdt sin trippel A-kredittverdighet i 2023.

De økonomiske utfordringene var store i Latin-Amerika og Karibia i 2023 med en gjennomsnittlig vekst på 2,1 pst. Det var betydelig lavere enn i 2022, men likevel høyere enn fryktet. Gjennomsnittlig inflasjon i regionen sank i 2023 til 3,8 pst., fra 8 pst. året før, men det er store forskjeller mellom land. Regionen slet med høy grad av økonomisk ulikhet med en av fem innbyggere på fattigdomsgrensen. Kvinner ble hardest rammet. Forskjellene er imidlertid store fra land til land. Gjeldsnivået i regionen var fortsatt høyt, men flatet noe ut og lå i snitt på 62 pst. av BNP.

Ekstremvær satte sitt preg på regionen, med store klimautfordringer som resultat, også i 2023. IDB utvidet derfor sin klimafinansiering, som

med bankens Amazonas-fond fra 2022. En felles plattform ble opprettet for å koordinere prosjekter og finansiering med en bred agenda for både beskyttelse av skog og økonomisk utvikling i Amazonas-regionen.

IDBs privatsektorarm, IDB Invest, godkjente prosjekter for 6 mrd. USD i 2023. Et betydelig arbeid ble lagt ned i forberedelser for ny kapitaløkning som ble vedtatt i 2024, herunder en ny strategi for virksomheten. Et hovedproblem som ble belyst var lav måloppnåelse, dvs. svekket utviklingseffekt av prosjektene. Et nytt resultatrammeverk utgjorde derfor en viktig del av forslaget til kapitaløkning.

En viktig leveranse for IDB Invest var at andelen prosjekter for likestilling og mangfold økte betydelig. I IDB Invest var andelen 41 pst. og i IDB Lab 58 pst., langt over måltallet for IDB på 25 pst. Dette er et resultat av krav fra Norge og andre likesinnede land om større vektlegging av disse spørsmål i bankens virksomhet og som i 2022 resulterte i et nytt rammeverk for likestilling og mangfold.

Nordisk utviklingsfond (NDF)

NDF fortsatte i 2023 å bygge opp virksomheten etter kapitalpåfyllingen i 2020 på 350 mill. euro. Det ble tildelt prosjekter for i alt 65 mill. euro, 60 pst. av prosjektene ble gjennomført i Afrika sør for Sahara.

En stadig større andel av prosjektene ble gjennomført i samarbeid med privat sektor. Disse utgjorde i 2023 om lag 55 pst. av porteføljen, mot 25 pst. i 2020. Dette var en viktig forutsetning i strategien for NDF, som ble vedtatt i 2020 (2020–2025). I 2023 gikk 61 pst. av midlene til klimatilpasningsprosjekter. Midler som ble tildelt på gavevilkår utgjorde 53 pst., noe høyere enn måltallet.

I perioden 2020–2023 har antall ansatte økt fra 17 til 31, en veksttakt som er høyere enn veksten i NDFs finansiering som følge av kapitaløkningen. Et nytt resultatrammeverk har bidratt både til en langt høyere måloppnåelse og til økt utviklingseffekt av NDFs prosjekter.

Budsjett 2025

Det foreslås bevilget 1 103,1 mill. kroner for 2025. Det er en økning på 81,7 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett for 2024. Av det gjelder 29,5 mill. kroner kapitaløkning i IDB Invest, 15,3 mill. kroner økning i Asiafondet (fra ADF13 til ADF14) samt 50 mill. kroner til Afrikabankens klimafond. Bevilgningen er i tillegg justert for

avtaler om kapitaløkninger som inngås i fremmed valuta.

Tentativt fordeling av bevilgningen i 2025 anslås å bli som følger:

- Det afrikanske utviklingsfondet (AfDF): 749 mill. kroner
- Climate Action Window (CAW): 50 mill. kroner
- Den afrikanske utviklingsbanken (AfDB): 98,6 mill. kroner
- Det asiatiske utviklingsfondet (AsDF): 65,5 mill. kroner
- Den interamerikanske utviklingsbanken (IDB Invest): 29,5 mill. kroner
- Nordic Development Fund (NDF): 110,5 mill. kroner

Det vises ellers til forslag om vedtak under romertall XII om deltakelse i kapitaløkninger og fondspåfyllinger i internasjonale banker og fond. Usikkerhet rundt endringer i valutakurser ved kapitaløkninger håndteres ved en fullmakt til overskridelse, jf. forslag til vedtak under romertall III.

Post 72 Strategisk samarbeid, kan overføres

Bevilgningen dekker bidrag til de multilaterale utviklingsbankenes innsats på områder med høy politisk prioritet der det er ønskelig å styrke bankenes arbeid. Dette skal være katalytisk finansiering som supplerer kjernestøtten og som bidrar til at de multilaterale bankenes innsats for effektiv fattigdomsbekjempelse og levering av fellesgoder styrkes, i tillegg til en inkluderende og bærekraftig økonomisk vekst.

Mål 2025

Bevilgningen støtter alle bærekraftsmålene. Spesielt relevante på overordnet nivå er bærekraftsmål 1 – Utrydde alle former for fattigdom i hele verden, 10 – Redusere ulikhet i og mellom land, og 13 – Handle umiddelbart for å bekjempe klimaendringene og konsekvensene av dem.

Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål:

- De multilaterale utviklingsbankenes samlede innsats for effektiv fattigdomsbekjempelse og levering av fellesgoder er styrket.
- Inkluderende og bærekraftig økonomisk vekst er oppnådd.

Prioriteringer 2025

I 2025 går bevilgningen på 43,4 mill. kroner i sin helhet til å støtte Det internasjonale pengefondets (IMF) låneordninger for lavinntektsland, Poverty

Reduction and Growth Trust (PRGT). IMF har spisskompetanse i å håndtere økonomiske kriser og er en sentral, stabiliserende faktor i det globale finansielle og økonomiske systemet. Utlån fra IMF skal sikre midlertidig finansiering til land med betalingsvansker, slik at de får tid til å omsnitte økonomien og unngår tiltak med svært negative konsekvenser.

Rapport 2023

Norge bidro i 2023 med 43,3 mill. kroner til Det internasjonale pengefondets (IMF) spesielle låneordninger for lavinntektsland, Poverty Reduction and Growth Trust (PRGT). Til sammen 130 mill. kroner fra Norge er forpliktet og planlagt betalt inn i løpet av perioden 2023–2025, med tre omtrent like årlige beløp. Etterspørselen etter IMF's kriselån økte kraftig i 2020 og 2021 som følge av pandemien. I 2023 var volumet av nye kriselån fra IMF nesten tilbake på samme nivå som før pandemien.

Norge fulgte også opp fond i utviklingsbankene som har mottatt støtte tidligere. Norge nyter fortsatt godt av muligheter for aktiv deltagelse og påvirkningsarbeid innen prioriterte tema. Resultatene sees i form av bankenes utforming og oppfølging av tematiske satsinger, kapasitetsbygging og innsats i et utvalg land.

Budsjett 2025

Det foreslås bevilget 43,4 mill. kroner for 2025.

Post 73 Gjeldslette, kan overføres

Bevilgningen dekker Norges forpliktelser under de multilaterale gjeldsletteinitiativene «Heavily Indebted Poor Countries Initiative» (HIPC) fra 1996, og «Multilateral Debt Relief Initiative» (MDRI) fra 2005, for sletting av fattige lands gjeld til multilaterale utviklingsbanker og finansinstitusjoner fram til 2044 og 2054 for hhv. Verdensbanken (IDA) og Afrikabanken (Afrikafondet). Norges juridisk bindende forpliktelser, som utvides hvert tredje år i forbindelse med giverlandspåfyllingene i Verdensbankens fond for de fattigste landene (IDA) og Afrikafondet, er nedfelt i tidligere vedtatte romertallsvedtak fram til hhv. 2033 og 2035, jf. romertall XII og XIII.

Bevilgningen kan ved behov brukes til inndekning av bilateral gjeldslette overfor land med statsgjeld til Norge som ikke er omfattet av «Handlingsplanen for gjeldslette for utvikling» fra 2004, som hjemler gjeldslette uten bevilgning over bistands-

budsjettet. Av de landene som kan få slettet statsgjeld til Norge uten bevilgning gjenstår kun Sudan, som ikke har oppfylt de nødvendige kravene til dette i reformprogrammet under HIPC.

Norge deltar aktivt i Parisklubben, som består av kreditorlandene i Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling (OECD). Norge støtter Parisklubbens rammeverk for gjeldsrestrukturering, Common Framework. Forbedring av Common Framework gis høy prioritet av det brasilianske G20-formannskapet i 2024. Som G20-gjesteland i år, bidrar Norge aktivt til dette. Norge støtter Global Sovereign Debt Roundtable, som drøfter gjeldsutfordringer i lav- og mellominntektsland og inkluderer alle aktører, inklusive Kina, som ikke er medlem i Parisklubben. Dette samarbeidet kan føre til flere robuste gjeldsavtaler, gjennom at land som trenger gjeldslette også ber om det.

Det er økende internasjonal oppmerksomhet om gjeldsbytter («swaps»), slik at land får ettergitt gjeld i bytte mot at de selv gjennomfører f.eks. klimatiltak. Det bygges i økende grad også inn klausuler i låneavtaler, slik at land som rammes av ekstremvær eller naturkatastrofer med store nasjonaløkonomiske konsekvenser kan få ettergitt gjeld. Norge har ingen gjenværende stat-til-statfordringer som ev. kan byttes mot klima- eller utviklingstiltak.

Mål 2025

Bevilgningen støtter alle bærekraftsmålene. Spesielt relevante på overordnet nivå er bærekraftsmål 1 – Utrydde alle former for fattigdom i hele verden.

Bevilgningen skal bidra til å nå følgende mål:

- Norge oppfylder sine juridisk bindende forpliktelser til tidligere vedtatte multilaterale gjeldsletteinitiativer (HIPC og MDRI).

Prioriteringer 2025

Gjeldsutfordringene forventes å være alvorlige også i 2025. Norge har som mål å bidra til at land i gjeldskrise får tilstrekkelig og rask gjeldslette.

Norge vil fortsette å fremme behovet for ansvarlig låntaking og långivning, som en grunnleggende forutsetning for å forebygge nye gjeldskriser. Arbeidet vil primært følges gjennom Verdensbanken og Det internasjonale pengefondet (IMF), men også i FN og Afrikabanken. Norge vil arbeide for større åpenhet om gjeld, som også er nødvendig for å forhindre at nye

gjeldskriser oppstår, så vel som for at gjeldslette skal kunne kalibreres riktig.

Norge vil bidra til oppdateringen av Verdensbanken og IMF's rammeverk og analyseverktøy for gjeldsbærekraft, som utgjør et viktig grunnlag for robuste gjeldsforhandlinger.

Norge vil støtte reformer i Common Framework, for å få klare tidslinjer og milepæler for forhandlinger, samt inkludering av private aktører tidlig i prosessen. Land som søker om gjeldsforhandlinger, bør få et moratorium på betaling av renter og avdrag mens forhandlingene pågår.

Norge vil støtte konstruktive forslag til reformer i systemet for reforhandling av gjeld, under forutsetning av at de bygger på eksisterende samarbeid mellom Parisklubben, Verdensbanken og IMF.

Rapport 2023

Norge oppfylte sine forpliktelser under gjeldsletteinitiativene MDRI og HIPC i Verdensbanken (IDA) og Afrikabanken i 2023. Norge arbeidet aktivt for ansvarlig låntaking og långivning gjennom Verdensbanken og FNs generalforsamling.

Norge bidro i Parisklubben til å slutføre forhandlinger om gjeldslette for Tsjad og Zambia, og det ble arbeidet videre med en plan for Ghana. Sri Lanka og Surinam ble også sikret gjeldslette. Etiopia fikk betalingsutsettelse på renter og avdrag.

Somalia fullførte de nødvendige kravene i reformprogrammet under HIPC. Landets gjeld ble redusert fra 64 pst. av BNP i 2018 til omtrent 6 pst. av BNP i 2023. Norge ettergav vår resterende gjeld til Somalia i 2023, som totalt utgjorde 16,2 mill. kroner.

Norge deltok aktivt i møter og seminarer i regi av det globale rundebordet om gjeld, bl.a. om prinsippet for likebehandling av kreditorer, betingelser for gjeldsreduksjoner og kredittvurdering av land.

Budsjett 2025

Det foreslås bevilget 407,1 mill. kroner for 2025 for å innfri Norges juridisk bindende multilaterale gjeldsforpliktelser. Det er en økning på 10,6 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett for 2024, i samsvar med inngåtte forpliktelser.

Bevilgningen fordeles som følger:

- International Development Association IDA20 MDRI: 233 mill. kroner
- IDA20 HIPC: 18,1 mill. kroner
- Afrikafondet – MDRI: 117,8 mill. kroner
- Afrikafondet – HIPC: 38 mill. kroner

Det vises for øvrig til forslag til vedtak under romertall IX om ettergivelse av fordringer, XII om deltakelse i kapitaløkninger og fondspåfyllinger i

internasjonale banker og fond og XIII om deltakelse i det internasjonale gjeldsletteinitiativet.

Kap. 179 Flyktingtiltak i Norge

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2023	Saldert budsjett 2024	Forslag 2025
21	Spesielle driftsutgifter	4 494 864	3 770 482	4 100 949
	Sum kap. 179	4 494 864	3 770 482	4 100 949

Post 21 Spesielle driftsutgifter

Bevilgningen dekker visse utgifter til flykninger og asylsøkeres opphold i løpet av det første året i Norge, som etter OECD/DACs retningslinjer kan klassifiseres som offisiell utviklingsbistand (ODA). Ansvar for tiltak for flykninger og asylsøkere i Norge ligger under Arbeids- og inkluderingsdepartementet, Barne- og familiedepartementet, Justis- og beredskapsdepartementet og Kunnskapsdepartementet, jf. omtale i de respektive departementers fagproposisjoner. Det legges også til grunn at helseforetakenes ekstraordinære utgifter til Medevac-pasienter som evakueres fra Ukraina, som Helse- og omsorgsdepartementet har ansvaret for, kan klassifiseres som bistand. ODA-andelen av tiltakene budsjetteres som internasjonal bistand på denne posten, og avregnes mot utgifter til dette formålet under de nevnte departementene.

Rapport 2023

I 2023 søkte 40 744 personer om beskyttelse i Norge. Av disse var det 35 369 som ba om midlertidig kollektiv beskyttelse etter Russlands fullskalainvasjon av Ukraina. Det ble utbetalt

4 332,4 mill. kroner fra posten til Arbeids- og inkluderingsdepartementet, Barne- og familiedepartementet, Justis- og beredskapsdepartementet og Kunnskapsdepartementet. I tillegg ble det utbetalt 162,5 mill. kroner til Helse- og omsorgsdepartementet for helseforetakenes ekstraordinære utgifter til Medevac-pasienter fra Ukraina. Se nærmere omtale i de respektive departementers fagproposisjoner for bruken av midlene i 2023.

Budsjett 2025

Det foreslås bevilget 4 101 mill. kroner for 2025. Det er en økning på 330,5 mill. kroner sammenlignet med saldert budsjett for 2024.

Ifølge prognosene som ligger til grunn for budsjettet kan vi forvente ankomst av om lag 22 000 asylsøkere i 2025, hvorav 16 000 fordrevne fra krigen i Ukraina. Det er stor usikkerhet knyttet til prognosene og budsjettanslagene. Det skyldes bl.a. den usikre utviklingen av krigen mot Ukraina, krig og konfliktnivå i andre land, den humanitære situasjonen globalt, utviklingen i migrasjonsstrømmene og hvordan endringer i ordningen for midlertidig kollektiv beskyttelse kan påvirke ankomstene.

Del III
Spesielle tema

8 2030-agendaen med bærekraftsmålene – status for måloppnåelse og Norges bidrag

2030-agendaen med de 17 bærekraftsmålene og 169 delmålene ble vedtatt i 2015 av alle FNs medlemsland og utgjør rammeverket for norsk utviklingspolitikk, så vel som for innenriks- og utenrikspolitikken. Bærekraftsmålene ser de tre dimensjonene av bærekraftig utvikling, miljø, økonomi og sosial utvikling, i sammenheng. De er forankret i de internasjonale menneskerettighetene og skal gjennomføres i tråd med statenes internasjonale forpliktelser.

Et sentralt prinsipp i 2030-agendaen er at ingen skal utelates. 2030-agendaen fremmer derfor økt likhet, likestilling og inkludering av minoriteter som både mål og forutsetning for å lykkes med bærekraftig utvikling. For Norge er det viktig å bidra aktivt til å inkludere dette prinsippet i vårt arbeid med bærekraftsmålene.

De senere årene har utfordringene verden står overfor blitt dypere, mer sammenvevede og mer alvorlige. På noen områder har utviklingen gått i riktig retning, som for eksempel utviklingen av viktige nullutslippsteknologier og vaksiner mot covid-19. Fremgangen har imidlertid stanset eller blitt reversert på mange andre områder, på tvers av de tre dimensjonene av bærekraftig utvikling. En positiv utvikling er blitt forhindret som følge av økende inflasjon, klimaendringer, miljøkrise, naturkatastrofer og mer sikkerhetspolitisk uro og krig. De sosioøkonomiske konsekvensene av alle krisene har forsterket den negative utviklingen, spesielt i lavinntektsland. FNs framdriftsrapport for bærekraftsmålene fra 2024 viser at fremgangen er svak. Bare 17 pst. av delmålene er på rett spor.

Skjerpes ikke innsatsen er det dermed trolig at mange av bærekraftsmålene ikke vil bli nådd i 2030 og mange heller ikke i 2050. I 2023 anslo FN-konferansen om handel og utvikling (UNCTAD) at finansieringsgapet for utviklingslandene er på om lag 4 000 mrd. USD per år frem mot 2030.

Utviklingstrekkene nevnt over, har medført press på de finansielle ressursene til bærekraftig utvikling, vanskeliggjort nødvendig internasjonalt samarbeid og trolig økt risikoen for spenninger og konflikt i verden. Bærekraftsagendaen

befinner seg dermed i en dyp krise som må løses. Fremgang for bærekraftsmålene krever felles innsats fra myndigheter, sivilsamfunn, privat sektor og academia i alle land, men også mellomstatlig og multilateralt samarbeid. Utenriksdepartementet har derfor et overordnet ansvar for bærekraftsmål 17 som skal bidra til å styrke gjennomføringsmidlene og fornye globale partnerskap for bærekraftig utvikling.

I dette bildet er det viktig å sikre at norsk utenriks- og utviklingspolitikk støtter opp om en fortsatt bærekraftig utvikling, slik at dagens mennesker og kommende generasjoner arver en planet der også de kan leve gode liv.¹

Under følger en statusoppdatering for måloppnåelse og Norges internasjonale bidrag for bærekraftsmålene.

Mål 1: Utrydde alle former for fattigdom i hele verden

Fremgang på bærekraftsmål 1 går tregere enn tidligere. Andelen av verdens befolkning som levde i ekstrem fattigdom sank fra 15,7 pst. i 2010 til 8,3 pst. i 2019. Selv før pandemien så takten i fattigdomsreduksjonen ut til å bremse opp, slik at målet om å utrydde ekstrem fattigdom ikke ville nås.

Med tilbakeslagene covid-19 påførte kampen mot global fattigdom, er det anslått at andelen ekstremt fattige i verden steg i 2020, for første gang siden 1998, for så å falle igjen. Nivået fra før pandemien ble passert i 2023. Natur- og klimakrise, gjeldskrise og levekostnadskrise er blant faktorene som gjør det vanskeligere å redusere fattigdommen.

Regjeringens hovedmål i utviklingspolitikken er å bidra til samfunnsendring gjennom å bekjempe ulikhet og fremme økonomisk utvikling

¹ Klima og miljø, økonomi og sosiale forhold blir ofte kalt de tre dimensjonene i bærekraftig utvikling. Det er sammenhengen mellom disse tre dimensjonene som avgjør om noe er bærekraftig. Bærekraft betyr at vi balanserer belastningen på miljøet med forbruket og økonomien vår, og at vi må finne bedre måter å fordele ressursene på i dag, men også for kommende generasjoner.

og velferd i utviklingsland. Hovedveien ut av fattigdom går gjennom bærekraftig økonomisk vekst, jobbskaping, et velorganisert arbeidsliv og rettferdig fordeling. Norges offisielle utviklingsbistand (ODA) i 2023 utgjorde 58,6 mrd. kroner. Norge var på topp med en andel på 1,09 pst. av brutto nasjonalinntektekt (BNI) til bistand.

FN har vedtatt et mål om at 0,7 pst. av BNI skal gå til offisiell utviklingsbistand (ODA). I 2023 var det bare fem medlemsland av OECDs utviklingskomité som nådde dette målet: Norge, Luxembourg, Sverige, Tyskland og Danmark. Samlet var den internasjonale bistanden i 2023 historisk høy. Dette er femte året på rad at ODA er rekordhøyt. Til sammen ga medlemslandene av OECDs utviklingskomité 223 mrd. USD, en økning på 1,8 pst. fra året før (målt i faste priser). Det tilsvarer likevel bare 0,37 pst. av BNI i OECD-landene. OECD forklarer at økningen i 2023 i hovedsak er knyttet til økt støtte til Ukraina.

Mål 2: Utrydde sult, oppnå matsikkerhet og bedre ernæring, og fremme bærekraftig landbruk

Utviklingen for bærekraftsmål 2 går i negativ retning. Siden 2014 har sult og matusikkerhet økt. Mellom 713 og 757 millioner mennesker opplevde sult i 2023, og anslagsvis 2,33 milliarder mennesker var rammet av moderat eller alvorlig matusikkerhet (SOFI-rapporten 2024). Dette er en stor økning i forhold til 2020, men utviklingen har flatet ut i 2023. Klimaendringer, krig, konflikter og fattigdom er hovedårsakene til økende sult. Periodevis rekordhøye priser på mat, energi og kunstgjødsel rammer de fattigste hardest. Som et resultat av denne utviklingen har sultbekjempelse blitt en større del av Norges humanitære innsats.

Regjeringen har styrket innsatsen for økt bærekraftig matproduksjon og god ernæring. Småskala matprodusenter er en sentral målgruppe fordi ¾ av verdens fattigste bor på landsbygda i utviklingsland. Småskala matprodusenter står for om lag 80 pst. av maten som konsumeres i utviklingsland.

Regjeringens strategi *Kraftsamling mot svolt – ein politikk for auka sjølvforsyning* ble lansert høsten 2022. Den har som hovedmål å bidra til økt lokal og nasjonal matsikkerhet gjennom satsing på klimarobust småskala matproduksjon og småbønders og fiskeres deltakelse i lokale og regionale matverdikjeder. Afrikanske land prioriteres spesielt, fordi en anslår de vil importere mat for om lag 110 mrd. USD i 2025 (AfDB), til tross for at de har potensial til å brødfø seg selv.² Økt matsoverenitet er et afrikansk mål som Norge støtter.

Stortinget vedtok i 2023 en ettårig ekstrabevilgning til utviklingsland for å håndtere virkningene av krigen mot Ukraina (jf. Prop. 44 S (2022–2023)). Matsystemene forårsaker en tredel av drivhusgassene, bruker 70 pst. av vannressursene og står for 80 pst. av tap av biologisk mangfold. Matstrategien skal også bidra til å oppnå Norges klimafinansieringsmål, med fokus på tiltak for klimatilpasning. Norge prioriterer sammenhengen mellom plantehelse, dyrehelse, folkehelse og miljø (ofte omtalt som «én helse»).

Et viktig tiltak for genetisk mangfold og matsikkerhet er Svalbard globale frøhvelv, drevet i samarbeid mellom Landbruks- og matdepartementet, Nordisk Genressurssenter og Global Crop Diversity Trust. Dette sikrer langtidsbevaring av frø fra over 6 000 plantearter.

Norge har sterke kompetansemiljøer innen sjømat og klimatilpasset landbruk med utstrakt faglig samarbeid i en rekke utviklingsland.

Støtte til kunnskapsbasert landbruksutvikling gjennom bl.a. Den konsultative gruppen for internasjonal landbruksforskning (CGIAR) gir gode resultater. Støtten bidrar til bl.a. værvarslings tjenester og mer klimahardføre frøsorter.

Mål 3: Sikre god helse og fremme livskvalitet for alle, uansett alder

Det er positivt at det er gjort betydelige framskritt siden årtusenskiftet for å bedre helse og livskvalitet. Bl.a. har det vært en betydelig reduksjon i barne- og mødre-dødelighet og i dødeligheten av smittsomme sykdommer som malaria, tuberkulose, polio og hiv/aids.

Utviklingen på bærekraftsmål 3 globalt har likevel på flere områder stagnert eller gått i feil retning. Særlig bekymringsfullt er underliggende faktorer som luftkvalitet og fedme. Belastningen på helsesystemer under covid-19 førte også til en reversering av den positive utviklingen bl.a. når det gjelder vaksinasjonsdekning og forekomsten av tuberkulose og malaria i flere lavinntektsland. Helsekriser, inkludert flom og tørke, og konflikter, som i Ukraina, Sudan og Gaza, har hatt betydelige negative helsekonsekvenser. Dette gir akutte kriser for folk og helsesystemer, men påvirker også langsiktig helse og faktorer som påvirker helse. Forekomsten av hjerte- og karsykdommer, kreft, luftveissykdommer, diabetes og psykiske lidelser øker. Disse ikke-smittsomme sykdommene står samlet for over 70 pst. av dødsfallene i verden. Veksten er spesielt høy i lav- og mellom-

² <https://www.afdb.org/en/the-high-5/feed-africa>

inntektsland, som er dårlig forberedt til å håndtere den økende byrden av ikke-smittsomme sykdommer samtidig som smittsomme sykdommer fortsatt utgjør en stor andel.

Global helse er en hovedprioritering i norsk utviklingspolitikk. Norge bidrar til universell helsedekning, helsefremmende arbeid og helsesikkerhet i de fattigste landene, styrking av seksuell og reproduktiv helse og rettigheter, fremme av mødre- og barnehelse og globalt samarbeid om pandemiberedskap, -forebygging og -respons. Norsk bistand legger vekt på institusjonssamarbeid for å styrke landenes primærhelsetjenester og folkehelsefunksjoner, som et ledd i arbeidet med å sikre universell helsedekning. Det legges også vekt på kampen mot smittsomme sykdommer, og da særlig gjennom de store globale helseinitiativene.

Norge har vært ledende i prosessen som etablerte *Lusaka-agendaen*. Denne har som mål bl.a. å få de nevnte globale helseinitiativene (f.eks. Vaksinealliansen Gavi, Det globale fondet for bekjemping av aids, tuberkulose og malaria, Global Financing Facility m.fl.) til å jobbe bedre sammen, slik at de effektivt kan bidra til å styrke helse-systemene i landene de jobber i.

Mål 4: Sikre inkluderende, rettferdig og god utdanning og fremme muligheter for livslang læring for alle

Det er fremgang på bærekraftsmål 4, men fremgangen går for sakte og for ujevnt. God og relevant utdanning er avgjørende for å nå mange av de andre bærekraftsmålene. Det gjelder bl.a. høy sysselsetting, bærekraftig økonomisk vekst, sosial utjevning og fattigdomsbekjempelse. De fleste av verdens barn får grunnutdanning, også i fattige land, men det er likevel om lag en kvart milliard barn og unge i verden som ikke går på skole.

Kvaliteten på utdanningen er lav i mange land, og antall barn og unge med lavt kunnskapsnivå har økt. Det er estimert at 70 pst. av 10-åringer i lav- og mellominntektsland ikke kan forstå en enkel tekst, mens tallet før pandemien var 57 pst.³

FNs organisasjon for utdanning, vitenskap, kultur og kommunikasjon (UNESCO) sin vurdering er at bærekraftsmål 4 om kvalitetsutdanning ikke vil nås⁴. Over halvparten av alle barn som ikke går på skole i dag bor i land preget av krise

³ 70 % of 10-Year-Olds now in Learning Poverty, Unable to Read and Understand a Simple Text (worldbank.org)

⁴ Policy Paper 49 fra Global Education Monitoring Report, april 2023.

og konflikt. Jenter er fortsatt underrepresentert i utdanning i utviklingsland. Utdanning av jenter reduserer risikoen for barneekteskap og tidlig graviditet. UNESCO har også estimert at det trengs en ekstra innsats på over 90 mrd. USD hvert år fram til 2030 hvis man skal være i nærheten av å nå målet om kvalitetsutdanning for verdens barn.

Utdanning er et viktig innsatsområde i utviklingspolitikken. Det blir særlig lagt vekt på utdanning i kriser og konflikt, jenters utdanning og seksualitetsundervisning, og utdanning og klima. Det blir også lagt vekt på skolemat og yrkesopplæring i sentrale næringer som klimasmart landbruk, ren energi og matsikkerhet. En stor del av utdanningsbistanden kanaliseres gjennom multilaterale organisasjoner og fond som FNs barnefond (UNICEF), UNESCO, Det globale partnerskapet for utdanning og Education Cannot Wait. Arbeid for å sikre bedre beskyttelse av utdanningsinstitusjoner, bl.a. gjennom oppfølging av den internasjonale erklæringen om trygge skoler, inngår som en del av den humanitære innsatsen.

Norske og lokale sivilsamfunnsorganisasjoner og myndigheter i partnerland er også viktige kanaler for norsk støtte til utdanning.

Mål 5: Oppnå likestilling og styrke jenters og kvinners stilling

Det er fremgang på bærekraftsmål 5, men det går for sakte. Bare 56 pst. av kvinner i alderen 15-49 år som er gifte eller samboere, kan gjøre selvstendige valg om seksualitet og svangerskap.⁵ 245 millioner kvinner er årlig ofre for fysisk eller psykisk vold fra sin partner, kvinner utfører daglig 2,8 timer mer ubetalt hus- og omsorgsarbeid enn menn og bare 26,7 pst. av alle parlamentsmedlemmer er kvinner.

Internasjonalt er Norge tydelig i forsvaret for likestilling og jenters og kvinners rettigheter. Regjeringen la fram en ny handlingsplan for kvinners rettigheter og kjønnslikestilling i utenriks- og utviklingspolitikken i oktober 2023. Norge prioriterer særlig støtte til seksuell og reproduktiv helse og rettigheter, inkludert familieplanlegging, prevensjon og trygge aborter. Å motvirke vold mot kvinner, å styrke deres økonomiske og politiske deltakelse og å styrke rollen til kvinner i arbeidet med klima, energi og matsikkerhet er andre prioriterte innsatser i planen.

⁵ The Gender Snapshot 2023 (UNWomen)

Regjeringen viderefører målet om at minst 50 pst. av all bilateral bistand skal ha kjønnslikestilling som hoved- eller delmål.

FNs organisasjon for kvinners rettigheter og likestilling (UN Women), FNs befolkningsfond (UNFPA) og sivilsamfunnsaktører er sentrale samarbeidspartnere i arbeidet for kjønnslikestilling.

Kjønnsperspektivet ligger til grunn for norsk humanitær innsats. Kvinners deltakelse i planlegging og gjennomføring av humanitær innsats er prioritert. Norge har videreført internasjonalt lederskap i bekjempelse av seksualisert og kjønnsbasert vold (SGBV) og i å bedre tilgangen til seksuelle og reproduktive helsetjenester i humanitære kriser. Gjennom FN, Røde Kors-bevegelsen og norske sivilsamfunnsorganisasjoner har Norge bidratt til beskyttelse mot SGBV og styrket den operative responsen til overlevende. Jenter og kvinner er særlig utsatt for SGBV, men gutter og menn rammes også, og Norge har jobbet for økt bevissthet om dette. Under den internasjonale konferansen om beskyttelse av barn i væpnet konflikt, som ble holdt i Oslo i juni 2023, satte Norge beskyttelse av barn mot SGBV på den internasjonale agendaen.

Gjennom FN og internasjonale sivilsamfunnsorganisasjoner støttes arbeid for å bekjempe barneekteskap og kjønnslemlestelse.

Norges gjennomføring av Sikkerhetsrådsresolusjon 1325 og tilhørende resolusjoner er styrket gjennom regjeringens femte handlingsplan for kvinner, fred og sikkerhet som ble lansert i 2023. Tre departementer utarbeider egne oppfølgingsplaner av handlingsplanen; Justis- og beredskapsdepartementet, Forsvarsdepartementet og Utenriksdepartementet. I lys av sikkerhetssituasjonen i Europa, er det lagt større vekt på nasjonale målsettinger og samspill mellom nasjonal og internasjonal innsats, samt at klima, fred og sikkerhet er inkludert. Norges prioritering av inkludering av kvinner i alt freds- og sikkerhetsarbeid gjennom sikkerhetsrådsperioden er videreført.

Mål 6: Sikre bærekraftig vannforvaltning og tilgang til vann og gode sanitærforhold for alle

Det er for lite fremgang på bærekraftsmål 6. Omtrent 2,2 milliarder mennesker mangler tilgang til trygt drikkevann, og 3,4 milliarder har ikke tilgang til gode sanitærløsninger.

Befolkningsvekst og klimaendringer fører til økt vannmangel mange steder og setter naturressursene under press. Klimaendringene forsterker forørkning, vannmangel og forringelse av landom-

råder. Dette påvirker mat- og vannsikkerheten, menneskers helse og livsgrunnlag, infrastruktur og økosystemers tilstand.

Norges innsats for bærekraftsmål 6 er primært gjennom tiltak innen humanitær bistand, helse, utdanning og utvikling på landsbygda. Kirkens Nødhjelp er den største samarbeidspartnere for regjeringen innen vann, sanitær og hygiene (WASH).

Mål 7: Sikre tilgang til pålitelig, bærekraftig og moderne energi til en overkommelig pris

Det er til dels god fremgang på bærekraftsmål 7. 91 pst. av verdens befolkning har tilgang til elektrisitet, en økning fra 83 pst. i 2010. I 2022 manglet fortsatt om lag 685 millioner mennesker tilgang til elektrisitet, og det er et stort skille mellom byer og landlige strøk. Omkring 2,1 milliarder mennesker bruker ineffektive og forurensende kokeovner. Situasjonen er særlig utfordrende i Afrika sør for Sahara, der om lag 570 millioner mennesker mangler tilgang til elektrisitet. Ifølge FN vil over 660 millioner mennesker fortsatt være uten tilgang i 2030 med dagens politikk og investeringer.

Andelen fornybar energi i den globale energimiksen øker, og investeringene dreies i økende grad mot fornybar energi. Investeringer i vindkraft og solkraft øker raskt, mens vannkraft fremdeles er den største fornybare energikilden. Gitt fortsatt økning i energiforbruket øker ikke andelen fornybar energi i den globale energimiksen nevneverdig.

For å nå klima- og bærekraftsmålene må den globale innsatsen styrkes, og investeringene må minst firedobles fram mot 2030. Norge støtter internasjonale initiativ som bidrar til varig energiomlegging og utfasing av kullkraft i utviklingsland. Norge er partner til større internasjonale program ledet av G7-landene for rettferdig omstilling av energisektoren og utfasing av kullkraftverk i Indonesia og Vietnam. Statsminister Støre leder Den globale energialliansen (Global Energy Alliance for People and Planet – GEAPP). Alliansen bidrar til å mobilisere privat og offentlig kapital til fornybar energi i utviklingsland.

Norfund er Norges hovedinstrument for utbygging av fornybar energi i utviklingsland. I 2023 forpliktet Norfund 1,4 mrd. kroner til investeringer i fornybar energi (innenfor utviklingsmandatet). Disse investeringene vil gi 0,56 GW i økt produksjonskapasitet. Klimainvesteringsfondet ble operativt i 2022. Norfund har gjennom dette forpliktet 3,8 mrd. kroner til investeringer i prosjekter i særlig Sør-Afrika og India. For 2023

bidro Norfunds forpliktete midler til finansiering av 4,2 GW fornybar energi og til forventede unngåtte klimagassutslipp på 8,5 millioner tonn CO₂-ekvivalenter. Fondet får en årlig kapitaltilførsel på 1 mrd. kroner fra statsbudsjettet og 1 mrd. kroner fra Norfund.

Den norske innsatsen for fornybar energi vektlegger tiltak som forbedrer investeringsklimaet og energiforvaltningen i samarbeidslandene, bygger ut strømmettet, støtter lokale strømlosninger, og bidrar til ren matlaging, energieffektivisering, og utfasing av kull. Innsatsen er særlig rettet mot land i Afrika. Kunnskapsprogrammet Energi for utvikling ble lansert i 2022. I 2023 startet planlegging av landprogram i Nepal og Malawi og kartleggingen av muligheter for samarbeid i andre aktuelle afrikanske land.

Mål 8: Fremme varig, inkluderende og bærekraftig økonomisk vekst, full sysselsetting og anstendig arbeid for alle.

Det er delvis tilbakegang på bærekraftsmål 8. Omtrent halvparten av verdens befolkning tjener så lite at de ikke kan leve av lønnen sin. Å skape anstendige arbeidsplasser fram mot 2030 er en økende utfordring for alle land. Globalt går sysselsettingen ned og arbeidsledigheten opp.

En lønnsom og ansvarlig privat sektor som bidrar til jobbskaping og skatteinntekter er nøkkelen til bærekraftig vekst og fattigdomsreduksjon. Tilgang til markeder og finansiering, bedre rammevilkår og tilgang til ren energi er viktige forutsetninger for at næringslivet i utviklingsland kan få inntekter og skape arbeidsplasser.

Statens investeringsfond for næringsvirksomhet i utviklingsland (Norfund) er det viktigste norske verktøyet for å fremme bærekraftig næringsutvikling i fattige land. Gjennom investeringer, lån og garantier bidrar Norfund til å utvikle levedyktig, lønnsom virksomhet som ellers ikke ville blitt satt i gang på grunn av høy risiko. Norfund ble tilført 1,68 mrd. kroner over statsbudsjettet i 2023 til utviklingsmandatet.

Norge har tidligere ledet forhandlingene om FNs veiledende prinsipper for næringsliv og menneskerettigheter (UN Guiding Principles – UNGP) i FNs Menneskerettighetsråd, men har gitt rollen videre til Sveits. Videre støtter Norge en rekke bistandsprogrammer i regi av Den internasjonale arbeidsorganisasjonen (ILO) der hovedmålet er å skape bærekraftige, anstendige arbeidsplasser og fremme arbeidstakernes rettigheter.

Handelsrettet utviklingsarbeid skal bidra til at utviklingsland er bedre rustet til å dra nytte av

internasjonal handel som en kilde til utvikling. Norge bidrar til flere multilaterale fond opprettet for dette formålet, bl.a. som en av de viktigste bidragsyterne til programmet *Enhanced Integrated Framework (EIF)*, et program som eksplisitt nevnes under bærekraftsmål 8. EIF-rammeverket har bidratt til å styrke handel og nødvendig kapasitet ved institusjonene i de minst utviklede landene. Et annet eksempel er Norges støtte til at utviklingslandene kan oppfylle krav til mattrygghet og produktsikkerhet gjennom tilskudd til arbeidet i *WTOs Standards and Trade Development Facility (STDF)*.

Regjeringen har en målsetting om å øke norsk eksport, bortsett fra olje og gass, med 50 pst. innen 2030. Dette legger føringer også for Utenriksdepartementets arbeid med næringsfremme. Potensialet er stort i fremvoksende markeder, noe som stiller økte krav til bedrifters aktsomhetsvurderinger av menneskerettigheter og anstendige arbeidsforhold, både i egen virksomhet og i leverandørkjedene. Norge har klare forventninger til norske selskaper om at de opptrer ansvarlig og følger prinsippene. Denne forventningen er gjort juridisk bindende gjennom åpenhetsloven. Sammen med de tydelige forventningene i eierskapsmeldingen og de etiske retningslinjene til Statens pensjonsfond utland, har Norge et godt rammeverk for at norske selskaper skal opptre ansvarlig og bidra til anstendige arbeidsforhold. Norges utenriksstasjoner legger også til rette for dette gjennom informasjon og dialog med relevante bedrifter.

Mål 9: Bygge robust infrastruktur, fremme inkluderende og bærekraftig industrialisering og bidra til innovasjon

Det er noe fremgang på bærekraftsmål 9, men fremgangen er for liten. I et bærekraftig og velfungerende samfunn er effektiv og god infrastruktur, inkludert digital offentlig infrastruktur, avgjørende. Eksempler er skoler og helseinstitusjoner, fysisk infrastruktur for transport og energi, og informasjons- og kommunikasjonsteknologi. I mange utviklingsland er dette en betydelig utfordring, spesielt utenfor byene. Globalt har det vært store framskritt, særlig innen mobiltelefoni og mobiltjenester, og om lag 95 pst. av verdens befolkning bor i områder med mobil bredbånddekning. Likevel har mellom 2 og 3 milliarder mennesker fortsatt ikke tilgang til internett og det digitale gapet har vært særlig synlig gjennom pandemien. Tilgang hindres av bl.a. kostnader for bruk og innkjøp av mobile enheter, språkbarriere

rer, manglende digitale ferdigheter og kulturelle/ religiøse barrierer. I deler av verden er det også et skille mellom kvinner og menn, der kvinner i større grad mangler tilgang.

Digitalisering er en integrert del av Norges utviklingspolitikk. Satsingen på digitalisering i utviklingspolitikken har gitt Norge en ledende rolle i arbeidet med å fremme globale digitale fellesgoder og åpen kildekode, åpne data og åpne modeller for kunstig intelligens som fundament for bærekraftig utvikling. Tilnærmingen med å gjøre fritt tilgjengelig havdata, skogdata, værdata, helseinformasjonssystemer og ID-systemer mv., har gitt utviklingsland umiddelbar tilgang til tidligere svært kostbar digital infrastruktur og ressurser.

Norge støtter forskning, innovasjon og digitalisering i utviklingsland. Gjennom programmet Visjon 2030 samarbeider næringsliv, forskning og sivilsamfunn om å fremme fattigdomsreduksjon i land som mottar norsk bistand. Norge har konkrete innsatser inn mot bl.a. økte digitale ferdigheter hos unge, støtte til inkubatorer og innovasjonsknutepunkt for unge entreprenører, inkludert personer med funksjonsnedsettelse. Norge har bidratt til økt mobilisering av finansiering og teknologier fra partnere for grunnleggende digital infrastruktur gjennom lederskapet i Alliansen for digitale fellesgoder.

Mål 10: Redusere ulikhet i og mellom land

Det er fremgang, men ikke tilstrekkelig, på bærekraftsmål 10.

Vedvarende økonomisk vekst siden årtusenskiftet bidro til at forskjellene mellom land minket og antallet lavinntektsland ble redusert. Den sterke økonomiske veksten i Asia siden 1980 har gitt det største bidraget til økonomisk utjevning mellom land. Forskjellene innad i land har imidlertid blitt større. Covid-19 bidro til å øke ulikheten også mellom land. Den negative utviklingen skyldes økonomisk krise, forsterket av økt konflikt og klimaendringer. De 10 pst. rikeste av verdens befolkning mottar 52 pst. av global inntekt, mens den fattigste halvparten kun tjener 8,5 pst. av totalen, iht. *World Inequality Report 2022*.

Stor økonomisk ulikhet kan gi sosial uro, svekke tillit mellom mennesker og forverre økonomiske og andre kriser. Innsats mot ulikhet er en av hovedprioriteringene i Hurdalsplattformen. Norge har gjennom mange år arbeidet mot ulovlig kapitalflyt og korrupsjon og for mer inkluderende globale systemer. Nasjonale og globale prosesser må virke sammen om man skal lykkes i å oppnå redusert ulikhet mellom land og innad i land.

Verdensbanken har satt inkluderende vekst for de 40 pst. fattigste i verden som et overordnet mål, på linje med å utrydde ekstrem fattigdom. Norge og de andre nordiske landene har vært pådrivere for at Verdensbanken og de regionale utviklingsbankene har styrket sitt utviklingssamarbeid for progressive skattesystemer, bekjempelse av ulovlig kapitalflyt og kamp mot korrupsjon.

Norge gir preferanse til de minst utviklede landene i utenrikshandelen. I tillegg arbeider Norge for bekjempelse av ulikhet gjennom deltakelse i ILO og støtte til de multilaterale utviklingsbankene, spesielt Det internasjonale utviklingsfondet (IDA) og Afrikafondet.

Videre støtter Norge menneskerettighetsbaserte tilnærminger til ulikhet og støtter opp om internasjonale konvensjoner og gjennomføringsmekanismer mot diskriminering av kvinner, urfolk, personer med nedsatt funksjonsevne, LHBT+ personer, religiøse minoriteter og marginaliserte grupper.

Mål 11: Gjøre byer og samfunn inkluderende, trygge, motstandsdyktige og bærekraftige

Utviklingen på bærekraftsmål 11 går globalt i feil retning. Klimaendringer og konflikter har en tendens til å ha uforholdsmessig stor innvirkning på byer. I mange utviklingsland har slumbeboere økt i antall, og dette truer målet om tilstrekkelig bolig for alle innen 2030.

Norge bidrar til å bekjempe luftforurensning i byer gjennom Verdens helseorganisasjon (WHO), Verdensbanken og Koalisjonen for klima og ren luft. Gjennom FN og Verdensbanken har Norge bidratt til at risikoreduksjon og katastrofeberedskap ble integrert i byutvikling og planlegging for å bygge motstandsdyktige byer. Norge støtter arbeidet for robuste og bærekraftige byer bl.a. gjennom de multilaterale utviklingsbankene og FNs bosettingsprogram. Disse har bidratt til styresmaktens arbeid med regulering av arealbruk, byplanlegging, bygging av boliger og infrastruktur, skattlegging og samfunnssikkerhet. Behovene til kvinner, ungdom, internt fordrevne og andre utsatte grupper er prioritert. Som oppfølging av prioriteringene i UNESCOs verdensarvkomité har Norge hatt særlig fokus på å sikre de universelle verdiene til natur- og kulturarven.

Samarbeidet med EU gir gevinster for byer både i Norge og EU-landene, bl.a. gjennom EØS-midlene (se egen omtale under). Norske byer deltar i en rekke EU-program, bl.a. er Oslo, Trondheim og Stavanger valgt ut til å være tre av 112 europeiske byer som skal bli klimanøytrale innen

2030 gjennom EUs samfunnsoppdrag om klimanøytrale og smarte byer.

Mål 12: Sikre bærekraftige forbruks- og produksjonsmønstre

Det er begrenset framgang på bærekraftsmål 12. Arbeidet for å oppnå målet skjer innenfor rammene av innsats mot samtlige hovedutfordringer for det globale miljøet, klima, biomangfold og forurensning. Avskogingsfrie verdikjeder er et satsingsområde hvor vi ser en viss fremgang. EUs grønne giv er en motor i konkrete tiltak for bærekraftig produksjon og forbruk der tiltakene ofte har effekter gjennom markedet langt utenfor EU. Det er imidlertid langt igjen til målet om å halvere matsvinn innen 2030. Om vi skal oppnå mål 12, er det behov for å frakople økonomisk vekst fra økt ressursbruk. Energieffektivisering og sirkulær økonomi er avgjørende for å fremme denne agendaen. Privat sektor har tredoblet rapporteringen på bærekraft siden 2015, men det er fortsatt behov for økt innsats fra privat sektor.

Utenriksdepartementet bidrar til regjeringens arbeid for en ambisiøs global avtale om plastforurensning. Under norsk formannskap vedtok FNs miljøforsamling i mars 2022 å nedsette en internasjonal forhandlingskomité om en rettslig bindende avtale. Komiteen hadde første møte i november 2022 og skal avslutte arbeidet innen utgangen av 2024. Norge leder en koalisjon sammen med Rwanda for å øke ambisjonsnivået i forhandlingene. Norge arbeider bl.a. for rettslig bindende forpliktelser rettet mot hele plastens livssyklus og prioriterer tiltak så langt oppe i produksjonskjeden som mulig.

Bistandsprogrammet mot marin forsøpling har som målsetting å styrke avfallshåndtering i utviklingsland og fremme mer bærekraftig bruk av plastprodukter. Programmet gjør Norge til en av de største giverne til plasthåndtering globalt og bidrar til den høye profilen Norge har i plastforhandlingene.

Mål 13: Handle umiddelbart for å bekjempe klimendringene og konsekvensene av dem

Det er tilbakegang på bærekraftsmål 13. Klimendringene er en global utfordring, men verden er ikke i rute med å begrense den globale oppvarmingen, jf. målene i Parisavtalen.

Klima er et prioritert område i norsk utenriks- og utviklingspolitikk. Under klimaforhandlingene i Glasgow i 2021 annonserte Norge en dobling av klimafinansieringen senest innen utgangen av

2026. Innenfor dette målet skal støtten til klimatilpasning minst tredobles. Norges klimafinansiering var på om lag 16,6 mrd. kroner i 2023. Det er over 2,5 mrd. kroner over målet fra Glasgow (se omtale under kap. 163 *Klima, miljø og hav*).

Støtten til klimatilpasning skal bidra til å styrke utviklingslands evne til å tilpasse seg klimendringene og forebygge og håndtere klimarelaterte farer og naturkatastrofer. I 2023 ble det arbeidet videre med styrkingen av støtten til klimatilpasning og forebygging. Det ble bl.a. inngått nye avtaler om styrking av vær- og klimatjenester og klimatilpasset landbruk.

Det grønne klimafondet er en hovedkanal for norsk multilateral klimafinansiering. Norge vil bidra med inntil 3,2 mrd. kroner til fondet i perioden 2024–2027. Videre bidrar Norge også med betydelig finansiering gjennom utviklingsbankene, som gir en vesentlig andel av sine midler til klimarelaterte tiltak, og gjennom FN-systemet. Dette stimulerer langsiktig og forutsigbar finansiering av både utslippsreducerende tiltak, klimatilpasning og forebygging av klimarelaterte katastrofer i utviklingsland. I tillegg støtter Norge klimatiltak gjennom det bilaterale samarbeidet på landnivå. Klima- og skoginitiativet er Norges største internasjonale enkeltsatsing på klimafeltet.

Gjennom Green Voyage 2050-prosjektet bidrar regjeringen til å styrke utvalgte utviklingslands evne til å oppfylle Den internasjonale sjøfartsorganisasjonens (IMOs) krav og mål om utslippsreduksjon av klimagasser fra skipsfart.

Norge skal bidra til å fremskynde finansieringen og utbyggingen av fornybar energi og klimateknologi i utviklingsland og fremvoksende økonomier. Klimainvesteringsfondet, som forvaltes av Norfund, ble operativt i 2022. Klimainvesteringsfondet skal bidra til å redusere eller unngå klimagassutslipp ved å finansiere utbygging av fornybar energi i utviklingsland med store utslipp fra fossil kraftproduksjon, særlig kullkraft. Fondet skal utløse investeringer som ellers ikke ville blitt realisert og yte risikoavlastende kapital. I 2023 bidro Klimainvesteringsfondet til finansiering av 4,2 GW fornybar energi og til estimerte unngåtte klimagassutslipp på 8,5 millioner tonn CO₂-ekvivalenter. Ved utgangen av 2023 var total avtalefestet portefølje for fondet på 3,8 mrd. kroner.

Mål 14: Bevare og bruke havet og de marine ressursene på en måte som fremmer bærekraftig utvikling

Det er delvis tilbakegang på bærekraftsmål 14. Havet fortsetter å være truet av økende oppvarming og forsuring, press på fiskebestander og

marin forsøpling. Selv om det har vært noe fremgang i utvidelsen av marine verneområder og bekjempelse av ulovlig, uregulert og urapportert fiske gjennom årene, er det behov for å styrke arbeidet med helhetlig havforvaltning.

Norge er en pådriver for at alle kyst- og havstater skal ha en helhetlig, økosystembasert forvaltning av nasjonale havområder. Statsminister Støre leder, sammen med Palaus president, Høynivåpanelet for en bærekraftig havøkonomi (Havpanelet), som i dag består av 18 stats- og regjeringssjefer. Seychellene har sluttet seg til panelet det siste året. Landene i panelet har forpliktet seg til en ambisiøs agenda, inkludert etablering av planmessig, bærekraftig forvaltning av sine hav- og kystområder innen 2025 (innen fem år for nye medlemmer) og alle andre kyst- og havstater innen 2030.

Norge er en av de største bidragsyterne til FNs havforskningskommisjon (IOC-UNESCO). Støtten går hovedsakelig til kapasitetsbygging i samarbeidsland og gjennomføring av havforskningståret 2021–2030. En konferanse som gjør opp status for tiåret gjennomføres i Barcelona i 2024. Statsminister Støre er høy beskytter i Havtiårsalliansen.

Det overordnede målet med kunnskapsprogrammet Hav for utvikling (Hfu) er å bidra til en styrket, bærekraftig og inkluderende havøkonomi i partnerland. I 2023 ble det arbeidet videre med gjennomføring av en samarbeidsavtale med Indonesia som ble inngått i 2022. Det ble i 2023 også arbeidet videre med avklaringer av tematiske områder for etablering av et Hfu-samarbeid med Mosambik.

Arbeidet som blir gjort innenfor Fisk for utvikling-programmet (Ffu) er viktig med tanke på mat sikkerhet, ernæring og sysselsetting. EAF Nansen-programmet er en sentral del av Ffu og bistår 32 kystland i Afrika og Bengalbukta med å utvikle en kunnskapsbasert og bærekraftig fiskeriforvaltning. Det er igangsatt en ny fase av programmet for 2024–2028.

Arbeidet gjennom *Blue Justice-initiativet* blir videreført. Initiativet er en oppfølging av den internasjonale erklæringen mot grensekryssende organisert kriminalitet i den globale fiskeindustrien (Københavnserklæringen), som nå har blitt signert av 60 stater.

De siste årene har det vært flere møteplasser for å styrke det nordiske samarbeidet om bærekraftig havforvaltning. Den felles statsministererklæringen om bærekraftig hav og grønn omstilling (2022) følges opp.

Avtale under FNs havrettskonvensjon om bevaring og bærekraftig bruk av marin biodiversitet i havområder utenfor nasjonal jurisdiksjon ble vedtatt i juni 2023 og undertegnet av Norges statsminister i september samme år. Nasjonalt pågår det nå en prosess for å undertegne og ratifisere avtalen i løpet av 2024.

Norge støtter internasjonale initiativ for å fjerne subsidier som fører til overkapasitet, overfiske og ulovlig, urapportert og uregulert fiske. Norge var for eksempel en viktig bidragsyter til at WTO fikk på plass en avtale om reduksjon av skadelige fiskerisubsidier i 2022. Det blir nå forhandlet om uløste problemstillinger relatert til slike subsidier, for å sikre at en mer fullstendig WTO-avtale kommer på plass innen rimelig tid.

Regjeringen arbeider for en ambisiøs global avtale mot plastforurensning og finansierer tiltak mot plastforurensning gjennom et eget bistandsprogram. Se nærmere omtale under bærekraftsmål 12.

Mål 15: Beskytte, gjenopprette og fremme bærekraftig bruk av økosystemer, sikre bærekraftig skogforvaltning, bekjempe ørkenspredning, stanse og reversere landforringelse samt stanse tap av arts mangfold

Det er delvis tilbakegang på bærekraftsmål 15. Menneskelig aktivitet har endret naturen betydelig over hele kloden. Store deler av verdens våtmarksområder og skoger har gått tapt. Flere arter er truet av utryddelse. Globalt er endret bruk av arealer det som påvirker naturen mest, både på land og i ferskvann, tett fulgt av overhøsting, klimaendringer, forurensning og fremmede arter. Trenden med skogtap, landforringelse og utryddelse av arter er blitt verre og utgjør en alvorlig trussel mot planetens helse og mennesker.

Et rent og sunt miljø er en forutsetning for å nå bærekraftsmålene. Regjeringen støtter opp om Naturavtalen som ble vedtatt på partsmøtet i konvensjonen for biologisk mangfold i desember 2022. Naturavtalen fastsetter at minst 30 pst. av land og hav innen 2030 skal bevares og forvaltes på en bærekraftig måte.

Norsk bistand støtter utviklingslands gjennomføring av globale avtaler på miljøområdet. Viktige samarbeidsaktører er FNs miljøprogram (UNEP) og Den globale miljøfasiliteten (GEF). Klima- og skoginitiativet er Norges største enkelt-satsing internasjonalt for å bidra til at verden når bærekraftsmål 15.

Kunnskapen og forståelsen av hvordan miljøeffekter ett sted henger sammen med adferd et helt

annet sted er viktig å få fram. Regjeringen vil derfor bidra til kunnskap om konsekvensene av norsk politikk, adferd og verdiskaping i inn- og utland.

Mål 16: Fremme fredelige og inkluderende samfunn for bærekraftig utvikling, sørge for tilgang til rettsvern for alle og bygge velfungerende, ansvarlige og inkluderende institusjoner på alle nivåer

Det er ingen eller lite fremgang på bærekraftsmål 16. Fremveksten av anti-demokratiske strømninger og autoritære regimer er bekymringsfull. Presset mot demokrati, menneskerettigheter, rettskjedene, opposisjon, sivilt samfunn og media har økt.

En positiv trend er likevel at antall land som har etablert nasjonale menneskerettighetsinstitusjoner og fått på plass lover om informasjonstilgang for innbyggerne, har økt.

Norge er en pådriver i internasjonalt arbeid for å fremme menneskerettighetene, grunnleggende friheter og rettsstatsprinsipper. Norge har en rettighetstilnærming i nasjonal og internasjonal oppfølging av bærekraftsmålene.

Korrupsjon og andre former for økonomisk kriminalitet i land og på tvers av landegrenser hindrer bærekraftig utvikling. Finansiell åpenhet, ansvarlighet og integritet er nødvendig for å fremme inkluderende samfunnsendring og økt mobilisering av ressurser for bærekraftig utvikling. Regjeringen vil at Norge skal ha en ledende rolle i arbeidet med å styrke internasjonale normer, standarder og operative tiltak for å forebygge og bekjempe korrupsjon, bestikkelser, skatteunndragelser, hvitvasking og ulovlig kapitalflyt. Arbeidet foregår i første rekke i FN, OECD, Financial Action Task Force (FATF), Globalt Forum for åpenhet og utveksling av informasjon for skatteformål og utviklingsbankene, men også i Europarådet og Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa (OSSE). Den pågående diskusjonen om internasjonalt skattesamarbeid i FN er et steg i retning av målet om å sikre inkluderende prosesser og institusjoner.

Faglig samarbeid om skatt, anti-korrupsjon, statistikk, digitalisering, likestilling og naturressursforvaltning utgjør viktige byggesteiner i den langsiktige utviklingsinnsatsen for godt styresett og ressursmobilisering, -forvaltning og -fordeling.

Norge er en partner i konfliktforebygging, konfliktløsning og fredsbygging, og bistår utviklingsland i arbeidet med å forebygge og bekjempe globale sikkerhetsutfordringer som terrorisme og organisert kriminalitet. I dialog- og fredsprosesser

der Norge har en rolle, fremmes kvinners og sivilsamfunns deltakelse i tråd med handlingsplanene for kvinner, fred og sikkerhet (jf. også punkt om bærekraft og sikkerhetspolitikk under).

Mål 17: Styrke virkemidlene som trengs for å gjennomføre arbeidet og fornye globale partnerskap for bærekraftig utvikling

Det er delvis fremgang på bærekraftsmål 17. Det har vært visse fremskritt innen områder som utviklingsbistand, pengeoverføringer og tilgang til teknologi. Likevel forblir finansiering av utvikling en stor utfordring, spesielt i lavinntektsland. Internasjonalt samarbeid opplever nå vanskeligheter. Tilliten mellom land og innad i land er under press. Sammenvevde kriser setter lands økonomi på prøve.

Partnerskap mellom land og samarbeid mellom offentlig sektor, næringsliv, sivilsamfunn og akademia er en forutsetning for å løse de globale utfordringene. Mange av de fattigste landene trenger bistand utenfra for å akselerere denne prosessen. Mange fattige land opplever at finansieringsbehovene øker mer enn de tilgjengelige ressursene. Voksende ulikhet, klimaendringer, økende gjeldsproblemer, Russlands angrepskrig mot Ukraina, krigen i Gaza og ulike andre kriser bidrar til at behovet for bistand fortsatt er stort for mange.

Ved siden av bistanden, vil regjeringen i denne krisetiden opprettholde et aktivt norsk diplomati globalt og spille en brobyggerrolle over hindrene for effektivt samarbeid om bærekraftsmålene. Samtidig må verdenssamfunnet også stimulere mellominntektsland til å være med på å løse globale utfordringer, som klimakrisen og beredskap mot pandemier.

Fra norsk side gis arbeid med systemiske løsninger prioritet. Faglig samarbeid, bl.a. gjennom Kunnskapsbanken, legger til rette for god ressursforvaltning og økt mobilisering av nasjonale ressurser for bærekraftig utvikling. Norske bistandsfaglige samarbeidsprogram (Kunnskapsbanken) har som overordnet mål å styrke kompetanse og kapasitet i offentlige institusjoner i samarbeidsland på områder der Norge har relevant og etterspurt kompetanse. Norske offentlige institusjoner, etater og departementer er sentrale partnere, mens multilaterale partnere, akademia, privat sektor og sivilsamfunn supplerer innsatsen.

Velfungerende markeder og et rettferdig handelssystem er også grunnleggende for å skape arbeidsplasser og økonomisk vekst, og dessuten for å redusere fattigdom. Økt økonomisk åpenhet er også avgjørende for fattigdomsreduksjon og

velstandsvekst. Det felles regelverket til verdenssamfunnet for internasjonal handel har vært under press de siste årene. Norge arbeider for å styrke multilaterale regelverk for handel og investeringer, slik at de bidrar til bærekraftig utvikling.

Statistisk sentralbyrå bidrar aktivt i det internasjonale samarbeidet for å utvikle offisiell statistikk av høy kvalitet som faktagrunnlag for politikkutforming, evaluering og debatt. De samarbeider samtidig med en rekke land for å bidra til en styrking av deres nasjonale statistikkssystem. Norge investerer også betydelig i utviklingsforskning, gjennom norske forskningsmiljøer og forskningsinstitutter i sør og i samarbeid med internasjonale partnere.

Norec er en viktig kanal for norsk utviklingspolitikk og et verktøy for å styrke globale partnerskap gjennom utveksling. Over 200 partnere fra næringslivet, offentlig sektor og sivilsamfunn deltar fra hele verden. Norec spiller på denne måten en viktig rolle i å bl.a. nå målet om dobling av klimafinansiering innen 2026.

Bærekraftsmålene og menneskerettighetene

Norge arbeider bredt for styrket respekt for menneskerettighetene og rettsstatlige prinsipper gjennom samarbeid med nasjonale, regionale og globale partnere og norsk medlemskap i regionale og globale organisasjoner. Overholdelse av menneskerettighetene, og et kompetent, upartisk og uavhengig rettsvesen, er forutsetninger for å sikre at ingen utelates fra en bærekraftig utvikling. Dette inkluderer at menneskerettighetene til ulike minoriteter, og personer i særlig sårbare situasjoner, ivaretas på lik linje med majoritetsbefolkningen.

Norges innsats for bærekraft i våre nærområder

EU

Samarbeid med EU er en hjørnestein i Norges utenrikspolitikk. Norge har svært nære forbindelser med EU, gjennom avtalen om Det europeiske økonomiske samarbeidsområdet (EØS-avtalen) og nær hundre andre avtaler som er inngått. I tillegg til å gjøre Norge til en del av det indre markedet, sikrer EØS-avtalen samarbeid på andre viktige områder som forskning og utvikling, utdanning, helse, sosialpolitikk, miljø, forsvarsindustri, forbrukervern, turisme og kultur. Å bekjempe klimaendringer og fremme klimanøytral vekst er en viktig del av Norges samarbeid med EU og som medlemmer av EØS har Norge og EU et nært klimapartnerskap. Norge og EU har også en

avtale fra 2019 om å samarbeide for å nå 2030-klimamålene. Norge støtter opp om «*Europas grønne giv*». Målet med strategien er å sikre en mer bærekraftig og sirkulær økonomisk utvikling med mindre forurensning og lavere klimagassutslipp, bedre helse, økt livskvalitet og nye arbeidsplasser. Den ambisiøse «Fit for 55»-pakken som EU la frem i 2021 inkluderer regelverk med stor betydning for Norge, der det aller meste nå er vedtatt og over i gjennomføringsfase. Pakken staker ut kursen for den industrielle og økonomiske omstillingen mot 55 pst. utslippskutt innen 2030.

Statsminister Støre og kommisjonspresident von der Leyen annonserte i februar 2022 en ambisjon om et forsterket klima-, energi- og industri-samarbeid mellom Norge og EU. Denne enigheten ble fulgt opp gjennom året med bl.a. politiske samtaler, og nedfelt i en grønn allianse som ble formelt inngått i april 2023. Den grønne alliansen mellom Norge og EU gir regjeringen et politisk rammeverk for å videreutvikle samarbeidet med EU innenfor klima, miljø, energi, industri og grønn omstilling.

EØS-midlene – et viktig bidrag til å nå bærekraftsmålene

EØS-midlene er Norge, Island og Liechtensteins frivillige bidrag til økonomisk og sosial utjevning i 15 land i Europa. Midlene skal i tillegg bidra til å styrke de bilaterale relasjonene mellom Norge og mottakerlandene.

For inneværende finansieringsmekanisme (2014–2021) utgjør EØS-midlene 2,8 mrd. euro. Fokus for innsatsen er rettet mot et grønt, inkluderende og konkurransedyktig Europa. Det er godt samsvar mellom EØS-midlene og bærekraftsmålene. Hele 12 bærekraftsmål støttes eksplisitt gjennom EØS-midlene.

Effektiv og bærekraftig bruk av naturressurser, energisikkerhet, redusert sårbarhet for klimaendringer og en overgang til lavkarbonøkonomi er viktig for økonomisk og sosial utvikling i Europa. God miljøforvaltning, klimatilpasning og økt bruk av fornybar energi er sentrale innsatsområder for EØS-midlene. Om lag 419 mill. euro av EØS-midlene er øremerket «Et grønt Europa».

EØS-midlene bidrar til vekst ved å støtte utviklingen av kunnskapsbaserte økonomier og konkurransedyktige arbeidsmarkeder. Tiltakene skal investere i utdanning, forskning, innovasjon, syssetting, og støtte mottakerlandenes komparative fortrinn innenfor kompetanse, kvalitet og likestilling. Gjennom å bekjempe ungdomsledighet og tilrettelegge for kvinners deltakelse og sosial

dialog, er EØS-midlene med på å skape et sosialt og inkluderende arbeidsliv for alle. EØS-midlene er av betydelig merverdi på dette området gjennom arbeidet for innovative tilnærminger og muligheten for pilotprosjekter. Om lag 831 mill. euro av EØS-midlene er øremerket et konkurransedyktig Europa.

EØS-midlene fremmer velfungerende samfunn ved å støtte sosial inkludering og myndiggjøring av sårbare grupper, lik tilgang til utdanning, arbeid og helsetjenester, samt utvikling av kompetente og ansvarlige offentlige institusjoner. Innsatsen brukes på langsiktig forebygging, endring av samfunnsstrukturer, og muligheter for pilotprosjekter. Målet er å bidra til bærekraftig, inkluderende vekst og velstand, samt å styrke balansen mellom vekst og sosial utvikling. Mer enn 1 mrd. euro av programmidlene er øremerket dette formålet.

I arbeidet med EØS-midlene for inneværende finansieringsperiode har det vært samspill mellom 18 norske partnerinstitusjoner og søsterorganisasjonene deres i de 15 mottakerlandene i Europa. Partnersamarbeidet via EØS-midlene bidrar til at enkeltpersoner, virksomheter og offentlige etater blir styrket faglig, både i mottakerlandene og i giverlandene, og de får internasjonal erfaring og nye nettverk over landegrensene. Virksomheter får mulighet til å utvikle prosjektene sine og utvide tilgangen sin til nye markeder. Alle de norske fylkeskommunene er partnere i prosjekter som er støttet av EØS-midlene. EØS-midlene er en viktig plattform for politisk samarbeid på lokalt og nasjonalt nivå.

Nordisk samarbeid

De nordiske landene samarbeider tett i oppfølgingen av bærekraftsmålene. De nordiske statsministre vedtok i 2019 «Visjon 2030» om at Norden skal være verdens mest bærekraftige og integrerte region. Visjonen er førende for all aktivitet i Nordisk ministerråd. Den følges opp gjennom en handlingsplan for 2021–2024 med konkrete prosjekter langs tre strategiske prioriteringer: 1) Et grønt Norden, 2) Et konkurransedyktig Norden, og 3) Et sosialt bærekraftig Norden. Bærekraft skal være integrert i alle prosjektene. Høsten 2022 ble det rapportert på status for arbeidet med handlingsplanen. Midtveisgjennomgangen viser at det er oppnådd konkrete resultater på en rekke områder. Et resultat er at man har styrket og videreutviklet det nordiske miljømerket Svanen for å hjelpe forbrukerne til å ta klimavennlige og bærekraftige valg. Det er også etablert en nordisk plattform for samarbeid innen sirkulær økonomi (Nor-

dic Circular Hotspot). Gjennomgangen viser samtidig at «Et grønt Norden» fortsatt er det området der det gjenstår mest arbeid. Arbeidet med neste handlingsplan for 2025–2030 er i gang, og funnene fra evalueringen vil være viktig å ha med inn i neste planperiode.

Østersjørådet

Norge deltar i Østersjørådet der en av prioriteringene er å bygge bærekraftige og motstandsdyktige samfunn. Sentralt for arbeidet står 2030-agendaen, Parisavtalen og samarbeid om bærekraftsmålene. Handlingsplanen Baltic 2030 har seks fokusområder:

1. partnerskap for bærekraftig utvikling
2. overgang til en bærekraftig økonomi
3. klimahandling
4. likestilling og sosialt velvære for alle
5. bærekraftige og robuste byer
6. kvalitetsutdanning og livslang læring for alle

Rådet konkluderte etter Russlands uttreden i 2022 med at arbeidet i Østersjørådet skal videreføres mest mulig uendret.

Barentsrådet

Barentsrådet har siden begynnelsen i 1993 hatt bærekraftig utvikling som formål.

Særlig samarbeidene på miljø og helse, samt urfolk og ungdom har vært aktive. Det er etablert et nytt samarbeidsprogram på helse, og samarbeidet på miljø er videreutviklet. Russland trakk seg fra Barentsrådet høsten 2023, og det skjer nå en nyorientering mot samarbeid nord i Norden.

Arktisk råd

Arktisk råd er det ledende mellomstatlige forumet for samarbeid mellom de arktiske statene og arktiske urfolk. Arbeidet i Arktisk råd utføres primært i seks arbeidsgrupper og ekspertgruppen for svart karbon og metan, som alle arbeider for å fremme 2030-agendaen. Arbeidet omfatter reduksjon av utslipp av kortlevde klimadrivere, overvåking og vern av det arktiske miljøet, bevaring av biodiversitet, bærekraftig vekst og blå bioøkonomi. Rådet leverer vitenskapelig kunnskapsgrunnlag til FNs klimapanel og andre internasjonale organisasjoner om globale tiltak for å begrense utslipp av drivhusgasser og kortlevde klimadrivere. Etter Russlands invasjon av Ukraina ble rådets arbeid en periode satt på pause. Aktiviteter uten Russland ble gjenopptatt i juni 2022.

Rådets åtte medlemsstater ble i slutten av februar 2024 enige om å åpne for digitale møter på arbeids- og ekspertgruppenivå. I samarbeid med Havforskningsinstituttet arrangerte det norske Arktisk råd-lederskapet en internasjonal konferanse i Tromsø i april 2024 om økosystembasert havforvaltning. Norge har lederskapet i Arktisk råd frem til mai 2025 og har som mål å videreføre rådets viktige arbeid og gjennom dette bidra til innsatsen med bærekraftsmålene.

Bærekraft og sikkerhetspolitikk

Bærekraft er også relevant for sikkerhetspolitikken. Norge har arbeidet aktivt for at NATO skal sette klima høyere på dagsorden. NATOs nye strategiske konsept fra 2022 omtaler klimaendringer som en definerende utfordring for vår tid, og som en krise- og trusselmultiplikator som forsterker underliggende konflikter og geopolitisk konkurranse. NATO tar mål av seg å bli den ledende internasjonale organisasjonen for klima og sikkerhet, og organisasjonen har også mål om å kutte egne klimagassutslipp med 45 pst. innen 2030. Langsiktig arbeid med å fremme godt styresett og sterke institusjoner er også et bidrag til økt sikkerhet, jf. bærekraftsmål 16 (fred, rettferdighet og velfungerende institusjoner). Siden 2007 har Norge vært en pådriver for å styrke NATOs arbeid med integritetsbygging og anti-korrupsjon i forsvars- og sikkerhetssektoren. Dette bidrar til å styrke institusjoner både hos allierte og i partnerland slik at de lettere kan oppnå bærekraftsmålene.

Bærekraft og handelspolitikk

Deltakelse i det regelbaserte multilaterale handelssystemet, inkludert implementering av Verdens handelsorganisasjons (WTO) rettigheter og plikter, styrker utenlandske investeringer, næringsutvikling og konkurransekraft i land. Norges viktigste handelspolitiske prioritet er å bevare og styrke WTO. Bærekraftig utvikling må være kjernen i WTO og de pågående reformdiskusjonene. Som giver bidrar Norge med teknisk bistand og kapasitetsbygging innen handel, da dette er viktige komponenter i en mulig tilnærming for utviklingsland.

Norge deltar i forhandlinger om klima, handel og bærekraft (ACCTS) sammen med Costa Rica, Island, New Zealand og Sveits. Formålet er å bruke handelspolitiske virkemidler for å styrke innsatsen mot klimautfordringen, som liberalisering av miljøvarer og -tjenester, miljømerking og reduksjon av skadelige fossilsubsidier.

Norge forhandler også frihandelsavtaler hovedsakelig gjennom Det europeiske frihandelsforbundet (*EFTA – European Free Trade Association*). I alle nåværende og fremtidige frihandelsavtaler tilstrebes det å inkludere omfattende kapitler om handel og bærekraftig utvikling. Disse legger vekt på krav til miljø, klima og likestilling.

Overordnet om bærekraft i bilateralt samarbeid

Den bilaterale bistanden har som mål å ha en helhetlig tilnærming til utviklingen på landnivå. Det er når innsatser innenfor forskjellige tematiske områder, som utdanning, helse, klimasmart landbruk og styresett, sees i sammenheng at bistanden virker katalytisk og bidrar til varige resultater. Klimaendringene og konsekvensene av disse utgjør en hovedutfordring for mange land. De fordyper sårbarheten og undergraver bærekraftig utvikling. Dette gjør det enda viktigere å innrette all bistandsinnsats på en slik måte at den bidrar til å redusere denne sårbarheten og styrker langsiktig bærekraft. I dette bildet står innsats innenfor klimasmart landbruk, fornybar energi og klimatilpasning sentralt. Samtidig er det viktig å videreføre støtte til styresett og gode institusjoner og dermed styrke landenes egen evne til å legge til rette for utvikling og bærekraft.

Bærekraft i Utenriksdepartementets virksomhet

Bærekraft er en viktig del av Utenriksdepartementets virksomhetsstrategi, Strategi 25. Strategien slår fast at departementet skal ha høye miljø- og klimastandarder og bærekraftige løsninger.

Utenriksdepartementet deltar i miljøledelse- og sertifiseringsprogrammet som benyttes i departementsfelleskapet, EMAS (*Eco Management and Audit Scheme*). Gjennom dette har Utenriksdepartementet god oversikt over departementets miljøbelastning. Områder som følges opp inkluderer avfall, kildesortering, flyreiser, vann- og energibruk, innkjøp og anskaffelser. Hvert år publiseres resultatene fra gjennomgangen av den samlede miljøbelastningen av departementenes drift. I 2023 innførte departementet nye reisebestemmelser som bl.a. bidrar til å redusere antall tjenestereiser og derigjennom utslipp fra flyreiser. Dette har gitt en reduksjon i utslipp fra flyreiser på 43 pst. sammenliknet med 2019. Departementet har også redusert avfall med 30 pst. i samme periode og oppnådd en kildesorteringsgrad på 54 pst. I 2023 har alle rammeavtaler hatt et uttrykt krav til miljø.

9 Rapport om norsk utviklingssamarbeid 2023

Nedenfor rapporteres det om samlet volum og fordeling av Norges offisielle bistand i 2023 som innrapportert til Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling (OECD) iht. regelverket til OECDs utviklingskomité DAC. Dette omfatter bistand under Utenriksdepartementet, Klima- og miljødepartementet, Kunnskapsdepartementet,

Helse- og omsorgsdepartementet, Kommunal- og distriktsdepartementet og Finansdepartementet.

For 2023 utgjør norsk offisiell bistand 58,6 mrd. kroner, tilsvarende 1,09 pst. av brutto nasjonalinntekt (BNI) dette året. Det er en økning på 9 mrd. kroner fra 2022. Det vises til vedlegg 1-6 for mer detaljerte oversikter.

Tabell 9.1 Samlet ODA-godkjent bistand fordelt på bistandstype, 2020–2023 (i mill. kroner og pst.)

Bistandstype	2020		2021		2022		2023	
Øremerket bistand ¹	26 858	68 %	27 722	69 %	37 229	75 %	45 312	77 %
Kjernestøtte til multilaterale organisasjoner ²	10 412	26 %	10 226	25 %	10 022	20 %	10 777	18 %
Administrasjon	2 225	6 %	2 199	5 %	2 361	5 %	2 496	4 %
Totalt	39 495	100 %	40 148	100 %	49 612	100 %	58 584	100 %

¹ Inkluderer bilateral bistand, multi-bilateral bistand og triangulært samarbeid

² Tilsvarende multilateral bistand

I finansieringsavtalen *Funding Compact* har FNs medlemsland forpliktet seg til mer fleksibel og forutsigbar finansiering gjennom større andel kjernestøtte og økt bruk av fellesfond. Givertrenden har likevel gått i motsatt retning. En revisjon av avtalen våren 2024, hvor bl.a. gradering av øremerking og større synlighet for kjernestøtte er sentralt, gir håp om endring.

For Norge økte andelen øremerket bistand til 77 pst. i 2023, mot en tilsvarende reduksjon til

18 pst. for andelen til kjernestøtte. Andelen til multilateral kjernestøtte har tidligere holdt seg stabilt rundt 25 pst. Andelen øremerket bistand viser en økning i forhold til tidligere nivå på rundt 70 pst., men det er verdt å merke seg at det er ulike grader av øremerking og at denne statistikken ikke skiller mellom dem. Økt øremerking skyldes bl.a. innretningen av støtten til Ukraina. Dessuten slår økte utgifter til ODA-godkjente flyktningutgifter i Norge ut på statistikken.

Tabell 9.2 Samlet bistand 2020–2023, fordelt på sektorer (i mill. kroner og pst.)

Sektor	2020		2021		2022		2023	
Multilateral kjernestøtte	10 412	26 %	10 226	25 %	10 122	20 %	10 777	18 %
Nødhjelp	4 435	11 %	4 578	11 %	6 321	13 %	10 050	17 %
Miljø og energi	4 031	10 %	4 108	10 %	7 823	16 %	8 068	14 %
Kostnader i Norge og uspesifisert ¹	2 775	7 %	2 762	7 %	7 433	15 %	7 118	12 %
Multisektor og annet	1 515	4 %	1 275	3 %	2 960	6 %	6 341	11 %
Styresett, sivilt samfunn og konfliktforebygging	5 351	14 %	5 061	13 %	5 117	10 %	5 296	9 %
Helse og sosiale tjenester	4 435	11 %	5 543	14 %	3 408	7 %	3 463	6 %
Produksjon og handel	1 348	3 %	1 541	4 %	2 221	4 %	3 224	6 %
Økonomisk utvikling og tjenester	2 092	5 %	1 985	5 %	1 868	4 %	2 131	4 %
Utdanning	3 100	8 %	3 068	8 %	2 339	5 %	2 117	4 %
Totalt	39 495	100 %	40 148	100 %	49 612	100 %	58 584	100 %

¹ Inkluderer administrasjon.

Det var et høyt nivå på humanitær innsats i 2023 grunnet ekstrabevilgningen til utviklingsland som var særlig rammet av ringvirkninger av krigen mot Ukraina, samt nødhjelpsrespons i forbindelse med Gaza-konflikten. Det høye nivået på kostna-

der i Norge skyldes i hovedsak ODA-godkjente flyktningutgifter knyttet til høye ankomsttall av ukrainere som følge av Russlands fullskalainvasjon av Ukraina.

Tabell 9.3 Samlet øremerket bistand¹ fordelt på hovedregion, 2020–2023 (i mill. kroner og pst.)

Hovedregion	2020		2021		2022		2023	
Afrika	7 053	26 %	7 052	25 %	7 752	21 %	10 223	23 %
Europa	656	2 %	520	2 %	5 889	16 %	9 136	20 %
Midtøsten	3 036	11 %	2 837	10 %	2 730	7 %	3 758	8 %
Asia og Oseania	2 877	11 %	2 435	9 %	3 062	8 %	3 237	7 %
Amerika	1 142	4 %	1 319	5 %	1 473	4 %	1 432	3 %
Geografisk uspesifisert	12 093	45 %	13 559	49 %	16 223	44 %	17 526	39 %
Totalt	26 858	100 %	27 722	100 %	37 129	100 %	45 312	100 %

¹ Inkluderer bilateral bistand, multi-bilateral bistand og triangulært samarbeid.

I tillegg til den øremerkede bistanden går mye norsk bistand som kjernestøtte til de multilaterale organisasjonene. Hoveddelen av Verdensbankens og FN-organisasjonenes samlede midler går til lavinntektsland i Afrika og Asia. FN-organisasjonene og de multilaterale utviklingsbankene forde-ler midler iht. strategier og retningslinjer som

Norge gjennom styrearbeid, kapitalpåfyllinger og giverlandspåfyllinger har vært med på å vedta. Gjennom dialog og omfattende multilaterale for-handlingsprosesser sikrer man at en stor andel av den tematiske støtten som kanaliseres gjennom multilaterale finansinstitusjoner går til de fattigste landene i Afrika.

Tabell 9.4 Landfordelt¹ bistand fordelt på inntektskategori, i perioden 2020–2023 (i mill. kroner)

Inntektskategori	2020	2021	2022	2023
Minst utviklede land	7 155	6 643	7 411	8 522
Andre lavinntektsland ²	67	51	835	1 048
Andre lavere middelinntektsland ³	3 507	3 103	7 808	11 078
Høyere middelinntektsland	2 061	2 227	2 689	3 255
<i>Total landfordelt bistand</i>	12 790	12 025	18 744	23 903
<i>Andel landfordelt bistand til minst utviklede land og andre lavinntektsland¹</i>	56 %	56 %	44 %	40 %

¹ Landfordelt bistand omfatter bistand gitt til enkeltland. Det inkluderer ikke bistand til landene kanalisert gjennom regionale og globale programmer/prosjekter eller bistand kodet som multilateral bistand (ikke-øremerkede bidrag til multilaterale bistandsaktører).

² Til og med 2021 er Syria kategorisert som et lavere mellominntektsland. Fra og med 2022 er Syria kategorisert som et lavinntektsland, noe som forklarer økningen i denne kategorien.

³ Ukraina er kategorisert som et lavere middelinntektsland og forklarer mye av økningen i 2022 og 2023.

Tabell 9.5 De ti største mottakerlandene av norsk øremerket bistand¹ i perioden 2020–2023 (i mill. kroner)

Land/områder	2020	2021	2022	2023
Ukraina	226	159	5 298	7 946
Palestina	629	694	668	1 212
Syria	948	895	831	1 048
Afghanistan	732	669	728	848
Etiopia	736	762	869	847
Sør-Sudan	638	606	676	826
Moldova	13	9	296	799
Somalia	614	527	642	756
Indonesia	554	261	785	733
Mosambik	460	514	493	600

¹ Inkluderer bilateral bistand, multi-bilateral bistand og triangulært samarbeid

Norges sivile støtte til Ukraina økte markant i 2022 og med Nansen-programmet for Ukraina som Stortinget vedtok i 2023. Støtten fra Utenriksdepartementets budsjett gikk hovedsakelig til drift av den ukrainske staten, gjenoppbygging av sivil infrastruktur og innkjøp av gass, samt til humanitær bistand. Betydelig støtte gikk også til nabolandet Moldova innenfor Nansen-programmet.

Som følge av krigen i Gaza ble den norske humanitære bistanden til Palestina nær doblet fra 2022 til 2023. Den samlede bistanden til Palestina og palestinske flyktninger i regionen, inkludert støtte gjennom UNRWA, kom opp i over 1,7 mrd. kroner i 2023. Økt nivå på bistanden til Syria i 2023 skyldes i hovedsak humanitær innsats etter jordskjelvet nordvest i landet.

Tabell 9.6 Multilaterale organisasjoner: De største kanalene for norsk bistand 2020–2023 (i mill. kroner)

	2020	2021	2022	2023
Verdensbankgruppen	4 122	3 198	4 608	7 369
Regionale utviklingsbanker	1 208	1 271	3 326	3 209
WFP – Verdens matvareprogram	934	1 382	1 560	2 442
UNICEF – FNs barnefond	2 206	2 253	1 514	1 729
UNHCR – FNs høykommissær for flyktninger	702	892	1 044	1 299
UNFPA – FNs befolkningsfond	848	839	1 129	1 213
MPTF Office – FNs fondskontor	1 149	1 527	1 126	1 171
GAVI – Vaksinealliansen	1 542	2 050	1 179	1 070
UNDP – FNs utviklingsprogram	1 120	972	1 058	1 062
UNOCHA – FNs kontor for koordinering av humanitær innsats	408	465	611	1 047
<i>10 største, totalt</i>	<i>14 238</i>	<i>14 489</i>	<i>17 156</i>	<i>21 611</i>
Andre FN-organisasjoner	5 127	4 336	4 832	6 166
Andre multilaterale organisasjoner	3 729	4 071	3 489	3 951
Totalt	23 095	23 256	25 476	31 782

¹ Norsk bistand gjennom UNDP og MPTF-O er presentert hver for seg i denne tabellen ettersom disse nå inngår som individuelle partnere i statistikken. Merk imidlertid at fordelingen mellom avtaler hvor disse er hhv. avtalepartner og iverksetter kan ha overlapp i bistandsstatistikken før 2020.

De største multilaterale bidragene fra Norge kanaliseres gjennom Verdensbankgruppen, dernest de regionale utviklingsbankene, særlig Afrikabanken. Verdens matvareprogram (WFP) og FNs barnefond (UNICEF) var de to FN-organisasjonene som mottok mest multilateral bistand fra Norge i 2023. Samlet ble 16,1 mrd. kroner av norsk bistand kanalisert gjennom FN-systemet.

Andelen av multilateral bistand gjennom Verdensbankgruppen økte i 2023 sammenlignet med 2022. Nivået på støtten gjennom de regionale utviklingsbankene gikk noe ned fra 2022 til 2023. For Verdensbankgruppen skyldes primært økningen bidrag til fond knyttet til Ukraina.

Antall flyktninger og fordrevne er rekordhøyt, og støtten til FNs høykommissær for flyktninger (UNHCR) har økt betydelig de siste årene.

Tabell 9.7 Norske frivillige organisasjoner: De seks største mottakerne av norsk bistand i 2020–2023 (i mill. kroner)

	2020	2021	2022	2023
Norges Røde Kors	1 041	1 116	1 510	2 332
Flyktningshjelpen	1 135	1 139	1 506	2 054
Kirkens Nødhjelp	667	712	751	1 036
Norsk Folkehjelp	458	468	581	777
Redd Barna Norge	389	365	403	522
Caritas Norge	114	119	182	235
Andre	2 174	2 103	2 286	2 217
Totalt	5 978	6 022	7 220	9 173

Norges Røde Kors og Flyktningshjelpen er de to organisasjonene som mottar mest midler. Norges Røde Kors, Flyktningshjelpen, Kirkens Nødhjelp, Norsk Folkehjelp, Redd Barna Norge og Caritas Norge er blant organisasjonene som Utenriksdepartementet har inngått flerårige partnerskapsavtaler med under kap. 150 *Humanitær bistand*, post 70 *Nødhjelp og humanitær bistand*. De fem største organisasjonene mottok om lag 73 pst. av støtten til norske frivillige organisasjoner i 2023.

Humanitær støtte til Ukraina gjennom det sivile samfunn er inkludert i disse tallene.

Norsk innsats gjennom norsk sivilt samfunn ble støttet fra flere kapitler i henhold til formål, hvorav kap. 150 *Humanitær bistand*, kap. 159 *Regionbevilgninger* og kap. 170 *Sivilt samfunn* står for de største andelene.

En mer detaljert oversikt på kapittel og post framgår av vedlegg 2 Bistand gjennom norske frivillige organisasjoner og stiftelser i 2023.

Tabell 9.8 Bistand fordelt på type avtalepartner (inkludert administrasjonskostnader), 2020–2023 (i mill. kroner).

	2020		2021		2022		2023	
Offentlige aktører	4 356	11 %	4 072	10 %	10 867	22 %	10 407	18 %
<i>Norske offentlige aktører</i>	<i>3 164</i>	<i>8 %</i>	<i>2 947</i>	<i>7 %</i>	<i>8 557</i>	<i>17 %</i>	<i>8 518</i>	<i>15 %</i>
<i>Offentlige aktører i andre giverland</i>	<i>227</i>	<i>1 %</i>	<i>314</i>	<i>1 %</i>	<i>765</i>	<i>2 %</i>	<i>656</i>	<i>1 %</i>
<i>Offentlige aktører i utviklingsland</i>	<i>966</i>	<i>2 %</i>	<i>812</i>	<i>2 %</i>	<i>1 545</i>	<i>3 %</i>	<i>1 234</i>	<i>2 %</i>
Frivillige organisasjoner/ stiftelser	8 977	23 %	9 115	23 %	10 275	21 %	13 168	22 %
<i>Norske</i>	<i>5 978</i>	<i>15 %</i>	<i>6 022</i>	<i>15 %</i>	<i>7 220</i>	<i>15 %</i>	<i>9 173</i>	<i>16 %</i>
<i>Internasjonale</i>	<i>1 529</i>	<i>4 %</i>	<i>1 589</i>	<i>4 %</i>	<i>1 512</i>	<i>3 %</i>	<i>1 802</i>	<i>3 %</i>
<i>Andre donorland</i>	<i>778</i>	<i>2 %</i>	<i>781</i>	<i>2 %</i>	<i>720</i>	<i>1 %</i>	<i>1 235</i>	<i>2 %</i>
<i>Lokale</i>	<i>692</i>	<i>2 %</i>	<i>724</i>	<i>2 %</i>	<i>823</i>	<i>2 %</i>	<i>958</i>	<i>2 %</i>
Privat sektor	317	1 %	599	1 %	248	1 %	369	1 %
<i>Norsk privat sektor</i>	<i>272</i>	<i>1 %</i>	<i>248</i>	<i>1 %</i>	<i>205</i>	<i>0 %</i>	<i>194</i>	<i>0 %</i>
<i>Privat sektor i andre giverland</i>	<i>5</i>	<i>0 %</i>	<i>310</i>	<i>1 %</i>	<i>15</i>	<i>0 %</i>	<i>44</i>	<i>0 %</i>
<i>Privat sektor i utviklingsland</i>	<i>39</i>	<i>0 %</i>	<i>41</i>	<i>0 %</i>	<i>29</i>	<i>0 %</i>	<i>131</i>	<i>0 %</i>
Multilaterale organisasjoner	23 095	58 %	23 256	58 %	25 476	51 %	31 728	54 %
Offentlig-privat samarbeid	474	1 %	857	2 %	238	0 %	346	1 %
Nettverk og uspesifisert	51	0 %	49	0 %	146	0 %	69	0 %
Administrasjonskostnader	2 225	6 %	2 199	5 %	2 361	5 %	2 496	4 %
Totalt	39 495	100 %	40 148	100 %	49 612	100 %	58 584	100 %

Støtten gjennom norske frivillige organisasjoner har holdt seg stabilt på om lag 15-16 pst.

54 pst. av total bistand ble kanalisert gjennom multilaterale organisasjoner, mens den i 2022 utgjorde 51 pst. Økningen skyldes at bistand til

Ukraina i stor grad kanaliseres gjennom de store multilaterale organisasjonene.

Støtte gjennom offentlige aktører i utviklingsland (stat-til-stat bistand) har de siste årene økt pga. støtte til ukrainske myndigheter, men utgjør fortsatt en liten del av den totale bistanden.

10 Sektorovergrepene miljø- og klimapolitikk

Regjeringens klima- og miljøpolitikk bygger på at alle samfunnssektorer har et selvstendig ansvar for å legge miljøsinn til grunn for aktivitetene sine og for å medvirke til at de nasjonale klima- og miljømålene kan nås. For en omtale av regjeringens samlede klima- og miljørelevante saker, se Klima- og miljødepartementets fagproposisjon.

Beskrivelse av miljøområde, miljømål og miljøutfordringer

Matsikkerhet

Den globale matsikkerheten har stort sett blitt verre for hvert år siden 2014. Forverringen var raskest i deler av 2022, men har flatet ut noe i 2023. Opp mot 757 millioner mennesker sultet i 2023, og hver femte av disse lever i Afrika (SOFI-rapporten 2024). Væpnede konflikter, fattigdom og klimaendringer er de viktigste årsakene til matmangel og sult. Afrika forventes å importere mat for om lag 110 mrd. USD i 2025. Det svekker økonomien. Samtidig har Afrika ressurser til å brødfø seg selv. Norge vil i 2025 fortsatt ha som mål å øke lokal matproduksjon og lokal verdiskapning, redusere feil- og underernæring og redusere omfanget av sultkriser. Det vil fremover bli lagt økt vekt på å forebygge matsikkerhetskriser gjennom klimatilpasning og lokale verdikjeder i matsystemene.

Hav

Havretten vektlegger alle staters plikt til å bevare det marine miljø og rett til å utnytte egne ressurser. Dette ligger til grunn for norsk havpolitikk – både hjemme og ute. Klimaendringene, forurensing og overfiske har ført til et økende press på havmiljøet og marine ressurser over hele verden. I arbeidet for bærekraftige verdenshav vil regjeringen bruke norsk kompetanse og ressurser, og slik bidra til gode havbaserte løsninger som vektlegger miljø- og klimahensyn og bidrar til aktivitet og arbeidsplasser.

Marin forsøpling

Plastforurensing og marin forsøpling er det raskest voksende miljøproblemet verden står overfor. Med havstrømmene blir avfall spredd til kyst og strender i nærheten av avfallskilden, men også til områder langt unna. Regjeringen vil lede an i innsatsen for å stanse plastforurensing og marin forsøpling.

Klimatilpasning

Klimatilpasning er en grunnleggende forutsetning for å nå bærekraftsmålene, og er et prioritert innsatsområde for regjeringen i utviklingspolitikken. Støtte til klimatilpasning står sentralt i utviklingssamarbeidet og det globale klimaarbeidet, samtidig som utslippene må reduseres. Verden må legge om til en klimarobust utvikling, og utviklingslandene må få støtte i dette arbeidet.

Fornybar energi

Globalt mangler omtrent 685 millioner mennesker tilgang til strøm i 2023 ifølge Det internasjonale Energibyrådet (IEA). Størstedelen av disse bor i Afrika sør for Sahara, hvor over 50 pst. av befolkningen fortsatt er uten tilgang på elektrisitet. Selv om veksten i fornybar energi økte, har andelen fornybar energi i den globale energimiksen ikke endret seg særlig de siste årene, mens framgangen i forbedringen i energieffektivisering har avtatt. Ca. 2/3 av de globale klimagassutslippene kommer fra produksjon eller bruk av karbonintensiv energi. Kullkraftverk er fortsatt den største kilden til klimagassutslipp og må erstattes av fornybar energi. Omtrent 2,1 milliarder mennesker mangler tilgang til moderne energi til matlaging, hvorav omtrent en milliard av disse bor i Afrika. Regjeringen vil støtte tiltak for økt tilgang til bærekraftig energi og redusere fremtidige utslipp i utviklingsland. Samtidig vil regjeringen fortsette innsatsen for moderne energi til matlaging.

Miljø

Tap av biologisk mangfold og forringede økosystemer øker risikoen ytterligere for mennesker, miljø og utvikling. Regjeringen vil jobbe for å støtte opp om Naturavtalen (*Kunming-Montreal Global Biodiversity Framework*) under FN-konvensjonen om biologisk mangfold. Regjeringen vil støtte tiltak i utviklingsland for gjennomføring av Naturavtalen i tillegg til andre globale avtaler på miljøområdet.

EØS-finansieringsordningene

Mange europeiske klima- og miljøutfordringer er grenseoverskridende og krever samarbeid på tvers av landegrensene. EØS-finansieringsordningene støtter tiltak som fremmer klima, miljø og fornybar energi. Midlene bidrar til at landene skal kunne oppfylle sine forpliktelser, inkludert EU-regelverk. EØS-finansieringsordningene styrker også de bilaterale forbindelsene mellom Norge og mottakerlandene. Innenfor miljø og klima er miljøforvaltningens etater, herunder Miljødirektoratet og Norges vassdrags- og energidirektorat – NVE, samt en rekke forskningsaktører og institusjoner aktive i flere land. Samarbeid mellom norske aktører og partnere i mottakerlandene er positivt for Norges nasjonale miljøarbeid, ettersom forvaltningen får ny kunnskap gjennom europeisk samarbeid.

Rapport 2023

Matsikkerhet

Matsikkerhet var fortsatt en av regjeringens hovedsatsinger i utviklingspolitikken. Regjeringen lanserte en ny strategi for matsikkerhet i 2022. Konflikter, klimaendringer, periodevis økende priser på gjødsel, såkorn og matvarer, fikk gjennomgående store negative følger for matsikkerheten i lavinntektsland. For småbøndene var det spesielt viktig at innsatsmidler var tilgjengelig i tide til vekstsesongen slik at de kunne holde matproduksjonen oppe. De mest sårbare landene og samfunnene mottok støtte både for å håndtere krisen og samtidig tilrettelegge for en langsiktig transformasjon til mer robuste og bærekraftige matsystemer.

Hav

Sammen med Palau leder Norge Høynivåpanelet for en bærekraftig havøkonomi (Havpanelet) og fremmer betydningen av havets miljøtilstand for

bærekraftig utvikling. Panelet har som ambisjon at alle kyst- og havstater skal sikre 100 pst. bærekraftig havforvaltning gjennom Planer for bærekraftige hav innen 2030. I 2023 oppdaterte panelet rapporten «The Ocean as a Solution to Climate Change» med anbefalte havbaserte klimaløsninger som er klare til å settes i verk og kan bidra med inntil 35 pst. av nødvendige klimagassreduksjoner for å nå 1,5-graders målet innen 2050. Panelet presenterte også en veileder for beslutningstakere i arbeidet med å integrere blått karbon som tiltak mot klimaendringene i større grad.

I 2023 ble en avtale for ny fase (2024–2028) av EAF Nansen-programmet inngått. Programmet hjelper land med å utvikle en ansvarlig og bærekraftig fiskeriforvaltning som ivaretar hensynet til marine ressurser og økosystem.

Det har i FN blitt forhandlet en avtale under FNs havrettskonvensjon om bevaring og bærekraftig bruk av marin biodiversitet i havområder utenfor nasjonal jurisdiksjon, der Norge har deltatt aktivt. Avtalen ble vedtatt i juni 2023 og undertegnet av statsminister Støre i september samme år. Nasjonalt pågår det en prosess for å ratifisere avtalen i løpet av 2024.

Marin forsøpling

Norge er en viktig pådriver i forhandlingsprosessen for å få på plass en rettslig bindende global avtale mot plastforurensning. Det ble holdt møter i forhandlingskomiteen i Frankrike og Kenya i løpet av 2023. Norge og Rwanda har ledet høyambisjonskoalisjonen for forhandlingene i 2023, og koalisjonen teller i overkant av 60 land. Gjennom bistandsprogrammet mot marin forsøpling ble om lag 205 mill. kroner utbetalt til prosjekter i utviklingsland i 2023.

Klimatilpasning

Klimatilpasning og håndtering av tap og skade knyttet til klimaendringene er eksistensielle spørsmål for mennesker og samfunn som allerede nå må forholde seg til endrede rammer for levebrød og livsutfoldelse. Regjeringen er godt i gang med arbeidet for å øke innsatsen for klimatilpasning. Viktige innsatsområder er systemer for tidlig varsling, klimatilpasset matproduksjon og innovative finansieringsordninger.

Fornybar energi

Tilgang til moderne energi og reduserte utslipp av klimagasser er sentrale forutsetninger for å nå

bærekraftsmålene for fattigdomsbekjempelse og målene i Parisavtalen. Manglende tilgang og for lav andel fornybar energi krever satsing.

Det er et stort behov for å engasjere privat sektor for å satse på fornybare energiinvesteringer i utviklingsland. Regjeringen videreførte en garantisatsing for private aktørers investeringer i fornybar energi i utviklingsland for å senke terskelen for private investeringer i land der risikoen er høy. Ordningen er på 1,5 mrd. kroner fordelt over fem år (2022–2027) og består av to deler. Den ene delen er et garantisamarbeid med to internasjonale garantiinstitusjoner (det multilaterale investeringsgarantiselskapet MIGA og African Trade Insurance Agency). Den andre delen er en søknadsbasert subsidieordning til garantipremier som forvaltes av Norad. I tillegg etableres det en ny norsk statlig garantiordning for fornybar energi. Ordningen skal forvaltes av Norad og det tas sikte på at de første garantiene utstedes første halvår av 2025.

Regjeringen opprettet Klimainvesteringsfondet i 2022. Fondet forvaltes av Norfund. Målet er å redusere eller unngå klimagassutslipp i utviklingsland som i dag har store utslipp fra fossilkraftproduksjon, særlig kullkraft. Det settes av 10 mrd. kroner over fem år for å oppkapitalisere fondet. Finansieringen kommer fra Stortingets årlige bevilgning over statsbudsjettet og overføring av totalt 5 mrd. kroner fra Norfunds overskuddskapital. I tillegg vil fondets kapital over tid kunne bidra til å utløse betydelige midler fra andre investorer.

I 2023 bidro Klimainvesteringsfondet til finansiering av nye 4 244 MW fornybar energi, som er forventet at vil unngå utslipp av 8,5 millioner tonn CO₂-ekvivalenter årlig. Ved utgangen av 2023 var total avtalefestet portefølje for fondet på 3,8 mrd. kroner.

Miljø

Regjeringen har støttet tiltak i utviklingsland og globale avtaler på miljøområdet. Noen hovedkanaler for dette er Den globale miljøfasiliteten (GEF) og FNs utviklingsprogram (UNEP). Norge arbeidet aktivt for implementering av Naturavtalen (Kunming-Montreal Global Biodiversity Framework) som ble vedtatt på det 15. partsmøtet under FN-konvensjonen om biologisk mangfold i desember 2022. Naturavtalen tar sikte på å reversere tapet av naturmangfold og gjenopprette alle økosystemer innen 2050 ved bl.a. bevaring eller

bærekraftig forvaltning av minst 30 pst. av alt land og hav på jorden. Minst 200 mrd. USD per år skal mobiliseres fra både offentlige og private kilder til finansiering av tiltak relatert til biologisk mangfold.

EØS-finansieringsordningene

Miljø, energi, klima og lav-karbonøkonomi er blant prioriterte hovedsektorer under EØS-midlene for 2014–2021. Støtten til pilaren «Et grønt Europa» omfatter i alt femten programmer med en samlet tildeling på om lag 419 mill. euro i tolv land. Målrettede tiltak inkluderer støtte til ren energi, energisikkerhet, forurensing i luft, vann og jord, karbonfangst og -lagring, biodiversitet og økosystemer, klimatilpasning og sirkulær økonomi, samt nasjonal og lokal forvaltning. Betydelig innsats er også gjort gjennom støtte til innovasjon og næringsutvikling gitt privat sektors rolle som en viktig aktør for å realisere grønn omstilling og sikre en bærekraftig økonomi.

Betongproduksjon fører til høye CO₂-utslipp. Betong er også verdens mest brukte byggemateriale. Det er derfor et stort potensiale for å redusere karbonutslipp fra betongproduksjon- og produkter. Det estiske teknologiselskapet UP Catalyst og det norske selskapet Cemonite inngikk et samarbeid i Estland for å produsere CO₂-negativ betong. UP Catalyst sine karbonnanorør tilsettes betongen som produseres av Cemonite. Resultatet blir mer bærekraftig og styrket betong. Equinor har siden investert i fabrikkene som produserer den grønne betongen utenfor Stavanger.

Oppdrettsnæringen verden over har en felles utfordring i å finne riktig balanse mellom kostnad, forurensing og fiskevelferd. Dagens løsning for rengjøring av fiskegarn/fisketanker er kostnadskreven og forurensende fordi den er basert på regelmessig rengjøring i stedet for analyse av behov for rengjøring. I Kroatia har bedriften Bedalov samarbeidet med den norske bedriften Njord Aqua AS. Njord Aqua AS er spesialist på inspeksjon av fiskegarn og -tanker ved bruk av sine Remote-Operating-Vehicles og undervannskameraer. Prosjektet har utviklet en løsning som automatisk analyserer behovet for rengjøring basert på forurensing (begroing) av fiskegarn og -tanker. Løsningen er basert på kunstig intelligens og maskinlæring. Gjennom bruk av denne løsningen spares ressurser samtidig som forurensing fra fiskeoppdrettsnæringen reduseres.

Plan for videre arbeid 2025

Matsikkerhet

Norge vil i 2025 fortsatt ha som mål å øke lokal matproduksjon og lokal verdiskaping, redusere feil- og underernæring og redusere omfanget av sultkriser. Det vil fremover blir lagt økt vekt på å forebygge matsikkerhetskriser gjennom klimatilpasning og lokale verdikjeder i matsystemene.

Hav

Sunne og bærekraftige hav er nødvendig for å nå bærekraftsmålene og klimamålene. Norge er en pådriver for å løfte havspørsmålene høyt på den internasjonale dagsorden, og jobber aktivt for bedre beskyttelse av havet og bærekraftig ressursutnyttelse. Havspørsmål er viktige i Norges forhold til en rekke land, og det er stor interesse for norske havnæringer og for hvordan havet kan bidra til verdiskaping. Havbaserte klimaløsninger er viktige bidrag for å nå målene i Parisavtalen, og regjeringen vil sørge for at norsk kompetanse og ekspertise på områder som grønn skipsfart og bærekraftig havforvaltning bidrar inn i det internasjonale klimaarbeidet.

Marin forsøpling

En global plastavtale skal etter planen være ferdigforhandlet i november 2024. Norge har hatt en høy norsk profil i forhandlingene. Regjeringen har vedtatt at bistandsprogrammet mot marin forsøpling og plastforurensing videreføres fram til utgangen av 2028. Programmet vil fortsette arbeidet for å styrke nasjonale og regionale virkemidler for å forhindre plastforurensing. Norge vil dermed støtte opp om tiltak for å bidra til en god gjennomføring av plastavtalen.

Klimatilpasning

Regjeringen vil i 2025 fortsette innsatsen for å nå målet om økt støtte til klimatilpasning og styrker derfor innsatsen for klimatilpasning i budsjett for 2025. Arbeidet skal bidra til å redusere klimasårbarhet i utviklingsland, ved at landenes evne til å tilpasse seg klimaendringene og forebygge og håndtere klimarelatert risiko blir styrket. Strategi for klimatilpasning, forebygging av klimarelaterte

katastrofer og sultbekjempelse gir retning til arbeidet.

Fornybar energi

Tilgang til moderne energi og reduserte utslipp av klimagasser er sentrale forutsetninger for å nå bærekraftsmålene for fattigdomsbekjempelse og målene i Parisavtalen. Manglende tilgang og for lav andel fornybar energi krever satsing.

Regjeringen vil, i tråd med Hurdalsplattformen, prioritere fornybar energi og gjøre ren energi til en hovedsatsing i norsk utviklingspolitikk. Regjeringen vil arbeide for å involvere privat sektor sterkere i innsatsen og etablerer derfor en statlig garantiordning for å utløse flere investeringer fornybar energi i utviklingsland. Ordningen vil ha en garantiramme på 5 mrd. norske kroner. Det tas sikte på at de første garantiene utstedes første halvår av 2025.

EØS-finansieringsordningene

Siste frist for gjennomføring av programmer for inneværende programperiode (2014–2021) er 30. april 2024. En hovedprioritering for 2025 vil derfor være å sikre at programperioden avsluttes i tråd med vedtatt regelverk.

Det er oppnådd enighet med EU om en ny avtale om EØS-midler for 2021–2028. En av hovedprioriteringene for 2025 vil være å forberede og gjennomføre forhandlinger med mottakerlandene om landvise rammeavtaler for ny periode med EØS-midler. Grønn omstilling vil være ett av tre prioriterte satsingsområder, sammen med menneskerettigheter, demokrati og rettsstat, samt inkluderende og robuste samfunn. For grønn omstilling vil innsatsområdene fra 2014–2021 perioden i hovedsak videreføres, samtidig som privat sektors rolle vil tillegges større vekt. Fokus vil være på grønn og blå vekst og verdiskaping gjennom utvikling av ny og mer bærekraftig teknologi og produksjonsprosesser, produkter og tjenester. Det vil være en målsetting å knytte innsatsen til Norges politikk for et grønt industriløft og grønn allianse med EU. Flere andre programområder vil også bidra til grønn omstilling, herunder forskning og utdanning, lokal utvikling, kultur, sivilt samfunn, krisehåndtering og beredskap.

11 Likestilling og ikke-diskriminering i utenriktjenesten

Overordnede mål

Utenriktjenesten har som strategisk mål å være en arbeidsplass som rekrutterer, utvikler og beholder dyktige medarbeidere uavhengig av kjønn, graviditet, permisjon ved fødsel eller adopsjon, omsorgsoppgaver, etnisitet, religion, livssyn, funksjonsnedsettelse, seksuell orientering, kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk, alder eller kombinasjoner av disse grunnlagene. Det er også forbudt å diskriminere på grunn av politisk syn, medlemskap i arbeidstakerorganisasjon eller alder, samt arbeidstaker som arbeider deltid eller er midlertidig.

Utenriktjenestens personalpolitikk skal i samsvar med lovpålagte krav, bidra til at alle medarbeidere har like reelle muligheter til faglig, personlig og karrieremessig utvikling og til å bruke sin kompetanse. Likestilling og mangfold skal være integrert i hele departementets virksomhet og gjøres relevant i alle organisasjonsledd og på alle nivåer.

Kjønnsfordeling i Utenriksdepartementet

Tabell 11.1 Overordnet kjønnsfordeling pr 31.12.2023 (i pst.)

	Andel kvinner	Andel menn
Samlet UD	54,4	45,6
Utsendte ved utenriksstasjonene	52,0	48,0
I UD/Oslo	56,6	43,4

Mål

Det er departementets mål å ha en god kjønnsfordeling på alle nivåer og stillingskategorier.

Tilstandsrapport

Den overordnede kjønnsfordelingen viser en overvekt av kvinner i tjenesten samlet og i departementet.

Tabell 11.2 Kjønnsfordeling i departementet fordelt på andel kvinner i stillingskategori (i pst.)

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Utenriksråd, ass.										
utenriksråd, ekspedisjonssjef	42	45	50	50	36	36	33	42	42	33
Stasjonssjefer	35	38	39	39	39	41	43	41	45	48
Avdelingsdirektører	47	47	45	48	46	44	55	59	58	56
Underdirektører	57	57	61	60	63	69	69	65	64	67

Prosentvis andel kvinnelige ledere i utenriktjenesten totalt er 55 pst. i 2023.

Tilstandsrapport

Totalt sett viser kjønnsfordelingen en positiv utvikling med en overvekt av kvinner i stillingskategori underdirektør og avdelingsdirektør. Andel menn er noe høyere på de høyeste ledernivåene, og det kan forklares med at det er få stillinger i

toppledergruppen, men jevnlig stillingsskifter som en følge av rotasjonssystemet i utenriktjenesten. gjør at kjønnsfordelingen varierer fra år til år.

Tiltak

Antallet kvinner som søker stasjonssjefstillinger har hatt en positiv utvikling siste årene og ved utgangen av 2023 var 48 pst. av stasjonssjefene

ved Norges utenriksstasjoner kvinner. Utenriksdepartementet vil fortsatt benytte tiltak for å opprettholde en god kjønnsbalanse i lederstillingene, herunder motivere flere kvalifiserte kvinner til å søke stasjonssjefsstillinger.

Lønn

Mål

Utenriksdepartementet har konkrete mål om kjønnsbalanse og likelønn, bl.a. i lønnspolitisk

dokument og personalpolitisk dokument. Likestilling og mangfold skal være integrert i hele utenriktjenesten og gjøres relevant i alle organisasjonsledd og på alle nivåer. Dette skal gjelde alle medarbeidere og skal bl.a. omfatte lønnsutvikling. Det skal ikke utvikle seg ubegrunnede lønnsforskjeller. Formuleringene er i tråd med bestemmelsene i likestillings- og diskrimineringsloven.

Tabell 11.3 Kjønnsfordeling lønn og stilling

Stillingsstittel	År	Antall	Andel kvinner (i pst.)	Andel menn (i pst.)	Lønn kvinner	Lønn menn	Kvinnerns andel av menns lønn (i pst.)
Ambassadør	2023	87	46	54	1 149 720	1 190 928	97
Ambassadør	2022	91	43	57	1 093 959	1 114 885	98
Generalkonsul	2023	7	71	29	1 054 520	1 066 000	99
Generalkonsul	2022	8	75	25	992 767	993 000	100
Avdelingsdirektør	2023	67	54	46	1 009 357	1 022 054	99
Avdelingsdirektør	2022	64	58	42	965 051	962 648	100
Underdirektør	2023	66	65	35	853 302	861 200	99
Underdirektør	2022	74	62	38	797 650	806 743	99
Fagdirektør	2023	52	62	38	952 909	946 787	101
Fagdirektør	2022	53	64	36	894 768	898 055	100
Seniorrådgiver	2023	854	53	47	790 062	816 412	97
Seniorrådgiver	2022	828	52	48	743 636	771 281	96
Rådgiver	2023	239	58	42	641 631	639 357	101
Rådgiver	2022	238	59	41	600 519	592 317	101

Tilstandsrapport

Arbeidsgiver utarbeider kjønnsdelt lønnsstatistikk fordelt på stillingskategorier før og etter lokale lønnsforhandlinger.

Totalt sett har menn noe høyere lønn enn kvinner, men det er små forskjeller innen de forskjellige stillingskodene. Generelt kan lønnsforskjellen forklares med at menn fortsatt har noe lenger tjenestetid enn kvinner, spesielt på høyeste ledernivå. Dette forholdet er i endring, ettersom antallet kvinner med ledererfaring øker.

Hovedsakelig skjer lønnsdannelsen i de lokale lønnsforhandlingene, der de fleste får sin lønnsutvikling.

Permisjoner/Fravær

Tilstandsrapport

Menn i utenriktjenesten tar ut fedrekvoten under hjemmetjeneste, men ikke alltid under utestasjonering når mor f.eks. mangler rettigheter til permisjon og heller ikke oppfyller aktivitetskravet. Menn tar ofte ut mindre av fellesperioden.

Kvinner har et høyere sykefravær enn menn, men det totale sykefraværet er lavt og departe-

mentet ser ikke behov for konkrete tiltak som retter seg spesielt mot kvinner. Sykefraværet på individnivå følges opp i tråd med aktuelt regelverk (bl.a. IA-avtalen) og lovpålagte krav om tett oppføl-

ging. Bedre opplæring av ledere og digitale løsninger gjør oppfølgingsarbeidet og kontakten med den sykemeldte raskere og enklere.

Tabell 11.4 Kjønnfordeling sykefravær. Sykefraværsprosent 2021–2023 (i pst.)

	2021	2022	2023
Menn	1,7	2,9	1,5
Kvinner	3,4	4,0	1,9
Totalt	2,5	3,5	1,7

Ansettelsesforhold

Mål

Utenriksdepartementet har som mål at bruken av midlertidige stillinger skal begrenses til det som følger av utenriktjenestens særtrekk.

Tilstandsrapport

Som en følge av bl.a. rotasjonsordningen og gruppeopptakene er 14,3 pst. av stillingene i utenriktjenesten midlertidige. Dette gjelder i hovedsak personer som tilsettes fra andre offentlige etater/ departementer i spesialiststillinger på en utenriksstasjon og som har permisjon fra egen etat mens de arbeider i en stilling med normert tjenestetid ute. Hovedtyngden av tilsatte i disse stillingene har altså fast arbeid i andre statlige virksomheter, og spesialutsendingene ved utenriksstasjonene utgjør eksempelvis en stor andel av denne gruppen. Ved gruppeopptakene av aspiranter og administrativt personell til utenriktjenesten går de tilsatte gjennom en opplæringsperiode og blir fast ansatte ved utløpet av opplæringen. Kvinner utgjør 49,3 pst. av de som er midlertidig ansatt i utenriktjenesten.

1,5 pst. av stillingene i utenriktjenesten er deltidsstillinger. Av disse deltidsansatte er de fleste kvinner. Bakgrunnen for deltidsarbeidet er bl.a. kombinasjon av AFP med arbeid, helsemessige utfordringer eller studenter som arbeider deltid. Ingen medarbeidere er pålagt deltid. Gitt det lave antallet deltidsstillinger anses det ikke nødvendig å iverksette tiltak på dette området.

Mangfold

Utenriksdepartementet har som personalpolitisk mål å sikre at utenriktjenesten gjenspeiler mangfoldet i befolkningen. Departementet ønsker medarbeidere med ulike kompetanser, livserfaringer og perspektiver for å bidra til en best mulig oppgaveløsning. Et viktig element i dette arbeidet er at Utenriksdepartementets eksterne utlysningstekster er utformet slik at de er inkluderende og at departementet aktivt anmoder søkere om å informere om at de er i målgruppen. Dette gjelder også for Utenriksdepartementets tre underliggende etater, Norad, Norec og DEKSA. Dersom det er kvalifiserte søkere med funksjonsnedsettelse, hull i CV-en eller innvandrerbakgrunn, skal minst én søker i hver av disse gruppene innkalles til intervju. Departementet ønsker å tilrettelegge for medarbeidere som har behov for det. En utfordring er at medarbeidere som rekrutteres til utenriktjenesten, vil vekse mellom tjeneste i Oslo og utlandet. De fleste stillingene ved utenriksstasjonene krever god fysisk og psykisk helse, noe som er spesielt viktig i en krise- og beredskapssammenheng. Det betyr at forholdene ved ulike utenriksstasjoner, der tilrettelegging ikke er fullt ut gjennomført, vil kunne variere for medarbeidere med nedsatt funksjonsevne.

Alle ansatte i utenriktjenesten må sikkerhetsklareres. Dette vanskeliggjør mangfoldsarbeidet i utenriktjenesten ettersom erfaring viser at det er mer utfordrende for kandidater med hull i CV-en og personer med flerkulturell bakgrunn å bli sikkerhetsklarert. I 2023 ble det ansatt totalt 98 nye personer i Utenriksdepartementet, Norad, Norec og DEKSA. Av disse var det 15 personer med flerkulturell bakgrunn, og to med funksjonsnedsettelse eller hull i CV-en.

Norad – likestillingsredegjørelse

Tabell 11.5 Kjønnsfordeling stilling

pr. 31.12.2023		Ansatte	Pst. menn/kvinner	
			Menn	Kvinner
Totalt i Norad (inkl. direktør) ¹	2023	280	41	59
Totalt i Norad (inkl. direktør) ¹	2022	278	37	63
Totalt i Norad (inkl. direktør) ¹	2021	284	36	64
Avdelingsledelse	2023	9	33	67
Avdelingsledelse	2022	7	43	57
Avdelingsledelse	2021	8	63	27
Fagdirektører	2023	17	59	41
Fagdirektører	2022	15	47	53
Fagdirektører	2021	9	66	34
Mellomledelse	2023	30	33	67
Mellomledelse	2022	26	27	73
Mellomledelse	2021	25	24	76
Seniorrådgivere	2023	189	40	60
Seniorrådgivere	2022	196	38	62
Seniorrådgivere	2021	207	37	63
Rådgivere	2023	27	37	63
Rådgivere	2022	30	30	70
Rådgivere	2021	32	25	75
Konsulent, første- og seniorkonsulent	2023	7	71	29
Konsulent, første- og seniorkonsulent	2022	0	0	0
Konsulent, første- og seniorkonsulent	2021	3	100	0

¹ Inkludert stillinger finansiert av Utenriksdepartementet og Klima- og miljødepartementet, både hel- og deltid

Tabell 11.6 Prosentvis fordeling mellom kvinner og menn

År	Deltid		Midlertidig ansatte		Foreldrepermisjon		Legemeldt fravær ¹		Samlet sykefravær (lege og egenmeldt) Prosent av totalt ansatte
	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner	
2023	75	25	59	41	33	67	2,0	3,8	4,3
2022	50	50	30	70	40	60	2,4	2,8	3,8

¹ % legemeldt fravær av totalt sykefravær

Norec – likestillingsredegjørelse

Tabell 11.7 Kjønnfordeling stilling

pr. 31.12.2023	År	Ansatte		Pst. menn/kvinner	
		Antall	Menn	Kvinner	
Totalt i Norec (inkl. direktør)	2023	51	29	71	
Totalt i Norec (inkl. direktør)	2022	48	27	73	
Ledelse (inkl. avdelingsdirektører)	2023	3	33	67	
Ledelse (inkl. avdelingsdirektører)	2022	3	33	67	
Mellomledelse (seksjonsledere)	2023	5	20	80	
Mellomledelse (seksjonsledere)	2022	3	33	66	
Seniorrådgivere	2023	14	21	79	
Seniorrådgivere	2022	12	8	92	
Rådgivere	2023	26	35	65	
Rådgivere	2022	25	36	64	
Traineer	2023	2	0	100	
Traineer	2022	1	0	100	

Tabell 11.8 Prosentvis fordeling mellom menn og kvinner (i pst.)

År	Deltid		Midlertidig ansettelse		Foreldrepermisjon		Sykefravær		Samlet sykefravær (lege og egenmeldt)
	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner	Pst. av totalt ansatte
2023	0	100	0	100	21,3	78,6	0,3	4,7	5,1
2022	0	100	35	65	30	70	3,1	6,3	5,3

12 Redegjørelse for likestilling som offentlig myndighet

I Utenriksdepartementet skal arbeidet med likestilling og ikke-diskriminering integreres i hele departementets virksomhet og gjøres relevant i alle organisasjonsledd og på alle nivåer. Fremme av likestilling og ikke-diskriminering er en sentral del av departementets virksomhet. Dette arbeidet foregår ved bruk av ulike virkemidler og på ulike arenaer. Det framgår av utenriksstjenestens virksomhetsstrategi for perioden 2022–2025, Strategi 25, at tjenesten skal ha fokus på likestilling og mangfold.

Dette konkretiseres ytterligere i «En rettferdig verden er en likestilt verden. Handlingsplan for kvinners rettigheter og kjønnslikestilling i Norges utenriks- og utviklingspolitikk (2023–2030)». Kjønnslikestilling skal integreres på tvers i hele utenriksstjenestens virksomhet. Innsatsen skal bidra til samfunnsendring gjennom å styrke normativt rammeverk, lover, strukturer og institusjoner, gjennom å påvirke maktrelasjoner og styrke kvinners påvirkningskraft og beslutningsmakt.

Handlingsplanen har fem prioriterte mål:

- Alle har rett og mulighet til å bestemme over egen kropp.
- Alle skal kunne leve sine liv uten vold og skadelige skikker.

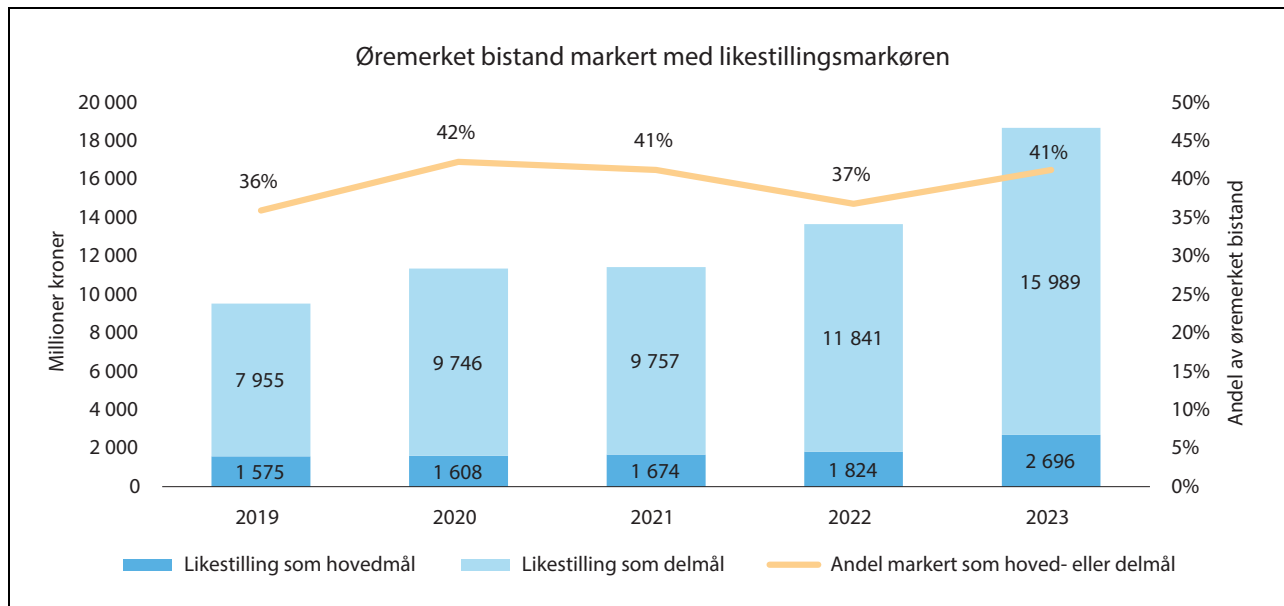
- Alle har like økonomiske rettigheter og muligheter til å delta i arbeidslivet.
- Alle har like politiske rettigheter og muligheter til å delta i det offentlige liv.
- Alle har rett og mulighet til å delta i arbeidet for klima, energi og matsikkerhet.

Å styrke kvinners rett til å bestemme over egen kropp er et av regjeringens seks satsingsområder i utviklingspolitikken. Likestilling skal også integreres i øvrig bistand.

Likestilling i bistanden

Norsk bistand skal være rettighetsbasert og fremme likestilling. En rettighetsbasert tilnærming til utvikling innebærer at rammeverket for den prosessen som skal føre til menneskelig utvikling skal baseres på internasjonale menneskerettigheter.

Det er et mål at minst 50 pst. av norsk bilateral bistand skal ha kjønnslikestilling som hoved- eller delmål. Bistandsstatistikken for 2023 viser at volumet økte og at prosentandelen gikk opp fra 37 pst. i 2022 til 41 pst. i 2023.

Figur 12.1 Øremerket bistand markert med likestillingsmarkøren

- 1) Øremerket bistand markert med likestillingsmarkøren som hoved- eller delmål. Kjernestøtte til multilaterale organisasjoner og administrasjon av bistandsforvaltningen er ikke inkludert, ettersom denne støtten ikke kan markeres med policymarkører.
- 2) Inkluderer øremerket bistand over hele bistandsrammen, inkl. midler over klima- og skogsatsingen.

I tillegg kommer en målrettet satsing på kvinners rettigheter og likestilling, slik det framkommer under omtale av kap. 164 *Likestilling*.

Utenriksstasjonene, som har ansvar for storparten av den bilaterale delen av norsk bistand, jobber strategisk med partnere om kvinners rettigheter og likestilling. Likestillingsspørsmål er en integrert del av dialogen med partnere om nye initiativer og i oppfølgingen av løpende samarbeid. Interne strategier har kvinners rettigheter og likestilling som klar prioritering. Bekjempelse av vold mot kvinner, inkludert konfliktrelatert seksualisert vold, er et satsingsområde i flere land. Innsatsen for seksuell og reproduktiv helse og rettigheter løftes som særlig prioritering i likestillingsarbeidet. Norge har videre tatt en rolle i å øke bevisstheten om menns rolle for likestilling. Utenriksstasjonene er aktive i å profilere og løfte lokale likestillingstiltak og -samarbeid, ofte i nordisk krets.

Innsats for å fremme likestilling og bekjempe diskriminering er høyt prioritert i den målrettede satsingen på menneskerettigheter, slik det framkommer i omtalen av kap. 152 *Menneskerettigheter*. Dette inkluderer særskilte tiltak og satsinger for å bekjempe diskriminering ut fra kjønn, religion, livssyn, seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk. Likeledes er det et målrettet

arbeid for å styrke rettighetene til personer med nedsatt funksjonsevne. Regjeringen la i 2022 frem en egen strategi for dette, *Likestilling for alle – Styrket innsats for inkludering av personer med nedsatt funksjonsevne i utviklingspolitikken (2022–2025)*. Arbeidet for tros- og livssynsfrihet inkluderer et særlig fokus på beskyttelse av religiøse minoriteter. Norge spiller også en aktiv rolle internasjonalt for urfolks rettigheter.

Innsats for å fremme kvinners rettigheter og likestilling er en integrert del av de tematiske menneskerettighetssatsingene. Innen arbeidet med yringsfrihet er f. eks. opplæring av kvinnelige journalister, både med sikte på profesjonalisering og rettet mot deres sikkerhet, høyt prioritert. Likeledes er det et sterkt fokus på støtte til og beskyttelse av kvinnelige menneskerettighetsforvarere innenfor satsingen på menneskerettighetsforvarere. Disse menneskerettighetsforvarerne er ofte av de mest utsatte for vold og annen forfølgelse.

Mange av utenriksstasjonene samarbeider med en rekke lokale menneskerettighetsorganisasjoner som jobber mot diskriminering basert på seksuell orientering, kjønnsidentitet eller kjønnsuttrykk. Utenriksstasjonene har et langsiktig og strategisk perspektiv på innsatsen for å skape større aksept for universelle menneskerettigheter.

Freds- og forsoningsarbeid

I freds- og forsoningsarbeidet er likestilling, inkludering og ikke-diskriminering sentrale målsetninger. Norge jobber for å ivareta kjønnsperspektivet i alle stadier av freds- og forsoningsprosesser hvor Norge er involvert. Kjønnssensitive konfliktanalyser blir systematisk utarbeidet for å kartlegge hvordan væpnet konflikt påvirker ulike grupper og hvilke hindringer som foreligger. Norge har også høyt fokus på kjønnsbalanse i egne tilrettelegger-team, både fordi erfaringen er at det har direkte merverdi i arbeidet og fordi Norge ønsker å lede ved eksempel i arbeidet med å fremme kjønnsbalanse.

Norge fremmer kvinners deltagelse i alt freds- og sikkerhetsarbeid, gjennom støtte til utarbeidelse av og gjennomføring av nasjonale handlingsplaner for kvinner, fred og sikkerhet, erfaringsutveksling med andre land og gjennom å være med-leder for Women, Peace and Security – Humanitarian Action Compact. Norges nasjonale gjennomføring av FN-sikkerhetsrådsresolusjon 1325 er styrket gjennom den femte handlingsplanen som ble lansert i 2023 og varer til 2030.

Humanitært arbeid

Kvinnens rettigheter og likestilling gjenspeiles også i den humanitære innsatsen. I tråd med den humanitære strategien legger Utenriksdepartementet særlig vekt på beskyttelse av sårbare grupper, inkludert religiøse og seksuelle minoriteter, barn, eldre og personer med nedsatt funksjonsevne. Som beskrevet i omtalen av kap. 150 *Humanitær bistand* post 70 *Nødhjelp og humanitær bistand*, har beskyttelse mot seksualisert og kjønnsbasert vold høy prioritet i den norske humanitære innsatsen.

I arbeidet mot seksualisert og kjønnsbasert vold jobber Norge for å fremme forebygging og respons, inkludert tilgang til seksuelle og reproduktive helsetjenester for overlevende, samt sikre bedre etterlevelse av relevante folkerettslige forpliktelser. Alle partnerorganisasjoner må rapportere om integreringen av kjønnsperspektivet i sitt arbeid og oppgi kjønnsdelt data i rapporteringen til Utenriksdepartementet, der det er mulig.

Utenriksdepartementet legger også stor vekt på forebygging og oppfølging av seksuell utnyttelse og overgrep i dialogen med humanitære partnerorganisasjoner.

Likestilling og ikke-diskriminering i sikkerhetspolitikken

Norges femte nasjonale handlingsplan for kvinner, fred og sikkerhet (2023–2030) følges opp av seks departementer. Handlingsplanen tydeliggjør at norsk innsats for kvinner, fred og sikkerhet skal styrkes, både nasjonalt og internasjonalt, og kobler i større grad enn tidligere hva Norge gjør nasjonalt med hva som gjøres internasjonalt. Handlingsplanen for kvinner, fred og sikkerhet er også relevant for departementets arbeid med internasjonale fredsoperasjoner og dertil hørende prosesser i FN og NATO. Utenriksdepartementet har en egen spesialrepresentant for kvinner, fred og sikkerhet som arbeider for å styrke kvinners rolle i all innsats for fred og sikkerhet.

Norge er en aktiv pådriver i FNs og NATOs arbeid for kvinner, fred og sikkerhet. Regjeringen støtter FN-sekretariatets innsats for å sikre at kvinner og menns ulike behov vektlegges i planlegging og gjennomføring av operasjoner, og at personellet forholder seg aktivt både til kvinner og menn i vertslandet i all innsats for å legge til rette for langsiktig stabilitet og utvikling. Støtten omfatter også kapasitetsbygging for håndtering av konfliktrelatert seksualisert vold i sikkerhetssektoren gjennom finansiering/sekondering av *likestillingsrådgivere* og utsendelse av politipersonell til FNs fredsoperasjoner.

Innenfor global sikkerhet og nedrustning støttes tiltak rettet mot kvinner. Kvinner kan være viktige endringsagenter mot radikaliserings-, voldelig ekstremisme og organisert kriminalitet. Det er viktig at kvinner kjenner sine rettigheter i møte med ekstremisme.

Kjønnsperspektivet står sentralt i Norges arbeid med nedrustning, ikke-spredning og kjernefysisk sikkerhet. I perioden da Norge satt i FNs sikkerhetsråd ble mandatet for komiteen som arbeider for implementering av sikkerhetsrådsresolusjon 1540 utvidet til å omfatte kvinners fulle og meningsfulle deltakelse i alle aktiviteter. Kjønnsperspektivet kan øke forståelsen for at kvinner og jenter kan påvirkes på ulikt vis ved bruk av kjernefysiske, biologiske og kjemiske våpen. Norge støtter også prosjekter som søker å øke kvinneandelen i multilaterale nedrustningsorganer. Kjønnsbalansen er også ivaretatt i Norges delegasjoner til møter og konferanser innen nedrustning og ikke-spredning.

Fremme av likestilling og ikke-diskriminering gjennom tilskuddsforvaltningen

Universelle menneskerettigheter som likeverd for alle uansett alder, etnisitet, funksjonsnedsettelse eller seksuell legning, og kvinners rettigheter og likestilling, er tverrgående hensyn i utviklingspolitikken. I tilskuddsforvaltningen skal det alltid vurderes om et prosjekt som støttes kan påvirke disse rettighetene negativt.

Hvis det er risiko for at prosjektet kan ha negativ innvirkning på menneskerettighetene eller likestilling, må konkrete risikoreduserende tiltak settes inn. I tilfeller hvor det er fare for alvorlige brudd på hensynet til kvinners rettigheter, likestilling eller menneskerettigheter, kan det være nødvendig å avslutte prosjektet eller samarbeidet med en partner. Organisasjonene som mottar tilskuddsmidler fra Utenriksdepartementet skal varsle departementet ved mistanke om seksuell utnyttelse, misbruk og trakassering i utviklings-samarbeidet, enten direkte eller via ekstern varslingskanal, hvor det også kan varsles anonymt.

Norsk bistand skal fremme en menneskerettighetsbasert utvikling. Det innebærer å jobbe for at rettighetshavere skal kunne kreve sine rettigheter og at plikthavere skal oppfylle disse. Norsk bistand skal også gjennomgående bidra til å fremme deltakelse, ikke-diskriminering og ansvarliggjøring. Mekanismer for ansvarliggjøring er viktig for å forebygge og adressere maktmisbruk og rettighetsbrudd.

EØS-finansieringsordningene

Likestilling og ikke-diskriminering inngår også som tverrgående hensyn i samarbeidet om EØS-finansieringsordningene. Det er et førende prinsipp at alle programmene skal være basert på prinsippene for godt styresett, bærekraftig utvikling, likestilling og ikke-diskriminering. For finansieringsperioden 2014–2021 (jf. kap. 117 *EØS-finansieringsordningene*) er det to programområder som direkte fremmer likestilling:

- harmonisering av arbeidsliv og familie og
- bekjempelse av vold i nære relasjoner og kjønnsbasert vold.

Det er tildelt 33,5 mill. euro til likestillingsformål innen disse programmene. Til grunn for voldsprogrammet ligger Europarådets konvensjon om forebygging og bekjempelse av vold mot kvinner og vold i nære relasjoner, Istanbulkonvensjonen. Det er etablert et nettverk, *Synergi-nettverket*, for involverte aktører i mottaker- og giverlandene.

Egne komponenter for likestilling og ikke-diskriminering inngår også i flere andre programmer som mottar støtte av midlene, herunder rettsstat, justis, næringsutvikling og innovasjon, forskning, helse, menneskerettigheter, lokal utvikling, godt styresett, samt inkludering og myndiggjøring av romer. I tillegg inngår likestilling og ikke-diskriminering som et særlig fokus i fondene for sivil samfunn, ungdomsledighet og regionalt samarbeid. LHBTI+-organisasjoner er en målgruppe for sivilsamfunnsfondet. Så langt er det tildelt nærmere 47 mill. euro til kvinne- og likestillingsformål innenfor disse programmene.

Likestilling og ikke-diskriminering i multilaterale fora

Norge er også en forkjemper for likestilling og ikke-diskriminering i multilaterale fora. Likestilling og inkludering er viktige prioriteringer for Norge i FNs generalforsamling og de underliggende komitéene. Norge arbeider for at framhandlede konvensjoner, erklæringer, resolusjoner og andre relevante FN-dokumenter fremmer likestilling og menneskerettigheter.

Norge forsvarer disse prinsippene bl.a. i forhandlinger i Kvinnekommisjonen, Befolkningsskommisjonen og øvrige FN-fora, inkludert FNs menneskerettighetsråd. De norskledede FN-resolusjonene om menneskerettighetsforvarere bidrar til å fremme og styrke internasjonale normer for beskyttelse av organisasjoner og personer som arbeider for å fremme menneskerettighetene til marginaliserte grupper. Dette er av relevans for alle angitte diskrimineringsgrunnlag, og kvinnelige menneskerettighetsforvarere trekkes spesielt fram i flere av resolusjonene. Norge deltar også i en rekke koalisjoner og internasjonale initiativ for å fremme kvinners rettigheter (SRHR), inkludert seksuell og reproduktiv helse og rettigheter, rettigheter for LHBT+-personer og rettighetene til tros- og livssynsminoriteter.

Kjernestøtten til henholdsvis FNs organisasjon for kvinners rettigheter og likestilling (UN Women) og FNs befolkningsfond (UNFPA) under kap. 164 *Likestilling*, post 71 *FNs organisasjon for kvinners rettigheter og likestilling (UN Women)* og post 72 *FNs befolkningsfond (UNFPA)*, er særlig relevant for å fremme kvinners rettigheter, motvirke diskriminering basert på kjønn, og fremme respekt for seksuell og reproduktiv helse og rettigheter (SRHR). Norge arbeider aktivt for å fremme en tydelig rettighetstilnærming i disse organisasjonenes arbeid, og for integrering av kjønnsperspektiv i alle FN-organisasjonene, gjen-

nom styredeltakelse. Norge fremmer kvinners rettigheter og likestilling i FNs arbeid på landnivå, bl.a. gjennom oppfølging av FNs rammeresolusjon for utvikling som pålegger FNs landteam en rekke likestillingsforpliktelser, samt krav innen menneskerettigheter og ikke-diskriminering.

Likestilling står også høyt på agendaen i de multilaterale utviklingsbankene. I styrearbeidet i Verdensbanken, har Norge og den nordisk-baltiske kretsen fremmet likestilling som en prioritering, tilsvarende også i den nordiske kretsen i Afrikabanken. Norge er en sterk støttespiller i gjennomføringen av Verdensbankens strategi for likestilling. Det internasjonale utviklingsfondet (IDA), har en sentral rolle i å støtte tiltak for å fremme likestilling i lavinntektsland, både som selvstendig innsats og som tverrgående tema i Verdensbankens operasjoner. Likestilling, med fokus på å styrke kvinners økonomiske deltakelse, tiltak mot kjønnsbasert vold, og SRHR, er prioriteringer for Norge i den 21. givrelandspåfyllingen av IDA, der forhandlinger pågår gjennom 2024. Det vil nedfelles politiske forpliktelser for målbare resultater av innsatsen. I Afrikabanken har nordiske kretsen bidratt til å løfte kvinner og likestilling som en tverrgående prioritet i Afrikabankens nye 10-årsstrategi, og har sikret tydelig policyfokus på kvinner og likestilling i bankens fond for de 37 fattigste landene, Afrikafondet.

I Nordisk ministerråds handlingsplan for «Visjon 2030» har Ministerrådet i perioden 2021–2024 bl.a. fokusert på tillit og samhold i Norden, der likestilling, inkludering og ikke-diskriminering vektlegges. Fra 2020 er likestilling ett av tre tverrgående hensyn som skal være integrert i all virksomhet i regi av rådet. Dette forventes videreført også i kommende handlingsplan for 2025–2030. Det nordiske samarbeidet om likestilling og like rettigheter er formalisert gjennom et eget ministerråd for likestilling og LHBT+, som arbeider etter et eget samarbeidsprogram (2025–2030) og et tilhørende arbeidsprogram fra 2025. De nordiske utenriksministrene vedtok i 2020 å fortsette den nordiske innsatsen for kvinner, fred og sikkerhet, med sikte på full deltakelse av kvinner i konfliktforebygging og fredsarbeid. Østersjørådet har også en egen handlingsplan, «Baltic 2030 Action Plan», der likestilling inngår som ett av syv fokusområder.

Likestilling i internasjonale organisasjoner

Norge påser at likestilling og ikke-diskriminering når det gjelder rekruttering og personal ivaretas i FN, og i de multilaterale utviklingsbankene. Dette

gjøres kontinuerlig gjennom styrearbeid, årlige møter, resolusjonsforhandlinger og annen kontakt med de forskjellige organisasjonene. Dette gjelder også rekruttering av ledere inkludert på høyeste nivå, hvor Norge støtter kvalifikasjonsbasert rekruttering av alle kjønn og fra alle regioner.

Norge stiller også krav til at internasjonale organisasjoner må ha solide regelverk, varslingssystemer og oppfølging når det gjelder seksuell trakassering og misbruk.

Konsulær bistand

Utenriktjenesten har et grunnleggende prinsipp om likebehandling i den konsulære bistanden som ytes norske borgere i utlandet. Alle konsulære saker er forskjellige, og det er ikke mulig eller riktig å håndtere alle saker på samme måte. Samtidig skal forskjellsbehandling på grunn av eksempelvis etnisk bakgrunn, kjønn, religiøs tilhørighet eller seksuell legning ikke finne sted. Likebehandlingsprinsippet er nedfelt i instruksverk for konsulær saksbehandling i utenriktjenesten.

Spesialutsendinger for integrering, som er utplassert ved enkelte norske utenriksstasjoner, yter bistand til enkeltpersoner og arbeider særskilt for å forebygge negativ sosial kontroll, tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og æresrelatert vold. De bidrar samtidig med kompetanseheving av utenriktjenesten og hjelpeapparatet i Norge. Ordningen med spesialutsendingene for integrering er et viktig bidrag til realiseringen av handlingsplanen Frihet fra negativ sosial kontroll og æresrelatert vold (2021–2024). Arbeidet under handlingsplanen handler om å ivareta grunnleggende rettigheter, sikre frihet og likestilling for alle, bekjempe vold og overgrep, forhindre utenforskap og helseplager og sikre likeverdige offentlige tjenester til hele befolkningen.

I utenriktjenestens reiseinformasjon i appen Reiseklar og på regjeringen.no er det informasjon om sikkerhet til norske LHBT+-personer på reise i utlandet. Utenriksdepartementet jobber for at reiseinformasjonen skal være så treffsikker og tydelig som mulig.

Utenriktjenesten vektlegger generelt informasjonsarbeidet om konsulær bistand, men ser behov for å nå enda bedre ut med informasjon til norske borgere som har begrensede norskkunnskaper eller som har lite kontakt med det norske samfunnet. Utenriktjenesten søker alternative muligheter for å spre nyttig og viktig informasjon om reise og opphold i utlandet.

Likestilling og ikke-diskriminering på utlendingsfeltet

Utenriktjenesten har tjenesteutsatt mottak av søknader om visum og oppholdstillatelser. I den gjeldende avtalen med tjenesteyteren (VFS Global) henvises det til sentrale ILO-konvensjoner. Det presiseres at det er null-toleranse for diskriminering på bakgrunn av kjønn, rase, etnisitet, religion, tro, funksjonsnedsettelse, alder eller seksuell orientering. Lokalene til tjenesteyter skal være tilgjengelige for personer med funksjonsnedsettelser, og tjenesteyteren skal ha utstyr og ressurser tilgjengelig for å kunne bistå personer som ikke er datakyndige, eller av andre grunner ikke selv kan ferdigstille søknadsregistrering på internett. Det kontrolleres regelmessig at alle krav som stilles til tjenesteyter og søknadssentrene er oppfylt. Kontrollene gjøres enten av utenriksstasjonene, av departementet, av innleide konsulenter fra Norge eller av andre Schengen-land som har tilsvarende samarbeid med tjenesteyteren.

Likestilling og ikke-diskriminering i arbeidet med kultur og protokoll

Det arbeides aktivt for å innpasse hensynet til likestilling og ikke-diskriminering i planlegging og gjennomføring av program for statsbesøk og andre offisielle høynivåbesøk til Norge, samt kon-

gelige besøk til utlandet. Prinsipper for fremme av likestilling og ikke-diskriminering brukes som del av så vel målformuleringer og programinnhold som deltakelse på programelementer for besøkene.

Departementet arrangerer en rekke møter for utenlandske ambassadører og diplomater til Norge med statsråder og andre relevante aktører. Departementet legger vekt på å bruke denne plattformen til å formidle norske interesser og verdier, herunder norsk politikk for likestilling og mot diskriminering. Hensyn til kjønnsbalanse vektlegges videre i utformingen av program og sammensetningen av paneldeltakere til slike møter.

Utenriksdepartementet har ansvar for å utstede diplomat-, tjeneste- og spesialpass til tjenestepersoner i departementene og andre deler av det offentlige. I vurderingene som gjøres av om sikkerhetsmessig behov for offisielt pass er til stede, vil seksuell orientering, kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk kunne være relevante momenter.

Under kap. 115 *Næringsfremme, kultur og informasjon* støttes en rekke kunst- og kulturprosjekter der temaet likestilling og ikke-diskriminering inngår, f.eks. er samisk kultur en særskilt satsing. Videre organiserer utenriksstasjonene arrangementer med fokus på likestilling og ikke-diskriminering.

13 Omtale av lederes ansettelsesvilkår i statlige foretak under Utenriksdepartementet

Norfund

Daglig leder i Norfund, Jan Tellef Thorleifsson, mottok 3 436 757 kroner i godtgjørelse i 2023, bestående av 3 191 303 kroner i lønn, 225 387 kroner i pensjon og 20 067 kroner i andre godtgjørelser.

Godtgjøring av øvrige ansatte i Norfunds ledergruppe kommer frem av note 4 i Norfunds årsregnskap for 2023. Styret fastsetter lønn til daglig leder, og daglig leder fastsetter lønn til avde-

lingsledere som rapporterer til ham. Ved fastsettelse av lønn og annen godtgjørelse til ledende ansatte følger Norfund regjeringens retningslinjer av 12. desember 2022.

Norfunds daglige leder har en pensjonsalder på 70 år. Daglig leder har avtale om etterlønn tilsvarende seks måneders lønn, jf. arbeidsmiljøloven § 15-16. Daglig leder mottar ikke bonus.

Daglig leder har en innskuddsbasert pensjonsordning der det avsettes 7 pst. av lønn fra 0 til 7 G og 20 pst. av lønn fra 7,1 til 12 G.

Utenriksdepartementet

t i l r å r :

I Prop. 1 S (2024–2025) om statsbudsjettet for år 2025 føres opp de forslag til vedtak som er nevnt i et framlagt forslag.

Forslag

Under Utenriksdepartementet føres det i Prop. 1 S (2024–2025) statsbudsjettet for budsjettåret 2025 opp følgende forslag til vedtak:

Kapitlene 100–179, 3100

I

Utgifter:

Kap.	Post	Kroner	Kroner
Programkategori 02.00 Administrasjon av utenrikspolitikken			
100	Utenriksdepartementet		
	01 Driftsutgifter	4 857 100 000	
	21 Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	11 979 000	
	45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	111 979 000	
	70 Erstatning av skader på utenlandske ambassader	1 347 000	
	71 Hjelp til norske borgere i utlandet	156 000	
	90 Lån til norske borgere i utlandet	450 000	4 983 011 000
103	Regjeringens representasjon		
	01 Driftsutgifter	57 307 000	57 307 000
104	Kongefamiliens offisielle reiser til utlandet		
	01 Driftsutgifter	8 559 000	8 559 000
105	Direktoratet for eksportkontroll og sanksjoner		
	01 Driftsutgifter	60 000 000	60 000 000
	Sum Programkategori 02.00 Administrasjon av utenrikspolitikken		5 108 877 000
Programkategori 02.10 Utenriksformål			
115	Næringsfremme, kultur og informasjon		
	21 Spesielle driftsutgifter – kulturfremme, <i>kan overføres, kan nyttes under post 70</i>	10 606 000	
	22 Spesielle driftsutgifter – næringsfremme, <i>kan overføres, kan nyttes under post 71</i>	14 658 000	
	70 Kultur- og informasjonsformål, <i>kan overføres, kan nyttes under post 21</i>	38 571 000	
	71 Næringsfremme, <i>kan overføres, kan nyttes under post 22</i>	15 382 000	79 217 000

Kap.	Post	Kroner	Kroner
116	Internasjonale organisasjoner		
	70 Pliktige bidrag	1 596 300 000	1 596 300 000
117	EØS-finansieringsordningene		
	77 EØS-finansieringsordningen 2014–2021, <i>kan overføres</i>	295 000 000	
	78 Den norske finansieringsordningen 2014–2021, <i>kan overføres</i>	334 000 000	629 000 000
118	Utenrikspolitiske satsinger		
	21 Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres, kan nyttes under post 70, 71, 72 og 73</i>	103 526 000	
	70 Nordområdene og Antarktis, <i>kan overføres, kan nyttes under post 21</i>	54 630 000	
	71 Globale sikkerhetsspørsmål, <i>kan overføres, kan nyttes under post 21</i>	7 300 000	
	72 Nedrustning, ikke-spredning og kjernefysisk sikkerhet mv., <i>kan overføres, kan nyttes under post 21</i>	34 390 000	
	73 Klima, miljøtiltak og hav mv., <i>kan overføres, kan nyttes under post 21</i>	10 943 000	
	74 Forskning, dialog og menneskerettigheter mv.	24 372 000	
	76 Russland, <i>kan overføres, kan nyttes under post 21</i>	33 600 000	
	77 Norges forskningsråd – utenriksområdet, <i>kan overføres</i>	50 766 000	319 527 000
	Sum Programkategori 02.10 Utenriksformål		2 624 044 000
	Programkategori 03.00 Forvaltning av utviklingssamarbeidet		
140	Utenriksdepartementet		
	21 Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	95 083 000	95 083 000
141	Direktoratet for utviklingssamarbeid (Norad)		
	01 Driftsutgifter	419 283 000	
	21 Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	29 480 000	448 763 000
144	Norsk senter for utvekslingssamarbeid (Norec)		
	01 Driftsutgifter	71 411 000	
	21 Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	13 000 000	
	70 Utvekslingsordninger, <i>kan overføres</i>	153 477 000	
	71 Rekruttering til internasjonale organisasjoner, <i>kan overføres</i>	75 000 000	312 888 000
	Sum Programkategori 03.00 Forvaltning av utviklingssamarbeidet		856 734 000

Kap.	Post	Kroner	Kroner
Programkategori 03.10 Utviklingssamarbeidet			
150	Humanitær bistand		
	70 Nødhjelp og humanitær bistand, <i>kan overføres</i>	4 336 481 000	
	71 Verdens matvareprogram (WFP)	430 000 000	4 766 481 000
151	Fred, sikkerhet og globalt samarbeid		
	70 Fred og forsoning, <i>kan overføres</i>	395 260 000	
	71 Globale sikkerhetsspørsmål og nedrustning, <i>kan overføres</i>	132 060 000	
	73 FN og globale utfordringer, <i>kan overføres</i>	238 138 000	
	74 Pliktige bidrag til FN-organisasjoner mv.	405 220 000	1 170 678 000
152	Menneskerettigheter		
	70 Menneskerettigheter, <i>kan overføres</i>	671 617 000	
	71 FNs høykommissær for menneskerettigheter (OHCHR)	197 000 000	868 617 000
153	Flyktninger, fordrevne og vertssamfunn		
	70 Flyktninger og internt fordrevne, <i>kan overføres</i>	1 000 000 000	
	71 FNs høykommissær for flyktninger (UNHCR)	630 000 000	
	72 Bærekraftige løsninger og vertssamfunn, <i>kan overføres</i>	429 504 000	2 059 504 000
159	Regionbevilgninger		
	70 Midtøsten, <i>kan overføres</i>	669 311 000	
	71 Europa og Sentral-Asia, <i>kan overføres</i>	423 817 000	
	72 Afghanistan, <i>kan overføres</i>	351 241 000	
	73 Ukraina og naboland, <i>kan overføres</i>	7 440 500 000	
	75 Afrika, <i>kan overføres</i>	2 214 022 000	
	76 Asia, <i>kan overføres</i>	436 503 000	
	77 Latin-Amerika og Karibia, <i>kan overføres</i>	158 432 000	11 693 826 000
160	Helse		
	70 Helse, <i>kan overføres</i>	3 617 881 000	
	71 Verdens helseorganisasjon (WHO), <i>kan overføres</i>	235 500 000	3 853 381 000
161	Utdanning, forskning og offentlige institusjoner		
	70 Utdanning, <i>kan overføres</i>	846 798 000	
	71 Forskning, <i>kan overføres</i>	67 196 000	
	73 Styresett og offentlige institusjoner, <i>kan overføres</i>	529 723 000	
	74 Norges forskningsråd – utviklingsområdet, <i>kan overføres</i>	202 650 000	1 646 367 000

Kap.	Post	Kroner	Kroner
162	Næringsutvikling, matsystemer og fornybar energi		
	70 Bærekraftig jobbskaping, næringsutvikling og handel, <i>kan overføres</i>	134 536 000	
	71 Matsikkerhet, fisk og landbruk, <i>kan overføres</i>	2 127 966 000	
	72 Fornybar energi, <i>kan overføres</i>	1 019 358 000	
	75 Norfund – risikokapital	438 288 000	
	76 Norfund klimainvesteringsfond – risikokapital	250 000 000	
	95 Norfund – grunnfondskapital ved investeringer i utviklingsland	1 239 864 000	
	96 Norfund klimainvesteringsfond – kapitalinnskudd	750 000 000	5 960 012 000
163	Klima, miljø og hav		
	70 Miljø og klima, <i>kan overføres</i>	1 843 811 000	
	71 Bærekraftige hav og tiltak mot marin forsøpling, <i>kan overføres</i>	282 100 000	2 125 911 000
164	Likestilling		
	70 Likestilling, <i>kan overføres</i>	233 319 000	
	71 FNs organisasjon for kvinners rettigheter og likestilling (UN Women)	100 300 000	
	72 FNs befolkningsfond (UNFPA)	589 600 000	923 219 000
170	Sivilt samfunn		
	70 Sivilt samfunn, <i>kan overføres</i>	2 470 665 000	2 470 665 000
171	FNs utviklingsarbeid		
	70 FNs utviklingsprogram (UNDP)	454 400 000	
	71 FNs barnefond (UNICEF)	480 600 000	
	73 FN og multilateralt samarbeid, <i>kan overføres</i>	11 200 000	946 200 000
172	Multilaterale finansinstitusjoner og gjeldslette		
	70 Verdensbanken, <i>kan overføres</i>	1 415 109 000	
	71 Regionale banker og fond, <i>kan overføres</i>	1 103 100 000	
	72 Strategisk samarbeid, <i>kan overføres</i>	43 400 000	
	73 Gjeldslette, <i>kan overføres</i>	407 080 000	2 968 689 000
179	Flyktningtiltak i Norge		
	21 Spesielle driftsutgifter	4 100 949 000	4 100 949 000
	Sum Programkategori 03.10 Utviklingssamarbeidet		45 554 499 000
	Sum departementets utgifter		54 144 154 000

Inntekter:

Kap.	Post		Kroner	Kroner
Diverse inntekter				
3100	Utenriksdepartementet			
	01	Diverse gebyrer ved utenriksstasjonene	32 185 000	
	02	Gebyrer for utlendingssaker ved utenriksstasjonene	274 000 000	
	05	Refusjon spesialutsendinger mv.	45 040 000	
	90	Tilbakebetaling av nødlån fra utlandet	450 000	351 675 000
		Sum Diverse inntekter		351 675 000
		Sum departementets inntekter		351 675 000

Fullmakter til å overskride gitte bevilgninger

II

Merinntektsfullmakter

Stortinget samtykker i at Utenriksdepartementet i 2025 kan:

overskride bevilgningen under	mot tilsvarende merinntekter under
kap. 100 post 01	kap. 3100 post 05

Merinntekt som gir grunnlag for overskridelse skal også dekke merverdiavgift knyttet til overskridelsen, og berører derfor også kap. 1633, post 01 for de statlige forvaltningsorganene som inngår i nettoordningen for merverdiavgift.

Merinntekter og eventuelle mindreinntekter tas med i beregningen av overføring av ubrukt bevilgning til neste år.

III

Fullmakt til overskridelse

Stortinget samtykker i at Utenriksdepartementet i 2025 kan:

- overskride bevilgningen under kap. 100 Utenriksdepartementet, post 90 Lån til norske borgere i utlandet, ved behov for bistand fra aktuelle transportselskaper ved evakuering av norske borgere i kriserammede land. Fullmakten gjelder i de tilfeller og på de betingelser som gjelder for denne typen bistand.
- overskride bevilgningene under kap. 117 EØS-finansieringsordningene, post 77 EØS-finansieringsordningen 2014–2021, og post 78 Den

norske finansieringsordningen 2014–2021, med en samlet øvre ramme på 62,9 mill. kroner som følge av usikkerhet i fremdrift og valutakursjusteringer, dersom dette er nødvendig for å oppfylle norske forpliktelser gjennom avtale inngått med EU.

- overskride bevilgningen under kap. 172 Multilaterale finansinstitusjoner og gjeldslette, post 70 Verdensbanken med inntil 7 mill. kroner som følge av valutakursjusteringer, dersom dette er nødvendig for å oppfylle norske forpliktelser som dekkes av bevilgningen på posten.
- overskride bevilgningen under kap. 172 Multilaterale finansinstitusjoner og gjeldslette, post 71 Regionale banker og fond med inntil 25 mill. kroner som følge av valutakursjusteringer, dersom dette er nødvendig for å oppfylle norske forpliktelser som dekkes av bevilgningen på posten.
- overskride bevilgningen under kap. 159 Regionbevilgninger, post 73 Ukraina og naboland angående kapitaløkningene i Den europeiske banken for gjenoppbygging og utvikling (EBRD) og Europarådets utviklingsbank (CEB) med inntil 16 mill. kroner som følge av

valutakursjusteringer, dersom dette er nødvendig for å oppfylle norske forpliktelser som dekkes av bevilgningen på posten.

riksstasjonene under kap. 100/3100 Utenriksdepartementet, postene 89 Valutatap (disagio)/Valutagevinst (agio).

IV

Valutatap (disagio)/ Valutagevinst (agio)

Stortinget samtykker i at Utenriksdepartementet i 2025 gis fullmakt til å utgiftsføre/inntektsføre uten bevilgning valutatap (disagio)/valutagevinst (agio) som følge av justering av midlene ved uten-

V

Bruk av opptjente rentemidler

Stortinget samtykker i at opptjente renter på tilskudd som er utbetalt kan benyttes til tiltak som avtales mellom Utenriksdepartementet og den enkelte mottaker.

Fullmakter til å pådra staten forpliktelser utover gitte bevilgninger

VI

Tilsagnsfullmakter

Stortinget samtykker i at Utenriksdepartementet i 2025 kan gi tilsagn om:

1. støtte utover gitte bevilgninger, men slik at samlet ramme for nye tilsagn og gammelt ansvar ikke overstiger følgende beløp:

Kap.	Post	Betegnelse	Samlet ramme
117		EØS-finansieringsordningene	
	77	EØS-finansieringsordningen 2014–2021	1 154 mill. kroner
	78	Den norske finansieringsordningen 2014–2021	1 043 mill. kroner
118		Utenrikspolitiske satsinger	
	77	Norges forskningsråd – utenriksområdet	219,5 mill. kroner
159		Regionbevilgninger	
	75	Afrika	35 mill. kroner
161		Utdanning, forskning og offentlige institusjoner	
	74	Norges forskningsråd – utviklingsområdet	709,9 mill. kroner
162		Næringsutvikling, matsystemer og fornybar energi	
	70	Bærekraftig jobbskaping, næringsutvikling og handel	100 mill. kroner
	72	Fornybar energi	100 mill. kroner

2. tilskudd til Vaksinekoalisjonen CEPI med inntil 1 000 mill. kroner samlet i perioden 2022–2026 under kap. 160 Helse, post 70 Helse.
3. tilskudd til International Finance Facility for Immunisation (IFFIm) med inntil 2 000 mill. kroner i perioden 2021–2030 under kap. 160 Helse, post 70 Helse, og fravike stortingsvedtak av 8. november 1984 om utbetaling av tilskudd før det er behov for å dekke de aktuelle utgiftene og bruke tilskudd som sikkerhet for

- lån. Tilsagnet skal finansiere epidemi- og pandemibekjempelse gjennom Vaksinekoalisjonen CEPI.
4. tilskudd til International Finance Facility for Immunisation (IFFIm) med inntil 4 000 mill. kroner i perioden 2021–2030 under kap. 160 Helse, post 70 Helse, og fravike stortingsvedtak av 8. november 1984 om utbetaling av tilskudd før det er behov for å dekke de aktuelle utgiftene og bruke tilskudd som sikkerhet for

lån. Tilsagnet gjelder Vaksinealliansen Gavis arbeid i perioden 2021–2025.

5. tilskudd til International Finance Facility for Immunisation (IFFIm) med inntil 1 000 mill. kroner i perioden 2021–2030 under kap. 160 Helse, post 70 Helse, og fravike Stortinget sitt vedtak av 8. november 1984 om utbetaling av tilskudd før det er behov for å dekke de aktuelle utgiftene og bruke tilskudd som sikkerhet for lån. Tilsagnet gjelder Vaksinealliansen Gavis covid-19-innsats.
6. tilskudd til Education Cannot Wait (ECW) for utdanning i krise og konflikt med inntil 500 mill. kroner samlet, fordelt på 380 mill. kroner under kap. 161 Utdanning, forskning og offentlige institusjoner, post 70 Utdanning i perioden 2023–2026 og 120 mill. kroner under kap. 150 Humanitær bistand, post 70 Nødhjelp og humanitær bistand i perioden 2023–2025.
7. tilskudd til Det grønne klimafondet (GCF) med inntil 3 200 mill. kroner i perioden 2024–2027 under kap. 163 Klima, miljø og hav, post 70 Miljø og klima.

VII

Dekning av forsikringstilfelle

Stortinget samtykker i at Kongen i 2025 kan inngå avtaler om forsikringsansvar for utstillinger ved visningsinstitusjoner i utlandet innenfor en total ramme for gamle og nye garantier på inntil 500 mill. kroner. Forsikringsansvaret omfatter tap og skade under transport, lagring og i visningsperioden.

VIII

Toårige budsjettvedtak

Stortinget samtykker i at Norge kan slutte seg til toårige budsjettvedtak i FAO, WHO, ILO, UNIDO, OECD, WTO, IAEA, IEA, Havbunnsmyndigheten, Den internasjonale havrettsdomstolen, Mekanismen for internasjonale straffedomstoler (MICT) og for regulært bidrag til FN.

Andre fullmakter

IX

Ettergivelse av fordringer

Stortinget samtykker i at Kongen i 2025 kan ettergi statlige fordringer på utviklingsland i samsvar med kriteriene i handlingsplanen av 2004 *Om gjeldslette for utvikling* innenfor den resterende ramme på 829 mill. kroner under Eksporthfinansiering Norges (Eksfin) gamle portefølje (gammel alminnelig ordning og den gamle særordningen for utviklingsland). Fordringene verdsettes til faktisk utestående beløp på ettergivelsestidspunktet inklusive påløpte renter, belastes gjeldsplanens ramme og ettergis uten bevilgning over bistandsbudsjettet. Rammen belastes ikke ved en eventuell ettergivelse av statlige fordringer på Sudan som stammer fra den norske skipseksportkampanjen (1976–1980), jf. Prop. 110 S (2012–2013).

X

Utbetaling av tilskudd

Stortinget samtykker i at Utenriksdepartementet i 2025 gis unntak fra forutsetningene i stortingsvedtak av 8. november 1984 om utbetaling av gitte bevilgninger på følgende måte:

1. Utbetalinger av norske medlemskapskontingenter, pliktige bidrag og andre bidrag til internasjonale organisasjoner Norge er medlem av, kan foretas en gang i året.
2. Utbetalinger av tilskudd til utviklingsformål kan foretas en gang i året dersom avtaler om samfinansiering med andre givere innenfor utviklingssamarbeidet tilsier det.
3. Eventuelle utbetalinger av regjeringens gave til TV-aksjoner kan i sin helhet utbetales som et engangsbeløp.
4. Utbetalinger av tilskudd til Climate Investment Funds (CIF) kan foretas i samsvar med fondets prosedyrer for fondsoppbygging.
5. Utbetalinger av tilskudd til fond forvaltet av Verdensbankgruppen, Det internasjonale pengefondet (IMF), Afrikabanken, Asiabanken, Den interamerikanske utviklingsbanken, Den europeiske bank for gjenoppbygging og utvikling (EBRD), Nordisk utviklingsfond (NDF) og Det internasjonale fond for jordbruksutvikling (IFAD) kan foretas i henhold til regelverket til det enkelte fond.
6. Utbetalinger av tilskudd til Ukraine Trust Fund for Military Career Transition forvaltet av NATO, kan foretas i henhold til fondets regelverk.

7. Utbetalinger av tilskudd til akutt nødhjelpsarbeid kan i enkelte tilfeller foretas for opptil ett år frem i tid når dette er påkrevd for å sikre raske og nødvendige investeringer.
8. Utbetalinger til Vaksinealliansen Gavi, Vaksinekoalisjonen CEPI og Det globale fondet for bekjempelse av aids, tuberkulose og malaria (GFATM) kan foretas årlig i tråd med organisasjonens finanseringsstrategi og regelverk.
9. Utbetalinger av tilskudd til Det grønne klimafondet (GCF) kan foretas i samsvar med fondets strategi og prosedyrer for fondsoppbygging.
10. Utbetalinger under kap. 162 Næringsutvikling, matsystemer og fornybar energi, post 72 Fornybar energi av samlet tilskudd på inntil 300 mill. kroner til garantiinstrumenter for fornybar energi i utviklingsland kan skje i samsvar med regelverket til den enkelte garantiinstitusjonen.
11. Tilskudd under kap. 162 Næringsutvikling, matsystemer og fornybar energi, post 70 Bærekraftig jobbskaping, næringsutvikling og handel, post 71 Matsikkerhet, fisk og landbruk, post 72 Fornybar energi og kap. 163 Klima, miljø og hav, post 70 Miljø og klima og post 71 Bærekraftige hav og tiltak mot marin forurensning, kan utbetales til avsetning for tap ved utlåns-, egenkapital- eller garantiinstrumenter hos tilskuddsmottaker.
12. Utbetalinger av tilskudd til fondsforvalter for fellesfond i FN kan skje i henhold til regelverket for det enkelte fond.

XI

Bruk av gjeldsbrev og raskere trekk på gjeldsbrev

Stortinget samtykker i at Utenriksdepartementet i 2025 kan fravike Bevilgningsreglementet § 3 annet ledd ved utstedelse av gjeldsbrev i forbindelse med fondspåfyllinger under Det internasjonale utviklingsfondet, Det asiatiske utviklingsfondet, Det afrikanske utviklingsfondet og Den globale miljøfasiliteten.

XII

Deltakelse i kapitaløkninger og fondspåfyllinger i internasjonale banker og fond

Stortinget samtykker i at:

1. Norge deltar i den 13. kapitalpåfyllingen i Det internasjonale fondet for jordbruksutvikling (IFAD-13) med et bidrag på inntil 972 mill. kro-

- ner for perioden 2025–2027, innbetalt i tre bidrag på 324 mill. kroner per år. Innbetalingene belastes kap. 162 Næringsutvikling, matsystemer og fornybar energi, post 71 Matsikkerhet, fisk og landbruk.
2. Norge deltar i den syvende generelle kapitaløkningen i Den afrikanske utviklingsbanken (AfDB) med en innbetalt andel tilsvarende motverdien i norske kroner på innbetalingstidspunktet av UA 56,78 mill. (UA tilsvarer IMF's spesielle trekkrettigheter SDR) i perioden 2020–2027. Innbetalingene foretas i åtte like årlige beløp og belastes kap. 172 Multilaterale finansinstitusjoner og gjeldslette, post 71 Regionale banker og fond. Kapitaløkningen innebærer også en økning i den norske statsgarantien i AfDB med UA 889,52 mill. Garantiøkningen ble i sin helhet utløst ved første innbetaling av kapitaløkning i 2020. Forpliktelser inngås i SDR, og kronebeløpet må valutajusteres i forbindelse med årlige utbetalinger.
3. Norge deltar i den 14. påfyllingen av giverlandsbidraget til Den asiatiske utviklingsbankens fond for de fattigste landene, Asiafondet (ADF-14), med et bidrag på til sammen inntil 262,15 mill. kroner for perioden 2025–2028, innbetalt i fire like årlige beløp. Innbetalingene belastes kap. 172 Multilaterale finansinstitusjoner og gjeldslette, post 71 Regionale banker og fond.
4. Norge deltar i den femte kapitalpåfyllingen i Nordisk utviklingsfond (Nordic Development Fund, NDF) med totalt 97,3 mill. euro, innbetalt i ti årlige bidrag tilsvarende motverdien i norske kroner på innbetalingstidspunktet, for perioden 2022–2031.
5. Norge deltar i kapitaløkningen til Europarådets utviklingsbank (CEB) med 15,3 mill. euro, gjennom innbetaling av 7,7 mill. euro i 2024 og 3,8 mill. euro i hhv. 2025 og 2026. Innbetalingene belastes kap. 159 Regionbevilgninger, post 73 Ukraina og naboland. Kapitaløkningen innebærer også en økning i den norske statsgarantien i CEB med 38,9 mill. euro. Garantiøkningen ble i sin helhet utløst ved første innskudd til kapitaløkningen i 2024.
6. Norge deltar i kapitaløkningen til Den europeiske banken for gjenoppbygging og utvikling (EBRD) med 50,42 mill. euro, innbetalt i fem like årlige bidrag i perioden 2025–2029. Innbetalingene belastes kap. 159 Regionbevilgninger, post 73 Ukraina og naboland.
7. Norge deltar i kapitalpåfylling av IDB Invest, Den interamerikanske utviklingsbankens privatsektorarm, med totalt 19,488 mill. USD for perioden 2025–2031.

8. Norge deltar i en generell garantikapitaløkning i Afrikabanken med et nivå som tilsvarer en økning i den norske statsgarantien på UA 996,18 mill. (UA tilsvarer IMF's spesielle trekkrettigheter SDR). Garantiøkningen blir utløst ved avtaleinngåelse.

XIII

Det internasjonale gjeldsletteinitiativet (MDRI)

Stortinget samtykker i at:

1. Norge deltar, i forbindelse med den 16. påfyllingen av AfDF for perioden 2023–2025, i Det internasjonale gjeldsletteinitiativet (MDRI), med et bidrag på til sammen 373,7 mill. kroner. Innbetalingene belastes kap. 172 Multilaterale finansinstitusjoner og gjeldslette, post 73 Gjeldslette.
2. Norge deltar i forbindelse med kapitalpåfyllingen i det internasjonale utviklingsfondet (IDA 20) for perioden 2023–2025, i det internasjonale gjeldsletteinitiativet, Multilateral Debt Relief Initiative (MDRI) med til sammen 691,8 mill. kroner. Innbetalingene belastes kap. 172 Multilaterale finansinstitusjoner og gjeldslette, post 73 Gjeldslette.

XIV

Fullmakt til postering mot mellomværende med statskassen

Stortinget samtykker i at Utenriksdepartementet i 2025 kan:

1. føre utlegg som skal viderefaktureres kunde og tilhørende innbetalinger mot mellomværende med statskassen.

2. føre utbetalinger knyttet til refunderbart depositum for utenriksstasjonenes leide eiendommer og refunderbart depositum ved opptak til skole eller barnehage i utlandet som dekkes av arbeidsgiver mot mellomværende med statskassen. Fullmakten gis for inntil 50 mill. kroner for Utenriksdepartementets totale føringer av depositum, for å ta høyde for pris- og kursvingninger i stedlige markeder.

XV

Garantifullmakter

Stortinget samtykker i at Utenriksdepartementet i 2025 kan gi Direktoratet for utviklingssamarbeid (Norad) fullmakt til å gi tilsagn om nye statsgarantier for inntil 5 mrd. kroner til fornybarinvesteringer i utviklingsland.

XVI

Nansen-programmet for Ukraina

Stortinget samtykker i at Utenriksdepartementet og Forsvarsdepartementet kan pådra forpliktelser om sivil og militær støtte gjennom Nansen-programmet for Ukraina innenfor en samlet ramme på 134,5 mrd. kroner i perioden 2023–2030.

Vedlegg 1

Bilateral bistand i 2023

Kapittel	Post	Europa		Sør-Sudan		Somalia		Mozambik		Malawi		Tanzania		Sudan		Uganda		Dem. Rep. Kongo		Mediterr		Afrika total		
144 - Norsk senter for utvekslings samarbeid (Norec)																								
	70 - Utvekslingsordninger, kan overføres																							
	71 - Rekruttering til internasjonale organisasjoner, kan overføres	1 624	1 881							9 072	8 892													
150 - Humanitær bistand																								
	70 - Nødhjelp og humanitær bistand, kan overføres	135 655	120 017	70 431	39 000	20 000																		
151 - Fred, sikkerhet og globalt samarbeid																								
	70 - Fred og forskning kan overføres	6 308	3 774	18 950																				
	71 - Globale sikkerhetsspørsmål og nedrustning, kan overføres																							
	72 - Stabilisering av land i krise og konflikt, kan overføres																							
152 - Menneskerettigheter																								
	70 - Menneskerettigheter, kan overføres	9 000		45 000	25 000	7 600																		
153 - Flyktninger, fordrivne og vertssamfunn																								
	70 - Flyktninger og intern fordrivne, kan overføres	95 000	75 150	1 484 500	12 300	9 800	139 800	50 000	72 500	18 300	264 400	845 700												
	72 - Bærekraftige løsninger og vertssamfunn	10 000	45 000	55 000	71 400																			
159 - Regionbevilgninger																								
	75 - Afrika, kan overføres	259 729	369 538	280 625	303 327	355 883	274 844	159 883	132 811	102 515	124 000	625 704	2 988 157											
160 - Helse																								
	70 - Helse, kan overføres	19 322	6 992			24 492	19 019	30 453	1 122	30 160	1 380	1 169	67 054	201 173										
161 - Utdanning, forskning og faglig samarbeid																								
	71 - Forskning, kan overføres	5 816																						
	72 - Kunnskapsbanken og faglig samarbeid, kan overføres	2 135				33 402	16 729	2 850	13 088	23 232	3 000													
162 - Næringsutvikling, landbruk og fornybar energi																								
	70 - Bærekraftig næringsutvikling og handel, kan overføres	13 050																						
	71 - Matikkerhet, fisk og landbruk, kan overføres	72 931	40 600	41 549	14 100	36 699	91 810	5 000	25 977	35 574	1 001 917	1 366 155												
	72 - Fornybar energi, kan overføres			1 080	1 369		5 444	9 286		592	45 000													
163 - Klima, miljø og hav																								
	70 - Miljø og klima, kan overføres																							
163 - Klima, miljø og hav																								
	71 - Bærekraftig hav og tiltak mot marin forurensning, kan overføres																							
164 - Ukestilling																								
	70 - Like stilling, kan overføres																							
170 - Sivilt samfunn																								
	71 - FNs utviklingsarbeid	92 067	116 712	96 250	81 284	85 375	89 703	25 901	115 975	61 447	79 228	422 544	1 194 786											
171 - FNs utviklingsarbeid																								
	71 - FNs barnefond (UNICEF)																							
172 - Multiaterale finansinstitusjoner og gjeldlette																								
	73 - Gjeldlette, kan overføres																							
179 - Flyktningtiltak Norge																								
	21 - Spesielle driftsutgifter			8 361																				
51 - Riserevisjonen																								
	73 - Klima- og skogsbransjen	165 540																						
1482 - Internasjonale klima- og utviklingstiltak																								
	29 - Tilbakeføringer	-1 240	-104	-4 675	-11 917	-7 294																		
Totalt		846 946	825 643	756 108	599 988	546 576	539 990	521 377	437 222	365 538	294 715	4 488 389	10 222 693											

Figur 1.1 Øremerket bistand¹ til største mottakerland i Afrika fordelt på kapital og post, 2023² (i 1000 kr)

- Inkluderer bilateral bistand, multi-bilateral bistand og triangulært samarbeid.
- Det vil forekomme noe avvik mellom statsregnskapet og bistandsstatistikken. Det vises til Norads hjemmesider for ytterligere statistikk: <https://bistandsresultater.no>

Kopittel	Post	Kjønnet		Menn		Kvinner		Andre land/regioner		Asia totalt	
		144	145	144	145	144	145	144	145	144	145
144 - Norsk senter for utvekslingssamarbeid (Norec)	70 - Utvekslingsordninger, kan overføres		42	47	2 163	586					
150 - Humanitær bistand	71 - Rekruttering til internasjonale organisasjoner, kan overføres	255 591		59 805	50 000					13 245	16 082
151 - Fred, sikkerhet og globalt samarbeid	70 - Nødhjelp og humanitær bistand, kan overføres	13 168		8 815	3 491					4 414	4 414
	70 - Fred og forskning, kan overføres		1 641		4 000					121 597	486 993
	71 - Globale sikkerhetsutfordringer og nedrustning, kan overføres			18 000					2 867	9 200	7 589
152 - Menneskerettigheter	72 - Stabilisering av land i krise og konflikt, kan overføres		2 417	700	16 986	4 983	550			1 251 6	39 661
153 - Flyktninger, fordrevne og vertssamfunn	70 - Menneskerettigheter, kan overføres	64 500		79 250	96 025					239 775	239 775
159 - Regionbevilgninger	72 - Flyktninger og internt fordrevne, kan overføres			8 400	30 000						38 400
	72 - Bærekraftige løsninger og vertssamfunn									48 380	131 179
	71 - Europa og Sentral-Asia, kan overføres	484 475									484 475
160 - Helse	72 - Afghaniстан, kan overføres		12 000	222 696	61 860	18 000	40 370	63 814		71 541	517 387
161 - Utdanning, forskning og faglig samarbeid	76 - Asia, kan overføres		5 763	16 817	1 381					68	3 190
162 - Næringsutvikling, landbruk og fornybar energi	70 - Helse, kan overføres	4 848	586								2 409
	70 - Utdanning, kan overføres		4 848	586							2 409
	72 - Kunnskapsbanken og faglig samarbeid, kan overføres			404			1 124				2 326
	70 - Bærekraftig næringsutvikling og handel, kan overføres		465	12 056	19 200		15 000				5 800
	71 - Matikkerhet, fisk og landbruk, kan overføres	4 729	5 000				247				16 007
163 - Klima, miljø og hav	72 - Fornybar energi, kan overføres										11 891
	70 - Miljø og klima, kan overføres										11 891
170 - Svilt samfunn	71 - Bærekraftig hav og tiltak mot marin forurensning, kan overføres	33 621	19 476	92 797	72 695	29 668	17 183	9 632		18 316	16 185
182 - Internasjonale klima- og utviklingstiltak	70 - Svilt samfunn, kan overføres	682 806	50							83 681	377 000
5309 - Tilbakeføringer	73 - Klima- og skogsatsingen	-3 726	-1 013	-356	-719	-15 037	-729	-2 655		106 25	698 237
	29 - Tilbakeføringer	847 629	733 175	349 507	344 745	166 200	130 315	73 299	61 000	53 771	401 182
Totalt											3 212 145

Figur 1.2 Øremerket bistand¹ til største mottakerland i Asia fordelt på kapittel og post, 2023² (1 000 kroner)

- Inkluderer bilateral bistand, multi-bilateral bistand og triangulært samarbeid.
- Det vil forekomme noe avvik mellom statsregnskapet og bistandsstatistikken. Det vises til Norads hjemmesider for ytterligere statistikk: <https://bistandsresultater.no>

Kopittel	Post	Kjønnet		Menn		Kvinner		Andre land/regioner		Asia totalt	
		144	145	144	145	144	145	144	145	144	145
144 - Norsk senter for utvekslingssamarbeid (Norec)	71 - Rekruttering til internasjonale organisasjoner, kan overføres		2 041								
150 - Humanitær bistand	70 - Nødhjelp og humanitær bistand, kan overføres	408 459	133 438	162 792	15 000	72 684				135 673	1 491 110
151 - Fred, sikkerhet og globalt samarbeid	70 - Fred og forskning, kan overføres	1 768	1 283	3 000	4 043	1 032				10 252	213 799
152 - Menneskerettigheter	72 - Stabilisering av land i krise og konflikt, kan overføres			29 200	-14						29 186
153 - Flyktninger, fordrevne og vertssamfunn	70 - Menneskerettigheter, kan overføres	32 000	12 500	6 991	2 000	2 000				7 500	60 991
159 - Regionbevilgninger	70 - Flyktninger og internt fordrevne, kan overføres	76 338	359 500	97 800	60 000	16 000	16 700	100 000		60 000	850 688
161 - Utdanning, forskning og faglig samarbeid	72 - Bærekraftige løsninger og vertssamfunn		96 755	171 000	116 601	35 000				60 000	479 356
162 - Næringsutvikling, landbruk og fornybar energi	70 - Midtøsten og Nord-Afrika, kan overføres	601 000	3 717		7 000	5 000				10 537	62 754
	70 - Utdanning, kan overføres	4 000								-1	40 398
	72 - Kunnskapsbanken og faglig samarbeid, kan overføres			3 794		4 091					7 875
170 - Svilt samfunn	71 - Malsikkerhet, fisk og landbruk, kan overføres	20 100	20 300		11 172						11 172
5309 - Tilbakeføringer	70 - Bærekraftig næringsutvikling og handel, kan overføres	69 247	7 700	30 352		24 102				1 071	40 400
	21 - Spesielle driftsutgifter					3 600					3 600
	29 - Tilbakeføringer		-920	-1 800	-876		-17				-3 536
Totalt		1 212 031	1 048 424	454 713	322 425	215 206	163 508	163 683	325 084	16 683	3 758 025

Figur 1.3 Øremerket bistand¹ til Midtøsten fordelt på kapittel og post, 2023² (1 000 kroner)

- Inkluderer bilateral bistand, multi-bilateral bistand og triangulært samarbeid.
- Det vil forekomme noe avvik mellom statsregnskapet og bistandsstatistikken. Det vises til Norads hjemmesider for ytterligere statistikk: <https://bistandsresultater.no>

Kapittel	Post	Caribbean		Blaff	New	Verdeia	Haiti	Guatemala	Ecuador	Bolivia	Cuba	Andre land/regioner	Latin-Amerika totalt
		Madria	Mokoa										
144 - Norsk senter for utvekslings samarbeid (Norec)				-822									3 935
70 - Utvekslingsordninger, kan overføres													1 667
71 - Rekruttering til internasjonale organisasjoner, kan overføres													30 875
150 - Humanitær bistand				20 197		17 765							68 837
151 - Fred, sikkerhet og globalt samarbeid				81 440		6 881							11 686
152 - Menneskerettigheter				12 286		1 714		2 400			4 002		17 325
153 - Flyktninger, fordrøme og vertssamfunn				21 000		84 800							53 300
72 - Bærekraftige løsninger og verdsamfunn								1 000					1 000
159 - Regionbevilgninger				100 405		3 016		55 291	16 900		3 200		16 722
161 - Utvikling, forskning og faglig samarbeid				4 080						1 470			2 812
72 - Utdanning, kan overføres													2 555
72 - Kunnskapsbanken og faglig samarbeid, kan overføres				10 741			20 000	1 868					13 296
162 - Næringsutvikling, landbruk og fornybar energi				26 690		23 398	14 176						48 538
71 - Matikkerhet, fisk og landbruk, kan overføres				10 325									14 309
70 - Bærekraftig næringsutvikling og handel, kan overføres				56 688		290 707	149 806	33 442	23 132	18 183	7 583	13 830	209 202
1482 - Internasjonale klima- og utviklings tiltak				105 026		-1 335	-1 624	-1 656	8 990				26 083
5309 - Tilbakeløpninger				447 594		315 260	162 457	111 160	78 117	55 610	33 592	18 183	14 784
Totalt													181 270

Figur 1.4 Øremerket bistand¹ til største mottakerland i Latin-Amerika fordelt på kapittel og post, 2022² (1000 kroner)

- Inkluderer bilateral bistand, multi-bilateral bistand og triangulært samarbeid.
- Det vil forekomme noe avvik mellom statsregnskapet og bistandsstatistikken. Det vises til Norads hjemmesider for ytterligere statistikk: <https://bistandsresultater.no>

Kapittel	Post	Madria		Mokoa	Kosovo	Kosovo	Kosovo	Kosovo	Kosovo	Kosovo	Kosovo	Andre land/regioner	Europa totalt
		Madria	Mokoa										
144 - Norsk senter for utvekslings samarbeid (Norec)				3 490									3 490
71 - Rekruttering til internasjonale organisasjoner, kan overføres													10 000
150 - Humanitær bistand				86 758		62 265							2 394
151 - Fred, sikkerhet og globalt samarbeid													2 000
71 - Globale sikkerhetsspørsmål og nedrustning, kan overføres													20 000
152 - Menneskerettigheter													50 000
153 - Flyktninger, fordrøme og vertssamfunn													25 640
159 - Regionbevilgninger				7 845 131		795 322		23 809	8 912	5 502	162 464		8 666 094
170 - Svilt samfunn													1 399
179 - Flyktningtiltak i Norge													5 000
51 - Riksrevisjonen													3 069
703 - Internasjonalt samarbeid													14 718
1482 - Internasjonale klima- og utviklings tiltak													2 183
5309 - Tilbakeløpninger													-146
Totalt				7 946 215		1 38 934		23 809	10 912	6 452	210 604		9 135 728

Figur 1.5 Øremerket bistand¹ til største mottakerland i Europa fordelt på kapittel og post, 2023² (1000 kroner)

- Inkluderer bilateral bistand, multi-bilateral bistand og triangulært samarbeid
- Det vil forekomme noe avvik mellom statsregnskapet og bistandsstatistikken. Det vises til Norads hjemmesider for ytterligere statistikk: <https://bistandsresultater.no>

Kapittel	Post	Region					Asia	Latin-Amerika	Oseania	Kont
		Afrika	Europa	Middelen	Asia	Latin-Amerika				
144- Norsk senter for utviklings samarbeid (Norec)	70-140		3 400	2 041	4 414	16 082	3 113		89 335	
150- Humanitær bistand	16 927		1 296 990	159 023	1 491 110	486 993	68 837		285 539	
151- Fred, sikkerhet og globalt samarbeid	50 851		2 394	21 379	38 430	100 007			350 093	
	38 670		2 000		7 589				213 060	
152- Menneskerettigheter	129 845		29 186	18 000					48 258	
153- Flyktninger, fordrevne og vertsamfunn	94 267		20 000	60 991	39 661	38 127			177 031	
	845 700		50 000	850 688	239 775	159 100			253 045	
159- Regionbevilgninger	289 400			479 356	38 400	1 000			808 156	
	10 300		200 294	627 254					637 554	
					131 179				331 473	
			8 656 094		484 475				484 475	
	2 988 157								8 656 094	
					517 387				2 988 157	
						195 534			517 387	
									195 534	
									24 212	
									7 885	
									46 496	
									267 430	
									141 309	
									1 507 634	
									326 458	
									150 098	
									83 830	
									9 917	
									13 800	
									28 889	
									25 261	
									10 363	
									14 718	
									1 957 000	
									68 237	
									581 113	
									3 440	
									195 700	
									85 391	
Totalt	10 222 693	9 135 718	3 758 025	3 212 145	1 432 207	24 369	27 785	158		

Figur 1.6 Øremerket bistand¹ til hovedregionene fordelt på kapittel og post, 2023² (1 000 kroner)

1 Inkluderer bilateral bistand, multi-bilateral bistand og triangulært samarbeid.

2 Det vil forekomme noe avvik mellom statsregnskapet og bistandsstatistikken.

Det vises til Norads hjemmesider for ytterligere statistikk: <https://bistandsresultater.no>

Vedlegg 2

Bistand gjennom norske frivillige organisasjoner og stiftelser i 2023

Kapittel	Post	Norges bidrags	Flyktningshjelpen	Klasse medhjelp	Motk. forkløp	Real. Bæra Norge	Carve Norge	Fagkredforde	Utesjellinen	Dnri	Stipendistaken	Sunn andre norske org.	Norske og intern. stift.
144 - Norsk senter for utvekslingsarbeid (Norec)	70 - Uvekslingsordninger, kan overføres	1 500 425	198 349	296 750	273 785	168 146	59 000				3 675	25 754	29 429
150 - Humanitær bistand	70 - Nørdhjelp og humanitær bistand, kan overf.											15 292	2 511 747
151 - Fred, sikkerhet og globalt samarbeid	70 - Fred og forsøning, kan overf.		21 513	6 308	2 000		9 760					94 646	134 226
	71 - Globale sikkerhetsprosjekt og nedrustning, kan overf.		12 300	-44								39 600	51 200
	72 - Stabilisering av land i krise og konflikt, kan overf.		11 600										12 256
	73 - FN og globale utfordringer, kan overf.		14 000										32 168
152 - Menneskerettigheter	70 - Menneskerettigheter, kan overf.		12 000		1 100		2 200						46 168
153 - Flyktninger, fordreivne og vertssamfunn	70 - Flyktninger og internt fordreivne, kan overføres	128 500	943 029										112 757
	72 - Bærekraftige løsninger og vertssamfunn	46 900											58 379
159 - Regionbevilgninger	70 - Midtøsten og Nord-Afrika, kan overf.	60 000											69 037
	71 - Europa og Sentral-Asia, kan overf.	52 431			22 500								115 778
	72 - Afghanistan, kan overf.	19 000	11 000										86 509
	73 - Ukraina og nabland, kan overf.	554 000	341 000	80 000	136 500	42 000	64 700						106 805
	75 - Afrika, kan overf.	5 000	104 479	240 681	38 684	19 200	23 387						23 521
	76 - Asia, kan overf.			-55	10 000						22 790		72 317
	77 - Latin-Amerika og Karibia, kan overf.												526 538
	70 - Helse, kan overf.	9 405	23 594	7 031		10 000	700						38 469
160 - Helse	70 - Helse, kan overf.												48 415
161 - Urdanning, forskning og faglig samarbeid	70 - Urdanning, kan overf.												40 228
	72 - Kunnskapsbanken og faglig samarbeid, kan overf.												5 583
162 - Næringsutvikling, landbruk og fornybar energi	70 - Bærekraftig næringsutvikling og handel, kan overf.												21 376
	71 - Matstikkeriet, fisk og landbruk, kan overf.		66 850	79 608	82 100		-125						3 028
	72 - Fornybar energi, kan overf.		53 084										1 088
163 - Klima, miljø og hav	70 - Miljø og klima, kan overf.		90 586										70 357
	71 - Bærekraftig hav og tilbak mot marin forspøpling, kan overf.												13 178
170 - Sivilt samfunn	70 - Sivilt samfunn, kan overf.	74 316	43 300	314 233	211 000	282 399	68 915	111 019	187 394	186 796			44 867
1482 - Internasjonale klima- og utviklingsstiftak	73 - Klima- og skogsatsingen		6 500				7 000	105 466					582 704
5309 - Tilbakføringer	29 - Tilbakføringer	-1		-5 725			-104	-8 094					56 946
Totalt		2 331 644	2 053 914	1 086 287	777 469	521 745	235 319	208 391	187 394	186 796	116 371	1 518 160	9 173 489

Figur 2.1 Bistand gjennom norske ikke-statlige organisasjoner/stiftelser fordelt på kapittel og post, 2023¹ (1 000 kroner)

¹ Det vil forekomme noe avvik mellom statsregnskapet og bistandsstatistikken.

Det vises til Norads hjemmesider for ytterligere statistikk: <https://bistandsresultater.no>

Vedlegg 3

Bistand gjennom ikke-norske, ikke-statlige organisasjoner og stiftelser i 2023

Kapittel	Post	Emner for finansiering								Andre norske og lokale	
		Emner for finansiering	Internasjonale	UK	Internasjonale	Prosjekt	UK	Internasjonale	UK		
144 - Norsk senter for utviklings samarbeid (Norec)	70 - Utvekslingsordninger, kan overføres									61 993	61 993
150 - Humanitær bistand	70 - Nødhjelp og humanitær bistand, kan overføres									133 178	245 421
151 - Fred, sikkerhet og globalt samarbeid	70 - Fred og forsoning, kan overføres									194 456	194 456
	71 - Globale sikkerhetspolitiske og nedrustning, kan overføres									35 065	35 065
	72 - Stabilisering av land, krise og konflikt, kan overføres									399	399
	73 - FN og globale utfordringer, kan overføres									5 500	5 500
152 - Menneskerettigheter	70 - Menneskerettigheter, kan overføres									255 653	255 653
153 - Flyktninger, fordrevne og vertsammfunn	72 - Bærekraftige løsninger og vertsammfunn									14 351	27 727
159 - Regionbevilgninger	70 - Midtøsten og Nord-Afrika, kan overføres									46 831	46 831
	71 - Europa og Sentral-Asia, kan overføres									106 967	106 967
	72 - Afghanistan, kan overføres	10 000								137 878	147 878
	73 - Ukraina og naboland, kan overføres							43 125		7 000	50 125
	75 - Afrika, kan overføres									335 963	335 963
	76 - Asia, kan overføres									66 374	66 374
	77 - Latin-Amerika og Karibia, kan overføres									5 516	5 516
160 - Helse	70 - Helse, kan overføres									52 231	52 231
161 - Utanning, forskning og faglig samarbeid	70 - Utanning, kan overføres	5 000								30 482	30 482
	71 - Forskning, kan overføres									119 888	119 888
	72 - Kunnskapsbanken og faglig samarbeid, kan overføres									33 167	33 167
162 - Næringsutvikling, landbruk og fornybar energi	70 - Bærekraftig næringsutvikling og handel, kan overføres									275 785	562 227
	71 - Matikkermet, fisk og landbruk, kan overføres					105 293				74 033	74 033
	72 - Fornybar energi, kan overføres									68 932	68 932
163 - Klima, miljø og hav	70 - Miljø og klima, kan overføres									87 112	87 112
	71 - Bærekraftig hav og tiltak mot marin forurensning, kan overføres									9 569	11 594
164 - Ukestilling	70 - Ukestilling, kan overføres									70 917	71 544
170 - Svilt sammfunn	70 - Svilt sammfunn, kan overføres									161 315	271 815
51 - Riksrevisjonen	75 - Internasjonale organisasjoner og nettverk									28 700	28 700
1482 - Internasjonale klima- og utviklingstiltak	73 - Klima- og skogsatsingen									654 286	1 067 263
5309 - Tilbake føringer	29 - Tilbake føringer	160 000								63 000	63 000
Tidert		160 000	126 127	112 217	106 780	105 293	87 369	85 212	81 375	68 932	63 000
										2 986 615	3 994 920

Figur 3.1 Bistand gjennom ikke-norske, ikke-statlige organisasjoner/stiftelser¹ fordelt på kapital og post, 2023² (1 000 kroner)

1 Internasjonale, lokale og nasjonale ikke-statlige organisasjoner/stiftelser (NGOer) i andre donorland.
 2 Det vil forekomme noe avvik mellom statsregnskapet og bistandsstatistikken.
 Det vises til Norads hjemmesider for ytterligere statistikk: <https://bistandsresultater.no>

Vedlegg 4

Bistand gjennom multilaterale organisasjoner i 2023

Kapittel	Post	Vedlegg 4			Kategori			Organisasjon			Mottaker		
		WFP - World Food Programme	UNICEF - United Nations Children's Fund	UN Women - United Nations Women	UNFPA - UN Population Fund	UN Women - United Nations Women	UNICEF - United Nations Children's Fund	UNFPA - UN Population Fund	UNICEF - United Nations Children's Fund	UN Women - United Nations Women	UNICEF - United Nations Children's Fund	UNFPA - UN Population Fund	UNICEF - United Nations Children's Fund
116- Delatak i internasjonale organisasjoner	70- Pliktige bidrag	2 985	6 928	3 024	2 820	7 458	3 921	879	19 705	46 840	879	19 705	46 840
144- Norsk senter for utvekslingsarbeid (Norec)	71- Rekruttering til internasjonale organisasjoner, kan overføres	611 800	410 000	44 000	213 000	602 000	857 981	2 755 781	602 000	857 981	2 755 781	602 000	857 981
150- Humanitær bistand	71- Nødhjelp og humanitær bistand, kan overføres	430 000											
151- Fred, sikkerhet og globalt samarbeid	71- Verdens matvareprogram (WFP), kan overføres												
	70- Fred og forskning, kan overføres												
	71- Globale sikkerhetsspørsmål og nedstrøms, kan overføres												
	71- Stabilisering av land, krise og konflikter, kan overføres												
	72- FN og globale utfordringer, kan overføres												
	72- Pliktige bidrag til FN-organisasjoner mv., kan overføres												
152- Memneskerettigheter	70- Memneskerettigheter, kan overføres												
	71- FNs høykommissær for menneskerettigheter (OHCHR)												
153- Flyktninger, fordrevne og vertssamfunn	70- Flyktninger og internt fordrevne, kan overføres												
	71- FNs høykommissær for flyktninger (UNHCR), kan overføres												
159- Regionalevelgninger	72- Bærekraftige løsninger og vertssamfunn												
	71- Europa og Sentral-Asia, kan overføres												
	72- Afrika, kan overføres												
	72- Alghaniest, kan overføres												
	73- Ukraina og naboland, kan overføres												
	75- Afrika, kan overføres												
	76- Asia, kan overføres												
	77- Latin-Amerika og Karibia, kan overføres												
160- Helse	70- Helse, kan overføres												
	71- Verdens helseorganisasjon (WHO)												
161- Utdanning, forskning og faglig samarbeid	72- FNs aidsprogram (UNAIDS), kan overføres												
	70- Utdanning, kan overføres												
162- Næringsutvikling, landbruk og fornybar energi	72- Kunnskapsbanken og faglig samarbeid, kan overføres												
	70- Bærekraftig næringsutvikling og handel, kan overføres												
	71- Matikkerhet, fisk og landbruk, kan overføres												
163- Klima, miljø og hav	72- Fornybar energi, kan overføres												
	70- Miljø og klima, kan overføres												
164- Ukestilling	71- Bærekraftig hav og tiltak mot marin forurensning, kan overføres												
	70- Ukestilling, kan overføres												
171- FNs utviklingsarbeid	71- FNs organisasjon for kvinners rettigheter og likestilling, kan overføres (UNWomen)												
	72- FNs befolkningsfond (UNFPA)												
	70- FNs utviklingsprogram (UNDP)												
	71- FNs barnefond (UNICEF)												
172- Multilaterale finansinstitusjoner og gjeldslette	73- FN og multilateralt samarbeid, kan overføres												
	70- Verdensbanken, kan overføres												
	71- Regionale banker og fond, kan overføres												
	72- Strategisk samarbeid, kan overføres												
	73- Gjeldslette, kan overføres												
179- Fjktningstilskudd Norge	21- Spesielle driftsutgifter												
182- Internasjonale klima- og utviklingstilskudd	73- Klima- og skogsatsingen												
5309- Tilbakeløpninger	29- Tilbakeløpninger												
Totalt		7 369 175	2 442 358	1 151	6 894	1 729 026	1 288 925	1 171 250	1 069 753	1 062 171	1 047 221	10 117 121	31 728 715

Figur 4.1 Bistand gjennom multilaterale organisasjoner fordelt på kapittel og post, 2023¹ (1 000 kroner)

1 Det vil forekomme noe avvik mellom statsregnskapet og bistandsstatistikken.

Det vises til Norads hjemmesider for ytterligere statistikk: <https://bistandsresultater.no>

Vedlegg 5

Største mottakerland av bilateral bistand i 2023

DAC- hovedsektor	Latvisia			Kasakhstan			Syria			Afghanistan			Etiopia			Sri Lanka			Madagaskar			Sjonia			Indonesia			Mozambik			Andre mottakerland			Totalt mottakerland				
	Utdanning	Utdanning	Utdanning	Utdanning	Utdanning	Utdanning	Utdanning	Utdanning	Utdanning	Utdanning	Utdanning	Utdanning	Utdanning	Utdanning	Utdanning	Utdanning	Utdanning	Utdanning	Utdanning	Utdanning	Utdanning	Utdanning	Utdanning	Utdanning	Utdanning	Utdanning	Utdanning	Utdanning	Utdanning	Utdanning	Utdanning	Utdanning						
111- Utdanning, uspesifisert	9 140	7 552	24 667	32 488	1 152	24 667	32 488	9 645	367	10 575	351 426	453 012																										
112- Grunntidning	15 732	25 000	76 117	66 264	10 027	66 264	104 369	34 432		53 689	907 638	1 283 240																										
113- Videregående utdanning																																						
114- Høyere utdanning		4 040			400	30 453	6 992																															
121- Helse, generell	13 996	38 918																																				
122- Primærhelse		155	39 350	40 395																																		
123- Ikke-smittsomme sykdommer		5 000																																				
130- Befolkningspolitikk og reproduktiv helse		2 291																																				
140- Vannforsyning og sanitær		10 000																																				
151- Offentlig forvaltning og sivil samfunn	69 793	79 808	5 000	75 203	85 449	116 284	10 455																															
152- Konfliktløsning og forebygging	1 79 075	19 220	39 480	22 436	6 849	114 197	34 914	700																														
160- Sosial infrastruktur og tjenester	7 195	58 470																																				
210- Transport og lagerhold	6 910																																					
220- Kommunikasjon																																						
231- Energi og miljø	180 000	31																																				
232- Energitilførsel, fornybare kilder		7 081																																				
235- Elektriske kraftverk, kjernekraft	248 496																																					
236- Oppvarming, kjøling og energidistribusjon	1 500 000																																					
240- Bank- og finansielle tjenester	2 40 000																																					
250- Næringsliv																																						
311- Landbruk		10 100	20 300	67 677	148 012	187 584																																
312- Skog																																						
313- Fiske																																						
321- Industri																																						
322- Mineralressurser og gruvedrift																																						
331- Handel, politikk og reguleringer																																						
332- Turisme																																						
410- Miljøvern																																						
430- Multisektor		45																																				
510- Budsjettsøtte	3 135 000	44 379	226 026	67 400	32 200	100 000	165 465																															
520- Mannehjelp og sikkerhet	30 000																																					
720- Nødhjelp	2 204 281	538 611	880 489	308 391	190 655	196 943	274 867	210 631																														
730- Gjennomføring og rehabilitering		8 000	2 6729																																			
740- Katastrofeforebygging og beredskap	83 038	10 000																																				
930- Flyktninger i gjererland																																						
988- Uspesifisert																																						
Totalt	7 946 215	1 212 031	1 048 424	847 629	846 946	825 643	798 812	756 308	798 812	798 812	798 812	798 812	798 812	798 812	798 812	798 812	798 812	798 812	798 812	798 812	798 812	798 812	798 812	798 812	798 812	798 812	798 812	798 812	798 812	798 812	798 812	798 812	798 812	798 812	798 812	798 812	798 812	

Figur 5.1 Største mottakerland av øremerket bistand¹ fordelt på sektorer, 2023² (1 000 kroner)

- 1 Inkluderer bilateral bistand, multi-bilateral bistand og triangulært samarbeid.
- 2 Det vil forekomme noe avvik mellom statsregnskapet og bistandsstatistikken. Det vises til Norads hjemmesider for ytterligere statistikk: <https://bistandsresultater.no>

Vedlegg 6**Bistand som andel av BNI i OECD/DAC-land 2023¹**

DAC land:	2023
Norge	1,09
Luxembourg	0,99
Sverige	0,91
Tyskland	0,79
Danmark	0,74
Irland	0,67
Nederland	0,66
Sveits	0,60
Storbritannia	0,58
Finland	0,52
Frankrike	0,50
Japan	0,44
Belgia	0,44
Canada	0,38
Østerrike	0,38
Island	0,36
Polen	0,34
New Zealand	0,30
Litauen	0,28
Estland	0,28
Italia	0,27
Spania	0,24
Tsjekkia	0,24
Slovenia	0,24
USA	0,24
Australia	0,19
Portugal	0,19
Sør-Korea	0,18
Ungarn	0,15
Hellas	0,14
Slovakia	0,14
DAC total	0,37

¹ Basert på foreløpig rapporterte tall, tilgjengelig på <https://www.oecd.org/dac/financing-sustainable-development/development-finance-standards/official-development-assistance.htm>

Vedlegg 7**Utviklingsbankene**

Tabell 7.1 Utviklingsbankene 2023

	Verdensbank- gruppen (IBRD, IDA, IFC, MIGA)	Den inter- amerikanske utviklings- banken (IDB)	Afrikabanken	Asiabanken	Den asiatiske investerings- banken for infrastruktur (AIIB)
Etablert	1944	1959	1964	1966	2016
Hovedsete	Washington	Washington	Abidjan	Manila	Beijing
President	Ajay Banga (USA)	Ilan Goldfajn (Brasil)	Akinwumi Adesina (Nigeria)	Masatsugu Asakawa (Japan)	Jin Liqun (Kina)
Antall ansatte	12 528	2 000	2 084	3 894	551
Utlån 2023	72,8, mrd. USD ¹	12,5 mrd. USD inkl. 6 mrd. USD i IIC ²	10,7 mrd. USD	23,3 mrd. USD	11,7 mrd. USD
Antall medlemsland	189	48, hvorav 20 ikke- regionale	81, hvorav 27 ikke- regionale	68, hvorav 19 ikke- regionale	96 medlemmer, og 13 land med søknad i prosess
Norsk årlig kjernebidrag 2023	1 098 mill. kroner (IDA) 109 mill. kroner (IBRD) 68,3 mill. kroner (IFC)		Bank: 99,0 mill. kroner. Fond: 694 mill. kroner	Asiabankens utviklingsfond: 50,3 mill. kroner.	
Garantiansvar pr. 31.12.2023	18,8 mrd. kroner	2,8 mrd. kroner	21,9 mrd. kroner	4,7 mrd. kroner	4,5 mrd. kroner
Norsk eierandel, pst. i 2023 ³	IBRD: 0,6 IDA: 1,664 IFC: 0,69 MIGA: 0,69	Bank: 0,17 IIC: 0,56	Bank: 1,13 Fond: 3,72	Bank: 0,34 Fond: 0,78	Bank: 0,57

Tabell 7.1 Utviklingsbankene 2023

	Verdensbank- gruppen (IBRD, IDA, IFC, MIGA)	Den inter- amerikanske utviklings- banken (IDB)	Afrikabanken	Asiabanken	Den asiatiske investerings- banken for infrastruktur (AIIB)
Valggruppe med felles styremed- lem	Sverige, Danmark, Finland, Island, Latvia, Estland, Litauen	Sverige, Danmark, Finland, Spania, Frankrike, Østerrike	Sverige, Danmark, Finland, India, Irland	Sverige, Danmark, Finland, Canada, Nederland, Irland	Sverige, Danmark, Island, Storbritannia, Sveits, Polen, Ungarn, Romania

1 Tallet er hentet fra Audited statement og dekker Verdensbankens finansår (1. juli 2022 – 30. juni 2023), kategorien forpliktet finansiering.

2 Inter-American Investment Corporation - IIC.

3 Norsk eierandel endret fra 1,10 til 1,66 pst. Dette skyldes en teknisk endring i hvordan IDA beregner eierandeler.

Bestilling av publikasjoner

Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon

www.publikasjoner.dep.no

Telefon: 22 24 00 00

Publikasjonene er også tilgjengelige på

www.regjeringen.no

Trykk: Aksell AS – 10/2024

